HET SCHATBOEK
der
verklaringen
over de
HEIDELBERGSE CATECHISMUS

Uit de Latijnse lessen van

DR. ZACHARIAS URSINUS

opgemaakt door

DR. DAVID PAREUS.

Vertaald door

DR. FESTUS HOMMIUS.

En vervolgens overzien door

JOHANNES SPILJARDUS en JOAN VAN DEN HONERT.

Nu in hedendaags Nederlands herschreven door

J. VAN DER HAAR

V.D.M. te Houten (U.)

DEEL I (Zondag 1 t.m. 24)

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2007

www.christelikemedia.org

D. ZACH. VRSINUS SS. THEOL. DOCT.
REGENS COLI SAPIENT. HEIDELB.

VRSINI wijſheydt groot end' oock ſijn
treflijck weſen
Kont ghy hier beyde ſien: het eene kont
ghy leſen,
Als ghy dit Boeck doorgront: het ander
oock aenſchouwen
In dit Beeldt: Coopt, ſiet, leeſt: 'ten ſal
u noyt berouwen.

INHOUD

INLEIDING OP URSINUS' SCHATBOEK. 4

OPDRACHT VAN FESTUS HOMMIUS IN DE UITGAVE VAN 1602. 10

OPDRACHT VAN FESTUS HOMMIUS IN DE UITGAVE VAN 1617. 12

APPROBATIE 15

VOORREDE OP DE CATECHISMUS DER CHRISTELIJKE RELIGIE, ... 17

VOORREDE, DIE OVER DE CATECHISMUS IN 'T BIJZONDER HANDELT. 26

DE CATECHISMUS DER CHRISTELIJKE RELIGIE 34

ZONDAG 1. 35

DEEL I: VAN DES MENSEN ELLENDE. 42

ZONDAG 2. 42
ZONDAG 3. 49
ZONDAG 4. 89

HET TWEEDE DEEL VAN DE CATECHISMUS, HANDELENDE OVER 'S MENSEN VERLOSSING. 101

ZONDAG 5. 101
ZONDAG 6 115
ZONDAG 7. 134
ZONDAG 8 150
ZONDAG 9. 171
ZONDAG 10. 181
ZONDAG 11. 201
ZONDAG 12. 208
ZONDAG 13. 224
ZONDAG 14. 251
ZONDAG 15. 263
ZONDAG 16. 275
ZONDAG 17. 297
ZONDAG 18. 310
ZONDAG 19 326
ZONDAG 20. 354
ZONDAG 21. 373
ZONDAG 22. 407
ZONDAG 23 426
ZONDAG 24. 442

INLEIDING OP URSINUS' SCHATBOEK.

Het is al weer enkele jaren geleden, dat Uitgeverij Van den Tol te Dordrecht mij verzocht, om het Schatboek van Ursinus in nieuwe spelling te herschrijven. Telkens komen er nog verzoeken binnen om een heruitgave van dit voorname werk, geschreven - in beginsel! - door één van de beide opstellers van ons Heidelberger leerboek "de Heidelberger Catechismus."

Daarbij werd mij verzocht om uit te gaan van de editie van prof. Joan van den Honert T. H. - zoon, zoals deze 240 jaar geleden in twee delen bij Goetzee in Gorinchem verscheen. Hiertegen had ik niet het minste bezwaar. Maar al werkende kwam ik wel tot het inzicht van de noodzaak, om telkens weer - op minder duidelijke plaatsen - een oudere uitgave te raadplegen. Nu bezit ik zelf twee oudere edities, n.l. die van 1617 en een uit 1657. Vooral aan de laatste uitgave van 1657 heb ik Van den Honert's reproductie getoetst.

Het heeft geen zin hier de gevonden afwijkingen vast te leggen. Soms heeft Van den Honert wat te vlug gelezen; een enkele keer gaf ik dat aan, door een noot te plaatsen bij de betreffende passage. Ook sloeg hij wel eens in zijn haast, een enkele regel over; en dat bracht natuurlijk niet weinig hoofdbrekens mee. Verder ging de bewerker wel eens feil, door (te)veel met weinig woorden te willen zeggen. Tenslotte - zo zou ik hier nog willen opmerken -- veranderde hij nogal eens de geloofstoon, die zo warm en aansprekend is, door bepaalde uitspraken te generaliseren.

En toch, over het geheel gezien, is Van den Honert's bewerking uiterst betrouwbaar. Hij smokkelt geen afwijkingen binnen. Hij bleef het oude Schatboek werkelijk trouw.

Wie nu deze, onze nieuwe bewerking, eens zou vergelijken met een oudere van zo'n 3 eeuwen geleden, hem zullen daarbij enkele dingen opvallen. Want om dit kolossale werk opnieuw te kunnen uitgeven, moest Uitgeverij Van den Tol, zij het na overleg met ondergetekende, enkele drastische beperkingen aanbrengen. Die besnoeiingen betreffen de volgende twee zaken.

Allereerst zijn de in zeer kleine letters gedrukte “Tafels" vóór elke Zondagsafdeling weggelaten. Want daarin werd al min of meer vooruit gesteld en aangeduid, wat later in de Verklaring zelf opnieuw aan de orde zou komen. Ook zijn de, soms zeer uitgebreide, aanhalingen uit de twee andere Belijdenisgeschriften - dus uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis, of 37 Artikelen van Guido de Brès, én uit de Vijf Artikelen tegen de Remonstranten, of Dordtse Leerregels - weggelaten. Dat betekende een enorme plaatsbesparing. Wel heb ik dit (laatste) gemis zoveel mogelijk trachten te vergoeden, door diverse verwijzingen naar genoemde Belijdenisgeschriften te geven.

Zoveel mogelijk is vastgehouden aan de vermelding van het viertal auteurs, aan wier Catechismusverklaringen tal van invoegingen ontleend werden. Die auteurs noem ik in deze volgorde: Bastingius[1], Lansbergen[2], Spintlerus[1] en Copius[2].

---

[1] Vgl. Jeremias Bastingius, "Verclaringe op den Catechisme der Christelicker Religie / so die in den Belgischen /oft Nederlandschen gevnieerden Prouincien / ende inder Keur-vorstelicker Pais / in Kercken ende Scholen gepredict / ende geleert wort: Amstelredam, den 1. Junij 1591, by Cornelisz. Claesz.; vertaald door Henricus vanden Corput, predt. te Dordrecht: XXX +994 (+ 10) pp.

[2] Vgl. Philippus Lansbergius, predt. te Goes in Zeeland. Den Catechismvs Ofte Onderwijsinghe inde Christelijcke Religie / dewelcke soo inde Nederlandsche als Paltzsche Kercken ghepredickt ende geleert wort. In LII Predicatien seer grondinch uytgheleyt ende verklaert: vertaald door Iohannes Gys, V.D.M. te Streef-ker(c)k(e): T' Amstelredam 1627 80 By Hendrick Laurensz. Boeckver000per op 't Water int Schrijfboeck. De opdracht van de vertaler aan de burgemeesters enz. der steden "Amstelredam ende Enchvysen", is gedateerd: "Tot Streef-kercke aende Leek, desen 26. Junius. Anno 1616": VIII+2x432 pp. Het staat dus wel vast, dat de editie van 1627 stellig niet de eerste druk geweest is.

Bij dezen ontvangt de lezer voorlopig het eerste deel van het Schatboek. Zo God wil en wij leven zal over niet te lange tijd het tweede deel volgen. Daaraan wordt trouwens al gewerkt. Een ieder zal het met mij erover eens zijn, dat in deze Verklaring het leerstellige element overheerst. Ook de polemiek, d.w.z. de bestrijding van tal van oudere en nieuwere ketterijen en dwalingen, is rijk vertegenwoordigd. Desondanks ontbreekt ook het praktikale karakter, waaraan de Catechismus zelf zo rijk is, in dit Schatboek niet. Een uitvoerige inhoudsopgave maakt de lezer hierbij wegwijs. Aan het slot van het tweede, laatste deel zal een zo compleet mogelijk namen- én teksten- register worden opgenomen. Een zakenregister leek mij overbodig, gegeven de zo uitgebreide inhoudsopgave.

Sommige oudere uitgaven bevatten een "leven" van Zacharias Ursinus. Ik meen te kunnen volstaan met hetgeen prof. Polman in de Christelijke Encyclopedie [3] in 't kort opmerkt: "Geboren 18 juli 1534 te Breslau, overleden 6 maart 1583 te Neustadt a.d. Hardt, studeert theologie in Wittenberg onder leiding van Melanchthon, in Genève onder leiding van Calvijn en in Zürich onder Vermilius. Hij wordt daarna in 1563 hoogleraar in de dogmatiek te Heidelberg. Met Olevianus is hij de opsteller van de Heidelberger Catechismus. Hij heeft tal van werken uitgegeven, waarvan vooral zijn onvoltooide Loci theologici (dogmatische colleges), zijn Explicationes Catecheticae en zijn De libro Concordiae (een strijdschrift tegen de Lutherse Formula Concordiae) genoemd moeten worden. Na de dood van keurvorst Frederik III moest hij de wijk nemen naar Neustadt, waar de gereformeerde theologie onder bescherming stond van Johann Casimir. Hier heeft hij van 1578-'83 aan het Kasimirianum colleges gegeven." Aldus prof. Potman

Volgens gewoonte tracht ik ook van dit Schatboek een beknopte bibliografie te geven. De oudste druk is uiterst zeldzaam, en komt men daarom schier niet meer tegen. Overigens is het werk, vooral in de 17e eeuw, vrij regelmatig herdrukt. Na de editie van 1685 komt pas in 1736 de uitgave van prof. Van den Honert. Voor zover mij bekend, is er in de 19e eeuw slechts één heruitgave verschenen. En in het laatste kwart van onze 20ste eeuw verschijnt dan de (voorlopig, hopelijk!) laatste editie.

Hier volgen de door mij gevonden uitgaven van het Schatboek van "Doctor Zacharias Vrsinvs":

1. Het Schat-boeck der Christelycke Leere: Ofte uytlegginghe over den Catechismvs: ende Verclaringhe der besonderste Hooftstucken der Christelijcke Religie. Eertijts in de Universiteyt van Heydelbergh int Latijn voorgelesen: ende van Doct. David Pareus Professoor in de H. Theologie aldaar / int Latijn uytgegeven: ende nu nieuwelijcx ten dienste der Nederlantsche Gemeynten also overgeset / dat dit werck den ghemeynen man nu mede dienstich can wesen / Door Festvs Hommivs. Tot Leyden, By Andries Klouck

---

[1] Na veel zoeken en raadplegen van tal van handboeken, vond ik in de U.B. te Utrecht - dus toch nog vrij dicht bij "huis" - van George Spindler (hij was dus een Duits predikant): "Zwo und funffzig Predigten liber den Heidelbergschen Catechismus Sampt einer Vorrede." Amberg, Mich. Forster, 1595.

[2] Van Balthasar Copius (ook een Duits predikant), voor de 2e maal en van nieuws in het Neder-duytsch ghetrouwelijck over-ghesett / door Ioannem Gerobulum, is: Vier ende vijftich Predicatien / over den Christelijcken ende in Gods Woort ghegronden Catechismus / die in de Kercken ende Scholen deser Nederlanden ende der Keur-Vorstelijcke Palt gepredickt ende geleert wordt: Tot Amsterdam / Anno M.D. XI. voor Laurens Jacobsz. Boeck-vercooper in den vergulden Bybel / op 't water by de oude Brugghe: 86 VIII+2x320 (fol.) +23 (Register en corrigenda) pp. De vertaler, Johannes Gerobulus, was predikant te Utrecht. Zijn voorrede is gedateerd: 1 Nov. 1590!

[3] "Christelijke Encyclopedie", Kampen 1961, 2e dr., deel VI, s.v. Prof. Dr. A. D. R. Polman verwijst in de litteratuuropgave o.a. naar: K. Sudhoff, Kaspar Olevianus und Zacharias Ursinus, Elberfeld, 1857. Ook wijlen ds. G. Bouwmeester schreef enkele werkjes over Z. Ursinus. Over Ursinus vindt men in het verzamelwerk "Kerkelijke Klassieken" een bijdrage van Dr. A. v. d. Hoeven, pag. 247 vv.

Boeckvercooper / woonende in den ghecroonden Enghel. Int Jaer 1602.

(Hommius' opdracht dateert van: Dokkum: 10 febr. 1602). Het werk bevat XVI + (2x) 41.8 (+ 12: Registers) pag. 40. In de Prov. Bibliotheek van Leeuworden is een exemplaar aanwezig.

2. Id., Het Schat-boeck der Christelycke Leere etc.: Leyden 1606 40 2e druk, by Andries Klouck. Loc.: U.B., Amsterdam.

3. Het Schat-boeck der Verclaringhen over de Catechismus der Christelicke Religie, Die in de Ghereformeerde Kercken ende Scholen van Hooghende Neder-Duytsch-Landt gheleert wort / uyt de Latijnsche Verclaringhen van den Hoochgheleerden D. Zacharias Vrsinvs, ende van anderen, die over dese Catechismus geschreven hebben / overgheset ende te samen ghestelt door Festvs Hommivs, Die daer by ghedaen heeft voor elcke Sondagh corte Verclaringhen bequamelick in Tafelen afghedeelt:

   Tot Leyden 1617 40, By Andries Clouck etc., met een Opdracht van de vertaler, gedateerd: Leyden, 10 febr. 1617, en met een portret van Dr. Ursinus. et werk omvat twee delen. Deel 1 heeft: VI+2x303 (Fol.) p.p.; en deel 2: x272 (Fol.) +14 pp. (Tafel van de gehele Catechismus, + Zakenregister). oc.: VdHr.

4. Id., Leyden 1622 40, by Andries Clouck. Loc.: Th. Hogesch., Oudestraat, Kampen.

5. Id., Leyden 1638 40, by Andries Clouck. Loc.: Amst., Rijksmuseum.

6. Id., Amsterdam 1641 /42 40, 3 dl. in 1 bd., by Hendrick Laurensz., Boeckvercooper op 't Water, in 't Schrijf-boeck. Loc.: Amst., U.B.; K.B.

7. Id., Amsterdam 1647 40, by Hendrick Laurensz., XI+2x287; 2x270 (+ 11) p. Loc.: Amst., U.B.

8. Id., Amsterdam 1650 40, by Joannes Ravesteyn. Deel 1: VIII+2x280 pp. en deel 2: 2x270 (+2x270 (+ 11) pp. Loc.: Amst., U.B.

9. Id., Amsterdam 1657 40, by Joannes van Ravensteyn, 2 dl., 1 bd. Met fraai frontispiece. Loc.: Amst., U.B.

10. Id., Amsterdam 1664 40, 2 dl. in 1 bd., by Johannes van Ravensteyn.

Loc.: Amst., U.B.

11. Id., Amsterdam 1685 40, by Pieter de Frans; met foto van Dr. Ursinus.

Loc.: Amst., U.B.

12. Id., Gorinchem 1736 40, 2 dln., derde druk, by Nicolaas Goetzee; dl. 1. IV + 160 (Voorrede Van den Honert) + 10 (o.a. voorrede van ds. Johannes Spiljardus) + 655 pp; dl. 2: VIII+616 (+23, Register) pp.

    De titel luidt: "Schat-boek Der Verklaringen over den Nederlandschen Catechismus, Uyt de Latynsche Lessen van Dr. Zacharias Ursinus, Opgemaakt van Dr. David Pareus. Vertaalt en met Tafelen etc. verligt door Dr. Festus Hommius. En vervolgens overzien, en nevens het stellen der Schriftuur- plaatzen naar de Publyke Overzettinge, verrykt met Toe-eygeningen; ook met Schriftmatige overeenstemminge der Nederlandsche Geloofs-Formulieren: als mede met nog twee Registers etc. door Johannes Spiljardus. Derde druk. Op nieuws oversien, doorgaans van veele onduitsche woorden gesuivert, en de duistere Spreekwysen opgeheldert en gestelt naar de klaarste en bevatbaarste manieren van spreeken, alles door vergelykinge met den Latynschen Druk. En nog met eenige Aanmerkingen voorzien. En nu van nieuws verrykt, met eene Voorreede van Joan van

den Honert, T. H. Soon. Doctor en Professor der Heilige Godgeleerdheid, in de Hollandsche Universiteyt, te Leiden, en Predikant in des HEEREN Gemeente, aldaar."

13. d., Kampen 1886 89, bij G. Ph. Zalsman: "Verklaring van den Heidelbergschen Catechismus." Uit het Latijn (vertaald) door C. van Proosdij; 2 delen in 1 band (verschenen in afleveringen van 1883-'86). Loc.: K.B.; Theol. Hogesch. Kampen.

14. d., Dordrecht 1977 49, deel 1, bij J. P. van den Tol.

Opmerking: In enkele edities, zoals bij voorbeeld in die van 1642 en 1650, kan men een "Belijdenispredikatie" van Jacobus Laurentius, predikant te Amsterdam, aantreffen; met aparte titelpagina en paginering.

Wanneer we de titelpagina van ons oude Schatboek eens goed bekijken, dan bemerken we, welk een ingewikkelde geschiedenis dit veelgelezen en nog steeds gezochte werk gehad heeft.

Het is dus zo, dat het uitgangspunt gevormd wordt door de Latijnse lessen [1] van Dr. Zacharias Ursinus, die - evenals de medeopsteller van onze Catechismus, Caspar Olevianus [2] - naast zijn predikantschap te Heidelberg. aldaar ook hoogeleraar was aan de Gereformeerde Hogeschool[3].

Ursinus' uiterst begaafde leerling David Pareus heeft die Latijnse lessen van Ursinus' lippen opgetekend en later tot een boek verwerkt. Hij mocht Ursinus later als hoogleraar opvolgen. Pareus [4] was een ras-echt gereformeerd theoloog. Zijn boek was door hem echter in het Latijn geschreven, want Latijn was toen de taal der geleerden.

Aan de befaamde Dr. Festus Hommius, als predikant te Dokkum en later predikant, alsook hoogleraar te Leiden, komt de eer toe, dat hij, op aanraden van zijn schoonvader Kuchlinus, Ursinus' lessen, door Pareus bewerkt en op orde gesteld, in het Nederlands heeft vertaald. Ook stelde hij de "Tafels" voor elke Zondagsafdeling op[5].

Dan staat er nog een naam op de titelpagina van menige uitgave van het Schatboek, n.l. die van de Gorkumse predikant Johannes Spiljardus. Deze godgeleerde heeft het geheel "overzien", de aangehaalde Bijbelteksten aangepast bij de tekst der Statenvertaling. Ook gaf

---

[1] Daarover vond ik:

a. Doctrinae christianae Compendium, seu commentarii Catechetici: Lugd. Bat. 89 1584. Loc.: U.B., Leiden en Utr.

b. De latere titel van dit Latijnse werk luidt: Explicationum catecheticare absolutum opus totiusque theologiae purioris quasi novum corpus, Day. Pa:-operá extremá recogn. etc.: Neostadae 1593 40, 2 vol. Loc.: U.B., Utr.

Idem: Ed. 5a (Genevae?) 1608 80. Loc.: U.B., Arnsi

[2] De Heidelbergse Catechismus stamt uit 1653.

[3] Deze school werd gesticht in 1559, te Heidelberg; ze heette "Collegium Sapientiae", d.i. "Kweekschool der Wijsheid", vgl. de voorrede van prof. Joan van den Honert, in de ed. van 1736, pg. 3, noot d.

[4] David Pareus, geb. in 1548 te Frankenstein in Silezië en op 15 juli 1622 te Heidelberg overleden, werd in 1598 aldaar hoogleraar in de exegese; aldus Prof. dr. G. P. van Itterzon in Chr. Encycl., 2e dr., i.v. Van Pareus bezitten we, in de vertaling van Arnoldus Neomagus, predt. te "Berch-Ambacht": "De Verelaringe over Den Goddelijcken Brief der Apostels Pauli tot den Romeynen, etc.: Tot Dordrecht. Ghedruckt by Jacob Jansz. Canin. Anno 1612." Hieruit leren we Pareus kennen als een schriftuurlijk, oer-calvinistisch prediker en exegeet.

[5] Dr. F. Hommius werd in 1576 te Jelsum geboren en overleed op 5 juli 1642 te Leiden. Hij "was predikant in Dokkum (1599-1602), en vertaalde hier het Schatboek van Ursinus", aldus prof. dr. G. P. van Itterzon in Chr. Encycl., 2e dr., i.v. Meer over hem in genoemd artikel, en vooral in Dr. P. J. Wymenga's dissertatie over Hommius uit 1899.

hij de overeenstemming met de andere belijdenisgeschriften aan, en tenslotte verzorgde hij nog een tweetal registers.

Het is mij overigens een raadsel, hoe het Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek wel aan een ds. Spiljardus jr., die predikant was in N.O. Indië, aandacht heeft besteed, maar aan de zo geleerde en invloedrijke vader voorbijgaat[1].

Nog een enkel woord in verband met de zgn. Voorredes, beter: Opdrachten. In de edtie van 1602 [2] vinden we, zoals al hierboven vermeld werd, een "opdracht" van de vertaler, ds. Hommius, "Den Edelen Erentfesten Vermoghenden, ende seer voorsienige Heeren, mijn Heeren den Staten van Vries-landt." In de editie van 1617 staat, van dezelfde ds. Hommius, die nu, in plaats van te Dokkum, predikant te Leiden is, een opdracht "Aen de Edele, Moghende, Hoogh-wyse, ende seer Voorsienige Heeren, de Heeren Staten van Zeeland, Ende hare E. M. Ghecommitteerde Raden." 1617, dat is immers het jaar, dat voorafgaat aan de beroemde Generale Synode, in de jaren 1618/19 te Dordrecht gehouden! Zeeland was van oudsher de zuivere waarheid hartelijk toegedaan. In 1617 werkte o.a. de zo Godzalige ds. Willem Teellinck in Middelburg, naast mannen als ds. Herman Faukelius, opsteller van ons "Kort Begrip."

Het lijkt mij een eis van billijkheid om hier, in dit 1e deel, beide, overigens nogal beknopte "opdrachten" een plaats te geven, zij het dan ook in nieuwe spelling en woordkeus. Veel minder gevoelen we ons aangetrokken tot de zo breedvoerige Voorrede van prof. Joan van den Honert T. H. zoon, die maar liefst 160 bladzijden beslaat[3]. Als het waar is, dat er ergens nog een "voorrede" van prof. Pareus bestaat en te vinden is, dan hoop ik die vooraan in deel 2 te publiceren.

Ja, en dan zie ik in de uitgave van 1657 een tweetal "approbaties" (= toestemming tot de uigave van het werk), n.l. zowel van de Leidse als van de Utrechtse theologische faculteit. Beide approbaties zijn ondertekend door vrijwel onze beste godgeleerden uit het midden der 17e eeuw. Ook deze approbaties krijgen in deel 1 een plaats.

Sommige edities bevatten niet alleen een portret, maar ook een "leven" van dr. Ursinus. Over dat "leven" had ik het al. Naar ik aanneem zal deel I stellig een portret van de schrijver bevatten.

Met de wens en bede dat onze geringe, zij het inspannende arbeid, onder beding van Gods zegen, mag bijdragen tot de opbouw van ons in groot verval verkerende Gereformeerd protestantisme, geef ik dit eerste deel uit handen, hopend dat mij de tijd en lust gegeven

---

[1] N. N. B. W., Leiden 1918, deel 4, kol. 1260. Daar wordt vermeld, dat Josias Spiljardus in 1622 te Gorinchem geboren is. Dus was hij een zoon van ds. Johannes Spiljardus, van wie wij uit de geschriften van Martinus Soermans kunnen weten, dat deze tal van zoons had, die hun vader in het "wondere ambt" gevolgd zijn.

Prof. Dr. D. Nauta, Chr. Encycl., 2e dr., i.v., vermeldt van Johannes, die in 1658 te Gorinchem overleed, dat hij vermoedelijk uit Amsterdam afkomstig was. In 1615 kwam hij als kandidaat te Rozendaal, vanwaar hij in 1618 vertrok naar Gorinchem, om daar dan te blijven. Voor zover mij bekend liet Joh. Spiljardus geen boeken na, maar was hij toch een invloedrijk theoloog in zijn dagen. Vgl. over zijn bijdrage aan Ursinus' Catechismusverklaring: T. D. Smid, Bibliographische opmerkingen over de Explicationes Catecheticae van Ursinus, in "Geref. Theol. Tijdschrift", XL, 1940, P. 228 vv.

[2] In deze editie van 1602 vinden wij ook nog een "Aen den Leser" van ds. Hommius.

[3] Johannes van den Honert was een Coccejaans theoloog, geb. 1693 te H.I.Ambacht, en overleden in 1758 te Leiden, waar hij in 1734 hoogl. werd. Ook zijn vader was Coccejaan, geb. te Norden in Oost-Friesland, en ook hoogl. te Leiden (in 1714, op 56-jarige leeftijd). Deze was een beroemd kanselredenaar. Van zijn zoon Johannes schrijft prof. dr. S. van der Linde in Chr. Encycl., 2e dr., i.v.: Hij "was één der beroemdsten van zijn tijd. Thans is hij vrijwel vergeten."

wordt, om op Gods tijd ook het tweede en laatste deel voor de pers gereed te krijgen. De uw in Christus.

J. VAN DER HAAR.

Houten (U.), 17 september A.D. 1977.

OPDRACHT VAN FESTUS HOMMIUS IN DE UITGAVE VAN 1602.

Den Edelen Erentfesten Vermoghenden, en zeer voorzienige heren, mijn heren de Staten van Friesland.

Mijn E. heren, het behoud van de welstand in het gemenebest bestaat vooral hierin, dat een ieder niet alleen in een verstandig [1] beroep, tot het algemeen welzijn dienstig en nodig, gesteld is, maar ook dat hij zich daarin zo beijvere, gelijk de plicht zal vereisen; niet anders dan zoals men het menselijke lichaam dan welgesteld noemen kan, wanneer alle leden ervan niet alleen welgeschapen en goed gevoed zijn, maar ook hun bijzondere taak [2] en werking, tot onderhoud van het gehele lichaam, bekwaam en geschikt verrichten. Daarom behoren alle mensen, die niet hun eigen nut en welvaren, maar (zoals het behoort) dat van het gemenebest zoeken, te bedenken dat het niet voldoende is, om in een eerbare positie en beroep gesteld te zijn, maar dat zij zich daarin zo behoren te beijveren, dat zij tot dienst en bevordering van het algemene welzijn alle mogelijke arbeid, naar het vermogen van hun gaven en zoals hun beroep zulks vereist, om strijd aanwenden; en dit des te vlijtiger, naarmate het ambt, waarin zij gesteld zijn, voornamer en voortreffelijker is. En naardien de oprechte religie, d.w.z. de ware kennis van God en van Zijn onvervalste dienst, de enige weg is tot het behoud en de zaligheid der mensen, en ze de zekerste grond vormt voor de welstand van het gemenebest, kan het algemeen welzijn niet beter bevorderd worden, dan door de verbreiding van genoemde religie, en daarom zijn alle mensen schuldig en verplicht, om die - boven alle andere dingen - naar hun vermogen in alle opzichten (vast) te houden, te bevorderen en te verbreiden. Zulks geldt vooral degenen, die de Heere daartoe in eigenlijke zin gesteld, en in het bijzonder geroepen heeft, n.l. de dienaren van Gods Woord en de Christelijke Overheid.

Deze oorzaak en reden heeft mij ertoe aangespoord, om de arbeid op mij te nemen, om de voortreffelijke uitlegging van de christelijke Catechismus, door D. Zacharias Ursinus gegeven, te vertalen, en tevens om deze mijn arbeid, nu ze voltooid is, uw E.E. te schenken en toe te eigenen. Want nadat mij de Heere door Zijn genade tot de heilige en hoge bediening van Zijn Woord geroepen had, heb ik mij - om mij in mijn ambt, volgens plicht [3] voor Hem, overeenkomstig mijn zwakheid, te kwijten - niet alleen in de mij toevertrouwde gemeente de grond der ware christelijke religie (zoveel de geringheid van mijn gaven vermocht) getracht in het openbaar, en vooral in de harten der mensen in te prenten, maar heb ik ook de ledige uren besteden om dit werk te vertalen, waarin alle voornaamste stukken der christelijke religie zo grondig en duidelijk geleerd worden, dat wij er niet aan twijfelen, of vele mensen kunnen, door het ijverig te lezen, in de kennis der waarheid en in het oprechte geloof grotelijks en grondig gesticht [4] en bevestigd worden; opdat zo door dit middel de ware religie alhier en alom in de Nederlanden enigszins bevorderd en verbreid zou worden.

Ik heb deze vertaling aan onze Vaderlandse gemeenten onder de naam en het aanzien van uw E.E. willen mededelen, niet alleen om daardoor publiek enig bewijs te geven van mijn dankbaar, eerbiedig, toegenegen en dienstwillig hart jegens uw E.E., maar ook om uw E.E. te bewijzen, dat wij - aan wie de bediening van het heilig Evangelie toebetrouwd is - ons naar vermogen erop toeleggen, om met onderwijzen én schrijven de ware religie in de harten der mensen te planten, en om derhalve van uw E.E. ootmoedig te begeren - aangezien uw E.E. op zich namen, om de oprechte religie en de zuivere leer van het heilig Evangelie met goed en

[1] "bescheiden"
[2] "ambt."
[3] "schuldelijck."
[4] = (op)gebouwd.

leven te verdedigen en te beschermen, en daarin nu al tal van jaren dapper [1] volharden -, dat het uw E.E. moge behagen, om voortaan deze heilige zaak ernstig en ijverig te handhaven, en ons in deze dienst en bij de verbreiding der ware religie gunstig de hand te reiken, opdat wij zo gezamenlijk, gelijk Mozes en Aren, door onderlinge hulp en arbeid, ernaar zouden streven, dat Gods eer, de zaligheid der mensen en de welvaart van de staat in alle opzichten, vóór alle dingen en overal bevorderd mogen worden.

Het behage dan uw E.E., om deze mijn arbeid, tot dat doel en ten goede van Christus' Gemeente in deze Nederlanden verricht, met welgevallen te aanvaarden. Want zulks zal ons een aansporing zijn, om voortaan - naar dat het de Heere believen zal, om ons met Zijn gaven te begenadigen - nog meer diensten aan de Gemeente en het Vaderland te bewijzen.

De almachtige God moge uw E.E. Mijn E. Heren, door Zijn genade voor tijd en eeuwigheid zaligen.

Gegeven uit Dokkum, op 10 febr. 1602.

Uwe E.E. dienstwillige

Festus Hommius Frisius.

[1] "kloeckmoedigh."

OPDRACHT VAN FESTUS HOMMIUS IN DE UITGAVE VAN 1617.

Aan de Edele, Mogende, hoog-wijze, en zeer voorzienige heren, de heren Staten van Zeeland, en hun E.M. gecommitteerde Raden.

Edele Mogende, hoog-wijze en zeer voorzienige heren;

Het is niet minder een reden tot verwondering als tot beklag, dat de mens - die zeer goed weet, dat zijn lichaam vergankelijk, dit tegenwoordige leven onzeker, kort en ellendig is, dat zijn ziel onsterfelijk is, en een zo dierbaar pand, dat ze niet alleen de waarde [1] van het lichaam, maar ook die van de gehele wereld ver te boven gaat; en dat voor degenen die God vrezen, na dit leven een eeuwigdurende en (aller)hoogste vreugde en gelukzaligheid bereid is -, evenwel toch zo dom en verblind van verstand is, en zo aards en ijdel van gezindheid, dat hij steeds vooral en dikwijls uitsluitend bezig is om te zorgen voor het onderhoud en welzijn van zijn lichaam en van dit tegenwoordige leven, en dat hij voor zijn edele ziel geen enkele of (slechts) zeer geringe zorg draagt, of zich om de eeuwige gelukzaligheid niet of (slechts) weinig bekommert. En daardoor gebeurt het dan (hetgeen niet te verwonderen is), dat vele mensen hun ziel, die zij niet(s) (waard) achten, verliezen en de eeuwige zaligheid die ze niet zoeken, ook niet verkrijgen. Omdat men dus bevindt, dat de mensen zo weinig zorg dragen voor hun eigen zaligheid, is het hoogst nodig dat zij, die door God in deze wereld daartoe aangesteld zijn, om voor de zaligheid en welvaart ook van anderen te zorgen, daartoe alle vlijt en ijver aanwenden, dat het de mensen die aan hun zong bevolen zijn, vooral naar de ziel en voor eeuwig moge welgaan.

De christelijke Overheden die God in Zijn plaats gesteld heeft, om Zijn dienaars te zijn tot welzijn der mensen, behoren daarom niet alleen het tijdelijke bezit van hun onderdanen te bevorderen[2], maar vooral het geestelijke welzijn, dat nodig is tot zaligheid hunner ziel, opdat hun onderdanen hier niet ineen rijk en welvarend, maar vooral Godzalig en (hier)namaals zalig zullen worden. En aangezien vooral de dienaren van Gods Woord ook daartoe in iet bijzonder door God geroepen zijn, om voor de zielen der mensen te waken, moeten zij met alle naarstigheid er hun best voor doen, dat de harten der mensen afgetrokken worden van de zorg voor deze tijdelijke dingen en tot beoefening van de zaligheid hunner ziel opgewekt worden. Ook dienen zij alle middelen te baat te nemen, om daardoor de mensen tot die zaligheid te kunnen brengen.

Onder die middelen is het voornaamste, dat zij de mensen, zelfs van der jeugd aan, in de grondslagen der zaligmakende leer onderwijzen, welke leer in Gods heilig Woord overvloedig voorgesteld en verklaard wordt. En omdat de eenvoudige lieden hetgeen in het Woord Gods overvloedig voorgedragen wordt, niet alles naar behoren zo geschikt kunnen onthouden of overeen kunnen brengen, is het zeer dienstig en ook nodig, dat de voornaamste stukken der zaligmakende leer, beknopt uit Gods Woord getrokken en samengesteld, de eenvoudigen tot geschikt onderricht voorgedragen en verklaard worden.

Nu zijn er twee zeer voorname delen in Gods Woord, n.l. de Wet - waarin ons onderwezen wordt, wat wij doen moeten -, én het Evangelie, waarin voorgesteld wordt hetgeen wij ter zaligheid geloven moeten. De hoofdsom der Wet heeft God Zelf vervat in Tien Geboden. De hoofdsom van het Evangelie hebben of de Apostelen zelf, óf enkele apostolische mannen - nadat het Nieuwe Testament vervuld was - samengevat in enkele Artikelen, genaamd "het Symbool des geloofs" of "de Artikelen van het Christelijke geloof." Deze beide hoofdsommen dienen alle christenen te kennen en recht te verstaan, om Godzalig te leven en

---

[1] "prijs"
[2] "versorghen")

zalig te sterven.

Maar aangezien deze hoofdsommen vanwege hun beknoptheid, voor de eenvoudigen ietwat duister schijnen (te zijn), moeten ze uit Gods Woord, tot hun dienst, nog breder verklaard worden. De bredere verklaringen ervan worden veelal, met een Grieks woord, "catechismussen" genoemd. En zoals hun gebruik te allen tijd, zowel onder het Oude Testament, bij de aartsvaders en in de Joodse kerk, als onder het Nieuwe Testament, in de apostolische en Oud-christelijke kerk, en daarna in alle welgestelde kerken onderhouden is, zo dient dat gebruik ook nooit meer in de gemeente op te houden, daar het een middel is om de eenvoudigen te onderwijzen tot de zaligheid, en daarom niet alleen zeer nuttig en geschikt, maar ook heel noodzakelijk is. Reden, waarom de christelijke Overheden, die de zaligheid van hun onderdanen liefhebben, er steeds zorg voor moeten dragen dat dit gebruik in hun kerken steeds onderhouden wordt, en dat niet alleen de jonge mensen, maar ook de gemeenten - waar dikwijls velen gevonden worden, die nog kinderen zijn in het verstand - in de leer van de Catechismus ijverig en gedurig geoefend mogen worden.

En vooral dienen alle trouwe kerkedienaars - zullen zij hun ambt recht bedienen - hiermee de opbouw der kerken aan te vangen, dat zij de jonge- mensen en de gemeenten, die aan hun zorg toevertrouwd zijn, met alle ijver en getrouwheid in deze eerste beginselen der christelijke religie onderwijzen; niet alleen met de levende stem, maar ook door geschikte geschriften, waarin deze hoofdsommen bekwaam uit Gods Woord verklaard worden, om de leergierigen in hun huis te kunnen dienen tot een volkomen onderricht.

Om mij op dit punt overeenkomstig mijn roeping en geringe gaven, te kwijten, heb ik ten dienste van onze Nederlandse gemeenten de verklaringen van de hooggeleerde heer D. Zacharias Ursinus, in het Latijn gehouden over de Catechismus - die in onze Nederlandse kerken in gebruik is - overgezet in onze moedertaal. En daaraan heb ik uit de geschriften van **D. H. Bastingius, P. Lansbergen, B. Copius en G. Spintler,** die ook over deze Catechismus geschreven hebben, toegevoegd hetgeen tot een breder verklaring dienstig was en door D. Ursinus niet was behandeld.

En opdat het de leergierige niet zou ontbreken aan hetgeen nodig is tot een volkomen onderricht, heb ik bovendien ook mijn (eigen) verklaringen erbij gedaan vóór elke Zondag(safdeling), en die tot een bekwame onderrichting en tot versterking der memorie [1] in Tafelen verdeeld. En dat alles met geen ander doel, dan om onze Nederlandse gemeenten in het onderwijs der waarheid te dienen en in de belijdenis ervan te versterken ter zaligheid.

Deze mijn arbeid heb ik uw E.M. met alle eerbied willen toeëigenen en opdragen, om daarmee enige erkentelijkheid te betonen voor de christelijke en Godzalige ijver, die uw E.M. voor de belijdenis, handhaving en beoefening der ware gereformeerde religie, die in de Catechismus beknopt uit Gods Woord verklaard wordt, van het begin der Reformatie af tot op deze dag toe, standvastig betoond hebben, met een bijzonder en zeer loffelijk voorbeeld, waarvan het te wensen was, dat het alom in deze Nederlanden mocht nagevolgd worden.

Het believe uw EM., om deze mijn arbeid die, naar ik hoop, ook uw kerken van dienst zal zijn, uw E.M. te laten aangenaam zijn, en deze mijn vrijmoedige aanspraak ten goede op te vatten. In dit vertrouwen zal ik de Heere der heren bidden, dat het zijn Majesteit behage, om uw en alle andere Nederlandse kerken voortaan bij de zuivere waarheid der gereformeerde godsdienst, in goede vrede en stichting te bewaren, uwer E.M. Godzalige en wijze regering al meer en meer te zegenen, en tenslotte ook uw E.M. zelf.

Edele, mogende, hoogwijze en zeer voorzienige heren, in Zijn Goddelijke bescherming te

[1] =herinnering

aanvaarden, en naar lichaam en ziel te zaligen.

Uit Leiden, op 10 febr. in het jaar 1617.

Uwer E.M. ootmoedige en geheel toegedane dienaar

Festus Hommius.

APPROBATIE

van de Theologische Faculteit van de Universiteit te Leiden.

De Professoren van de Theologische faculteit te Leiden, gezien en gelezen hebbende de additiën en uitbreidingen, die de Eerw. Hooggeleerde D. Johannes Spiljardus, dienaar des Goddelijken Woords te Gorinchem, op 't loffelijke, en voor de Nederlandse kerken zo aangename en nuttige werk van Doctor Festus Hommius, genaamd het Schatboek der Verklaringen over den Catechismus enz., door hem vertaald, en met goed-bewerkte Tafels enz. verlucht;

Waarin zijn Eerw. alles opnieuw heeft overzien, en verrijkt met een toeëigening achter elke Tafel, en doorgaans met toepassing dezer verklaringen op de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Nadere Synodale Verklaring uit de jaren 1618/19;

Verklaren, dat hun die nieuwe arbeid over de Nederlandse Catechismus ten zeerste goed bevalt, als met een bijzondere ijver en inzicht [1] gewrocht, zeer dienstig en nuttig voor hen, die al geoefende zinnen hebben tot onderscheiding van goed en kwaad, en geschikt zijn tot hoger kennis, door een uitvoeriger voorbeeld der gezonde woorden, opgeleid te worden, zoals inzonderheid om de rechte toeëigening van elke gemeenplaats der Catechismus tot de consciëntie te kunnen brengen en zo de leer ervan op bekwame wijze in de praktijk te beoefenen. Van oordeel, dat met deze toevoegingen genoemd werk niet alleen tot groter volkomenheid is gebracht, maar ook met meer stichting als tevoren, door allen die de waarheid der leer in de Catechismus begrepen, beminnen, en niet alleen voor zichzelf trachten te verstaan, maar ze ook tegen alle bestrijders te verdedigen, zal kunnen gelezen en gebruikt worden.

Leiden, 9 dec. 1656.

Was ondertekend:

ABRAHAM HEYDANUS.

JOHANNES COCCEJUS.

JOHANNES HOORNBEECK.

van de Theologische Faculteit van de Universiteit te Utrecht.

[1] Letterlijk: oordeel

APPROBATIE

Het Schatboek van de Commentaren over onze Catechismus door de Hooggeleerde en zeer vermaarde Festus Hommius in onze taal vervaardigd, en met voortreffelijke tafelen verrijkt, wordt met recht in onze kerken gehouden voor een Corpus Doctrinae[1]; waardoor niet alleen de toehoorders en de kinderen der profeten, maar ook de leraars gevoed en versterkt kunnen worden in de grondige kennis van de Goddelijke dingen; waarop ook in latere tijden de rechtzinnigen, naast het onfeilbare Woord des Heeren, hun ogen mogen slaan, om bij alle veranderingen, die door nieuwsgierige wargeesten of ongestadige en losse theologanten gepraktiseerd zouden worden, het algemene, oude en trouwe licht van onze Reformatie in Nederland, met zoveel arbeid en bloed op de kandelaar gesteld, en alsnog, dank zij 's Heeren genade, schijnende, van alle andere schijnsels en dwaallichten te onderscheiden. En daarom is, naar ons oordeel, door de Eerw. en Hooggeleerde Johannes Spiljardus een zeer nuttig werk ter hand genomen, daar zijn Eerw. met onvermoeide inspanning dit heerlijke Corpus Doctrinae, niet alleen met de teksten naar de publieke overzetting van onze Nederlandse Bijbel (zijnde daarin vooral afgetekend de woorden, waarin de kracht van het bewijs in het bijzonder bestaat) heeft opgesierd, maar ook met enige toevoegingen en supplementen vermeerderd; zoals de tekenen aan de kant gesteld, zulks aanwijzen.

Wij hebben, daartoe aangezocht, de voornaamste supplementen [2] doorgekeken, en zijn van oordeel, dat ze dienstig zijn; vooral dat de nadere en expresse applicatiën van de leerstukken op de praktijk zeer bondig, stichtelijk en duidelijk gesteld zijn, opdat iedereen als 't ware met de handen zou kunnen tasten, dat onze theologie niet louter speculatief [3] is, noch onze Catechismus in leer en praktijk een lompe Catechismus (is), zoals zulks de vijanden van onze kerken hebben willen beweren.

Bovendien: de vergelijking van onze Catechismus met de Confessie en diens nadere verklaring op de Nationale Synode te Dordrecht in het jaar 1619; alsook de toepassing van deze catechetische commentaren op de Artikelen van genoemde Confessie, door zijn Eerw. zeer bekwaam en getrouw verricht; en. daarmee is duidelijk aangetoond, dat de Nederlandse publieke Formulieren van enigheid, die door alle leraars in kerk en school ondertekend worden, in de leer in alles accorderen[4], en dat de genoemde Commentaren op de Catechismus onze Nederlandse kerken tevens tot een verklaring, bewijs en verantwoording tegen de partijen [5] inzake de leerstukken in de Confessie begrepen, tot nog toe voldoende hebben kunnen strekken en alsnog daarvoor behoren gehouden te worden.

Actum (= opgesteld) te Utrecht, deze 7 febr. 1657.

Ondertekend door:

GISBERTUS VOETIUS.
ANDREAS ESSENIUS.
MATTHIAS NETHENUS.

---

[1] leerstelsel.
[2] aanvullingen.
[3] beschouwend.
[4] overeenstemmen.
[5] tegenpartijen.

VOORREDE OP DE CATECHISMUS DER CHRISTELIJKE RELIGIE,

die in de gemeenten en op de scholen van de Keurvorstelijke en van Nederland geleerd wordt.

In deze Voorrede wordt enerzijds gehandeld in het algemeen over de Christelijke leer, anderzijds in het bijzonder over de Catechismus.

Wat de Christelijke leer betreft worden in 't algemeen deze vijf dingen geleerd:

1. Wat en hoedanig de Christelijke leer is.
2. Welke delen deze leer bevat, en het onderscheid ervan.
3. Hoezeer de Christelijke leer van de leer van alle andere sekten verschilt; alsook van de Wijsbegeerte; en waarom men dit onderscheid kennen moet.
4. Door welke getuigenissen de zekerheid der Christelijke religie of leer bevestigd wordt.
5. Op hoeveel manieren de Christelijke leer kan geleerd en voorgedragen worden.

1. ***Wat en hoedanig de Christelijke leer is.***

De Christelijke leer, die in de ware gemeente geleerd wordt, is een zuivere en onvervalste leer der Wet en des Evangelies, van de ware God, van Zijn wil, werken en dienst, door God geopenbaard, en begrepen in de boeken der Profeten en Apostelen, bevestigd met wonderen en Goddelijke getuigenissen, door welke leer de Heilige Geest krachtig werkt in de harten der uitverkorenen en Zich uit het menselijke geslacht een eeuwige Gemeente vergadert, waardoor God in dit en in het toekomende leven recht gekend, aangeroepen en geëerd wordt.

Deze Christelijke leer is het eerste en voornaamste kenteken der ware Gemeente, welke God wil dat in de wereld bekend zal zijn, en van alle andere mensen afgescheiden, zoals Hij beveelt: "Bewaart uzelven van de afgoden" (1 Joh. 5:21); en: "Indien iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in huis en zegt tot hem niet: wees gegroet" (2 Kor. 6:17). Zo ook: "Vertrekt, vertrekt, gaat uit vandaar, raakt het onreine niet aan, gaat uit het midden van haar, reinigt u, gij die de vaten des HEEREN draagt" (Jes. 52:11); en tenslotte: "Gaat uit van haar, Mijn volk, opdat gij aan hare zonden geen gemeenschap hebt, opdat gij van hare plagen niet ontvangt" (Openb. 18:4).

En God wil, dat deze afscheiding enerzijds geschiede om Zijn eigen eer, anderzijds om de zaligheid en vertroosting der uitverkorenen.

Om Zijn eigen eer. Want zoals Hijzelf niet met de afgoden vermengd wil zijn, zo wil Hij ook Zijn leer onderscheiden hebben van de leugens van de duivel, en dat Zijn kinderen en huisgenoten afgescheiden worden van de kinderen des duivels en van de vijanden Zijner gemeente. Want het is voor God zeer smadelijk, dat men zou denken, dat Hij dezulken tot kinderen zou willen hebben, die Hem vervolgen. En het is Godslasterlijk, dat men God tot een Auteur van een goddeloze leer en tot een Beschermer van godslasteringen zou maken "Want wat samenstemming heeft Christus met Belial?" (2 Kor. 6:15).

Om de zaligheid en vertroosting der uitverkorenen. Want het is nodig, dat de Gemeente in deze wereld gezien en bekend wordt, opdat de uitverkorenen, die onder het ganse mensengeslacht verstrooid zijn, mogen weten, tot welke vergadering zij zich in dit leven behoren te voegen; en opdat zij, na zich tot de gemeente begeven te hebben, deze zekere troost zouden genieten, dat zij thans in de vergadering verkeren, die Gode behaagt en die de

beloften heeft van het eeuwige leven. Want God wil, dat allen die zalig zullen worden, tot de Gemeente verzameld worden, omdat er buiten de Gemeente geen zaligheid is.

Maar waaraan die ware Gemeente gekend wordt, en welke de kentekenen zijn waardoor zij van andere sekten onderscheiden wordt, zal op de plaats of bij het artikel van de Gemeente geleerd worden. De kentekenen zijn deze drie: 1. De reinheid in de leer, 2. Het wettig gebruik der sacramenten en 3. Gehoorzaamheid jegens God, in alle delen van Zijn leer, in geloof en wandel.

Tegenwerping: *Zo vaak zijn ook grote gebreken in de Gemeente in zwang.*

Antwoord: Zij zijn daar soms wel in zwang, maar toch worden ze door de Gemeente niet goedgepraat, zoals bij andere sekten gebeurt, maar worden er bestraft en door de Gemeente allereerst verdoemd, en zoveel mogelijk verbeterd. Zo lang dit het geval is, blijft ook de Gemeente.

2. ***Uit welke delen de Christelijke leer bestaat, en welk onderscheid ertussen is.***

De voornaamste hoofdstukken der Christelijke leer zijn deze twee: de Wet en het Evangelie: daarin is de inhoud en summa (= hoofdsom) der ganse Schrift begrepen. De Wet wordt genoemd de Tien geboden, het Evangelie heet de belofte van Christus, de Middelaar en Zaligmaker, en van de genadige kwijtschelding der zonden door het geloof.

Deze verdeling der leer wordt met duidelijke redenen bewezen.

1. Want alle leer, die in de Heilige Schrift begrepen is, handelt óf over de natuur van God, óf over Zijn werken, óf over de zonde, welke een eigen werk der duivelen en der mensen is. En van dit alles wordt óf in de Wet, óf in het Evangelie óf in beide geleerd. Daarom zijn de Wet en het Evangelie de twee hoofdstukken, die de gehele som der Heilige Schrift bevatten.

2. Christus Zelf stelt deze verdeling der leer, als Hij zegt (Luk. 24:46v "Alzo is er geschreven en alzo moest de Christus lijden en van de dood opstaan ten derden dage; en in Zijn Naam gepredikt worden vergeving der zonden onder alle volken", en in Marc. 1:15: "Bekeert u gelooft het Evangelie." Nu, dit alles wordt begrepen in de Wet en in hel Evangelie.

3. De profetische en apostolische geschriften bevatten het Oude en Nieuwe Testament of Verbond tussen God en de mensen. Daarom moeten daarin noodzakelijk de voornaamste stukken van het Verbond verklaard worden, te weten, wat God ons belooft en geeft, n.l. vergeving der zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven; en wat Hij wederom van ons eist, n.l. geloof en gehoorzaamheid. En dit is hetgeen in de Wet en in het Evangelie geleerd wordt. 4. Christus is de summa en het fundament der ganse Schriftuur. En tot de kennis van Christus en van Zijn weldaden is de leer der Wet en des Evangelies nodig. Want de Wet is onze Tuchtmeester, die ons tot Christus leidt, ons dwingt om tot Christus onze toevlucht te nemen en (ons) leert, welke die gerechtigheid is, die Christus ons wedergegeven heeft. En het Evangelie predikt ons met alle nadruk, van Christus' persoon, ambt en weldaden. Daarom bestaat de ganse Schriftuur en hemelse leer in de Wet en in het Evangelie.

Het onderscheid van deze delen bestaat voornamelijk in drie dingen:

1. In hetgeen van beide geleerd wordt. Want de Wet is een leer die gebiedt, wat men doen moet, en verbiedt wat men nalaten moet. Het Evangelie is de verkondiging van de genadige vergeving der zonden om en door Christus.

2. In de manier waarop zij ons geopenbaard zijn. Want de Wet is ons van nature bekend, en het Evangelie wordt ons van Godswege ontdekt en geopenbaard.

3. In de beloften, aan beide verbonden. Want de Wet belooft het eeuwige leven op voorwaarde van een volkomen gehoorzaamheid, die wij volbrengen moeten. Het Evangelie belooft hetzelfde op voorwaarde, dat wij in Christus geloven en een nieuwe gehoorzaamheid beginnen moeten.

3. ***Hoezeer de Christelijke leer, die in de ware Gemeente geleerd wordt, verschilt van die van alle andere sekten, alsook van de wijsbegeerte; en waarom men dit onderscheid dient te kennen.***

De verschillen tussen de ware Christelijke leer en andere sekten zijn deze vier.

1. De Christelijke leer heeft God tot Auteur. Want zij is van God door de Profeten en Apostelen gegeven. Maar de religies van andere sekten komen van mensen en zijn door ingeving des duivels verzonnen en bedacht.

2. Alleen de Christelijke leer heeft Goddelijke, zekere en onbedrieglijke getuigenissen, die de consciënties of harten der mensen gerust en tevreden stellen, en de andere sekten van dwalingen overtuigen.

3. In de ware Gemeente wordt Gods Wet geheel en onvervalst geleerd en bewaard. Maar andere godsdiensten en sekten leren de Wet onvolkomen Of bederven en vervalsen die. Want zij verwerpen gans en al de leer van de eerste tafel der Wet, die over de ware kennis en dienst van God handelt, en zij verzinnen een andere God dan Die Zich in Zijn Woord en door Zijn werken geopenbaard heeft; en zij zoeken de kennis Gods buiten Gods Zoon om, of dienen Hem anders dan Hij volgens Zijn Woord gediend wil zijn. Bovendien is hun gans en al de innerlijke en geestelijke gehoorzaamheid onbekend, die in de tweede tafel der Wet geëist wordt. En wat zij aan goeds of waars behouden hebben, dat is alles bijéén slechts enkele geboden uit de tweede tafel, van de uiterlijke tucht en van de burgerlijke plicht jegens de mensen.

4. In de ware Gemeente wordt uitsluitend het Evangelie van Christus, geheel en goed verstaan, onderwezen. Maar andere sekten weten daar totaal niets van af en verwerpen het - zoals dat de heidenen, wijsgeren, Joden, Turken enz. doen - Of zij nemen een stukje uit de apostolische leer, waarvan zij echter het gebruik verstaan noch begrijpen, en voegen dat bij hun dwalingen; zoals de Arianen, Pausgezinden, Wederdopers en alle andere ketters doen, van wie sommigen inzake de Persoon van de Middelaar, anderen inzake Zijn ambt grove dwalingen hebben en verdedigen. Deze grote verschillen bewijzen ons, dat alleen de Christelijke leer behoort geleerd en bewaard te worden, en dat de leringen van andere sekten hiermee strijdig, als leugens van de duivel behoren geschuwd en gemeden te worden, volgens het bevel: "Wacht u van de valse profeten" (Mt. 7:15), en: "Bewaart uzelven van de afgoden" (1 Joh. 5:21).

Met de filosofie of natuurlijke wijsheid der mensen ligt het anders. Want hoewel ook de ware filosofie veel van de Christelijke leer verschilt, toch strijdt ze er niet mede en is ze geen leugen of bedrog - zoals de valse leringen van andere sekten wél zijn - maar is de waarheid en als het ware een straaltje van Gods wijsheid, in het verstand der mensen bij de schepping ingedrukt. Want de filosofie is een leer van God, van de schepselen en andere goede dingen, die het menselijke geslacht profijtelijk zijn, opgesteld door wijze mannen bij het licht der natuur en uit gronden (= grondbeginselen) die van nature bekend zijn. En daarom is het de Christenen niet alleen geoorloofd, maar ook oorbaar om de filosofie te bestuderen, terwijl het daarentegen niet geoorloofd is de leringen van andere sekten te onderzoeken; maar deze moeten alle tezamen als leugens van de duivel zelf gemeden worden. De filosofie verschilt van de Christelijke leer vooral op de volgende punten.

1. In de gronden (of: principia). De filosofie is geheel natuurlijk, en wordt opgebouwd en bevestigd uit dingen, die van nature bekend zijn. Maar in de Christelijke leer is - hoewel er vele natuurlijke leringen (in) zijn - toch haar bijzonderste deel, te weten de leer des Evangelies, niet van nature bekend, maar zij gaat alle natuurlijke kennis te boven. Indien dan ook Gods Zoon ons die niet uit de schoot Zijns Vaders had geopenbaard, zou geen en, wijsheid of vernuft van mensen of Engelen ze hebben kunnen uitvinden bedenken.

2. In hetgeen ze leren. De Christelijke leer bevat de Wet en het Evangeii maar de filosofie weet van het Evangelie totaal niets af. De ware Gemeente leert en verstaat terecht Gods gehele Wet, maar filosofie handelt niet over haar voornaamste delen; en het deel der Wet, dat in de filosofie onderwezen wordt inzake de uitwendige plichten, uit enkele geboden van Gods Wet getrokken, wordt zeer duister en onvolkomen voorgedragen. De filosofie leert ook andere kunsten en wetenschappen, die de mensen oorbaar zijn, vooral de redekunst en de kunst om te rekenen, landmeten, om de loop des hemels te kennen, en dergelijke meer, waarvan in de Gemeente niet met al geleerd wordt.

3. In hun werkingen. Alleen de Christelijke leer ontdekt (= legt bloot) de fontein der ellende van het menselijke geslacht, te weten 's mensen zondeval, maar de filosofie weet daar niets van.

Bovendien geeft alleen de Christelijke leer de consciënties een ware en levende troost, daar ze de wijze om gered te worden uit de ellende der zonde en des doods aanwijst, en ons van het eeuwig leven verzekert; maar de filosofie kan deze troost niet geven, en verstaat die ook niet.

Weliswaar heeft de filosofie enkele manieren om te troosten mét de Christelijke leer gemeen, zoals:

1. Dat alles door Gods voorzienigheid geschiedt en men Gods wil gehoorzamen moet.

2. Dat het een troost is, wanneer men in het lijden een goed en gerust geweten heeft.

3. Dat het heerlijk en prijzenswaardig is om steeds flink en geduldig het lijden te dragen.

4. Dat het lijden ons ten beste en tot een goed doel toegezonden wordt.

5. Dat anderen er ook aan onderworpen waren, en het dapper gedragen hebben.

6. Dat de deugd niet onbeloond zal blijven, en dat het lijden wederom vergolden zal worden.

7. Dat ons nog zwaarder leed had kunnen overkomen; want een geringer kwaad schijnt ons, in vergelijking met een groter, nog enigszins goed te zijn.

Maar de ware vertroostingen tegen de zonde en de dood worden alleen uit de Christelijke leer geput, te weten:

(1). Dat onze zonden uit genade door Christus vergeven zijn;

(2). dat God altijd in alle tegenheden ons nabij is; en

(3). dat wij ten slotte daaruit verlost zullen worden en het eeuwige leven hebben.

Daarom strijdt de ware filosofie niet met de Christelijke leer, maar is alleen onvolmaakter, Maar de dwalingen en stellingen die met de Christelijke leer strijdig zijn, zoals ze soms in de boeken der filosofie voorkomen, of ook hetgeen van de ketters uit de filosofie tegen de Schrift bijgebracht wordt..., dat alles behoort niet tot de oprechte filosofie, maar het zijn uitsluitend beuzelingen van 's mensen verstand en - om zo te zeggen

vuile zweren der ware filosofie; zoals b.v. de opvatting van Aristoteles, dat de wereld geen begin gehad heeft en geen einde hebben zal, of de mening van Epicurus, dat de ziel sterfelijk is, enz. Of als het tot de oprechte filosofie mocht behoren, dan wordt het ten onrechte bij de Christelijke leer gevoegd. Deze verschillen tussen de Christelijke leer en die van andere religies en der filosofie moet men kennen en opmerken.

1. Opdat aan God Zijn eer geheel en onverminderd kan worden toegeschreven; en dat geschiedt niet, tenzij wij weten en belijden al hetgeen Hij wil, dat wij van Hem en van Zijn wil geloven; en dat wij niet iets verzinnen bij hetgeen Hij ons geopenbaard heeft. Want God kan niet met de afgoden, noch Zijn Goddelijke waarheid met de leugens van de duivel vermengd worden, zonder de allerhoogste smaad voor Zijn Naam.

2. Opdat wij niet gevaar lopen onze zaligheid te verliezen; hetgeen geschieden zou, als wij, bedrogen zijnde, de leer van bepaalde sekten of de filosofie als de ware religie aannamen.

3. Opdat ons geloof en onze troost des te vaster zou zijn; hetgeen geschiedt, wanneer wij opmerken dat de Christelijke leer volmaakter is dan alle andere leringen; alsook, hoeveel dingen er in onze religie zijn, die bij andere ontbreken, en welke er de oorzaak van zijn, waarom alleen zij die deze leer belijden, zalig worden, en alle anderen met hun volgelingen verdoemd en van God verworpen worden.

4. Opdat wij ons van alle Epicuristen en Vrijgeesten afscheiden, die de gehele religie of verachten, of zó verscheuren, dat zij denken dat iedereen in zijn godsdienst zalig zal worden, omdat er geschreven staat, Hab. 2:4: "Maar de rechtvaardige zal door zijn geloof leven." Van hen zijn de Epicureeërs niet eens waard, dat men hun dwalingen weerlegt. De anderen, n.l. de Vrijgeesten moeten op deze manier weerlegd worden, dat het woord "zijn" in deze tekst niet zulk een geloof betekent, dat iedereen zelf maar verzint, maar een wáár geloof, dat een ieders persoonlijk bezit is, en dat dit (geloof) tegen het geloof van een ander gesteld wordt, ook al is dat een waar geloof, én tegen de opvatting van de gerechtigheid der werken; zodat dit de betekenis is, dat de rechtvaardige gerechtvaardigd wordt, niet door de werken der Wet, maar door een waar geloof in Jezus Christus; en zulks door zijn eigen geloof, en niet door dat van een ander.

4. ***Door welke getuigenissen de zekerheid der Christelijke religie of leer bevestigd wordt.***

De bewijzen waardoor de waarheid en zekerheid van de Christelijke leer bevestigd wordt, zijn vele. Sommige ervan overtuigen het geweten van de waarheid (zoals de eerste twaalf), andere zijn er, die het (geweten) gerust stellen en bekeren, zoals het laatste bewijs.

1. De 1ste bewijsreden is: Omdat de Wet zo volmaakt en zuiver is. Want het bestaat niet, dat wanneer een religie afgoden verzint of boze geesten voor goed erkent - in strijd met Gods Wet en tegen het oordeel van het gezonde verstand in -, ze waar en uit God is. Maar alle religiën doen dit duidelijk, met uitzondering van de religie, die in de Heilige Schrift geleerd en van de Gemeente aangenomen wordt. Want zij alle verwerpei geheel of besmetten met hun leugens de eerste tafel van Gods Wet, van de ware God en Zijn oprechte godsdienst; en van de andere tafel houden ze slechts een deel van de uiterlijke eerbaarheid en burgerlijke plichten over, zoals tevoren gezegd is. Maar alleen de Gemeente houdt vast aan de beide tafelen der Wet op een zuivere manier en naar de Schriften. Daaruit volgt, dat de leer der Christelijke Gemeente alleen een ware en Goddelijke leer is.

2. Omdat het Evangelie een uitkomst en verlossing van de zonde en de dood aanwijst. Ongetwijfeld is dat een ware en Goddelijke leer, die een manier aanwijst om uit de zonde en dood te raken, zonder dat Gods rechtvaardigheid gekrenkt wordt, en die aan het geweten een

vaste troost van het eeuwige leven schenkt. Dit doet de Christelijke leer alleen in het Evangelie. Daarom is deze dan ook alleen een ware en Goddelijke leer.

3. Omdat deze leer de aller-oudste is van alle. Want de Christelijke leer, die in de Schrift geleerd wordt, kan alleen haar oorsprong van God Zelf afleiden, en haar uitbreiding aanwijzen van het begin der wereld af. En het feit dat alle andere godsdiensten nieuwer zijn en in later tijd opkwamen, zulks leren de geschiedenissen van de gehele wereld, bij vergelijking met de Heilige Schrift. Naardien dus de oudste religie de aller-waarachtigste is (omdat de mensen de eerste religie van God Zelf ontvingen), zo volgt daaruit, dat alleen de Christelijke leer een waarachtige en Goddelijke leer is.

4. Omdat God ook van het begin der wereld af deze leer met wondertekenen bevestigde, die de duivel niet kan nabootsen, zelfs niet de schijn ervan, zoals: opwekking van doden, de stilstand en teruggang van de zon, de splijting van de zee en der rivieren, de baring van een maagd, en dergelijke - welke werken God alleen verricht heeft om de leer der Profeten en Apostelen te bevestigen -; en naardien God geen getuigenis geven kan van de leugens, zo volgt daaruit, dat deze leer van God voortgekomen en daarom de aller-waarachtigste is.

5. Omdat de voorzeggingen welke zeer veel in het Oude en Nieuwe Testament voorkomen, door de uitkomst wáár bevonden zijn, waardoor hun hemelse oorsprong voldoende bevestigd wordt. Want ware voorzeggingen te geven van toekomstige dingen, is alleen Gods werk.

6. Omdat deze leer in al haar delen goed overéénkomt. Want een leer die met zichzelf in strijd is, is geen ware en Goddelijke leer, naardien de waarheid steeds met zichzelf overeenstemt, en God niet Zichzelf tegenspreekt. Maar uitgezonderd de Profetische en Apostolische leer, ver-

schillen álle andere godsdiensten, wonderveel van zichzelf en onderling, tot in de fundamenten en bijzonderste hoofdstukken. Daarom is de leer der Gemeente alleen een ware en Goddelijke leer.

7. Omdat de vijanden zelf dit belijden; zoals de duivel zelf gedwongen werd te roepen: "Gij zijt de Christus, de Zone Gods", en de andere vijanden gedrongen werden te belijden, dat deze onze leer waarachtig is. Want alles wat zij goed en waar hebben in hun godsdiensten, bezit ook onze religie, ja nog klaarder, volkomener en beter. En men kan ze er van overtuigen, dat zij het ons ontstolen en met hun verdichtselen vermengd hebben, zoals de duivel, die God als een aap nadoet, gewoon is ware dingen met zijn leugens te vermengen, om de mensen des te gemakkelijker te bedriegen. Reden waarom hetgeen met onze leer overéénkomt, niet weerlegd kan worden, omdat zij het van ons (over-)genomen hebben; en hetgeen bij hen met onze leer in strijd is, dat wordt gemakkelijk omvergestoten, omdat het verdichtselen van mensen zijn.

8. Omdat satan en diens instrumenten steeds met haat tegen deze leer ontstoken zijn. Want die religie is ongetwijfeld de ware en Goddelijke religie, die satan en alle bozen eendrachtig haten en graag uitgeroeid zien. Want de waarheid verwekt haat. En de duivel is een leugenaar van den beginne en is in de waarheid niet staande gebleven. Maar satan en de wereld haten of bestrijden geen enkele leer zozéér, als de Christelijke leer, n.l. daarom dat deze leer hem aanklaagt, zijn zaken onderzoekt en alle afgoderijen en boosheden heviger verdoemt dan andere sekten, die dit toelaten of ook verdedigen. Joh. 7:7: "De wereld kan ulieden niet haten, maar Mij haat zij, omdat Ik van dezelve getuig, dat hare werken boos zijn." Joh. 15:19: "Indien gij van de wereld waart, zo zou de wereld het hare liefhebben" enz.

9. Omdat deze leer altijd zo wonderlijk beschermd en bewaard is tegen de razernij van satan en van alle andere vijanden. Want naardien geen religie zwaarder bestreden is en nog onophoudelijk bestreden wordt door de tirannen en ketters, dan deze leer, en God die (leer)

evenwel zo wonderlijk ten spijt van alle vijanden en van de poorten der hel beschermt - zodat zij alleen onoverwonnen bleef, terwijl intussen andere godsdiensten, die of maar licht of in het geheel niet bestreden werden, zeer spoedig vergaan zijn -: daaruit besluiten wij vastelijk, dat deze leer Gode behaagt en door Hem verzorgd wordt.

10. Omdat de vijanden van deze leer altijd door God gestraft werden. Want er is geen twijfel aan, of deze leer behaagt God en wordt door Hem beschermd, wier vijanden - tot bevestiging daarvan - door God gestraft worden. En de Historie, zowel oude als nieuwe, getuigt ervan, dat al degenen zeer wreed gestraft zijn, die de leer der Profeten en Apostelen bestreden hebben. En daaruit volgt, dat deze leer Gode behaagt en door Hem goedgekeurd wordt.

En hoewel de goddelozen soms voorspoedig in de wereld bloeien en de Gemeente geheel en al verdrukt schijnt te zijn, toch geschiedt dat niet geval, noch omdat zij God behagen, zoals de uitkomst bewijst en de Schrift leert. Want steeds wordt de Gemeente bewaard, ook te midden van vervolgingen; terwijl daarentegen na de korte voorspoed der tirannen goddelozen het aller-droevigst en eeuwige verderf volgt. En er is weinig aan gelegen, of alle vervolgers der Gemeente niet schrikkelijk omkomen (zoals Antiochus en Herodes, enz.). Want wanneer God sommigen in dit leven straft, dan geeft Hij voldoende te kennen, wat Hij wil, dat wij van huns-gelijken zullen denken, n.l. dat het Zijn vijanden zijn en dat ze geworpen zullen worden in de eeuwige straffen, tenzij zij zich bekeren.

11. Omdat de martelaren in grote standvastigheid met hun eigen bloed aan deze Christelijke leer getuigenis gegeven en ze verzegeld hebben, en ook onder de aller-wreedste martelingen en in de dood nog getuigen, dat zij waarlijk aldus gevoelen en dat zij op het aller-krachtigst in hun hart verzekerd zijn van de waarheid van deze leer, die ze beleden hebben; en dat zij daaruit werkelijk die troost ontvingen, welke zij anderen gepredikt hebben, te weten, dat zij door God tot kinderen zijn aangenomen dóór Christus, en dat zij door God tot in alle eeuwigheid verzorgd worden. Doordat God hen dus door deze levende troost onderhoudt, getuigt Hij, dat Hij deze leer goedkeurt, ter wille waarvan zij lijden.

12. Omdat zij die deze boeken geschreven en de leer, die daarin begrepen is, beleden hebben, een Godzalig en heilig leven geleid hebben. Want de religie, die de mensen heilig en Gode aangenaam maakt, die moet zelf zeer heilig en Goddelijk zijn. Maar de Patriarchen, Profeten, Apostelen en anderen, die hun leer met ernst aangenomen hebben en nog aannemen, die gaan met hun oprechte deugden en heiligheid des levens de mensen van andere godsdiensten verre te boven; zoals de vergelijking van beide leert. Daarom is het geloofwaardig, dat de Christelijke leer, en niet de andere godsdiensten, waarachtig en Goddelijk is.

13. Omdat de Heilige Geest, door Wiens ingeving de Schrift geschreven is, dit getuigt in de harten der gelovigen; d.w.z. dat wij volkomen geloven en er gewis in ons hart van verzekerd zijn, dat de heilige Schrift Gods Woord is, en dat God ons naar het getuigenis van deze Schrift genadig zijn wil, op welk geloof een vreugde volgt, die rust vindt in God en Hem aanroept met een zekere hoop, dat wij de goederen verkrijgen zullen, die wij van Hem, naar het bevel Zijns Woords, begeren. Want deze vrijmoedigheid des geloofs en deze levende troost der Godzaligen steunt niet op enig getuigenis van mensen of van enig schepsel, maar is uitsluitend het eigen werk des Heiligen Geestes; welke alle gelovigen door een levend en zeker gevoel van hun hart ondervinden in hen ontstoken en bevestigd te worden, uitsluitend doordat de leer der Profeten en Apostelen gelezen, gehoord en overdacht werd. Door dit getuigenis des Heiligen Geestes worden dus allen,

die tot Christus bekeerd zijn, vast verzekerd en verzegeld van de zekerheid der hemelse leer. En zoals dit bewijs alleen de wedergeborenen eigen is en toekomt, zo overtuigt zij niet slechts hun harten van de waarheid en waardigheid der heilige Schriftuur, maar brengt er hen ook

toe, om die vast te geloven en zich daarmee te vergenoegen. De andere bewijzen zijn algemeen, ook voor hen die niet bekeerd zijn, en overtuigen hen mede, door allen de mond te stoppen, die hier tegen in willen spreken; maar zij brengen er niet toe, om vast te geloven en aan te nemen, tenzij daar vanbinnen het getuigenis des Heiligen Geestes bij komt (Vlg. N.G.B., art. 5).

5. ***Op hoeveel manieren de Christelijke leer voorgedragen en geleerd kan worden.***

De manier om de Christelijke leer te onderwijzen, en in de Theologie of kennis van Gods Woord te studeren, is drieërlei.

1. Dat men de Catechismus lere, of een korte, summiere en eenvoudige uitleg van de Christelijke leer en haar bijzonderste hoofdstukken, die "Catechismus" genoemd wordt. Deze heeft een ieder nodig. Want het fundament der religie moet aan allen, geleerd en ongeletterd, bekend zijn.

2. Dat men daarna lere en behandele alle hoofdartikelen of "*algemene plaatsen*" [1] der Heilige Schrift. Dit geschiedt, wanneer de Heilige Schrift naar de orde die in de scholen geleerd wordt, verdeeld is in bepaalde hoofdstukken, die men "gemene plaatsen" noemt, met volkomen uitleg van de Schriftwoorden over God, Zijn wil en werken, over moeilijke kwesties of vraagstukken en kerkelijke geschillen; en zo wordt gepast en ordelijk de gehele leer voorgedragen en geleerd.

Deze methode behoort vooral tot de Hogescholen, waar de Heilige Schrift onderwezen wordt, en ze is hoogst noodzakelijk.

Allereerst: Opdat zij die aan de Hogescholen worden opgeleid en weldra geroepen zullen zijn om anderen te onderrichten, de Christelijke leer uit de Schrift des te gemakkelijker mogen leren en verstaan. Want zoals het gebeurt bij alle andere studiën en leringen, zo is het ook bij dit onderwijs, n.l. dat - tenzij alle delen der leer in een zekere volgorde uitgelegd en door het verstand begrepen worden - men niet alleen moeilijker en langzamer leert, maar dan blijft ook alle wetenschap verward en onvolkomen.

Ten tweede: Opdat zij hun toehoorders de hoofdsom van de gehele leer ordelijk en duidelijk mogen voorstellen, is het nodig dat zij tevoren een volkomen samenstel der gehele leer in hun verstand hebben.

Ten derde: Om over de rechte uitleg der Schrift goed te oordelen, wordt vereist, dat men een volkomen kennis en verstand heeft van alle hoofdpunten der Christelijke leer, welke moeten overeenkomen met de Artikelen des geloofs; en moet men wel erop letten, dat ze bij de verklaring zó geordend worden, dat het éne hoofdstuk niet met het andere in strijd komt.

Tenslotte: Om ons oordeel inzake de kerk geschillen, die verscheiden, zwaar en gevaarlijk zijn, op te scherpen; opdat wij van de waarheid niet afdwalen en tot de leugenleer afgetrokken worden.

3. Dat men de tekst der Heilige Schrift ijverig lere en goed overwege, opdat men die grondig leert verstaan. Want dat is de hoogste trap van leren en studeren in de heilige Godgeleerdheid. Daarom worden in de Catechismus de hoofdartikelen onderwezen, opdat de leerlingen in staat zouden zijn om ze ook aan anderen te kunnen uitleggen. Want zoals de leer van de Catechismus, de voornaamste artikelen en de algemene bewijzen (hiervoor) aan de

[1] in het Latijn: "Loci communes", b.v. van Phil. Melanchthon

Schrift ontleend worden, zo moeten ze ook weer aan de Schrift, als aan een toetssteen beproefd en gekeurd worden.

Tot de eerste methode, te weten de Christelijke leer te verstaan en in de Theologie met vrucht te studeren, behoort de leer van de Catechismus, waarover wij nu gaan handelen.

VOORREDE, DIE OVER DE CATECHISMUS IN 'T BIJZONDER HANDELT.

Daarbij worden vooral deze vijf stukken uiteengezet:

1. Wat is een Catechismus?
2. Of de Catechismus te allen tijde in de Gemeente gebruikelijk was, of over de oorsprong ervan.
3. Welke de voornaamste hoofdstukken van de Catechismus zijn.
4. Waarom de Catechismus in de Gemeente nodig is.
5. Wat de enige bedoeling van de Catechismus is.

1. ***Wat is een Catechismus.***

Catechesis komt van een Grieks woord Catechéo, zoals Catechismus van Catechizo. Beide woorden betekenen: Een geluid maken met de stem of mond, ook wel: door de levende stem onderwijzen of verhalen hetgeen er gezegd is; en in het bijzonder drukt het uit: Het leren der eerste beginselen van enige kunst of wetenschap. In zijn volstrekte zin betekent het woord: Leren of onderwijzen in de eerste beginselen der Christelijke religie; vgl. Luk. 1:14, Hand. 18:25, 1 Kor. 14:19 en Gal. 6:6. Daarom betekent Catechesis of Catechismus in het algemeen: een korte en eerste onderwijzing van ongeleerden in de beginselen der Christelijke leer, met een levende stem. (Bast.) Want (zoals de heidense schrijver Plinius terecht zegt) de levende stem werkt het meest uit. Hieronymus zegt ook: De onderwijzing die met de stem geschiedt, bezit ik weet niet welk een verborgen kracht. En daarom, gelijk ze krachtig is en het onderricht dieper in het verstand prent, zo maakt ze, dat de hoorders beter opmerken hetgeen hun aldus onderwezen wordt.

De Catechismus wordt in de Gemeente een korte, klare en voor het begrip der eenvoudigen gepaste uitleg genoemd van de eerste beginselen der Christelijke leer, uit de geschriften der Profeten en Apostelen bijeen vergaderd, en in zekere vragen en antwoorden gesteld. Kortom, het is een kort begrip van de gehele Profetische en Apostolische leer, welke de onwetenden met de levende stem onderwezen en van hen weer teruggevraagd wordt. Zij die in de Oude kerk in de catechismus onderwezen werden, heetten "Catechumeni." Dat waren er tweeërlei.

Bejaarden, (=volwassenen) die uit het Joden- of heidendom tot het Christendom overkwamen, maar nog niet gedoopt waren. Deze werden eerst in de catechismus onderwezen, daarna gedoopt, en vervolgens tot het Avondmaal des Heeren toegelaten. Zulk een catechumeen was Augustinus, toen hij van Manicheeër een Christen werd; en reeds als leerling schreef hij vele boeken, eer hij door Ambrosius gedoopt werd. Ook Ambrosius was het, toen hij tot bisschop, d.w.z. tot opziener der Gemeente verkozen werd, aangezien de nood van de Kerk te Milaan vanwege de Arianen dat vereiste, daar ze die kerk voor hun leer veroverd hadden. Overigens verbiedt Paulus het, dat men een "nieuweling", d.w.z. een pas aankomende, of catechumeen, die nog maar een jonge en nieuwe plant is, tot opziener kiest.

Catechumeen waren ook jonge kinderen, in de Gemeente geboren, of kinderen der Christenen. Deze werden terstond na hun geboorte als leden der gemeente gedoopt, en tot hun verstand gekomen, werden ze in de catechismus onderwezen; als zij die dan verstonden, werden ze met oplegging der handen uit het getal der catechumenen genomen, om dan met de volwassenen tot het Heilig Avondmaal des Heeren te mogen naderen. Zie hierover Eusebius, Kerkel. Hist., X, 4, aan het eind. En de leraars die de catechumenen in de catechismus onderrichtten, werden catecheten genoemd (ook wel catechistae).

2. ***Of de Catechismus te allen tijde in de Gemeente in gebruik was, of over de oorsprong van de Catechismus in de Gemeente.***

Men moet inzake de oorsprong van de Catechismus in de Gemeente van dezelfde opvatting zijn, als inzake de gehele dienst van God, n.l. dat ze door God Zelf ingesteld en daarna in de Gemeente verbreid is. Want naardien God - volgens het formulier van Zijn verbond - van meetaf niet alleen een God van volwassenen, maar ook van kleine kinderen geweest is, zoals Hij zegt, Gen. 7:7: "Om u te zijn tot een God, en uwen zade na u", daarom wil Hij ze ook beide, elk naar hun bevattingsvermogen, onderwezen hebben in de leer der zaligheid; en daarom beval Hij om de volwassenen in de openbare (ere-)dienst der Kerk, en de jongeren door middel de Catechismus, in huis en op school te onderwijzen.

Wat het onderricht van volwassenen betreft: dat is duidelijk genoeg; en de kinderen betreft, daarvan zijn tal van voorbeelden en geboden van God, uit de tijd der aartsvaders en uit de Joodse Kerk.

De aartsvaders moesten, aangezien de leer toen nog niet beschreven was. hun kinderen die mondeling inscherpen, om hetzelfde weer bij hun nakomelingen te kunnen doen. Op dit punt heeft de aartsvader Abraham zich zeer ingespannen, zoals God Zelf van hem getuigt, Gen. 18:17 en 19: "Zal Ik voor Abraham verbergen, wat Ik doe? enz. Want Ik heb hem gekend, opdat hij zijnen kinderen en zijnen huize na hem zou bevelen, en zij den weg des HEEREN houden om te doen gerechtigheid en gerichte; opdat de HEERE over Abraham brenge hetgeen Hij over hem gesproken heeft." En ondanks het feit, dat God eerst door Mozes en de Profeten, daarna door de Evangelisten en Apostelen, de Schrift duidelijk heeft laten beschrijven, toch heeft God gewild, dat de hoofdsom der ganse leer de kinderen voorgehouden en ingescherpt wordt; zoals Hij in Ex. 12 en 13 gebiedt, dat de kinderen en het gehele huisgezin onderwezen zullen worden aangaande het gebruik van het Paaslam. In Deut. 4:9 gebiedt Hij de ouders, dat zij hun kinderen de verkondiging der Wet zullen voorhouden. In Deut. 6:6v. beveelt Hij, dat men de kinderen de leer van de eenheid van God en Zijn volmaakte liefde zal uitleggen, zeggende: "Deze woorden die ik u heden gebied, zullen in uw hart zijn. En gij zult ze uwen kinderen inscherpen en daarvan spreken, als gij in uw huis zit en als gij op den weg gaat, en als gij neerligt en als gij opstaat. Ook zult gij ze tot een teken binden op uw hand en zij zullen u tot voorhoofdspenselen zijn tussen uw ogen." Ook in Deut. 11:18v. gebiedt Hij, dat hun de gehele Wet van God of Tien geboden zal geleerd worden. De kinderen onder het Oude Testament werden thuis door hun ouders onderwezen, evenals in de scholen door de Profeten, inzake de belangrijkste stukken der leer, n.l. in zulke stukken, die handelden over God, de Wet, het gebruik der sacramenten en offeranden, welke voorbeelden van de Messias en van Zijn weldaden waren. Dit blijkt duidelijk bij Elia, 2 Kon. 4, en bij anderen. Hiertoe dient de korte inhoud van de Wet, Deut. 6:5: "Gij zult liefhebben den HEERE uwen God met uw ganse hart, enz., en uw naaste als uzelven." Eveneens de korte inhoud van het Evangelie, Gen. 3:15: Het Zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen; vergeleken met Gen. 22:18: "In uw Zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde." Men kan er nog bij voegen de offers, gebeden en andere oefeningen der Godzaligheid, die naar het verstand der kinderen

werden geregeld.

Ook bezitten we daarvan het bewijs in het Nieuwe Testament. Allereerst in Christus' bevel, wanneer Hij gebiedt de kinderen tot Hem te brengen, die Hij, dan met oplegging der handen zegent. Zie Marc. 10:14: "Laat de kinderkens tot Mij komen, en verhindert ze niet, want derzulken is het Koninkrijk Gods."

Ten tweede het onderwijs der kinderen in de catechismus is ook in de tijd der Apostelen ijverig in acht genomen; dit zien wij duidelijk in het voorbeeld van Timothéüs, van wie de apostel Paulus verklaart, dat "hij van kindsbeen af de Heilige Schrift geweten heeft", 2 Tim. 3:15. Paulus zegt ook in dit verband, Hebr. 6:1v.: "Daarom nalatende het beginsel der leer van Christus, laat ons tot de volmaaktheid voortvaren", waar de Apostel dan achtereen de hoofdpunten der leer, n.l. zes in het bijzonder, opsomt, als hij zegt: "Niet wederom leggende het fundament van de bekering van dode werken, en van het geloof in God, van de leer der dopen, en van de oplegging der handen, en van de opstanding der doden, en van het eeuwig oordeel." Deze en dergelijke hoofdstukken plegen de bejaarden bij hun Doop, en de minderjarigen bij de oplegging der handen te worden afgevraagd.

De oudvaders hadden ook korte samenvattingen, waarnaar zij hun onderwijs schikten, en waarvan de overblijfselen nog in 't Pausdom te bespeuren zijn. Eusebius heeft van Origenes geschreven, dat hij de leer van de catechismus, die te Alexandrië in tijd van vervolging in verval geraakt was, weer hersteld heeft. Augustinus schreef er een heel boek over, hoe men de eenvoudigen onderrichten zal. Wanneer Socrates het over de catechismus heeft, spreekt hij aldus: "Ons Formulier, dat wij van de bisschoppen (= opzieners der Gemeente), die voor ons geweest zijn, ontvangen hebben, is hetzelfde als wij gehoord hebben, toen wij de fundamenten des geloofs gelegd hebben en gedoopt zijn, hetzelfde dat de Heilige Schrift ons leert" enz. Paus Gregorius heeft afgoden en beelden in de kerk geplaatst om als boeken voor de leken en de kinderen te dienen. Daarna is de ware leer van de catechismus, wegens de onachtzaamheid der bisschoppen en de list van Rome's pausen, langzamerhand verdorven en droevig vervallen; ja, het kwam zover, dat ze tenslotte terugkwam in een bespottelijke gedaante, die zij het "vormsel" noemen.

Evenwel, nadat deze heilige en zo nuttige oefening lang in verval geweest is, behaagde het de Goddelijke ontferming om Zijn zorgen, die Hij steeds voor Zijn gemeente behoudt, weer openbaar te maken in het verwekken van wakkere en getrouwe leraren, die in het jaar 1618 - dank zij het bijeenroepen van een Nationale Synode der Gereformeerde Nederlandse kerk te Dordrecht, tot behoud van de enigheid des geloofs - een zeer plechtig besluit dienaangaande hebben gemaakt, zoals te lezen valt bij de 17e Sessie (*Zittingnemen:* in de huizen door de ouders, in de scholen door de onderwijzers, en in de kerken door de predikanten, ouderlingen en voorlezers of ziekenbezoekers, enz.), waarvan de voornaamste delen als volgt luiden:

Opdat de Christelijke jeugd van hun tedere jaren af, naarstig in de fundamenten van de ware religie onderwezen, en met ware Godzaligheid vervuld mogen worden, moet men deze "drieërlei manier van catechiseren" in acht nemen.

Het is *ouderplicht,* om niet alleen hun kinderen, maar ook het ganse gezin, dat hun toebetrouwd is, in de beginselen der Christelijke religie naar een ieders bevatting, thuis naarstig te onderwijzen, tot de vreze Gods en oprechte Godzaligheid te vermanen, aan de oefening van heilige huisgebeden te wennen, hen onder het gehoor van Gods Woord gedurig mee te nemen, vooral wanneer de Catechismus onderwezen wordt, de gehoorde predicaties met hen te herkauwen, enige hoofdstukken uit de Heilige Schrift -- naar bevind van tijd en zaken - voor te lezen, sommige belangrijke teksten der Schrift van buiten te laten leren, hun die in te prenten, en ze hun - al naar hun bevattingsvermogen is - uit te leggen en te verklaren,

om hen zo op de catechisatie op school voor te bereiden; en wanneer ze daartoe zullen gekomen zijn, moeten ze echter niet nalaten ze verder op te wekken en naar hun vermogen vorderingen laten maken.

De plicht der *onderwijzers* is, dat ze al hun leerlingen overeenkomstig hun jaren of verstand, althans tweemaal per week niet alleen in het van buiten leren, maar ook in de beginselen van de Catechismus te oefenen, en die (beginselen) naar het verstand van hun leerlingen duidelijk verklaren opdat zij de betekenis daarvan grondig leren verstaan; bovendien moeten zij de leerlingen, die hun zijn aanbevolen; tot de prediking van Gods Woord meenemen, en vooral op het gehoor van de Catechismus ijverig aandringen, en hun gedurig rekenschap vragen van hetgeen zij daar gehoord hebben.

De *predikanten* zullen alle ouders, bij wie hun vermaning enigszins ingang vinden kan, niet alleen tijdens de openbare godsdienstoefening, maar ook bij de gewone bezoeken vóór het Heilig Avondmaal en bij andere geschikte gelegenheden, tot vervulling van hun schuldige plicht onophoudelijk aanzetten. Ook zal het de taak van de leraars zijn, dat zij met een ouderling en - zo nodig! - ook enkele leden van de Magistraat, alle scholen - zowel bijzondere als publieke - dikwijls bezoeken, de ijver der onderwijzers opwekken (door hen in de wijze van onderricht vóór te gaan), hen vriendelijk aanspreken, ernstig ondervragen, zachtmoedig vermanen en met zulke giften, als er door de Overheid voor vastgesteld zijn, tot ijver en Godzaligheid aansporen. De leraars zijn ook verplicht er bij de Overheid op aan te dringen, dat de schoolmeesters geweerd zullen worden, die in het catechiseren der jeugd te slap of geheel nalatig zijn.

De plicht der predikanten in de kerk is deze, n.l. dat zij de Catechismus in hun predikaties niet alleen kort, maar ook duidelijk trachten uit te leggen en zich niet alleen schikken naar het verstand van de volwassenen, maar vooral ook, om de jeugd zoveel mogelijk die te doen verstaan. Ook zal de ijver van die predikanten te prijzen zijn, die in de scholen (wat vooral op het platteland dienstig is!) de Catechismus-predikatie wekelijks repeteren (=herhalen).

Opdat nu degenen die al op jaren zijn gekomen, en nooit een school hebben bezocht, of hoewel onderricht, niet voldoende kennis opdeden, des te beter in de gronden van de Christelijke religie (=godsdienst) geoefend zouden worden, zal het ambt der predikanten ook inhouden, dat zij met een ouderling de huizen bezoeken, of in de consistorie bijeenkomen (of welke andere plaats, daartoe aangewezen), om een geschikt aantal lidmaten en andere volwassenen wekelijks bijeen te roepen, om op een gemeenzame wijze met hen te handelen over de voorname grondwaarheden der Christelijke religie, en naar de aard van hun verstand en vorderingen ze onderrichten uit de Catechismus, de Catechismuspreken met hen herhalen en alle ijver aanwenden, om iedereen tot duidelijke en beknopte wetenschap van de Catechismus op te leiden.

Die zich tot de Gemeente begeven willen[1], zullen drie of vier weken voor de bediening van het Avondmaal, op een daarvoor bepaalde plaats, verschillende keren bijeengeroepen en onderwezen worden, om des te bekwamer rekenschap van hun geloof te kunnen geven. Echter moeten de predikanten deze voorzichtigheid in acht nemen, dat zij alleen zulken tot zich roepen, om tot het Avondmaal voor te bereiden, die - naar zij opmerken - met bekommering over de zaligheid hunner ziel aangedaan zijn, en zich waardig voor het gebruik van die heilige bondstekenen komen te gedragen. Ook dient er zoveel mogelijk op gelet te worden, dat bij het Onderwijs zulken samengeroepen worden, die in vrijmoedigheid om te spreken en in verstand het meest met elkaar overeenstemmen. Deze bijeenkomst der catechumenen zal met gebed en heilige vermaningen zowel begonnen als besloten worden.

[1] oude uitdrukking voor "belijdenis doen"

Wanneer dit alles met zulk een lust en wakkerheid, zorgvuldig en trouw, als passend is, door de leraars betracht wordt, als die eenmaal rekenschap zullen moeten geven van de kudde, die hun toevertrouwd is, en wanneer de leerlingen van hun kant hun plicht ook ter harte nemen, dan valt het niet te betwijfelen, of men zal in korte tijd overvloedige vrucht van die arbeid zien voortkomen. Het geloof der uitverkorenen zal meer en meer toenemen, en de heiligheid des levens, tot Gods eer en voortplanting der Christelijke religie, onder Zijn zegen, voor alle mensen openbaar worden, ja onze Kerk zal in haar groei voorspoedig zijn, ten spijt van allen die Sion gram zijn.

3. ***Welke de voornaamste hoofdstukken uit de leer van de Catechismus.***

Sommigen beperken de voornaamste punten uit de leer van de Catechismus tot twee delen, naar Hebr. 6, waar ze de bekering en het geloof in Chris, heten, d.w.z. de Wet en het Evangelie. Daaruit blijkt, dat de leer van de Catechismus niet verschilt van de Christelijke leer. Want er wordt niets bevonden, waarin ze van elkaar verschillen, veel minder met elkaar strijden. Weliswaar komen hun methodes van onderwijzen niet overeen. Want de vaste spijzen der volwassenen, waarbij de Christelijke leer vergeleken wordt (zie 1 Kor. 3:1) verschilt van de melk der kinderen en zuigelingen, zoals de Catechismus terecht heet, vgl. Hebr. 5:13v.

Het feit dat de delen van de Catechismus - zoals wij straks zeiden - bestaan uit Wet en Evangelie (= de Tien Geboden en het Symbool der Apostelen, of de Artikelen van het Christelijk geloof) is duidelijk, omdat in de Tien Geboden de ganse hoofdsom van Gods Wet, en in de Geloofsartikelen een korte inhoud van de leer des Evangelies begrepen is. De Christelijke leer wordt ook *de leer des geloofs en der werken* genoemd, Hebr. 6:2, of de leer van hetgeen men moet geloven en doen, zoals de Catechismus daarom ook genoemd wordt een voorbeeld en ontwerp van de gezonde woorden, in geloof en liefde, die in- Christus Jezus is, 2 Tim. 1:13. *De liefde is het kort begrip der Wet, en het geloof is de inhoud van het Evangelie,* waarmee gepaard gaat bekering en vergeving der zonden, die in Christus' Naam gepredikt wordt, Luk. 24:46v.

Anderen verdelen de Catechismus en de hele Christelijke leer in drieën, en handelen

1. Over God,
2. Over Zijn wil, en
3. Over Zijn werken, en die laatste verdelen ze weer in werken van schepping, onderhouding en verlossing.

Maar aangezien deze drie delen overeenkomen met de leer der Wet en des Evangelies, kan deze indeling gemakkelijk tot de eerste herleid worden.

Weer anderen stellen vijf delen, n.l. de Tien Geboden, de Geloofsartikelen, de Doop, het Avondmaal en het Gebed. Van deze delen is er één rechtstreeks van God Zelf gegeven, n.l. de Tien Geboden, andere delen in een middellijke weg, zoals het Gebed, de Doop en het Avondmaal, die hun oorsprong aan Christus ontlenen, terwijl de Artikelen des geloofs van de Apostelen stammen, (die als werktuigen tot ontdekking van Gods verborgenheden dienden). Intussen kunnen ook deze vijf delen met de twee eerste overeengebracht worden. Want de Tien Geboden bevatten een korte inhoud der Wet, en de Geloofsartikelen bevatten de leer van het Evanlie, zoals boven is aangetoond. En wat de sacramenten betreft, deze zijn aanhangsels van het laatste, daarin n.l. dat ze tekenen en zegelen zijn van Gods genade, zoals die in het Evangelie wordt beloofd; maar voor zover ze voor offeranden te houden zijn, dienen ze bij de Wet ondergebracht te worden, evenals het Gebed, dat een voornaam deel van de dienst Gods

is, daartoe behoort.

Tenslotte zijn er nog, die de inhoud der Christelijke leer tot deze drie hoofdpunten herleiden, n.l.

1. kennis van onze ellende,

2. van de verlossing, en van

3. de dankbaarheid.

Deze indeling komt goed met de vorige overeen, aangezien de Tien geboden bij het eerste behoren, omdat daaruit de ellende en strafschuld van de zondaar openbaar wordt. Echter kunnen ze ook tot het laatste deel gebracht worden, voor zover ze een regel en richtsnoer zijn, om al ons doen en laten naar te richten; en zij leren ook, welke de ware en oprechte dankbaarheid is.

De Geloofsartikelen behoren tot het tweede deel, omdat ze het middel aanwijzen, waardoor een verloren zondaar wordt bevrijd van het eeuwig verderf; hiertoe kunnen ook de sacramenten, als zegelen van de leer des geloofs herleid worden.

En het gebed, dat het voornaamste stuk van onze schuldige dankbaarheid is, wordt bij het derde deel gevoegd.

4. ***Waarom de leer van de Catechismus in de Gemeente nodig is.***

Dat de Catechismusleer en een ijverige beoefening ervan, zeer nodig is, blijkt uit de volgende redenen.

1. Omdat God zulks bevolen heeft, vgl. Ex. 12:26v.; 13:8, Deut. 4:9; 6:6; 7:20v.; 11:18v. en 32:46.

2. Omdat Gods eer het vordert, dat Hij niet alleen door volwassenen, maar ook door kinderen recht gekend en geprezen wordt, Ps. 8:3: "Uit den mond der kinderkens en zuigelingen hebt Gij sterkte gegrondvest."

3. Om onze troost en zaligheid te bevorderen, die werkelijk in de kennis van God en van Zijn Zoon Jezus Christus volkomen te vinden is, Joh. 17:3. Zonder deze kennis wordt niemand der volwassenen zalig of kan hij door een gegronde troost verzekerd worden, dat hij Gode behaagt en Hem aangenaam is; vgl. Hebr. 11:6. Niemand kan geloven in Degene, van Wie hij niet gehoord heeft; zoals de Apostel getuigt in Rom. 10:14: "Hoe zullen zij (in Hem) geloven, van Welken zij niet gehoord hebben?" en vers 17: "Het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord van God." Daaruit volgt, dat allen die zalig zullen worden, het fundament of de grond van het Christendom moeten kennen. Ja, het is voor de jonge mensen en de minderverstandigen nodig, dat men een korte inhoud van de leer heeft, waardoor men hen onderwijst.

Tegenwerping. De jonge mensen kunnen een verward [1] en duister geloof hebben; of, om het duidelijker te zeggen, zij kunnen geloven hetgeen in Gods Woord geleerd wordt en door andere gelovigen aangenomen wordt, zonder evenwel onderscheidenlijk de hoofdpunten van het geloof te bevatten, en toch zalig worden.

Antwoord: Zo'n geloof is geen geloof. Want er is geen geloof in de volwassenen zonder kennis van Gods Woord, aangezien het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods is. Daarom is het nodig, dat alle volwassenen, die zalig willen worden, uit Gods Woord

[1] Fides implicita, bij Rome het “ingewikkelde" geloof

onderwezen worden.

4. Opdat de ware Gemeente en de regering mogen voortbestaan. Want zal dat het geval zijn, dan is het noodzakelijk, dat de religie, godsdienst, tucht en discipline, alsook de oefeningen der Godzaligheid, gerechtigheid en waarheid onder de mensen gehandhaafd worden. Deze dingen zoekt men vruchteloos bij bar.. baren, die zonder deugd en Godzaligheid opgevoed zijn. Daaruit volgt dus, dat men de kinderen van jongs af moet onderwijzen en de ware Godzaligheid dient in te planten. Lees hiervoor Salomo's vermaning. Spr. 22:6: "Leer den jongen de eerste beginselen naar den eis zijns wegs; als hij ook oud zal geworden zijn, zal hij daarvan niet afwijken." Immers is de menselijke natuur zó verdorven, Gen. 8:21, dat indien de middelen tot verbetering niet bijtijds in het werk gesteld worden, tenslotte alle arbeid tevergeefs zou zijn. Het is (zegt men) verkeerd, om oude honden aan de band te leggen of aan de jacht te gewennen. Wanneer de boom oud is, kan hij niet gebogen worden. Het is iets zeldzaams om zo iemand tot bekering te brengen, die niet gewoon is God te vrezen, Zijn Woord te gehoorzamen en Zijn dienst waar te nemen; maar integendeel wild en dartel leeft, en dus God, Zijn Woord en de Sacramenten gedurig veracht. Opdat dan de Kerk van God en het gemenebest niet verloren ga, is het nodig, dat men intijds de menselijke boosheid beteugelt en hen tot ware Godzaligheid tracht te leiden.

5. De regel en toetssteen van alle leringen moeten aan alle mensen bekend zijn, om niet gemakkelijk verleid te kunnen worden. Daarom vermaant de Heiland, Matth. 7:15: "Wacht u van de valse profeten." En Paulus zegt, 1 Thess. 5:21: "Beproeft alle dingen." En de apostel Johannes, 1 Joh. 4:1: "Beproeft de geesten of zij uit God zijn." Deze regel zijn de Tien Geboden, de Geloofs-artikelen en enkele bijzondere hoofdzaken, die in de Catechismus geleerd worden.

6. Zij die in de Catechismus onderwezen zijn, begrijpen ook beter de verklaring van bijzondere teksten, wanneer zij die tot bepaalde hoofdpunten uit de Catechismus kunnen herleiden, waardoor zij onderwezen zijn.

7. Opdat de jeugd en eenvoudigen geschikt onderwijs zullen krijgen. Want een langdurig en langdradig onderricht is voor de jeugd en de eerstbeginnenden moeilijk en onprofijtelijk. Daarom moeten zij bondig, eenvoudig en duidelijk onderwijs ontvangen, zoals in de Catechismus gebeurt.

8. Van alle mensen, ook van hen die nog jong, eenvoudig en onkundig zijn, wordt vereist, dat zij zichzelf en de ware Gemeente kunnen onderscheiden van de vervreemde heidenen en andere sekten; hetgeen zij zonder de leer van de Catechismus niet kunnen.

9. Opdat daardoor de zuiverheid en gelijkheid in de leer bewaard wordt. En ofschoon de geschreven boeken daartoe van veel betekenis zijn, is het evenwel zeker, dat het onderricht, dat door de levende stem geschiedt, meer kracht en uitwerking heeft. Dat kan men opmerken onder de regering van Jozia, de koning van Juda, en in de daarop volgende tijd, toen het mondeling onderricht nagelaten was, dat niet alleen de heilige boeken der Wet in verachting geraakt waren, maar zelfs de echte zin en uitleg der Heilige Schrift uit Gods Kerk a.h.w. verbannen was. Zie tot bewijs 2 Kon. 22:8 en 11.

10. Tenslotte is de Catechismus zeer gewenst en nodig voor wie aan de Hogescholen studeren. Want zij die voorbereid en toegerust worden om anderen te onderwijzen en de Christelijke leer uitéén te zetten, moeten die zelf eerst klaar en duidelijk verstaan, eer zij aan anderen behoorlijk onderricht daarin kunnen geven; en daartoe mogen zij geen enkele gelegenheid onbenut voorbij laten gaan, zoals Paulus zijn zoon Timotheüs vermaant, 1 Tim. 4:6 en 2 Tim. 1:6.

Hieraan kunnen diverse argumenten worden toegevoegd, die er ons toe aanzetten om ons in

de leer van de Catechismus ijverig te oefenen, zoals b.v. het doel, dat God voor ogen stond bij de schepping van de mens, n.l. opdat wij Hem en Zijn wil zouden leren kennen, enz.; gelijk Hij ons daartoe het leven niet alleen verleend, maar ook verlengd heeft. Er bestaat ook geen heerlijker en nuttiger kennis dan die in de Catechismus geleerd is en in de Christelijke leer onderwezen wordt, te weten de voortreffelijkheid en dierbaarheid van het hoogste Goed, dat alle schatten en rijkdommen ver overtreft. Dit is die kostelijke parel, begraven in de akker van Gods Kerk, waarover in Matth. 13 gesproken wordt. Omwille van die parel hebben de eerste Christenen zich mét hun kinderen gaarne als martelaren laten ombrengen, en de dood onverschrokken, met blijdschap, onder het oog gezien. Ziet dit in het voorbeeld van Origenes, te vinden bij Eusebius (Kerkelijke Historiën, VI, cap. 3.) en bij Theodoretus (IV, cap. 16); en wél-verstaan kan niemand voor de leer of eer van Christus lijden, tenzij hij deze leer - in zover die tot de zaligheid nodig is - grondig kent en verstaat. Doch hiertoe is het nodig, dat ze van jongs af geleerd en onderwezen worden, zullen ze niet bij de geringste windstoot van tegenheden omver geworpen worden, en van de leer van Christus afvallen tot die van de Antichrist. Daaruit is dus zeer duidelijk, hoe nodig de Catechismus in de Gemeente is.

5. ***Wat de bedoeling van de Catechismus en van de Christelijke leer is.***

De bedoeling van deze leer is: onze troost en zaligheid. En deze zaligheid bestaat in het genieten van God als het hoogste Goed; en onze troost bestaat in een vast vertrouwen en een zekere verwachting des eeuwigen levens, waarvan de voorsmaak al in dit leven genoten wordt. Wie het hoogste Goed bezit, is zalig; wie het daarentegen mist, is ongelukkig, ja rampzalig. Hoedanig nu de enige en levende troost is, wordt in de eerste vraag van de Catechismus aangetoond, tot verklaring waarvan wij nu overgaan.

DE CATECHISMUS DER CHRISTELIJKE RELIGIE

De leer der Christelijke religie, waarvan de Catechismus een korte samenvatting is, is een leer die naar de Godzaligheid is, 1 Tim. 6:3. Daarom is het hoogst nodig, dat ze niet alleen geweten, maar ook betracht en in beoefening gebracht moet worden. Alle leringen en wetenschappen worden op een zeer bekwame, geschikte wijze in deze orde voorgesteld, dat men eerst het doel aanwijst, waartoe zulks geleerd wordt, en daarna de middelen, om tot dat doel te geraken. Die orde wordt nu ook gevolgd in de Catechismus, waarin al dadelijk bij de aanvang in de eerste Zondagsafdeling deze twee dingen worden voorgesteld en verklaard:

1. Het doel van de Christelijke godsdienst.

2. De middelen, die nodig zijn om dat doel te bereiken; welke twee zaken dan verder in de gehele Catechismus breder worden uitééngezet.

ZONDAG 1.

OVER DE ENIGE EN WARE TROOST.

Vraag 1: *Welke is uw enige troost, beide in het leven en sterven?*

Antwoord: *Dat ik met lichaam en ziel a), beide in het leven en sterven b), niet mijns, maar mijn getrouwe Zaligmaker Jezus Christus eigen ben c), Die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomen betaald d), en mij uit alle heerschappij des duivels verlost heeft e), en alzo bewaart f), dat zonder de wil van mijn hemelse Vader geen haar van mijn hoofd vallen kan g), ja ook, dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet h); waarom Hij mij ook door Zijn Heilige Geest van het eeuwige leven verzekert i), en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt k).*

a. Kor. 6:19v.
b. Rom. 14:7-9, 1 Thess. 5:9v.
c. Jes. 43:1-3, Joh. 17:6, 1 Kon 3:21-23, Tit. 2:14.
d. Ef. 1:7, 1 P. 1:18v., 1 Joh. 1:7, 1 Joh. 2:lv., Openb. 1:5.
e. 1 Joh. 3:8, Kol. 1:13v., Joh. 8:36, Hebr. 2:14v.
f. Johs. 6:39; 10:27-29; 17:12, 2 Thess. 3:3, 1 P. 1:5.
g. Matth. 10:29-31, Luk. 21:18v.
h. Rom. 5:3-5; 8:28, Gen. 50:20.
i. 2 Kor. 1:21v., 2 Kor. 5:5, Ef. 1:13v.; 4:30, Rom. 8:15v.
k. Rom. 7:22; 8:14, 2 Kor. 5:15, Luk. 1:73-75.

Verklaring van Vraag 1.

De reden waarom de onderwijzer allereerst naar troost vraagt, is deze, dat zij de ganse inhoud en het doel van zijn leringen bevat. Hij vraagt niet slechts naar troost, maar met nadruk naar de enige troost, die in leven en sterven bijblijft; en daartoe is toch ook de ganse hemelse leer ons door God geopenbaard, zoals ze ook met dát doel door ons gekend moet worden. De inhoud van deze leer is: dat wij in Christus door het geloof moeten zijn ingelijfd en door Hem met God verzoend worden; en daaruit volgt dan, vanwege de trouwe voorzorg die Hij steeds voor de Zijnen heeft, dat zij naar ziel en lichaam door Hem bewaard en behouden worden tot in eeuwigheid. Om echter tot beter verstand van zaken te komen, dient in de Christelijke leer - zoals trouwens in alle andere - vooraf niet alleen gekend, maar ook waargenomen te worden: ten eerste het doel en oogmerk, waarom deze leer geleerd en beoefend moet worden; en daarna de middelen, om het voorgestelde doel te bereiken. Weliswaar volgt het doel (letterlijk: het einde) steeds pas ná het werk, en daarom moet dat eerst

in zijn nut en noodzaak ons duidelijk worden, eer wij met verstand aan werk kunnen gaan. Dit is er mede oorzaak van, waarom de onderwijzer zijn leerling langs die weg, ook tot kennis en begrip van zulke, hoogst nodige waarheden - als hij voornemens is - tracht op te leiden; gelijk hij daarom eerst het doel, n.l. de troost, en daarna de springader, waaruit die voortkomt, opnoemt, die hij dan weer in zijn delen voorstelt, en daarna breder uitlegt en verklaart.

Inzake deze Christelijke troost moet men weten:

1. Welke ze is, en waarom ze noodzakelijk is.

2. Uit hoeveel delen ze bestaat.
3. Waarom deze troost alleen een váste troost kan heten.
4. Hoeveel dingen er nodig zijn, om deze troost te verkrijgen.

1. **Wat troost eigenlijk betekent, en waarom ze noodzakelijk is.**

Troost is een overlegging in het verstand, waardoor wij zulk een goed gaan stellen tegenover een kwaad, (zo) dat het onze droefheid verzachten kan en ons gewilliger maakt het te dragen. Hoe zwaarder dus het kwaad is, des te groter en vaster moet ook het tegengestelde goed zijn. En naardien hier van een troost sprake is, die tegenover het allergrootste kwaad, n.l. de zonde en de eeuwige dood, gesteld moet worden, daarom kan allerlei goed tegen dit kwaad niet opgewogen worden, maar uitsluitend het Opperste goed. Waarin dit nu echter bestaat, daarover zijn buiten Gods Woord om, (zoals Men meestal zegt) "de meningen verdeeld" (Letterlijk: zoveel hoofden zoveel zinnen.). De Epicureeën stelden het in de wellusten van dit leven; de Stoïcijnen in een goede regeling der affecten of aandoeningen; de aanhangers van Plato in de "ideeën", d.w.z. in het aanschouwen van een zeker beeld van goedheid en allerlei deugden; de Peripatetici in een beoefening van de deugd; het gewone volk in eer, macht, rijkdom enz. Doch al deze dingen zijn onvolkomen en spoedig voorbijgaand, en worden in dit leven verloren of door de dood ontnomen. Weliswaar is de lof en heerlijkheid van de deugd onsterfelijk, zoals een zeker dichter daarom zeide, dat zij na de dood nog (voort-)leeft; doch deze uitspraak weegt bij allen niet even zwaar. Het is zeer juist door iemand opgemerkt, dat n.l. de deugden niet als het hoogste goed geroemd kunnen worden, omdat zij getuigen van onze ellende. De huichelaars in en buiten de Gemeente, zoals Joden, Farizeeën en Mohammedanen, zoeken als hulpmiddel tegen de dood hun verdiensten en uiterlijke godsdienstplichten, waarin de Rooms-katholieken voor 't grootste deel hun navolgers zijn. Echter kunnen de uiterlijke ceremoniën de gewetens niet reinigen, en God laat Zich door geen menselijke genoegdoening bevredigen.

Ofschoon dan de filosofen en andere sekten dit op een verkeerde wijze najagen en zich tevergeefs zulk een goed voorspiegelen, dat een vaste troost in leven en sterven bieden kan, toch is het onmogelijk, dat zij dit doel bereiken kunnen, zoals hun eigen geweten getuigen moet en de ervaring van alle tijden geleerd heeft Immers alleen de Christelijke leer wijst dit ware en hoogste goed aan én geeft een vaste troost, waardoor het geweten gerustgesteld wordt. Want alleen deze leer legt ons de fontein der menselijke ellende niet alleen bloot, maar schenkt ook de gepaste hulpmiddelen, hoe men van de zonde en de dood bevrijd, en in leven en sterven een vaste en zekere troost deelachtig worden kan. De verdienende oorzaak van deze troost is de genoegdoening van Christus, waardoor de zondaar met God verzoend, en vrijgemaakt wordt van het geweld van satan, onder wiens gehoorzaamheid hij van nature verkeerde, en gesteld wordt tot een gewillige onderdaan in het rijk van Koning Jezus, om in die weg verzekerd te worden van zijn aandeel aan de eeuwige gelukzaligheid.

Dit vertrouwen op de genadige kwijtschelding der zonden, en de verzoening met God omwille van Christus' verdienste, door het Evangelie (als het getuigenis van de Heilige Geest) in ons hart gewerkt, is de enige en ware Christelijke troost. Hierdoor wordt de uitverkoren zondaar in dit leven gerustgesteld, en ervan verzekerd dat hij het eigendom van Christus is en om Diens wil door God bemind wordt; ja, dat hij in de dood het eeuwige leven vast en zeker verkrijgen zal, Rom. 8:35-39: "Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?" enz.

Hiertoe behoort de vraag: *Waarom deze troost nodig is?* te weten, om onze zaligheid, opdat

wij in alle aanvechtingen en worstelingen niet bezwijken of wanhopen zouden; en om God te prijzen in dit en in het toekomende leven, waartoe de mens immers geschapen is. Zal dit nu door de mens gedaan worden, dan is het nodig, dat hij van de zonde en de dood verlost, en in een vaste troost onderhouden wordt.

2. **Uit hoeveel delen de Christelijke troost bestaat.**

Om de Christelijke troost wel te verstaan, moet men deze zes delen kennen:

1. Dat wij om de verdienste van Christus' wil met God verzoend, en uit genade tot Zijn kinderen aangenomen zijn, zelfs toen wij nog Zijn vijanden waren, ja dat wij geheel en al Christus' eigendom zijn en Hem toebehoren, 1 Kor. 3:23.

Tegenwerping:

Het is in de burgerlijke samenleving een onwaardeerbare schat om vrij en zichzelf te zijn, terwijl daarentegen iemand anders toe te behoren, voor een groot ongeluk gehouden wordt. Daarom schijnt het tegenstrijdig, dat men het voor troost houdt, om niet van zichzelf, maar van een ander te zijn.

Antwoord.

Het is de alleruitnemendste vrijheid, wanneer een mens ophoudt van zichzelf te zijn, en het eigendom van Christus wordt. Doch dit kan niet naar waarde geschat worden, tenzij men zijn ellende en staat van dienstbaarheid aan de zonde en de duivel, waarin men door zichzelf te willen zijn gevallen was, grondig begrijpt en daartegenover stelt de gelukstaat van hen, die het eigendom van Christus zijn, om Wiens wil zij worden vrijgemaakt van de zonde en de dood. Zie Joh. 8:36.

2. De wijze, waarop deze verzoening is teweeggebracht, namelijk door het lijden en de dood van Christus, 1 P. 1:18 en 1 Joh. 1:7.

3. Dat wij verlost zijn van alle ellende, zowel tijdelijke als eeuwige; d.w.z. van het geweld des duivels, der zonde en des doods, hetgeen vruchtgevolgen zijn van de door Christus teweeggebrachte verzoening, Hebr. 2:14, 1 Joh. 3:8. Want door Zijn verdienste worden wij bij God gerechtvaardigd, tot Hem bekeerd en geheiligd, en zullen hiernamaals volkomen verheerlijkt worden.

4. Dat de verzoening en verlossing, d.w.z. alle goederen die Christus voor de Zijnen verkregen heeft, eeuwig voor ons zullen bewaard worden - als zijnde het eigendom van Christus, zodat Hij ons zó bewaart, dat niet één haar van ons hoofd, zonder de wil van Zijn hemelse Vader, kan afvallen, Matth. 10:30.

5. Dat alle kwaad tot hun welzijn wordt gekeerd. Want hoewel zij in dit leven aan allerlei kruis en tegenspoed onderworpen zijn, en velen als schapen tot de slachtbank ter marteldood zijn geleid, toch kan dit aan hun zaligheid geen schade, maar integendeel voordeel toebrengen, omdat God immers alle kwaad ten goede en ter zaligheid der Zijnen doet mede-werken, Rom. 8:28.

6. Dat wij van al de verkregen goederen, ook van het eeuwige leven, in ons hart volkomen verzekerd worden. Dit komt voort uit het getuigenis van de Heilige Geest, Die in de Zijnen bekering en geloof werkt, ja Die in ons hart getuigenis geeft, dat wij "kinderen en erfgenamen van God zijn", Rom. 8:16, en dat Hij "het onderpand is van hunne erfenis", Ef. 1:14. Zij worden zó krachtdadig bewerkt, dat ze Christus en Zijn heilsverdiensten door het geloof omhelzen en aannemen, hetgeen de grond en vastheid uitmaakt van de enige en ware troost in

alle aanvechtingen.

En om het alles in één woord samen te vatten, zeggen wij, dat de ganse inhoud van de ware troostleer hierin begrepen is, dat wij het eigendom van Christus zijn, en door Zijn bloed en Geest van onze verzoening met God, aan onze ziel min of meer verzekerd en verzegeld worden, en bevrijd van de zonde en straf, ons vertrouwen op Jezus als de Rotssteen des heils wentelen, om na dit leven de eeuwige zaligheid door Hem deelachtig te worden (Vgl. N.G.B., art. 21; D.L. V, art. 3).

3. **Waarom deze enige troost een vaste troost is?**

Ze is vast en onbeweeglijk, en dus komt een gelovige tot het besluit (= conclusie), dat hem Christus met al Zijn weldaden toebehoort.

Dat deze de enige en vaste troost is, blijkt daaruit, dat ten eerste zij niet alleen in de dood niet verdwijnt, volgens Rom. 8:35: "Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?" en Rom. 14:8: "Hetzij dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren"; en ten tweede dat ze alleen onverwinnelijk standhoudt tegen alle aanvechtingen van satan, en ons niet doet bezwijken; zoals uit de volgende aanvechtingen van satan te zien is.

Aanvechting: "Gij zijt een zondaar."

Antwoord: Ja, maar Christus heeft voor mijn zonden volkomen betaald, en mij met Zijn dierbaar bloed verlost, zodat ik nu niet meer mijzelf, maar Hem toebehoor.

Aanvechting: "Gij zijt een kind des toorns en een vijand van God."

Antwoord: 't Is waar, vóór de verzoening en van nature was ik dit, maar God heeft mij nu door Christus in genade aangenomen.

Aanvechting: "Gij moet sterven."

Antwoord: Christus heeft mij verlost van het geweld des doods, zodat ik verzekerd ben, dat ik door de dood zal ingaan in het eeuwige leven.

Aanvechting: "Er overkomt u intussen maar veel kwaad en tegenspoed."

Antwoord: De Heere beschermt en onderhoudt mij in dit alles, en bestuurt alles tot mijn welzijn.

Aanvechting: "Als ge deze genade eens kwam te verliezen? Want ge kunt door uw zonden afwijken, en de weg naar de hemel is lang en moeilijk. ... Wat dan?"

Antwoord: Christus bewaart Zijn weldaden steeds in mij, die Hij voor mij verdiend, verkregen en mij geschonken heeft, en Hij doet mij standhouden, zodat ik niet kan afvallen, noch van de genade beroofd kan worden.

Aanvechting: "Wie weet, of u de genade wel toekomt, en of ge niet behoort tot het getal van hen, die des Heeren niet zijn?"

Antwoord: Ik wéét en ben verzekerd, dat de genade mij, en dat ik Christus toebehoor:

1. omdat de Heilige Geest met mijn geest getuigt, dat ik een kind van God ben;

2. ik heb een waar geloof; welnu, de belofte van zaligworden is aan alle gelovigen gedaan.

Aanvechting: "Wie weet, of ge wel een waar geloof hebt!"

Antwoord: Dit weet ik zeker uit de werkzaamheden van het geloof, want ik heb een goed geweten, dat zich alleen in God geruststelt; en mijn wil en ernstig voornemen is, om Hem

steeds gelovig aan te kleven, en Zijn geboden te gehoorzamen.

Aanvechting: "Uw geloof is zwak, en uw bekering onvolmaakt."

Antwoord: Ik heb evenwel een waar en ongeveinsd geloof, en ik steun op het woord van mijn Verlosser, Luk. 19:26: "Die heeft, dien zal gegeven worden." En ik bid met de klein-, doch oprecht-gelovige, Marc. 9:24: "Ik geloof, Heere, kom mijn ongelovigheid te hulp." In deze zware en gevaarlijke worstelingen, die alle kinderen Gods moeten verduren, blijft de Christelijke troost vast en

Vraag 2: *Hoeveel stukken zijn u nodig te weten, opdat gij in deze troost zalig leven en sterven moogt?*

Antwoord: *Drie stukken a). Ten eerste, hoe groot mijn zonden en ellende zij b); ten andere, hoe ik van al mijn zonden en ellende verloste worde, c); ten derde, hoe ik Gode voor zulk een verlossing zal dankbaar zijn. d).*

Overeenstemming met de Heilige Schrift:

a. Matth. 11:28-30, 1 Kor. 6:11, Ef. 5:8, Tit. 3:3v. en 8.
b. Rom. 3:9-12; 5:12.
c. Joh. 17:3; 8:36.
d. Ps. 50:14; 116:12-14, Matth. 5:16, Rom. 6:12v.; 12:1, 1 Petrus 2:9.

Verklaring van Vraag 2.

Dat deze afdeling overeenkomt met de Heilige Schrift, begrepen *in de Wet en in het Evangelie,* is in de Voorrede reeds in den brede aangetoond. Daarom zullen we nu maar dadelijk de noodzaak van de kennis der ellende, verlossing en dankbaarheid gaan aantonen.

De kennis van de ellende is hoogst nodig, niet omdat zij enige troost in haarzelf bevat - want zij is integendeel niet anders dan tot verschrikking en vervaarnis voor de zondaar! - maar om deze drie speciale redenen.

1. Omdat ze in ons een begeerte opwekt om verlost en getroost te worden. Want zoals bekendheid met de ziekte bij de zieke een begeerte naar de medicijnen opwekt, terwijl daarentegen het niet-beseffen der ziekte de zieke naar geen dokter doet omzien: zo staat het nu ook met de zondaar, die zijn ellende niet kent en gevoelt; zo iemand begeert noch zoekt, veel minder verkrijgt hij zijn verlossing. Want God geeft Zijn weldaden uitsluitend op een ernstig en volhardend gebed, zoals de Zaligmaker zegt, Matth. 9:12: "Die gezond zijn hebben den Medicijnmeester niet van node, maar die ziek zijn", vergeleken met Matth. 7:7v.: "Bidt en u zal gegeven worden; zoekt en gij zult vinden; klopt en u zal opengedaan worden. Want een iegelijk die bidt, die ontvangt; en die zoekt, die vindt; en die klopt, dien zal opengedaan worden", en Matth. 5:6: "Zalig zijn zij, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid", en Matth. 11:28: "Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt." Zie ook Jes. 57:15: "Ik woon bij dien, die van een verbrijzelden en nederigen geest is." Hetgeen dus nodig is om een begeerte naar verlossing in ons op te wekken - zoals de kennis der ellende - is ook nodig om tot onze troost te worden betracht. En daaruit blijkt dus, dat de kennis der ellende als een middel en oorzaak dienen moet, om naar de verlossing te staan, zonder welke men geen troost krijgen kan. Weliswaar brengt de ellendekennis, in haarzelf aangemerkt, verschrikking; maar deze verschrikking dient de gelovigen tot zaligheid.

2. Opdat wij, verlost zijnde, Gode oprechte dankbaarheid zouden kunnen bewijzen. Want wie de nood en het gevaar, waarin hij verkeerde, niet bewust is, die kan onmogelijk zijn verlossing in haar volle betekenis waarderen, zijn dankbaarheid naar waarde bewijzen en Gods weldaden en grootheid roemen. Daarom zou het zelfs voor ondankbaarheid gehouden kunnen worden, wanneer wij niet de grootte van het kwaad trachten te kennen, waaruit wij verlost zijn, en de weldaad van de verlossing, die wij deelachtig werden, aangezien die (beide) aan de dankbaarheid verbonden zijn.

3. De mensen zijn geen geschikte hoorders van het Evangelie, tenzij ze hun zonde en ellende recht kennen. Want door de verkondiging van de Wet - waaruit de ellende gekend wordt - moet de verkondiging van het Evangelie worden voorbereid. Anders zouden de mensen tot zorgeloosheid vervallen en zou alle troost onzeker worden, aangezien een vaste troost niet met vleselijke zorgeloosheid kan samengaan. Daarom is het nodig, dat men bij de verkondiging der Wet begint, zoals de Apostelen en Profeten daarin zijn voorgegaan, ten einde de mensen hun waan van eigengerechtigheid te ontnemen en op de bekering voor te bereiden. Want als dit niet gebeurt, worden ze door de verkondiging der genade zorgelozer en hardnekkiger, en dan worden de parelen voor de zwijnen geworpen.

Ook is de kennis van de verlossing noodzakelijk.

1. Opdat wij niet tot wanhoop zouden vervallen. Want als wij onze ellendestaat - zonder enig middel tot verlossing - kenden, ware het te vrezen, dat wij van droefheid zouden moeten bezwijken. Dit stuk maakt onderscheid tussen een kind Gods en een kind des duivels. Want Gods kinderen staan, wanneer zij uit zwakheid in zonde gevallen zijn, door Gods genade weer op en troosten zich met het middel ter verlossing, waardoor hun zonden om Christus' wil vergeven en bedekt zijn; zoals blijkt uit de voorbeelden van David, Hiskia, Petrus en anderen. Daarentegen denken de kinderen van satan met grote verschrikkingen aan hun zonden, en belijden ze met droefheid en twijfelmoedigheid, zoals bij Kaïn, Saul en Judas duidelijk gebleken is.

2. Opdat wij de verlossing ernstig zouden zoeken en begeren. Want naar een goede zaak, die men niet kent, zal men ook niet uitzien en haar dus ook niet deelachtig worden. Ja, al werd het ons voorgehouden, dan zou onze begeerte uit onkunde er niet naar uitgaan.

3. Opdat wij daardoor getroost worden. Want van een onbekend(e) goed(e zaak) is geen troost te wachten.

4. Opdat wij onszelf niet een vorm van verlossing verzinnen, of er één, door anderen uitgedacht, aannemen tot grote smaad voor God en tot verlies van onze zaligheid.

5. Opdat wij deze verlossing met een waar geloof mogen ontvangen. Nu is een waar geloof niet zonder kennis, maar het sluit een zékere kennis en een vast vertrouwen in zich. Welnu, de verlossing wordt alleen door een waar geloof ontvangen.

6, Opdat wij de Heere oprechte dankbaarheid mogen bewijzen. Een goed, dat ons niet bekend is, kan men niet ernstig zoeken en in zijn waarde schatten, veel minder verkrijgen. Daarom is het onmogelijk, dat men daar dan ook dankbaarheid voor bewijzen kan. Welnu, aan een ondankbare wordt de weldaad der verlossing niet geschonken, aangezien God die alleen aan dezulken geeft, van wie Hij datgene verkrijgt, dat Hij met de verlossing bedoelde, namelijk de dankbaarheid. Om deze reden is de kennis van de weldaad der verlossing vooral nodig tot een vaste troost, namelijk dat wij de grootte ervan kennen, en weten, hóe en door Wie ze verdiend is en geschonken wordt, n.l. door de dood van Gods Zoon. Deze kennis wordt alleen door het lezen of horen van het Evangelie verkregen, mits het met een waar geloof

aangenomen wordt; omdat alleen daarin de belofte van de verlossing der uitverkorenen, die in Christus geloven, te vinden is.

Tenslotte is ook tot een vaste troost de kennis der dankbaarheid nodig.

1. God wil Zijn weldaden, en vooral de verlossing, alleen aan dezulken schenken, die Hem dankbaar zijn. Immers is het doel, dat Hein voor ogen stond met het ganse scheppings- en verlossingswerk, Zijn eer en heerlijkheid geweest, bestaande in een gepaste dankbaarheid. Zie 1 Joh. 3:8: "Hiertoe is de Zone Gods geopenbaard, opdat Hij de werken des duivels verbreken zoude", en Ef. 1:4-6: "Hij heeft ons uitverkoren in Hem, opdat wij heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde; Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, tot prijs der heerlijkheid Zijner genade."

2. Opdat wij zulk een dankbaarheid zouden kunnen bewijzen, die Gode behaagt. Want als onze dankbaarheid niet geregeld wordt naar het Woord van God, maar uit onze eigen innerlijke verzinsels voortkomt, dan zou de Heere ons rechtvaardig verwijten, hetgeen Hij eertijds de Joden verweet, Jes. 1:12: "Wanneer gijlieden voor Mijn aangezicht komt te verschijnen, wie heeft zulks van uw hand geëist?" En Christus verweet de Farizeeën, Matth. 15:9: "Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn."

3. Opdat zij mogen weten, dat de dienst die wij aan God en de mensen bewijzen, geen verdiensten zijn, maar alleen bewijzen van onze dankbaarheid. Welnu van hetgeen, waarvoor wij danken, belijden wij, dat het ons niet vanwege onze verdiensten, maar uit genade geschonken is.

4. Opdat ons geloof en onze troost door de dankbaarheid versterkt en bevestigd warde; of, opdat wij door onze dankbaarheid, van onze verlossing mogen verzekerd worden. Want zij die dankbaarheid bewijzen, belijden metterdaad, dat zij ervan verzekerd zijn, dat zij het goed of de weldaad waarvoor zijg dank brengen, zonder enige verdienste verkregen hebben. De ware dankbaarheid wordt wel in het algemeen uit het Evangelie geleerd; want dat eist geloof en bekering van hen, die zalig zullen worden, Marc. 1:15. Maar vooral wordt dit uit Gods Wet duidelijk aangetoond, daar zij ons aanwijst, hoedanige werken en gehoorzaamheid Gode 't meest behagen.

Tegenwerping: De leer van de dankbaarheid is niet nodig, aangezien die vanzelf volgt, wanneer men zijn ellende en verlossing krijgt te kennen.

Antwoord. Zeker, het spreekt wel vanzelf, dat men voor verkregen weldaden dankbaarheid verschuldigd is. Maar de wijze waarop men die dankbaarheid aan God bewijzen zal overeenkomstig de grootheid Zijner weldaden, in het verlossingswerk geopenbaard, is de verloste niet zo gauw bekend, als het wel behoort. Daarom is het nodig, dat hem zulks uit Gods Woord nader aangewezen en geleerd wordt. Bovendien is hetgeen vanzelf spreekt en bekend is, daarom in zijn volstrektheid nog niet direct zo volkomen duidelijk voor ons verstand; en daarom is het nodig, dat men zich ijverig ertoe oefent, om tot beter verstaan gebracht, en tot waarneming van onze schuldige plicht aangespoord en daarin bevestigd te worden.

Aangezien dus tot de ware, enige en vaste troost der gelovigen, welke het doel der gehele christelijke leer is, deze drie dingen vereist worden, te weten de kennis van 's mensen ellende, verlossing en dankbaarheid is het duidelijk, dat dit de drie delen zijn van de Christelijke leer. En daarom zullen wij nu over deze drie stukken, elk in 't bijzonder, handelen.

DEEL I: VAN DES MENSEN ELLENDE.

ZONDAG 2.

De kennis van onze ellende is het eerste middel, om de christelijke troost te verkrijgen. Daarom wordt de leer der ellende als het eerste deel van de christelijke Catechismus, in de vier eerstvolgende Zondagsafdelingen behandeld.

Inzake 's mensen ellende worden twee stukken onderwezen: ten eerste, hóe die gekend wordt, in deze tweede Zondag; en ten tweede, waarin zij bestaat, zoals in de drie volgende Zondagen wordt aangewezen Inzake de kennis onzer ellende wordt hier aangewezen: 1. het middel, waardoor die verkregen wordt, in vraag 3; en 2. de wijze, waarop men die verkrijgt, in vraag 4 en 5.

Vraag 3: *Waaruit kent gij uw ellende?*

Antwoord: *Uit de Wet Gods.*

Rom. 3:20; 7:7.

Verklaring van Vraag 3.

In het eerste deel wordt voornamelijk gehandeld over 's mensen ellende, bestaande in de zonde en in de straf, die daaruit voortvloeit. En ofschoon daarbij ook in aanmerking komt de schepping van de mens, begiftigd met het beeld Gods, en de eerste zonde of de val van onze voorouders Adam en Eva, toch wordt daarover thans niet expres gehandeld. Van 's mensen ellende dient men te weten:

1. aarin ze bestaat.
2. aaruit ze gekend wordt.
3. oe ze uit Gods Wet gekend wordt.

1. ***Waaruit 's mensen ellende bestaat.***

Het woord "ellende" heeft een breder betekenis dan het woord "zonde", omdat het niet alleen het kwaad der zonde, maar ook het kwaad der straf inhoudt. Onder het kwaad der zonde vallen alle zonden, die ons voor God schuldig stellen; en onder het kwaad der straf vallen allerlei tegenheden, pijnen en vernielingen van de redelijke schepselen. Bovendien nog alle zonden, die uit de zonde voortvloeien; zoals David zondigde toen hij het volk telde, hetgeen tevens een straf was voor zijn vroegere misdaad, begaan door het overspel met Bathséba en de doodslag van Uria. De ellende nu is de meest beklagenswaardige toestand van de mens na de val; ze bestaat in deze twee allergrootste kwaden:

1. dat alle mensen van nature geheel en al boos en van God afgekeerd zijn;

2. dat God hen om deze boosheid verworpen heeft, en schuldig verklaart aan de eeuwige dood en rampzalige verdoemenis.

2. ***Waaruit de ellende gekend wordt.***

Ze wordt nergens beter uit geleerd dan uit de Wet van God, zoals de onderwijzer in Vraag 3 aantoont. Het antwoord komt overeen met de uitspraak van Paulus, Rom. 3:20: ***"Door de Wet is de kennis der zonde."***

Dit is ook de taal der Wet zelf, Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve."

Gods Wet is Zijn eeuwige wil, geopenbaard in de schepping en daarna herhaald op de berg Sinaï, en vervolgens door de Profeten menigmaal verkondigd. Zij leert ons, Wie en hoedanig God is, en ze eist van het redelijke schepsel een volkomen gelijkvormigheid met God of een innerlijke en uiterlijke gehoorzaamheid aan al Zijn geboden. De wetten onder Israël, die het ganse volk - en vooral Gods Kerk - verplicht was te onderhouden, waren drieërlei, n.l. de wet der ceremoniën, de burgerlijke wet en de Wet der zeden, waaruit vooral de ellende gekend wordt. Deze Wet is met Christus' komst in het vlees en de ondergang van Israëls burgerstaat niet vernietigd en afgeschaft (zoals van de andere wetten wel geldt), maar is en blijft een eeuwige en bestendige regel der gerechtigheid, die alle mensen zonder onderscheid raakt en ter naleving voor alle tijden is voorgeschreven. Deze Wet gelijkt op een spiegel, die niet vleit, maar wijst een ieder, die er zich voor stelt, zijn zielsvlekken klaar en duidelijk aan; en gelijk dit de wet der natuur al ten dele doet, zo doet dit de geopenbaarde Wet volkomen en volmaakt. (Vgl. D.L., III/1V, art. 5).

3. ***Hoe de ellende uit de Wet gekend wordt.***

Dat wordt onderwezen in de twee volgende Vragen, waarvan de eerste aangeeft, wat de Wet van ons eist, en de tweede onze onmacht en verdorvenheid noemt. Dit alles behoort tot het eerste deel van onze ellende, n.l. de zonde, en daarna wordt in Antwoord 10 het tweede deel aangewezen, n.l. de straf, bestaande in een tijdelijke en eeuwige vloek.

Vraag 4: *Wat eist de Wet Gods van ons?*

Antwoord: *Dat leert ons Christus in een hoofdsom, Matth. 22:37-40: "Gij zult liefhebben den Heere uw God met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw verstand. Dit is het eerste en het grote gebod. En het tweede aan dit gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelven. Aan deze twee geboden hangt de ganse Wet en de Profeten."*

Verklaring van Vraag 4.

Dit is de ganse inhoud der Wet, zoals Christus Zelf zegt (Mt. 22:37 en Luk. 10:27), ontleend aan Deut. 6:5 en Lev. 19:18, zodat dus een volkomen liefde tot God en de naaste "de vervulling is van de gehele Wet", zoals Paulus getuigt, Rom. 13:10. Want de ganse gehoorzaamheid der Wet komt voort uit de liefde, zoals het water uit een fontein. Om echter tot recht begrip van deze liefde te geraken, zullen wij een korte verklaring daarvan hier bijvoegen.

Verklaring van de hoofdsom der Wet.

De eis der Wet is liefde. Daarbij valt op te merken,

1. ten opzichte van God, welk een liefde er geëist wordt, alsmede de grootte van die liefde;

2. ten opzichte van de naaste, welk een liefde wij hem verschuldigd zijn;

3. het verschil én de overeenstemming van die beide, en tenslotte wordt de verklaring van de Wet besloten met een drangreden, die ons tot gehoorzaamheid aan beide tafelen (der Wet) aanspoort.

Ten opzichte van God luidt de eis zelf: "Gij zult liefhebben den Heere uw God." De liefde tot God bestaat uit een erkenning van Zijn oneindige goedheid en uit een eerbiedig gevoelen van Zijn hoogheid, door Hem voor het hoogste Goed te houden, Hem boven alles te beminnen, ons in Hem alleen te verheugen en gerust te stellen, en Zijn eer bovenal voor te staan; zodat in ons niet de allerminste gedachte, begeerte of neiging gevoed mag worden, om iets te doen wat Hem mishagen kan. Ja, wij moeten liever alles willen verliezen, tot zelfs het allerdierbaarste! en alle onverdraaglijke dingen dulden, dan dat wij ons van Zijn gemeenschap zouden laten aftrekken of Hem in enig opzicht vertoornen. Voegt er nog bij, dat wij ons doen en laten zo moeten trachten te schikken, dat Gods Naam door ons kan worden geëerd en grootgemaakt.

Den Heere uw God.

Dit wordt gesteld tegen de valse afgoden, die hier uitgesloten zijn, ja gehaat moeten worden. 't Is alsof er gezegd werd: Gij zult die God liefhebben, Die Zich in Zijn Woord als uw Heere en uw God openbaart, Die u weldoet en Wie gij verplicht zijt te dienen.

Met geheel uw hart. Dat wil zeggen: met alle affecten, begeerten en genegenheden. Daarom, wanneer God het ganse hart van ons eist, dan wil Hij, dat wij alleen Hem als ons hoogste Goed erkennen en waarderen zullen, Hem boven alles liefhebben, en ons in Hem alleen gerust stellen.

"Met het gehele hart" betekent ook: met een onverdeeld hart, zodat wij niet één deel aan de Heere en het ander aan de wereld geven. Maar wij moeten, onder verzaking van alles wat buiten de Heere is, Hem tot het enige en onveranderlijke Voorwerp van onze liefdesuitgangen maken. Dit noemt de Heilige Schrift: "met een volkomen hart voor den Heere wandelen", waartegen strijdt "het hinken op twee gedachten."

Tegenwerping: Als men God dan alleen moet liefhebben en men aan niemand enige liefde mag schenken, dan volgt daar dus uit, dat men zijn ouders, vrienden enz., geen liefde mag toedragen?

Antwoord: Zulk een wijze van liefhebben als wij aan God schuldig zijn, komt Hem alleen toe, en mag niemand - hetzij ouders, nabestaanden, of wie dan ook! - worden meegedeeld. Want de liefde, die wij Gode schuldig zijn, is de allerhoogste, die alles te boven gaat, zodat er geen enkele liefde mee te vergelijken is. Ja, alles wat ons lief is báiten Hem, moet voor de liefde tot Hem wijken; zodat wij zelfs - als het op de eer van God zou aankomen - eerder aan onze naastbestaanden onze liefde moeten onttrekken, dan dat wij zouden toestaan, dat de liefde die wij Gode schuldig zijn, zou gekrenkt worden. Dit is het, wanneer de Zaligmaker zegt: "Wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig."

Met geheel uw ziel.

Onder de ziel moet men de wil en zijn werkzaamheid verstaan. De zin is: Gij zult liefhebben met uw ganse wil en voornemen, zodat ge niets wilt of u niets voorneemt te doen, hetgeen met Gods liefde, eer en wil in strijd zou zijn.

Met geheel uw verstand.

Onder het verstand dient men dat deel van de mens te verstaan, waarin het vernuft en de wetenschap ligt. De betekenis van deze uitdrukking is, dat men naar de mate der kennis die men van God heeft, verplicht is Hem lief te hebben. Ja, men moet al zijn gedachten en overleggingen opscherpen, om God recht en volkomen te leren kennen. Weliswaar kunnen wij Hem hier in dit leven niet volmaakt kennen, naar Paulus' woorden, 1 Kor. 13:9v., en daarom kunnen wij Hem ook niet volkomen liefhebben. Maar in het toekomstige leven, wanneer de volmaakte kennis zal gekomen zijn, dan zullen wij Hem ook volmaakt liefhebben.

Uit geheel uw kracht.

Dat wil zeggen: met al uw werken, uitwendig en innerlijk; echter zó, dat ze in alles met Zijn Wet moeten overéénkomen. Dit is het eerste en het grote gebod. De liefde tot God wordt het eerst genoemd, omdat het de fontein is van alle andere geboden, of a.h.w. de oorzaak van onze gehoorzaamheid om die geboden te onderhouden, en het doel, waartoe alle gehoorzaamheid moet strekken. Want daarom hebben wij onze naaste lief, omdat wij God liefhebben, en opdat daaruit blijken moge, dat wij God liefhebben. Deze liefde tot God wordt het "grote gebod" genoemd,

1. omdat God, over Wie dit gebod uitsluitend handelt, de allergrootste en heerlijkste is;

2. omdat dit gebod het doelwit is, waartoe alle andere geboden herleid moeten worden. Want al onze gehoorzaamheid moet zich daartoe strekken, dat wij onze liefde aan God mogen betonen en Hem eer bewijzen;

3. omdat dit gebod de voornaamste dienst van God in zich bevat, waarvoor alle (andere) ceremoniën dienen te wijken. Want wanneer Christus met de Farizeeën twist, omdat zij de wet der ceremoniën bóven de Zedenwet stelden, dan noemt Hij de liefde het grootste gebod, en stelt Hij de gehoorzaamheid aan de Wet der zeden bóven de onderhouding van de ceremoniën, omdat die voor de Wet der liefde wijken moeten.

Tegenwerping: Als de liefde tot God het grote gebod is, dan is de liefde meer dan het geloof, en daaruit zou volgen, dat de liefde de mens ook meer (dan het geloof, nl.) rechtvaardigt.

Antwoord: De liefde wordt hier genomen voor de gehele gehoorzaamheid, die wij aan God verplicht zijn; en daaronder is mede het geloof begrepen, dat ons voor God rechtvaardigt. Evenwel niet als een deugd, maar omdat het (geloof) Christus en Zijn verdiensten aanneemt. De liefde zelf rechtvaardigt ons niet, omdat de toerekening van Christus' gerechtigheid door het geloof alleen geschiedt. Maar de liefde tot God vloeit voort uit het rechtvaardigmakend geloof, en blijft in dit leven onvolkomen.

En het tweede aan dit gelijk, is: Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelven.

Het wordt "het tweede gebod" genoemd, omdat het de inhoud van de tweede tafel der Wet, of de inhoud van hetgeen wij aan onze naaste schuldig zijn, bevat. Het heet dus het tweede gebod, omdat het voortvloeit uit de liefde, die wij aan God schuldig zijn (hetgeen het éérste is, wat de Wet vordert).

Dit tweede gebod heet aan het eerste gelijk te zijn om de volgende drie redenen:

1. Omdat ze beide over een Godsdienst handelen, die geestelijk is, en omdat ze niet uit ceremoniën, maar uit zeden of deugden bestaan, die de voornaamste zijn;
2. Omdat de overtreding van de laatste tafel met dezelfde straf gestraft wordt als van de eerste; en
3. Omdat deze geboden zo met elkander verbonden zijn, dat het één niet zonder het andere onderhouden kan worden. En toch is het aan het eerste niet gelijk,
    1. en opzichte van het voorwerp, dat bemind moet worden; want dat is in het eerste gebod God, en in het tweede de mens;
    2. ok spruit de liefde tot God niet voort uit liefde tot de naaste, zoals de liefde tot de naaste wél uit de liefde tot God voortvloeit;
    3. ok niet in de mate der liefde, omdat God boven alles geliefd moet worden; en dat kan van de naaste niet gelden, omdat die tot een regel heeft de liefde tot onszelf.

Tegenwerping: Als het eerste gebod aan het tweede gelijk is, dan is het eerste gebod niet het grootste; want anders moet de liefde tot de naaste met de liefde, die wij aan God verschuldigd zijn, op één lijn gesteld worden.

Antwoord: Het (tweede gebod) is wel aan het eerste gelijk, maar niet in alle delen, zoals uit het opgemerkte reeds voldoende blijkt.

Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelven.

Onder de "naasten" worden niet alleen zij verstaan, die ons in het bloed of door huwelijk verwant zijn, maar ook alle mensen, zelfs zij die ons onbekend, ja onze vijanden zijn, die wij verplicht zijn door onze hulp bij te staan, wanneer ze dat nodig hebben. Want op dit punt mag geen onderscheid gelden tussen Grieken en barbaren, waardigen en onwaardigen, vrienden en vijanden, omdat zij niet in henzelf, maar in God moeten aangemerkt worden; zoals de Heere Christus de gelijkenis van de (barmhartige) Samaritaan uitlegt (Luk. 10:36); met dien verstande echter, dat de trappen in het liefdebewijzen niet moeten wegvallen. (Want volgens Gal. 6:10 en 1 Tim. 5:8 moeten wij de huisgenoten des geloofs en hun, met wie wij door de wet der natuur verbonden zijn - bóven anderen - onze genegenheid toedragen).

Als uzelven.

Iedereen weet wel, hoe sterk hij aangedreven wordt om zichzelf ongeveinsd lief te hebben, niet alleen met woorden of met de tong, maar metterdaad en in waarheid; bovendien, hoe ijverig en nauwkeurig wij zijn om ons voordeel te behartigen, en - zo mogelijk! - te voorkomen, dat ons verdriet of smaad zou treffen. Als we bij onszelf zwakheden of gebreken vinden, dan bedekken we die door liefde tot onszelf. Dit is de reden waarom Christus zegt, Matth. 7:12: "Alle dingen dan, die gij wilt, dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook alzo."

Aan deze twee geboden hangt de ganse Wet en de Profeten.

Versta daaronder de ganse leer van Wet en Profeten, die tot deze twee hoofdstukken herleid kunnen worden. Want alle plichten van gehoorzaamheid, die Mozes en de Profeten geëist hebben, spruiten uit de liefde tot God en de naaste.

Tegenwerping: In de Profeten bevinden zich vele beloften van het Evangelie. Hoe komt het dan, dat Christus de inhoud van de leer der Profeten tot deze twee hoofdstukken heeft kunnen herleiden?

Antwoord: Christus spreekt hier uitsluitend van de leer der Wet, en niet van de belofte des Evangelies. Dit blijkt duidelijk uit de vraag van de Farizeeër aan de Heere Jezus, welke het grootste gebod der Wet is, en niet, welke de voornaamste belofte des Evangelies (begrepen in de Wet) is.

Vraag 5: *Kunt gij dit alles volkomenlijk houden?*

Antwoord: *Neen ik a). Want ik ben van nature geneigd, God en mijn naaste te haten b).*

a. Ps. 14:3, Rom. 3:11-13.
b. Rom. 1:29-31; 8:7, Ef. 2:3; 4:18, Kol. 1:21, Tit. 3:3.

Verklaring van Vraag 5.

Nadat verklaard is, wat de Wet, die geestelijk is, van ons eist, wordt nu gevraagd, of wij, die van nature vleselijk zijn, die geheel kunnen houden? Daarop luidt het antwoord: Neen, want,

1. s het de verdorven mens onmogelijk, om Gods geboden te houden, en daarom blijft hij steeds een schuldenaar aan God;
2. mdat juist het tegengestelde van wat de Wet eist, in hem duidelijk is, n.l. dat hij in plaats van God en de naaste lief te hebben, geneigd is ze te haten.

Deze vraag, verbonden met de voorafgaande, wijst (ons) aan, dat onze ellende - zoals die tweeledig is - ook op tweeërlei wijze uit de Wet gekend wordt.

1. ls wij onze daden met de eis der Wet vergelijken.
2. ls wij letten op het gevolg van onze overtreding, n.l. de vloek.

1. Uit een vergelijking van onze daden met de eis der Wet zien wij, hoe zeer die onderling verschillen. Want de Wet gebiedt ons een volkomen liefde tot God en de naaste, maar wij haten en vlieden die van nature; waaruit dus onze boosheid - waarvan ons de Schrift tegelijk overtuigt - duidelijk te bespeuren is. Vgl. Rom. 3:10-18: "Er is niemand rechtvaardig, ook niet één", enz., en Rom. 8:7: "Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God; want het onderwerpt zich der Wet Gods niet, want het kan ook niet." Ook heet het van de natuurlijke mensen, dat zij "haters van God" zijn, Rom. 1:30v., "zonder natuurlijke liefde", "hatelijk zijnde en elkander hatende", Tit. 3:3. Zullen wij dus iets goeds doen, dan moet God in ons werken "beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen", Fil. 2:13; en 2 Kor. 3:5: "Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken als uit onszelven; maar onze bekwaamheid is uit God."

2. Het gevolg van onze overtreding is de vloek, volgens Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve." Welnu, ons eigen geweten getuigt ons - wanneer wij ons doen en laten met de Wet vergelijken - dat wij niet gebleven zijn in al hetgeen de Wet vordert; waaruit dus vanzelf de conclusie volgt: daarom ben ik vervloekt; welke conclusie het vonnis der Wet doet goedkeuren. Dit verwekt een droefheid, die ons tot wanhoop zou brengen, als het Evangelie geen middel ter verlossing ontdekt had, n.l. dat Christus als Middelaar tussen God en de mens getreden is en de zonden verzoend heeft. En zo zien wij, dat het tweede deel van onze ellende uit de Wet openbaar is, n.l. omdat de Wet alle mensen verplicht tot volkomen gehoorzaamheid of tot straf, zowel tijdelijk als eeuwig.

Aangezien nu niemand een volkomen gehoorzaamheid betoont, is het helder en klaar, dat alle mensen onder de tijdelijke en eeuwige straf vallen.

ZONDAG 3.

Deze Zondag verklaart ons de oorzaak en grootte van 's mensen ellende en verdorvenheid.

's Mensen ellende bestaat in twee delen, ten eerste in de zonde en verdorvenheid, ten tweede in de straf der zonde. Beide wordt dit uit de Wet van God gekend, zoals in de vorige Zondagsafdeling verklaard is. Om nu deze ellende nog beter te (leren) kennen, wordt in deze Zondag verder geleerd:

1. anwaar 's mensen verdorvenheid (welke het eerste deel van zijn ellende is) voortkwam; n.l. dat hij in deze ellende geraakt is, niet door de schuld van een ander, maar van hemzelf;
2. oe groot deze verdorvenheid is. Het eerste stuk wordt onderwezen in vraag 6 en 7; het tweede in vraag 8.

Vraag 6: *Heeft dan God de mens alzo boos en verkeerd geschapen?*

Antwoord: *Neen Hij a), maar God heeft de mens goed en naar Zijn evenbeeld geschapen b), dat is in ware gerechtigheid en heiligheid; opdat hij God zijn Schepper recht zou kennen, Hem van harte liefhebben en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zou, om Hem te loven en te prijzen c).*

a. Gen. 1:31, Deut. 32:4.
b. Gen. 4 ; 26v., Pred. 7:29.
c. Kol. 3:9v. Ef. 4:24, 2 Kor. 3:18.

Verklaring van Vraag 6.

Nadat aangetoond is, dat de menselijke natuur aan de zonde onderworpen is, wordt er nu gevraagd, of zij door God zo geschapen is; en zo niet, hoedanig zij dan geschapen is, en waaruit de zonde in de mens haar oorsprong heeft.

Daartoe dient men kennis te hebben:

1. Van 's mensen schepping: hoedanig die is;
2. Van het beeld Gods in de mens.

Daarbij wordt dan uiteengezet 's mensen geluksstaat vóór de val en vóór de zonde, d.w.z. toen hij nog in zijn onschuld verkeerde.

En dan behoort hier een vergelijking te worden gemaakt van de heerlijkheid, waarin wij geschapen zijn, mét de ellende, waarin wij vervallen zijn; opdat de oorsprong van onze ellende ontdekt kan worden, en God van (alle) beschuldiging vrij blijve; en opdat haar grootte des te beter openbaar worde. Want naarmate de heerlijkheid waarin wij geschapen werden, de rampzalige staat waartoe Wij vervielen, en de gelukzalige staat, waarin

wij -- dank zij de verlossing -- teruggebracht zijn, te klaarder, gekend wordt, des te meer zal de weldaad van onze verlossing hooggeschat worden.

1. ***Over 's mensen schepping.***

A. Hóe de mens door God geschapen is.

Deze vraag komt daarom aan de orde,

1. Opdat men zou weten, dat God geen oorzaak der zonde is.

2. Opdat wij zouden verstaan, uit welk een grote heerlijkheid wij gevallen zijn in een diepe afgrond van ellende; en tevens mogen bekennen Gods weldadigheid die ons uit genade daaruit trekt en verlost.

3. Opdat wij zouden belijden onze ondankbaarheid voor de ontvangen weldaden en onze onwaardigheid om die te ontvangen, des te beter mogen kennen.

4. Om des te vuriger te begeren naar, en in Christus te zoeken: de wederoprichting van onze vroegere heerlijkheid en gelukzaligheid.

5. Om aan God onze schuldige plicht van dankzegging voor het herstel in onze vroegere staat, des te beter te kunnen bewijzen.

Hoedanig nu de mens door God in den beginne geschapen is, wordt in antwoord 6 aangegeven, waarin geleerd wordt, "dat God de mens goed en naar Zijn evenbeeld geschapen heeft", enz. Dit zullen wij iets breedvoeriger uitleggen.

De mens, die door God op de zesde scheppingsdag is voortgebracht, volgens Gen. 1 en 2, is naar het lichaam uit de aarde; en hij was onsterfelijk, indien hij in de gerechtigheid (staande) gebleven, doch sterfelijk, nu hij daarvan afgeweken was. Want de dood is alleen een gevolg van de zonde, Rom. 5.

Naar de ziel is hij uit het niet; hij was, als redelijk schepsel, geestelijk en onsterfelijk, Gen. 2:7: "En de HEERE God had in zijn neusgaten geblazen den adem des levens; alzo werd de mens tot een levende ziel." God heeft - bij de schepping - de ziel met het lichaam op het nauwst verenigd, opdat de ziel mét het lichaam één persoon en zelfstandigheid worden zou, en zulke innerlijke en uitwendige werkingen in en met het lichaam zou oefenen, als aan de menselijke natuur eigen zijn. Dit geschiedt enerzijds door (middel van) het lichaam als een instrument, en anderzijds zónder het instrument van het lichaam, enz. En zo brengt hij rechtvaardige, heilige en Gode welbehaaglijke werkingen voort.

Ook is hij geschapen naar het beeld Gods, dat wil zeggen: volkomen goed, wijs, rechtvaardig, heilig, gelukzalig en een heer over alle schepselen. Hierover zal dadelijk echter breder gehandeld worden.

B. Waarom of waartoe de mens geschapen is.

Hierop antwoordt de Catechismus, als hij zegt: "*Opdat hij God, zijn Schepper, recht zou kennen, Hem van harte liefhebben en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zou, om Hem te loven en te prijzen.*"

Het meest bijzondere doel, dat God met Zijn schepping vóórhad, is de eer en grootmaking van Zijn Naam. Want daartoe heeft Hij de redelijke schepselen geschapen, opdat Hij door hen gekend en in eeuwigheid zou worden grootgemaakt, d.w.z. opdat zij de Heere zouden belijden, verheerlijken, prijzen, dankzeggen en alle liefde en gehoorzaamheid toedragen, zowel ten opzichte van Hem, alsook jegens de naaste; welke grootmaking van God dit alles in zich bevat.

Tegenwerping: Men leest er ook van, dat de hemel, de aarde en alle andere redeloze schepselen God prijzen; dus was het niet nodig, dat de redelijke schepselen tot dat doel geschapen werden, omdat die verheerlijking van God toch wel vanzelf gevolgd zou zijn.

Antwoord: Deze (redeloze schepselen) prijzen God, niet omdat ze Hem kennen en

grootmaken, maar ze vormen a.h.w. de stof, die de redelijke schepse/en gebruiken om God daardoor te prijzen. Want wanneer zij deze aanschouwen, merken ze daarin klaar en krachtig Zijn wijsheid, macht en goedheid op, Rom. 1:29. Daarom moesten er ook met verstand begaafde schepselen zijn, die de orde der natuur konden aanschouwen. Want als die door de redeloze schepselen gekend werd, dan zou God het doel, dat Hij met Zijn schepping beoogde, moeten missen, omdat het redeloze schepsel zonder rede God niet prijzen kan; d.w.z., dat het redeloze zonder het met de rede begaafde geen oorzaak daartoe zijn kan. En daaruit trekken wij dus de conclusie, dat het een oneigenlijke spreekwijze is, wanneer men onredelijke of levenloze schepselen als personen aanspreekt, zoals David doet, Ps. 148:4 en 7-9.

Bij dit bijzondere doel komen nog andere, als onafscheidelijk eraan verbonden, zoals "opdat men God kenne." Want wie men niet kent, kan men niet liefhebben of prijzen. Welnu, God te kennen en te prijzen, is elk redelijk schepsel verplicht; en daaraan is het eeuwige leven verbonden, Joh. 17:3. Hiertoe dient ook Paulus' vermaning, als hij het heeft over het herstel van Gods beeld, Kol. 3:10. Deze kennis van God baart liefde, bestaande in een oprechte gehoorzaamheid aan God, hun Weldoener, Die hen in het bezit van de wereld gesteld had. Tot beproeving van deze liefde en gehoorzaamheid diende de "boom der kennis des goeds en des kwaads", ten einde het eerste mensenpaar, dóór hun gehoorzaamheid aan Gods gebod, er blijk van zou geven, dat zij zich gewillig aan Hem wilden onderwerpen.

Het derde doeleinde is de gelukzaligheid, die bestaat uit een gemeenschap met God en een deelhebben aan alle hemelse goederen, waarvan de "boom des levens" aan Adam tot een teken gegeven was. Zodra had hij echter Gods gebod niet overtreden, of hij werd van al die voorrechten en heerlijkheid beroofd.

Tegenwerping: Maar al deze dingen, te weten kennis, verheerlijking en het genieten van God, zijn eigenschappen en condities, waarmee en waarin God de mens geschapen heeft, d.w.z. dat ze een gedeelte van het beeld Gods en van het wezen van de mens uitmaken; en daarom is dit niet het doel en oogmerk van de schepping. Ze behoort veeleer tot de eerste vraag, n.l. hóe de mens door God geschapen is; en dus niet tot deze vraag, waartoe de mens door God geschapen is.

Antwoord: Dit behoort bij beide vragen. Want zij zijn allebei een deel van 's mensen wezen in zijn eerste (= oorspronkelijke) staat, én ook van het doel, waartoe de mens geschapen is. Want God schiep de mens, opdat hij, waarachtig gelukkig zijnde, Hem recht zou kennen en prijzen. Toch neemt dit niet weg, dat God hem ook met die bedoeling voortgebracht heeft, opdat Hij Zichzelf aan hem zou wegschenken, om zo tot in eeuwigheid door Hem gekend en geprezen te worden. De mens is gelukzalig geschapen, daar hij God volkomen mocht kennen en prijzen. Dit was zijn volmaaktheid, die hem bij de schepping meegedeeld is. Doch hij is tevens tot dat doel geschapen, gelijk daarom God steeds het recht behoudt, om dat met reden, van het redelijke schepsel te mogen vorderen. Dus blijkt daaruit, dat de mens zó geschapen is, en meteen tot dat (zelfde) doel. Het eerste behoort, in verband met het beginsel, tot de eerste vraag; en het tweede, in verband met de volharding, tot de tweede. Als bewijs diene Ef. 4:24, waar de gerechtigheid en heiligheid, die tot het wezen van de "nieuwe mens" behoren, het doel genoemd worden, waartoe de mens vernieuwd is. En het is niet ongerijmd, wanneer men stelt, dat één en dezelfde zaak soms tot haar eigen wezen, soms tot haar doeleinde behoort. Want hetgeen op het wezen der schepselen betrekking heeft, wordt ook het doel van de Schepper genoemd, ten opzichte van Zijn voornemen.

Tegenwerping: Als Adam geschapen werd tot het eeuwige leven, dan is hij ook uitverkoren geweest. Welnu, alle mensen werden in Adam geschapen, dus schijnen ze allen geschapen tot

het eeuwige leven, en derhalve zijn ze ook allen uitverkoren en is er niet één verworpen.

Antwoord: Alle mensen zijn wel in Adam, voor de val, geschapen met betrekking tot de algemene natuur, maar niet ten aanzien van de bijzondere genade. Anders zou men moeten zeggen, dat de verkiezing in Adam en niet in Christus geschied was; en dat zou verkeerd zijn. Adam is dus door een bijzondere genade goed en recht geschapen, onder voorwaarde, dat hij - indien hij in de oprechtheid volharden zou - dan met God eeuwig gelukzalig zou leven. Doch als hij - en al zijn nakomelingen in hem - die gelukzaligheid kwam te verliezen, dan zou die niet anders dan in Christus terug te vinden zijn. Dit laatste is in Gods raadsbesluit vastgesteld, zoals de uitkomst heeft geleerd en de Heilige Schrift getuigt. Nogmaals: Adam, gevallen zijnde, is door een bijzondere genade uitverkoren: niet in hemzelf of om zijn eigen waardigheid, maar uitsluitend in Christus. Evenwel heeft God bij Adams nakomelingen dit onderscheid gemaakt, dat Hij ze niet allen, maar alleen sommigen - en wel: die Hij wilde - uitverkoren of verworpen heeft; zoals uit het voorbeeld van Izaks zonen, nl. Jakob en Ezau, te zien is, Rom. 9:11, Gen. 25:23, Mal, 1:2.

Het vierde doel is, dat God aan de mens bekend kan worden; of: de verheerlijking van Zijn barmhartigheid in het zaligen van de uitverkorenen, en van Zijn gerechtigheid in het straffen van de verworpenen. Deze kennis is nodig tot de zaligheid. Want als God door ons gekend zal worden en Zichzelf aan ons meedelen, dan is het nodig, dat Hij Zich ook aan ons openbaart.

Het vijfde doel is: de onderhouding van de gemeenschap in het menselijke geslacht. Dit dient tot de openbaring van God. Want waren er geen mensen, dan zou Hij niemand hebben om Zich op aarde aan te openbaren. Daarom zegt de dichter van Ps. 22 in vers 23: "Ik zal Uwen Naam mijnen broederen vertellen."

Het zesde is de onderlinge vrede, dienst en weldadigheid onder de mensen. Want opdat het menselijke geslacht in stand zal blijven, is het nodig, dat er vrede en onderling dienstbetoon onder de mensen plaatsheeft.

2. **Over Gods beeld in de mens.**

Daarbij komen drie voorname vragen aan de orde:

A. Waarin het beeld Gods in de mens bestaat.

B. In hoever dat beeld verloren ging en het nog in hem bleef.

C. Hoe het weer in de mens hersteld wordt.

A. **Waarin het beeld Gods in de mens bestaat.**

In deze zin behoort men het beeld Gods in de mens te verstaan, n.l. als die eigenschap, waardoor de uitnemendheid van zijn Schepper gekend wordt en waarmee God Zelf a.h.w. in een spiegel voor ogen gesteld wordt. Verder bestaat dit in een verstand, dat Gods natuur, wil en werken recht kent; in een wil, die Hem spontaan gehoorzaam is, en in een overeenstemming van alle genegenheden, lusten en werken mèt de wil van God. Voeg er nog de geestelijkheid en onsterfelijkheid van de natuur der ziel bij, alsook de reinheid en oprechtheid van de gehele mens, die een volkomen gelukzaligheid en vreugde in God bezat, waarin hij gerust kon leven. Daarbij komt nog zijn majesteit en heerlijkheid, waarin hij boven alle andere schepselen ver uitblonk, en zijn heerschappij over al liet geschapene dat onder de hemel is. Om dit echter nog iets nader aan te wijzen, zullen wij opmerken:

Aangaande de ziel:

1. Het onlichamelijke en onsterfelijke wezen, met de krachten van verstand en wil.

2. De gaven en heerlijke deugden, waarmee God ze in den beginne geschapen en versierd heeft, zoals: zijn natuurlijke kennis van God, van Diens wil en werken, welke kennis bestaat uit een volkomen wijsheid in het verstand.

3. De behoorlijke en heilige genegenheden en werkingen in de wil, dat is: een volkomen gerechtigheid en heiligheid, die in het hart en in alle uiterlijke werken uitblonk.

4. De gelukzaligheid en heerlijkheid, die gepaard gaan met de grootst mogelijke vreugde en gerustheid in God, en voorzien zijn van alle goederen, zonder aan de minste ellende of verderf onderworpen te zijn.

5. De heerschappij en het bestuur, dat de mens over alle schepselen gegeven is, zodat hij een heer is over al het geschapene op aarde, gesteld in het paradijs. Evenwel diende dat beeld niet zozeer tot reinheid en heiigheid van het hart, als wel tot een sieraad van de mens, volgens de uiterlijke ordinantie, die door God onder de schepselen was ingesteld.

Aangaande het lichaam. Van het lichaam kan eigenlijk niet gezegd worden, dat het God representeert of voor ogen stelt. Want God is een Geest, Die alles wat lichamelijk is buitensluit. Hoewel het echter een bijzondere weldaad van God, zijn Schepper is, dat Hij de mens naar de gestalte en waardigheid van het lichaam, van alle andere schepselen onderscheiden heeft. Want waar alle andere dieren met het hoofd naar beneden kijken, daar mag de mens met het gezicht naar boven de hemel en diens heerlijke lichten aanschouwen.

In dit alles gelijkt het redelijke schepsel enigszins op de Schepper, zoals een beeld op hem, naar wie het geschilderd is, hoewel hij hem niet precies gelijk is. Paulus beschrijft in Ef. 4:24 het beeld Gods, als bestaande in twee voorname delen, n.l. gerechtigheid en heiligheid. Evenwel niet onder uitsluiting van de heerlijkheid en gelukzaligheid, omdat ze onweersprekelijke gevolgen zijn van de gerechtigheid en heiigheid, volgens de schikking van Gods rechtvaardigheid zelve. Want waar gerechtigheid en heiligheid gevonden wordt, daar is de bevrijding van de schuld en straf der zonde, en het recht op de eeuwige gelukzaligheid en heerlijkheid. Ook zou men de gerechtigheid en heiigheid, waarover Paulus in de zo juist aangehaalde tekst (en ook de Catechismus hier, in antwoord 6) spreekt voor één en dezelfde kunnen houden, zoals ze in God en de engelen één zijn; of anders zou men zo kunnen onderscheiden, dat men onder de gerechtigheid de innerlijke en uiterlijke werken verstaat, die overeenstemmen met het recht-oordelende verstand, en met de Wet van God; en onder de heiigheid alle deugden en krachten ervan.

Tegenwerping:

De ware, volmaakte gerechtigheid en wijsheid, die aan God alleen toekomt, kan in geen schepsel gevonden worden. Want de wijsheid van het schepsel - zelfs bij de zalige engelen - kan toenemen. Hoe kan dan het beeld Gods in de mens bestaan hebben uit volmaakte wijsheid en gerechtigheid?

Antwoord:

Wij noemen het een volmaakte wijsheid; niet dat ze bestaat in een volkomen wetenschap van alle dingen, maar die met zulke volmaaktheden voorzien is, als aan een schepsel kan en mag worden meegedeeld, of zoals het de Schepper behaagde aan het schepsel mee te delen, als

voldoende tot zijn zaligheid. De wijsheid en gelukzaligheid der engelen is volgens Gods wil volmaakt, echter zó, dat die volmaaktheid nog voor toeneming vatbaar is; want anders zouden ze oneindig zijn. In deze zin nu was de mens volmaakt rechtvaardig, dat hij in alles wat God van hem eiste, aan Hem gelijkvormig was; echter niet in alle delen. Want 's mensen gerechtigheid verschilde nogal van de gerechtigheid van God. Echter ontbrak hem niets tot zijn volmaaktheid, die God hem ingeschapen had, en waarvan Hij wilde, dat ze in hem zou zijn. En zo zien we, dat het woord "volmaaktheid" in tweeërlei betekenis verstaan kan worden.

In zulk een zin nu, als we de volmaaktheid van het schepsel omschreven hebben, wordt de mens in de Schrift gezegd naar het beeld Gods geschapen te zijn.

Echter op een veel heerlijker wijze heet Christus *het Beeld van God*, Kol. 1:15 en Hebr. 1:3. Want:

1. Ten opzichte van Zijn Godheid is Hij het Beeld van de eeuwige Vader: eeuwig en van hetzelfde Wezen, Hem volkomen gelijk in eigenschappen die het Wezen aangaan, en van dezelfde kracht in het werken. Hij is de Persoon, door Wie de Vader Zich het eerst en meest openbaart, zowel in het werk der schepping als der onderhouding. Maar vooral munt dit uit in het werk der verlossing en in het zaligen van de uitverkoren zondaar. Hij is ook het Beeld van de Vader, en niet van Zichzelf, of dat van de Heilige Geest. Want Hij bestaat niet van Zichzelf, noch van de Heilige Geest, maar Hij is van eeuwigheid van de Vader geboren.

2. Ten opzichte van Zijn lichaam, dat - hoewel geschapen en eindig (= beperkt), - toch met zovele uitnemende gaven (zoals wijsheid, gerechtigheid, macht en heerlijkheid) voorzien is geweest, dat Hij de Engelen en mensen zeer ver overtreft en te boven gaat. Ja, Hij komt ook op een bijzondere wijze met Zijn leringen, deugden en werken de Vader voor te stellen; zoals Hij daarom ook tot Filippus zegt, Joh. 14:9: "Die Mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien."

Maar de Engelen en mensen zijn het beeld van de Drie-enige God, zoals uit Gen. 1 blijkt, waar de ganse Godheid sprekende voorkomt, zeggende: “Laat Ons mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis" (1:26). Dit moet men echter niet zo opvatten, alsof zij hetzelfde Wezen deelachtig gemaakt zouden zijn, dat niet! maar omdat ze in bepaalde deugden en gaven met God overeenkomen: niet in gelijkheid van wezen en uitnemendheid, maar in het algemeen en door navolging. Want zulke gaven, die God in de Engelen en mensen gelegd heeft, komen geenszins met het voorbeeld van het volmaakte Goddelijke Wezen overeen. (Vgl. N.G.B., art. 14; D.L. III/ IV, art. 1).

B. **In hoe ver het beeld Gods verloren en in hoe ver het gebleven is.**

De mens heeft het beeld Gods door de zonde verloren, en is veranderd in het afschuwelijke beeld van de satan. Maar toch nog zo, dat er na de val enkele vonkjes[1] in de onwedergeborenen zijn overgebleven. Dit blijkt:

1. Uit het wezen van de redelijke ziel, die onsterfelijk is, en zonder lichaam met haar eigen krachten werkt, en in dit opzicht haar vrijheid in het willen behoudt, zodat ze vrij en van zichzelf wil, al hetgeen ze wil.

2. Uit enige kennis, die er van God in het verstand van nature is overgebleven, en uit het onderscheid, dat hij maakt tussen eerbare en oneerbare dingen; welke beginselen zijn van alle kunsten en wetenschappen.

[1] Ontleend aan Calvijns Institutie, Boek I, Cap. 1

3. Uit bepaalde overgebleven schaduwen van deugden, waardoor de uiterlijke tucht kan behouden blijven.

4. Uit de genieting van vele tijdelijke goederen.

5. Uit enige macht, die zij nog over de schepselen bezit. Want het feit dat zij die nog niet helemaal verloren heeft, blijkt uit de onderwerping van vele dieren, die haar ten dienste staan.

Deze overblijfselen van het beeld Gods in de mens - hoewel door de zonde zeer verdonkerd en verzwakt - zijn echter in de natuur enigszins behouden en bewaard.

(1.) Opdat ze als getuigen zouden dienen voor Gods weldadigheid jegens ons, onwaardige mensen.

(2.) Opdat God dit weer gebruiken zou tot oprichting van Zijn beeld in ons. 3. Opdat de verworpenen daardoor onverontschuldigbaar zouden zijn. (Vgl. N.G.B., art. 14; D.L. III/IV, art. 4).

Maar er zijn nog veel meer grote en goede dingen van het beeld Gods verloren, zoals:

1. De ware en zaligmakende kennis van God en Zijn wil;

2. De volkomen kennis van de werken Gods, en het zuivere en klare licht in het verstand, in plaats waarvan onwetendheid, blindheid en duisternis gekomen is;

3. De goedheid en oprechtheid van alle genegenheden, lusten en werken, en de gelijkvormigheid met Gods Wet in de wil, het hart en de uiterlijke leden van het lichaam; waarvoor in de plaats is gekomen een verschrikkelijke onordelijkheid en verkeerde werkzaamheid, met als gevolg de dadelijke zonden.

4. De algehele heerschappij over alle schepselen. Want de beesten die de mens tevoren vreesden, strijden nu tegen hem, en leggen hem lagen om hem te benadelen; de aarde brengt doornen en distelen voort, enz.

5. Het recht om de schepselen te gebruiken, hetgeen God alleen aan Zijn kinderen, en niet aan Zijn vijanden, wil toestaan.

6. De gelukzaligheid in dit en het toekomende leven, in plaats waarvan de tijdelijke en eeuwige dood gekomen is.

Tegenwerping. De heidenen hebben menigmaal grote deugden bezeten, voortreffelijke dingen gedaan, enz. Het schijnt dus, dat het beeld Gods in hen niet geheel en al vernietigd is.

Antwoord: De deugden en heerlijkste daden der heidenen bestonden uitsluitend in een deel van de uiterlijke tucht, zonder gepaard te gaan met de innerlijke gehoorzaamheid des harten aan God, Die zij niet kenden; en hoewel we niet ontkennen willen, dat deze deugden als overblijfselen tot het beeld Gods behoren, zeggen we toch, dat ze het ware en volkomen beeld zelf niet zijn, ja dat ze Gode niet kunnen behagen, naardien ze niet voortkomen uit de ware kennis van God, noch gericht zijn op Zijn eer.

C. **Hoe het beeld Gods weer in ons hersteld wordt.**

De Werkmeester daarvan is alleen God, Die het ook eerst aan de mens gegeven heeft. Want het is Dezelfde Die het leven gaf, en Die het verlorene weer terechtbrengt. De wijze van dit herstel geschiedt:

Ten eerste, door God de Vader, Die de mens vernieuwt en hem in Zijn Zoon het beeld teruggeeft. Paulus zegt (1 Kor. 1:30), dat Christus ons van God geworden is "wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing."

Ten tweede, door de Zoon, Die de Zijnen door Zijn Geest wederbaart, 2 Kor. 3:18: "Wij allen worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest."

Ten derde, door de Heilige Geest, Die dit doet door middel van het Evangelie als "een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft", Rom. 1:16. Ten vierde, deze wedergeboorte (Of: het herstel van Gods beeld) wordt in de uitverkorenen in dit leven begonnen, en volmaakt ten aanzien van de ziel, wanneer ze door de dood van het lichaam gescheiden wordt. Maar ten aanzien van de gehele mens, naar ziel en lichaam beide, zal dit bij de opstanding ten Laatsten dage, pas volkomen genoten worden.

Dienaangaande komt vooral de vraag in bespreking, door wie, door welke orde en op welke wijze dit herstel geschiedt.

Vraag 7: *Vanwaar komt dan zulk een verdorven aard des mensen?*

Antwoord: *Uit de val en ongehoorzaamheid onzer eerste voorouders Adam en Eva in het Paradijs a), waar onze natuur alzo is verdorven geworden, dat wij allen in zonden ontvangen en geboren worden b).*

a. Gen. 3:1-4, Rom. 5:12 en 19, 1 Kor. 15:21v.

b. Ps. 51:7, Gen. 5:3, Ef. 2:3, Job 14:4, Joh. 3:6.

Verklaring van Vraag 7.

Nu bewezen is, dat de schuld van 's mensen verdorvenheid niet bij God ligt, aangezien Hij hem goed en naar Zijn evenbeeld geschapen heeft, wordt nu aangetoond de rechte oorzaak, waaruit de verdorven aard van de mens is voortgekomen, n.l. "uit de val en ongehoorzaamheid onzer eerste voorouders Adam en Eva"; en daarna wordt onderwezen, wat die val heeft teweeggebracht.

De eerste zonde van de mens.

De voornaamste vragen inzake de eerste zonde van de mens zijn:

1. Welke en hoedanig die eerste zonde geweest is.
2. Wat er de oorzaken van geweest zijn.
3. Wat ze voortgebracht heeft, en
4. Waarom God ze heeft toegelaten.

1. **Welke en hoedanig de eerste zonde geweest is.**

Deze was de "val van Adam en Eva in het Paradijs", beschreven in Gen. 3. Ze bestond in het eten van de verboden vrucht, volgens Gen. 2:16v.: "Van allen boom dezes hofs zult gij vrijelijk eten; maar van den boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten; want ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." Deze overtreding is ge-

schied op aanraden van de duivel, wie zij gehoor gaven. En hieruit is onze verdorvenheid en ellende voortgekomen.

Maar is het eten van een vrucht wel zo'n erge zonde geweest? Stellig wel! Want daarin vloeien - zoals we zien zullen - tal van vreselijke zonden samen, die de Catechismus alle in het woord "ongehoorzaamheid" samenvat.

1. Ongeloof. Want zij geloofden God niet, Die gezegd had: "Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven" (Gen. 2:17), maar zij geloofden de duivel, die hen wijs maakte, dat ze niet sterven zouden, zeggende: "God weet, dat ten dage als gij daarvan eet, zo zullen uw ogen geopend worden, en gij zult als God wezen, kennende het goed en het kwaad" (Gen. 3:5). Deze spottaal van de satan schenken ze meer geloof dan het bevel en de bedreiging van God; en daardoor tonen ze, God niet als God te erkennen, ja de duivel in Zijn plaats te gehoorzamen. En dit is een afgrijselijke zonde, die de oorsprong en bronader is, waaruit alle andere (zonden) voortkwamen.

2. Hoogmoed, eerzucht en zelfbewondering. Want zij waren niet tevreden met de heerlijkheid en waardigheid, waarin God hen geplaatst had, maar zij wilden aan God gelijk zijn. Dit is het, wat de Heere Adam verwijt in Gen. 3:22: "Zie, de mens is geworden als Onzer een."

3. Verachting van Gods gebod en belofte. Want hadden zij die gehoorzaamd, dan zou stellig het eeuwige leven gevolgd zijn, zoals de boom des levens hun daartoe tot een zegel gegeven was. Maar hun halsstarrigheid en ongehoorzaamheid jegens God was zo groot, dat zij - niettegenstaande Zijn bevel en bedreiging - van de verboden vrucht gegeten hebben.

4. Ondank jegens God, hun Schepper en Weldoener. Want zij hadden bij de schepping de allergrootste en heerlijkste weldaden van Hem ontvangen, zoals wijsheid, gerechtigheid, gelukzaligheid en heerschappij over de schepselen. Dit alles beloonden zij zo schandelijk, dat zij de duivel boven God kwamen te gehoorzamen. Het vermeerdert hun ongehoorzaamheid niet weinig, dat zij in liet Paradijs gevallen zijn, omdat in deze lusthof alles (aanwezig) was, wat tot hun vermaak, vreugde en genoegen overvloedig dienen kon.

5. Liefdeloosheid en onachtzaamheid jegens zijn nakomelingen. Want zij hadden moeten bedenken, dat zij deze weldaden niet alleen voor zichzelf, maar ook voor hun nakomelingen hadden ontvangen, en dat, indien zij die kwamen te verliezen, dan ook hun nageslacht ze missen zou.

6. Tenslotte een openlijke afval van God tot de duivel. En zo maakten zij een verbond met Gods hevigste vijand, aan wie zij zich gewillig onderwierpen om hem te gehoorzamen; zodat zij niets meer van God kwamen te vragen, maar door raad en hulp alles van de duivel trachtten te krijgen, wat ze dachten nodig te hebben. Daaruit is dus duidelijk op te merken, dat in deze éne zonde vele afschuwelijke (andere) bijéénkomen, om welke God de eerste mensen en al hun nakomelingen rechtvaardig verworpen heeft. Daarom zegt Spintlerus terecht, dat de ongehoorzaamheid van de eerste mensen niet maar een kleine, maar een gruwelijke zonde is. Weliswaar had God hun een gebod voorgesteld, dat gemakkelijk te onderhouden was, aangezien Hij hun alle andere dingen gegeven had, die volkomen waren om hun genoegen in alles te volmaken; behalve dan, dat zij zich hadden te onthouden van één boom, om daaruit te verstaan, dat zij een Heere hadden te gehoorzamen, Die boven en over hen stond. Maar hoe kleiner en gemakkelijker het gebod is, des te groter de zonde en overtreding gerekend moet worden, omdat zij in een zo geringe zaak God niet wilden gehoorzaam zijn.

Tegenwerping: Een rechtvaardig Rechter legt geen grote straf op voor een kleine zonde. God is een rechtvaardig Rechter. Dus had Hij het eten van één vrucht niet zo zwaar moeten bestraffen.

Antwoord: Het is geen kleine zonde, maar een zeer grote, ja menigerlei zonde geweest, zoals hierboven is aangetoond. Daarom heeft God terecht ook een grote straf daarop laten volgen.

Nieuwe tegenwerping: De nakomelingen hadden althans gespaard moeten worden, want "de zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders", Ez. 18:20.

Antwoord: Dat geldt, wanneer de zoon niet schuldig is aan de misdaad van zijn vader. Maar alle kinderen van Adam zijn aan diens misdaad schuldig, en dus ook - met reden! - aan zijn straf.

2. **Welke de oorzaken van de eerste zonde geweest zijn.**

Deze kwamen niet van God, maar van de listige raad van de satan en de vrije wil van de mens. Want de duivel porde hem aan, om van God af te wijken. En de mens, die vrij en ongedwongen was, gaf aan de aandrang van de duivel gehoor en keerde zichzelf van God af. 't Is waar, dat God de mens in de verzoeking verlaten heeft. Daarom kan echter nog niet van Hem gezegd worden, dat Hij de oorzaak van zijn val en verderf geweest is. Want in die verlating heeft God geen van beide voorgenomen of bewerkt, maar Hij heeft de mens beproefd, om hem te laten zien, hoe weinig goeds een schepsel doen of houden kan, als God hem niet bewaart en bestuurt. En zo heeft Hij in Zijn rechtvaardig oordeel toegelaten, dat 's mensen zonde op diens beproeving gevolgd is.

Tegenwerping 1. Maar God schijnt een oorzaak van de val te zijn, naardien Hij in de beproeving de mens Zijn genade onttrokken heeft, zonder welke hij niet staande kon blijven.

Antwoord: God is daarom nog geen oorzaak, want:

1. Hij was niet verplicht om de mens steeds zulk een genade te bewijzen, als Hij hem eerst geschonken had.

2. Hij onttrok hem Zijn genade, omdat hij die vanzelf kwam te verwerpen.

3. Hij onthield Zijn genade, niet omdat Hij hem de gerechtigheid of het eeuwige leven misgunde, of in de zonde een behagen had, maar opdat Hij hem beproeven zou. De mens, die Gods genade verwierp, is dus een oorzaak van de zonde en van zijn eeuwige verderf, en niet God, ook al kwam Hij Zijn genade in te houden.

Tegenwerping 2. God heeft gewild, dat de mens door de duivel verzocht werd, aangezien Hij wist, dat hij dan stellig vallen moest. Dus volgt daaruit, dat God de oorzaak van zijn val is.

Antwoord: God is daarom nog geen oorzaak van de val. Want Hij heeft wel gewild, dat de mens verzocht werd, opdat Hij hem daardoor beproeven en zijn zwakheid openbaar maken zou. Maar de duivel, die de mens verzocht heeft, is de oorzaak, dat hij van God afgetrokken en tot de zonde verleid werd. Evenwel heeft de mens vrijwillig - in strijd met Gods gebod - de satan gehoorzaamd.

3. ***Wat de eerste zonde in de mens veroorzaakt heeft.***

De eerste vrucht der zonde is:

1. In de eerste mensen de schuld des doods, het verlies en vernietiging van Gods beeld, en de verdorvenheid van de ganse natuur.

2. In de nakomelingen de erfzonde, waardoor zij zich schuldig gemaakt hebben aan de eeuwige dood en verdoemenis. Ook is hun natuur daardoor van God afgekeerd. De andere vruchtgevolgen van Adams overtreding, en van de erfzonde zijner nakomelingen, zijn alle

dadelijke zonden en straffen; en zo zien wij, dat het éne kwaad het andere voortbrengt. Want de eerste zonde is oorzaak van de erfzonde, de erfzonde weer die van de dadelijke zonden, en deze alle worden gevolgd door tijdelijke en eeuwige straffen.

In hoever en hóe rechtvaardig de erfzonde over alle nakomelingen van Adam uitgebreid is én blijft - ofschoon de eerste zonde, eenmaal bedreven, voorbij en lang geleden is - zullen wij terstond bij de verklaring van de erfzonde ontvouwen.

4. **Waarom God deze zonde toegelaten heeft.**

God had de mens voor de val kunnen behoeden, indien Hij dat gewild had, maar Hij heeft zijn val toegelaten, d.w.z. Hij heeft hem Zijn genade (om de verzoeking van de duivel te kunnen of te willen weerstaan) niet gegeven; en wel om twee redenen:

1. opdat het als bewijs zou dienen voor de zwakheid van het schepsel, wanneer het door de Schepper niet bij de eerste goedheid (= rechtheid) behouden werd;

2. opdat God daardoor gelegenheid zou vinden om Zijn rechtvaardigheid en macht te ontdekken in het straffen der goddelozen, en tevens Zijn goedheid en barmhartigheid zou openbaren in het zaligen van de uitverkorenen, volgens Rom. 9:22v.: "God willende Zijnen toom bewijzen en zijn macht bekend maken, met vele lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns, tot het verderf toebereid; en opdat Hij zoude bekend maken den rijkdom Zijner heerlijkheid over de vaten der barmhartigheid, die Hij te voren bereid heeft tot heerlijkheid", en 11:32: "God heeft hen allen onder de gehoorzaamheid besloten, opdat Hij hun allen zoude barmhartig zijn."

Over de zonde.

Hier zijn de voornaamste kwesties:

1. of er zonde is, en waaruit men dat weet, dat er in ons zonde is;
2. wat de zonde eigenlijk is;
3. hoe velerlei ze is;
4. vanwaar ze afkomstig is (de oorzaak ervan dus) en
5. wat ze uitwerkt.

1. **Of er zonde is.**

Dat de zonde in de wereld en in de mens (er) is, wordt op velerlei wijze bewezen en bevestigd:

1. God Zelf, Die de harten kent en Wiens getuigenis wij geloven moeten, getuigt duidelijk in Zijn Woord, dat alle mensen aan de zonde schuldig staan. Vgl. Gen. 6:5, 8:21, Ps. 14 en 53, Jes. 59, Jer. 17:9, Rom. 1:21, 3:10, en 7:18, en nog meer andere teksten.

2. Uit de Wet wordt de zonde volkomen gekend, zoals bij de verklaring van 's mensen ellende al is aangetoond, uit Rom. 3:20; 4:15; 5:20 en 7:7.

3. 's Mensen geweten overtuigt daar levendig van. Want behalve de geschreven Wet heeft God alle mensen enige kennis van de wet-der-natuur ingeplant, die hem kan veroordelen, Rom. 1:19: "Overmits hetgeen van God kennelijk is, in hen openbaar is", Rom. 2:14v.:

"Wanneer de heidenen, die de Wet niet hebben, van nature de dingen doen, die der Wet zijn, dezen de Wet niet hebbende, zijn zichzelven een Wet; als die betonen het werk der Wet geschreven in hunne harten, hun consciëntie medegetuigende en de gedachten onder elkander hen beschuldigende of ook ontschuldigende."

4. Alle mensen zijn aan de dood en de straf der zonde onderworpen. Dus zijn alle begraafplaatsen, beender-hopen, galgen enz. a.h.w. getuigen en vermaningen daarvan. Want God Die rechtvaardig is, zendt geen straffen dan om de zonden, Rom. 5:12: "En alzo is de dood tot alle mensen doorgegaan, in welken allen gezondigd hebben", Rom. 6:23: "De bezoldiging der zonde is de dood", en Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer Wet niet zal bevestigen."

Het nut, dat wij uit deze Vraag trekken, bestaat in het volgende: Allereerst, dat wij, in de wetenschap dat wij zondaren zijn, stof zouden vinden om ons voor God te verootmoedigen en ons tot Hem te bekeren. Daarna: Dat wij daardoor mogen leren ontvluchten en wederleggen de dwalingen van sommige Wederdopers en Vrijgeesten, die beweren dat zij geen zonde hebben, in strijd met Gods nadrukkelijke Woord, 1 Joh. 1:8:. "Indien wij zeggen dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij onszelven en de waarheid is in ons niet." Het strijdt trouwens met de ervaring, want zij doen zelf menigmaal dingen, die indruisen tegen Gods Woord; waarvan zij ten onrechte voorgeven, dat ze door de werking van de Heilige Geest in hen gewerkt zijn, terwijl God er evenwel van verklaart, dat het zonde is. Zij leven ook in ellende, ziekten en zijn aan de dood onderworpen; hetgeen ten bewijze strekt, dat ze zonden hebben. Want dit is een regel, die steeds geldt: Waren er geen zonden, er waren ook geen wonden (Letterlijk: Waar geen zonde is, daar is geen dood).

Tegenwerping: Het Evangelie gebiedt, dat de mens zijn gerechtigheid buiten zichzelf, n.l. in Christus moet zoeken. Daarom verklaart het ook, evenals de Wet, dat wij zondaars zijn.

Antwoord: Dit kan men wel toegeven, want het is zeker (waar), dat ook het Evangelie leert, dat wij zondaren zijn. Intussen,

1. Niet als het voornaamste middel; want de Wet moet de mens eerst van zijn zonde overtuigen; waarop dan het Evangelie deze reden in het midden brengt, dat wij onze gerechtigheid buiten onszelf in Christus moeten zoeken.

2. Het Evangelie leert in het algemeen, dat wij zondaars zijn, maar de Wet doet dit in bijzondere zin, en wijst (ons) aan, met hoe velerlei zonden wij wel besmet zijn. Zo zijn wij dus op vijfderlei wijze ervan overtuigd, dat de zonde in ons woont:

1. Uit het getuigenis van God in Zijn Woord;
2. Vooral uit de Wet;
3. Uit het Evangelie;
4. Uit het gevoelen van de consciëntie;
5. Uit de straf, die de rechtvaardige God niet zendt, dan (alleen) vanwege de zonde.

2. **Wat zonde (eigenlijk) is.**

Zonde is ongerechtigheid, 1 Joh. 3:4, of alles wat met Gods Wet strijdig is; het is een gebrek of ontberen, om het goede te kunnen betrachten, en daarentegen een geneigdheid tot hetgeen in strijd is met Gods Wet, waarmee 's mensen handelen moest overéénkomen. Dit ontsteekt Gods toorn tegen de mens, en maakt hem schuldig aan tijdelijke en eeuwige straffen, tenzij hij vergeving voor zijn zonde ontvangt door de Middelaar, Gods Zoon; welke vergeving niet

geschiedt krachtens de aard der zonde (die van haarzelf steeds de eeuwige straf verdient), maar uit genade, waardoor de gelovigen om Christus' wil de zonden niet toegerekend, maar kwijtgescholden worden.

1. Wij noemen zonde: het gebrek om het goede te kunnen betrachten. Dit blijkt uit het verstand, het hart en alle daden van de mens. In het verstand doet zich klaarblijkelijk een natuurlijke blindheid, onwetendheid en twijfel aan God en Zijn wil voor; en in het hart: gebrek aan liefde jegens Hem en 's mensen naaste, gebrek aan innerlijke vreugde en vurige begeerte, die wij tot de Heere behoorden te hebben. En waar de mens verplicht is om God in alles te gehoorzamen, daar is het, dat hij - ongehoorzaam zijnde - in al zijn doen en laten afwijkt van hetgeen de Heere in Zijn Woord uit- en inwendig van hem komt te eisen; en zo komt het, dat hij in plaats van goede, verkeerde werken voortbrengt.

Bovendien zijn er ook kwade genegenheden in de mens, n.l. weerspannigheid in hart en wil, zowel tegen God als tegen het oordeel van het verstand, en begrip van eerbare en oneerbare werken. Ja, hij bezit ook een natuurlijke neiging, om dingen te doen, die God in Zijn Wet met alle nadruk verbiedt; hetgeen genoemd wordt begeerlijkheid. Dat dit gebrek aan het goede en deze ongeordende genegenheden zonden zijn en door God verdoemd worden, blijkt 1. uit Gods Wet, die nadrukkelijk zegt, Ex. 20:17: "Gij zult niet begeren", en Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer Wet niet zal bevestigen." Daarentegen eist de Heere van de mens de tegenovergestelde deugden, n.l. volkomen kennis, Joh. 17 3, en liefde tot God, Deut. 6:5 en tot de naaste, Lev. 19:18.

2. Uit vele plaatsen der Schrift, waar deze neiging ten kwade als zonde voorkomt, zie b.v. Gen. 6:5 en 8:21: "Al het gedichtsel der gedachten zijns harten is te allen dage alleenlijk boos"; Jer. 17:9: "Arglistig is het hart, meer dan enig ding, ja dodelijk is het, wie zal het kennen?"; Rom. 7:7: "Ook had ik de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, indien de Wet niet zeide: Gij zult niet begeren"; vgl. ook Joh. 3:5, Rom. 1:21, 8:6, 1 Kor. 2:14; 15:50. 3. Uit de straf en dood der jonge kinderen. Want hoewel deze geen goed of kwaad doen, en naar de gelijkheid van Adams overtreding niet zondigen, toch heerst over hen de dood om der zonde wil. Deze zonde is die natuurlijke blindheid en afkerigheid van God, waarover tevoren gesproken is.

Tegenwerping 1: Hetgeen niet binnen onze wil ligt en niet vermeden kan worden, is geen zonde en verdient (daarom) geen straf. Welnu, het gebrek aan het goede en de kwade geneigdheid kunnen wij niet ontgaan. Derhalve is het geen zonde.

Antwoord: Dit zou in het burgerlijke recht van toepassing zijn, maar niet in het recht en oordeel van God, voor Wie ook tot zonde gerekend wordt en straf verdient al hetgeen met Zijn Wet in strijd is, hetzij men het schuwen kan, ja dan neen. Want de Schrift leert niet alleen, dat het bedenken des vleses zich aan Gods Wet niet kan onderwerpen, Rom. 8:7, maar ook, dat allen die haar niet gehoorzaamd en betracht hebben, aan de eeuwige vervloeking onderworpen zijn, Gal. 3:10.

Tegenwerping 2: Als de natuur goed geschapen is, hoe kunnen dan de genegenheden, die uit de natuur voortkomen, verkeerd zijn?

Antwoord: De natuur was voor de val, ten opzichte van haar wezen, dat van God (afkomstig) is, wel goed, Gen. 1:31: "God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed"; maar niet, nadat ze door de duivel verdorven is. Daarom zijn de genegenheden en begeerten, met betrekking tot hun wezen wel goed, voor zover zij natuurlijk door God de mens ingeschapen zijn; echter ten aanzien van hun hoedanigheid en verdorvenheid staat het totaal anders, omdat ze zich tot verboden en onbetamelijke dingen uitstrekken.

Tegenwerping 3: Hetgeen een straf is, kan geen zonde zijn. Gebrek uit onmacht om het goede

te doen, is een straf op de eerste val, en derhalve geen zonde.

Antwoord: In het rechtvaardig oordeel van God is de straf menigmaal zonde, zoals God gewoon is zonde met zonde te straffen, vgl. Rom. 1:26v. en 2 Thess. 2:11 Immers staat het in Gods macht, om het schepsel Zijn Geest te onttrekken, wanneer het Hem behaagt; van welke macht aan geen enkel schepsel ook maar in het minste is meegedeeld.

3. **Hoe velerlei zonden er zijn.**

Deze worden gewoonlijk herleid tot erf- en dadelijke zonde, volgens Rom. 5:14; 7:20 en 9:11. Dit onderscheid tussen erf- (of aangeboren) zonde èn dadelijke (of werkelijke) zonde wordt door de Catechismus in Vraag 10 tot uitdrukking gebracht. (Vgl. D.L., II, art. 8).

Erfzonde is die verdorvenheid en strafschuld van het ganse menselijke geslacht, die veroorzaakt werd door de val en overtreding van onze eerste voorouders. Ze is een beroving in het verstand, van de kennis van God en Diens wil; in de wil en het hart, van de lust en geneigdheid om God gehoorzaam te zijn. Ja, wat nog meer is: de mens toont door zijn daden, een afkeer te hebben van hetgeen God in Zijn Wet hem gebiedt, en daarentegen een lust te hebben tot hetgeen Hij verbiedt. Deze zonde kwam er door de overtreding van het eerste mensenpaar, en verbreidt zich over al hun nakomelingen, wier natuur zo boos en verdorven is, dat ze rechtvaardig onder Gods eeuwige toom staat, zonder zich daar ooit van te kunnen redden; tenzij het de Heere behaagt, hen in de Middelaar Jezus Christus aan te zien, en hun boze natuur te vernieuwen door Zijn Heilige Geest, al hun zonden genadig kwijtscheldende. Vgl. tot bewijs van de erfzonde, Rom. 5:14: "Maar de dood heeft geheerst van Adam tot Mozes toe, ook over degenen die niet gezondigd hadden in de gelijkheid der overtreding van Adam", en Ps. 51:7: "Ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen." Hierover echter in het vervolg nader.

Dadelijke zonden worden - inwendig - met het verstand, de wil en het hart bedreven; en uitwendig, met alle leden van het lichaam, wanneer ze doen hetgeen God verbiedt; ze bestaan uit het bedenken, willen en bedrijven van het kwade; en daarentegen verwerpende hetgeen Hij in Zijn Wet gebiedt, zodat ze het goede niet kennen, niet willen, veinzen, vlieden en nalaten. Hierbij komen dan nog al de handelingen van de mens, die met Gods Wet in strijd zijn. Hiertoe behoort de onderscheiding van de zonde, n.l. dat het een zonde is, wanneer het kwade gedaan wordt, en een andere zonde, omdat het goede nagelaten wordt[1].

Om echter nog tot beter begrip van de zaak te komen, zullen wij deze zonde nader onderscheiden in heersende, of de overhand hebbende, en niet- heersende, d.w.z. die niet de overhand hebben, vgl. Rom. 6:12 en 14; 8:13 en Kol. 3:5.

Heersende zonden zijn zulke, waartegen de zondaar niet strijdt door de genade des Geestes. Daarom is hij aan de eeuwige dood onderworpen, tenzij hij zich bekeert en vergeving verkrijgt in het bloed van Christus. Ook zijn het heersende zonden, die de zondaar niet door de genade van Gods Geest zoekt te weerstaan, of waarover hij zich onder tranen van berouw voor de Heere niet vernedert. Vgl. over de heersende zonde Rom. 6:12: "Dat dan de zonde niet heerse in uw sterfelijk lichaam", en 1 Joh. 3:8: "Die de zonde doet", d.w.z. wie moedwillig en met vermaak zondigt, "is uit den duivel." Deze zonden heten "heersende", eensdeels omdat de mens eraan toegeeft en ze dient. Ten andere, omdat ze over de mens heerschappij voeren, en hem onderwerpen aan de eeuwige dood. Dusdanig zijn alle zonden in de onwedergeborenen, zoals dwalingen inzake het fundament van de leer des geloofs, het vallen en zondigen tegen het geweten, waarmee het vertrouwen op de vergeving der zonde en de

[1] Dus de onderscheiding van zonden van bedrijf en nalatigheid (Hellenbroek).

ware troost niet bestaan kan, zolang hij zich niet bekeert; maar hiervan zijn zelfs de wedergeborenen niet helemaal vrij, zoals ons de droevige voorbeelden leren, van het in zonde vallen bij de allerheiligsten, zoals Aäron, David en anderen.

De *niet-heersende* zonde is het, wanneer de bekeerde zondaar die door de genade des Heiligen Geestes komt te weerstaan. Deswege kan hij niet schuldig verklaard worden aan de eeuwige dood. Want het berouwt hem en hij verkrijgt genade en vergeving door Christus. Deze (zonden) stammen uit alle gebreken, verkeerde neigingen en begeerten, die nog in de bekeerden overblijven, zolang zij in dit leven zijn; waardoor zij wegens hun zwakheid menigmaal hun plicht komen na te laten, ja zelfs onwetende in zonde verleid worden. Doch dit brengt hen tot droefheid en wekt in hen tranen van berouw, zij schikken zich tot (zonde-)belijdenis voor God, en bidden zonder ophouden om vergeving te mogen vinden in het bloed van de Middelaar Jezus, zeggende: "Vergeef ons onze schulden." Ook behouden ze in dezen nog het geloof en de troost, vgl. 1 Joh. 1:8: "Indien wij zeggen, dat wij geen zonden hebben, zo verleiden wij onszelven"; Rom. 7:15: "Want hetgeen ik doe, dat ken ik niet; maar hetgeen ik haat, dat doe ik"; Rom. 8:1: "Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vlees wandelen, maar naar den Geest", en Ps. 19:13: "Wie zou de afdwalingen verstaan? Reinig mij van de verborgen afdwalingen."

Tot deze onderscheiding der zonden brengen wij ook *dodelijke* of *vergeeflijke (zonden).* Alle zonden zijn in haar natuur aangemerkt, dodelijk, d.w.z. dat ze de eeuwige dood verdienen. Evenwel wordt de heersende zonde "dodelijk" genoemd, omdat allen die daarin volharden, stellig verloren zullen gaan. Maar de zonde is vergeeflijk, d.w.z. dat ze niet met de eeuwige dood achterhaald wordt, wanneer ze als niet-heersende in de wedergeborenen wordt aangemerkt, die daartegen door Christus' genade strijden. Niet dus, dat de zonde als zonde aangemerkt, vergeving verdient of geen straf waardig zou zijn; neen, maar het moet zo verstaan worden, dat de gelovigen uit genade, om de genoegdoening van Christus, vergeving ervoor ontvangen, zodat ze hun niet tot verdoemenis toegerekend wordt, Rom. 8:1: "Zo is er dan nu gene verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn."

Welnu, in deze zin is het, dat men de zonden in dodelijke en vergeeflijke onderscheiden mag, onder verwerping van de dwaling der Roomsen, die leren, dat de zonden dodelijk zijn, in zover ze door hun grootte en zwaarte de eeuwige dood verdienen, terwijl zij daarentegen de zonden die vergeeflijk zijn, beweren zulke zonden te zijn, die de eeuwige dood voor God niet waardig gekeurd worden, maar alleen een tijdelijke straf. Dit is verkeerd, en in strijd met Gods Woord. Vgl. Rom. 6:23: "De bezoldiging der zonde", n.l. van álle zonden, zonder onderscheid, "is de dood." Dat ze ook de eeuwige dood verdienen, kunt u zien in Deut. 27:26.

Deze onderscheiding schijnt afkomstig te zijn van de leerlingen der Oude kerk, bij wie de zonden vergeeflijk heetten, waarvoor geen kerkelijke genoegdoening geëist, maar in haar vierschaar (= rechtbank) geduld werden. Dit hebben de Sofisten later ten onrechte tot de vierschaar van God en 's mensen consciëntie overgebracht. Derhalve wordt deze onderscheiding tegenwoordig door de rechtzinnige Godgeleerden liever verworpen dan bewaard:

1. Omdat ze duister en zeer twijfelachtig is;
2. Omdat ze in strijd is met de Heilige Schrift, die ons leert, dat alle zonden voor God de dood waardig zijn;
3. Opdat het niet zou lijken, alsof wij aan de dwaling der Sofisten schuldig stonden.

Er zijn ook zonden, die bedreven worden *tegen, of niet tegen het geweten.*

De zonden tegen de consciëntie bestaan daarin, als men opzettelijk tegen beter-weten in iets

komt te doen, dat in strijd is met Gods Wet; zoals David, die willens en wetens overspel en doodslag beging.

Zonden die niet tegen de consciëntie strijden, zijn die, welke uit onwetendheid of onopzettelijk geschieden. Deze worden door zulke mensen gepleegd, die de wil van God niet kennen, of door hen, die ze wel bewust zijnde en uit zwakheid zich op dit punt verleid ziende, die (zonden) door Gods genade kennen en zich daarover met tranen van berouw voor de Heere verootmoedigen, en zich erover beklagen, dat zij in dit leven, vanwege de aanklevende zwakheden spoedig overwonnen, zich niet volkomen daarvan onthouden kunnen.

Daaruit blijkt dus, dat de erfzonde vele zonden van nalatigheid en onwetendheid in de mens voortbrengt, waardoor hij licht van het goede afgetrokken en tot het kwade vervoerd worden kan. Zoals men daarvan een voorbeeld vindt in Petrus, die uit zwakheid en in gevaar overwonnen, Christus wel bij z'n weten, maar niet opzettelijk verzaakte. Daarom schreide hij bitterlijk en heeft hij, volgens Gods belofte, het geloof behouden. Vgl. Luk. 22:32, waar. Christus zegt: "Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude." Dit was bij hem geen heersende zonde, veel minder een zonde tegen de Heilige Geest. Want hij beminde Christus niet minder, toen hij Hem verloochende, als toen hij over zijn zonde weende, hoewel hij - toen hij in gevaar was - zijn liefde jegens Hem niet tonen kon.

Van dien aard is ook Paulus' zonde geweest. Hij klaagt daarover in Rom. 7:19: "Het goede dat ik wil, doe ik niet; maar het kwade dat ik niet wil, dat doe ik", enz. Ook zijn vervolging van de Gemeente is een zonde, die uit onwetendheid geschiedde, zoals blijkt uit 1 Tim. 1:13, waar hij zegt: "Maar mij is barmhartigheid geschied, dewijl ik het onwetende gedaan heb"

De vierde onderscheiding is die van *de zonde tegen de Heilige Geest,* die dodelijk, of die niet tegen Hem bedreven is, en dan vergeeflijk is. Deze onderscheiding is ontleend aan Matth. 12:31, Marc. 3:29 en 1 Joh. 5:16.

De zonde tegen de Heilige Geest is een verloochening en bestrijding van de bekende waarheden, hetzij inzake God, hetzij inzake Zijn wil; van welke waarheid het gemoed stellig overtuigd is door het getuigenis des Gees tes; (de)ze (zonde) komt voort, niet uit enige vreze of zwakheid, maar uit een kwaad voornemen des harten, uit haat en vijandschap tegen de waarheid. Zij die deze zonde bedrijven, worden tenslotte van God met blindheid gestraft, zodat zij zich nooit meer kunnen bekeren, en daarom ook geen vergeving verkrijgen.

Deze zonde heet *onvergeeflijk,* niet omdat de ernst ervan de waardigheid van Christus' verdiensten zou overtreffen, maar omdat zij die deze zonde bedrijven, gestraft worden met een blindheid van hart, zodat ze nimmer berouw hebben. En naardien het een bijzondere soort zonde is, wordt ze ook op een zonderlinge wijze gestraft, te weten met blindheid en onboetvaardigheid. En zonder boetvaardigheid of berouw wordt geen zonde vergeven. Matth. 12:32: "Maar zo wie tegen den Heiligen Geest zal gesproken hebben, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw noch in de toekomende." En Marc. 3:29: "Maar zo wie gelasterd zal hebben tegen den Heiligen Geest, die heeft geen vergeving in der eeuwigheid, maar hij is schuldig des eeuwigen oordeels."

Deze zonde wordt niet gezegd tegen de Heilige Geest bedreven te worden, met uitsluiting van de Vader en de Zoon; nee, maar omdat die op een bijzondere wijze gepleegd wordt tegen de Heilige Geest, d.w.z. tegen Zijn voornaamste en eigenlijke werking, hetwelk de verlichting in het verstand is.

Ten dode wordt ze genoemd, 1 Joh. 5:16, niet omdat deze zonde alléén dodelijk is of de dood verdient, maar omdat vooral deze zonde 't meest de dood waardig is, en allen die zich daaraan schuldig maken, de eeuwige dood niet kunnen ontgaan, omdat zij tot geen boetvaardigheid komen. Daarom wil Johannes, dat men voor dezulken niet bidden zal, omdat men tevergeefs

de vergeving der zonde verzoeken zou. Van deze zonde spreekt de Schrift op tal van andere plaatsen, als Hebr. 6:4-8 en Titus 3:10v.

Onthoudt hiervan deze regels:

- Niet alle verworpenen staan schuldig aan de zonde tegen de Heilige Geest, maar alleen zij die door Hem verlicht en in hun geweten van de waarheid overtuigd waren, zoals Saul, Judas en anderen.
- Alle zonden tegen de Heilige Geest en tegen het geweten zijn heersende zonden, maar alle heersende zonden zijn niet tegen de Heilige Geest en tegen het geweten. Want het kan zijn, dat iemand onwetend, of zelfs wel opzettelijk, bepaalde dwalingen verdedigt of bepaalde geboden overtreedt, uit zwakheid, pijn of vrees voor gevaar, en toch de beleden waarheid niet met opzet bestrijdt of geheel en al van de ware religie en Godzaligheid afwijkt, maar in dit leven nog weer tot boetvaardigheid komt.
- De uitverkorenen en ware wedergeborenen maken zich nimmer aan deze zonde schuldig. Want de Heere behoudt hen, en daarom kunnen zij nooit verloren gaan, Joh. 10:28: "Niemand zal dezelve (= mijn schapen) uit mijn hand rukken"; vgl. ook 2 Tim. 2:19, 1 P. 1:5 en 1 Joh. 5:18. Allen die tegen de Heilige Geest zondigen, zijn nooit uitverkoren of wedergeboren geweest, 1 Joh. 2:19: "Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet." (Vgl. D.L. V, art. 6.)
- Over deze zonde moeten wij niet lichtvaardig oordelen, omdat wij geen hartenkenners zijn; en als wij oordelen, dan moeten wij dat doen op grond van de boze vruchten en droevige gevolgen.
- De vergeefbare zonden, die niet tegen de Heilige Geest bedreven worden, zijn alle andere zonden; waarvoor alleen zij de vergeving deelachtig worden, die met berouw en leedwezen zich daarover voor God verootmoedigen. Ook merken wij bij het onderscheiden van de zonden nog op, dat ze van zichzelf zonde zijn, of door toevallige zaken zonden worden.
- Van zichzelf zijn zonden: alle daden die met Gods Wet in strijd zijn, en door Gods Wet verboden en verdoemd worden, zoals onwetendheid van God, goddeloosheid, haat, doodslag, diefstal enz. Echter niet voor zover het bewegingen en daden zijn van God, Die alles werkt. (Want alle bewegingen en daden, voor zover ze bewegingen van God zijn, zijn van zichzelf goed, omdat wij in Hem leven, ons bewegen en zijn, Hand. 17:28). Maar ten opzichte van ons, voor zover ze tegen Gods Wet bedreven worden, zijn ze uit haar aard boos en zondig.
- Zonden uit toeval, zijn de daden van onwedergeborenen en huichelaars. Ofschoon ze door God geboden zijn, toch mishagen ze Hem, omdat ze onder geloof en bekering geschieden. Ook zijn zonden bij toeval: het doen van middelmatige dingen, die in zichzelf goed noch kwaad zijn, wanneer ze met ergernissen gepaard gaan. Vgl. Rom. 14:23: "Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde"; Titus 1:15: "den bevlekten en ongelovigen is geen ding rein"; Hebr. 11:6: "zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen."

Om die reden is het, dat alle deugden der onwedergeborenen zoals de kuisheid van Scipio, de dapperheid van Julius Caesar, de trouw van Regulus, de rechtvaardigheid van Aristides, enz. op zichzelf wel goede werken zijn en door God geboden, maar toch zonde zijn door toevallige omstandigheden. Ten dele, omdat de persoon van wie zij voortkomen, God niet be-

haagt, ten dele, omdat ze ook niet op zulk een wijze geschieden - noch tot zulk een doel - als het behoort, n.l. uit het geloof en tot Gods eer; welke voorwaarden in alle goede werken vereist worden. Daarbuiten zijn ook de allerbeste werken zonde. Want een goddeloze of huichelaar die aalmoezen geeft, offeranden offert enz., doet dat alles zonder liefde en geloof, en niet tot eer van God, Matth. 6:2: "Wanneer gij dan aalmoes doet, zo laat voor u niet trompetten, gelijk de geveinsden in de synagogen en op de straten doen, opdat zij van de mensen geëerd worden. Voorwaar zeg Ik u: Zij hebben hun loon weg"; en Jes. 66:3: "Wie een os slacht, slaat een man."

Er bestaat dus een groot verschil tussen de goede werken en deugden van de wedergeborenen en onwedergeborenen.

De goede werken der wedergeborenen geschieden uit een waar geloof, om welke reden ze Gode behagen; maar de werken der onwedergeborenen zijn geheel tegengesteld.

De wedergeborenen betrachten in hun werken de eer van God, maar de onwedergeborenen en geveinsden hun eigen eer.

De werken der wedergeborenen zijn steeds vergezeld met een innerlijke gehoorzaamheid, of ware lust en ijver om God te gehoorzamen; en daarom houden zij in dit opzicht altijd het geloof en een goed geweten, terwijl de onwedergeborenen en geveinsden alleen de uiterlijke gehoorzaamheid, en niet de innerlijke betrachten; en dus zijn hun deugden alleen vermommingen van de geveinsdheid en geen ware deugden.

De onvolmaaktheid der wedergeborenen wordt door Christus' genoegdoening bedekt, en de aanklevende zonden worden hun niet toegerekend. Ook geldt het niet van hen, dat zij Gods gave door hun zonden bezoedelen. Maar ook al zijn de deugden der onwedergeborenen op zichzelf genomen goed, toch zijn ze om toevallige omstandigheden zonden en mishagen ze Gode, niet alleen om hun onvolmaaktheid, maar ook omdat ze met vele zonden bevlekt zijn.

De goede werken der onwedergeborenen worden door God soms tijdelijk beloond; niet omdat Hij ze gans en al voor goed houdt, maar opdat Hij hen en anderen zou aanmoedigen tot alle eerbaarheid en uiterlijke tucht, die het menselijke geslacht nodig heeft. Maar de werken der wedergeborenen - hoe gebrekkig ze ook zijn - neemt de Heere om Christus' wil voor volkomen aan, en beloont ze tijdelijk en eeuwiglijk, 1 Tim. 4:8: "De Godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen en des toekomenden levens."

Wanneer de onwedergeborenen de werken doen, die God bevolen heeft, verkrijgen zij een verzachting van de straf, opdat zij met andere boosdoeners in dit leven niet gelijkgesteld zouden worden. Maar de wedergeborenen worden niet alleen niet zo zwaar gestraft, maar zelfs helemaal van de straffen verlost.

Tegenwerping: *Als de uiterlijk-goede werken der onwedergeborenen zonden zijn, dan moeten ze die niet doen, omdat de zonde verboden is.*

Antwoord:

Men moet niets doen, dat van zichzelf zonde is, maar dat geheel en al nalaten. Maar de werken die niet van zichzelf, maar door enig toeval zondig zijn - zoals de werken der onwedergeborenen - moeten niet nagelaten, maar verbeterd worden op zulk een wijze en tot dat doel, als God geboden heeft. Ook is de uitwendige tucht en eerbaarheid in de onwedergeborenen zeer nodig, allereerst omdat God het bevolen heeft; dan om de straf, die gesteld is op de verbrekers der tucht, te ontkomen; ook opdat zo de vrede en gemeenschap onder de mensen moge blijven; tenslotte opdat niet door in openlijke boosheden te volharden,

de weg tot bekering voor hen warde afgesloten.

Zo zien wij dus een zeer groot onderscheid tussen de zonden der wedergeborenen en onwedergeborenen. Want zolang de wedergeborenen nog in dit leven zijn, hebben zij allen nog overblijfselen der zonde, zoals tevoren al gezegd is. Die zonde bestaat uit erfzonde, daarna uit vele dadelijke zonden, zoals onwetendheid, nalatigheid en zwakheden, die zij echter onder tranen voor God belijden, en waartegen zij krachtig zoeken te strijden, en zo behouden zij steeds een goede consciëntie, en verkrijgen zij de vergeving van hun zonden. Er zijn er soms ook wel onder de begenadigden, die in dwalingen vervallen, die in strijd zijn met de fundamentele leerstukken van het geloof, of in zonden tegen hun geweten (vallen), waardoor zij tijdelijk de gaven des Geestes en een goed geweten voor God verliezen; en zij zouden door Hem verdoemd worden, als zij tot het einde daarin volhardden. Evenwel kunnen zij niet verloren gaan, omdat zij nog in dit leven zich tot God bekeren.

De wedergeborenen verschillen van de goddelozen bij het zondigen in de volgende opzichten:

1. Dat God van eeuwigheid voorgenomen heeft, Zijn uitverkorenen zalig te maken;

2. Dat de Godzaligen, wanneer zij gezondigd hebben, zich steeds tot Hem bekeren, van Wie zij afgeweken waren; en

3. Dat zelfs ondanks de zonde der uitverkorenen een zaad van het ware geloof en der bekering overblijft, zodat zij niet in dwalingen kunnen (ver-)vallen, die afwijken van de grondstukken der leer, noch in zonde (kunnen vallen) tegen het geweten. Evenwel, soms is het minder en flauwer, en wordt het tijdelijk door verzoekingen overwonnen, doch ook weer niet zo, dat wie eens tot God bekeerd zijn, weer geheel en al van Hem kunnen afvallen, Rom. 7:16, Luk. 22:32, 1 Joh. 3:9, 1 P. 1:23, Jes. 42:3 en Ps. 37:24. Dit alles wordt in de onwedergeborenen, als zij zondigen, niet gevonden, maar wel hetgeen ermee in strijd is.

4. **Welke de oorzaken van de zonde zijn.**

God is geen oorzaak of werkmeester van enige zonde. Dit wordt bewezen: 1. Uit het getuigenis van de Heilige Schrift, Gen. 1:31: "God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed", en Ps. 5:5: "Gij zijt geen God, Die lust heeft aan goddeloosheid." 2. God is op het hoogst en volkomenst goed en heilig. 3. Hij verbiedt in Zijn Wet alle zonden. 4. Hij bestraft ze zeer ernstig. Indien God de mens verkeerd geschapen had, zou Hij geen rechtvaardige oorzaak hebben om zijn boosheid en verkeerdheid te straffen, aangezien Hij ze dan Zelf geschapen en gemaakt zou hebben. Daarom komt een oudvader (Fulgentius) tot dit besluit: "God is geen auteur of oorzaak van die dingen, welke Hij wreekt en straft." Welnu, God straft de zonde, en dus is Hij er niet de auteur van. 5. Hij vernietigt Zijn eigen beeld in de mens niet. 6. God is de werkende oorzaak, Die de mens wederbaart en herschept. Daarmee betuigt Hij dus, dat de mens de boosheid en verdorvenheid zijner natuur niet bij de schepping van Hem ontving, maar dat Hij daarvan een afschuw heeft. Maar de eigenlijke oorzaak die de zonde bewerkte, is de wil van de duivel en van de mens, waardoor hij ongedwongen van God is afgevallen, en zichzelf van het beeld Gods heeft beroofd. Ja, door des duivels nijd is de dood in de wereld gekomen (Vgl. Boek der wijsheid 2:24); als een straf op de zonde, Joh. 8:44: "Gij zijt uit den vader den duivel en wilt de begeerten uws vaders doen. Die was een mensenmoorder van den beginne en is in de waarheid niet staande gebleven; want geen waarheid is in hem. Wanneer hij de leugen spreekt, zo spreekt hij uit zijn eigen; want hij is een leugenaar en de vader derzelve leugen"; 1 Joh. 3:8: "Die de zonde doet, is uit den duivel; want de duivel zondigt van den beginne Hiertoe is de Zone Gods geopenbaard, opdat Hij de werken des duivels verbreken zoude"; en Rom. 5:12: "Door één mens is de zonde in de

wereld ingekomen."

De oorzaak van de eerste zonde onzer voorouders in het paradijs is, zoals we zoeven zeiden, de duivel geweest, die hen daartoe aanporde en aan wie zij gehoorzaamd hebben.

De oorzaak, die de erfzonde over het ganse menselijke geslacht bracht, is de eerste val van Adam, Rom. 5:19: "Door de ongehoorzaamheid van dien enen mens zijn velen tot zondaars gesteld gewerden."

De oorzaak van de dadelijke zonden in Adams nakomelingen is de erfzonde, Rom. 7:17: "Ik dan doe datzelve nu niet meer, maar de zonde die in mij woont", en Jak. 1:15: "Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende baart zonde." De aanlokkende oorzaken die de mens tot zonde wekken, zijn de verschillende dingen die hem voorkomen, Ram. 7:8: "Maar de zonde oorzaak genomen hebbende door het gebod, .heeft in mij alle begeerlijkheid gewrocht." De voornaamste oorzaak zijn de duivel en de verdorven mens. De oorzaken van de dadelijke zonden zijn menigmaal van de vóór(af)gaande zonden afkomstig. Want de Schrift leert ons, dat God wel zonde met zonde straft, en dat de volgende zonden de straf zijn voor de vorige. Vergelijk Rom. 1:24: "Daarom heeft ze God ook overgegeven in de begeerlijkheden hunner harten tot onreinigheid, om hunne lichamen onder elkander te onteren", en 2 Thess. 2:11: "Daarom zal hun God zenden een kracht der dwaling, dat zij de leugen zouden geloven."

Aangezien echter het menselijke verstand, door hoogmoed verleid, verschillende vonden uitdenkt, om de oorzaak der zonde op God te schuiven en zichzelf te verontschuldigen, daarom is het nodig, dat men de echte oorzaak der zonde eens wat nader onderzoekt en alle ijdele uitvluchten uit de weg tracht te ruimen.

Sommigen stellen de oorzaak van de zonde in een noodwendigheid, die zou voortkomen uit de stand des hemels en der sterren. Zij zeggen: "Ik heb gezondigd, omdat ik onder een ongunstige planeet of ster geboren ben." Anderen schuiven - wanneer zij zondigen en daarover bestraft worden - de schuld van zich af, om ze aan de duivel te geven. Weer anderen - en dat gaat nog iets verder - ontzien zich niet, om de schuld op God te leggen, door te zeggen dat God het zo gewild heeft; want als Hij het niet gewild had, zou ik niet gezondigd hebben. Nog weer een andere groep mensen zal zeggen: God had het wel kunnen voorkomen; maar dat heeft Hij niet gedaan, dus is Hij de bewerker van mijn zonde.

Het is niets nieuws, dat de mensen met deze en soortgelijke uitvluchten hun godslasterlijke tongen tegen de Heere verheffen. Want ook onze eerste voorouders deden dat al. Toen zij gezondigd hadden en door God vanwege hun gepleegde ongehoorzaamheid beschuldigd werden, beleden zij hun misdaden niet oprecht, maar gaven zij de schuld van hetgeen zijzelf gedaan hadden, aan een ander. Want Adam wierp de schuld niet alleen op de vrouw, maar op God Zelf, zeggende: "De vrouw, die Gij bij mij gegeven hebt, die heeft mij van dien boom gegeven en ik heb gegeten" (Gen 3:12v). Alsof hij daarmee wilde zeggen: "Als U ze mij niet geschonken had, zou ik niet gezondigd hebben." De vrouw legt dan weer de schuld geheel en al op de duivel, als zij zegt: "Die slang heeft mij bedrogen, en ik heb gegeten." Door al deze goddeloze en vervloekte uitvluchten voor de oorsprong van het kwaad der zonde wordt de majesteit, waarheid en rechtvaardigheid van God ernstig gekwetst. Want in eigenlijke zin kan 's mensen natuur de oorzaak van de zonde niet zijn, omdat God die (natuur) goed en recht geschapen heeft, Gen. 1:31: "God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed." De zonde is een eigenschap die de mens eerst na de val deelachtig werd, en niet een wezenlijke eigenschap, hoewel ze na de val "natuurlijk" geworden is; reden, waarom ze door Augustinus niet ten onrechte zo genoemd wordt, aangezien wij nu allen in zonde ontvangen en geboren worden, en in die zin zijn wij "van nature kinderen des toorns", Ef. 2:3. Intussen heeft deze stof een breder uitleg nodig.

Daarom merken wij er het volgende nog over op.

1. Zij die beweren, dat een onvermijdelijke noodzaak - die afhangt van de stand des hemels - de oorzaak der zonde is, omschrijven die als te bestaan in een orde, welke (onderling) samenhangt door een constante eeuwigheid en noodwendigheid van raden en werken, naar Gods Raad of naar de kwade sterren. Wanneer men zulke mensen nu vraagt, wie de sterren schiep, dan moeten ze wel antwoorden, dat God er de Werkmeester van is (zoals Hij het van alles immers is); en daaruit zou dan volgen, dat God de oorzaak van het kwaad is, dat de sterren bewerken. Intussen leerden zelfs de beste filosofen niet zulk een noodwendigheid, laat staan de Christenen! Augustinus schreef: "Zij die zeggen, dat alle dingen door een onafwendbare noodwendigheid geschieden, willen staande houden, dat niet alleen al onze werken en toekomst, maar zelfs al ons willen afhangt van de stand der sterren op die tijd, dat men geboren wordt; welke gestalten zij "constellationes" noemen. Maar Gods genade gaat niet maar de sterren en de hemelen, maar zelfs de Engelen te boven."

Laat ons dit punt besluiten met de woorden van de Heere uit Jer. 10:2: "Zo zegt de HEERE: Leert den weg der heidenen niet en ontzet u niet voor de tekenen des hemels, dewijl zich de heidenen voor dezelve ontzetten." De reden waarom de planeet Saturnus door de sterrenkundigen wreed en ongelukkig, en Venus daarentegen lieflijk en goedgunstig genoemd wordt, is ijdel. Want die sterren bezitten geen kracht om goed of kwaad te kunnen doen. Daarom mag men aan haar de schuld der zonde niet toeschrijven.

2. Het feit, dat niet de duivel alléén de auteur der zonde is, blijkt daaruit dat hij de mens het kwaad wel kan aanraden en ingeven, maar hem in geen geval dwingen kan. Want God houdt de duivel steeds zo onder Zijn macht, dat hij maar niet doen kan wat hij wil, maar uitsluitend datgene en zoveel, als God hem toelaat. Ja, hij heeft zelfs over de onreine dieren geen macht, volgens Matth. 8:31; des te minder dus over de edele ziel van de mens. Wel bezit hij een groot vermogen en sluwheid om iets aan te raden. Maar God is veel sterker, en Hij houdt nimmer op, Zijn uitverkorenen het goede in te geven; en Hij staat de satan niet meer toe dan hetgeen voor hen nuttig is. U ziet dit bevestigd in de heilige man Job, en in het voorbeeld van Paulus, zoals deze uit eigen ervaring spreekt, 1 Kor. 10:13: "God is getrouw, Welke u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt." En daarom is het grote ijdelheid, wanneer men de schuld van zijn zonde op de duivel legt.

3. Nu moet nog bewezen worden, dat ook God niet de auteur van de zonde is. "God - zeggen ze - heeft het gewild; en als Hij het niet gewild had, zou ik niet gezondigd hebben; want wie kan Zijn macht wederstaan?" Of ze zeggen: "Omdat Hij dat alles had kunnen verhinderen - hetgeen Hij niet deed - daarom is Hij er immers de Bewerker van."

Dit zijn zo enkele van de lasteringen en gemene drogredenen der goddelozen. Zeker, als God het gewild had, zou Hij door Zijn almacht het kwade wel hebben kunnen verhinderen. Maar Hij wil Zijn schepsel en de rechtvaardige mens niet verderven. Daarom handelt Hij menselijkerwijs met hem en stelt hem Zijn wetten voor. Daarbij belooft Hij loon aan de onderhouder en bedreigt met straf de overtreder. Hij gebiedt het goede te betrachten en het kwade te vermijden; en daartoe wil Hij Zijn genade (zonder welke niemand ook maar iets doen kan) niet onthouden aan al degenen, die ze in het geloof, van Hem begeren. Indien dan nu de mens zulks nalaat en veracht, dan wordt de zonde aan hem, en niet aan God, toegeschreven. De reden waarom God de zonde, die Hij had kunnen verhinderen, niet verhinderd heeft, is deze, dat Hij de door Hemzelf gestelde orde niet zou verwarren en dus

Zijn werk niet zou teniet maken. Daarom kan men niet beweren, dat God de oorzaak (der zonde n.l.) is.

Verder zullen we nog enkele teksten uit de Schrift, die het geschrevene bevestigen, hier aanhalen; daarna de oorsprong en fontein der zonde openen, en ten slotte enkele tegenwerpingen weerleggen.

Het feit dat de Heilige Schrift verklaart, dat God geen Bewerker van de zonde is, maar de mens, blijkt o.a. uit Ez. 18:23: "Zoude Ik enigszins lust hebben aan den dood des goddelozen? spreekt de Heere HEERE; is het niet, als hij zich bekeert van zijn wegen, dat hij leve?"; Ps. 5:5v.: "Gij zijt geen God, Die lust heeft aan goddeloosheid; de boze zal bij 13 niet verkeren, De onzinnigen zullen voor uw ogen niet bestaan; Gij haat alle werkers der ongerechtigheid"; Pred. 7:29: "God heeft den mens recht gemaakt, maar zij hebben vele vonden gezocht"; Rom. 3:5v.: "Indien nu onze ongerechtigheid Gods gerechtigheid bevestigt, wat zullen wij zeggen? Is God onrechtvaardig, als Hij toom over ons brengt? (Ik spreek naar den mens.) Dat zij verre; anderszins hoe zal God de wereld oordelen?" Rom. 5:12: "Door één mens is de zonde in de wereld ingekomen" enz. En Rom. 7:18: "Ik weet dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont."

Zo komen we nu tot de conclusie, *dat God geen auteur der zonde is, maar dat de oorsprong van het kwaad uit de mens zelf voortkomt, door het ingeven des duivels.* Alzo echter, dat wij leren, dat de duivel, nadat hij eerst zelf verdorven was, ook de mens besmet heeft, zodat hij niets zou hebben kunnen doen, indien de mens niet vrijwillig naar hem geluisterd had. Daarom moet men bij onze vader Adam opmerken, hoe God hem naar Zijn beeld en gelijkenis, dat wil zeggen: goed en oprecht, heilig, rechtvaardig en onsterfelijk geschapen had. Bovendien was hij versierd met zeer vele uitnemende gaven, opdat hem niets zou ontbreken tot zijn gelukzaligheid in God. Hij was voorzien van een zeer Goddelijk verstand[1]; zijn wil was geheel vrij en heilig, en had macht om goed en kwaad te doen. God had hem een wet gegeven, die hem kon leren, wat hij doen of laten moest. Hij had tot hem gezegd: "Van allen boom dezes hofs zult gij vrijelijk eten; maar van den boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten; want ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven", Gen. 2:16v. God eiste van de mens gehoorzaamheid en geloof; dat hij Hem geheel en al zou aankleven, en door geen noodwendigheid gedreven, vrijwillig alles doen zou, Eccl. 15:14v.[2]: "Hij heeft van den beginne den mens gemaakt, en hem gelaten in de hand zijns raads. (En heeft gezegd): Indien gij wilt, gij zult de geboden houden en het geloof om te doen hetgeen Mij behaagt." Wij zien ook, dat, toen satan de mens verzocht en hem aanried om van de verboden boom te eten, het (de mens) niet onbekend was, dat de raad van de duivel in strijd was met Gods gebod; zoals uit de zo juist aangehaalde tekst, Gen. 2:16v. blijkt, wanneer wij er de bedreiging bijvoegen: "ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." Nu had hij de macht om te eten of niet te eten. God heeft hem Zijn bedoeling duidelijk te kennen gegeven, n.l. om niet te eten, onder aanwijzing van het gevaar, ten einde hem van het eten af te schrikken; want het was een bedreiging met de straf des doods. Satan nam geen geweld te baat, wat hij trouwens niet eens kon. Maar waarschijnlijk had hij het gebod geraden en spoorde hij daarom moeder Eva aan om het te overtreden. Zodra zij nu haar wil naar de wil van satan neigde, is haar verstand van het Woord Gods afgeweken; en nadat zij de goede Wet verworpen had, heeft zij een kwaad werk bedreven. Daarmee was het echter nog goed, maar zij moest ook haar man, die gewillig volgde, in hetzelfde kwaad brengen,

[1] van God gegeven

[2] Hier wordt een apocrief boekj, nl. "Het Boek Ecclesiasticus (Jesus Sirach)" aangehaald.

zoals blijkt uit Gen. 3:6: "En de vrouw zag, dat die boom goed was tot spijze en dat hij een lust was voor de ogen, ja, een boom die begeerlijk was om verstandig te maken; en zij nam van zijn vrucht en at; en zij gaf ook haren man met haar, en hij at."

Hier hebt ge nu het echte beginsel van het kwaad, namelijk de duivel; en hetgeen de mens daartoe bewogen heeft, te weten zijn valse verleiding, ja een leugen, die gepaard ging met het lustige voorkomen van de verboden boom. Doch, hoe zeer bedrogen en misleid, deden Adam en Eva dit alles uit henzelf, in de hoop op een uitnemender wijsheid, die hun door de leugenaar (en daaronder versta ik de duivel) beloofd was. Dus kunnen wij tot de conclusie komen, dat de zonde niet van God kwam - Die immers het kwaad verbiedt - maar van de duivel en van de verkeerde keuze door het verdorven oordeel en de kwade wil van de mens, die er alleen de oorzaken van zijn. Dit kwaad nu is van de eerst.? Mensen over al hun nakomelingen gekomen. Want deze eerste verdorvenheid brengt als een kwade wortel, een vuil gewas en uitspruitsel voort, die met zijn natuur overéénstemt. Bovendien stelt satan dan nog zijn listigheid in het werk, om met zijn leugens en verleiding zijn plantjes al meer en meer te verbouwen en te doen uitspruiten. Intussen zou hij tevergeefs zijn werk doen, als de mens zich niet vrijwillig aan hem overgaf om door hem verbouwd te worden. Deze zonde wordt de erfzonde genoemd, omdat ze door voortteling van de eerste voorouders overgeërfd wordt. Want wij brengen ze mét onze natuur, uit de buik van onze moeder in de wereld, Ps. 51:7: "Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen." En Christus spreekt over de duivel in Joh. 8:44 als volgt: "Die was een mensenmoorder van den beginne en is in de waarheid niet staande gebleven; want geen waarheid is in hem. Wanneer hij de leugen spreekt, zo spreekt hij uit zijn eigen; want hij is een leugenaar en de vader derzelve leugen."

Tegenwerping 1. Satan is door God geschapen, dus is ook zijn boosheid van Hem (afkomstig).

Antwoord. Het is niet waar, dat de satan door God geschapen is. Maar wel de goede Engelen (zijn n.l. door God geschapen), uit welke heerlijke staat zij vrijwillig (af)gevallen zijn, en zo werden zij tot satans, d.w.z. tot tegenpartijders. Want wij lezen ervan, dat zij in de waarheid niet zijn staande gebleven. Daaruit volgt dus, dat zij voor de val in de waarheid geweest zijn.

Tegenwerping 2. God schiep Adam, dus heeft Hij dan ook, zijn zonde geschapen.

Antwoord. Dat volgt (daar) niet (uit). Want wanneer aan God het scheppen van enig wezen, dat goed is, toegeschreven wordt, dan kan Hem daarom nog niet het kwade ten laste worden gelegd, dat over het goede schepsel kwam. De zonde is niet de natuur van de mens, maar is een verdorvenheid der natuur, die door God goed geschapen was. Evenwel heeft hijzelf de goedheid, die hij van God ontvangen had, op aanraden van de duivel weggeworpen en zichzelf verdorven. Augustinus zegt: "God heeft de mens met recht geschapen, als Auteur en oorzaak van zijn natuur, maar geenszins van zijn gebreken of zonden."

Nogmaals: Ja, maar de wil en de macht die Adam bezat, kwam van God; dus is ook de zonde van God (afkomstig), die door de wil gepleegd werd. Antwoord. Ook dit volgt er niet uit. Want voor zover Adams wil van God (afkomstig) was, is deze geen oorzaak van de zonde geweest, maar wel wat betreft het feit, dat ze zich vrijwillig aan de raad van de duivel onderwierp. Want God gaf Adam geen wil en macht om kwaad te doen, maar dat heeft Hij hem met nadruk in Zijn Wet verboden. Maar hijzelf heeft zijn goede wil en macht verkeerd gebruikt. Een zoon die het geld, dat hij van zijn vader ontving, erdoor brengt, krijgt dat niet van hem, om het er op een verkeerde manier door te brengen, maar om het voor zijn behoeften en tot zijn nut te gebruiken. Wanneer hij nu dit goed verkwist en daardoor verloren gaat, dan gaat hij niet door de schuld van zijn vader, maar door zijn eigen schuld verloren.

Tegenwerping 3. God schiep de mens zodanig, dat hij kón vallen, en Hij heeft hem niet in zijn goede natuur bevestigd; daaruit volgt dus, dat Hij gewild heeft, dat hij vallen en zondigen zou.

Antwoord. De Schrift ontneemt zulke nieuwsgierige mensen hun goddeloze eigenwijsheid, Rom. 9:20: "Maar toch, o mens, wie zijt gij die tegen God antwoordt?", en Jes. 45:9: "Wee dien die met zijn Formeerder twist." Indien God de mens niet zó geschapen had, dat hij had kunnen vallen, dan zou Zijn deugd niet geprezen kunnen worden. Want dan zou hij noodzakelijk goed geweest zijn. Ja, Gods natuur eiste zelfs, dat de mens geschapen werd, zodat hij vallen kon. Want God kan aan geen schepsel Zijn eer geven. Welnu, Adam was een schepsel, en geen God. En evenals God barmhartig is, is Hij ook rechtvaardig. Hij doet de mens goed, maar Hij wil ook, dat de mens Hem gehoorzaam is. Hij heeft hem tal van weldaden bewezen. Daarom is hij verplicht om naar Hem te luisteren, ten einde zijn dankbaarheid uit te drukken. Want Hij beval de mens duidelijk in Zijn wet, wat Hij wilde dat gedaan zou worden, en Hij heeft daar verboden, wat Hij wilde, dat niet gedaan zou worden. Ziet maar Gen. 2:16v.: "Van allen boom dezes hofs zult gij vrijelijk eten", enz. Alsof de Heere had willen zeggen: "Adam, gij moet op Mij zien, Mij aanhangen, Mij gehoorzaam zijn en dienen; ja, ge zult van niemand enig gebod van goed of kwaad aannemen, maar alleen Mij gehoorzaam zijn."

Nogmaals: Ja, maar God heeft de val van de mens voorzien; en die had Hij wel kunnen voorkomen, als Hij dat gewild had. Maar Hij héeft ze niet verhinderd, en daarom heeft Adam gezondigd door Gods wil en schuld.

Antwoord. Op deze tegenwerping is al eerder geantwoord. Uit Gods voorzienigheid volgt nog niet de noodwendigheid, die Adam tot zondigen kwam dwingen. Een voorzichtig vader voorziet soms wel, op grond van bepaalde aanwijzingen, dat zijn ontaarde zoon door het zwaard zal omkomen; en die vóórwetenschap komt uit, want de zoon wordt vanwege hoererij enz. doorstoken. Wie zal nu echter zo dwaas zijn te zeggen, dat de vader - omdat hij het alles van te voren voorzien had - de oorzaak ervan geweest is. Wanneer Ambrosius over de broedermoordenaar Kaïn spreekt, dan zegt hij: "God wist het immers wel, waartoe de grimmigheid van de razende Kaïn zou komen. Maar daarom wordt ondanks dat feit de wil nog niet gedrongen tot zondigen door enige noodwendigheid, maar het geschiedde uitsluitend, omdat Gods (06r)wetenschap niet missen mocht." En Augustinus zegt: "Van de dingen, waarvan God niet de verkeerde Bewerker is, is Hij een rechtvaardig Wreker."

5. **Wat de zonde veroorzaakt.**

De zonde brengt de tijdelijke en eeuwige straffen voort. En naardien God zonde met zonde straft, daarom brengt de voorafgaande zonde ook de navolgende zonde voort, volgens Rom. 1:24, 2 Thess. 2:11 en Matth. 13:12. Om dit echter nog beter te verstaan, dient het volgende in acht genomen:

De eerste zondeval, in het paradijs begaan, heeft de erfzonde of - om het wat duidelijker uit te drukken - de schuld en het verderf van het ganse menselijke geslacht, en de vernietiging van Gods beeld veroorzaakt (zoals al eerder besproken werd).

De erfzonde brengt van haar kant weer alle dadelijke zonde voort, volgens Rom. 7:17 enz.

De vóórgaande, dadelijke zonden brengen weer andere (daarop volgende) dadelijke zonden en de aanwas daarvan voort; met dien verstande, dat de mens door het rechtvaardig oordeel Gods, van de éne zonde in de andere komt te vallen; zoals dat van de heidenen gezegd wordt in Rom. 1.

De zonden van anderen brengen dikwijls andere dadelijke zonden voort, n.l. in dien zin, dat ze menigmaal verkeerde voorbeelden aan anderen komen te geven, waardoor deze tot zonden verlokt en voortgedreven worden, volgens 1 Kor. 15:33: "Kwade samensprekingen verderven goede zeden."

De zonde brengt altijd een kwade consciëntie en vrees voor Gods oordelen mee, Rom. 2:15, Jes. 57:21.

Alle ellendigheden van dit leven, ja zelfs de lichamelijke dood, komen uit de zonde voort, en worden daarom van Gods wege aan het ganse mensengeslacht toegezonden, Gen. 2:17: "Gij zult den dood sterven", en Rom. 5:12: "Door één mens is de zonde in de wereld ingekomen, en door de zonde de dood."

Het grootste en ergste dat de zonde veroorzaakt, is Gods toom en de eeuwige dood, welke over alle mensen uitgestort worden, die niet door Christus' verdiensten verlost worden, Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen", Dan. 12:2: "Velen zullen ontwaken tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing" en Matth. 25:41: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur" enz.

Alle zonden, van welke aard zij ook mogen zijn, verdienen de eeuwige dood. Dat verklaart ons de Heilige Schrift op genoemde en nog meer andere plaatsen, Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die" enz., Jak. 2:10: "Wie in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan alle" en Matth. 5:26: "Gij zult daar geenszins uitkomen, totdat gij den laatsten penning zult betaald hebben." En toch zijn alle zonden niet even groot, maar worden door graden en trappen onderscheiden, ook zelfs in het oordeel van God, Matth. 12:31: "Alle zonde en lastering zal den mensen vergeven worden; maar de lastering tegen den Geest zal den mensen niet vergeven worden", en Joh. 19:11: "die Mij aan u heeft overgeleverd, heeft groter zonde."

Evenzo zullen ook de *helse straffen* niet (alle) even zwaar zijn, maar er zal een evenredigheid komen tussen de zonde en de straf, ook al zullen alle straffen eeuwig duren, Luk. 12:47: "En die dienstknecht welke geweten heeft den wil zijns Heeren en zich niet bereid noch naar Zijnen wil gedaan heeft, die zal met vele slagen geslagen worden" en Matth. 11:22: "Het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in den dag des oordeels dan ulieden."

Over de erfzonde.

Hoewel wij al van tevoren bij het onderscheiden van de zonden, in het kort hebben moeten aanwijzen, wat de erfzonde is, toch is het nu nodig dat men dit punt nog vollediger uitlegt: ze is een vrucht van de zonde of van de (zonde-)val, zoals de Catechismus leert. Er wordt dus voornamelijk gevraagd:

1. wat de erfzonde is;
2. of er zulk een zonde is;
3. vanwaar zij komt;
4. wat ze meebrengt, en
5. de nuttigheid van deze leer.

1. **Wat de erfzonde is.**

De beschrijving daarvan, in de eerste onderscheiding der zonde meegedeeld, behoort tot deze verdeling, namelijk dat de erfzonde de verdorvenheid en strafschuld van het ganse menselijke

geslacht is, veroorzaakt door de val van onze eerste voorouders enz. Uit deze beschrijving wordt duidelijk, dat in de erfzonde begrepen is: 1. de verdorvenheid van de ganse menselijke natuur, zoals die voortkwam uit de val van de eerste voorouders;

2. het schuldig staan aan de eeuwige verdoemenis, die daardoor veroorzaakt werd. Over beide spreekt de Apostel, Rom. 5:12: "Door één mens is de zonde in de wereld ingekomen, en door de zonde de dood; en alzo de dood tot alle mensen doorgegaan is, in welken allen gezondigd hebben." Hoewel minder duidelijk, worden deze twee delen ook begrepen in de zeer algemene beschrijving, die aan Anselmus toegeschreven wordt; welke luidt: De erfzonde is een gebrek aan de ingeschapen eerste gerechtigheid, die in de mens behoort te zijn. Want die eerste aangeboren gerechtigheid bestond

niet alleen daarin, dat de gehele natuur aan Gods Wet gelijkvormig was, in.", ook daarin, dat God haar voor goed erkende en aannam. In plaats nu van deze gelijkvormigheid kwam er met de val de verkeerdheid; en in plaats van hun goedheid de schuld van de eeuwige verdoemenis. Zie hierover na de beschrijving van Hugo (van St. Victor): Erfzonde is hetgeen wij tot ons trekken van de geboorte af door de onwetendheid in het verstand en de begeerlijkheid van het vlees (Vgl. N.G.B., art. 15).

2. **Of er zulk een erfzonde is.**

Deze vraag wordt na de vorige gesteld. Want zij bevestigt die, en vooral hierover wordt er getwist. Want vroeger, ten tijde van Augustinus, hebben de Pelagianen beslist ontkend, dat er erfzonde zou zijn; d.w.z. dat de natuur van de mens schuldig en verdorven is door Adams val. Ja, zij hebben willen verdedigen, dat de zonde der eerste overtreding niet door overerving of voortteling, maar door navolging op andere mensen kwam; en niet omdat de mensen hun oorsprong van Adam hebben, maar omdat ze hem in zijn overtreding gelijk geworden zijn; en dat nu alle nakomelingen in die éne Adam gezondigd hebben, omdat Adam hun allen tot een voorbeeld van zondigen geweest is. Deze Pelagianen heeft Augustinus. in tal van boeken weerlegd.

De Wederdopers willen die dwaling nog heden ten dage verdedigen.

De Schoolgeleerden onder de Roomsen behandelen het stuk van de erfzonde verschillend en zeer onduidelijk. Sommigen geven toe, dat er schuld is vanwege die eerste (zonde-)val, maar ontkennen dat er ook een zonde en verkeerdheid iedereen aangeboren is, welke zonde Gods doem en toorn verdient. Want zij bedoelen te zeggen, dat het gemis van het goed, waarmee wij geboren worden, en de begeerlijkheid geen zonden zijn. Deze opvatting hebben Pighius en anderen weer opnieuw verbreid.

Lombardus weerlegt hen, en bewijst uit de geschriften der kerkvaders, dat de erfzonde niet alleen een schuld, maar ook een zonde is, die van de ouders door voortteling over de kinderen uitgebreid wordt.

Laat ons daarom, ter bestrijding van de Pelagianen, Wederdopers en anderen, aan deze vier bewijsredenen uit de Schrift vasthouden.

1. Dat het ganse menselijke geslacht schuldig is aan Gods eeuwige toom vanwege de ongehoorzaamheid der eerste voorouders, tenzij het dank zij de weldaad des Middelaars van deze schuld verlost wordt. Dit leert de Apostel in Rom. 5:12-17 vv.

2. Dat vanwege deze schuld in ons er ook een gemis is aan het goed, en dat er verkeerde genegenheden zijn, die tegen Gods Wet strijden, zodra wij geboren worden. Dit getuigt God Zelf, Gen. 6:5 en 8:21; en David in Ps. 51:7, en Paulus in Rom. 5:12vv., Ef. 2:lvv.

3. Dat dit gemis en deze genegenheden zonden zijn, die Gods eeuwige toom verdienen. Dit is al eerder bewezen bij de beschrijving van de zonde.

4. Dat dit zonde-kwaad niet alleen door navolging aangetrokken, maar ook van de eerste voorouders over alle nakomelingen - met uitzondering van Christus! - uitgebreid wordt door de voortteling van de verdorven natuur. Dit wordt bewezen:

Allereerst uit de getuigenissen der Schrift, Ef. 2:3: "Wij waren van nature kinderen des toorns, gelijk ook de anderen"; Rom. 5:16: "De schuld is uit éne misdaad tot verdoemenis", en vers 19: "Door de ongehoorzaamheid van dien énen mens zijn velen tot zondaars gesteld geworden"; Job 14:4: "Wie zal een reine geven uit den onreine?" Ps. 51:7: "Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren"; Joh. 3:5v.: "Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan"

Ten tweede: De kleine kinderen sterven. Daaruit volgt dus, dat zij zonden hebben. Want waar geen zonde is, daar heeft de dood geen macht. De kinderen worden ook gedoopt, daarom hebben ze ook zonden. Maar zij kunnen niet zondigen door navolging. Dus moeten zij een aangeboren zonde hebben; zoals er geschreven staat, Jes. 48:8: "Gij zijt van den buik af een overtreder genaamd", en Gen. 8:21: "Het gedichtsel van 's mensen hart is boos van zijn jeugd aan." En Ambrosius zegt zeer juist: "Wie wordt gerechtvaardigd voor Gods aangezicht, naardien een kind van één dag zelfs niet rein kan zijn van zonden?"

Ten derde. Al wat geboren wordt bezit de natuur van hetgeen, waaruit het geboren is, wat betreft het wezen en de bijkomstige dingen die hem toebehoren. Maar wij worden allen tezamen uit verdorven en schuldige ouders geboren. Daarom brengen wij dus ook allen tezamen bij onze geboorte de verdorvenheid en schuld over ons.

Ten vierde. Door de dood van Christus, de Tweede Adam, wedervaart ons een tweevoudige genade. De gerechtigheid van Christus wordt ons toegerekend en wij worden wedergeboren, of onze verdorven natuur wordt weer hersteld. Daaruit blijkt, dat er ook tweeërlei kwaad van Adam over ons gekomen is, n.l. de schuld en de verdorvenheid der natuur. Want anders was deze dubbele genade en medicijn niet nodig geweest.

Bezwaren van de Pelagianen en anderen tegen de erfzonde.

le Bezwaar:

Indien de erfzonde van de ouders op de kinderen overgaat en uitgebreid wordt, dan moet dat geschieden óf door het lichaam óf door de ziel. Door het lichaam is onmogelijk. Want het lichaam alléén is zonder kennis en verstand. Ook kan het niet door de ziel. Want de ziel is een geestelijk en ondeelbaar wezen, dat niet door de ziel van de ouders gegenereerd wordt, en evenmin wordt de ziel verdorven door God geschapen (omdat God geen Auteur der zonde is). Daarom wordt de erfzonde niet door de natuur uitgebreid.

le Antwoord: Hoewel de ziel niet door de ouders geteeld, en door God goed en niet verdorven geschapen wordt, toch kan de rein-geschapen ziel verdorven worden door het lichaam, waarin zij ‘gestort’ wordt. Want het is geen ongerijmdheid te zeggen, dat de gestalte van het lichaam, dat verdorven en tot het kwade genegen is, een ongeschikt instrument is, waardoor de ziel goede werkingen zou uitvoeren, en dat het de ziel, wanneer deze niet in de oprechtheid bevestigd is, verderft, zodat zij van haar reinheid afwijkt, zodra zij in het lichaam ingestort is.

2e Antwoord: Bovendien, hoewel de erfzonde noch door het lichaam noch door de ziel voortgeplant wordt, wordt ze nochtans uitgebreid, en wel door (middel van) de overtreding der voorouders; vanwege welke overtreding God - wanneer Hij de zielen schept - haar

metéén de oprechtheid waarin de mens aanvankelijk geschapen was, onttrekt; evenals de gaven, die Hij onze voorouders op die voorwaarde gegeven had, dat zij ze aan de nakomelingen zouden doorgeven en nalaten, indien zij zelf die bewaarden, of wel voor de nakomelingen verliezen, indien zij ze (die gaven n.l.) verloren.

En als God zo handelt, wordt Hij niet onrechtvaardig noch de oorzaak van de zonde. Want deze onttrekking betekent ten opzichte van God, Die de mens vanwege de overtreding der voorouders hiermede straft, geen zonde, maar een rechtvaardige straf; hoewel ze zonde is wat de voorouders betreft, die ze zichzelf en al hun nakomelingen op de hals haalden.

Daarom moet men als volgt de reden opstellen: "De erfzonde wordt over Adams nakomelingen uitgebreid óf door het lichaam óf door de ziel, óf door de overtreding van de voorouders en vanwege het feit, dat zij verdiend hebben, dat Gods gaven hun en hun nakomelingen ontnomen worden." En zo merkt ge dus de reden, waarom deze tegenwerping geen standhoudt. Want zoals de erfzonde van de voorouders voortkomt dóór de overtreding, zo komt ze ook daardoor over de nakomelingen. Dit is maar niet een klein scheurtje waarover de Schoolgeleerden onder de Roomsen zo kommervol disputeren - namelijk over de voortteling der zielen en haar besmetting door het lichaam - maar het is een wijde poort, waardoor de zonde en de dood in onze natuur te voorschijn gekomen zijn, zoals Paulus verklaart, Rom. 5:19: "Door de ongehoorzaamheid van dien énen mens zijn velen tot zondaars gesteld geworden."

le Aanhoudende bezwaar: Het missen van de gerechtigheid, waarin de mens geschapen was, is zonde. Als dus God de zielen schept, zonder dat deze versierd of begiftigd zijn met deze gerechtigheid, dan volgt daaruit, dat God een oorzaak der zonde is.

Antwoord: Het missen van de gerechtigheid betekent zonde ten aanzien van Adam en ons, die vanwege zijn en onze misdaad veroorzaakt is en met begeerte aangenomen wordt. Want het strijdt tegen de Wet en het betekent zonde, wanneer een schepsel niet de gerechtigheid en gelijkvormigheid aan God bezit. Maar ten opzichte van God is het een rechtvaardige straf over Adams en onze ongehoorzaamheid, en komt het goed overéén met de Wet en met de natuur van God.

2e Aanhoudende bezwaar: Ja, maar God behóórde Adams overtreding niet te straffen met zulk een straf, waarna - zoals Hij wist - het verderf van het ganse menselijke geslacht volgen zou.

Antwoord: Het is beter, dat de hele wereld dan dat de rechtvaardigheid verloren gaat. God behoorde daarom de trots van de mens wel op deze manier te wreken omwille van Zijn allerhoogste rechtvaardigheid en waarheid. Want het vertoornen van de hoogste God verdiende de opperste straf, d.w.z. de vernietiging van het schepsel. Ook had God gezegd: Gij zult den dood sterven. En Zijn barmhartigheid wordt hierin betoond, dat Hij de uitverkorenen uit het algemene verderf door Christus trekt en behoudt.

2e Bezwaar:

De erfzonde wordt bij de wedergeborenen weggenomen. Daarom kunnen zij die niet verbreiden over hun kinderen.

Antwoord: De erfzonde wordt bij de wedergeborenen wel weggenomen wat betreft de schuld, die hun door Christus vergeven wordt, maar het voornaamste blijft in hen, te weten de boosheid, die tegen Gods Wet ingaat. Want hoewel allen, aan wie de zonden vergeven worden, meteen door de Heilige Geest wedergeboren worden, toch wordt deze vernieuwing in dit leven niet volkomen uitgewerkt. De ouders dan verbreiden door verwekking en ge-

boorte, over hun kinderen niet de wedergeboorte en vergeving der zonden, welke zij uit genade hebben, maar wel de verdorven aard, die zij van nature bezitten.

Aanhoudend bezwaar: Hetgeen de ouders niet hebben, dat kunnen zij ook niet over hun kinderen verbreiden. De schuld wordt bij de wedergeborenen weggenomen, zoals gezegd is. Daarom wordt althans de schuld niet voortgeplant.

Antwoord: Hetgeen de ouders van nature niet bezitten, dat kunnen zij ook niet verbreiden over hun nakomelingen. Maar de ouders zijn vrij van de schuld, echter niet van nature, maar dank zij de weldaad van Christus uit genade. Aangezien dus de ouders niet naar de genade, maar naar de natuur kinderen verwekken, daarom verbreiden zij over hun kinderen niet de gerechtigheid, die hun uit genade toegerekend wordt, maar de ongerechtigheid en verdoemenis, die zij van nature onderworpen zijn. Om dit duidelijk te verklaren gebruikt Augustinus twee beelden in zijn boek over de Doop der kleine kinderen. Het éne is ontleend aan de graankorrels, welke - ofschoon ze door het dorsen en wannen van het kaf en andere onreinheid gezuiverd zijn - na zaaiing toch weer met al die natuurlijke dingen opwassen; en wel, omdat deze reiniging niet uit hun eigen aard voortvloeit, maar door het werk en verstand van mensen tot stand komt. Het andere beeld is dat van een besnedene, die een onbesnedene verwekt, omdat de besnijdenis bij de vader er van nature niet geweest is, maar uitwendig met geweld werd aangebracht. En aangezien de kinderen niet geboren worden door dit uitwendige geweld, maar door de innerlijke kracht der natuur, is het nodig, dat zij na de geboorte de schikking der natuur volgen.

3e Bezwaar:

De kinderen der heiligen zijn heilig en zonder erfzonde. Want de Apostel verklaart, Rom. 11:16: "En indien de wortel heilig is, zo zijn ook de takken heilig."

Antwoord: Onder het woord "heilig" verstaat hier de Apostel niet degenen, die zonder zonde en onbedorven van natuur zijn, maar hij bedoelt die waardigheid van Abrahams nakomelingen, n.l. dat God omwille van het verbond, dat Hij met Abraham oprichtte, steeds enigen uit zijn nakomelingen heeft willen bekeren en met de innerlijke en ware heiligheid begiftigen, en dat al zijn nakomelingen in het recht der Gemeente deelden.

4e Bezwaar: In 1 Kor. 7:14 staat: "Uw kinderen zijn heilig." En als zij heilig zijn, dan zijn ze zonder erfzonde, enz.

Antwoord: Zij zijn ook heilig wat betreft het uiterlijk gezelschap der Gemeente, waartoe zij behoren; d.w.z. zij zijn zodanigen, die men houden moet voor burgers en lidmaten der Gemeente, en ook voor uitverkorenen en geheiligden, zolang als zij, volwassen zijnde, niet anders van zichzelf getuigen. Ook hangt de uitwendige of innerlijke heiligheid niet af van de vleselijke voortplanting, maar van het verbond en de genade-belofte van God. En daarom worden niet alle kinderen der heiligen wedergeboren; zoals de voorbeelden van Ismaël en Izan, van Jakob en Ezau uitwijzen.

5e Bezwaar: Indien de zonde over de nakomelingen uitgebreid wordt, dan zouden de laatsten erger zijn dan de eersten; want dan zouden over de allerlaatsten alle zonden van alle voorouders komen. Maar het is onbillijk, dat de laatsten ellendiger zouden zijn dan de eersten vanwege de overtredingen der eersten. Daaruit volgt dus, dat de erfzonde van de ouders niet op de kinderen wordt overgebracht.

Antwoord: Het is geen onrechtvaardigheid, dat de laatsten ellendiger zijn dan de eersten vanwege de zonden der voorouders. Want hoe meer zonden er door het menselijk geslacht bedreven worden, des te meer ook Gods rechtvaardige toorn ontstoken en de straf verzwaard wordt, Gen. 15:16: "de ongerechtigheid der Amorieten is tot nog toe niet volkomen"; Matth. 23:35: "Opdat op u kome al het rechtvaardige bloed." Trouwens, hoewel God in Zijn rechtvaardigheid toelaat, dat de erfzonde, dat is: de verdorvenheid der natuur en de schuld, op alle nakomelingen overgaat, toch stelt Hij dadelijk in Zijn barmhartigheid een grens, die de zonde niet overschrijden kan; zodat de nakomelingen niet altijd de dadelijke zonden betalen en plavolgen van de voorouders, en dat niet altijd de kinderen van verkeerde ouders nog bozer of ellendiger zijn.

6e Bezwaar: De Profeet Ezechiël verklaart in hoofdstuk 18:20, dat "de zoon niet zal dragen de ongerechtigheid des vaders"; en daarom is het niet rechtvaardig, dat de nakomelingen voor de zonde van Adam moeten betalen.

Antwoord: Het feit, dat de zoon de ongerechtigheid des vaders niet dragen zal, betekent dat hij geen straf zal lijden om de ongerechtigheid van de vader; te weten, wanneer hijzelf de ongerechtigheid niet overneemt en daarin vervalt, maar ze veroordeelt en ontvlucht. Maar toch worden wij om Adams ongerechtigheid rechtvaardig gestraft. 1. Omdat wij, als wij nog niet wedergeboren zijn, zijn zonden goedkeuren en navolgen, Job 14:4. 2. De overtreding is zó door Adam begaan, dat ze tevens ook door ons bedreven moet heten. Want toen Adam zondigde, waren wij allen tezamen in zijn lendenen, en dus hebben wij in hem gezondigd, zoals de Apostel verklaart, Rom. 5:12. 3. Aangezien zijn ganse natuur schuldig is, en wij geboren zijn uit zijn substantie of wezen, en a.h.w. een deel van hem uitmaken, daaruit volgt noodzakelijk, dat wij schuldig zijn, Ef. 2:3. 4. Adam had Gods gaven op deze voorwaarde ontvangen, dat hij ze aan ons zou meedelen - in geval hij ze behield - of ze voor ons zou verliezen, indien hij ze verloor. Gelijk hij ze daarom ontvangen heeft, heeft hij ze ook voor zich en zijn nakomelingen verloren.

7e Bezwaar: Alle zonde wordt met de wil volbracht, maar de kinderen hebben nog geen wil. En daarom doen zij geen zonde.

Antwoord: Dit is waar voor de dadelijke zonden, maar geldt niet de erfzonde, welke een verdorvenheid der natuur is. En bovendien: hoewel de kinderen metterdaad de zonden niet willen, toch hebben ze het vermogen en een natuurlijke neiging om de zonden te willen, volgens Gen. 8:21.

Aanhoudend bezwaar: De gebreken der natuur verdienen meer medelijden en kwijtschelding dan berisping en straf, zoals ook Aristoteles leert: "De dingen die van nature zijn, bestraft niemand." De erfzonde is een gebrek der natuur, en daarom behoort ze niet gestraft te worden.

Antwoord: De gebreken der natuur verdienen geen straf, wanneer ze niet ontstonden uit onachtzaamheid of boosheid. B.v. iemand die van nature of door ziekte of door een wonde blind geworden is, die is geen bestraffing, maar medelijden waardig. Maar de gebreken die men zich door overtreding zelf op de hals haalt, verdienen wel straf; zoals dezelfde Aristoteles ook verklaart, als hij eraan toevoegt: "Maar wie blind werd door wijn te drinken of door een andere onmatigheid, dien bestraft ook een ieder."

3. **Vanwaar de erfzonde haar oorsprong heeft.**

Deze vraag kan verstaan worden uit hetgeen al eerder in het algemeen over de oorzaken der zonde en over de vruchten der eerste zonde opgemerkt is, n.l. dat de erfzonde in ons is vanwege de val van onze eerste voorouders, die vanwege hun ongehoorzaamheid niet alleen hunzelf, maar ook al hun nakomelingen de schuld en verdorvenheid berokkend hebben; en wel om die reden, dat zij de heerlijkheid, waarin zij geschapen waren, op deze voorwaarde van Godswege ontvangen hadden, dat - indien zij die bewaarden - dan zouden ze die ook aan de nakomelingen meedelen; maar als zij die verloren, dat ze dan ook de nakomelingen daarvan zouden beroven. Evenals een leenman[1], die enig goed op bepaalde voorwaarden van trouw in ontvangst neemt, het steeds voor zichzelf en zijg nakomelingen behoudt; tenzij hij of zijn opvolgers zich aan trouwbreuk (Letterlijk: felonie) schuldig maken; zodat de leenman die zijn leenheer afvalt en tot diens vijanden overgaat, zijn goed komt te verliezen, hetgeen dan weer tot het bezit van de leenheer terugkeert: zo handelde God ook, Die de mens de hele aardbodem schonk en hem tot een heer over alles gesteld had.

Want toen de mens ondankbaar en ongehoorzaam werd, met de vijand onderhandelde en hem volgde, toen verwierp Hij hem met al de zijnen, en verstiet Hij hem, opdat zij erkennen zouden, welke heerlijkheid zij van God ontvangen en wegens hun ondankbaarheid verloren hebben.

De erfzonde is derhalve een vrucht en straf van de zondeval of ongehoorzaamheid der mensen. God heeft die in Zijn rechtvaardig oordeel gestraft met de beroving van Zijn beeld en met de verwerping der ganse natuur. Ook is het niet nodig, indien de erfzonde door de ouders over de kinderen gebracht wordt, erover te redetwisten, of dit geschiedt door de voortteling van het lichaam, of van de ziel, of van die beide. Want daarover ontstonden zeer diepzinnige redenaties, waar men niet uit kan komen.

Paulus neemt ze alle volkomen weg, als hij zegt, Rom. 5:12, dat "door één mens de zonde in de wereld ingekomen is en door de zonde de dood; en alzo de dood tot alle mensen doorgegaan is, in welken allen gezondigd hebben." Hij leert dus, dat de schuld aan de oorspronkelijke verdorvenheid dagelijks op geen andere manier over de nakomelingen komt, dan eertijds over de eerste stamouders, die de overtreding begingen: dat namelijk door Gods rechtvaardig oordeel de menselijke natuur gestraft wordt met de ontneming van de gerechtigheid, waarin God de mens geschapen had, en met de eeuwige verdoemenis om der zonden wil. Dit is daarom de wijde en brede poort, waardoor de zonde en de dood op ons aangevallen zijn, zoals wij al eerder bewezen hebben.

4. **Wat door de erfzonde veroorzaakt wordt.**

De erfzonde brengt, ten eerste, alle dadelijke zonden voort, die uit de verdorvenheid der natuur als uit een fontein overvloedig voortkomen, Rom. 7:8: "Maar de zonde oorzaak genomen hebbende door het gebod, heeft in mij alle begeerlijkheid gewrocht"; Jak. 1:15: "Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende baart zonde"; vervolgens de tijdelijke en eeuwige straf, Rom. 5:12: "Door de zonde is de dood in de wereld ingekomen", enz. Vergelijk hetgeen hiervoor door de zonde in het algemeen veroorzaakt werd.

5. **Waartoe deze leer nuttig is.**

De leer van de erfzonde moet in de Gemeente onderwezen worden:

1. Opdat de zonde recht en grondig gekend wordt.

---

[1] = een vazal (Van Dale).

2. Omdat God wil, dat wij weten en belijden, dat onze verdorvenheid zo groot is, dat wij aan de gehoorzaamheid zelfs niet toekomen kunnen zonder Zijn genade en de Heilige Geest.

3. Opdat wij zouden weten, welke zonden er in de heiligen nog overgebleven zijn, en welk onderscheid der zonde er in de wedergeborenen en onwedergeborenen is. Want de erfzonde is wel in alle mensen, maar wordt in de wedergeborenen weggenomen; en wel, wat de schuld betreft, volkomen; en wat de verdorvenheid aangaat: die begint slechts in dit leven weggenomen te worden. In de onwedergeborenen blijven de schuld en de verdorvenheid.

Vraag 8: *Maar zijn wij alzo verdorven, dat wij ganselijk onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd tot alle kwaad?*

Antwoord: *ja wij a), tenzij wij door de Geest Gods wedergeboren worden b).*

a. Gen. 6:3 en 5; 8:21; Job 14:4; 15:14-16, Ps. 14:2v., Jes. 53:6, Matth. 7: 18, Rom. 8:7, 1 Kor. 2:14, 2 Kor. 3:5; Ef. 2:1 en 5, Fil. 2:13, Kol. 1:21.
b. Joh. 3:3, Ez. 11:19v., 1 Kor. 12:3, Jak. 1:17, Ef. 2:5.

Verklaring van Vraag 8.

Met de behandeling van 's mensen ellende hangt samen het verschil over de vrije wil of over de krachten van 's mensen wil, om goed te doen en God gehoorzaam te zijn. Want het is ons nodig te weten, wat de mens voor de val vermocht, en wat hij nu na de val nog vermag, opdat wij in het rechte bewustzijn, welk kwaad door de eerste zonde veroorzaakt werd, al meer en meer aangespoord zouden worden tot ootmoed, tot begeerte naar de genade en de Goddelijke heerschappij, alsook tot dankbaarheid. Want de leer van 's mensen vrije wil betekent geen overdenking van onze kracht en heerlijkheid, maar van onze onmacht en ellende.

De voornaamste vraag en bedoeling bij dit geschil is namelijk: ‘Of zoals de mens zichzelf van God heeft afgekeerd, hij nu ook uit eigen kracht tot God zou kunnen wederkeren, de aangeboden genade ontvangen en zichzelf bekeren; en bij gevolg, of dus 's mensen wil er de voornaamste oorzaak van is, waarom sommigen bekeerd worden en anderen in de zonde volharden; en waarom zowel de bekeerden als de onbekeerden, sommigen meer en sommigen minder, goed of kwaad zijn, en al naardat zij goed dan wel kwaad zijn, op deze of gene manier handelen.’

Op deze vraag antwoorden de Pelagianen en huns gelijken, dat aan alle mensen door God zoveel genade gegeven werd en in de natuur overgebleven is, dat zij tot God kunnen terugkeren en Hem gehoorzaam zijn; en dat men naar geen hogere oorzaak zoeken moet, waarom sommigen Gods hulp bij het vlieden der zonden aannemen en behouden, sommigen die verachten en verwerpen, en dus op deze of gene manier al hun handel en raadslagen verrichten. Daarentegen leert de Heilige Schrift, dat er geen werk, dat Gode behaagt, zonder wedergeboorte en bijzondere beweldadiging van de Heilige Geest door

enig mens begonnen of volbracht worden kan; en dat er noch meer noch minder goeds in iemands voornemen en handelen zijn kan, dan God, dank zij Diens genadige goedheid, in hem zal willen werken; en dat de wil van enig schepsel niet anders, dan naar het welbehagen van de eeuwige en onwaardeerbare raad van God kan geneigd worden.

(Hoe onbekwaam de mens van nature tot het ware, zaligmakende goed is, wordt mét de Catechismus, overeenkomstig de Heilige Schrift, beleden in de Dordtse Leerregels, Hoofdstuk III/IV, art. 3).

Ten einde dit nog beter te kunnen verstaan, zullen wij nagaan:

1. Wat de vrijheid van de wil, en een vrij goeddunken inhoudt.
2. Welk verschil van vrijheid er in God, en in de redelijke schepselen: engelen en mensen, is.
3. Of er nog enige vrijheid van 's mensen wil na de val overgebleven is.
4. Hoedanig de vrijheid van de wil in de mens is, of welke de trappen van de vrije wil zijn volgens de vier verschillende staten der mensen.

1. **Wat de vrijheid van de wil, en een vrij welbehagen is.**

De vrijheid wordt meestal geplaatst tegenover verplichting en slavernij. En dus is het een recht en vrijheid, die iemand of enige zaak toebehoort, om naar zijn eigen goeddunken, volgens de wetten en beslissingen die met zijn natuur overeenkomen, onverhinderd dingen te doen, die betamelijk zijn, en zich te onttrekken aan hetgeen moeilijk en lastig is. Zo beschouwd is God het meest vrije Wezen. Want Hij is aan niemand iets verplicht. In die zin waren de Romeinen en Joden vrij, d.w.z. niet onderworpen aan het gezag van andere heerschappijen. Zo is een gemenebest vrij van geweldpleging in burgerlijke vrijheid. En zo zijn de christenen vrij van de toom Gods, van de vloek der Wet en van de Levietische ceremoniën dank zij Christus.

Deze betekenis van het woord "vrijheid" komt niet in aanmerking bij het geschil over de vrije wil. Want het is voldoende bekend, dat wij allen tezamen slaven van God zijn, door de Wet verplicht tot gehoorzaamheid of tot straf. En onze begeerte strekt zich ook vrijwillig uit naar vele dingen, die ze niet in staat is te volbrengen.

Ten andere wordt vrijheid gesteld tegenover dwang. En in die zin is degene vrij, die macht heeft om hetgeen hem voorkomt, te verkiezen of te verwerpen, terwijl hij intussen niet gedwongen is om het tegendeel of iets anders te kiezen. Bij voorbeeld een mens kan willen wandelen of niet wandelen. Dat wil zeggen: iets doen na voorafgaand overleg; hetgeen een handelwijze is, die eigenlijk aan de wil toebehoort. Want wie iets willens doet, die doet dat met voorbedachten rade.

Deze wilsvrijheid is er in God, in de engelen en in mensen. En hun vrije wil heet een vrij welbehagen. Dat is: een vermogen om iets al dan niet te willen, of om iets te verkiezen en te verwerpen, en dat: uit eigen aandrift, zonder enige dwang. En dit vermogen wordt genoemd: wil of goeddunken, ten opzichte van het verstand, dat aan de wil enig ding doet voorkomen, om dat te verkiezen of te verwerpen. En het heet "vrij" ten opzichte van de wil, die ongedwongen het inzicht van het verstand volgt. Want iets wordt "vrij" genoemd, dat van zichzelf iets wil. En dat staat tegenover onwillig en gedwongen, en niet tegenover "noodwendig." Want een ding kan zowel gewillig alsook noodwendig geschieden; maar niet meteen onwillig. Bij voorbeeld: God en de heilige engelen zijn noodzakelijk goed, maar niet onwillig of gedwongen, maar op een hoogst vrije wijze. Want zij bezitten in zich het beginsel van hun goedheid, n.l. de vrije wil. Iets heet "gedwongen" wat alleen door een uiterlijke oorzaak, en niet tegelijk door een innerlijke (oorzaak) ertoe gebracht wordt, om deze of die zaak te verrichten.

Zo is er dus onderscheid tussen noodwendig en gedwongen. Want al wat gedwongen is, dat is

noodzakelijk. Maar niet alles wat noodzakelijk is, is ook gedwongen. En daarom bestaat er tweeërlei noodwendigheid: én dat veranderd kan worden én dat gedwongen is. Wat niet veranderd kan worden, kan wel samengaan met de wil, maar hetgeen gedwongen is, kan dat niet. Want een gedwongen wil is geen wil. Een soortgelijk verschil bestaat er tussen hetgeen vrij en hetgeen gemeenlijk gebeurt; d.w.z. hetgeen van beide geschieden en ook niet geschieden kan. Want alles wat vrij is, dat gebeurt veelal ook. Maar het omgekeerde is niet waar, als zou hetgeen gemeenlijk gebeurt, daarom ook vrij zijn. Hetzelfde geldt ook van hetgeen, dat bij toeval gebeurt.

2. **Het verschil in vrijheid bij God en de schepselen.**

Twee dingen zijn, betreffende de vrijheid van wil, aan God en de schepselen gemeen. Het ene is, dat zowel God als de schepselen met voorbedachten rade iets doen, d.w.z. dat zij de dingen, die zij met een voorafgaande redenering goedkeuren, ook later zo willen. Het andere is, dat deze verkiezing of verwerping uit eigen en innerlijke aandrift, zonder dwang dus, plaats heeft, d.w.z. dat hun wil en natuur in staat is om ook het tegendeel te willen, of dat uit te stellen, en toch uit zichzelf tot dat éne genegen is. Ps. 104:24 en 115:3, Jes. 1:19v., Matth. 28:27.

Maar het verschil in vrijheid bij God en de schepselen, is drieledig:

1. *In het verstand.* Aangezien God uit Zichzelf alle dingen van eeuwigheid op het allervolmaaktst, zonder de geringste onwetendheid of dwaling verstaat en doorschouwt. Maar de schepselen verstaan uit zichzelf niets, maar alleen en alsdan, wanneer God het hun openbaren wil. Vergelijk hiervoor het getuigenis van Christus, Matth. 24:36: "Doch van die dag en ure weet niemand, ook niet de Engelen der hemelen, dan Mijn Vader alleen", en Dan. 2:21: "Hij geeft den wijzen wijsheid, en wetenschap dengenen die' 'verstand,hebben", Jes. 40:13: "Wie heeft den Geest des HEEREN bestierd, en wie heeft Hem als Zijn raadsman onderwezen?", Hebr. 4:13: "En er is geen schepsel onzichtbaar voor Hem; maar alle dingen zijn naakt en geopend voor de ogen Desgenen, met Welken wij te doen hebben", en Joh. 1:9: Hij "verlicht een iegelijk mens komende in de wereld."

2. *In de wil.* Omdat Gods wil niet door een ander geregeerd wordt, zoals de wil van de engelen en mensen, die, al zijn ze op zichzelf bezien wel vrij, toch door de verborgen raad en voorzienigheid Gods tot het verkiezen en verwerpen van zaken - hetzij middellijk of onmiddellijk - gebogen worden, zodat zij buiten Gods eeuwige en onveranderlijke raad niets kunnen doen. Vandaar het woord "autexousion", d.w.z. Die een eigen en vrije macht bezit. Met dit woord heeft de Griekse kerk de vrije wil van God betiteld, hetgeen trouwens op Hem alleen van toepassing is. Maar wat de schepselen betreft wordt het woord "hekousion", d.w.z. gewillig of willens gebruikt. Vergelijk ten bewijze Phil., vers 14, Hebr. 10:16 en 1 Petrus 5:2. Echter worden de bewijzen voor dit onderscheid nader verklaard in de leer van de voorzienigheid Gods.

En het feit, dat Gods raad de eerste oorzaak is van 's mensen wil, blijkt duidelijk uit Ps. 115:3: "Onze God is toch in den hemel, Hij doet al wat Hem behaagt", en uit Dan. 4:35: "Hij doet naar Zijnen wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand, die zijn hand afslaan of tot Hem zeggen kan: Wat doet Gij?"

Maar de wil en raadslagen van het schepsel hangen af van de raad en wil van God. Zie tot bewijs Gen. 24:7: "De HEERE zal Zijnen Engel voor uw aangezicht zenden", Ex. 3:16: "Ga henen en verzamel de oudsten Israëls" enz., Hand. 2:23: "Dezen, door den bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde, hebt gij genomen"; id. 3:17v.: "Ik weet dat gij het door onwetendheid gedaan hebt, gelijk als ook uw Oversten. Maar God heeft alzo vervuld" enz.,

en 4:27v.: "Want in der waarheid zijn vergaderd tegen Uw heilig Kind Jezus, Welken Gij gezalfd hebt, beiden Heródes en Pontius Pilatus met de heidenen en de volken Israëls; om te doen al wat Uw hand en Uw raad te voren bepaald had dat geschieden zou"; Jer. 10:23: "Ik weet, o HEERE, dat bij den mens zijn weg niet is; het is niet bij enen man, die wandelt, dat hij zijnen gang richte", en Spr. 21:1: "Des konings hart is in de hand des Heeren als waterbeken."

Zoals nu de wil van engelen en mensen, en alle tweede oorzaken, van God als de opperste oorzaak (afkomstig) zijn, zo volgt daaruit dus, dat ze ook door Hem geregeerd worden. Maar Gods wil, die vrij is, wordt door niemand geregeerd. Want zoals God buiten Zichzelf geen zaken heeft, waaraan Hij Zijn oorsprong verschuldigd is, zo heeft Hij ook geen zaken buiten Zich, die Hem zouden kunnen bewegen of buigen. Want als dat waar was, dan zou Hij niet de eerste en opperste oorzaak van Zijn werken zijn, en dus ook geen God. Ja, de schepselen zouden in Gods plaats gesteld worden. God regeert en buigt 's mensen wil, maar Hij dwingt hem niet. Hij toont aan zijn verstand enkele voorkomende zaken, waarna Hij dan de wil krachtdadig bewerkt, om datgene te willen hetgeen het verstand goedkeurt, en te verwerpen hetgeen daartegen strijdt.

3. *In verstand en wil tezamen.* Want zoals God alle dingen onveranderlijk kent, zo heeft Hij ook alle dingen die geschieden, van eeuwigheid besloten, die Hij, voor zover ze goed zijn, onveranderlijk wil dat ze geschieden zullen; voor zover ze echter verkeerd en zondig zijn, laat Hij ze toe. Zoals echter het verstand en oordeel van het schepsel veranderlijk is, zo is ook zijn wil veranderlijk, zodat zij nu en dan willen hetgeen ze te voren niet gewild hebben, en ook wel eens niet willen, hetgeen zij te voren zozeer gewenst hebben. Want aangezien alle voornemens van God en Zijn onveranderlijke raad volmaakt goed, rechtvaardig en wijs zijn, zo verandert Hij die nooit en te nimmer; zoals de mensen wel plegen te doen, wanneer ze een bepaalde zaak onvoorzichtigerwijs zich voorgenomen hadden. Zie hiervoor Num. 23:19: "God is geen man, dat Hij liegen zoude, noch eens mensen kind, dat het Hem berouwen zoude; zoude Hij het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken?"; Mal. 3:6: "Want Ik, de HEERE, word niet veranderd", en Rom. 9:22: "God willende Zijnen toom bewijzen en zijn macht bekend maken."

Tegenwerping 1. Wie zijn raad niet kan wijzigen, heeft geen vrije wil. God kan Zijn raad niet veranderen. Derhalve heeft Hij ook geen vrije wil.

Antwoord. Dit geldt van degene, die, al zou hij willen, zijn raad niet veranderen kan, door verhindering van een uitwendige oorzaak of bij gebrek aan macht. Maar het staat geheel anders met God, Die niet wil noch ook kán willen de verandering van Zijn raad, vanwege de onveranderlijke goedheid van Zijn wil, waarin geen dwaling noch oorzaak van verandering komen kan.

Tegenwerping 2. Wat door Gods onveranderlijke wil geregeerd wordt, is niet vrij. De wil van engelen en mensen wordt door Gods wil geregeerd. Daarom zijn ze niet vrij.

Antwoord. Hetgeen zó door Gods wil geregeerd wordt, dat het zelf niet beraadslaagt of verkiest, is niet vrij. Maar de wil van engelen en mensen wordt alzó door Hem geregeerd, dat Hij aan het verstand bepaalde zaken toont, waardoor de wil krachtig bewogen wordt om dat te kiezen; echter zó, dat hij dat niet doet met opzet, en hij is daarom vrij in het willen. Want men zegt, dat de schepselen iets vrij doen: niet wanneer ze iets naar iemands bestiering doen, maar wanneer ze dat met overleg en uit eigen beweging uitvoeren, ook al wordt deze beweging door een ander opgewekt en geregeerd.

Tegenwerping 3. Indien 's mensen wil, wanneer deze tot God bekeerd, of tot een goede zaak

bewogen wordt of van een verkeerde een afkeer krijgt,

daar niet tegen strijden kan, dan volgt daaruit dus, dat de wil niets doet. Maar aangezien dit onwaar is, zo volgt dus het tegendeel.

Antwoord. De wil van de mens kan niet met Gods wil in strijd zijn, wanneer Hij die Zelf beweegt, maar hij moet die metterdaad toestemmen en gehoorzamen; en dus is hij niet slechts lijdelijk, maar bewerkt hij ook zijn eigen doen, hoewel hij de kracht en het vermogen om toe te stemmen niet van zichzelf, maar van God door Zijn eigen Geest komt te ontvangen.

Tegenwerping 4. Hetgeen met Gods wil strijdt, wordt door Hem niet geregeerd. Welnu, 's mensen wil gaat in vele opzichten daartegen in. Daarom wordt hij niet door God geregeerd.

Antwoord. Men dient hier onderscheid te maken tussen de verborgen wil des besluits en de geopenbaarde wil van God. En al komt 's mensen doen te strijden tegen Zijn geopenbaarde wil, toch wordt hij geregeerd door de verborgen wil des besluits.

Tegenwerping 5. Indien men zegt, dat alle werkingen van de wil, ja zelfs die van het kwaad, door Gods wil geregeerd worden, dan maakt men God tot een auteur der zonde.

Antwoord. De werkingen van de boze wil zijn zonde, niet wat betreft het feit, dat het werkingen zijn en door Gods wil geregeerd en beschikt worden. Want in dat opzicht zijn ze goed en komen ze met Gods Wet overeen, Maar wat betreft het feit, dat ze van de duivelen of mensen geschieden, die bij hun handelen Gods wil niet erkennen en daarom allerminst bedoelen Zijn wil gehoorzaam te zijn.

3. **Of er na de val nog enige vrijheid van 's mensen wil is overgebleven?**

Dat de mens vóór de val vrijheid in zijn wil bezeten heeft, laat zich hieruit afleiden, dat hij naar het beeld Gods geschapen was; welk beeld ook bestond uit een vrijheid naar de wil. Zie voor bewijs Eccl. 15:14: "Hij heeft van den beginne den mens gemaakt, en heeft hem gelaten in de hand zijns raads." d.w.z. dat Hij hem een vrije keus gegeven heeft.

En hoewel dat beeld Gods door de zondeval voor het grootste deel vernietigd is, is er toch nog enige vrijheid in de wil overgebleven; zoals al aangetoond werd. Want ook na de val blijft de mens ongedwongen, om naar voorbedachte keuze te kunnen willen of niet te willen.

Tegenwerping 1: Als men stelt, dat 's mensen wil vrij is, dan wordt de leer der erfzonde omver gestoten. Want het is met elkaar in strijd: niet te kunnen gehoorzamen én een vrije wil te hebben.

Antwoord. Het is niet tegenstrijdig. Want na de val is de wil maar ten dele vrij, en is niet meer in die graad (voor vrij) te houden, als hij dat voor de val was.

Tegenwerping 2. Wiens wil tot het goede en verkeerde niet even vrij is, kan niet vrij heten. Welnu, dit is na de val niet meer bij de mens aanwezig. Derhalve heeft hij ook geen vrije wil.

Antwoord. Dit volgt daar niet uit, en dit is ook geen juiste verklaring van de vrijheid, aangezien dan God Zelf ook geen vrije wil zou bezitten.

Tegenwerping 3. Hetgeen van iets anders afhangt, is niet vrij. Welnu, 's mensen wil hangt van God af. Dus is hij ook niet vrij.

Antwoord. Het eerste deel van deze stelling dient met onderscheid verstaan te worden. Inderdaad is hetgeen van iets anders en niet van zichzelf afhangt en door zichzelf geregeerd wordt, niet vrij. Maar 's mensen wil wordt door hemzelf geregeerd. Want God beweegt de mens wel, echter niet met geweld, maar zó, dat hij tevens zichzelf beweegt. Alleen aan God,

Die een oneindige vrijheid - ver boven alle schepselen - bezit, is het van nature eigen, om Zichzelf door Zichzelf te bewegen; terwijl het intussen de mens voor zijn vrijheid voldoende is, dat hij alles wat hij wil, ongedwongen en met voorbedachten rade kan willen.

Tegenwerping 4. Hetgeen aan slavernij onderworpen is, is niet vrij. Welnu, 's mensen wil is aan de slavernij der zonde onderworpen. Dus is hij niet vrij. Antwoord. Wij geven toe, dat 's mensen wil niet vrij is, wanneer men onder het woord "vrij" een kracht verstaat om goed te kunnen doen, dat Gode behaagt. Want in die zin is de mens na de val aan de slavernij der zonde onderworpen; ja, hij is onbekwaam, om enig goed te verkiezen of te doen, maar is uitsluitend geneigd tot zondigen, Rom. 7:14: "Ik ben vleselijk, verkocht onder de zonde." En toch is de wil vrij, d.w.z. ongedwongen, en is hij in staat om met voorbedachte keuze te kunnen willen hetgeen hem welbehaaglijk is. Want niet de slavernij, maar de dwang neemt de vrijheid van de wil weg.

4. **Hoedanig de vrijheid van de wil in de mens is, of welke de trappen van de vrije wil zijn volgens de vier verschillende staten van de mensen.**

Verder dient noodzakelijk onderzocht te worden de hoedanigheid en grootte van 's mensen vrije wil vóór de zondeval, en waartoe diens werkingen zich uitstrekken. Of er nog enige óf gene werkingen van de wil na de val overgebleven zijn? En in hoever die in ons weer worden hersteld? En daaruit volgen dan de graden in de vrije wil, en de onderscheidingen naar de vier verschillende staten, waarin de mens moet worden beschouwd, te weten.

1. voor de val,
2. na de val,
3. als wedergeboren, en
4. in zijn verheerlijkte staat, waarin hij na dit leven gesteld zal worden.

En daaruit blijkt dus de grootte van 's mensen vrije wil vóór de val, de overblijfselen ervan na de val, vóór de wedergeboorte; de hoedanigheid die hij dank zij de wedergeboorte deelachtig wordt, en dan de heerlijkheid, waarmee hij na dit leven versierd zal zijn.

1. **Over de vrijheid van 's mensen wil in de staat der rechtheid voor de val.**

De eerste trap van vrijheid, die de mens vóór de val genoot, was de verlichting in zijn verstand, de begiftiging met een volkomen Gods-kennis, waarbij nog komt de geneigdheid van de wil, om Hem volkomen te gehoorzamen. Deze kennis en geneigdheid was echter niet zó bevestigd, of ze kon door een voorgewende vorm van goed, van de gehoorzaamheid aan God worden verleid en afgetrokken; zoals ze ook in de wil verkeerd konden worden om het kwade te willen. Want de wil was zowel tot het goede als het kwade vrij, zodat hij het eerste aannemen en het tweede verwerpen kon, echter zó, dat hij de bewaring van God nodig had om staande te kunnen blijven, en tot het kwaad kon afwijken, als hij van God verlaten werd.

Het eerste wordt bevestigd uit de volmaaktheid van Gods beeld, waarnaar de mens geschapen was. Het laatste is aan de droevige afloop maar al te bekend geworden, dan dat zulks veel bewijs behoeft. Zie maar als bewijs Pred. 7:29: "Alleenlijk zie, dit heb ik gevonden, dat God den mens recht gemaakt heeft, maar zij hebben vele vonden gezocht", en Rom. 11:32: "God heeft hen allen onder de ongehoorzaamheid besloten, opdat Hij hun allen zoude barmhartig zijn."

Met deze woorden wil de Apostel ons leren, dat God de mens in de staat der rechtheid niet

bevestigd, maar heeft laten vallen; opdat Hij aan degenen, die Hij verlossen wilde, Zijn oneindige barmhartigheid bewijzen zou tot hun behoud. Zulks wordt ook klaarlijk bevestigd, aangezien het duidelijk blijkt, dat er zonder Gods raad en wil niets geschieden kan. Dus volgt daaruit, dat de val van onze eerste voorouders dan ook niet bij toeval en zonder Gods besluit geschied is. Want God heeft van eeuwigheid oordeelkundig (Letterlijk: onderscheidenlijk) al datgene besloten, wat Hij wilde, dat in de tijd geschieden zou, inzonderheid met betrekking tot het menselijke geslacht, als het voornaamste werk van God.

2. **Over de vrijheid van de wil na de val, eer de mens wedergeboren is.**

De tweede trap van 's mensen vrije wil is, dat hij, wijl gevallen en uit verdorven ouders geboren zijnde, nog onwedergeboren is. In deze toestand is de wil wel vrij, maar strekt zich steeds alleen uit tot het kwade, zodat hij niets dan zondigen doet. De reden hiervan is, dat de mens door de val beroofd is van de kennisse Gods in het verstand, en van de geneigdheid om Hem van harte met zijn wil te gehoorzamen. Daarentegen heerst in hem een volkomen blindheid en afkerigheid van God, waarvan de mens zich niet kan ontdoen, tenzij de Heilige Geest hem wederbaart en vernieuwt naar het beeld Gods. Zie over deze blindheid van de mensen Gen. 6:5: "Al het gedichtsel der gedachten zijns harten was te allen dage alleenlijk boos"; Jer. 13:23;,Zal ook een Moorman zijn huid veranderen?"; Matth. 7:18: "Een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen"; Ef. 2:1: "dood door de misdaden en de zonden", en 2 Kor. 3:5: "Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken als uit onszelven."

Met dit getuigenis komt de ervaring overeen, die een ieder bij zichzelf bevinden kan; gepaard met het getuigenis van zijn consciëntie, die een ieder leert, dat de mens uit zichzelf geen vrijheid of geneigdheid heeft om het goede te doen, maar integendeel grotelijks overhelt tot het doen van alle kwaad, tenzij hij tot God bekeerd is. Reden, waarom de Kerk in Jer. 31:18 bidt: "Bekeer mij, zo zal ik bekeerd zijn" (Vgl. N.G.B., art. 14). Voeg hier nog bij, dat het hongeren en dorsten naar de verlossing uit de ellende, ter verkrijging van het leven, alsook het opofferen van een gebroken hart, alleen aan dezulken toegekend wordt, die wedergeboren zijn en zalig zullen worden, volgens Ps. 51:19 en Matth. 5:6.

Deze stelling is van oudsher, zoals ook nog heden ten dage, door de Pelagianen bestreden. Want de mensen zijn van nature hoogmoedig, en kunnen dit node toegeven.

Tegenwerping 1. Er is niets gemakkelijker - aldus Erasmus aan het adres van Luther - dan zijn handen te onthouden van stelen; en Socrates, Aristides en vele andere heidenen, die onwedergeboren waren, hebben tal van deugdelijke dingen gedaan. Daarom hebben zij een vrije wil gehad om goed te kunnen doen.

Antwoord.

(1) De vrije wil ten goede veronderstelt een bekwaamheid, om Gode een welbehaaglijke gehoorzaamheid te betonen. Nu, dit kunnen de onwedergeborenen niet. Want neemt eens aan, dat zij met hun uitwendige daden niet stelen, toch doen zij dat vanbinnen door hun kwade begeerlijkheid.

(2) God regeert ook door Zijn voorzienigheid over de harten der onwedergeborenen. Maar daaruit volgt nog niet, dat het hun gemakkelijk valt, om een innerlijke of uitwendige gehoorzaamheid te gaan betonen, die Gode zou behagen. Want omdat zij niet wedergeboren zijn, hebben zij geen geloof. "En al wat uit het geloof niet is, dat is zonde", Rom. 14:23, en,zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen", Hebr. 11:6.

Tegenwerping 2. De werken der Wet zijn goed. De heidenen hebben die Wetswerken gedaan.

Dus volgt daaruit, dat zij ook vóór de wedergeboorte al goede werken gedaan hebben.

Antwoord. De werken der Wet zijn op zich zelf wel goed, maar worden door enig toeval kwaad, als ze door onbekeerden gedaan worden. Want zij kunnen ze niet doen op zulk een wijze en tot dat doel, waartoe God ze geboden heeft.

Tegenwerping 3. Al hetgeen God wenst, dat wij doen zullen, ligt in ons vermogen om dat te doen. God wenst, dat wij bekwaam mogen zijn om goed te doen. Derhalve kunnen wij van onszelf ook goeddoen, en hebben wij de werking van de Heilige Geest niet nodig.

Antwoord. Als het van God heet, dat Hij dat wenst, dan moet dit menselijkerwijs in tweeërlei zin opgevat worden.

1. Als Hij ons gebiedt en uitnodigt tot bekering.

2. Als Hij Zijn liefde jegens de mens betoont, en hem bekend maakt, dat Hij geen lust heeft in de dood des zondaars. Echter dient dit niet betrokken te worden op de uitvoering van Zijn gerechtigheid. Want daarin heeft God Zijn grootste welbehagen.

Aanhoudende tegenwerping. Wanneer iemand een ander uitnodigt om wel te doen, en zich daarover verblijdt, dan ligt het in het vermogen van hem, die genodigd wordt, en hangt het volbrengen niet af van hem, die nodigt. Daaruit volgt dus, dat het goeddoen niet van God, maar van de mens afhangt.

Antwoord. Dit volgt er niet uit. Want het is niet voldoende, dat God nodigt, maar daar dient nog onze wil bij te komen om wél te doen; welke wil wij niet van onszelf hebben, maar van God.

Tegenwerping 4. Indien wij voor onze bekering niet anders kunnen doen dan zondigen, dan straft God ons ten onrechte, aangezien wij noodzakelijk (moeten) zondigen.

Antwoord. Ook dit is niet juist, omdat wij deze noodzaak onszelf, in onze stamouders aangemerkt, hebben berokkend. Ja, wat méér is: wij willen noch begeren van nature iets anders dan de zonde. Dus worden wij ook rechtvaardig gestraft.

3. **De vrijheid van de wil na de wedergeboorte.**

De derde trap van de vrije wil in dit leven is, als de mens wedergeboren is, hoewel nog niet volmaakt en verheerlijkt. In deze staat gebruikt de wil zijn vrijheid niet alleen tot het goede, maar ook tot het kwade.

Tot het goede. Want dank zij de bijzondere genade van de Heilige Geest wordt door het Woord van God 's mensen natuur vernieuwd, zodat in zijn verstand een nieuw licht en kennis van God ontstoken wordt; in het hart nieuwe werkingen, en in de wil nieuwe genegenheden - die met Gods Wet overéénkomen - welke krachtdadig door de Heilige Geest bewogen worden om te handelen naar deze kennis en geneigdheid. En zo krijgt de wedergeboren mens nieuwe krachten, om te willen hetgeen Gode behaagt, en begint hij God ook in alles te gehoorzamen; zoals geschreven staat in Deut. 30:6: "De HEERE uw God zal uw hart besnijden"; Ez. 36:26: "Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u"; 2 Kor. 3:17: "Waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid", en 1 Joh. 3:9: "Een iegelijk die uit God geboren is, die doet de zonde niet."

En zoals die wil enerzijds ten goede strekt, zo is het ook, dat zulks wel ten kwade werkt. Want 1. de vernieuwing van het verstand en van de wil wordt in dit leven niet volmaakt, maar er blijven, zelfs in de allerheiligsten, steeds nog vele overblijfselen der zonde. Dit is er de reden van, dat de werken die zij doen, onvolmaakt en met zonden besmet zijn, Rom. 7:18: "Ik

weet dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont." (Vgl. Dordtse Leerregels V, art. 1 en 2). 2. De wedergeborenen worden niet steeds door de Heilige Geest geregeerd, maar God verlaat ze soms wel eens, om hen te beproeven of te vernederen; evenwel zó, dat zij weder tot boetvaardigheid geroepen worden en niet kunnen verloren gaan, Ps. 51:13: "Neem Uwen Heiligen Geest niet van mij", en Jes. 63:17: "HEERE, waarom doet Gij ons van uw wegen dwalen?" (Vgl. D.L., V, art. 5-7).

Kortom, na de aanvang der wedergeboorte is de mens in staat om het goede te kunnen verkiezen. Dat hij tot het goede bekwaam is, blijkt uit het feit, dat het verstand en de wil, die door de Heilige Geest verlicht en geheiligd zijn, omgebogen worden tot beoefening van een nieuwe gehoorzaamheid. Tot het kwade, omdat de allerheiligsten in dit leven de wedergeboorte niet volkomen deelachtig worden, maar nog vele zwakheden en gebreken in zich hebben vanwege de aanklevende erfzonde; en daarom zijn de goede werken, die zij doen, niet volkomen goed. Wat de Wederdopers en anderen tegen de onvolkomenheid der wedergeboorte en goede werken in dit leven inbrengen, zal bij de verklaring van Vraag 114 worden behandeld.

4. **De vrijheid van de wil na dit leven, wanneer de mens verheerlijkt is.**

De vierde trap van de vrije wil in de mens is na dit leven volkomen, wanneer hij verheerlijkt en volkomen wedergeboren zijn zal. In die staat zal 's mensen wil vrij zijn om uitsluitend het goede, en niet het kwade te kiezen. En dit zal een volmaakte vrijheid zijn, om altijd en volkomen Gode gehoorzaam te zijn; en daardoor alleen zullen wij niet (meer) zondigen, maar dan zullen we van niets meer een afkeer hebben dan van de zonde, ja dan zullen we gans niet meer kunnen zondigen. Want in het verstand zal licht en een volkomen kennis van God zijn; in de wil en in het hart de allergrootste en volmaaktste volvaardigheid om Hem te gehoorzamen; en derhalve zal er dan noch onwetendheid noch twijfelingen aan God noch de geringste hardnekkigheid tegen Hem gevonden kunnen worden.

Zij zullen nimmermeer verlaten worden, maar steeds in het hemelse leven door de Heilige Geest voortdurend geregeerd worden, zodat het onmogelijk zijn zal, dat zij in enig opzicht zullen kunnen afdwalen; zoals blijkt uit Matth. 22:30: "Maar zij zijn als Engelen Gods in den hemel", en 1 Joh. 3:2: "Zij zullen Hem zien gelijk Hij is" (n.l. Christus). Dus zal onze staat dan heel wat heerlijker zijn dan die van Adam voor de val geweest is. Want hij kwam wel overeen met de wil van God, maar hij kon zowel het kwade als het goede willen; en dus hadden zijn gaven nog enige onvolmaaktheid, n.l. het vermogen om van God te kunnen afwijken, en die gaven te verliezen. En zo blijkt het, dat hij toen veranderlijk goed was. Maar in de staat der heerlijkheid zal men niet anders dan het goede kunnen willen. Want zij zullen allen, dank zij de genade des Heiligen Geestes, voor eeuwig bewaard en volkomen in het goede bevestigd worden, zodat zij nimmermeer van God zullen kunnen afwijken; d.w.z. dat zij onveranderlijk goed zullen zijn. Ja, zij zullen in Gods oprechtheid ten volle bevestigd zijnde, nooit kunnen afwijken of enig kwaad begeren. Want zij zullen in de kracht Gods bewaard worden, in de oprechte vrijheid van de wil, tot beoefening van het goede.

Het is daarom uit hetgeen over deze trappen der menselijke vrijheid gezegd is, duidelijk, dat het een lastering moet heten, wanneer men beweert, dat wij de mensen de vrije wil ontnemen, omdat wij leren, dat de mens in de staat der zonde niets verkiezen kan, dan hetgeen kwaad is voor God. Want de onherborenen verkiezen het kwaad ook zeer vrijelijk in de staat der zonde. De vrije wil wordt in God en de engelen niet weggenomen, dewelke niet anders dan het goede kunnen betrachten; en evenmin in de kwade geesten, die niet dan alleen het kwade

kunnen verkiezen; en wel, omdat de eersten met het meest vrije voornemen van de wil het goede zoeken, en de laatsten uitsluitend het verkeerde zoeken. Zo verkiezen ook de onwedergeborenen zeer vrijelijk het kwade; en hun beste werken, die zij uiterlijk doen, zijn kwaad voor God, omdat zij de haat tegen God in hun hart vasthouden.

Tot deze trappen kan ook de vrijheid der engelen, behalve de derde trap, herleid worden. Onder de eerste trap viel de wil van alle engelen, eer er gevallen zijn.

Onder de tweede trap valt de wil der kwade engelen, die na hun val, tot duivelen geworden, uitsluitend het verkeerde willen, Joh. 8:44.

Onder de vierde trap valt de wil der goede engelen, die in de waarheid bevestigd zijn, zodat zij niet zondigen kunnen, maar onveranderlijk goed zijn én blijven, Ps. 103:20 en 148:2. Daarom heten zij "uitverkoren engelen", 1 Tim. 5:21, van wie, Matth. 18:10, getuigd wordt, dat zij "altijd het aangezicht van God zien", en in Matth. 22:30, dat de uitverkoren mensen "zullen zijn als engelen Gods in den hemel." Deze volharding in hun staat danken zij niet aan eigen heerlijkheid of deugd der natuur, Job 4:18, maar aan een genadige weldaad van God, door de Zoon, hun Behouder en Regeerder; opdat zij altijd met Hem, als het Hoofd, tezamen gevoegd, mét de uitverkorenen een eeuwige gemeente en tempel van God mogen vormen, Kol. 1:16 en 19v.

ZONDAG 4.

Verklaring van het tweede deel van 's mensen ellende.

Het eerste deel van 's mensen ellende, dat bestaat in zonde en verdorvenheid, is tot dusver behandeld en verklaard in de twee vorige Zondagsafdelingen Nu volgt in deze Zondag de verklaring van het tweede deel, dat bestaat in *de straf*, door de zonde verdiend.

Alvorens echter daarover gehandeld wordt, wordt tot nader verklaring en bevestiging van liet voorafgaande, eerst nog een antwoord gegeven op een tegenwerping of uitvlucht, die meestal ingebracht wordt tegen de vorige leer van 's mensen verdorvenheid. Dus worden in deze Zondag twee zaken behandeld:

1. Er wordt hier een *tegenwerping* tegen de voorgaande leer beantwoord, in vraag 9, en 2. wordt de *straf*, die de zonde verdient, verklaard in vraag 10 en 11.

Vraag 9: *Doet dan God de mens geen onrecht, dat Hij in Zijn Wet van hem eist, wat hij niet doen kan?*

Antwoord: *Neen Hij a). Want God heeft de mens alzo geschapen, dat hij dat kon doen b). Maar de mens heeft zichzelf en al zijn nakomelingen door het ingeven des duivels c) en door moedwillige ongehoorzaamheid van die gaven beroofd d).*

a. Matth. 18:23v., Luk. *17:*10, Rom. 3:5v.

b. Gen. 1:27, Ef. 4:24.

c. Gen. 3:4, Joh. 8:44, 2 Kor. 11:3.

d. Pred. 7:29, Rom. 5:12.

Verklaring van Vraag 9.

De negende Vraag is een tegenwerping van 's mensen vernuft tegen de vorige, om in de verdorven mens een volkomen vrije wil, zowel ten goede als ten kwade, te willen stellen; of anders God van onrecht te beschuldigen. De kern van deze tegenwerping is deze: Wie onmogelijke dingen gebiedt, is onrechtvaardig (gelijk in de achtste Vraag gesteld wordt). God gebiedt in de Wet de verdorven mens onmogelijke dingen. Daaruit volgt dus, dat God onrechtvaardig zou zijn.

Hier dient men op twee dingen te letten:

1. of God rechtvaardig een onmogelijke gehoorzaamheid eisen kan,
2. of Hij ze ook tevergeefs eist.

1. ***God eist het rechtvaardig.***

Want zoals de Catechismus antwoordt: *God had de mens zó geschapen, dat hij die gehoorzaamheid wel kon betonen. Maar de mens heeft door het ingeven des duivels en zijn eigen vrije moedwil zichzelf en al zijn nakomelingen van deze Goddelijke gaven beroofd;* en zo heeft hij zichzelf en alle nakomelingen willens en wetens een onmogelijkheid bezorgd, om gehoorzaam te zijn. Eén en ander is al te voren aangetoond bij de Vragen 6 en 7.

Hieruit is nu duidelijk, wat men dient te antwoorden op deze tegenwerping, n.l. dat hij onrechtvaardig is, die onmogelijke dingen gebiedt.

1. Tenzij Hij tevens eerst de macht erbij geeft, om te kunnen doen hetgeen Hij gebiedt.

2. Tenzij degene, wie het geboden wordt, deze macht door eigen schuld, willens en wetens verloren heeft. Maar God had de mens naar Zijn beeld geschapen, zodat hij alles doen kon, wat God naar Zijn recht van hem eiste. Is het nu, dat de mens willens en wetens, door eigen schuld, dit goed verloren heeft, daarmee heeft niet God tegelijk Zijn recht verloren, om de schuldige gehoorzaamheid te vorderen. Zoals men ziet, dat een schuldeiser zijn recht niet verliest om het hem verschuldigde te vorderen, al is het, dat de schuldenaar er al zijn goed heeft doorgebracht en onmachtig geworden is om te betalen. Matth. 18:24.

"Hij heeft zichzelf en al zijn nakomelingen van die gaven beroofd."

Onze voorouders hebben de macht om God te gehoorzamen verloren, voor zichzelf en hun nakomelingen; want zij hadden ze voor beiden ontvangen. Het is, als wanneer een edelman van enig vorst een leengoed in ontvangst neemt onder de eed van trouw, in naam van hemzelf en van zijn opvolgers. Is hij zijn heer ontrouw, dan verliest hij het leen voor zichzelf en zijn opvolgers. En wanneer de leenheer aan de kinderen het leengoed, dat vanwege des vaders ontrouw verloren ging, onthoudt, dan doet hij hun geen onrecht; maar als hij het hun teruggeeft, dan bewijst hij genade.

2. ***God eist de gehoorzaamheid niet tevergeefs.***

Want wanneer Hij deze eist, maakt Hij sommigen ook bekwaam, om Hem gehoorzaam te kunnen zijn. Hij heeft de Wet ook om andere redenen bevolen, d.w.z. dat het alles tezamen gedaan worde, wat Hij beval: n.l. opdat de uitverkorenen Gode de lof der gerechtigheid zouden toeschrijven en hun (eigen) onmacht belijden; opdat zij zouden weten, wat zij vooral van God moeten begeren, opdat zij tenslotte met God verzoend en door de Heilige Geest vernieuwd, een nieuwe gehoorzaamheid aan God in dit leven gaan bewijzen; en opdat de verworpenen de uitwendige tucht zouden oefenen, en dat hun verdorvenheid en moedwil

ontdekt worde, opdat zij niet te verontschuldigen zijn; en opdat de rechtvaardigen, wanneer zij gestraft worden, des te heerlijker openbaar worden.

Daarom is op de tegenwerping, die aan de voorafgaande het meest gelijk is, n.l. dat "wie onmogelijke dingen gebiedt, die gebiedt het tevergeefs" dit het juiste antwoord: Wie onmogelijke dingen gebiedt, die gebiedt tevergeefs, wanneer hij n.l. alleen met die bedoeling gebiedt, dat de onmogelijke dingen verricht zullen worden; maar niet, wanneer het tot andere doeleinden bevolen wordt, zoals van Gods wege geschiedt, zowel ten opzichte van de Godzaligen als van de goddelozen.

Want God eist de volkomen gehoorzaamheid aan de Wet, van de zijde der Godzaligen: 1. Opdat hun onmacht gekend worde, Rom. 3:20: "Door de Wet is de kennis der zonde"; 2. Opdat zij weten zouden, hoe zij vóór de val geweest zijn; 3. Opdat zij weten, wat vooral zij van God moeten begeren, n.l. de vernieuwing van de natuur; 4. Opdat zij verstaan, wat Christus bedoelt te doen, n.l. dat Hij vóór hen voldaan heeft en hen wederbaart; en 5. Opdat in de Godzaligen een nieuwe gehoorzaamheid zou aanvangen. Want de Wet leert, wat God voor de weldaad der verlossing van ons terugvraagt.

Van de goddelozen wordt de gehoorzaamheid geëist,

1. Opdat de rechtvaardigheid Gods in hun verdoemenis zou openbaar worden; want zij weten, wat zij behóren te doen. Wanneer ze dat dus niet doen, dan worden zij terecht verdoemd, Luk. 12:47: "De dienstknecht welke geweten heeft den wil zijns Heeren", enz.
2. Opdat de uiterlijke tucht gehandhaafd, en
3. Opdat de voorwerpen van genade zouden bekeerd worden.

Wie onmogelijke dingen gebiedt, die gebiedt niet tevergeefs, n.l. wanneer dit erbij gesteld wordt: tenzij hij tevens de macht geeft om te doen. Maar wanneer God iets gebiedt, dan geeft Hij ook de uitverkorenen de macht om het te doen en Hem gehoorzaam te zijn, door dit in hen te beginnen en tenslotte te voleindigen. (Vgl. D.L., III/IV, art. 17). Alzo dat de uitverkorenen mét Augustinus zeggen: "Geef wat Gij beveelt, en beveel dan wat Gij wilt, en Gij zult niet te vergeefs bevelen." Zo is dus deze onmogelijke eis een zeer grote weldaad, omdat zij de weg is om de mogelijkheid te krijgen.

Vraag 10: *Wil God zulk een ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?*

Antwoord: *Neen Hij, geenszins. Maar Hij vertoornt Zich schrikkelijk [a]), beide over de aangeboren b) en werkelijke zonden c), en wil die door een rechtvaardig oordeel tijdelijk en eeuwig straffen, gelijk Hij gesproken heeft d): Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, om dat te doen.*

a. Rom. 1:18, 2 Thess. 1:7-9.
b. Rom. 5:12 en 14; 6:23, Ef. 2:3.
c. Rom. 1:18; 2:8, Ef. 5:6.
d. Gal. 3:10, Deut. 27:26.

Verklaring van Vraag 10.

Tot zo ver hebben wij het eerste deel van 's mensen ellende, n.l. de zonde en de oorsprong daarvan verklaard. Nu wordt er verder gehandeld over de straf der zonde; hetwelk het tweede deel vormt van 's mensen ellende. De Catechismus leert ons hier op grond van de Heilige

Schrift, dat God de zonde zeer zwaar, rechtvaardig en stellig straft. *Zeer zwaar;* d.w.z. met tijdelijke en eeuwige straffen, en wel vanwege de grootte der zonde; want het oneindig Goed is vertoornd. *Rechtvaardig,* want alle zonden schenden de rechtvaardigheid Gods én Zijn Wet. En daarom verdient ook de geringste zonde de eeuwige verstoting en straf. *Stellig,* want God is waarachtig, en Hij verandert nimmermeer het vonnis, dat eenmaal in de Wet is uitgesproken: "Vervloekt zij, die de woorden dezer Wet niet zal bevestigen, doende dezelve", Deut. 27:26, Gal. 3:10.

Vraag 11: *Is dan God ook niet barmhartig?*

Antwoord: *God is wel barmhartig a), maar Hij is ook rechtvaardig b). Daarom eist zijn gerechtigheid, dat de zonde, welke tegen de allerhoogste Majesteit Gods gedaan is, ook met de hoogste, dat is: met de eeuwige straf, aan lichaam en ziel gestraft worde c).*

a. Ex. 34:6, Ps. 86:15; 103 ; 8, Ef. 2:4.

b. Ex. 20:5; 34:7, Ps. 5:5.

c. Matth. 10:28.

Verklaring van Vraag 11.

Deze Vraag is een tegenwerping van de aanhangers van *Origenes.* Zij zijn van mening, dat tenslotte alle goddelozen, ja zelfs ook de duivelen, nog zalig zullen worden; en zulks in strijd met Vraag 10, en vooral met het feit, dat God alle zonden met eeuwige straffen bestraft. "Want", zeggen zij, "God is hoogst barmhartig; dus zal Hij van Zijn gestrenge recht enige afstand doen, en de zonde niet met eeuwige straffen bestraffen."

De Catechismus geeft hierop ten antwoord, dat God wel hoogst barmhartig is, echter zó dat Hij ook rechtvaardig is. Alsof zij wilden zeggen, dat Hij Zijn barmhartigheid niet bewijst, tenzij Zijn gerechtigheid ongekrenkt blijve. Daaruit besluiten zij, dat, ondanks de barmhartigheid, zijn rechtvaardigheid eist, dat alle zonden met de hoogste, dat is: met de eeuwige straffen aan lichaam en ziel gestraft worden; en wel daarom, dat alle zonden tegen de hoogste Majesteit Gods begaan worden; en dat er dus een overeenkomst moet zijn tussen de misdaad en de straf. Want het feit is des te gruwelijker en verdient dan ook des te zwaarder straf, naarmate de persoon belangrijker is, tegen wie het bedreven en die daardoor beledigd wordt.

Het komt dus Eén, Die hoogst barmhartig is, wel toe, dat Hij niet Zijn uiterste recht vordert, zonder kwetsing nochtans van Zijn rechtvaardigheid, welke in God ook op het hoogst (aanwezig) is, niet minder dan Zijn barmhartigheid. (Verg. D.L., II, art. 1). En Zijn gerechtigheid (zoals Hij Zich in Zijn Woord geopenbaard heeft) vereist, dat onze zonden, die tegen Zijn oneindige Majesteit bedreven zijn, niet alleen met tijdelijke, maar ook met eeuwige straffen, zowel naar ziel als lichaam, gestraft worden.

Aanhoudend bezwaar. Ja, maar als God dan niet afstand doet van het strengste en uiterste recht, dan is Hij niet barmhartig, maar alleen recht- vo a rdig. Welnu, Hij straft de zonde eeuwig, dus voert Hij Zijn uiterste recht uit. En dus is Hij uitsluitend rechtvaardig en niet tegelijk barmhartig.

Antwoord. Hoewel God de zonden met de eeuwige straf straft, toch laat Hij veel van Zijn uiterste recht schieten. Want wat de verworpenen betreft, jegens hen betoont Hij grote barmhartigheid, wanneer Hij in dit leven de straffen uitstelt, en hen met vele weldaden tot

bekering lokt; en in de eeuwigheid zelf zal Hij hen lichter straffen, dan hun zonden wel verdienen; en ten laatste zal Hij Zich niet over hun ondergang verblijden.

Wat betreft de uitverkorenen: ook jegens hen betoont Hij de allergrootste milddadigheid, als Hij hun Zijn Zoon geeft en Hem in hun plaats, uit louter genade en barmhartigheid, aan de straffen onderwerpt, waartoe Hij door geen enkel recht of enige verdienste hunnerzijds verplicht is. Bovendien, hoewel iemand zijn uiterste recht zoekt, kan hij toch nog barmhartig zijn, wanneer hij in zijn wijsheid een manier weet te vinden, om de straffen te lenigen, en zijn barmhartigheid zo te richten, dat de gerechtigheid niet gekrenkt wordt, en die zich, wanneer de rechtvaardigheid uitgevoerd wordt, niet verblijdt in het verderf van een booswicht, maar liever zou willen, dat hij in leven bleef.

Want een rechter, die zich niet over het verderf van een booswicht verblijdt, wanneer hij hem de straf doet ondergaan, maar met medelijden bewogen wordt - hoewel hij het uiterste recht uitvoert - mag toch barmhartig heten. Van God is dit allebei openbaar: Hij toch heeft geen vermaak in het verderf der goddelozen, want Hij wil niet de dood der zondaars; én Hij straft alle zonden terdege naar het uiterste recht, d.w.z. met tijdelijke en eeuwige straffen, opdat Hij rechtvaardig zij. Maar Hij verzacht ook het hoogste recht, wanneer Hij de straf van ons afwendt, op Zijn Zoon, opdat Hij insgelijks barmhartig zij.

Men moet dus de barmhartigheid en rechtvaardigheid van God steeds tezamen verbinden, en nooit van elkaar scheiden. De *barmhartigheid* dient, opdat wij niet twijfelen of wantrouwen aan de verlossing uit onze ellendigheid, aangezien God zeer barmhartig is. De *rechtvaardigheid* dient, opdat wij zijn barmhartigheid niet misbruiken tot zorgeloosheid des levens, daarop maar voortzondigende, om ons te bedriegen; want God is ook rechtvaardig.

Hiertegen plegen nog andere tegenwerpingen gericht te worden.

Tegenwerping 1. De goddelozen bloeien in dit leven. Daarom worden niet alle zonden met tijdelijke en eeuwige straffen vergolden.

Antwoord.

(1) Zij bloeien niet altijd, want zij worden ten laatste in de eeuwige pijn geworpen, indien zij zich niet bekeren.

(2) Ook terwijl het hun wèl gaat, worden ze gestraft. Want zij worden gekweld en gepijnigd door de knaging der consciëntie; en hierbij komen vaak nog andere vreselijke straffen. Tenslotte zijn de goederen, die zij met grote wellusten gebruiken, hun tot schade, en dat des temeer, naarmate zij moeten belijden, dat zij daardoor gestraft worden. Want meestal gebruiken ze die tot gulzigheid en andere lelijke zonden, waardoor zij zichzelf de tijdelijke en eeuwige straffen op de hals halen.

Tegenwerping 2. Maar God heeft het kwaad en de dood niet gemaakt. Daarom zal Hij de zonde niet zo zwaar straffen.

Antwoord. Hij heeft ze wel niet in den beginne gemaakt, maar toch heeft Hij daarna in Zijn rechtvaardig oordeel de zondaars met de dood gestraft, en straft ze nog, zoals Hij dreigt: "Gij zult den dood sterven." Daarom staat er bij de profeet, Amos 3:6: "Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?"

Tegenwerping 3. Als God de zonde straft met tijdelijke en eeuwige straffen, dan straft Hij tweemaal voor één zaak, n.l. eerst in dit leven, en hiernamaals na dit leven; en dat is onrechtvaardig.

Antwoord. Hij straft de zonde niet tweemaal. Want de straffen die God de goddelozen in dit en in het andere leven toeschikt, zijn niet twee verschillende straffen, maar twee trappen of

delen van één straf; want de tijdelijke straffen zijn maar een beginsel van de eeuwige, en vormen niet één gehele of afzonderlijke straf op zichzelf.

Tegenwerping 4. Ongelijk(soortig)e zonden moeten met geen gelijke straffen gestraft worden. Daarom moeten niet alle zonden met eeuwige straffen vergolden worden.

Antwoord. Dat is niet juist. Maar alleen dit volgt eruit, dat niet alle zonden met gelijke en even grote straffen gestraft moeten worden; en dit is de waarheid. Welnu, alle zonden, zelfs de geringste, verdienen de eeuwige dood, omdat ze verkeerd doen tegen het eeuwig en oneindig Goed. Derhalve zullen alle zonden, wat de duur aangaat, wel gelijk gestraft worden, maar niet met gelijke straffen. Want zwaardere zonden zullen met zwaarder, en lichtere zonden met lichter straffen - en dat: tot in eeuwigheid - gestraft worden.

Tegenwerping 5. Als God de zonden met de eeuwige straffen straft, dan volgt daaruit, dat wij allen tezamen in die straffen eeuwig moeten vergaan, of dat Gods rechtvaardigheid gekrenkt wordt.

Antwoord. Indien God de zonde in ons had willen straffen, zouden wij allen voor eeuwig rampzalig geweest zijn. Of Gods gerechtigheid had gekrenkt moeten worden, indien God ons de straffen kwijtschold zonder volkomen voldoening. Maar Hij doet geen van beide. Want Hij straft onze zonden, niet aan ons, maar aan Christus. Want voorzeker zouden wij anders allen tezamen hebben moeten vergaan. Ook straft Hij ze aan Christus wel met een tijdelijke straf, maar die toch aan de eeuwige gelijk is; zoals hierna bij de uiteenzetting van Christus' dood nader verklaard zal worden. Dit is de goedertieren verzachting van het recht, welke het Evangelie bij de Wet doet.

Aanhoudend bezwaar. Als God onze zonden aan Christus straft, en Hij rechtvaardig is, dan behoort Hij ze niet aan ons te straffen; en daarom wordt de Godzaligen ten onrechte kruis en tegenspoed toegezonden.

Antwoord. Het kruis is geen straf voor de zonden, maar slechts een Vaderlijke kastijding, om hen tot nederigheid te tuchtigen.

Over kruis en tegenspoed.

Op dit punt zijn er drie belangrijke verschilpunten:

1. Hoevelerlei kruis of tegenspoed er is;
2. welke de oorzaken van het kruis zijn; en
3. welke troost men tegenover het kruis stellen moet.

1. Hoevelerlei kruis of tegenspoed er is.

De rampen of wederwaardigheden zijn óf eeuwig óf tijdelijk.

De *eeuwige* zijn die eindeloze kwelling en smart naar ziel en lichaam, die alle duivelen en goddeloze mensen, die in dit leven niet bekeerd worden, zullen moeten ondergaan. Deze pijn en weedom heet in de Heilige Schrift *gehenna, vuur, worm, kwelling en eeuwige dood.* Want deze straffen zullen eeuwig duren en gelijkvormig zijn aan de straffen van stervenden, die altijd stervende zijn en maar nooit sterven kunnen. Want dat zal de eeuwige dood zijn: steeds te sterven, en nooit dood-zijn; of een gestadige dood met eeuwigdurende kwellingen en verdriet.

Dat er zulke straffen zijn, betuigt de Heilige Schrift in Jes. 66:24: "Hun worm zal niet sterven

en hun vuur zal niet uitgeblust worden", Marc. 9:43v.: "Henen te gaan in de hel, in dat onuitblusselijk vuur; waar hun worm niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt", Matth. 25:41: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijnen engelen bereid is", Matth. 10:28: "Vreest veel meer Hem, Die beide ziel en lichaam kan verderven in de hel", en 1 P. 4:18: "Indien de rechtvaardige nauwelijks zalig wordt, waar zal de goddeloze en zondaar verschijnen?" De ziel is de oorzaak en bron van de zonden; het lichaam is het instrument om uit te voeren hetgeen de ziel gebiedt. Daarom zullen de werkmeester en het werktuig der zonden beide rechtvaardig gestraft worden.

De reden hiervoor is duidelijk. Want voor de zonde, tegen het oneindig Goed bedreven, wordt rechtvaardig een oneindige straf gevorderd; en door

een tijdelijke straf van het schepsel kan de oneindige gerechtigheid van de Schepper niet voldaan worden.

Op dit punt werpt men tegen, dat het Gode niet betamen zou - aangezien Hij ten hoogste barmhartig is - dat Hij zijn schepselen met eeuwige pijnen straffen zou. Maar even tevoren is al geantwoord, dat God niet alleen hoogst barmhartig, maar ook hoogst rechtvaardig is; en dat Hij daarom de eeuwige pijnen der goddelozen kan aanzien. Hetgeen nog verder hiertegen ingebracht wordt, is reeds bij Vraag 10 behandeld.

De *tijdelijke* tegenspoeden, zoals ziekte, armoede, verachting, laster, verdrukking, ballingschap, oorlog en andere ellendigheden: daaraan zijn in dit leven zowel de vromen als de goddelozen, en ten laatste ook aan de tijdelijke dood onderworpen. *Deze zijn of straffen of kruis.*

Een *straf* is een verderving en pijn, die tot vergelding van de misdaden door de Gerechtigheid toegezonden wordt. Alle tegenspoeden der goddelozen zijn straffen. Want zij worden hun met die bedoeling toegezonden, dat aan Gods gerechtigheid genoegdoening gedaan wordt; en de Wet verplicht alle mensen of tot gehoorzaamheid of tot straf. En hoewel de tijdelijke straffen der goddelozen niet genoegdoen aan Gods gerechtigheid, toch zijn het straffen. Want ze vormen een deel van de totale straf, of zijn een begin der vergelding, van hetgeen in eeuwigheid van hen geëist wordt. Zoals een deel van de lucht "lucht" genoemd wordt, zo heet een gedeelte van de straf ook "straf."

Want er is verschil in straf. Het *eerste* (deel der straf) is er in dit leven. Want als het geweten bij de goddelozen knaagt, dan begint reeds de helse worm. Het *tweede* is er in de tijdelijke dood, wanneer de zielen, van de lichamen gescheiden, zonder troost in de plaats der pijniging gestoten worden, Luk. 16. Het *derde* is er in het laatste oordeel, wanneer lichaam én ziel in de hel geworpen zullen worden, en wanneer alle helse en eeuwige straffen als een heirleger geweldig alle goddelozen zullen aanvallen.

Het *kruis* wedervaart de Godzaligen; het is eigenlijk geen straf, want het wordt hun niet toegezonden als een voldoening voor de zonden.

Er zijn vier soorten kruis, onderscheiden naar de bedoeling, waarmee ze ons toegezonden worden. Het kruis, of de rampen der vromen zijn:

1. Kastijdingen der Godzaligen, welke uit Gods barmhartigheid voortvloeien. Daarom zijn het eigenlijk geen straffen, maar Vaderlijke kastijdingen; evenals een vader zijn zoon zacht tuchtigt, wanneer hij zondigde; opdat zij daardoor zouden vermaand worden, om met hun zonden en afdwalingen te breken. Ziet eens, hoe David om zijn zondeval door de Heere getuchtigd werd, toen hij ervoor in ballingschap moest omzwerven. Zo gedraagt God Zich veelal jegens Zijn kinderen, dat Hij op zware zonden ook zware kastijdingen laat volgen, ten

einde in hen berouw op te wekken en ze te herinneren aan Gods toorn en aan de eeuwige straffen, die zij hadden moeten ondergaan, indien zij zich niet bekeerden en om Christus' wil vergeving verkregen. Zie 1 Kor. 11:30-32: "Daarom zijn onder u vele zwakken en kranken en velen slapen. Want indien wij onszelven oordeelden, zo zouden wij niet geoordeeld worden. Maar als wij geoordeeld worden, zo worden wij van den Heere getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld worden."

2. Beproeving van het geloof en de hoop, aanroepingen, vreze Gods en lijdzaamheid der Godzaligen, opdat zij in deze deugden zouden vorderen, en hun zwakheden aan henzelf en anderen ook bekend worden, zoals uit *Jobs* tegenslagen gebleken is.

3. Martelaarschappen. Dit zijn a.h.w. getuigen voor de Godzaligen, omdat zij de leer met hun bloed komen te bevestigen. Want de tegenslagen, balling- schappen, kwellingen en tirannie, welke de Godzaligen omwille van de belijdenis der waarheid, van de zijde der vervolgers vaak moeten verduren, zijn werkelijk *"martyria"*, d.w.z. getuigenissen en zegels tot bevestiging van het feit, dat de leer des Evangelies, waarvoor zij hun bloed laten vergieten, alleen de ware leer is, en dat die (leer n.l.) hen, zelfs in de dood, troosten en geruststellen kan, dat er na dit leven hun een ander en beter leven, en de vervolgers een rampzalig oordeel te wachten staat.

4. Het *rantsoen* of de voldoening voor de zonde. Dat is uitsluitend de gehoorzaamheid van Christus of Zijn betaling voor de zonde, begonnen van het uur van Zijn ontvangenis af, en voortdurend tot het laatste van Zijn strijd aan het kruis, ja zelfs tot het tijdstip van Zijn dood toe.

2. ***Welke de oorzaken van de tegenheden zijn.***

Deze zijn, wat de goddelozen betreft:

1. de zonden, die de straffen verdienen en God daartoe aanzetten;

2. Gods rechtvaardigheid, die de straffen vanwege de zonde toezendt;

3. de instrumentele oorzaken zijn onderscheiden, zoals engelen, mensen, goeden en kwaden, alsook andere schepselen, die allen tezamen tegen de zondaar gewapend worden en Gode ten dienste staan.

De oorzaken van de tegenspoeden der Godzaligen, zijn:

1. De *zonde.* Echter niet zoals bij de goddelozen. Want zij (n.l. de Godzaligen) worden daartoe Vaderlijk gekastijd, opdat zij hun afwijkingen zouden leren kennen, om hun wandel te verbeteren. God toornt soms wel eens op hen, hetgeen zij verdienden; echter zijn dit uitsluitend vermaningen tot boetvaardigheid, vgl. 1 Kor. 11:32: "Maar als wij geoordeeld worden, zo worden wij van den Heere getuchtigd", en Ps. 119:71: "Het is mij goed, dat ik verdrukt ben geweest." Maar bij de goddelozen viert God de teugels, om naar het verderf te lopen. Hij geeft hun de vermaken van dit leven, zodat zij een korte vreugde genieten, opdat Hij hen, daar Hij ze als Zijn schepselen nog Zijn liefde betoonde, des temeer van ondank zou kunnen beschuldigen en hun alle uitvluchten zou benemen.

2. Opdat zij daardoor zouden leren, de zonde, de wereld en de duivel te haten, Joh. 15:19: "Indien gij van de wereld waart, zo zou de wereld het hare liefhebben", Ef. 6:12: "Wij hebben den strijd niet tegen vlees en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten", enz., en 1 Joh. 2:15: "Hebt de wereld niet lief."

3. Opdat zij beproefd en in de Godzaligheid geoefend zouden worden; ja, opdat zij steeds oorzaak zouden hebben om zich te kunnen oefenen en verder te gaan in het geloof, in de hoop, in de gehoorzaamheid, in de aanroeping van God en in de beoefening van lijdzaamheid. Want het is gemakkelijk om te roemen in zijn geloof, als men in voorspoed leeft. Maar in tegenspoed bespeurt men het best de heerlijkheid van de deugd, Eccl. 34:10: "Die niet ervaren is, weet weinig", en Rom. 5:4: "De bevinding (werkt) hoop"?

4. Veel bijzondere gebreken bij de Godzaligen. Manasse, Josafath en anderen hadden ieder hun eigen zonden, zoals daarom ook de kastijdingen verschillend zijn. Daardoor geeft de Heere te kennen, hoezeer Hij Zich over de zonde van de Zijnen vertoornt, ja dat Hij die zwaarder straffen zal, als zij erin volharden, Luk. 12:47: "En die dienstknecht welke geweten heeft den wil zijns Heeren en zich niet bereid noch naar Zijnen wil gedaan heeft, die zal met vele slagen geslagen worden."

5. Opdat de luister en heerlijkheid Gods in de wonderlijke verlossing des- temeer zou uitschitteren. Daarom laat de Heere de Zijnen wel eens in de grootst mogelijke gevaren komen, zoals in Egypte, Babel, enz. gebleken is; zodat Hij ze wel eens "ter helle doet nederdalen", maar Hij doet ook "weder opkomen", 1 Sam. 2:6, om te bewijzen, dat Zijn verlossing zeer heerlijk en wonderbaar is, ja ver boven het bereik van enig schepsel, om uit te vinden.

6. Opdat de Godzaligen aan Christus zouden gelijkvormig zijn, zowel in ellende als in heerlijkheid, 2 Tim. 2:12: "Indien wij verdragen, wij zullen ook met Hem heersen", Rom. 8:29: "Die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook te voren verordineerd den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te zijn", en Matth. 10:24: "De discipel is niet boven den meester, noch de dienstknecht boven zijnen heer."

7. Opdat zij door hun martelarijen aan de ware leer getuigenis zouden geven. Want wanneer de Godzaligen om hun belijdenis vele moeilijkheden, ja zelfs de dood willen verduren, dan betonen zij daarmee, dat zij van die waarheid ten volle bij henzelf overtuigd zijn, en - zonder God tot toom te verwekken - daarvan geenszins kunnen afwijken; ja, dat deze leer hun zelfs in de dood een vaste troost biedt, en derhalve een waarachtige leer is. In Joh. 21:19 wordt Petrus voorzegd, "met hoedanigen dood hij God verheerlijken zoude."

8. Opdat daaruit zou blijken, dat er een toekomstig oordeel en een eeuwig leven te wachten staat. Want Gods rechtvaardigheid en waarheid vordert, dat het de goeden wel en de kwaden slecht gaat. Nu geschiedt dit niet altijd in dit leven. Dus moet er nog een ander leven te wachten zijn. Vgl. 2 Thess. 1:4v. "Alzo dat wijzelf van u roemen in de Gemeenten Gods over uw lijdzaamheid en geloof in al uw vervolgingen en verdrukkingen, die gij verdraagt; een bewijs van Gods rechtvaardig oordeel", enz.

Hiervandaan komt deze *tegenwerping* van een wereldling tegen Gods voorzienigheid. "De Gemeente", zeggen zij, "is Gods Gemeente niet. Want zij wordt in heel de wereld bestreden en van alle mensen vertreden."

Antwoord. Juist omdat zij door de goddeloze en boze mensen bestreden, en om de leer des Evangelies onderdrukt wordt, is zij de wáre Gemeente. "Want indien zij van de wereld was, zo zou de wereld het hare liefhebben", Joh. 15:19. Maar de oorzaak van de tegenspoed en het lijden van Gods volk is openbaar; en de ellendige uitkomst zal de wereld ten laatste te schande maken en haar dwaasheid weerleggen.

3. ***Vertroostingen, die tegen het kruis en lijden kunnen dienen.***

De vertroostingen in kruis en tegenheden zijn tweeërlei. Sommige ervan komen alleen de

Gemeente toe, en de andere heeft de Gemeente gemeen met de filosofie. Dit is in de algemene Voorrede, bij de 3e Vraag al genoemd, en wordt hier nu nader verklaard. De eerste vertroosting, mét de twee laatste, komen alleen aan de Godzaligen toe; evenwel zijn de andere gemeenschappelijk, zij het alleen maar naar de letter; maar in haar volle kracht en betekenis strekken zij mede uitsluitend tot troost voor de ware Gemeente.

1. De zonden zijn vergeven en zij zijn met God verzoend. Dit vormt het fundament en de grondslag voor alle andere vertroostingen. Want zonder deze kunnen de andere geen nut doen; aangezien iemand die in onzekerheid leeft aangaande zijn verzoening met God, steeds in twijfel verkeert, of hem de belofte der genade wel toekomt; terwijl daarentegen, wanneer deze troostgrond zuiver gelegd is, alle andere vanzelf volgen. Vgl. Rom. 8:31: "Zo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn?" Ja, als God een Vader der Zijnen is, dan kunnen wij verzekerd zijn (van het feit), dat Hij niets zal toezenden dat hun schadelijk zijn kan, maar dan zal Hij hen daarentegen tegen alle kwaad beschermen. Want het staat vast, dat, wanneer de oorzaak weggenomen is, ook hetgeen uit die oorzaak voortvloeit, vernietigd is. Welnu, als de zonde weggenomen is, dan kunnen ook de straffen en de dood, als gevolgen der zonde, niet meer van kracht zijn (Letterlijk: niet meer plaatshebben).

2. Het lijden geschiedt niet zonder Gods wil en voorzienig bestel. Daaruit volgt, dat men Hem in voor- en tegenspoed gehoorzaam zijn moet. Deze troost stelt het hart van Gods kinderen tevreden, omdat zij verstaan, dat het hun Vader is Die wil, dat zij dat lijden moeten ondergaan; en aan Zijn gehoorzaamheid bevinden zij zich gebonden. Hiermee vertroosten zij zich, niet alleen omdat Hij het zo wil, maar zij bedenken ook, wat zij zoal aan Hem verschuldigd zijn, en zij zijn bij zichzelf ervan overtuigd, dat zij zelfs het aller- zwaarste lijden om Zijnentwil behoorden te verdragen, temeer omdat het geen straf voor hun zonden, maar een Vaderlijke kastijding is. Job 2:10: "Zouden wij het goede van God ontvangen en het kwade niet?" en 13:15: "Ziet, zo Hij mij doodde, zoude ik niet hopen?", Ps. 39:10: "Ik ben verstomd, ik zal mijnen mond niet opendoen, want Gij hebt het gedaan." Daarom komen zij ook met Job te zeggen: "De HEERE heeft gegeven en de HEERE heeft genomen; de Naam des HEEREN zij geloofd!", Job 1:21. Ook de *filosofen* leren, dat men geduldig dragen moet wat niet veranderd kan worden. Daarin stellen zij dus een onvermijdelijke noodzaak, en zij leren, dat het dwaasheid is om zich tegen de prikkel te stoten. Maar intussen onderwerpen zij zich niet aan God in hun tegenslagen, erkennen Zijn toorn niet, en, willen die niet gewillig dragen, ten einde Hem te gehoorzamen. Zij erkennen slechts, dat zij het kwaad niet van hun hals kunnen afwerpen. En dit is werkelijk een ellendige troost.

3. Het is een heerlijk werk en een ware deugd, Gode gehoorzaam te zijn. En om dit te behouden, moet men in kruis en tegenspoed de moed niet opgeven. Tijdelijke bezittingen zijn grote weldaden van God, maar geloof, hoop, gehoorzaamheid enz. overtreffen ze verre. Daarom dienen wij er wel voor te zorgen, dat wij de mindere weldaden niet boven de meerdere stellen, en dat wij de meerdere niet verwerpen, om de mindere te houden, Matth. 10:37: "Die vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig", en 16:25: "Zo wie zijn leven zal willen behouden, die zal hetzelve verliezen." Op deze troost dringen ook de filosofen wel aan; echter erg flauwtjes, omdat zij de ware deugd missen.

4. Zij die in tegenspoed zijn, hebben een goede consciëntie. Deze is echter uitsluitend oprecht in de Godzaligen, die overtuigd zijn van de vergeving van hun zonden, en weten, dat God hun om Christus, de Middelaar, genadig is; door welk geloof zij een nieuwe gehoorzaamheid aanvangen. De wijsgeren, zoals Cato en anderen, troosten hun aanhangers op een heel andere manier. Want wanneer zij tegenslagen hadden, murmureerden zij tegen God, en zouden zij wel gewild hebben, dat het geluk (Letterlijk: avontuur) hun goede consciëntie (zoals zij die noemden) steeds gevolgd was.

5. De kastijdingen, beproevingen en martelarijen worden van Godswege met een goede bedoeling toegezonden.

A. Tot Zijn eer, die openbaar wordt in de verlossing. Door deze overweging wordt de pijn der Godzaligen verzacht. Want zij weten, dat door hun lijden en gehoorzaamheid God verheerlijkt wordt, en dat er een heerlijke verlossing eenmaal op volgen zal, Ps. 44:23: "Om Uwentwil worden wij den gansen dag gedood; wij worden geacht als slachtschapen", en 119 137: "HEERE, Gij zijt rechtvaardig, en elkeen Uwer oordelen is recht."

B. Tot onze zaligheid, welke door de tegenslagen volmaakt wordt, 1 Kor. 11:32: "Wij worden van den Heere getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld worden."

C. Ook tot zaligheid van anderen, en tot voortplanting van de ware Gemeente. Ziet dit bij de Apostelen, Hand. 5:41: "Zij dan gingen henen, verblijd zijnde, dat zij waren waardig geacht geweest om Zijns Naams wil smaadheid te lijden." Want velen werden door hun standvastigheid bekeerd en in het geloof bevestigd.

De wijsgeren zeggen, dat men tot een goed doel leidt, wanneer men het vaderland daardoor tracht te behouden, en om een eeuwige naam te maken, enz. Maar intussen denkt de ellendige mens: "wat zal mij dit baten, als ik dan verloren moet gaan?"

6. *Men moet de uitkomst van voor- en tegenspoed eens vergelijken*. Immers is het beter om gedurende een korte tijd door de Heere getuchtigd te worden - terwijl men dan intussen een zékere hoop op verlossing bezit - dan in overvloed aan alle mogelijke dingen te leven, en ten slotte door God verstoten en in het eeuwige verderf neergeworpen te worden. De wijsgeren vinden, wanneer zij kwade dingen onderling vergelijken, op dit punt een gering goed, dat uit de onderlinge vergelijking van de kwade dingen voortkomt. Maar het voornaamste goed, waarvoor men veel lijden moet om het te verkrijgen, dat kennen zij niet.

7. *Dat men een vaste hoop hebbe, dat het lijden uit genade vergolden en beloond worden zal in dit of in het toekomende leven,* Matth. 5:12: "Uw loon is groot in de hemelen." Immers in de hemelen worden andere goederen in het vooruitzicht gesteld, waarmee het lijden van deze tijd niet te vergelijken is. Ja, zelfs ontvangen de gelovigen al in dit leven grote goederen, meer dan de onbekeerden. Want zij hebben vrede met God en genieten reeds de beginselen van het eeuwige, zalige leven. En ten opzichte van de tijdelijke ge -deren, al zijn ze soms gering, ook daarvan hebben zij er voldoende tot verkrijging van hun zaligheid, Matth. 19:29: "Zo wie zal verlaten hebben huizen, of broeders of zusters, of vader of moeder, of vrouw of kinderen of akkers om Mijns Naams wil, die zal honderdvoud ontvangen en het eeuwige leven beërven", Ps. 37:16: "Het weinige dat de rechtvaardige heeft, is beter dan de overvloed veler goddelozen", en Rom. 5:3: "Maar wij roemen ook in de verdrukkingen", enz.

De in het vooruitzicht gestelde vergelding vertroost ook de filosofen enigszins in een klein, maar niet in een groot kwaad. Want zij zouden de vergelding liever willen missen, dan dat ze die zo duur moesten kopen. Ook is hun voorgestelde vergelding niet gelijk aan de onze, maar onzeker, kleiner en tijdelijk.

8. De gelovigen moeten letten op de voorbeelden van anderen.

1. Van Gods Zoon, Joh. 15:20: "Een dienstknecht is niet meerder dan zijn heer." En God wil, dat zij aan het beeld van Christus gelijkvormig zullen worden, Rom. 8:29, Fil. 2:5 en 2 Kor. 8:9. Zij moeten dus Jezus volgen zowel in smaad als in eer. Dit vereist ook dankbaarheid. Want Hij heeft niet voor Zichzelf, maar voor de Zijnen de dood geleden.

2. De voorbeelden van de heiligen en martelaren, die geleden hebben, en toch op een wonderlijke manier door God verlost en behouden werden. Zij moeten zichzelf niet meer voorspoed beloven, dan anderen, die misschien beter waren dan zij, te beurt is gevallen.

Matth. 5:12: "Alzo hebben zij vervolgd de Profeten, die vóór u geweest zijn", en 1 P. 5:9: "Denwelke wederstaat, vast zijnde in het geloof, wetende dat hetzelfde lijden aan uw broederschap, die in de wereld is, volbracht wordt."

9. *God is met Zijn hulp steeds en in alle tegenheden bij de Zijnen tegenwoordig.* Dit ondervinden zij, wanneer Zijn Geest hen versterkt en troost. Ja, Hij laat de Zijnen nooit "verzocht worden boven vermogen", maar de tegenheden zijn steeds gevoegd naar de krachten, die zij ontvingen, en zij verkrijgen "met de verzoeking ook de uitkomst", om het te kunnen verdragen, 1 Kor. 10:13. En in Ps. 91:15 belooft de Heere: "In de benauwdheid zal Ik bij hem zijn." Vgl. ook Joh. 14:16: "Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid"; in vers 18: "Ik zal u geen wezen laten", en in vers 23: "Mijn Vader zal hem liefhebben en Wij zullen tot hem komen en zullen woning bij hem maken." Jes. 49:15: "Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme over den zoon haars buiks? Ofschoon deze vergate, zo zal Ik toch u niet vergeten."

10. Eindelijk zullen zij eens ten enenmale van alle tegenspoeden verlost worden.

Zoals er in de straf drie trappen zijn, zo ook in de verlossing.

De eerste in dit leven. Want zij hebben reeds aanvankelijk het beginsel van het eeuwige leven in zich, Rom. 8:23.

Ten tweede: in de lichamelijke dood. Dit zien wij bij Lazarus, wiens ziel terstond gedragen werd in Abrahams schoot, Luk. 16:22.

Ten derde: na de opstanding, wanneer lichaam en ziel weder verenigd, genieten zullen een volkomen heerlijkheid en gelukzaligheid bij God, door Wie alle tranen van hun ogen zullen afgewist worden, Openb. 21:4.

De eerste troost is het fundament en beginsel van alle ware vertroostingen; en deze laatste het eind en de volmaking van alle andere. Zo zien wij dus het eerste deel van de Catechismus, dat handelt over 's mensen ellende - bestaande in zonde en straf - verklaard en geopend. Hieruit nu kan men vanzelf het besluit trekken, dat de wijsgeren in vroeger tijd een verkeerde gedachte hadden inzake de kennis van de mens. Want als zij hem vermaanden met het "Ken uzelf", dan stelden zij dit voor, opdat hij niet onbekend zou blijven met zijn voortreffelijkheid en uitnemendheid; ten einde hem opgeblazen te maken en een ijdele gedachte van zichzelf te vormen; waardoor hij aan de hoer gelijk werd, die haar vuilheid met een mooi kleed bedekt, opdat zij in het oog van een vreemde schoon en eerbaar zou lijken.

Laat ons dan uit de Wet onze zonde, en uit haar bedreigingen onze strafschuldigheid leren kennen; en als wij van deze onze grote ellende een gevoel ontvangen hebben, laat het ons dan opwekken om de ware troost ernstig te zoeken, die alleen gegeven wordt in Christus Jezus, onze Heere; *door Hem, Die God is, boven alles te prijzen in der eeuwigheid. Amen.*

Einde van het eerste deel van de Catechismus.

HET TWEEDE DEEL VAN DE CATECHISMUS, HANDELENDE OVER 'S MENSEN VERLOSSING.

ZONDAG 5.

Vraag 12: *Aangezien wij dan naar het rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straffen verdiend hebben, is er enig middel, waardoor wij deze straf kunnen ontgaan, en wederom tot genade komen?*

Antwoord: *God wil, dat aan zijn gerechtigheid genoeg geschiede [a]). Daarom moeten wij aan haar óf door onszelf b) óf door een Ander c) volkomen betalen.*

a. Gen. 2:17, Rom. 1:32, 2 Thess. 1:6, Jes. 45:21.

b. Deut. 24:16.

c. Rom. 8:3v.

Inhoud van Deel II.

Dit Deel handelt over 's mensen verlossing. Daarin wordt voornamelijk onderwezen:

1. Dat de verlossing kan geschieden door voldoening voor de misdaad, Vraag 12.
2. Dat de voldoening voor de misdaad alleen kan geschieden door een Middelaar, Die tezamen God en mens moet zijn, Vraag 13-15, waar ook gehandeld wordt over de Middelaar en het verbond.
3. Dat de verlossing uitsluitend uit het Evangelie onderwezen wordt, Vraag 19.
4. Dat alleen de gelovigen deze verlossing deelachtig worden, Vraag 20v., 59v.; enz., waar ook over het geloof, zijn Artikelen en over de rechtvaardigmaking gehandeld wordt.
5. Dat het geloof bevestigd wordt door de sacramenten, Vraag 65v. enz., waar over de sacramenten, de Doop en het Heilige Avondmaal des Heeren, en de kerkelijke tucht of Christelijke ban gesproken wordt.

Verklaring van Vraag 12.

Nadat bewezen is, dat de mens de verplichte gehoorzaamheid niet is nagekomen maar heeft overtreden - waardoor hij zich aan de eeuwige verdoemenis schuldig maakte - dient nu onderzocht te worden of er mogelijk verlossing gevonden kan worden in de weg van voldoening voor de misdaad. Daarop geeft de Catechismus ten antwoord, dat dit het geval is, "wanneer aan de Goddelijke rechtvaardigheid volkomen genoeggedaan wordt."

Want de Wet verplicht alle mensen tot gehoorzaamheid of, bij nalatigheid, tot straf. Wie nu één van beide doet, n.l. of Gode in alles gehoorzaam zijn, of de straf, die bij ongehoorzaamheid bedreigd werd, betalen: die is rechtvaardig en wordt daarom goed gerekend.

Maar er kan op twee manieren voor de straf voldaan worden. De eerste is deze, dat - zoals de Wet dreigt en Gods rechtvaardigheid vordert - wijzelf, die zondigden, voor de zonde betalen

of gestraft worden, vgl. Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer Wet niet zal bevestigen, doende dezelve." Maar deze (eerste) manier is onmogelijk, zoals aangetoond zal worden; omdat wij geen afdoende straf kunnen lijden, zonder totaal vernietigd te worden.

De andere (manier) welke ons het Evangelie bekendmaakt en Gods barmhartigheid toestaat is deze, n.l. dat een Ander in onze plaats voldoen mag; te weten, dat wij zulks buiten onszelf om, in Christus de Middelaar moeten zoeken, Rom. 8:3: "Want hetgeen der Wet onmogelijk was, dewijl zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijnen Zoon zendende", enz. En al wordt dit niet in de Wet geleerd, strijdt het er toch ook niet mee, noch wordt het ergens elders afgekeurd of verworpen. Want wanneer voor de ongehoorzaamheid voldoening geschiedt door genoegzame straf, dan is de Wet voldaan; en ook Gods rechtvaardigheid laat toe, dat de partij, die gezondigd heeft, alsdan van schuld vrijgesproken, ontslagen en in genade aangenomen wordt. Ziehier de inhoud der verlossing.

Over de verlossing.

Inzake de verlossing wordt (ons) hier geleerd: allereerst, dat ze geschieden kan, en hoe ze geschieden moet, Vraag 12. Ten andere: door Wie, Vraag 13-15. Om dit des te beter te verstaan, zullen wij in het kort de volgende vragen verklaren.

1. Wat, en hoedanig 's mensen verlossing is.
2. Of zulk een verlossing mogelijk is.
3. Of ze noodzakelijk en zeker is.
4. Of er een volkomen verlossing te wachten is.
5. Hoe deze geschieden kan.
6. Van en door Wie ze geschieden kan

1. Wat, en hoedanig de verlossing is.

Het woord *verlossing* houdt verband met iets anders. Want alle verlossing is van iets, en tot iets; zoals bij voorbeeld: uit de gevangenis, tot de vrijheid. Want alle mensen zijn van nature als het ware in boeien gesloten en gevangen gehouden door de zonde, de duivel en de dood, 2 Tim. 2:26, Hebr. 2:14v. Men kan daarom 's mensen verlossing niet beter verstaan, dan na overweging van zijn ellende. Want zoals de ellende allereerst uit het verlies der oprechtheid en uit aangeboren boosheid, d.w.z. uit de zonde bestaat, en ten andere uit de straf der zonde: evenzo bevat de verlossing allereerst de vergeving en wegneming der zonde en het herstel van de verloren oprechtheid in ons; en ten andere de verlossing van de straffen en van alle ellenden.

Zoals dus de ellende uit twee stukken bestaat, n.l. de zonde en de dood, zo heeft ook de verlossing twee stukken; deze zijn de bevrijding van de zonde en van de dood. De *verlossing van de zonde* bestaat voor het ene deel in de vergeving der zonde, zodat deze ons niet toegerekend wordt; en anderdeels in haar vernietiging in ons, door de vernieuwing der natuur, opdat ze in ons niet heerse. De *verlossing van de dood* bestaat in de bevrijding van wanhoop, van het gevoel van Gods toorn, van de rampen en ellenden van dit leven, en tenslotte van de tijdelijke en eeuwige dood.

Hieruit blijkt, dat de verlossing van de gevallen mens een volkomen bevrijding betekent uit alle ellende, en een teruggave van de gerechtigheid, heiligheid, het eeuwige leven en de gelukzaligheid door en óm Christus; welke verlossing in dit leven door het geloof en de

Heilige Geest in ons een aanvang neemt, maar pas in het toekomende leven volmaakt worden zal.

2. ***Of zulk een verlossing mogelijk is.***

Hetgeen de Catechismus hier antwoordt, neemt de hoop om de verlossing te krijgen niet weg, en toch stelt ze die ook niet voor, dan onder deze voorwaarde: dat aan Gods gerechtigheid eerst voldaan moet worden. En aangezien dit moet geschieden en dit Gods wil is, zo maakt ze ons nader bekend, dat er daarom volkómen betaling dient te geschieden óf door onszelf óf door een Ander. Zo blijkt dus, dat zulk een verlossing mogelijk was:

1. Vanwege de oneindige goedheid en barmhartigheid van God, die niet dulden kan, dat het ganse menselijke geslacht voor eeuwig verloren zou gaan.

2. Vanwege de eindeloze wijsheid van God, die zulk een wijze van verlossing heeft kunnen uitvinden, waardoor Hij - zonder de minste krenking van Zijn rechtvaardigheid - Zijn barmhartigheid aan het menselijke geslacht heeft betoond.

3. Vanwege Gods almacht, waardoor Hij de mens even goed na de val heeft kunnen oprichten, en van zonde en dood verlossen, als Hij hem uit niet, naar Zijn evenbeeld, vermocht te scheppen. Daarom zou de ontkenning, dat er verlossing mogelijk is betekenen, dat men God de lof van Zijn goedheid, wijsheid en almacht ontnam. Want voorwaar, het ontbreekt God nimmer aan raad, goedheid of macht; zoals er geschreven staat in 1 Sam. 2:6: "Hij doet ter helle nederdalen, en Hij doet weder opkomen"; Ps. 68:21: "Bij den HEERE, den Heere, zijn uitkomsten tegen den dood"; en Jes. 59:1: "Ziet, de hand des HEEREN is niet verkort."

Tegenwerping. Maar er wordt gevraagd, waaruit wij dit weten, en of 's mensen verstand dit buiten Gods Woord om begrijpen kan; ook, of Adam dit na de val heeft kunnen weten en hopen.

Antwoord. Dat er zulk een verlossing mogelijk was, is nu openbaar door de uitkomst; en wij weten ervan uit het Evangelie of de Goddelijke openbaring. Maar het menselijke verstand weet niets van de verlossing, noch van de

wijze waarop die geschiedt; ook al kan men het voor waarschijnlijk houden, dat zo'n verlossing heel niet onmogelijk was, omdat het niet gelovenwaardig is, dat het allerheerlijkste schepsel voor de allergrootste en eeuwige ellende geschapen zou zijn, Och dat God een Wet gegeven zou hebben, die nooit volbracht zou worden. En deze redenen zijn van zichzelf zeer vast, maar het menselijk verstand gelooft ze niet vanwege zijn verdorvenheid.

Evenals nog heden ten dage allen die buiten de Gemeente zijn, het Evangelie niet kennen en deze verlossing verstaan noch erop hopen kunnen: zo heeft ook Adam na de val ze niet kunnen weten noch erop kunnen hopen, alleen op grond van zijn verstand, zonder enige openbaring en bijzondere belofte. Want na de val heeft hij zich niet anders dan Gods hoogste rechtvaardigheid kunnen voorstellen, die de zonde niet ongestraft laat passeren, maar de overtreders eeuwige straffen toezendt; zoals Gods onveranderlijke waarheid met nadruk de zondaar met de dood gedreigd had, toen Hij zeide, Gen. 2:17: "Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." Adam heeft derhalve voldoende geweten, dat aan deze gerechtigheid en waarheid van God voldaan moest worden door een eeuwig verderf van de zondaar, zodat hij ter oorzake van (Letterlijk: uit aanmerking van) dit alles op geen verlossing kon hopen. Toch heeft hij wel enigszins met reden (Letterlijk: gelooflijk) kunnen aannemen, dat er verlossing geschieden kon, mits aan Gods rechtvaardigheid voldaan werd. Maar op deze genoegdoening heeft hij niet kunnen hopen, en niet geweten op welke manier en door

Wie ze zou kunnen worden bewerkt. Ja, ook de engelen zouden in eeuwigheid de wijze van deze verlossing niet hebben kunnen uitdenken, als niet God, in Zijn onuitsprekelijke wijsheid en goedheid, ze door het Evangelie aan de mensen had geopenbaard.

Tegenwerping. Leek Adam de verlossing een onmogelijkheid vanwege Gods rechtvaardigheid en waarheid, dan schijnt ze ook nu nog onmogelijk te zijn. Want de krenking van Gods rechtvaardigheid en waarheid kan thans niet meer geschieden dan eertijds. Zoals daarom eertijds het feit, dat de zondaar aan de ellende ontkwam, Gods gerechtigheid en waarheid gekrenkt zou hebben, zo zal het ook nu nog het geval zijn.

Antwoord. Inderdaad zou het ontkomen van de zondaar aan de ellende, de rechtvaardigheid en waarheid van God krenken, indien dit geschiedde zonder enige genoegdoening voor de misdaad. Als Adam deze genoegdoening gezien of verwacht heeft, dan heeft hij onmogelijk kunnen wanhopen aan de verlossing, vooral niet, als hij tevens Gods natuur - d.w.z. Zijn oneindige goedheid, wijsheid en macht - alsmede het doel, waartoe de mens geschapen werd, overwogen heeft. Want het betaamt niet, dat het allerheerlijkste schepsel door de alleen goede, wijze en almachtige God tot eeuwige ellende zou geformeerd zijn, of dat Hij de mens een Wet zou gegeven hebben, die onmogelijk volmaakt onderhouden werd. Toch heeft hij dit niet gemakkelijk (Letterlijk: gerustelijk) kunnen hopen, aangezien - zoals al gezegd werd - noch hij noch enig schepsel, vóór de verkondiging van het Evangelie, in eeuwigheid bekwaam zou zijn om ook maar iets, dat met Gods gerechtigheid overeenkwam, uit te denken, om van deze straffen bevrijd te worden; tenzij God het hem door Zijn Zoon geopenbaard had.

Daarom komt het hierop neer, dat de gevallen mens op geen verlossing van zonde en dood heeft kunnen hopen, voordat hij hoorde de belofte van het Zaad der vrouw, Dat de slang de kop vermorzelen zou. Maar hij heeft ook totaal niet kunnen of behoren te wanhopen. Want hoewel hij geen stellige en noodzakelijke reden had, waaruit hij besluiten kon dat de verlossing geschieden zou, noch ook de wijze van voldoening begrepen heeft, volgde daaruit toch niet, dat het daarom bij God onmogelijk zou zijn. Daarom moest Adam in Gods wijsheid, goedheid en almacht berusten en niet wanhopen, ook al drong alles hem tot wanhoop, en al scheen niets hem tegen die aanvechtingen te kunnen troosten, indien de stem des Evangelies er niet bij gekomen was. Echter heeft hij na de belofte de wijze van voldoening door Christus mogen verstaan, en heeft hij niet slechts vast op de verlossing leren hopen, maar ook leren antwoorden op alles wat ertegen inging, zoals:

1. Dat Gods rechtvaardigheid hen niet ongestraft laat, die de eeuwige verdoemenis verdiend hebben; en daarom, omdat wij de eeuwige verdoemenis verdiend hebben, is het vanwege Gods rechtvaardigheid onmogelijk, dat wij daarvan verlost kunnen worden. Zijn antwoord luidt: "De gerechtigheid Gods laat degenen die de eeuwige verdoemenis verdiend hebben, niet ongestraft, tenzij er voldoening geschiedt door voldoende straf voor de misdaad."

2. Wanneer niet gedaan wordt, hetgeen de rechtvaardigheid eist en de waarheid vordert, dan worden ze beide gekrenkt. Wanneer nu de mens de verdoemenis ontgaat, dan geschiedt niet hetgeen de rechtvaardigheid eist en de waarheid vordert, d.w.z. dan wordt hij niet gestraft met de eeuwige dood. Derhalve: omdat door 's mensen verlossing zowel de rechtvaardigheid als de waarheid Gods gekrenkt worden, zo volgt daaruit, dat de mens onmogelijk verlost zou kunnen worden. Hierop kon hij ook antwoorden: "De rechtvaardigheid en waarheid Gods zouden gekrenkt worden, ingeval er nooit geen straffen geleden werden, of door de zondige mens zelf, of door een Ander, Die in zijn plaats de straffen komt lijden. Dat Christus het is, Die voor de mens de kop van de slang vermorzelen zou, leerde hij uit de belofte."

3. Hetgeen Gods onveranderlijke rechtvaardigheid en waarheid eisen, dat moet noodzakelijk

geschieden en is onveranderlijk. De onveranderlijke rechtvaardigheid en waarheid Gods eisen, dat de zondaar in de eeuwige straffen terechtkomt. Daarom moet zulks onveranderlijk en noodzakelijk geschieden. Ook, hier heeft hij op weten te antwoorden, n.l. dat "Gods rechtvaardigheid zonder enige verandering eist, dat de zondaar aan eeuwige straffen vervalt, of dat de voldoening door Christus volbracht wordt. Eén van beide moet noodzakelijk geschieden."

4. Aangezien wij onszelf niet kunnen redden uit de zonde en de dood, is het onmogelijk, dat wij daaruit verlost worden. "Weliswaar zou het onmogelijk geweest zijn, indien God geen middel geweten en geen weg geopenbaard had om uit het kwaad te geraken, welke voor het menselijk verstand en alle schepselen onmogelijk was uit te vinden. Deze weg heeft God door Christus geopenbaard."

Deze en dergelijke bliksemen heeft de mens, dank zij de belofte des Evangelies, weten te verdragen en te vernietigen. Maar wij verstaan deze antwoorden thans veel duidelijker dan Adam vroeger. Want wij weten zekerder dan hij, dat de verlossing van de mens niet maar mogelijk is en eenmaal komen zal, maar wij zijn ook, op grond van het Evangelie, van¯ ¯de uitkomst zelf - alsmede krachtens ons geweten - ervan overtuigd, dat deze verlossing nu ook metterdaad door Christus volbracht is. Hieruit volgt dus, dat 's mensen verlossing altijd mogelijk geweest is, om van God teweeggebracht te worden.

3. ***Of de verlossing noodzakelijk en zeker is.***

Hoewel God niet verplicht was om de mens zalig te maken - omdat Hij in Zijn vrijmacht alle mensen in de dood had kunnen laten, en niemand zalig maken, zoals in Rom. 11:35 gezegd wordt: "Wie heeft Hem eerst gegeven en het zal hem weder vergolden worden?" - toch wordt zeer terecht gezegd, dat 's mensen verlossing noodzakelijk heeft moeten geschieden, en dat niet om hemzelf, maar vanwege bepaalde voorwaarden; namelijk:

1. Omdat God vrij en onveranderlijk die verlossing besloten en beloofd heeft; en het is onmogelijk, dat God zou bedriegen of bedrogen worden. Ez. 18:23: "Zonde Ik enigszins lust hebben aan den dood des goddelozen? spreekt de Heere HEERE; is het niet, als hij zich bekeert van zijn wegen, dat hij leve?"

Omdat God tot in eeuwigheid van de mensen geprezen wil worden, Ef. 1:5v.: "Die ons te voren verordineerd heeft tot prijs der heerlijkheid Zijner genade", en Ps. 89:48: "Waarom zoudt Gij aller mensen kinderen tevergeefs geschapen hebben?" Daarom is het van node, dat sommigen verlost worden. Want het feilt God nooit, om het doel van Zijn voornemen te bereiken.

3. God heeft Zijn Zoon niet tevergeefs in de wereld gezonden, noch Christus tevergeefs laten sterven, Joh. 6:38v.: "Want Ik ben uit den hemel nedergedaald, niet opdat Ik Mijnen wil zou doen, maar den wil Desgenen Die Mij gezonden heeft. En dit is de wil des Vaders Die Mij gezonden heeft, dat al wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze", enz., Matth. 9:13: "Want Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering", en Rom. 4:25: "Welke overgeleverd is om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking."

4. Omdat God meer tot barmhartigheid dan tot toorn geneigd is. Maar in het bestraffen der goddelozen betoont Hij uitsluitend Zijn toom. Daarom zal Hij nog veel meer Zijn barmhartigheid bewijzen door het behouden der Godzaligen.

4. ***Of er een volkomen verlossing te wachten is.***

De verlossing is volkomen: in dit leven bij de aanvang, en na dit leven volmaakt; d.w.z. dat zij nu al volkomen in haar delen is. Want wij zijn van allebei, n.l. van de schuld én de straf verlost. Maar hiernamaals zal ze ook in trappen volkomen zijn: n.l. wanneer alle tranen van onze ogen afgewist zullen zijn, en het beeld Gods in ons volkomen hersteld zal worden, en God alles in allen zijn zal.

De redenen hiervan zijn:

1. dat God geen Verlosser is ten dele, maar Hij maakt volkomen zalig en bemint ten hoogste, wie Hij zalig maakt, 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonden", en Matth. 1:21: "Hij zal Zijn volk zalig maken van hunne zonden."

2. God zal de goddelozen op het hoogst straffen, ten einde zij daardoor volkomen genoeg doen aan zijn rechtvaardigheid. Daarom zal Hij de vromen ook ten volle zalig maken, aangezien Hij meer tot barmhartigheid dan tot toom geneigd is.

3. Christus' weldaad is niet zwakker of minder volmaakt dan Adams zonde. Evenwel zou zij onvolmaakter zijn, als Christus ons niet volkomen verloste. Want wij hebben allen tezamen de gerechtigheid en zaligheid in Adam verloren. Daarom is er een volkomen verlossing te wachten, maar bij trappen, zoals reeds gezegd werd: in dit leven volmaakt, in de opstanding volmaakter, en in de staat der heerlijkheid het allervolmaaktst.

5. ***Hoe de verlossing geschieden kan.***

Zulk een verlossing is mogelijk,

1. door de volkomen voldoening voor de bedreven misdaad;
2. door afstand te doen van de zonde en de vernieuwing der natuur, hetgeen door de wedergeboorte en het terugkrijgen van de verloren rechtheid geschiedt. Allebei zijn ze tot de verlossing nodig.

De voldoening voor de misdaad is een genoegzame straf, d.w.z. die aan een eeuwige (straf) gelijk is. Deze voldoening wordt noodzakelijk tot de verlossing vereist. Want, zoals te voren bewezen is, Gods barmhartigheid neemt Zijn rechtvaardigheid niet weg. Aan haar moet voldaan worden óf door een volkomen gehoorzaamheid, óf door een straf, die met de misdaad overeenkomt. Door de gehoorzaamheid kan geen voldoening plaats vinden, omdat de vroegere gehoorzaamheid thans geschonden is. Ook kan de volgende gehoorzaamheid niet voor de voorafgaande misdaad voldoen, aangezien ze tot deze gehoorzaamheid, als aan een tegenwoordige schuld, steeds verplicht zijn. Wanneer dus de gehoorzaamheid eenmaal geschonden is, blijft er geen voldoening over dan door de straf, volgens de bedreiging in Gen. 2:17: "Want ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." Onder welke dood niet alleen allerlei ellende en jammer, alsook de verhuizing van de ziel uit het lichaam (de eerste dood) verstaan moet worden, maar vooral de tweede dood, die genoemd wordt "de toekomende toom Gods" en de "vervloeking", die eeuwig duren zal.

Zo is dus de straf, die voldaan moet worden, tijdelijk en eeuwig, aangezien de mens gezondigd heeft tegen de oneindige Majesteit Gods. Maar op tweeërlei wijze wordt de straf oneindig verstaan: allereerst als eeuwig, en daarom kan de mens zichzelf niet verlossen, omdat hij steeds aan Gods toom en de eeuwige pijnen onderhevig zou blijven; ten andere, wanneer ze wegens haar waardigheid en zwaarte tegen de oneindige straf opweegt, ook al is ze - naar de tijd gerekend - niet eeuwig. Wanneer de straf volkomen geleden is, dan wordt de zondaar weer met God verzoend, en daaruit volgt de verlossing van de schuld.

Het herstel van de natuur, of het teruggeven van Gods beeld in ons, is een reiniging der

zonde door de wedergeboorte, die voor de verlossing erg nodig is. Want God wil de voldoening door de straf, op die voorwaarde aanvaarden, en ons de zonden vergeven, wanneer wij in het vervolg ophouden Hem te vertoornen en Hem onze dankbaarheid voor de verzoening tonen. Want om door God in genade aangenomen te willen zijn en toch niet te willen ophouden om Hem te vertoornen, dat zou zoveel betekenen als met God de spot drijven. Maar wij kunnen niet nalaten te zondigen, tenzij onze natuur vernieuwd wordt. Op deze manier kan dus de verlossing plaatsvinden, wanneer een zodanige voldoening bewerkt wordt, waardoor een straf, die met de misdaad overeenkomt, gedragen wordt, en na welke er geen nieuwe belediging volgt.

6. ***Van of door Wie deze verlossing bewerkt kan worden.***

Hierover wordt gesproken in de volgende vraag van de Catechismus.

Vraag 13: *Maar kunnen wij door onszelf betalen?*

Antwoord: *In generlei wijze, maar wij maken ook de schuld nog dagelijks meerder [a]).*

a. Job 9:2v.; 15:15v., Ps. 19:13, Jak. 3:2, Matth. 6:12; 18:24v.

Verklaring van Vraag 13.

Daar het voldoende bekend is, dat de wijze van verlossing in de voldoening en reiniging der zonden bestaat, wordt er nu verder gevraagd, door wie deze voldoening en reiniging gedaan kan worden; of het ook door ons, dan wel door een Ander geschieden moet; en als het door een Ander geschieden moet, of het dan door een bloot schepsel verricht kan worden; en zo neen, door wie dan, en van welk een Middelaar? Op de eerste vraag wordt geantwoord in Vraag 13, en op de twee andere punten in de Vragen 14v.

Ten eerste: De voldoening kan van of door ons niet gedaan worden, noch door gehoorzaamheid noch door straf.

Niet door gehoorzaamheid.

Eerste reden: Omdat al het goede dat wij doen, wij dat door een huidige verplichting aan God verschuldigd zijn. Daarom kunnen wij door dat middel niet voor de vroegere zonden betalen. Want wij kunnen bij God niets verdienen, zelfs niet voor het heden, en nog veel minder voor de achterliggende tijd. En met enerlei genoegdoening kan geen dubbele schuld, n.l. de huidige en toekomstige, betaald worden.

De tweede reden wordt in de Catechismus in Vraag 13 genoemd: Want wij vermeerderen de misdaad of schuld nog dagelijks. Ja, wij zondigen zonder ophouden, Job 9:2v. en 15:15; en door zo te zondigen, vergroten wij Gods toom en de schuld. Wie daarom niet ophoudt te vertoornen, verzoent de Vertoornde niet; evenmin als een schuldenaar zich ooit uit zijn schulden redden kan, die bij de oude nog nieuwe schulden maakt.

En ook niet door straf.

Reden. Omdat onze oneindige schuld een oneindige straf verdient, d.w.z. een eeuwige, of één die aan een eeuwige gelijk is. Want door onze misdaad vertoornen wij het oneindig Goed; en

dit verdient de eeuwige verdoemenis, of althans een tijdelijke (verdoemenis), die in zwaarte en waardigheid aan de eeuwige gelijk is. Wij zouden wel altijd lijden, maar nooit (kunnen) voldoen, omdat het lijden tot voldoening nooit volkomen zou zijn, en de zonde en dood daardoor nimmer overwonnen zouden worden. Maar het zou als onvolmaakt, eeuwig duren; evenals de voldoening der duivelen en verworpen mensen, die nooit voltooid wordt.

Bovendien is het voor het schepsel vanwege zijn menigvuldige onvolmaaktheid onmogelijk, om een tijdelijke straf te ondergaan, die aan de eeuwige gelijk zou zijn, en zoals vereist wordt tot volkomen betaling, overwinning des doods en verlossing (zoals later nog bewezen zal worden). Het staat daarom vast, dat wij door onszelf aan Gods gerechtigheid niet kunnen genoegdoen. (Vgl. D.L., II, art. 2). Aangezien wij dus door onszelf niet kunnen voldoen, is het nodig dat wij door een Ander voldoen.

Tegenwerping. Als wij noch door onze gehoorzaamheid, noch door onze straf de wet van God kunnen voldoen, dan is de wijze van verlossing door de voldoening ijdel en tevergeefs.

Antwoord. Deze manier is niet tevergeefs. Want al kunnen wij door onze gehoorzaamheid niet genoeg doen, toch kunnen wij voldoen, door een voldoening-schenkende straf te dragen, niet in onszelf, maar in Christus, Die **J** door zijn gehoorzaamheid en straf de Wet voldaan heeft.

Aanhoudend bezwaar. Maar de Wet vordert onze gehoorzaamheid of straf. Want er staat geschreven in Lev. 18:5; Gal. 3:10 en Deut. 7:26: "Welk mens dezelve dingen zal doen, die zal door dezelve leven." "Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen", enz.

Antwoord. De Wet eist wel onze eigen gehoorzaamheid of straf, maar sluit ook nergens uit, of keurt de voldoening van een ander voor ons af, hoewel ze die niet leert of ervan weet. Want het Evangelie heeft ze ons bekendgemaakt en in Christus aangewezen.

Aanhoudend bezwaar. Maar het is onbillijk, dat de onschuldige voor de schuldige gestraft zou worden.

Antwoord. Dat er een ander voor de schuldigen gestraft wordt, is niet in strijd met de rechtvaardigheid Gods, mits er deze voorwaarden bijgevoegd zijn: 1. Degene die gestraft wordt, moet onschuldig zijn. 2. Hij moet dezelfde natuur bezitten, als degenen voor wie hij gestraft wordt. 3. Hij moet zichzelf vrijwillig aanbieden, om voor een ander gestraft te worden. 4. Hij moet de straf kunnen te boven komen. Want hierom kunnen de mensen niet de één in eens anders plaats straffen, omdat zij niet kunnen voorkomen, dat de gestrafte door de straf totaal omkomt. 5. Hij moet hetzelfde doel voorstaan, waarop Christus Zich richtte, n.l. de eer van God en de zaligheid van het menselijke geslacht. (Zie hiervoor vraag 36v.).

Vraag 14: *Kan ook ergens een bloot schepsel gevonden worden, dat voor ons betaalt.*

Antwoord: *Neen het. Want ten eerste wil God aan geen ander schepsel de schuld straffen, die de mens gemaakt heeft a). Ten andere kan ook geen bloot schepsel de last van Gods eeuwige toorn tegen de zonde dragen en anderen daarvan verlossen b).*

a. Gen. 2:17, Ex. 32:33.

b. Ps. 130:3, Jes. 33:14, Hebr. 12:29, Openb. 5:3.

Verklaring van Vraag 14.

Ten tweede. Aangezien er dan door een Ander voldaan moet worden, wordt er gevraagd, of deze *ander* enig schepsel zijn kan, behalve de mens; zo ja, of het een bloot schepsel *alleen*

zijn kan. Beide wordt ontkend.

Van het eerste is dit de reden: Omdat God aan geen ander schepsel straffen wil, hetgeen de mens verdiend heeft; en zulks overeenkomstig Zijn rechtvaardigheid, die niet toelaat, dat het ene schepsel overtreedt en het andere daarvoor gestraft wordt, Ez. 18:20: "De ziel die zondigt, die zal sterven." Deze reden bewijst, dat geen schepsel - behalve de mens - heeft kunnen voldoen voor de mens; ja, dat ook door de eeuwige vernietiging van hemel en aarde, of zelfs der engelen en alle schepselen aan God geen genoegdoening gebracht kon worden voor de zonden der mensen.

Bovendien, omdat de engelen geesten en geen lichamelijke wezens zijn, kunnen zij geen bloed vergieten en offers voor de zonde brengen, om ons daarvan te reinigen, aangezien er zonder bloedstorting geen vergeving of reiniging geschiedt, Hebr. 9:22. De mens heeft trouwens met lichaam en ziel gezondigd. Daarom moet hij ook naar lichaam en ziel (daarvoor) boeten en betalen; hetgeen een engel niet doen kon, veel minder een redeloos schepsel, dat niet betalen kan, wat de mens, een redelijk schepsel, misdreven heeft. Het zou bespottelijk geweest zijn, als de Joden gedacht of gemeend hadden, dat door de offers van redeloze beesten de zonden gereinigd konden worden. Want deze offers wezen alleen op het enige offer van de ware Middelaar, Die de verzoening brengen zou, Hebr. 10:4: "Want het is onmogelijk, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneme."

Van het tweede is de reden:

1. Dat geen schepsel zo'n macht bezit, dat het voor de oneindige schuld van de mens een tijdelijke straf zou kunnen dragen, die in gewicht en waarde gelijk zou zijn aan de oneindige (straf). Want het schepsel zou veeleer teniet gedaan worden, dan dat aan Gods rechtvaardigheid voldaan werd. God is immers een verterend vuur. Ps. 130:3: "Zo Gij, HEERE, de ongerechtigheden gadeslaat: Heere, wie zal bestaan?." Rom. 8:3: "Want hetgeen der Wet onmogelijk was, dewijl zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijnen Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleses, en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees." Deze reden bewijst, dat geen schepsel door de straf aan God zo volkomen voldoening geven kon, dat het daarvan verlost kon worden; hetgeen toch nodig was, zou de verlossing plaatsvinden. Daarom zou er, wegens de zwakheid van het schepsel, geen overeenkomst geweest zijn tussen de zonde en de straf.

2. Omdat de straf van een bloot schepsel niet waardig genoeg kon zijn tot onze verlossing.

3. Omdat geen schepsel bewerken kon, dat wij later niet meer zondigen. Het was het ambt van de Middelaar, om dit te bewerken. Ook kan het *God* alleen niet zijn, Die deze voldoening zal teweegbrengen: eensdeels, omdat God niet lijden noch sterven kan, en ten andere: omdat niet God, maar de mens gezondigd had.

Ten derde. Aangezien wij zelf niet voldoen kunnen, maar iemand nodig hebben om voor ons te voldoen, d.w.z. een Middelaar, die niet *alleen* God of

alleen een schepsel is, zo wordt nu gevraagd: Hoedanig deze Middelaar dan zijn moet. Het antwoord volgt op Vraag 15, n.l. dat er zo'n Middelaar nodig is, Die mens is en tevens God. Over deze Middelaar dus zullen wij nu gaan handelen.

Over de Middelaar.

De leer van de Middelaar moet zorgvuldig behouden, geleerd en verklaard worden.

1. Omdat ze de grond en een korte samenvatting bevat van de ganse Christelijke leer. 2. Om de ere Gods, opdat wij, die weten dat God de zonden niet licht vergeeft, maar Zich daarover

zo ernstig vertoornt, dat Hij ze niet vergeeft dan alleen door de voldoening van Zijn Zoon, deze rechtvaardigheid van God belijden mogen, en tevens Zijn barmhartigheid prijzen, die ons Zijn Zoon tot een Middelaar gegeven heeft, en gewild heeft dat Hij voor ons een slachtoffer zou worden.

3. Om onze troost en zaligheid, opdat wij op deze Middelaar vertrouwende, van het eeuwige leven verzekerd mogen zijn; want deze Middelaar wil en kan ons het eeuwige leven geven, en deze Zijn wil heeft Hij ons Zelf geopenbaard.

4. Omdat deze leer te allen tijde - en ook in onze dagen - door de ketters zwaar bestreden wordt.

Het is beter, dat hier over de Middelaar gehandeld wordt dan hierna bij het Artikel van de rechtvaardigmaking. Want hoewel de leer van de rechtvaardigmaking ook handelt over het ambt des Middelaars, toch zijn het verschillende zaken: te leren, wat en hoedanig de weldaad der rechtvaardigmaking is, hetgeen daar onderwezen wordt, én te leren, van Wie deze weldaad voortkomt, en hoe ze ons geschonken wordt, hetgeen hier onderwezen wordt; evenals het verschillende stellingen (Letterlijk: propositiën) zijn, wanneer hier gezegd wordt: de rechtvaardigmaking is een weldaad des Middelaars, en wanneer dáár gezegd wordt: de rechtvaardigmaking is de vergeving der zonden.

De voornaamste vragen inzake de Middelaar zijn deze.

1. Wat een Middelaar is.
2. Of, en waarom wij een Middelaar nodig hebben bij God.
3. Waarvoor wij de Middelaar nodig hebben, of wat Zijn ambt is.
4. Welk een Middelaar wij nodig hebben, of hoe Hij zijn moet.
5. Wie deze Middelaar is.
6. Of er nog meer middelaars zijn kunnen dan Een.

1. ***Wat een Middelaar is.***

In de beschrijving van de Middelaar moet melding gemaakt worden van Zijn persoon en ambt.

In het *algemeen* dan is een middelaar iemand, die de twistende partijen verzoent, of wel de beledigde partij met voorbeden voldoet, en verzekert dat er geen onrecht meer voorvallen zal. Want verzoenen is:

1. voorbede doen bij hem, tegen wie misdaan werd, ten behoeve van wie misdaan heeft.

2. Voor het bedreven onrecht voldoen.

3. Beloven en bewerken, dat de partij die misdaan heeft, niet meer misdoet. Want als dit niet gebeurt, dan vervalt het resultaat der voorbede.

Ten slotte moet hij tot eensgezindheid en vriendschap brengen, wie te voren twistten en in onmin leefden.

Zonder deze voorwaarden kan er geen echte verzoening tot stand komen. (In het Nederlands heet een middelaar scheidsrechter.)

In het *bijzonder* en hier op deze plaats, is de Middelaar een Persoon, Die God - Die door de

zonden vertoornd is - én het menselijke geslacht, dat om der zonde wil aan de eeuwige dood onderworpen is, met elkaar verzoent. Hij brengt daartoe door Zijn dood voldoening aan Gods rechtvaardigheid en bidt voor de overtreders; Hij eigent de gelovigen Zijn verdiensten door het geloof toe en wederbaart hen door de Heilige Geest, en bewerkt dat zij ophouden te zondigen; ten slotte verhoort Hij het zuchten en bidden dergenen, die Hem aanroepen.

Of: Hij is een Vredemaker tussen God en de mensen. Daartoe verzoent Hij God met de mensen, herstelt hen in Zijn gunst door Zijn voorbede en betaling voor de zonde, en bewerkt Hij, dat God de mensen liefheeft en de mensen God, en dat er tussen God en de mensen een standvastige en eeuwige vrede en eendracht is.

Er is verschil tussen een bemiddelaar en een Middelaar. Want de eerste is iemand niet betrekking tot de natuur en voorwaarde; de Ander betreft het ambt. Christus is beide. Hij staat tussen beiden in, want in Hem is de natuur van beide partijen, d.w.z. de Goddelijke en menselijke natuur. Hij is een Middelaar, want Hij verzoent ons met God, hoewel Hij dus ook enigszins in het midden staat. Want in Hem worden twee dingen verbonden, die anders nooit met elkaar zouden kunnen samengaan, n.l. dat Hij God en Mens is.

2. ***Of wij een Middelaar bij God nodig hebben, en waarom Hij nodig is.***

Dat wij een Middelaar bij God nodig hebben, wordt met deze onwrikbare redenen bewezen.

Ten eerste. Het is zeker, dat zij een Middelaar nodig hebben, die óf door zichzelf óf door een ander, noodzakelijk aan Gods rechtvaardigheid voldoening moeten schenken, om van hun ellende verlost te worden, ingeval zij dat door zichzelf niet doen kunnen. Maar wij moeten noodzakelijk of door onszelf of door een ander aan Gods rechtvaardigheid voldoen, om verlost te worden. Door onszelf kunnen wij dat niet doen. Daarom hebben wij een Middelaar nodig, als wij van de ellende verlost zullen worden.

Verklaring van deze reden, waarbij uit de delen der beschrijving des Middelaars bewezen wordt, dat Hij nodig is.

1. God laat geen verzoening toe, zonder dat men weer tot vriendschap en vereniging met Hem gebracht is. Daarom is er een Tussenpersoon en Vredemaker nodig.

2. Noch zonder voorbidding: daarom is er een Voorbidder nodig.

3. Noch zonder volkomen voldoening: daarom ook een Voldoener.

4. Noch zonder toe-eigening der voldoening: want het is nodig, dat wij die weldaad ontvangen, daarom ook een Toeëigenaar.

5. Noch zonder reiniging der zonde en herstel van Gods beeld in ons, opdat wij ophouden verkeerd te doen: daarom is er ook een Reiniger der,a zonde en een Hersteller der natuur nodig.

Maar deze dingen kunnen wij zelf niet doen, noch in onszelf uitwerken. Want wij kunnen God niet voldoen, zoals tevoren aangetoond is; en wij blijven steeds vijanden van God. Ook bidden wij niet om kwijtschelding van de misdaden, noch kunnen wij vanzelf de weldaad van de Middelaar ontvangen of ons wederbaren. Daarom is er een Ander nodig, te weten een Middelaar, Die deze dingen doen kan en metterdaad ook uitvoert.

Tegen hetgeen tevoren gezegd werd, dat het n.l. nodig is, dat wij of door onszelf of door een Ander moeten voldoen, wordt het volgende aangevoerd.

Tegenwerping. Aangezien de Wet uitsluitend aanwijst en niet meer dan één manier van voldoening erkent, n.l. *door ons zelf,* moet men geen twee manieren stellen, en zeggen: of

door ons, of door een Ander.

Antwoord.

1. Wij geven toe, dat er in de Wet geen andere manier onderwezen en verklaard wordt. Want de manier om door een Ander te voldoen, wordt tevergeefs in de Wet gezocht. De Wet erkent en onderwijst echter deze éne manier, dat zij intussen de andere niet ontkent. Want nergens wordt die andere manier in de Wet uitgesloten, of wordt er gezegd: "alleen door ons." Hoewel daarom de Wet de voldoening door een Ander niet verklaart, sluit ze die toch niet buiten, maar laat het Evangelie deze bekendmaken. En hoewel God deze andere manier niet in de Wet heeft uitgedrukt, toch heeft Hij die in Zijn verborgen raad steeds bij de andere bedoeld, en daarna in het Evangelie geopenbaard en verkondigd.

En toch strijden de Wet en het Evangelie daarom (onderling) niet. Want wat het Evangelie onderwijst, dat ontkent de Wet niet, ook al leert ze het niet. Want nergens wordt in de Wet gelezen, dat men uitsluitend door onszelf moet voldoen. Er zijn dus twee manieren van voldoening, die wel onderling verschillen, maar niet tegen elkaar strijden: 1. *door ons,* welke manier de Wet leert, en Gods rechtvaardigheid eist; 2. *door een Ander,* welke manier het Evangelie onderwijst, en Gods barmhartigheid toelaat.

2. Ten tweede. God eiste een Middelaar van de partij, die vertoornd had. Aangezien God, omdat Hij God is, geen voldoening van Zichzelf ontvangen wilde, maar naar Zijn gerechtigheid wilde, dat de beledigende partij die zou brengen, óf genade zou verwerven door de Middelaar; en een zodanige zou geven, Die volkomen betalen kon, en Gode alleraangenaamst zijn zou, opdat Hij niet afgewezen werd, maar opdat Hij door zijn aangenaamheid - waardoor Hij bij God veel bereiken zou - ons met God gemakkelijk zou kunnen verzoenen, door voor ons te betalen en te bidden. Maar dit ambt konden wij niet bedienen, noch iemand uit ons midden kon dat verrichten, omdat wij allen kinderen des toorns waren. Daarom hadden wij een Middelaar nodig; en ons is een Derde door God geschonken. Eén Die mens en Gode alleraangenaamst was.

3. Ten derde. Het feit, dat wij een Middelaar nodig hebben, Die aan de rechtvaardigheid Gods voor ons genoeg doet, wordt nog door tal van andere redenen bewezen.

1. Want een ieder ervaart bij zichzelf verschrikkingen en pijnen der consciëntie, waarvan hij zichzelf niet bevrijden kan; en deze betuigen, dat hij door zichzelf niet met God verzoend kan worden.

2. Want de goddelozen worden tijdelijk en eeuwig gestraft, daarom dat zij geen Middelaar hebben.

3. Want de offers, door God ingesteld, beduidden het volkomen zoenoffer van Christus, en gaven te kennen, dat zonder deze offerande 's mensen zonde niet weggenomen kon worden.

4. Want de heidenen, door het knagen van hun geweten gedreven, hebben ook door hun offers buiten zichzelf ernaar gestreefd, hoe zij God gunstig zouden stemmen.

5. Zoals ook de huichelaars en roomsgezinden dit door hun offers doen.

3. ***Waarvoor wij een Middelaar nodig hebben, of wat Zijn ambt is.***

Het is het ambt van een Middelaar, om met beide partijen te onderhandelen, zowel met de beledigde als met de belediger. Dus was het het ambt van Christus, onze Middelaar, om eerst te handelen met de Partij, Die vertoornd of tegen Wie misdaan werd, en dat is God; en daarna met de partij, die misdaan heeft, welke wij zijn.

Met God, Die vertoornd is, handelt Hij op deze manier.

1. Hij bidt voor ons bij de Vader, en biedt Zichzelf aan, om voor ons te voldoen.

2. Hij voldoet metterdaad voor ons, door voor onze zonden een afdoende straf te lijden, welke wel eindig is, wat de tijd betreft, maar oneindig is, wat haar gewicht en waardigheid aangaat.

3. Hij belooft, dat wij zullen ophouden, God met onze zonden te vertoornen. Want zonder deze belofte kan ook bij de mensen, en nog veel minder bij God, geen voorbidding plaats hebben. Deze belofte volbrengt Hij metterdaad in ons, door ons de Heilige Geest en het eeuwige leven te geven.

Met ons, die God vertoornd hebben, handelt Hij aldus.

1. Hij komt in het midden te voorschijn treden als een Gezant des Vaders, om uit Diens schoot deze verborgen raad van onze verlossing te openbaren: dat Hij Zichzelf als Middelaar aanbiedt, en dat de Vader Zijn voldoening aanneemt.

2. Hij voldoet voor ons en rekent ons de gedane voldoening toe; Hij schenkt en eigent ze ons toe.

3. Hij werkt in ons, na de Heilige Geest gegeven te hebben, het geloof, waardoor wij de aangeboden weldaad omhelzen en niet verachten. Want er komt geen verzoening tot stand, tenzij beide partijen erin bewilligen, Fil. 2:13: "Hij werkt in ons het willen en het werken."

4. Door die Geest bewerkt Hij, dat wij ophouden te zondigen, door ons te wederbaren naar het beeld Gods, opdat wij een nieuw leven beginnen

5. Hij bewaart ons bij de verzoening, bij het geloof en bij de nieuwe gehoorzaamheid, en beschermt ons tegen de duivel en alle vijanden, en ook tegen onszelf, opdat wij niet afvallen.

6. Ten slotte zal Hij, ons opwekken en verheerlijken, d.w.z., dat Hij zowel de gaven, die wij in Adam verloren hebben, als die Hij voor ons verdiend heeft, (in ons) volmaken zal.

Al deze dingen behandelt, verwerft en volbrengt de Middelaar, zowel door Zijn verdiensten als door Zijn kracht. Daarom zegt men, dat Hij de Middelaar is, én door Zijn verdiensten én door Zijn kracht, d.w.z. dat Hij de uitverkorenen niet alleen door Zijn offerande verdient, maar ze ook door de kracht van Zijn Geest de gerechtigheid, zaligheid en het eeuwige leven geeft en mededeelt, zoals er geschreven staat, Joh. 10:15 en 28: "Ik stel Mijn leven voor de schapen, en Ik geef hun het eeuwige leven"; Joh. 5:26: "Want gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven"; vers 21: "Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil", en Joh. 15:5: "Zonder Mij kunt gij niets doen."

In het ambt des Middelaars worden ook *Zijn weldaden* begrepen. Want het ambt dat God de Middelaar oplegde, is: de Gemeente weldaden te geven; en deze zijn door Paulus het beknoptst beschreven, 1 Kor. 1:30: Christus Jezus "is ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing."

Wijsheid.

1. Want Hij is het, Die wij moeten kennen en in Wiens kennis onze wijsheid gelegen is, 1 Kor. 2:2: "Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd", en 1:24: "Hun die geroepen zijn, beiden Joden en Grieken, prediken wij Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods."

2. Want Hij is het, van Wie onze wijsheid komt, en Die alle wijsheid in ons werkt; en wel op drieërlei wijze: ten eerste heeft Hij ons die uit de schoot Zijns Vaders voortgebracht; ten andere heeft Hij het predikambt ingesteld, dat Hij in stand houdt, en waardoor Hij ons onderricht aangaande de wil Zijns Vaders en inzake Zijn ambt; ten slotte werkt Hij krachtig in de harten der uitverkorenen, zodat zij de leer aanvaarden en aan Hem gelijkvormig worden.

Kortom, Hij is onze Wijsheid, 1. Omdat Hij het is, in Wie onze wijsheid gelegen is. 2. Hij is de oorsprong van onze wijsheid. 3. Ook is Hij het middel, waardoor onze wijsheid verkregen wordt.

Gerechtigheid, d.w.z. Rechtvaardigmaker. Want in Hem is eigenlijk onze gerechtigheid, en Hij schenkt ons die door Zijn verdiensten en kracht.

Heiligmaking, d.w.z. Heiligmaker, Die ons wederbaart en heiligt door Zijn Heilige Geest.

Verlossing, d.w.z. Loskoper of Verlosser, Die ons geheel verlost en vrijmaakt. Want het rantsoen brengen betekent niet slechts het lijden van Christus, dat a.h.w. de waardij en het geld was, dat voor onze vrijmaking betaald is, maar ook de vruchten van dit lijden, en de totale volbrenging van onze verlossing.

4. ***Welk een Middelaar ons nodig is, of hoe Hij zijn moet.*** (Zondag 6)

ZONDAG 6

Over de Middelaar Gods en der mensen.

In de voorafgaande Zondagen is onderwezen, dat de rechtvaardige God de zondige mens niet van de verdiende straf zal ontslaan zonder volkomen voldoening; en dat die niet tot stand gebracht worden kan door onszelf noch ook door enig bloot schepsel in hemel of op aarde.

Daarmee zou dus de mensen alle hoop op verlossing ontnomen zijn, indient God, naar Zijn grote genade en in Zijn oneindige wijsheid, niet een middel en Middelaar had weten te vinden, waardoor deze voldoening teweeggebracht wordt. Dit feit wordt ons in het Evangelie geopenbaard en in deze Zondagsafdeling verklaard. Daarbij worden deze twee punten onderwezen:

1. Hoedanig onze Middelaar en Verlosser zijn. moet, Vraag 15-17.

2. Wie deze Middelaar is, Vraag 18.

Vraag 15: *Wat moeten wij dan voor een Middelaar en Verlosser zoeken?*

Antwoord: *Zulk Eén, Die een waarachtig a) en rechtvaardig mens is b), en nochtans ook sterker dan alle schepselen, dat is: Die ook*[1] *waarachtig God is. c).*

Vraag 16: *Waarom moet Hij een waarachtig en rechtvaardig Mens zijn?*

Antwoord: *Omdat de rechtvaardigheid Gods vorderde, dat de menselijke natuur, die gezondigd had, voor de zonde betaalde d); en dat een mens, zelf zondaar zijnde, niet kon voor anderen betalen e).*

a. Gen. 3:15, Rom. 5:19, 1 Kor. 15:21.

b. Jes. 53:9 en 11.

c. Jes. 9:5, Jer. 23:5v., 1 Petr. 3:18.

d. Gen. 2:17, Rom. 5:15; 8 3, 1 Kor. 15:21 en 47, Ez. 18:20, Hebr. 2:14 en 16v.

e. Jes. 53:9 (vgl. b. en c.), Jer. 33:15, Ps. 49:8, Hebr. 7:26.

Verklaring van Vraag 16.

Deze vraag volgt zeer gepast op de voorafgaande. Want omdat het nu voldoende bekend is,

1. dat men voldoen moet;

2. dat dit niet kan geschieden door onszelf,

3. maar door de voldoening van de Middelaar, Die ons nu beschreven is, zo wordt nu 4. nog gevraagd, hoedanig deze Middelaar zijn moet.

Dit blijkt uit de antwoorden van de Catechismus op de Vragen 15, 16 en 17, waar over de Middelaar onderwezen wordt, dat Hij moet zijn: 1. een Mens, 2. een waarachtig Mens, d.w.z. een Mens uit de mensen, Eén Die dezelfde natuur niet slechts deelachtig is, maar ook blijft; 3. een volkomen rechtvaardig Mens, en 4. waarachtig God, en dus in één Persoon tezamen God en Mens, om Zich tussen de beide partijen te kunnen stellen, en Middelaar te zijn tussen God en de mensen.

[1] Men kan hier invoegen: "te zamen".

De bewijzen van de Catechismus, ontleend aan het ambt van de Middelaar, zoals Die zijn moest, zijn zeer krachtig. Want:

Ten eerste moest de Middelaar een Mens zijn,

1. opdat Hij zou kunnen lijden en sterven. Want Hij heeft voor ons moeten voldoen door Zijn bloed te vergieten, aangezien zonder bloedstorting geen vergeving geschiedt, Hebr. 9:22. Ook heeft Hij voor ons moeten sterven, zoals God gedreigd had, Gen. 2:17:,Gij zult den dood sterven."

2. Opdat Hij door Zijn lijden en dood de mens, die gezondigd had, zou verlossen, 1 Kor. 15:21: "Want dewijl de dood door een mens is, zo is ook de opstanding der doden door een Mens." (Vgl. N.G.B., art. 19).

Ten tweede. Hij moest een waarachtig Mens zijn, d.w.z. Die een menselijke natuur bezat; en dat niet: uit niets geschapen of van de hemel gekomen, maar gesproten uit het menselijke geslacht, dat gezondigd had en van Adam voortgekomen was; en tevens aan alle zwakheden onderworpen, behalve aan de zonde, en wel om deze redenen.

Om *Gods rechtvaardigheid,* welke vorderde, dat dezelfde menselijke natuur die gezondigd had, voor de zonde zou betalen, Rom. 5:12: "Gelijk door één mens de zonde in de wereld ingekomen is en door de zonde de dood", enz. Nu heeft de menselijke natuur, die van Adam voortgeplant is, gezondigd. Daarom moest de Middelaar geboren worden uit Adams nakomelingen, opdat Hij het ganse menselijke geslacht, dat gezondigd had, door Zijn voldoening verlossen zou, Ez. 18:20: "De ziel die zondigt, die zal sterven"; Hebr. 2:14: "Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks derzelve deelachtig geworden, opdat Hij door den dood tenietdoen zoude dengene, die het geweld des doods had, dat is, den duivel"; vers 16: "Want waarlijk, Hij neemt de engelen niet aan, maar Hij neemt het zaad Abrahams aan"; en vers 17: "Waarom Hij in alles den broederen moest gelijk worden", enz., en 1 Tim. 2:5: "Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de Mens Christus Jezus." Ook Augustinus zegt in zijn boek "Over de ware godsdienst": "Dezelfde natuur, die verlost moet worden, moest worden aangenomen." (Vgl. N.G.B., o.a. art. 20).

Om de *waarheid Gods,* die veelal onze Middelaar beschrijft als een arm, zwak en veracht Mens, enz. Zo wordt Hij vooral door Jesaja getekend in het 53e hoofdstuk.

Om *onze troost.* Want als wij niet wisten, dat Hij uit Adam was, zouden wij er niet zeker van kunnen zijn, dat Hij de beloofde Messias was; het Zaad der vrouw, Dat de kop der slang vertrad; onze Broeder, ons Hoofd, en wij Zijn leden, Gen. 3:15: "Datzelve (n.l. het Zaad der vrouw) zal u (n.l. de slang) den kop vermorzelen", en Hebr. 2:11: "Want èn Hij Die heiligt, èn zij die geheiligd worden, zijn allen uit één; om welke oorzaak Hij Zich niet schaamt hen broeders te noemen." Zou Hij nu onze Broeder kunnen zijn, dan moest Hij uit Adams kroost worden voortgebracht, volgens vers 14.

Opdat Hij een *getrouw Hogepriester* zou kunnen zijn, en onze zwakheden te hulp komen, Hebr. 2:17v.: "Waarom Hij in alles den broederen moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hogepriester zou zijn in de dingen, die bij God te doen waren, om de zanden des volks te verzoenen. Want in hetgeen Hij Zelf verzocht zijnde geleden heeft, kan Hij dengenen die verzocht worden, te hulp komen." (Vgl. N.G.B., art. 26; Hebr. 4:15).

Ten derde. De Middelaar moest een volkomen rechtvaardig Mens zijn, d.w.z. niet besmet met enige vlek van erfelijke of dadelijke zonden. Opdat Hij onze Verlosser zou kunnen zijn, d.w.z. dat Zijn offer niet voor Hemzelf, maar voor ons zou gelden. Want zoals de Catechismus zegt: een Middelaar, Die Zelf een zondaar is, kan voor geen ander betalen. En voorwaar! indien Hij met enige zonde besmet was geweest, zo zou Hij Zelf Gods toorn niet hebben kunnen ontvlieden, veel minder de kwijtschelding en het leven voor anderen kunnen verdienen. Ook zou het lijden en de dood van Hem, Die niet onschuldig geleden had, in het oordeel Gods tot geen voldoening voor de zonden van anderen kunnen strekken. Daarom heeft God "Dien, Die geen zonde gekend heeft, zonde voor ons gemaakt", d.w.z. tot een offer voor de zonde, "opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem", 2 Kor. 5:21, en Hebr. 7:26: "Want zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren, en hoger dan de hemelen geworden." Daarom zegt Petrus van Christus, 1 P. 2:22: "Die geen zonde gedaan heeft en er is geen bedrog in Zijnen mond gevonden", en in 3:18: "Christus heeft ook ééns voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen."

Op vier manieren is Christus volkomen rechtvaardig of heeft Hij de Wet volkomen volbracht:

1. Door *Zijn eigen gerechtigheid.* Want Hij alleen heeft een volkomen gehoorzaamheid betoond, zoals de Wet eiste.

2. Doordat Hij *een genoegzame straf voor onze zonden* gedragen heeft. Op deze twee manieren heeft Christus de Wet moeten voldoen. Want ingeval Zijn eigen gerechtigheid niet volkomen geweest was, dan zou Hij voor anderen niet hebben kunnen betalen. En indien ook de voldoening der straf niet genoegzaam geweest was, wij zouden door dat middel niet van de eeuwige dood verlost zijn. De eerste manier wordt genoemd: de voldoening der Wet door gehoorzaamheid, de andere: de voldoening der Wet door straf, die Hij n.l. voor ons gedragen heeft, opdat wij niet aan de eeuwige verdoemenis onderworpen zouden blijven.

3. Doordat Hij ons door Zijn Heilige Geest wederbaart, zodat wij in dit leven, uiterlijk en innerlijk, een nieuwe gehoorzaamheid aanvangen, zoals Gods Wet van degenen vereist, die met God weder verzoend zijn, en zodat wij een volkomen gehoorzaamheid in het eeuwige leven zullen bewijzen.

4. Doordat Hij de Wet geleerd, en gezuiverd heeft van alle dwalingen en vervalsingen, en de ware leer en het verstand daarvan teruggegeven heeft, zoals Hij zegt, Matth. 5:17: "Ik ben niet gekomen om die (n.l. de Wet) te ontbinden, maar te vervullen."

Vraag 17: *Waarom moet Hij tezamen waarachtig God zijn?*

Antwoord: *Opdat Hij uit kracht van Zijn Godheid de last van Gods eeuwige toorn aan zijn mensheid dragen, a) en ons de gerechtigheid en het leven verwerven en wedergeven zou b).*

a. Jes. 9:5; 53:8, Hand. 2:24, 1 P. 3:18.

b. Jes. 43:11, Joh. 3:16, Hand. 20:28, 2 Kor. 5:19, 1 Joh. 1:2; 4:9.

Verklaring van Vraag 17.

Ten vierde. Hij heeft ook God moeten zijn, ja de ware en almachtige God; en niet een "gemaakt" God, of slechts met uitnemende gaven versierd, zoals de ketters verzinnen. Om deze oorzaken:

Oorzaak 1. Opdat Hij uit kracht van Zijn Godheid in Zijn vlees de oneindige toom van God

zou kunnen dragen, alsook de zware straf, die wel tijdelijk, maar aan de eeuwige straf gelijkvormig moest zijn. Want een bloot mens, die Gods toom op zich wilde laden, zou totaal verbrijzeld worden. Derhalve moest de Middelaar een oneindige kracht bezitten en God zijn, om een eeuwige straf te kunnen verdragen, zonder te wanhopen of vernietigd te worden.

Nu moest de straf van de Middelaar van een oneindige waarde zijn, om tegen de eeuwige straf te kunnen opwegen, opdat er een overeenkomst zou bestaan tussen de zonde en de straf.

En toch moest ze eindig zijn ten aanzien van de tijd. Want de Verlosser kon niet steeds onder de straf en in de dood blijven, maar Hij moest die overwinnen, om de weldaad der verlossing te volbrengen, d.w.z. ten volle verdienen, en, na ze verdiend te hebben, ons door Zijn kracht toeëigenen. Dit heeft de Middelaar allebei moeten doen (n.l. de rechtvaardigheid verdienen en ons toeëigenen, opdat Hij een volkomen Zaligmaker zou zijn, door verdienste én krachtdadige toepassing).

Maar geen van beide kon door een bloot mens gedaan worden, met welke kracht hij ook mocht begaafd zijn; omdat hij uit eigen vermogen de dood niet ontworstelen kon. Aangezien het dus nodig was, dat de Middelaar, Die ons

van de dood zou verlossen, door Zijn kracht - in het vlees - de dood overwinnen moest en van Zichzelf afkeren, zo volgt daaruit, dat Hij ook waarachtig God moest zijn.

Oorzaak. 2. Opdat Zijn straf een genoegzame voldoening en vergelding voor onze zonden in Gods gericht zijn zou, moest Hij ons de verloren gegane *gerechtigheid en het leven verwerven* (n.l. door zijn verdiensten en voorbidding) *én wedergeven* (nl door Zijn kracht en Geest). Want onder alle zonden, die van het begin der wereld tot nu toe bedreven werden, is er niet één zo klein, of ze krenkt Gods oneindige Majesteit en verdient de eeuwige dood; en alle zonden zijn zo zwaar, dat ze zelfs door het eeuwig verderf van het schepsel niet gereinigd kunnen worden. Zo zien wij dus, dat de Middelaar van een oneindige waarde zijn moest, n.l. God. Want de waarde van dit rantsoen, waarom het Gode behaagt, is - zij het, ook tijdelijk - toch van een oneindig gewicht, en bestaat uit twee zaken, 1. de voortreffelijkheid van de Persoon, 2. de zwaarte van de straf.

De voortreffelijkheid van de Persoon blinkt hierin uit, dat God de Schepper Zelf lijdt; en Zijn lijden en sterven betekent oneindig meer dan de vernietiging van alle schepsel, en het is hoger te schatten dan al de heiligheid van engelen en mensen. Daarom is het, dat de Apostelen, wanneer zij over Christus' lijden spreken, bijna steeds denken aan Zijn godheid, Hand. 20:28: "De Gemeente Gods, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed"; 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde", en Joh. 1:29: "Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt." Ja, God voegt zelfs in het paradijs deze dingen tezamen, Gen. 3:15: "Het Zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen, en hij zal Het de verzenen vermorzelen."

Tegenwerping. De volkomen vervulling der Wet door gehoorzaamheid kon een voldoening zijn voor onze zonden. Evenwel kon een bloot mens die voldoende volbrengen, als hij maar rechtvaardig was. Derhalve was het dus niet nodig, dat de Middelaar ook God was.

Antwoord. 1. De volkomen gehoorzaamheid aan de Wet kon geen voldoening geven voor de zonden, nadat ze overtreden werd. Want Gods rechtvaardigheid eiste ook een genoegzame straf voor de bedreven overtreding, omdat Hij gezegd had, Gen. 2:17: "Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." 2. Al gaf men toe, dat een bloot schepsel door zijn gehoorzaamheid de Wet volkomen vervullen kon, dan zou deze gehoorzaamheid toch nog niet kunnen gelden voor een ander, aangezien alle mensen verplicht zijn deze gehoorzaamheid te bewijzen. Daarom was het nodig, dat de Middelaar een afdoende straf voor ons leed, en daarom met Goddelijke kracht begiftigd was. Want ook de duivelen kunnen

de last van Gods toom niet dragen, veel minder een mens.

Aanhoudend bezwaar. Maar de duivelen en goddelozen dragen die, en worden gedwongen om de eeuwige toorn Gods te dulden.

Antwoord. Zij verdragen ze wel, maar niet zo, dat zij ooit aan Gods rechtvaardigheid genoegdoen of aan de straf ontkomen kunnen. Want hun straf duurt voor eeuwig. En Gods Zoon moest de last van Gods toom zó, dragen, dat Hij, na de voldoening volbracht te hebben, deze toom van Zichzelf en van ons afkeerde.

Want Zijn straf was wel tijdelijk, maar toch van gelijke waarde als een eeuwige, en wel om twee oorzaken. 1. Om de waardigheid van de Persoon, Die stierf, Welke God is, Hand. 20:28, Rom. 8:3. 2. Om de grootte van de straf. Want Hij verdroeg de onuitsprekelijke pijnen der hel en het gevoel van Gods toom tegen de zonden der ganse wereld, Ps. 116:3: "De angsten der hel hadden mij getroffen"; Deut. 4:24: "Want de HEERE uw God is een verterend vuur", en Jes. 53:6: "Doch de HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen." Daaruit kan men verstaan, waarom Christus zo zeer de dood vreesde, terwijl vele martelaars zich vrijmoedig aanboden om te sterven.

Oorzaak 3. Opdat Hij de verborgen wijsheid en wil van God, tot verlossing van het menselijke geslacht, zou voortbrengen uit de schoot des Vaders, welke Hij niet had kunnen begrijpen, tenzij Hij ook God was. Want geen schepsel kon in eeuwigheid die raad kennen of ontdekken, tenzij Gods Zoon ze had bekendgemaakt, Joh. 1:18: "Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard."

Oorzaak 4. Opdat Hij ons de Heilige Geest kon geven, en ons door die Geest de weldaden, die Hij door Zijn dood verkreeg, n.l. de vergeving der zonden, de gerechtigheid en het eeuwige leven zou schenken en altijd bewaren. Want het was niet voldoende, dat de Middelaar voor ons tot een offer werd en bij God voor ons intrad. Maar het was ook nodig, dat Hij beloofde, dat wij eenmaal zouden ophouden God met de zonden te vertoornen.

Dit kon van niemand van ons beloofd worden vanwege onze verdorvenheid, dan Die macht had om ons de Heilige Geest te geven, en ons door die Geest naar Gods beeld te vernieuwen. Maar het komt alleen God toe - aan Wie deze Geest eigen is, Joh. 15:26: "Dien Ik u zenden zal van den Vader" - om de Heilige Geest te geven en door die Geest de harten der mensen te wederbaren. Want de Heere der natuur kan alleen de natuur weer herstellen en vernieuwen.

Oorzaak 5. Het was te voren geprofeteerd, Jer. 23:6, dat de Messias zou zijn "De HEERE Jehovah) onze gerechtigheid", hetgeen alzo vervuld en zo geschieden moest.

Tegenwerping. De beledigde Partij kan geen Middelaar zijn. Christus is de Middelaar. Dus kan Hij derhalve de beledigde Partij - dat is: God - niet zijn.

Antwoord. De beledigde Partij kan toch wel Middelaar zijn, wanneer deze Partij meer dan één natuur heeft.

5. ***Wie deze Middelaar is, Die God én Mens is.***

Vraag 18: *Maar wie is deze Middelaar, Die tezamen waarachtig God en een waarachtig, rechtvaardig Mens is?*

Antwoord: *Onze Heere Jezus Christus a), Die ons van God tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en tot een volkomen verlossing geschonken is b).*

a. Matth. 1:23, Jes. 7:14, Luk. 2:11, Joh. 14:6, Hand. 4:12, 1 Tim. 2:5; 3:16.

b. 1 Kor. 1:30.

Verklaring van Vraag 18.

Tot nu toe werd behandeld, hoedanig de Persoon des Middelaars zijn moest. Nu wordt verder onderzocht, Wie Hij is. Hem moeten wij kennen, zullen wij Hem aanroepen. En hoe zouden wij er zeker van kunnen zijn, dat de betaling voor ons geschied was, indien wij onze Borg niet kenden, Die Zich in onze plaats gesteld heeft. Daarom wordt hier onderwezen: ten eerste, dat onze Heere *Jezus Christus* de Middelaar is, en ten tweede, dat Hij ons van God, mét al Zijn schatten geschonken is.

Dat Jezus Christus, onze Heere, de Middelaar is, en ook alleen zijn kan, wordt met deze redenen bewezen.

1. De Middelaar moest waarachtig God zijn, zoals reeds aangetoond werd. God de Vader kon het niet zijn, want Hij werkt niet door Zichzelf of zonder middel, maar door de Zoon en door de Heilige Geest; en Hij wordt Zelf geen gezant noch door iemand gezonden, maar Hij zendt Zelf de Middelaar. Ook kon het de Heilige Geest niet zijn. Want Die moest door de Middelaar in de harten der uitverkorenen gezonden worden. Daarom is alleen Gods Zoon de Middelaar.

2. De Middelaar moest door Zijn verdiensten en macht, voor ons het verloren recht om kinderen Gods te zijn, terugverwerven. En daarom moest Hij Zelf ook het recht en de Naam van Gods Zoon bezitten, en dat niet uit genade, maar van nature. Want als iemand aan een ander iets meedelen zal, dan moet hij het zelf eerst bezitten, Joh. 8:36: "Indien dan de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zo zult gij waarlijk vrij zijn"; Joh. 1:12: "Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijnen Naam geloven", en Ef. 1:5v.: "Die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelven, enz., Hij heeft ons begenadigd in den Geliefde." En dus is alleen het Woord, Welke de natuurlijke Zoon van God is, de Middelaar; en niet de Vader, want de Vader is geen Zoon, maar Hij heeft ons door Zijn Zoon tot kinderen moeten aannemen. Noch ook de Heilige Geest, want de Heilige Geest is geen Zoon, maar moest door de Zoon gezonden worden, Die de Middelaar is.

3. De Middelaar moest ons de verborgen wil van God openbaren, een Voorspraak zijn, ons wederbaren enz. En uitsluitend de Zoon is de Persoon, door Wie God de Vader ons Zijn wil openbaart, de Heilige Geest geeft en ons tot nieuwe schepselen maakt. Want de Zoon is het Woord, en de Voorspraak bij de Vader; en door de Zoon geschiedt de tweede schepping, die in de Heilige Schrift daarom steeds met de eerste (schepping) verbonden wordt. Want door Dezelfde, door Wie de eerste schepping geschiedde, moest ook de tweede uitgewerkt worden, Joh. 1 ; 3: "Alle dingen zijn door Hetzelve (n,l. het Woord) gemaakt", vergeleken met 2 Kor. 5:17, Gal. 6:15, Ef. 2:10, Kol. 1:16, Hebr. 1:2. Hieruit volgt, dat alleen de Zoon de Middelaar is.

4. De Middelaar moest de Heilige Geest van Zichzelf, en niet door een ander zenden. Alleen de Zoon zendt de Heilige Geest, niet door een ander. Want de Vader zendt Hem wel, maar door de Zoon; en de Zoon zendt Hem onmiddellijk van de Vader, zoals Hij zegt: "Dien Ik u zenden zal van den Vader", Joh. 15:26.

5. De Middelaar moest voor ons lijden en sterven. Het is alleen de. Zoon, Die de menselijke natuur aangenomen en voor ons geleden heeft en gestorven is, 1 Tim. 3:16:, God geopenbaard in het vlees", en 1 P. 3:18: "Christus heeft ook ééns voor de zonden geleden, Die

wel is gedood in het vlees."

6. Dat de Zoon de Middelaar is, wordt bewezen uit vergelijking van de openbaringen en profetieën van het Oude Testament mét de vervulling ervan in het Nieuwe.

7. Het wordt ook bewezen uit de werken en wonderen, die Christus gedaan heeft, Matth. 11:4v.: "Gaat henen en boodschapt Johannes weder, hetgeen gij hoort en ziet: De blinden worden ziende", enz.; Joh. 5:36: "Dezelve werken die Ik doe, getuigen van Mij, dat Mij de Vader gezonden heeft"; 7:31: "Wanneer de Christus zal gekomen zijn, zal Hij ook meer tekenen doen dan die, welke Deze gedaan heeft?", en 14:11: "Gelooft Mij om de werken zelve."

8. Het wordt ten slotte bewezen uit het onfeilbaar getuigenis van de Heilige Schrift. Zie b.v. 1 Tim. 2:5: "Er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de Mens Christus Jezus", en 1 Kor. 1:30: Christus "is ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing", waar men erop dient te letten, dat dit verstaan moet worden, alsof er geschreven stond: Hij is de Leraar der wijsheid, de Rechtvaardigmaker, de Heiligmaker en Verlosser, d.w.z. de Middelaar en Zaligmaker dank zij Zijn verdiensten en kracht.

Men moet ook uit deze tekst opmerken, dat er staat, dat Hij ons van God geworden, d.w.z. gesteld en gegeven is. Er moest een Middelaar van ons gegeven worden en uit ons voortkomen, omdat wij overtreden hadden. Maar wij konden niemand onder ons vinden, omdat wij allen tezamen kinderen des toorns waren. Daarom was het nodig, dat ons een Middelaar door God gegeven werd, en ook wel een Derde, d.w.z. een Zodanige, Die noch alleen God, noch alleen mens, maar allebei was; opdat Hij voor ons een offerande zou kunnen worden, en door Zijn aangenaamheid, waardoor Hij alles bij God kon bewerkstelligen, ons met God verzoenen zou.

Terloops dient er hier ook op gelet te worden, dat de gerechtigheid en heiligheid in ons, vóór de val, één en dezelfde zaak geweest is, n.l. een gelijkvormigheid met God en Diens Wet, die in ons was; zoals dit ook één zaak is in de heilige engelen. Maar nu, na de val, is het niet meer één zaak, maar twee verschillende zaken in ons. Want onze gerechtigheid ik Christus, en onze rechtvaardigheid is de toerekening van Christus' gerechtigheid, waardoor wij voor God voor rechtvaardig gerekend worden. En onze heiligheid is onze aangevangen gelijkvormigheid met God, en uit deze gelijkvormigheid met God in ons, komt de heiligmaking, welke hier onvolmaakt is, maar in het toekomende leven volmaakt zal worden; want daar zullen de rechtvaardigheid en heiligheid ook weer in ons één zaak zijn.

En dit moge voldoende zijn, wat betreft de Persoon des Middelaars. De hoofdsom der leer is deze:

1. Dat Hij *God is*, zoals geschreven staat, Joh. 1:1 en 3: "Het Woord was God. Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt"; Hand. 20:28: "de Gemeente Gods, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed"; Rom. 1:4: "Die krachtiglijk bewezen is te zijn de Zone Gods naar den Geest der heiligmaking", en 1 Joh. 5:7: "Drie zijn er, Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één." Hier dienen bijgevoegd te worden de getuigenissen (n.l. uit de Schriften), waarin aan Christus een Goddelijke dienst wordt toegeschreven: aanroeping, verhoring, en de werken die alleen Gode eigen zijn; alsmede die teksten, waar Christus met de naam *Jehovah* genoemd wordt, zoals Jer. 23, Zach. 2 en Mal. 3; zoals ook op Christus moet toegepast worden, hetgeen van Jehovah gezegd wordt, Jes. 6:9v., vergeleken met Joh. 12:40, enz.

2. Dat Hij een *waarachtig Mens* is. Hiertoe behoren de getuigenissen, die zeggen, dat

Christus een Mens is, 1 Tim. 2:5; een Zoon des mensen, Matth. 25:31; een Zoon van Abraham, Matth. 1:1; de Vrucht des buiks van Maria, Luk. 1:31; geworden uit den zade Davids naar het vlees, Rom. 1:3 en 9:5; dat Hij in het vlees gekomen is, 1 Joh. 4:2; ook die uitspraken, waar aan Christus de eigenschappen van een mens worden toegekend, zoals: groeien, eten, drinken, iets niet weten, moede worden, rusten, besneden, gedoopt, bedroefd en verblijd worden, enz.

3. Dat deze (twee) naturen in Christus *één Persoon* uitmaken. Hiertoe behoren de uitspraken van de Heilige Schrift, die zaken toeschrijven aan Zijn Goddelijke natuur, die Hem naar de menselijke eigen zijn, en dan weer aan Zijn menselijke, die uitsluitend aan de Goddelijke natuur toekomen. Dit geschiedt echter door een oneigenlijke spreekwijze, die door de oudvaders genoemd werd: de mededeling der eigenschappen, zoals in Joh. 1:14: "Het Woord is vlees geworden"; Hebr. 2:14: "Zo is Hij ook desgelijks derzelve deelachtig geworden"; Hand. 20:28: God heeft Zijn Gemeente verkregen "door Zijn eigen bloed"; Joh. 8:58: "Eer Abraham was, ben Ik"; Matth. 28:20: "Ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld"; Hebr. 1:lv.: God "heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon; Welken Hij gesteld heeft tot een Erfgenaam van alles, door Welken Hij ook de wereld gemaakt heeft", enz.; 1 Joh. 4:3: "Alle geest, die niet belijdt dat Jezus Christus in het vlees gekomen is, die is uit God niet", en Rom. 9:5: "Welker zijn de Vaders en uit welke Christus is, zoveel het vlees aangaat, Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid. Amen",

6. ***Dat er maar één Middelaar is.***

Er is slechts één Middelaar, zoals de Apostel betuigt, 1 Tim. 2:5: "Er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen", enz.

De reden is, dat alleen Gods Zoon de Middelaar is, en alleen het ambt van Middelaar kan uitvoeren. Er is maar één natuurlijke Zoon van God, dus is er ook maar één Middelaar.

Tegenwerping. De heiligen bidden toch ook voor ons. Dus zijn zij ook middelaars.

Antwoord. Er is een groot verschil tussen het voorbidden van Christus en dat van de heiligen, zolang zij in deze wereld leven en voor henzelf en anderen bidden, zelfs voor hun achtervolgers en vijanden. Want de heiligen steunen op Christus' verdiensten, en Christus op die van Hemzelf. Christus heeft Zich alleen als Borg en Voldoener voor ons aangeboden, door Zichzelf voor ons te heiligen; d.w.z. dat Hij (voor ons) in het oordeel Gods treedt; en dat kan van de heiligen niet gezegd worden.

Tegenwerping. Aangezien er vele middelen tot onze zaligheid zijn, zijn er ook vele middelaars.

Antwoord. Dat volgt niet. Want het is niet hetzelfde, een middel én een Middelaar der zaligheid te zijn.

Over het Verbond Gods.

Te voren is opgemerkt, dat de Middelaar een Persoon is, Die twistende partijen, n.l. God en de mens verzoent. Deze verzoening wordt in de Schrift *verbond* of *testament* genoemd, waaronder steeds de Middelaar begrepen moet worden. Want er is geen middelaar, of hij is het van enig verbond en een verzoener van twistende partijen. Daarom wordt na de leer van de Middelaar zeer geschikt het onderricht inzake Gods verbond geplaatst. Daarbij gaat het vooral over deze vragen:

1. Wat het verbond Gods met de mens(en) betekent, dat door de Middelaar opgericht wordt.
2. Of er ook tussen God en de mensen een verbond tot stand kan komen zónder Middelaar.
3. Hoeveel verbonden er zijn, d.w.z. of er twee verbonden zijn.
4. Waarin het Oude en Nieuwe Verbond of Testament overéénkomen, en waarin ze verschillen.

1. ***Wat het verbond Gods met de mens betekent, dat door de Middelaar opgericht wordt.***

‘Een verbond in het algemeen is een onderlinge overeenkomst of verbintenis van twee partijen, waardoor de een zich aan de ander verplicht tot bepaalde diensten, onder toevoeging van tekenen en zegelen tot nadere bevestiging, opdat de belofte onverbrekelijk zij.’ Hieruit laat zich gemakkelijk de beschrijving van het verbond Gods met de mensen afleiden.

Want *Gods verbond* met de mensen is een onderlinge overeenkomst en verbintenis, waardoor God er de mensen van verzekert, dat Hij hun genadig zijn wil, de zonden vergeven, een nieuwe gerechtigheid, de Heilige Geest en het eeuwige leven schenken wil door en om Zijn Zoon, de Middelaar; én waardoor de mensen zich hunnerzijds aan God verplichten tot geloof en boetvaardigheid; d.w.z. om deze zo grote weldaden met een waarachtig geloof te ontvangen en om aan God een ware gehoorzaamheid te bewijzen. Deze onderlinge verplichting van God en de mensen wordt door uiterlijke tekenen bevestigd, die men sacramenten noemt. Want het zijn heilige tekenen, die getuigen van deze wil van God jegens ons, en van onze dankbaarheid en verplichting jegens God.

Een *testament* heet doorgaans de uiterste wil van de mens, waardoor hij voor zijn dood regelt en vaststelt, wat hij wil, dat er na zijn dood met zijn bezittingen gebeuren zal. In de Schrift worden de woorden "verbond" en "testament" van God voor een en dezelfde zaak gebruikt, n.l. voor onze verzoening met God of voor deze onderlinge verplichting, waarbij God ons Zijn genade met woorden en tekenen toezegt, en wederom van ons de belofte van gehoorzaamheid vraagt (eist).

Deze verzoening wordt het *Verbond* genoemd vanwege de wederzijdse beloften van God en de mensen, om bepaalde goederen te geven, en wederom bepaalde diensten te bewijzen. Het wordt ook wel *Testament* genoemd. Want deze verzoening is bevestigd en bekrachtigd, doordat de dood van de Testamentmaker ertussen kwam, en Hij heeft ons door Zijn dood de verzoening verkregen en nagelaten; evenals de ouders, bij hun sterven, hun goederen aan hun kinderen nalaten.

Deze reden wordt ons opgegeven in Hebr. 9:15-17: "En daarom is Hij de Middelaar des Nieuwen Testaments, opdat, de dood daartussen gekomen zijnde tot verzoening der

overtredingen, die onder het eerste Testament waren, degenen die geroepen zijn, de beloftenis der eeuwige erfenis ontvangen zouden. Want waar een testament is, daar is het noodzaak, dat de dood des testamentmakers tussenkome; want een testament is vast in de doden, dewijl het nog geen kracht heeft, wanneer de testamentmaker leeft." Want de testamentmaker mag, zolang hij leeft, zijn (laatste) wil veranderen. Het Hebreeuwse woord *Berith* betekent alleen verbond. Maar de Griekse Overzetters [1] hebben het vertaald met *Diathèkè*, welk woord zowel verbond als testament betekent. Daaruit wordt ons duidelijk, dat de Brief aan de Hebreeën niet in het Hebreeuws (zoals sommigen denken), maar eerst in het Grieks geschreven werd.

Tegenwerping. Een testament is niet vast dan door de dood des testament- makers. Maar God kan niet sterven. Daaruit volgt dus, dat Christus óf geen God is, óf, indien Hij God is, dat Zijn testament, d.w.z. de verzoening der mensen met God, niet vast is.

Antwoord. Christus, Die God is, stierf, Hand. 20:28: God heeft Zijn Gemeente verkregen door "Zijn eigen bloed", maar naar Zijn menselijke natuur. Want Christus is de Testamentmaker ten aanzien van het feit, dat Hij God én Mens is. Maar Hij is als Mens gestorven, alleen naar Zijn menselijke natuur; zoals Petrus verklaart, 1 P. 3:18: "Die wel is gedood in het vlees."

2. ***Hoe tussen God en de mensen een verbond gemaakt kan worden.***

Dit verbond kon niet gemaakt worden zonder Middelaar. Want wij konden niet voldoen, noch met God verzoend worden, noch de weldaad der verzoening - door een ander verkregen - deelachtig worden. Ook heeft God ons vanwege Zijn gerechtigheid niet in genade willen aannemen zonder volkomen voldoening. Daarom was er een Middelaar nodig, Die dit verbond met Zijn dood bevestigde; zoals al eerder, bij de leer over de Middelaar, in de twee-de vraag, breder verklaard is.

3. ***Hoevele verbonden er zijn, n.l. of er twee verbonden zijn.***

Het verbond Gods is ten opzichte van zijn wezen énerlei, maar tweeledig ten opzichte van bepaalde omstandigheden; of: het is énerlei ten opzichte van zijn voornaamste voorwaarden, die God met ons, en wij met God bedingen; en tweeledig ten opzichte van enige andere condities, die niet zozeer tot het wezen des verbonds behoren; of, zoals sommige zeggen, die de wijze van bediening betreffen, waarop dit verbond verschillend is uitgevoerd.

Het verbond is énerlei wat zijn wezen betreft.

1. Want er is één God en één Middelaar Gods en der mensen, één manier van verzoening, en van meetaf één weg der zaligheid voor alle mensen, die zalig werden en ooit zalig zullen worden. Er is echter een grote en belangrijke kwestie, of n.l. onze voorouders onder het Oude Verbond op een andere wijze zalig geworden zijn dan wij; en als dit punt niet zuiver verklaard wordt, zal het de leer des Evangelies aanzienlijk verdonkeren.

Maar van de weg der zaligheid getuigen de volgende teksten. Hebr. 13:8: "Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid"; Ef. 1:22 en 4:15v.: Het Hoofd is "Christus, uit Welken het gehele lichaam bekwamelijk samengevoegd zijnde", enz.; Hand. 4:12: "Er is ook onder den hemel geen andere Naam, Die onder de mensen gegeven is, door Welken wij moeten b· zalig worden" (dan de Naam Jezus); Matth. 11:27: "Niemand kent den Zoon dan de Vader, noch iemand kent den Vader dan de Zoon en dien het de Zoon wil openbaren"; Joh.

[1] "Septuagint", de vertaling van het Oude Testament

14:6: "Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot den Vader dan door Mij." Hij wil zeggen: "Alleen Ik ben de Weg", door Wie ook Adam tot de zaligheid gekomen is. Luk. 10:24: "Vele profeten en koningen hebben begeerd te zien hetgeen gij ziet", en Joh. 8:56: "Abraham uw vader heeft met verheuging verlangd, opdat hij Mijnen dag zien zoude; en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest." Derhalve hebben al degenen, die onder de Wet en onder het Evangelie zalig worden, op deze enige Middelaar Christus met een vast geloof gezien, en zijn door Hem met God verzoend en zalig gemaakt. Dus is er geen ander verbond, dan alleen dit ene.

2. De voornaamste voorwaarden, die het wezen des verbonds uitmaken, zijn voor en na Christus' komst enerlei. Want voor en na Zijn komst belooft God de vergeving der zonden aan alle gelovigen en boetvaardigen; en zij verplichten zich van hun kant aan God, om te geloven en waar berouw te tonen (Hand. 10:43 en 13:38v.).

Het verbond is ook tweeledig, n.l. het *Oude* en het *Nieuwe:* ten opzichte van enkele omstandigheden en andere condities, die niet zozeer tot het wezen des verbonds behoren, maar tot de verschillende manieren, waarop dit éne verbond op verschillende tijden is ingericht; opdat de gelovigen de voornaamste voorwaarden van het verbond des te gemakkelijker zouden kunnen verkrijgen. Welke deze omstandigheden zijn, zal uit het vervolg blijken.

4. ***Waarin het Oude en Nieuwe verbond of Testament overeenkomen en verschillen.***

Aangezien het verbond enerlei is en de Schrift toch van twee verbonden spreekt, dient men erop te letten, waarin het Oude en Nieuwe Testament overéénkomen en waarin zij onderling verschillen.

Zij komen in het volgende overeen:

1. Dat er *één Auteur* of Bewerker van beide is, n.l. God. Ook hebben ze beide één Middelaar, n.l. Christus.

Tegenwerping. Mozes is de middelaar van het Oude Testament geweest.

Antwoord. Mozes was de middelaar zelf niet, maar alleen een voorbeeld van de Middelaar, Die door hem afgebeeld werd en in die tijd er al was. Nu is Christus alleen, zonder dat iemand Hem uitbeeldt, in het vlees geopenbaard, en wordt Hij niet door enige voorbeelden bedekt.

2. In beide (testamenten) is er een *belofte der genade,* van de vergeving der zonden en van het eeuwige leven, welke de gelovigen uit genade gegeven zal worden door Christus en om Zijnentwil. Want God heeft dezelfde genade aan degenen die in Christus geloven, eertijds beloofd, als Hij ook nu nog belooft, Gen. 22:18: "In uwen Zade zullen gezegend worden alle volken der aarde"; Gen. 3:15: Het Vrouwenzaad zal de slang "den kop vermorzelen", en 17:7: "Om u te zijn tot een God en uwen zade na u"; Joh. 3:36: "Die *in* den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven", en Hand. 15:11: "Wij geloven door de genade des Heeren Jezus Christus zalig te worden op zulke wijze als ook zij." Wij spreken hier in het algemeen over de belofte der genade, niet over bepaalde omstandigheden ervan.

3. Ten opzichte van ons is in beide testamenten *enerlei voorwaarde* toegevoegd. Want God eist in beide verbonden van de mens: geloof en boetvaardigheid, Gen. 17:1: "Wandel voor Mijn aangezicht en wees oprecht", en Marc. 1 15: "Bekeert u en gelooft het Evangelie."

Maar zij (n.l. die beide Testamenten) zijn ook onderscheiden.

1. Van de zijde Gods, *wat betreft de belofte.* Want in het Oude Testament had God een bijzondere belofte gedaan, dat Hij Zijn gemeente het land Kanaän geven en haar bewaren zou, tot de komst van de Messias toe, Die in dat land en uit dat volk geboren zou worden; welke belofte het Nieuwe Testament niet kent. Want daarin heeft God alleen in het algemeen beloofd, dat Hij Zijn gemeente bewaren en haar te allen tijde een schuilplaats bereiden zou.

2. In de *belofte der genade en des geloofs* zelf. Want in het Oude Verbond vergaf God de zonden. En de gelovigen vertrouwden, dat hun zonden vergeven waren omwille van de Messias en Diens offerande, die nog komen moest. Maar onder het Nieuwe (belooft Hij zulks) om de Messias en Diens offer, dat reeds gebracht is.

3. Er zijn *verschillende tekenen* bij de belofte der genade gevoegd. Onder het Oude Testament waren er vele en lastige tekenen, zoals de besnijdenis, het Pascha, de offers en sacrificiën. Onder het Nieuwe zijn er slechts weinige en eenvoudige: de Doop en het Avondmaal des Heeren.

4. Het éne is *klaarder* dan het andere. Het Oude bezat vele schaduwen en voorbeelden (van toekomende goederen, zoals priesters, offers enz.), en dus waren alle dingen daar veel duisterder. In het Nieuwe bezitten wij de vervulling der voorbeelden; en daarom zijn alle dingen veel klaarder, zowel in de sacramenten als in de leer.

5. Er zijn *verschillende gaven.* Onder het Oude waren de gaven van de Heilige Geest spaarzamer uitgestort, maar onder het Nieuwe zijn deze overvloediger, Jer. 31:31: "Ik zal een nieuw verbond maken"; Joël 2:29: "Ik zal Mijnen Geest uitgieten." en 2 Kor. 3:7vv.: "Indien de bediening des doods … in heerlijkheid is geweest, alzo dat de kinderen Israëls het aangezicht van Mozes niet konden sterk aanzien om de heerlijkheid zijns aangezichts, die tenietgedaan zou worden, hoe zal niet veel meer de bediening des Geestes in heerlijkheid Zijn? Want indien de bediening der verdoemenis heerlijkheid geweest is, veel meer is de bediening der rechtvaardigheid overvloediger in heerlijkheid."

6. De tijd, hoe lang deze verbonden duren, is verschillend. Want het Oude was tijdelijk, het duurde tot de Messias toe; het Nieuwe is eeuwig, zoals er geschreven staat: "Ik zal een eeuwig verbond met hen maken", Jer. 32:40.

7. Wat ons aangaat: wij worden onder beide verbonden tot verschillende dingen verplicht. Onder het Oude was het volk verbonden, om niet alleen de Tien Geboden of de Wet der zeden te onderhouden, maar ook de ceremoniële wetten en burgerlijke rechten, die door Mozes van Gods wege waren ingesteld. Onder het Nieuwe zijn wij alleen verplicht, de Wet der zeden en het gebruik der sacramenten waar te nemen. Want de Ceremoniële wetten zijn nu afgeschaft en de Burgerlijke wetten van Mozes zijn nu middelmatige zaken.

8. Het Oude is *niet zo uitgebreid* als het Nieuwe. Onder het Oude was de Gemeente alleen tot het Joodse volk beperkt, waar zich de anderen, die zalig wilden worden, bij moesten aansluiten. Onder het Nieuwe is de Kerk onder alle volken verspreid en behoren tot haar alle gelovigen, van welke natie, conditie of taal ze ook zijn.

Opmerking. Het Oude Testament of verbond wordt in de Schrift dikwijls voor de Wet genomen, n.l. ten opzichte van dat deel, dat voornamelijk daarover handelt. Want onder het Oude Testament wordt meer op de Wet aangedrongen, en die had toen veel delen, en het Evangelie was toen veel duisterder. Daarentegen wordt het Nieuwe Testament of verbond meestal voor het Evangelie genomen. Want onder het Nieuwe is een groot deel der wetgeving afgeschaft en is het Evangelie klaarder geopenbaard.

Vraag 19: *Waaruit weet gij dat?*

Antwoord: *Uit het Heilig Evangelie, hetwelk God Zelf eerst in het paradijs geopenbaard heeft a) en daarna door de heilige Patriarchen en Profeten heeft laten verkondigen b), en door de offeranden en andere ceremoniën der Wet laten vóórbeelden c), en ten laatste door Zijn eniggeboren Zoon vervuld d).*

a. Gen. 3:15.

b. Gen. 22:18; 26:4; 49:10v., Hand. 3:22-24; 10:43, Rom. 1:2, Hebr. 1:1.

c. Johs. 5:46.

d. Rom. 10:4, Gal. 3:24; 4:4, Kol, 2:17.

Verklaring van het Evangelie.

Bij de bespreking van de Middelaar is het nodig, dat men ook handelt over de leer, waarin de Middelaar aangewezen, beschreven en aangeboden wordt, d.w.z. over het Evangelie; en over het middel - n.l. het geloof - waardoor wij Hem en al Zijn weldaden deelachtig gemaakt worden; en wel:

1. omdat daarin voornamelijk over Hem gehandeld wordt, en geleerd, Wie en hoedanig de Middelaar is:

2. omdat de Middelaar de Auteur van het Evangelie is. Want dat te ontdekken en te verkondigen behoort mede tot het ambt van de Middelaar, zoals de Schrift spreekt in Joh. 1:18: "De eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard";

3. omdat het (Evangelie n.l.) een deel van het verbond is, ja het Nieuwe verbond en het Evangelie komen zo nauwkeurig overeen, dat het één vaak voor het andere genomen wordt.

De voornaamste vraagstukken hierbij zijn:

1. Wat het Evangelie is.
2. Of het Evangelie een nieuwe leer is, dan wel of het steeds in de Gemeente bekend was.
3. Waarin het Evangelie onderscheiden is van de Wet.
4. Welke de vruchten des Evangelies zijn.
5. Waaraan de zekerheid van het Evangelie gekend wordt.

1. ***Wat het Evangelie is.***

Het woord *Evangelie* betekent volgens het Grieks:

1. een blijde boodschap,
2. een offer, dat aan God gebracht wordt voor een blijde boodschap, en
3. een beloning of gift, die aan de brenger van de blijde boodschap te beurt valt. Nu betekent het woord hier: de leer of blijde boodschap van Christus' komst in het vlees, Luk. 2:10: "Want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal."

De woorden *Epangelia* en *Evangelium* verschillen van elkaar; want het eerste woord is de

belofte, dat de Messias komen zou, terwijl het Evangelie de boodschap van Zijn komst is. Toch wordt dit verschil in betekenis niet altijd gemaakt, ze is trouwens meer in het woord dan in de zaak zelf gelegen. Want de weldaden van de Messias zijn onder de belofte en bij de vervulling enerlei. (Vgl. Joh. 8:56 en 14:6, Hebr. 13:8).

Wat het Evangelie is, wordt in de Vragen 18, 19 en 20 van de Catechismus uiteengezet. Het wil zeggen, dat het een leer van God is, die door de Zoon, als Middelaar, al dadelijk na de zondeval van het menselijke geslacht, geopenbaard werd; belovende daarbij aan allen die geloven en zich van harte bekeren, vergeving van zonden, verlossing van de dood, de vervloeking en toom van God, alsook gerechtigheid en eeuwig leven, en dat alles: uit genade, om en door die Zoon van God, de Middelaar. Door middel van deze leer werkt de Heilige Geest krachtdadig, en ontsteekt in het hart der uitverkorenen geloof en boetvaardigheid als het beginsel van het eeuwige leven. Men zou het (Evangelie n.l.) ook als volgt kunnen omschrijven: het Evangelie is een leer van God, die allereerst in het paradijs is geopenbaard, daarna door de Patriarchen en Profeten werd verkondigd, door de offers en andere ceremoniën der Wet afgebeeld, en ten slotte door Zijn eniggeboren Zoon vervuld; terwijl het ons nader leert, dat Gods Zoon, onze Heere Jezus Christus, ons geworden is tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en verlossing, d.w.z. tot een volkomen Middelaar, Die voor de zonden van het menselijke geslacht voldoening bracht en het de gerechtigheid en het eeuwige leven terugschonk, voor zover zij Hem door een waar geloof ingeplant zijn en Zijn weldaden omhelzen.

Deze omschrijving vindt bevestiging in al die teksten, die de korte inhoud (= summa) van het Evangelie bevatten, zoals Joh. 6:40: "En dit is de wil Desgenen Die Mij gezonden heeft, dat een iegelijk die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage", Hand. 13:38: "Zo zij u dan bekend, mannen broeders, dat door Dezen u vergeving der zonden verkondigd wordt"; Luk. 24:47, waar gezegd wordt, dat "in Zijnen Naam gepredikt (moet) worden bekering en vergeving der zonden onder alle volken", en Joh. 1:17: "De Wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden."

2. ***Of het Evangelie steeds in de Gemeente bekend geweest is, dan wel of het een nieuwe leer is.***

Het *Evangelie* betekent nu eens de leer van de belofte der genade en van de vergeving der zonden, die uit genade gegeven zou worden omwille van de offerande van de Messias; dan weer betekent het de leer van de Messias, Die al gekomen is. In de tweede betekenis was het niet steeds in de Gemeente bekend, maar werd het bekend mét het Nieuwe Testament. Maar in de eerste betekenis was het wel steeds in de Gemeente bekend. Want terstond na 's mensen zondeval werd het aan onze eerste voorouders in het paradijs bekendgemaakt, daarna door de Patriarchen en Profeten verbreid en verklaard, en ten slotte door Christus vervuld en verklaard.

Bastingius en Spintlerus zeggen, dat God Zelf het Evangelie allereerst in het paradijs heeft geopenbaard. Want terstond na de val heeft Hij door Zijn belofte doen blijken, op welke manier Hij het menselijke geslacht, dat aan de vervloeking en eeuwige dood onderworpen was, overeenkomstig Zijn verborgen Raadsbesluit wilde verlossen en met Zich verzoenen, zeggende: Het Zaad der vrouw (en dat is Christus) zal de slang (de duivel) de kop vermorzelen, d.w.z. de duivel overwinnen en zo de mensen volkomen verlossing van alle ellende brengen.

Dat God dit verder, a.h.w. van hand tot hand, door de Patriarchen en Profeten aan hun

nakomelingen heeft laten doorgeven, blijkt daaruit, dat het van Adam gekomen is in het huisgezin van Seth, Enoch, Noach en Sem, en vandaar tot Abraham, met wie God Zijn verbond - waarvan Christus het fundament was - heeft opgericht; verder tot Abrahams nakomelingen in Egypte, en zo ook tot Mozes, door wie de leer van het Evangelie voor het eerst beschreven werd, en daarna door de heilige Profeten steeds breder en rijker verklaard en bevestigd. Vergelijk hiervoor: Gen. 4:6, 17:9, 18:19, 22:8, 49:10, Joh. 8:56, Hebr. 13:8, Luk. 1:55, Deut. 18:18, 2 Sam. 7:12, Hand. 3:21 en 24, 10:43, Rom. 1:2, Joh. 5:46v. en andere teksten, zoals de Bijbel daar vol van is.

Bovendien heeft God deze leer des Evangelies niet alleen door de levende stem bekend laten maken, maar ook (om die beter en vaster in te prenten) door de offeranden van de Levietische priesters, door bloedsprengingen, wassingen, reinigingen en andere ceremoniën meer, maar vooral door het sacrament van het Paaslam laten afbeelden, ten bewijze dat de Middelaar een offer voor de zonde der wereld worden zou, Zijn bloed zou vergieten, en zo een eeuwige besprenging en reiniging van zonden aanrichten: om ons als de rechte Hogepriester tot een koninklijk priesterdom te wijden, dat God "in geest en waarheid" dienen zou; zoals de apostel (Paulus n.l.) door heel de Brief aan de Hebreeën dat duidelijk leert en verklaart.

Tenslotte heeft God dit alles door Zijn Zoon vervuld, toen Hij Jezus Christus metterdaad kwam te schenken, Die niet slechts volbracht heeft hetgeen tot onze zaligheid vereist werd, maar ons ook dit Evangelie op het allerklaarst heeft verkondigd; zoals Hij ook door de prediking, die door Hem in Zijn Kerk ingesteld was, doen zal tot aan de voleinding der wereld.

Dit wordt bewezen door de getuigenissen der Apostelen, zoals van Petrus, Hand. 10:43: "Dezen - zegt Petrus - geven al de Profeten getuigenis, dat een iegelijk die in Hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door Zijnen Naam", en 1 P. 1:10: "Van welke zaligheid ondervraagd en onderzocht hebben de Profeten", enz. Evenals van Paulus, Rom. 1:2: Welk Evangelie "Hij te voren beloofd had door zijn Profeten, in de heilige Schriften." En Christus Zelf bevestigt dit, Joh. 5:46: "Indien gij Mozes geloofdet, zo zoudt gij Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven."

Dit is ook duidelijk uit al de beloften en voorzeggingen inzake de Messias, welke wij verplicht zijn nauwkeurig gade te slaan. Want God wil, dat wij zullen weten, dat er maar één leer der zaligheid ter wereld is, en altijd geweest is, en één weg, n.l. door Christus; zoals hierover gesproken wordt, Hebr. 13:8: "Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid"; Joh. 14:6: "Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot den Vader dan door Mij"; id. 5:46: Mozes "heeft van Mij geschreven."

Maar hoe, heeft Mozes van Christus geschreven?

1. Hij verhaalde de belofte van de Messias, Gen. 22:18: "In uwen Zade zullen gezegend worden alle volken der aarde"; Deut. 18:15: "Een Profeet uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de HEERE uw God verwekken"; Num. 24:17: "Er zal een Ster voortgaan uit Jakob"; Gen. 49:10: "De scepter zal van Juda niet wijken, totdat Silo komt."
2. De beloften van de Messias strekken zich uit tot een zeker geslacht en zekere personen, uit wie de Messias geboren zou worden, en aan wie ook deze beloften van tijd tot tijd vernieuwd en verklaard werden.
3. Het ganse levitische priesterschap en de hele ceremoniële dienst van God, n.l. de sacrificiën, de offeranden, het altaar, de tempel enz., waarvan Mozes geschreven heeft, zagen op Christus. Ook waren het Joodse rijk en de koningen voorbeelden van Christus

en Diens rijk. Dus heeft Mozes zeer veel van Christus geschreven.

Tegenwerping 1. De apostel Paulus verklaart, Rom. 1:2, dat het Evangelie door de Profeten beloofd was, en Petrus, 1 P. 1:10, dat de Profeten te voren gezegd hebben de genade, die over ons komen zou. Dus is het Evangelie er niet altijd geweest.

Antwoord. Wij geven toe, dat het Evangelie, in zijn vervulling aangemerkt, er niet altijd geweest is. Want onder het Oude Testament was er het Evangelie der belofte, zodat 1. met Christus' komst in het vlees vervuld is hetgeen de Profeten van Hem beloofd hadden.

2. Ook is de genade-belofte van God toen klaarder bekend geworden,

3. en de gave van de Geest overvloediger uitgestort. Het Evangelie onder de oude dag verkondigde, dat Christus in het vlees zou komen, sterven, opstaan en ten hemel, aan Gods rechterhand, opvaren zou, om de mensen gaven te geven. Dit alles behoort men toch wel als een Evangelie of blijde boodschap voor onze voorouders te beschouwen, zoals wij zien, dat de Heere Christus van Abraham tegenover de Joden getuigt, Joh. 8:56: "Abraham uw vader heeft met verheuging verlangd, opdat hij Mijnen dag zien zoude; en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest"; Hand. 10:43: "Dezen geven al de Profeten getuigenis", en Rom. 10:4: "Het einde der Wet is Christus."

Tegenwerping 2. Dezelfde Paulus verklaart in Rom. 16:25, dat het Evangelie "verzwegen is geweest van de tijden der eeuwen", en Ef. 3:5, dat het "in andere eeuwen den kinderen der mensen niet is bekend gemaakt." Dus is het Evangelie er niet te allen tijde geweest.

Antwoord. 1. De Apostel zegt erbij: "gelijk het nu is geopenbaard" (Ef. 3:5). En dat mag hier niet weggelaten worden. Want hij leert, dat het eertijds ook bekend geweest is, maar niet zo duidelijk en algemeen als nu. 2. Omdat het aan onze voorvaderen niet zo duidelijk en algemeen bekend was, daaruit volgt nog niet, dat het hun daarom geheel en al onbekend of bedekt geweest zou zijn. In dit verband lette men ook op het verschil tussen de woorden "Epangelia" en "Evangelium", zoals dat tevoren verklaard is.

*Tegenwerping 3. "*De Wet is door Mozes gegeven, en de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden", Joh. 1:17. Dus is er het Evangelie niet altijd geweest, maar met Christus' komst pas gegeven en verkondigd.

Antwoord. De genade en de waarheid is door Christus inderdaad gegeven, n.l. omdat door Hem de Profeten en voorbeelden vervuld worden, en al hetgeen vroeger onder het Oude Testament beloofd was. Hieruit volgt echter niet, dat de voorvaderen gans en al van de genade beroofd waren. Want ook aan hen is genade wedervaren, zij het ook niet zo krachtig als aan ons, door en om Christus' wil, Die toen nog in het vlees geopenbaard moest worden. Want alle genade en ware Godskennis, die de mensen ooit gehad hebben, zijn hun door Christus toegekomen, zoals er staat, Joh. 1:18: "De eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard"; 14:6: "Niemand komt tot den Vader dan door Mij", en 15:5: "Zonder Mij kunt gij niets doen."

Aanhoudend bezwaar. Als de Wet door Mozes gegeven is, zoals aangetoond werd, dan is dat met het Evangelie niet het geval.

Antwoord. De Wet is door Mozes gegeven, omdat het vooral zijn ambt was, om haar te verkondigen. En toch onderwees hij ook het Evangelie, hoewel niet zo duidelijk als thans, zoals al eerder gezegd is. Maar het was vooral het werk van Christus om het Evangelie te verkondigen; echter niet zó, dat Hij in het geheel niet de Wet zou bekend maken en aandringen. Want de Wet der zeden of Tien Geboden heeft Hij gereinigd en gezuiverd van de valse uitleg der Farizeeërs, echter heeft Hij de Wet der ceremoniën vervuld, en ze mét de Burgerlijke wetten van Mozes tenietgedaan.

3. ***Waarin het Evangelie van de Wet verschilt.***

Hoewel wij deze kwestie al in de Voorrede enigszins hebben aangeroerd, en hierna, bij de behandeling van de Wet, nog weer ophalen zullen, toch moeten wij ook hier het voornaamste verschil aanwijzen. Wet en Evangelie komen hierin overéén, dat ze beide over God, over Zijn natuur, wil en werken spreken. Maar ze zijn onderling ook erg verschillend.

1. In de *wijze van openbaring.* Want de Wet werd bij de schepping, aller mensenhart ingedrukt, en is dus van nature bekend, al kwam er geen andere (= nadere) openbaring bij. Volgens Rom. 2:15: "Als die betonen het werk der Wet geschreven in hunne harten." Het Evangelie is van nature niet bekend, maar is alleen door Christus, de Middelaar, uit de hemel aan de mensen geopenbaard. Want de verzachting der Wet - wat betreft de voldoening door een Ander, voor ons; zoals tevoren is aangetoond - kon geen schepsel voorzien of verwachten, als Gods Zoon het ons niet had geopenbaard, Matth. 11:27: "Niemand kent den Vader dan de Zoon en dien het de Zoon wil openbaren", en 16:27: "Vlees en bloed heeft u dat niet geopenbaard", enz., en Joh. 1:18.

2. Ook is er een *verschil in beider leer.* Want de Wet leert, hoe wij moeten zijn, en wat wij aan God verschuldigd zijn, maar ze geeft ons geen krachten noch wijst zij ons de manier, waardoor wij zó kunnen worden, als de Wet ons hebben wil. Maar het Evangelie draagt ons de belofte der genade voor, en leert ons, dat de volkomen gerechtigheid van Christus, die ons door het geloof toegerekend wordt, niet anders te beschouwen is, als ware ze van onszelf, zodat wij door deze toerekening en door een beginsel van een nieuwe gehoorzaamheid voor God volkomen rechtvaardig zijn. Zegt de Wet: "Betaal mij wat gij schuldig zijt", Matth. 18:28; "Doe dat en gij zult leven", Luk. 10:28, het Evangelie zegt daarentegen, Matth. 5:36: "Geloof alleenlijk", en Hand. 16:31: "Geloof in den Heere Jezus Christus, en gij zult zalig worden." (Of: Geloof de belofte, en gij zult zalig worden, Marc. 5:36).

3. *De beloften, aan beide toegevoegd, verschillen.* De *Wet* belooft het leven op voorwaarde, dat wij zelf rechtvaardig zullen zijn, of een volkomen gehoorzaamheid bewijzen, Lev. 18:5, vergeleken met Ez. 20:21: "Dewelke zo ze een mens doet, zal hij door dezelve leven", Matth. 19:17: "Wilt gij in het leven ingaan, onderhoud de geboden." Het *Evangelie* belooft het leven, weliswaar onder voorwaarde dat wij rechtvaardig moeten zijn, maar door de gerechtigheid van een Ander, n.l. van Christus, ons door een waar geloof toegeëigend. Of: de *Wet* belooft het leven aan wie van zichzelf rechtvaardig zijn. Het *Evangelie* belooft de zondaars vergeving van zonden en het eeuwige leven uit genade, om de voldoening van Christus, door een waarachtig geloof aangenomen.

Toch strijden Wet en Evangelie niet met elkaar. Want hoewel de Wet beveelt, dat men zelf de geboden houden zal, toch sluit ze u niet buiten het eeuwige leven, mits een Ander voor u de Wet volbrengt, Die in uw plaats voldoening brengt; zoals tevoren ook al aangetoond is.

4. Wet en Evangelie *verschillen ook in werking.* De Wet zonder Evangelie is een dodende letter en een bediening des doods. "Want door de Wet is de kennis der zonde", Rom. 3:20; en "de Wet werkt toom", Rom. 4:15; "De letter doodt", 2 Kor. 3:6. Met de "letter" wordt bedoeld de uiterlijke prediking en de blote kennis van de dingen, die men doen moet. Het Evangelie is een bediening des levens en des Geestes, d,w.z. het bezit de toegevoegde kracht des Heiligen Geestes, en maakt levend. Want daardoor, als door een instrument, werkt de Heilige Geest het geloof in de harten der uitverkorenen. "Want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft", Rom. 1:16.

Tegenwerping. Op grond van het derde verschil argumenteren de Flaccianen als volgt: "De verkondiging der boetvaardigheid gebiedt wat men doen moet. Maar het Evangelie beveelt

niets om te doen, maar om te geloven. Dus behoort de verkondiging van boetvaardigheid niet tot het Evangelie, maar tot de Wet."

Antwoord. Het behoort wel terdege tot het Evangelie, te gebieden dat wij ons moeten bekeren, het Evangelie geloven en Christus' weldaad omhelzen. Ook leert ons het Evangelie, dat wij na onze rechtvaardigmaking de gerechtigheid zullen gaan beoefenen, die de Wet van ons eist.

Aanhoudend bezwaar: De Wet gebiedt ook, dat wij God moeten geloven.

Antwoord. De Wet gebiedt alleen in het algemeen, dat wij God, Zijn beloften, geboden en bedreigingen zullen geloven. Maar het Evangelie gebiedt, dat wij in het bijzonder de belofte der genade zullen omhelzen en aannemen. Daarna vermaant het ons innerlijk door de Heilige Geest en uiterlijk door het Woord, dat wij het Evangelie waardig moeten leven. Echter - zoals we zo juist al zeiden - het Evangelie vermaant in het algemeen, en dus niet in het bijzonder, door te zeggen: "Doe dit" of "Doe dat"; hetgeen aan de Wet overgelaten wordt. Ook leert het Evangelie niet, zoals de Wet (wel), dat men in het algemeen alle beloften van God moet geloven, enz.; maar wel in het bijzonder: Gelóóf deze belofte, neem uw toevlucht tot Christus, en uw zonden zullen u vergeven worden.

4. Welke vruchten of werken het Evangelie eigenlijk voortbrengt.

Deze zijn:

1. het geloof, volgens Rom. 10:17: "Het geloof is uit het gehoor." In 2 Kor. 3:8 wordt het Evangelie genoemd "de bediening des Geestes", en in Rom. 1:16 "een kracht Gods tot zaligheid."

2. De gehele bekering tot God, de rechtvaardigmaking, de wedergeboorte en de zaligheid door het geloof.

5. *Waaruit de zekerheid van het Evangelie bevestigd en gekend wordt.*

De zekerheid en waarheid des Evangelies wordt gekend en bevestigd:

1. Uit het getuigenis van de Heilige Geest;

2. Uit de voorzeggingen der Profeten;

3. Uit de vervulling der profetieën, onder het Oude Testament gedaan;

4. Uit de wonderen, waarmee de leer van het Evangelie bevestigd is;

5. Uit de getuigenissen van de leer des Evangelies zelf. Want deze leer wijst alleen de weg aan, om de zonde en de dood te ontvlieden, en geeft de aangevochten consciëntie een vaste troost.

ZONDAG 7.

Over het ware geloof, waardoor men de verlossing deelachtig wordt.

Het is zeer vertroostend voor de zondige mens, dat hij weet, dat er een middel en ook een Middelaar is, waardoor hij van de verdiende straf der eeuwige verdoemenis kan verlost en de eeuwige gelukzaligheid kan deelachtig worden; zoals in de voorafgaande Zondagen geleerd en bewezen is.

Maar de zondaar kan daardoor nog geen volkomen troost genieten, of hij zal bovendien verzekerd moeten zijn van het feit, dat hij ook die verlossing deelachtig zal worden; en om daarvan zeker te zijn, moet hij eerst weten wie het zijn, die deze verlossing zullen verkrijgen, alsook door welke middelen, opdat hij zich onderzoeken kan, of hij dat middel bezit en dus onder de verlosten gerekend mag worden.

Dit wordt nu in deze Zondag onderwezen, waarbij tot dat doel twee zaken verklaard worden: 1. Wie door de Middelaar verlost worden, namelijk alleen de gelovigen, vraag 20. 2. Wat een oprecht geloof is, hetwelk het middel is waardoor men de verkregen verlossing deelachtig wordt, vraag 21, 22 en 23.

Vraag 20: *Worden dan alle mensen wederom door Christus zalig, gelijk zij door Adam zijn verdoemd geworden?*

Antwoord: *Neen zij, maar alleen degenen, die Hem door een waar geloof worden ingelijfd en al Zijn weldaden aannemen a).*

a. Joh. 1:12; 3:36, Jes. 53:11, Ps. 2:12, Rom. 11:17v., Hebr. 4 2v.; 10:39.

Verklaring van Vraag 20.

Nu de leer inzake de wijze der verlossing door Christus verklaard is, wordt nu vervolgens terecht gevraagd, hóe de mensen deze verlossing en weldaden van Christus deelachtig worden; en of alle of alleen sommige mensen daaraan deel krijgen. Want als er niet waren, die aan deze weldaden deel kregen, dan zou deze leer tevergeefs onderwezen zijn. Zo is dus vraag 20 een voorbereiding op de leer des geloofs, zonder welke noch de Middelaar noch de prediking van het Evangelie iemand van nut zou zijn. En zo wordt met één woord de vleselijke zorgeloosheid en lasterpraat weggenomen, dat Christus een dienaar der zonde zou zijn, Gal. 2:17.

Het antwoord bestaat uit twee delen:

1. Dat niet allen die in Adam verdoemd zijn, door Christus wederom zalig worden.

2. Maar alleen degenen worden zalig, die Christus door een waar geloof worden

1. *Dat niet alle mensen door Christus behouden worden,* leert de ervaring en het getuigenis der Schrift afdoende, Joh. 3:36: "Die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toom Gods blijft op hem"; Matth. 7:21: "Niet een iegelijk, die tot Mij zegt: Heere, Heere, zal ingaan in het Koninkrijk der hemelen", en de verzen 13 en 14: "Gaat in door de enge poort; want wijd is de poort en breed is de weg, die tot het verderf leidt, en velen zijn er, die door denzelve ingaan; want de poort is eng en de weg is nauw, die tot het leven leidt, en weinigen zijn er, die denzelve vinden." Joh. 3:3: "Tenzij dat iemand wederom geboren warde, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien", en Matth. 22:14: "Want velen zijn geroepen, maar

weinigen uitverkoren."

De beschrijving van het laatste oordeel leert, dat Christus de mensen dan zal scheiden, zoals een herder de schapen van de bokken scheidt, en dat Hij tot de bokken zal zeggen: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur" (Matt. 25:41); 1 Kor. 6:10: "Dwaalt niet: noch hoereerders, noch afgodendienaars, noch overspelers, noch ontuchtigen, noch die bij mannen liggen, noch dieven, noch gierigaards, noch dronkaards, geen lasteraars, geen rovers zullen het Koninkrijk beërven", en Marc. 16:16: "Maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden." (Vgl. D.L. I, art. 4, en Verwerping der dwalingen II, art. 5),

De reden waarom niet alle mensen door Christus behouden worden, ligt niet aan de onvolkomenheid van Christus' verdienste en genade. Want Hij is, wat de waardigheid en volkomenheid van Zijn voldoening betreft, een verzoening voor de zonden der gehele wereld, 1 Joh. 2:2. Maar het feit, dat niet alle mensen de vrucht van Christus' verdiensten deelachtig worden, volgt uit hun eigen ongelovigheid, daar zij Zijn weldaden, in het Evangelie voorgedragen en aangeboden, verachten en verwerpen. (Vgl. D.L., I, art. 5; II, art. 6; III /1V, art. 9). En daarom gaan zij niet door Christus' schuld, maar door die van henzelf verloren.

Lansbergen en Bastingius zeggen, dat de oorzaak waarom God niet allen zalig maakt, zoals Hij wel zou kunnen doen, deze is: dat het Hem alzo belieft, en dat Hij dit doel nastreeft, om niet alleen Zijn barmhartigheid, maar ook Zijn rechtvaardigheid te openbaren. Waarom ook Augustinus zeer terecht zegt: "Als God alle mensen verloste, dan zou verborgen blijven, wat de zonde naar Zijn rechtvaardigheid verdient; en als Hij niemand verloste, dan zou niet blijken, wat door de genade geschonken is." (Vgl. N.G.B. art. 16).

Ook is het uit de Heilige Schrift duidelijk, dat alleen diegenen zalig worden, die door een waar geloof Christus' weldaden aannemen, Joh. 1:12: "Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijnen Naam geloven"; id. 3:16: "Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe", en vers 36: "Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven"; Marc. 16:16: "Die geloofd zal hebben en gedoopt zal:zijn, zal zalig worden"; Hebr. 11:6: "Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen", en Jes. 53:11: "Door zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken."

De reden waarom alleen de gelovigen zalig worden, is, dat zij de weldaden van Christus aannemen; en daaruit volgt dus, dat God alleen bij hen Zijn doel bereikt, n.l. van de overgave van Zijn Zoon in de dood. Want alleen de gelovigen bekennen Gods barmhartigheid en genade, en danken Hem daarvoor. De korte samenvatting hiervan is: Hoewel de voldoening van Christus, de Middelaar, hoogst volkomen is, toch worden daardoor niet alle mensen zalig, maar alleen degenen, die het Evangelie geloven en de verdiensten van Christus zich door een waar geloof toeëigenen. (Vgl. N.G.B., art. 21).

Tegenwerping. De genade, door Christus aangebracht, is overvloediger dan de zonde van Adam, Rom. 5:20. Daaruit volgt dus: Als alle mensen door Adams zonde verloren gegaan zijn, dan zullen ze veel meer door de genade van Christus behouden worden.

Antwoord. Voor zover het de volkomenheid van de genoegdoening betreft, is de genade overvloediger dan de zonde van Adam, maar niet ten opzichte van de toeëigening. De reden waarom niet alle mensen door Christus zalig worden, is zoëven aangetoond, dat het n.l. 's mensen eigen schuld is, en niet die van God.

Tegenwerping 2. Aangezien Christus voor alle zonden volkomen betaald heeft, behoren ook alle mensen in genade aangenomen te worden; of, als dit niet geschiedt, dan volgt daaruit, dat God de mensen onrecht doet, óf dat Christus' verdiensten niet volkomen zijn.

Antwoord. Dat alle mensen niet in genade behoorden aangenomen te worden, al was Christus' voldoening volkomen, blijkt daaruit, dat niet alle mensen deze voldoening zich met een waar geloof toeëigenen, terwijl toch deze voorwaarde er nadrukkelijk bijgevoegd is, Joh. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die *in* Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." Welnu, niet alle mensen nemen Christus door het geloof aan. Dus volgt daaruit, dat God geen onrecht doet, wanneer Hij niet alle mensen komt te zaligen. Lansbergen zegt, dat Christus' verdienste genoegzaam was om de gehele wereld zalig te maken, maar dat alleen de uitverkorenen de kracht ervan ondervinden; evenals ook Adams ongehoorzaamheid krachtig genoeg was om het gehele menselijke geslacht te doen verloren gaan, maar ze is slechts van kracht in de verworpenen.

Tegenwerping 3. Als Christus slechts sommigen zalig maakt, en alle mensen in Adam aan de verdoemenis onderworpen zijn, zo volgt daaruit, dat Adams zonde meer kracht bezit dan Christus' verdienste.

Antwoord. Dat volgt daaruit niet. Want de waardigheid en kracht van Christus' voldoening moet niet afgemeten worden naar het aantal mensen, dat Hij zalig maakt, maar naar de grootte van de weldaad. En voorwaar! het is een groter werk om één of twee, die verloren zijn, te behouden dan om velen te verderven. Ja, het is heerlijker slechts één mens van de eeuwige dood te verlossen, dan alle mensen vanwege de zonde eraan te onderwerpen.

Bovendien: het feit, dat de kracht van Christus' weldaad niet alle mensen toekomt, zoals de kracht van Adams overtreding: de schuld hiervan ligt bij de mensen zelf, omdat niet alle mensen zich Christus' verdiensten toeëigenen, zoals zij dat met Adams ongehoorzaamheid wel doen. En de reden waarom niet alle mensen geloven en zich dat niet toeëigenen, vormt een hoger kwestie, die behoort tot de leer van de uitverkiezing. Want God wil Zijn barmhartigheid op zulk een wijze openbaren, dat Hij ook tegelijk Zijn rechtvaardigheid en gramschap tegen de zonde betoont, Rom. 9:18: "Zo ontfermt Hij Zich dan diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil." Vgl. hierover nader de verklaring van Zondag 16, vraag 6, als er besproken wordt: "Voor wie Christus gestorven is."

Vraag 21: *Wat is een waar geloof?*

Antwoord: *Een waar geloof is niet alleen een zeker weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houd, dat ons God in Zijn Woord geopenbaard*

heeft a), maar ook een vast vertrouwen b), hetwelk de Heilige Geest c) door het Evangelie d) in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is e), uit louter genade, alleen om de verdienste van Christus f).

a. Hebr. 11:1 en 3, Jak. 2:19.

b. Rom. 3:22; 5:1, Gal. 2:20, Ef. 3:12, Jak. 1:6.

c. Matth. 16:17, Joh. 3:5, 1 Kor. 12:3, Fil. 1:29, 2 Kor. 4:13.

d. Matth. 16:15v., Hand. 16:14, Rom. 1:16; 10:17, 1 Kor. 1:21; 15:1.

e. Hab. 2:4, Rom. 1:17, Gal. 3:11, Mark. 9:2, Fil. 3:9.

f. Rom. 3:23v., Gal. 2:16, Ef. 2:8.

Verklaring van het geloof.

Aangezien de leer des Evangelies tevergeefs voorgesteld wordt, tenzij ze met een waar geloof aangenomen wordt; en er nu verklaard is, dat alleen degenen zalig worden, die met een waar geloof al Christus' weldaden aannemen, zo volgt hier zeer geschikt de leer van het geloof, hetwelk een middel is, waardoor wij de Middelaar deelachtig worden.

Hierbij komen de volgende vragen aan de orde:

1. Wat geloof in het algemeen is.
2. Van hoevelerlei geloof er in de Heilige Schrift sprake is.
3. Waarin de soorten geloof verschillen.
4. Welk verschil er is tussen geloof en hoop.
5. Waardoor het rechtvaardigend geloof in ons gewerkt wordt.
6. Wat het geloof in ons werkt en voortbrengt.
7. Of het geloof aan alle mensen gegeven wordt, of alleen aan sommigen.

1. ***Wat geloof in het algemeen is.***

Geloof wordt meestal aldus omschreven: ‘Het is een zekere kennis van bepaalde sluitredenen, die wij voor waar houden vanwege de verzekering van ware getuigen, aan wie men in geen geval twijfelen moet, hetzij het God is, de engelen of mensen het zijn, of dat de ervaring het leert.’ En aangezien het geloof in de meest algemene zin van het woord, over Goddelijke of menselijke dingen gaat, zo wordt hier de vraag gesteld, wat een geloof aan Goddelijke dingen, ook in het algemeen genomen, is; d.w.z. ‘hoe een geloof aan Goddelijke zaken, waarvan in de Schrift melding gemaakt wordt, in het algemeen beschreven wordt’?

Antwoord: Het is een zekere kennis van God, Zijn wil en werken, en van de zonde, welke waarheden wij voor waar erkennen en aannemen, omdat God het getuigt. Of, dat het is: het ganse Woord van God, zoals het aan de Gemeente in Wet of Evangelie voorgedragen wordt, te geloven, omdat het Gods getuigenis is.

Het woord *geloof* wordt in de Schrift meermalen genomen voor *de leer*, of voor die dingen, waarover wij in Gods Woord onderricht worden, om te geloven en aan te nemen; zoals men daarom spreekt van een Christelijk of Apostolisch geloof. Menigmaal wordt het ook genomen voor *de vervulling der oude beloften* of der dingen, die geloofd worden, Gal. 3:23: "Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de Wet in bewaring gesteld en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zoude worden."

2. ***Over de diverse soorten geloof, waarvan in de Heilige Schrift sprake is.***

In de Heilige Schrift wordt van *vierderlei* geloof gesproken.

1. Er zijn mensen die de Heilige Schrift en hetgeen daarin geleerd wordt, alleen kennen, en ervan geloven, dat het waar is, zonder een hartelijk vertrouwen op Gods genade in Christus. Vgl. Jak. 2:17-20. Dit wordt een *historisch geloof* genoemd.

2. Er zijn anderen, die de Schrift niet alleen kennen en voor waar houden, maar haar ook enigermate aannemen en daarna weer afvallen, Matth. 13:21. Dit wordt een *tijdgeloof* genoemd.

3. Er zijn er ook die wonderen verrichten, Matth. 17:20 en 21:31, 1 Kor. 13:2v. Dit is een *wondergeloof.*

4. De ware gelovigen zijn het, die niet alleen Gods Heilig Woord verstaan en geloven, maar ook hartelijk en standvastig op de belofte der genade in Christus vertrouwen, Rom. 3:28, Hebr. 11:6. Hun geloof is een *rechtvaardigend geloof.*

3. ***Waarin, de soorten geloof onderling verschillen.***

Het onderscheid van deze soorten geloof blijkt uit de beschrijving van elk geloof apart.

1. Een historisch geloof is, dat men weet en belijdt, dat alles wat in de Boeken der Profeten en Apostelen begrepen is, waar is, omdat God Zelf het getuigt en verzekert, hetzij door Zijn stem, of door openbaringen of op een andere manier. Of dat het is: een zekere kennis, waardoor wij alles voor waarachtig houden, wat God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft. Men noemt het een historisch geloof, omdat het slechts een kennis der historie is, d.w.z. van die dingen waarover de. Schrift spreekt, dat God gedaan heeft, nog doet en doen zal. Van dit geloof spreken de volgende teksten: 1 Kor. 13:2: "Al ware het dat ik al het geloof had, zodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zo ware ik niets." En dit geldt van alle soorten geloof, behalve van het rechtvaardigmakende; Jak. 2:19: "De duivelen geloven het ook en zij sidderen"; Hand. 8:13: "Simon geloofde ook zelf", enz.

2. Een tijdgeloof bestaat daarin, dat men de leer door belijdenis met blijdschap aanneemt, maar niet oprecht en vast; d.w.z. dat zulks niet voortkomt uit een gevoel van Gods genade jegens hen, maar uit bepaalde andere oorzaken. En daarom duurt dit geloof slechts voor een tijd, en bezwijkt ten tijde van vervolgingen en tegenspoed. Deze beschrijving is ontleend aan de gelijkenis van Christus, Matth. 13:20: "Maar die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene, die het Woord hoort en dat terstond met vreugde ontvangt; doch hij heeft geen wortel in zichzelven, maar is voor enen tijd; en als verdrukking of vervolging komt om des Woords wil, zo wordt hij terstond geërgerd" (vers 21).

De oorzaken der blijdschap zijn verschillend, ja schier oneindig, en zijn bij de één zus en bij de ander zo. Toch komen ze daarin alle overéén, dat ze maar voor een tijd duurt. En wanneer die blijdschap van hen wordt weggenomen, dan bezwijkt en vergaat ook hun geloof. Want de geveinsde huichelaars worden verblijd door het gehoor van het Evangelie, of omdat het hun iets nieuws is, of omdat het goed naar hun zin schijnt te zijn, wanneer ze daardoor van enige lasten verlicht worden; zoals de leer van de Christelijke vrijheid, van de rechtvaardignaking enz., of omdat zij onder de belijdenis daarvan vrijer kunnen zondigen, of omwille van profijt, rijkdom en eer; hetgeen aan de dag treedt, wanneer er een kruis in hun leven komt. Want zij versmachten terstond, omdat zij geen wortel hebben. Maar zij verblijden zich niet, zoals de oprechte gelovigen, over het gevoel van Gods genade en de toeëigening der weldaden, hun in het Woord voorgedragen, welke de ware en stellige oorzaak is van de blijdschap in de gelovigen.

Waar nu deze oorzaak (van blijdschap n.l.) niet gevonden wordt, daar is geen oprecht, maar een *tijdgeloof.* Zo is dus dit tijdgeloof wel niet geheel en al gelijk aan het historische geloof, dat de duivelen ook bezitten, maar

toch wel enigszins. Want het is daarvan alleen onderscheiden door de blijdschap, die daarna volgt. Want de onstandvastigen, die slechts voor een tijd geloven, ontvangen het Woord met blijdschap. Maar de duivelen, die ook een historisch geloof hebben, verblijden zich niet, maar hebben er een gruwel van. Ja, zij belijden niet, dat zij navolgers van deze leer zijn, hoewel zij

weten, dat die leer waar is; maar zij haten en bestrijden ze verschrikkelijk. Bij de mensen is het historisch geloof soms vergezelschapt van een belijdenis der leer, soms niet. Want velen zijn er, die wel weten, dat het de ware leer is, terwijl zij die toch haten en bestrijden, en wel wensten, dat de Bijbel in de Rijn dreef. Dezen zondigen tegen de Heilige Geest. (Vgl. D.L., Verwerp. der dwal., V, art. 7).

Tegenwerping. De duivel heeft Christus menigmaal beleden. Dus bestrijdt hij Zijn leer niet.

Antwoord. Hij heeft Hem wel beleden, maar niet uit een begeerte om deze leer te verbreiden en te bevorderen, maar om ze met zijn leugens te vermengen of verdacht en gehaat te maken. En daarom gebiedt Christus hem te zwijgen, Marc. 1:25, evenals ook Paulus deed, Hand. 16:18.

3. *Het wondergeloof* is een bijzondere gave van God, om enig extra-ordinair werk te verrichten of om een toekomstige zaak door Goddelijke openbaring met zekerheid te voorzeggen. Of: het is een vaste verzekering krachtens een bepaalde openbaring of belofte van God, om enig wonder te doen. Dit geloof kan niet uitsluitend uit het geopenbaarde Woord ontvangen worden, tenzij er een bijzondere belofte of openbaring bijkomt.

En dat er zo'n geloof is, betuigen de volgende teksten, 1 Kor. 13:2: "En al ware het dat ik al het geloof had, zodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zo ware ik niets", en Matth. 17:20: "Zo gij een geloof hadt als een mostaardzaadje, gij zoudt tot dezen berg zeggen: Ga henen van hier derwaarts en hij zal henengaan; en niets zal u onmogelijk zijn." Vele heiligen hebben een vast geloof gehad, zoals Abraham, David enz., die toch geen bergen verzet hebben. Daarom is dit een bepaald soort geloof, dat onderscheiden is van het rechtvaardigend geloof.

Zo ook: de bezweerders, de zonen van Sceva, Hand. 19:14: zij onderwonden zich de duivelen uit te werpen. Maar aangezien hun de gaven, daartoe vereist, niet meegedeeld waren, mislukte de zaak. Simon de tovenaar geloofde ook, en toch kon hij geen wonderen verrichten. Daarom wilde hij deze macht voor geld kapen, Hand. 8:18. De duivel heeft een historisch geloof, en toch kan hij geen wonderwerken doen. Want niemand kan de natuur der dingen veranderen dan de Schepper alleen.

Judas deed wonderen en predikte, zoals de andere Apostelen. Daarom heeft hij een wondergeloof, een historisch geloof, en mogelijk ook een tijdgeloof gehad. En toch miste hij het rechtvaardigend geloof, omdat hij door Christus een "duivel" genoemd wordt, Joh. 6:7. Bovendien zullen velen tot Christus zeggen: "Heere, Heere, hebben wij niet in Uwen Naam duivelen uitgeworpen?" Matth. 7:22, die echter van Hem ten antwoord zullen krijgen: "Ik heb u nooit gekend." Ten slotte, de andere soorten geloof strekken zich uit, om te geloven al hetgeen in de Heilige Schrift voorgesteld wordt, maar dit (wonder-)geloof alleen tot bepaalde extra-ordinaire uitkomsten. Daarom is dit een soort geloof, dat van de andere onderscheiden is.

4. *Het rechtvaardigend geloof* is, volgens de Catechismus, Vraag 21 "niet alleen een zeker weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houd, hetgeen God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft; maar ook een vast vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest door het Evangelie in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is, uit loutere genade, alleen om de verdiensten van Christus' wil."

Hiertoe wordt vereist a. *kennis.* Want een onbekende leer kan men niet geloven, maar men

moet ze eerst kennen en verstaan, eer men ze gelooft. Dit dient tot weerlegging van het "ingewikkelde" geloof van het pausdom, waar men beweert te geloven hetgeen "de kerk" gelooft, zonder het geloof van die kerk te kennen of te verstaan. Reden, waarom Bastingius en Lansbergen zeggen: "Dus kan het oprechte geloof ook zonder wetenschap of kennis niet zijn of bestaan", vgl. Jes. 53:11: "Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hunne ongerechtigheden dragen", en Joh. 17:3: "Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den enigen waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt." Daarom spreekt Petrus, belijdenis doende van zijn geloof, Joh. 6:69: "Wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods."

b. Toestemming, waardoor men voor waarachtig houdt alles wat God in Zijn Woord geopenbaard heeft. Want er zijn vele spotters, die het voor fabelen houden, van wie Petrus te voren gezegd heeft, dat er in de laatste tijden velen zullen zijn, 2 P. 3:3. Daarom wordt het geloof door de apostel Paulus ook "een bewijs" genoemd, Hebr. 11:1, d.w.z. dat men daarvan overtuigd is en de waarheid ervan duidelijk bemerkt. Johannes de Doper zegt ook, dat zij die geloven,Gods getuigenis aannemen en verzegelen", Joh. 3:33, d.w.z. dat zij het voor vast en zeker houden, en het a.h.w. ondertekenen of onderschrijven, dat God waarachtig is.

c. Een *vast vertrouwen,* waardoor het van de andere (geloven n.l.) wezenlijk verschilt. Dit vertrouwen is een toeëigening van de genadige kwijtschelding der zonden door en om Christus' wil. Zo'n vertrouwen behoort onafscheidelijk bij het ware geloof. Want door een blote kennis, gepaard met toestemming, kan niemand zalig worden, aangezien "de duivelen ook zo geloven en sidderen", Jak. 2:19. Daarom voegt de Apostel het vertrouwen bij het geloof, Ef. 3:12: "In Denwelke (n.l. Christus) wij hebben de vrijmoedigheid en den toegang met vertrouwen door het geloof aan Hem"; en in Hebr. 11:1 wordt het geloof "een vaste grond der dingen die men hoopt" genoemd.

De *eigenschap* van dit geloof is: zich in God gerust te stellen en te verbidden vanwege dit zo grote goed.

De *Werkmeester* van het geloof is de Heilige Geest; zie Vraag 65.

Het *instrument,* waardoor het gewerkt wordt, is het Evangelie, waaronder ook het gebruik der sacramenten begrepen is.

De *zetel* van dit geloof is de wil en het hart van de mens, Rom. 10:10: "Met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid."

Zo is dan dit rechtvaardig- of zaligmakende geloof onderscheiden van de andere soorten geloof, aangezien dit geloof alleen een vast vertrouwen is, waardoor wij ons Christus' verdienste toeëigenen. En dat geschiedt, wanneer wij stellig geloven, dat de gerechtigheid of verdiensten van Christus ook ons geschonken en toegerekend worden. Een *vertrouwen* is een werkzaamheid van het hart en de wil, daar ze een bepaald goed zoeken en daarop met blijdschap rustig steunen; of: (vertrouwen is) zich geheel op een zaak verlaten, zoals ook de betekenis is van het Griekse woord *"pistis",* waarmee het geloof wordt uitgedrukt.

Het is ook onderscheiden van het historisch geloof, omdat het rechtvaardigend geloof wel het historisch geloof in zich bevat, maar het historisch geloof is niet voldoende voor een rechtvaardigend geloof, zo min trouwens als de andere twee. Het rechtvaardigend geloof is van alle onderscheiden, omdat alleen door dát geloof de gerechtigheid en het eeuwige leven verkregen wordt. Want wanneer de Apostel zegt, Rom. 3:28, dat "de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt" en in 4:5, dat "het geloof tot rechtvaardigheid gerekend wordt", dan moet dit één van de *vier* zijn. Nu kan dit niet van het historische geloof gezegd worden. Want

dan zouden ook de duivelen rechtvaardig en erfgenamen zijn. Evenmin van het tijdgeloof kan het gelden, omdat dit Christus verwerpt. En evenmin van het wondergeloof. Want anders zou ook Judas een erfgenaam zijn. Dus volgt daaruit, dat de gerechtigheid en het erfdeel uitsluitend uit het rechtvaardigende geloof voortvloeit, dat daarom in de Schrift terecht met de naam *"geloof"* benoemd wordt; en dit geloof komt alleen de uitverkorenen toe.

Maar wat het rechtvaardigend geloof eigenlijk is, verstaat niemand dan wie gelooft en met dit geloof begiftigd is; zoals iemand die nooit honing proefde, de smaak ervan niet kent, hoeveel hij dan ook over zijn zoetigheid hoorde. Want iedere gelovige bevindt bij zichzelf - wat hij aan anderen uiteenzetten kan - het volgende:

Hij gelooft, dat alles wat in de Schrift begrepen is, waar en van God is. Hij gevoelt zich verplicht, om al deze dingen vast te geloven en te omhelzen. Want, zo redeneert hij: Is dit Woord waar en Goddelijk, dan is het ook billijk, dat ik het geloof.

In dit alles aanschouwt, omhelst en eigent hij zich in het bijzonder de belofte des Evangelies toe, met betrekking tot Gods genade of vergeving der zonden, en het schenken van de gerechtigheid en het eeuwige leven aan alle gelovigen, om Christus' wil en dóór Hem. Want "die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven", Joh. 3:36.

Door dit vertrouwen rust hij vast op Gods tegenwoordige genade jegens hem, en op grond daarvan mag hij het volgende besluit vaststellen inzake de toekomstige genade: "Aangezien God mij nu zo liefheeft en mij zulke grote goederen geeft, zal Hij mij ook voor eeuwig behouden. Want Hij is onveranderlijk en Zijn genadegiften zijn onberouwelijk."

Krachtens deze (verkregen) goederen ontstaat er blijdschap in het hart en een vrede in de consciëntie, die alle menselijk begrip te boven gaat.

Hij heeft een wil en ernstig voornemen, om God in alles wat Hij wil, gehoorzaam te zijn, en dat: zonder enige uitzondering, door alles, wat God wil dat gedaan en geleden wordt, te doen; ook al raast en tiert de duivel en de wereld nog zo hevig.

Wie gelooft, die ervaart deze dingen in zich, en wie deze dingen in zich ervaart, die gelooft werkelijk.

*4. **Hoe het geloof en de hoop onderling verschillen.***

Het rechtvaardigend geloof en de hoop zijn niet één zelfde zaak, al hebben ze beide wel op enerlei goederen betrekking. Want het geloof grijpt de tegenwoordige en de hoop de toekomende zaken aan.

Tegenwerping. Het eeuwige leven is een toekomstig goed. En wij geloven het eeuwige leven. Dus strekt zich het geloof ook tot de toekomende dingen uit.

Antwoord. Het eeuwige leven is een toekomstig goed, wat de volmaking betreft; en als zodanig wordt het niet zozeer geloofd, als gehoopt: "Want wij zijn in hope zalig geworden", Rom. 8:24, en 1 Joh. 3:2: "Nu zijn wij kinderen Gods en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen."

Het is ook een tegenwoordig goed:

1. wat betreft Gods wil, om ons nu reeds het eeuwige leven te geven;

2. wat betreft het beginsel, dat we daarvan al in dit leven ondervinden. En als zodanig wordt het niet gehoopt, maar geloofd; zoals er geschreven staat, Joh. 5:24: "Die Mijn Woord hoort en gelooft Hem, Die Mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven", en 17:3: "En dit is het eeuwige

leven, dat zij U kennen den enigen waarachtigen God", enz. Zo besluiten wij dan stellig door het geloof, dat de beloofde goederen omwille van Gods belofte de onze zijn, al bezitten wij ze nog niet; en wel, omdat wij ze met een stellige hoop mogen verwachten, wat de vervulling aangaat. In deze zin spreekt de Apostel, Hebr. 11:1: "Het geloof nu is een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet", n.l. met de uiterlijke zintuigen, maar die door het verstand ontvangen worden, en dat zó zeker, alsof men ze met de ogen aanschouwde. Nog eens: "die men niet ziet", n.l. in hun vervulling en volmaking.

Sommigen verbinden dit op deze manier, dat het geloof de tegenwoordige dingen aangrijpt, die in de Geloofsartikelen vervat zijn; maar de hoop de toekomstige dingen, die daarin voorgesteld worden. Toch is deze verbinding niet zo algemeen als de andere.

5. ***Welke de oorzaken van het geloof zijn.***

De voornaamste en opperste *oorzaak* die het geloof werkt, is de Heilige Geest. Het historisch geloof, het tijd- en wondergeloof werkt Hij door een algemene werking, en het rechtvaardigende geloof door een bijzondere werking, Ef. 2:8: "Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave."

Tegenwerping. Ook de duivel heeft een historisch geloof. Dus heeft hij dit ook door de Heilige Geest.

Antwoord. Het geloof dat in de duivel is, wordt ook door God gewerkt, maar niet door die bijzondere manier van werken, als God het rechtvaardigend geloof alleen in de uitverkorenen werkt. Want alle kennis en wetenschap, die in de duivelen en huichelaars gevonden wordt, werkt God door Zijn Geest; echter niet zó, dat Hij ze wederbaart en rechtvaardigt, zoals de uitverkorenen; en ook niet zó, dat zij. Hem als Werkmeester van deze gave erkennen en grootmaken.

Het *instrument* waardoor het geloof gewerkt wordt, is in het algemeen het ganse Woord van God, begrepen in de Boeken van het Oude en Nieuwe Testament, waarin ook vele werken en wonderen van God te vinden zijn.

Maar het eigenlijke instrument van het rechtvaardigend geloof is de prediking van het Evangelie, Rom. 1:16: "Want het (Evangelie n.l.) is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft", en 10:17: "Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods." Zo wordt dan het rechtvaardigend geloof gewoonlijk nooit in de volwassenen gewrocht zónder de prediking des Evangelies. Het instrument des geloofs om wonderen te doen, is niet alleen het Woord van God, maar daar dient nog een bijzondere openbaring bij te komen.

De oorzaak, die *aan het geloof zijn wezen geeft,* en het tot een waarachtig en oprecht geloof maakt, is het vertrouwen en de toeëigening van de genadige vergeving der zonden door Christus, én een vreugde en rust in God vanwege deze zulke grote weldaden.

Waarop het geloof ziet, is Christus en de belofte der genade.

Waar het te vinden is? Namelijk in het verstand, in de wil en het hart van de mens.

Het *doel* waartoe het gegeven is en ons dienen moet, is: 1. om de rechtvaardigheid, goedheid en barmhartigheid Gods te prijzen en groot te maken; 2. Opdat wij daardoor zalig worden.

6. ***Wat het geloof werkt en voortbrengt.***

Het rechtvaardigend geloof werkt in ons:

1. De *rechtvaardigmaking* voor God,

2. een *vreugde* en rust in God, en een vrede der consciëntie, Rom. 5:1: "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus";

3. de *gehele bekering* of wedergeboorte, want door het geloof worden onze harten gereinigd, Hand. 15:9;

4. *de vruchten der bekering,* of een nieuwe gehoorzaamheid.

Tot de vruchten der bekering behoort alles wat op het geloof volgt: de aanwas der gaven, en ten laatste het ontvangen der dingen zelf, die wij nu geloven.

Het eerste dat het geloof voortbrengt, is de rechtvaardigmaking, waaruit alle andere weldaden voortvloeien; maar evenwel zo, dat het geloof ook daarvan de oorzaak is. Want hetgeen een oorzaak is van enig ding, is ook de oorzaak van hetgeen daardoor voortgebracht wordt. Is dus het geloof een oorzaak van de rechtvaardigmaking, dan is het ook een oorzaak van de dingen, die op de rechtvaardigmaking volgen, Luk. 8:48: "Uw geloof heeft u behouden." De samenvatting (eigenlijk "summa") is: door het geloof worden wij gerechtvaardigd en wedergeboren, zodat daaruit duidelijk is, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd en wedergeboren worden, hetgeen in dit leven begint, en na dit leven voltooid worden zal, Rom. 3:28 en 10:10, Hand. 13:39.

7. ***Aan wie het geloof gegeven wordt.***

Het rechtvaardigend geloof wordt aan alle uitverkorenen gegeven, en dan ook uitsluitend aan hen; onder wie ook de kleine kinderen begrepen zijn. Joh. 6:44: "Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader Die Mij gezonden heeft, hem trekke"; Matth. 13:11: "Omdat het u gegeven is, de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen te weten, maar dien is het niet gegeven"; Hand. 13:48: "Er geloofden zovelen als er geordineerd waren tot het eeuwige leven"; Rom. 8:30: "Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt"; Ef. 2:8: Het geloof is "Gods gave"; Rom. 10:16: "Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest", en 2 Thess. 3:2: "Het geloof is niet aller." (Vgl. D.L., I, art. 6).

Het *tijdgeloof* en het *wondergeloof* wordt alleen aan hen gegeven - zij het ook niet aan allen - die in de zichtbare kerk zijn, zelfs aan huichelaars, Matth. 7:22: "Hebben wij niet in Uwen Naam duivelen uitgeworpen?" Het wondergeloof dat eertijds in de gemeente in zwang was, is nu opgehouden, aangezien de leer nu voldoende door wondertekenen bevestigd is.

Het *historisch geloof* kunnen niet alleen degenen hebben, die tot de kerk behoren, maar ook zij die er buiten zijn, ja zelfs de duivelen, Jak. 2:19.

Tegenwerping 1. Het historisch geloof is een goed werk. De duivelen hebben het ook. Dus doen zij dan goede werken.

Antwoord. Het historisch geloof is een goed werk, wanneer het vergezeld gaat met een vertrouwen en toeëigening.

Aanhoudend bezwaar: De Heilige Geest werkt dit geloof. Dus is het een goed werk, 66k zonder deze toeëigening.

Antwoord. Op zich zelf is het wel goed, maar het wordt verkeerd, wanneer het zich niet

toeëigent en aanneemt de zaken, die men als waar erkent. En daarom sidderen de duivelen. Want wat zij van God weten, eigenen zij zich niet toe; d.w.z. zij geloven niet, dat God voor hen zó is, als zij Hem op grond van Zijn Woord kennen, n.l. goed, barmhartig, enz.

Tegenwerping 2. Alle uitverkorenen hebben het rechtvaardigend geloof niet. Want vele kinderen zijn uitverkoren, die toch geen geloof hebben.

Antwoord. Hoewel de kinderen metterdaad niet geloven zoals de volwassenen, toch hebben zij een geneigdheid en vermogen om te geloven, hetgeen de Heilige Geest overeenkomstig hun verstand in hen werkt. Want aangezien ook aan de kinderen de Heilige Geest beloofd wordt, kan Hij in hen niet ledig zijn (= onwerkzaam zijn). Dus blijft vaststaan, hetgeen opgemerkt is, dat n.l. uitverkorenen het geloof hebben.

Ja, ik voeg hier nog bij: dat het geloof alle uitverkorenen nodig is. En niet alleen het geloof, maar ook de belijdenis daarvan.

1. *Omdat God het bevolen heeft,* Ex. 20:7: "Gij zult den Naam des Heeren niet ijdellijk (derhalve oprecht) gebruiken", Matth. 10:23: "Die Mij belijden zal voor de mensen", enz.

2. Omdat de *ere Gods* dit vereist, Matth. 5:16: "Laat uw licht schijnen voor de mensen", enz.

3. Omdat het geloof niet ledig zijn kan, maar zich door de belijdenis een vruchtbare boom betoont.

4. *Om onze zaligheid,* Rom. 10:10: "Met den mond belijdt men ter zaligheid."

5. Om anderen daardoor tot Christus te kunnen brengen, Luk. 22:32: "En gij, als gij eens bekeerd zult zijn, zo versterk uw broeders."

Wij weten, dat wij het geloof bezitten,

1. Uit het *getuigenis van de Heilige Geest* en het gevoel van het geloof zelf; d.w.z. uit een waarachtige en ongeveinsde begeerte om de ons aangeboden weldaden van Christus deelachte worden. Want wie gelooft, die weet ook, dát hij gelooft, 2 Tim. 1:12: "Want ik weet, Wien ik geloofd heb"; 2 Kor. 4:13: "Dewijl wij nu denzelfden Geest des geloofs hebben, gelijk er geschreven is: Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken; zo geloven wij ook, daarom spreken wij ook", en 1 Joh. 5:10: "Die in den Zone Gods gelooft, heeft de getuigenis in zichzelven."

2. Uit de strijd des geloofs tegen de twijfel. 3. Uit de werkzaamheden des geloofs, bestaande in een ernstig voornemen en een ijver om God naar al Zijn geboden te gehoorzamen.

Tegenwerping 3. Wij kunnen in dit leven niet verzekerd zijn, aangezien wij vallen en in het geloof bezwijken, d.w.z. dat wij van de zaligheid kunnen afvallen. Welnu, van de zaligheid zeker te kunnen zijn én daarvan te kunnen afvallen, strijdt met elkaar.

Antwoord. 't Is waar, het is in strijd met de zekerheid der zaligheid. Maar wij kunnen uiteindelijk niet afvallen. Want wie eenmaal met een waar geloof begiftigd zijn, blijven - ook al vallen en wankelen zij telkens - tot het einde toe vaststaan en kunnen ten slotte niet bezwijken.

Aanhoudend bezwaar 1. Maar wij zijn allemaal zo zwak; en wie zwak zijn, kunnen uiteindelijk bezwijken, en daarom enz.

Antwoord. Wij zijn wel zwak van onszelf, maar Gods genade ondersteunt ons, zodat wij uiteindelijk niet afwijken. Dat God de Zijnen zó ondersteunt, getuigt David in Ps. 37:24: "Als hij - de rechtvaardige - valt, zo wordt hij niet weggeworpen, want de HEERE ondersteunt zijn hand."

Aanhoudend bezwaar 2. God heeft niet uitdrukkelijk beloofd, dat Hij ons zo wil bewaren, dat wij uiteindelijk niet van het geloof zullen afvallen.

Antwoord. Hij heeft dat immers wèl nadrukkelijk beloofd in de zoëven aangehaalde tekst, en op meer plaatsen, Joh. 10:28: "En Ik geef hun (n.l. mijn schapen) het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand zal dezelve uit mijn hand rukken", en Rom. 8:38v.: "Want ik ben verzekerd, dat noch dood noch leven, noch Engelen noch overheden, noch machten, noch tegenwoordige noch toekomende dingen, noch hoogte noch diepte, noch enig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onzen Heere."

Aanhoudend bezwaar 3. Er staat in 1 Kor. 10:12: "Zo dan die meent te staan, zie toe dat hij niet valle." Uit deze tekst blijkt duidelijk, dat wij zelf moeten toezien. En daaruit volgt dus, dat de volharding in het geloof niet in de ondersteuning van Gods genade, maar in onze eigen kracht en wil gelegen is.

Antwoord. Met deze vermaning wil de apostel Paulus de volharding niet toeschrijven of bevelen aan onze eigen kracht en wil, maar het is zijn bedoeling om onze Christelijke zorgvuldigheid op te wekken, teneinde wij daardoor aangespoord worden, om onze zaligheid te onderhouden, te bewaren en te volmaken. Daarom moeten wij, als wij werkelijk geloven, vaststellen, dat God ons stellig behouden en zaligen zal. Want aangezien Hij wil, dat wij van Zijn tegenwoordige genade zeker zullen zijn, zo wil Hij het ook met betrekking tot de toekomstige (genade), aangezien Hij onveranderlijk is.

Aanhoudend bezwaar 4. "Ook liefde, ook haat weet de mens niet", Eccl. 9:1. Daarom kunnen wij niet zeker zijn van de tegenwoordige, en nog veel minder van de toekomstige genade.

Antwoord.

1. De mens weet niet, wie door God bemind of gehaat wordt, als hij dat beoordelen wil naar hetgeen in dit leven iemand - hetzij goed of kwaad - wedervaart. Want de uiterlijke voor- of tegenspoed is geen vast teken van Gods liefde of haat.

2. Hij weet het ook niet uit zichzelf, maar kan het wel weten, wanneer God het hem door Zijn Woord en Heilige Geest wil openbaren.

Aanhoudend bezwaar 5. "Wie heeft den zin des Heeren gekend? Of wie is Zijn raadsman geweest?" Rom. 11:34.

Antwoord. Niemand heeft de zin des Heeren gekend vóór de openbaring. Maar wij kennen de zin des Heeren, voor zover ze ons ter zaligheid nodig is, uit Gods openbaring. 2 Kor. 3:18: "En wij allen, met ongedekten aangezichte de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde Beeld in gedaante veranderd."

Tegenwerping 4. In Ez. 18:24 staat: "Als de rechtvaardige zich afkeert van zijn gerechtigheid, in zijn overtreding zal hij sterven." Hieruit volgt, dat de gelovigen van de Godzaligheid kunnen afvallen, en verloren gaan.

Antwoord. 1. Als er staat "Als hij zich afkeert", volgt daaruit nog niet direct, dat hij zich afkeert. 2. Onder het woord "rechtvaardige" wordt niet verstaan iemand, die echt rechtvaardig is, maar die het schijnt te zijn; zoals de geveinsden en onstandvastigen, die voor een tijd geloven en daarna afwijken. Want wie werkelijk rechtvaardig is, is gelijk aan "een boom, geplant aan waterbeken, welks blad niet afvalt", Ps. 1:3.

Tegenwerping 5. In 2 Kor. 6:1 vermaant Paulus die van Korinthe, dat zij "de genade Gods niet tevergeefs mogen ontvangen hebben", en Christus onderwijst ons, dat Wij "waken en bidden" moeten. Zo staat het dus aan ons. *Antwoord.* Door deze vermaningen wordt alle

vleselijke zorgeloosheid verboden, en wordt er aangespoord tot waken en bidden, waardoor de zekerheid der zaligheid gevoed, onderhouden en versterkt wordt.

Tegenwerping 6. Saul was een gelovige, en is ten slotte van het geloof afgeweken. Dus volgt daaruit, dat sommigen kunnen afvallen.

Antwoord. Saul was geen oprecht gelovige, maar een geveinsde.

Aanhoudend bezwaar. Ja, maar hij bezat de gave van de Heilige Geest. Dus was hij een oprecht gelovige.

Antwoord. Hij heef slechts die gaven van de Heilige Geest bezeten, die de geveinsden en verworpenen mét de oprechte gelovigen en uitverkorenen gemeen hebben, maar niet de gaven der wedergeboorte, aanneming tot kinderen enz., die alleen de uitverkorenen eigen zijn.

Tegenwerping 7. De leer van de volharding in het geloof en van de zekerheid der zaligheid maakt maar zorgeloze mensen.

Antwoord. Zij bewerkt en brengt in de uitverkorenen vanzelf een geestelijke gerustheid voort; en het is niet aan de leer te wijten, wanneer de verworpenen haar tot vleselijke zorgeloosheid misbruiken. (Vgl. D.L., V. art. 12).

Vraag 22: *Wat is dan een Christen nodig te geloven?*

Antwoord: *Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt a); hetwelk ons de Artikelen van ons algemeen en ongetwijfeld Christelijk geloof in een hoofdsom leren.*

a. Matth. 28:19, Joh. 20:31.

Verklaring van Vraag 22.

Nu het geloof verklaard is, vraagt de Catechismus, "Wat een Christen nodig is te geloven?" Waarop geantwoord wordt, *dat het geloof in het algemeen het ganse Woord Gods en alles wat daarin begrepen is aanneemt,* zoals uit de definitie van het geloof af te lezen is. Maar het rechtvaardigend geloof ziet bovendien eigenlijk op de beloften des Evangelies, en neemt die alle aan. Want daarin is begrepen de wil van God of de bekendmaking van de genadige verlossing van het menselijke geslacht, n.l. van de zonde en de dood, d.w.z. om vergeving der zonden, de gerechtigheid en het eeuwige leven om en door Christus, terug te geven aan allen, die Zijn verdiensten met een waar geloof omhelzen. Zo strekt zich dus het rechtvaardigend geloof tot de ganse leer des Evangelies uit.

Daarom wordt het Evangelie de leer der dingen die men *geloven* moet, genoemd, en wordt het van de Wet, die een leer is van hetgeen men *doen* moet, onderscheiden. Hier worden dus de menselijke instellingen der Pauselijke wetten en hun conciliebesluiten buitengesloten. Want het geloof kan uitsluitend steunen op Gods Woord, als op een onbeweeglijk fundament. En de besluiten en instellingen der mensen zijn onzeker, omdat alle mensen leugenachtig zijn, en God alleen waarachtig en Zijn Woord de waarheid is. Daarom moeten de Christenen zelf niet verzinnen, wat zij geloven zullen, noch iets aannemen, dat door anderen bedacht en geleerd wordt. Maar zij moeten alleen het Evangelie geloven, Marc. 1:15: "Bekeert u en gelooft het Evangelie", en 1 Kor. 2:5: "Opdat uw geloof niet zou zijn in wijsheid der mensen, maar in de kracht Gods."

Nu volgt de inhoud van het Evangelie, samengevat in de Artikelen des geloofs, tot behandeling waarvan wij nu dadelijk zullen overgaan.

Vraag 23: Hoe luiden die Artikelen?

Antwoord:

1. Ik geloof in God, den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde;

2. en in Jezus Christus, Zijnen eniggeboren Zoon, onzen Heere,

3. Die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria;

4. Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle;

5. ten derden dage wederom opgestaan van de doden,

6. opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods, des almachtigen Vaders,

7. vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden.

8. Ik geloof in den Heiligen Geest.

9. Ik geloof één heilige, algemene, Christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen;

10. vergeving der zonden,

11. wederopstanding des vleses,

12. en een eeuwig leven.

Verklaring van de 12 Artikelen des geloofs.

De artikelen van het Christelijke geloof heten - naar het Grieks - *"Symbolum Apostolorum"*, d.w.z. het onderscheidingsteken der Apostelen. Hierbij komen als voornaamste vragen ter sprake:

1. Wat het symbool der Apostelen is, en waarom de Geloofsartikelen zo genoemd worden.

2. In hoeveel delen het verdeeld wordt.

1. ***Wat het symbool der Apostelen is, en waarom de Geloofsartikelen zo heten.***

Het woord *symbolum* betekent in het algemeen in het Grieks: een *teken* of leuze, waardoor de één van de ander onderscheiden wordt. Het woord is ontleend aan een veldteken, waardoor de handlangers der vijanden onderscheiden en gekend werden.

Daarnaast betekent het ook: het aandeel dat door sommigen wordt bijgedragen tot het houden van een gastmaal. Dan komt het van een Grieks woord, *"symballesthai"*, dat bij elkaar werpen betekent.

In de Kerk wordt een kort formulier van het Christelijk geloof, of van de hoofdpunten der Christelijke religie en leer *"symbool"* genoemd, omdat het vroeger was, en ook nu nog behoort te zijn als een veldteken en leuze, waardoor de Kerk met haar lidmaten van de vijanden en alle andere sekten onderscheiden wordt. Sommigen menen, dat dit kort begrip "Symbolum" heet, omdat de Apostelen het zouden hebben bijeengebracht. Maar het kan niet bewezen worden, dat elk van hen één Artikel zou hebben bijgedragen. Toch is het niet ongerijmd te zeggen, dat deze hoofdsom "symbool" genoemd wordt, omdat het vroeger was, en ook nu nog behoort te zijn: een richtsnoer voor ons geloof en onze leer, in de Kerk.

Deze Artikelen heten het Symbool der Apostelen, omdat ze óf de inhoud van de Apostolische leer - die de catechumenen moesten kennen en opzeggen - bevatten, óf omdat de Apostelen de inhoud ervan hun leerlingen onderwezen hebben, van wie ze - als van hand tot hand - de Kerk dan weer ontving en daarna verbreidde.

Ze worden ook *"katholiek"* genoemd, d.w.z. een algemeen symbool; omdat alle Christenen één geloof hebben.

Nu wordt gevraagd, waarom er in de Kerk, na het symbool der Apostelen, nog andere symbolen gemaakt en aangenomen zijn, zoals dat van Nicea, Athanasius, van Efeze en Chalcedon.

Dat zijn geen andere symbolen dan het Apostolische, maar een herhaling daarvan. En daarbij zijn alleen wat andere woorden gebruikt, tot beter verstaan en uitlegging, ten einde de ketters, die het symbool der Apostelen om zijn beknoptheid verdraaiden, beter te bestrijden. Want wie ziet niet in, dat noch de leer, noch de zaak die daarin begrepen is, onveranderd zijn, maar dat alleen de manier en wijze van uitleg anders zijn; zoals bij vergelijking duidelijk te zien is.

Het symbool der Apostelen geniet meer aanzien dan alle andere symbolen. Ook al, omdat het bijna geheel uit woorden, aan de Schrift ontleend, is samengesteld. Bovendien is het ouder dan alle andere, hetzij het door de Apostelen of door hun Discipelen en toehoorders aan de Kerk werd overgeleverd, en zo door hun hand tot ons kwam. Hoe dit zij, het is de fontein en regel van alle andere symbolen, daar het - ten einde de bedriegerijen en verdraaiingen der ketters tegen te gaan - door toestemming der ganse Kerk op een algemene Synode is goedgekeurd.

2. En er was grote oorzaak, die de leraars en opzieners der gemeente gedrongen heeft tot opstelling van deze korte belijdenisformulieren, vooral toen de gemeenten en de ketterijen in de kerk groter werden; en wel,

1. Opdat niet alleen de volwassenen en ervarenen, maar ook de jongeren het fundament van het Christendom met hun verstand zouden begrijpen.
2. God Zelf heeft in het Oude Testament de inhoud der Wet en Zijner beloften kort samengevat, opdat alle mensen steeds de regel des levens en het fundament der vertroosting voor ogen zouden hebben; en opdat zij weten zouden, wat het voor leer is, waarvoor ze vervolging moesten doorstaan.
3. Opdat de gelovigen een zeker onderscheidingsteken zouden hebben, waardoor zij ten allen tijde van de ongelovigen en ketters, die vol sluwheid de leer der Profeten en Apostelen trachtten te bederven, zouden onderscheiden zijn.
4. Opdat er een eeuwige, eenvoudige, korte en gemakkelijke regel zou zijn, om door alle Christenen geleerd te worden en om als toetssteen te dienen, om daaraan allerlei leer en uitleggingen der Schrift te beproeven, ten einde te aanvaarden hetgeen daarmee overeenkomt, en te verwerpen wat ermee in strijd is. (Vgl. N.G.B., art. 9).

De zekerheid van de symbolen ligt niet in het aanzien of goeddunken van de mensen of concilies, maar in de overeenstemming met de ganse Heilige Schrift en de gehele Kerk, die zich aan de leer der Apostelen houdt en aan het nageslacht getuigenis aflegt, dat deze leer van de Apostelen en hun toehoorders afkomstig is; wier overeenstemming voldoende bekend is bij allen, die daarop willen letten. Want dit st. at vast, dat geen gemeenschap van engelen of mensen macht heeft, om nieuwe wetten van godsdienstige aard uit te vaardigen, of door

nieuwe geloofsartikelen het geweten te binden. Want dit komt alleen aan God toe. En men moet God geloven, niet om het getuigenis der Kerk, maar men moet de Kerk geloven om het getuigenis van God.

ZONDAG 8

INDELING VAN DE ARTIKELEN DES GELOOFS; EN VERKLARING VAN HET EERSTE ARTIKEL: "IK GELOOF IN GOD."

Wat betreft 's mensen verlossing uit zijn ellende valt voornamelijk te bezien: 1. door Wie, en 2. voor wie deze geschiedt. Het eerste is begrepen in Zondag 6, waar geleerd werd, dat zulks heeft kunnen geschieden door een Middelaar, Die waarachtig God en tezamen een waarachtig en rechtvaardig Mens is, en waar bewezen werd, dat het de Heere Jezus Christus is.

Het tweede punt is verklaard in Zondag 7, waar geleerd werd, dat alleen de *oprechte gelovigen* door de Middelaar verlost zijn. En opdat een ieder zich recht beproeven kan, of hij tot dat getal gerekend mag worden, is tot dat doel onderwezen, wat een oprecht geloof is; en voorts (om het nog beter te verstaan) wat een christen nodig is te geloven tot zaligheid; ook is aangetoond, dat zulks in het kort in een "summa" begrepen is in de Artikelen van het algemeen Christelijk geloof; hetgeen velen wel met de mond belijden, maar toch óf niet voldoende óf niet overeenkomstig de Schrift verstaan.

Daarom wordt nu in de Catechismus zeer terecht een nadere verklaring van deze Artikelen gegeven, waarmee in deze Zondag een begin gemaakt wordt. Allereerst worden in Zondag 8 in het algemeen alle Artikelen verdeeld, en daarna in het bijzonder het eerste Artikel verklaard.

Dus komen hier twee zaken aan de orde: 1. de indeling van de Artikelen des geloofs, Vraag 24, en 2. de verklaring van het eerste Artikel, Vraag 25.

Vraag 24: *Hoe worden deze Artikelen verdeeld?*

Antwoord: *God de Zoon, en onze verlossing; het derde van God de Heilige Geest, en onze heiligmaking.*

Verklaring van Vraag 24.

In hoeveel delen worden de Artikelen verdeeld?

Men spreekt gewoonlijk van twaalf Artikelen, die voornamelijk in deze *drie* delen verdeeld worden:

1. Van God de Vader, en onze schepping.
2. Van God de Zoon, en onze verlossing.
3. Van God de Heilige Geest, en onze heiligmaking.

Bastingius: Deze indeling dient men dan ook vast te houden, ofschoon het ganse werk der zaligheid aan de drie Personen gemeenschappelijk is; ten einde wij daaruit, na de Heilige Schrift, zouden leren kennen en onderscheiden: de eigenschap van elke Persoon, en wat Ieder van die drie Personen tot deze verlossing en zaligheid gedaan en bewerkt heeft.

Tegenwerping. De werken der Heilige Drieëenheid, die bij de schepselen gewerkt worden (n.l. de schepping, de verlossing en de heiligmaking) zijn aan de drie Personen gemeenschappelijk[1]. Zo zijn dus ook deze werken aan al de drie Personen gemeen, en kunnen

[1] De Schoolgeleerden noemen ze "Opera Trinitatis ad extra."

niet afzonderlijk aan elke Persoon worden toegeschreven; want anders zouden de Zoon en de Heilige Geest de hemel en aarde niet geschapen hebben, noch de Vader en de Heilige Geest het menselijke geslacht verlost hebben.

Antwoord. De werken der Heilige Drieëenheid zijn wel aan de drie Personen gemeenschappelijk, maar dan zó, dat' Zij bij hun uitvoering Ieder Hun eigene bijzondere orde en wijze van werken behouden, waardoor Zij van Elkaar onderscheiden zijn. Want volgens de orde der Personen worden ook hun werkingen onderscheiden.

Daar echter de schepping, verlossing en heiligmaking werken zijn, die God bij Zijn schepselen uitvoert, wordt de *schepping* niet alleen aan de Vader, maar ook aan de Zoon en de Heilige Geest toegeschreven, Ps. 33:6: "Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijns monds al hun heir", Joh. 1:3: "Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt", en Gen. 1:2: "En de Geest Gods zweefde op de wateren."

Zo ook de verlossing aan de Vader en de Heilige Geest, Joh. 3:17: "God heeft Zijn Zoon niet gezonden in de wereld, opdat Hij de wereld veroordelen zou, maar opdat de wereld door Hem zou behouden worden", en Titus 3:5: "Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hadden, maar naar zijn barmhartigheid door het bad der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes."

En zo wordt ook de heiligmaking aan de Vader en de Zoon toegeschreven, Gal. 4:6: "Zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader"; 1 Thess. 5:23: "De God des vredes Zelf heilige u geheel en al"; 1 Kor. 1:30: "Christus is ons geworden tot heiligmaking", en Ef. 5:25: Christus heeft Zichzelven voor de Gemeente overgegeven.

Maar vanwege de orde en werkwijze wordt aan de Vader de *schepping* toegeschreven, omdat Hij de oorsprong is van alle Goddelijke werkingen, hoewel niet alleen. Want Hij heeft alle dingen van Zichzelf, door de Zoon en de Heilige Geest geschapen.

Aan de Zoon wordt de *verlossing* toegeschreven, maar niet met uitsluiting van de andere Personen, maar omdat ze door Hem is volvoerd. Want de Zoon is het, Die de wil des Vaders inzake de verlossing van het menselijke geslacht volbracht heeft; ja, Hij alleen, en niet de Vader of de Heilige Geest, is een rantsoen voor onze zonden aan het kruis geworden.

Aan de Heilige Geest wordt de *heiligmaking* toegeschreven, hoewel ook niet met uitsluiting van de Vader en de Zoon, maar omdat het bijzonder Zijn werk is, dat Hij verricht zonder middel van een ander Persoon.

Dus al de drie Personen scheppen, verlossen en heiligen. Evenwel bewaren Zij deze orde bij het werk, dat de Vader van Zichzelf schept, door middel van de Zoon; de Zoon, van de Vader; en de Heilige Geest, van die Beiden. De Vader verlost door middel van de Zoon, de Zoon Zelf, van de Vader, door de Heilige Geest. De Vader en de Zoon heiligen, maar door middel van de Heilige Geest, en Die weer van de Vader, door de Zoon.

Zo zien wij, dat de werkingen der Goddelijke Personen in het aanbiddelijk Drieënig Wezen, voor zover die betrekking hebben op de mens, wat het werk en de uitwerking zelf betreft, aan Allen gemeen zijn. Maar zij zijn onderscheiden wat betreft de manier van uitwerken, waarbij elke Persoon Zijn eigen werk heeft. Welke nu de werken der Heilige Drieëenheid zijn, die Zij tegenover de schepselen en Zichzelf uitvoeren, zal verklaard worden in de zesde kwestie, die handelt over God.

Vraag 25: *Aangezien er maar één enig, Goddelijk Wezen is, waarom noemt gij de Vader, de Zoon en de Heilige Geest?*

Antwoord: *Omdat God Zich alzo in Zijn Woord geopenbaard heeft [a]), dat deze drie onderscheiden Personen de enige, waarachtige en eeuwige God zijn b).*

a. Deut. 6:4, Jes. 44:6, 1 Kor. 8:4 en 6, Ef. 4:5v., 2 Tim. 2:5.

b. Ps. 110:1, Jes. 12:2, Matth. 3:16, 28; Joh. 14:16; 15:26, Gal. 4:6, 1 Joh. 5:7.

Verklaring van Vraag 25.

De grondslag van het geloof is God. Want Hem moeten de gelovigen kennen, aangezien in de kennis van Hem het eeuwige leven is (Joh. 17:3), op Hem alleen moet al ons vertrouwen tot zaligheid gebouwd zijn (Jer. 17:5 en 7), zodat er maar één Geloofsartikel is, waaronder alle andere begrepen worden, namelijk: *"Ik geloof in God"*, dat is, in de enige en waarachtige God, zoals Hij Zich in Zijn Woord geopenbaard heeft.

Over God.

Over God worden vooral de volgende kwesties aan de orde gesteld.

1. Waaruit men weet, dat er een God is.
2. Wie en hoedanig de ware God is, Die in de kerk beleden wordt, en hoe Hij van de afgoden der heidenen onderscheiden is.
3. Of er ook een énig God is; en hoe het verstaan moet worden, wanneer de Schrift van vele goden spreekt.
4. Hoe men de woorden "Wezen", "Persoon" en "Drieëenheid" verstaan moet, en of men die woorden in de kerk behoort te handhaven en te gebruiken.
5. Hoeveel Goddelijke Personen er zijn.
6. Hoe Zij onderscheiden worden.
7. Waarom het nodig is, de leer van de Drieëenheid in de kerk te handhaven.

1. ***Waaruit men weet, dat er een God is.***

Dat er een God is, wordt zowel uit de wijsbegeerte als Godgeleerdheid bewezen, zoals blijkt uit:

1. De schone orde in de natuur, d.w.z. dat dat schone gebouw der ganse wereld en al haar onderdelen zo zeker, ordelijk en duurzaam bewogen en geregeerd worden volgens bepaalde orde en wetten, kan niet anders geschieden dan door een alwetend en almachtig Wezen, n.l. God. Dit bewijs wordt in den brede gegeven in Psalm 8, 19, 104, 135v., 147v., Hand. 14 en 17, en Rom. 1.

2. Het bestaan en de uitnemendheid van 's mensen redelijke ziel. Want een redelijk en verstandig wezen, dat door een Ander voortgebracht is, kan niet anders dan door een verstandig Wezen voortgebracht zijn; omdat de oorzaak niet minder voortreffelijk zijn kan dan zijn maaksel. Welnu, 's mensen ziel is een redelijk en verstandig wezen, dat een oorzaak heeft. Daarom moet zij haar oorsprong danken aan een verstandig Wezen, n.l. God, Job 32:8: "Zekerlijk de Geest, die in den mens is, en de inblazing des Almachtigen, maakt hen

verstandig", Ps. 94:7: "En zeggen: De HEERE ziet het niet, en de God Jakobs merkt het niet", en vers 9: "Zou Hij, Die het oor plant, niet horen? Zou Hij, Die het oog formeert, niet aanschouwen?" enz., en Hand. 17:28: "Want wij zijn ook Zijn geslacht."

3. De ons van nature aangeboren kennis en wetenschap, zoals: een onderscheid kunnen maken tussen eerlijk en oneerlijk, de rekenkunst, het trekken van conclusies, enz., kunnen in ons niet toevallig noch door een redeloos wezen voortgebracht zijn, maar moeten door een alwijze Oorzaak zijn ingeschapen, n.l. God, Rom. 2:15: De heidenen "betonen het werk der wet geschreven in hunne harten", enz.

4. De natuurlijke Godskennis. Want er is geen volk zo barbaars en wild, of zij hebben enig besef van religie (=godsdienst), en hiermee geven zij te kennen, dat ze geloven dat er een God is, Rom. 1:19: "Overmits hetgeen van God kennelijk is, in hen (n.l. in de harten der mensen) openbaar is; want God heeft het hun geopenbaard."

5. De vreselijke angsten van het geweten, waarmee de goddelozen, na het bedrijven der zonde, bevangen worden: die kunnen hun alleen toegezonden worden door een alwetend Wezen, Die het eerlijke van het oneerlijke onder.. scheidt en het gemoed der mensen doorschouwt en richt, n.l. God, Jes. 66:24: "Want hun worm zal niet sterven"; Jes. 57:21: "De goddelozen, zegt mijn God, hebben geen vrede"; Deut. 4:24:,De HEERE uw God is een verterend vuur, een ijverig God", en Rom. 2:15: "Als die betonen het werk der wet geschreven in hunne harten, hun consciëntie medegetuigende en de gedachten onder elkander hen beschuldigende of ook ontschuldigende."

6. Het belonen der goeden en bestraffen der boosdoeners, zoals de zondvloed, het vuur van Sodom, het verdrinken van Farao, de ondergang van de machtigste koninkrijken enz., getuigen dat er een opperste en almachtige Rechter der ganse aarde is, en dat is alleen God, Ps. 9:17: "De HEERE is bekend geworden, Hij heeft Recht gedaan", en Ps. 58:12: "Immers is er een God, Die op de aarde richt."

7. De burgerlijke samenleving, door wetten zo wijs ingericht. Dit kon de mensen niet geleerd worden, tenzij door een verstandig Wezen onderricht, Dat in deze schikking eert welgevallen vond. En aangezien de duivel en alle goddelozen deze schikking en samenleving ten zeerste haten, moet er dus een God zijn, Die ze nog beschermt, Spr. 8:15: "Door Mij regeren de koningen", enz.

8. De voortreffelijke deugden en heldendaden, d.w.z. de wijsheid en ongemene kloekheid in het op zich nemen en uitvoeren van bepaalde werken, die de algemene menselijke natuur te boven gaan, b.v. de zonderlinge bekwaamheid van uitmuntende kunstenaars, resp. overheidspersonen, in het onderzoeken en verbeteren der kunsten, resp. in het raadgeven; alsmede de kloekheid om bepaalde voortreffelijke daden te verrichten, zoals een Achilles, Alexander (de Grote), Archimedes, Plato enz. deden, die getuigen ervan, dat er een almachtige Oorzaak boven hen is, Die al deze deugden in hen verwekte, enz. In Deut. 31:8 wordt van Jozua gezegd: "De HEERE nu is Degene, Die voor uw aangezicht gaat; Die zal met u zijn." Volgens Jes. 45:1 vat de Heere de rechterhand van Cores; en in Richt. 14:6 lezen we: "Toen werd de Geest des HEEREN vaardig over hem", n.l. Simson.

9. De zekere en klare voorzeggingen van toekomstige dingen, die noch door scherpzinnigheid van 's mensen verstand noch op grond van natuurlijke tekenen geweten konden worden, b.v. de voorzegging van de zondvloed, van Abrahams nageslacht, van de komst van de Messias, enz.; welke dingen alleen geweten kunnen worden krachtens de openbaring van Hem, Die het menselijk geslacht en de ganse natuur in Zijn macht heeft, zodat zonder Hem niets geschieden kan. Dat is God. Jes. 41:23: "Verkondigt dingen die hierna komen zullen"; Ez. 12:28: "Alzo zegt de Heere HEERE: Geen Mijner woorden zullen meer, uitgesteld worden;

het Woord hetwelk Ik gesproken heb, dat zal gedaan worden, spreekt de Heere HEERE."

10. Alle dingen zijn met uitnemende wijsheid tot hun vaste doel en nut bepaald. En niets gebeurt er bij toeval, noch door enig redeloos schepsel, maar door een wijs en almachtig Wezen, n.l. God.

11. Wanneer men de oorsprong der dingen nagaat, bevindt men dat de dingen, die zichzelf voortbrengen, een begin hebben; en aangezien dit begin noodzakelijk een eerste oorzaak moet gehad hebben, volgt daaruit, dat er een eerste oorzaak is, waarvan alle dingen, hetzij middellijk of onmiddellijk zijn voortgebracht, en waarvan ze ook alle afhankelijk zijn; en deze eerste oorzaak is God.

2. ***Wie, en hoedanig God is.***

God openbaart Zich aan de mensen op drie manieren.

1. Door Zijn werken: b.v. door de schepping en onderhouding van alle dingen, waardoor men Zijn majesteit, heerlijkheid, wijsheid, almacht en goedheid kennen kan. Want als wij de hemel, de aarde en alle schepselen, de wonderlijke loop der natuur, die overschone orde, aanschouwen; en als wij de wonderlijke verandering en verwisseling van alle dingen, en hoe alles tot zijn doel komt en gericht wordt, waartoe het geschapen is, en hoe het één het ander dienen moet, aandachtig overwegen, dan getuigt het alles van Gods tegenwoordigheid. En hoewel Gods Wezen onzichtbaar is, kan men toch Zijn wonderlijke goedheid, wijsheid, almacht en Vaderlijke zorg daaruit leren kennen.

2. Maar aangezien het menselijk verstand gruwelijk verduisterd is en Gods werk niet recht kennen kan, noch weten, wie God is, zo heeft Hij Zich ook geopenbaard door Zijn Woord. Hebr. 1:1: "God voortijds vele malen en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken hebbende door de Profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon"; Ps. 147:19v.: "Hij maakt Jakob zijn woorden bekend, Israël zijn inzettingen en zijn rechten. Alzo heeft Hij genen volke gedaan; en zijn rechten, die kennen zij niet." (Vgl. N.G.B., art. 2).

3. Door ingeving van de Heilige Geest, Die een nieuw licht en leven in de uitverkorenen ontsteekt, opdat zij God recht kennen, eren en aanroepen. Want zonder de verlichting van de Heilige Geest ziet de natuurlijke mens Gods werk met een verduisterd en beneveld oog, en is hij onmachtig om de glans Zijner heerlijkheid, die in al Zijn werken doorstraalt, te aanschouwen. Ook hoort hij Gods Woord zonder het te verstaan. Daarom, als de Heilige Geest gemoed en hart niet verlicht, dan blijft de mens in blindheid en duisternis, en kan hij God niet recht kennen, noch Zijn wil verstaan.

Wie daarom God recht wil kennen, moet niet alleen Gods werken aandachtig beschouwen, maar vlijtig Zijn Woord onderzoeken, en van Hem niet anders geloven dan hetgeen Hij in Zijn Woord zegt, en daarbij zijn hart gevangen geven tot de gehoorzaamheid aan het Evangelie. Want "niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard", Joh. 1:18: en Hij is het, "Die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoont; Denwelke geen mens gezien heeft noch zien kan", 1 Tim. 6:16. Volgens een uitspraak van de kerkvader Hilarius is God Zelf alleen bekwaam, om van Zichzelf te getuigen. Dus kunnen wij geen kennis van Hem dragen, dan op grond van Zijn eigen getuigenis, n.l. Zijn Woord. Bovendien moeten wij God in Christus' Naam aanroepen, of Hij ons hart als van een Lydia wil openen door de krachtige werking van Zijn Heilige Geest, en of Hij de kennis van Hem daar wil instorten, opdat wij tot de rechte Godskennis komen.

Wie God eigenlijk is: kan niet uitgedrukt of volkomen verklaard worden: 1. Omdat Hij de

Oneindige is; 2. Omdat Zijn Wezen ons onbekend is. Maar Hij kan enigermate beschreven worden op grond van de Goddelijke openbaring, in welke beschrijving begrepen zijn de eigenschappen, de Personen en bijzondere werken, waardoor de waarachtige God van andere verzonnen goden goed onderscheiden wordt.

De filosofen geven de volgende beschrijving van God: Hij is een eeuwig en verstandig Wezen, Zichzelf genoegzaam tot gelukzaligheid, de Allerbeste en de Oorzaak van alle goeds in de natuur.

Maar de leraars der Christelijke godsdienst omschrijven Hem beter, op grond van Zijn Woord: God is een geestelijk, verstandig, eeuwig Wezen, onderscheiden van alle andere schepselen; onbegrijpelijk, in Zichzelf allervolmaaktst, onveranderlijk, almachtig, wijs, goed, rechtvaardig, barmhartig, waarachtig, rein, weldadig, hoogst vrij (Letterlijk: allervrijst), Zich vertoornende over de zonden; Hetwelk is de eeuwige Vader, Die de Zoon naar Zijn beeld van eeuwigheid gegenereerd heeft; én de Zoon, het mede-eeuwige Beeld des Vaders; én de Heilige Geest, van de Vader en de Zoon uitgaande; zoals de Godheid geopenbaard is in het onfeilbaar Woord, door de profeten en apostelen gegeven en door Goddelijke getuigenissen bevestigd, dat de eeuwige Vader, mét de Zoon en de Heilige Geest, hemel en aarde, en alle schepselen geschapen heeft, en al het goede in allen werkt; en dat Hij uit het menselijke geslacht, naar Zijn evenbeeld geschapen, Zichzelf door en om des Zoons wil, een gemeente verkoren en vergaderd heeft, opdat zij deze enige waarachtige Godheid, volgens het geopenbaarde Goddelijke Woord, kennen en eren, ja in eeuwigheid loven, en als Rechter van rechtvaardigen en goddelozen erkennen zou.

Deze beschrijving, die op grond van Gods Woord in de gemeente onderwezen wordt, verschilt van die der wijsgeren.

1. Omdat ze *volmaakter* is. Want in deze omschrijving worden enkele delen toegevoegd, die aan de natuur onbekend zijn, zoals inzake de drie Personen, over de uitverkiezing en vergadering van de gemeente door de Zoon, enz. Ook verklaart ze duidelijker de dingen, die van nature al bekend zijn.

2. Omdat ze *betere vruchten* voortbrengt. Want door deze beschrijving komen wij tot de ware kennis Gods; hetgeen door de beschrijving der filosofen niet geschieden kan, aangezien de mensen bij het licht der natuur niet tot de ware kennis van God kunnen geraken, en derhalve geen ware en genoegzame Godskennis uit de filosofische beschrijving kunnen verkrijgen, om hun gemoed tot Godzaligheid, d.w.z. tot liefde en vreze Gods te bewegen.

Deze beschrijving leert ook, dat de ware God, Die door de Christelijke kerk geëerd en gediend wordt, van de valse en verzonnen afgoden der heidenen onderscheiden is, en wel op drie manieren:

1. in eigenschappen, 2. in Personen, 3. in werken, waardoor de drie Personen openbaar worden. Want God heeft Zich door Zijn werken verklaard, van nature zodanig te zijn, als Hij door de eigenschappen beschreven wordt.

1. In *eigenschappen* is God van de afgoden onderscheiden. Want buiten de Schrift wordt niet één eigenschap van God recht en volkomen verstaan. De barmhartigheid niet, want zij kennen de Zoon niet of vervalsen de leer van Hem, in Wie Gods barmhartigheid aan ons betoond is. De rechtvaardigheid niet, want de goddelozen geloven niet, dat God zo vertoornd is vanwege de zonde, dat het nodig was, dat Zijn Zoon door de dood voldoening schenken moest, om ons te verlossen. De wijsheid niet, omdat haar voornaamste deel (te vinden) is in

Gods Woord, dat de heidenen niet hebben. De waarheid niet, omdat ze niet weten van Gods beloften, noch Zijn overige eigenschappen kennen. Maar in de ware Gemeente wordt aan God, op grond van Zijn Woord, toegeschreven: een volkomen rechtvaardigheid, waarheid, goedheid, barmhartigheid en mensenliefde, welke eigenschappen van God door de andere sekten vervalst óf totaal niet begrepen worden.

2. In *Personen* is Hij van hen verschillend. Want de heidenen en andere dwaalgeesten weten niet van de drie Personen in het éne Goddelijke Wezen af; of zij loochenen, dat er drie Personen zijn. Maar de ware Gemeente belijdt en aanbidt de Vader, de Zoon en de Heilige Geest als een énig God, bestaande in drie Personen, zoals Hij Zich in Zijn Woord geopenbaard heeft.

3. In *werken* is Hij onderscheiden. Want buiten de Gemeente en de Heilige Schrift zijn de werken der schepping en de regering aller dingen, en nog veel meer de verlossing en heiligmaking door de Zoon en de Heilige Geest onbekend. Dus wordt op deze manier de ware God onderscheiden van de afgoden; en de kennis Gods, uit Zijn Woord aan de Kerk geopenbaard, verschilt van het licht, dat de heidenen van nature bezitten.

Een korte verklaring van de beschrijving van God, zoals die te voren uit Zijn Woord is voorgesteld.

1. God is *een Wezen,* d.w.z.

1. Iets dat van geen ander Zijn oorsprong heeft,
2. Dat door Zichzelf bestaat,
3. Noodzakelijk is, en
4. Een Oorzaak is van alle andere dingen. Daarom heet. Hij *Jehovah* als van en door Zichzelf bestaande, en bewerkende dat ook andere dingen zijn.

2. Geestelijk, d.w.z. onlichamelijk, onzienlijk en voor de uiterlijke zintuigen onbegrijpelijk, Joh. 1:18 en 4:24: door Zichzelf levende en andere dingen levendmakende, Hand. 17, en 25:28.

Tegenwerping 1. Hij is menigmaal verschenen.

Antwoord. Toen nam Hij voor een bepaalde tijd een lichamelijke gestalte aan.

Tegenwerping 2. Hij werd gezien van "aangezicht tot aangezicht."

Antwoord. Niet met de ogen, maar door een heldere kennis van het verstand.

Tegenwerping 3. Hem worden menselijke lichaamsdelen toegekend.

Antwoord. Niet in eigenlijke zin, maar door beeldspraak, aan de mensen ontleend; en zulks, tot beter verstaan en onderricht voor onze onkunde.

Tegenwerping 4. De lichamelijke mens is het beeld Gods.

Antwoord. Alleen wat betreft het wezen, de krachten en oprechtheid der ziel.

3. Verstandig. Dit bewijst het menselijke verstand én de kennis, die daarin aanlicht; welke (beide) van God zijn, Ps. 94:9: "Zou Hij, Die het oor plant, niet horen?."

4. Eeuwig. Zijn Wezen heeft begin noch einde, Ps. 90:2: "Van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God."

5. Onderscheiden van alle schepselen. D.w.z. God heeft noch de aard, noch de materie, noch de gestalte of enig (lichaams)deel van de schepselen. Toch brengt Hij alle dingen voort, echter zó dat Hij Zich er niet mee vermengt, maar van alle andere dingen onderscheiden blijft.

Tegenwerping 1. Alle dingen zijn uit God, 1 Kor. 8:6.

Antwoord. Door de schepping uit niet, Gen. 1.

Tegenwerping 2. Wij zijn "Gods geslacht", Hand. 17:29.

Antwoord. Vanwege de overeenkomst van bepaalde eigenschappen, en door de schepping.

Tegenwerping 3. De heiligen[1] zijn uit God geboren, Joh. 1:13.

Antwoord. Door wedergeboorte uit de Heilige Geest.

Tegenwerping 4. Wij zijn "der Goddelijke natuur deelachtig", 2 Petr. 1:4.

Antwoord. Aangezien God in ons woont en ons aan Zijn beeld gelijkvormig maakt.

Tegenwerping 5. Christus is God, dus heeft Hij ook een Goddelijk lichaam. *Antwoord.* Hoewel het menselijk lichaam van Christus met de Godheid in enigheid des Persoons verenigd en thans verheerlijkt is, is het toch een geschapen en echt (menselijk) lichaam.

6. *Onbegrijpelijk* 1. voor ons verstand. 2. om de oneindigheid van Zijn Wezen, 3. omdat dit Wezen zódanig aan de drie Personen wezenlijk meegedeeld is, dat Het toch Hetzelfde en slechts één in getal blijft.

7. In Zichzelf allervolmaaktst, Wien niets ontbreekt, maar in en van Zichzelf alles op het volmaaktste bezit, en genoegzaam is voor alles wat buiten Hem is.

Tegenwerping 1. "De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil", Spr. 16:4.

Antwoord. Niet om Zichzelf te helpen, maar om mede te delen.

Tegenwerping 2. Hij maakt gebruik van de schepselen.

Antwoord. Niet omdat Hij ze nodig heeft of uit gebrek, maar om de schepselen daardoor te eren.

Tegenwerping 3. Aan Hem wordt door ons eer bewezen.

Antwoord. Die zijn wij Hem schuldig en ze strekt tot ons welzijn.

Tegenwerping 4. Aan wie de schuld betaald wordt, die krijgt iets, dat hij tevoren niet bezat.

Antwoord. Dat gaat niet op voor Hem, aan Wie de schuld voldaan wordt naar de eis der gerechtigheid; en nog te minder, wanneer de voldoening aan de betaler ten goede komt.

Tegenwerping 5. Hij verblijdt Zich over onze gehoorzaamheid.

Antwoord. Onze gehoorzaamheid is niet de oorzaak van Gods blijdschap, maar als een

[1] D.w.z. Gods kinderen. (In het Engels: "the saints").

voorwerp, waarin ze zich vertoont.

8. Onveranderlijk 1. in Zijn Wezen, 2. in de wil, 3. in plaats. Want Hij is overal en oneindig.

Tegenwerping 1. Het berouwt God wat Hij deed.

Antwoord. Niet in eigenlijke zin, maar menselijkerwijs gesproken.

Tegenwerping 2. Hij belooft en bedreigt wat Hij niet volvoert.

Antwoord. De beloften en bedreigingen gelden steeds op bepaalde voorwaarden.

Tegenwerping 3. Hij is dus afhankelijk van veranderlijke voorwaarden? *Antwoord.* Ze zijn veranderlijk ten opzichte van de menselijke wil, en niet ten opzichte van Gods raad en voornemen.

Tegenwerping 4. Hij verandert Zijn geboden en werken.

Antwoord. Volgens Zijn eeuwig besluit.

9. Almachtig. 1. Hij kán doen, en doet alles wat Hij wil, 2. zonder enige moeite, door een enkel woord te spreken, 3. daar Hij alles in Zijn macht heeft.

Tegenwerping 1. Veel dingen zijn Hem niet mogelijk.

Antwoord. Waar geen macht, maar onmacht en onvolmaaktheid aan verbonden is, zoals liegen, sterven enz. 2 Tim. 2:13.

10. Van een oneindige wijsheid. 1. Zichzelf en de gehele loop der natuur steeds, en op het allervolmaaktst beschouwende en verstaande. 2. De Oorzaak van alle wijsheid in engelen en mensen.

11. *Oneindig goed. 1.* Gods natuur is zodanig, als ze in de Wet en in het Evangelie geopenbaard is. 2. De oorzaak en het richtsnoer van alle goeds in de schepselen. 3. Het hoogste Goed. 4. De Goedheid zelf.

12. Rechtvaardig. 1. Door een algemene rechtvaardigheid, onveranderlijk willende en doende hetgeen Hij in Zijn Wet bevolen heeft. 2. Door een bijzondere rechtvaardigheid, een ieder naar behoren belonende en bestraffende. 3. Het richtsnoer der gerechtigheid in de schepselen.

Tegenwerping 1. Hij doet de goeden kwaad en de kwaden goed.

Antwoord. Niet tot het laatste toe, en ook niet in eigenlijke zin.

Tegenwerping 2. Hij straft de verkeerden niet dadelijk.

Antwoord. De straf stelt Hij om zekere redenen uit.

Tegenwerping 3. De goede mensen behoort het nooit slecht te gaan.

Antwoord. Dit zou waar zijn, als zij volmaakt goed waren in en van henzelf.

Tegenwerping 4. Hij doet dingen, die met de Wet in strijd zijn.

Antwoord. Door een bijzondere wil, buiten de algemene Wet omgaande.

Tegenwerping 5. Hij geeft aan gelijke mensen ongelijke dingen.

Antwoord. Hij behoeft niemand iets te geven.

Aanhoudend bezwaar 1. Hij is het verplicht naar de eis der gerechtigheid. *Antwoord.* God is aan niemand iets verplicht of verbonden.

Aanhoudend bezwaar 2. Belofte maakt schuld.

Antwoord. Dat geldt de beloften van de mensen, maar niet die van God.

13. Waarachtig. 1. Hij draagt de allervolmaaktste kennis van alle dingen. 2. Hij wil of zegt niets dat tegenstrijdig is. 3. Hij veinst of bedriegt niet. 4. Hij verandert Zijn raad niet. 5. Door de uitkomst bevestigt Hij het gesprokene. 6. Aan alle mensen gebiedt Hij de waarheid.

Tegenwerping I. Hij zegt te voren dingen, die Hij niet wil laten gebeuren.

Antwoord. Hij spreekt dan op bepaalde voorwaarden.

Tegenwerping 2. Volgens Ez. 14:9 "overreedt" Hij de profeten.

Antwoord. Naar Zijn rechtvaardig oordeel levert Hij ze dan aan de duivel over, om door hem bedrogen te worden.

14. Rein. 1. Vanwege Zijn natuur is Hij hoogst rein. 2. Die reinheid bemint en gebiedt Hij. 3. Alle uiterlijke en inwendige onreinheid verfoeit Hij en bestraft ze gestreng. 4. Door dit heerlijke kenmerk onderscheidt Hij Zichzelf van alle onreine geesten en duivelen. "Want dit is de wil van God, uw heiligmaking: dat gij u onthoudt van de hoererij; dat een iegelijk van u wete zijn vat te bezitten in heiligmaking en eer", 1 Thess. 4:3v. "Verontreinigt u niet met enige van deze; want de heidenen die Ik van uw aangezicht verwierp, zijn met alle deze verontreinigd", Lev. 18:24.

15. Barmhartig. 1. Hij wil aller mensen zaligheid. 2. Hij stelt de straffen uit en lokt alle mensen uit tot boetvaardigheid. 3. Hij voegt Zich naar onze zwakheid. 4. Hij verlost de uitverkorenen. 5. Voor hen levert Hij Zijn Zoon ter dood over. 6. Uit genade en onverdiende goedheid belooft en doet Hij dit alles. 7. De onwaardigen en Zijn vijanden doet Hij goed.

Tegenwerping 1. Barmhartigheid is een medelijden en weemoed.

Antwoord. Dat geldt de mensen, maar niet God; het is dan ook oneigenlijk, naar menselijke wijze gesproken.

Tegenwerping 2. Hij verblijdt Zich over de wraak, Jes. 1:24.

Antwoord. Omdat deze een betoning van Zijn rechtvaardigheid betreft.

Tegenwerping 3. Hij onthoudt de goddelozen Zijn barmhartigheid, Jes. 27:11. *Antwoord.* Omdat zij zich niet bekeren.

Tegenwerping 4. Hij maakt niet alle mensen zalig, zoals Hij doen kon.

Antwoord. Hij doet zulks niet, opdat Hij mét de barmhartigheid ook Zijn rechtvaardigheid zou betonen.

Tegenwerping 5. Hij bewijst geen barmhartigheid zonder voldoening.

Antwoord. Althans niet zonder de voldoening van Zijn Zoon, die Hij ons uit genade schenkt.

16. Weldadig. 1. Hij schept en onderhoudt alle dingen. 2. Aan allen doet Hij goed. 3. Ook aan de verkeerden. 4. Uit onverdiende liefde tot de schepselen. 5. Vooral tegenover de mensen. 6. Maar het meest jegens Zijn Gemeente. 7. En in die Gemeente schenkt Hij aan alle uitverkorenen het leven en de eeuwige heerlijkheid.

Tegenwerping 1. Hij vertoornt Zich.

Antwoord. Over de boosheid, maar niet over het schepsel.

Tegenwerping 2. Hij straft de mensen.

Antwoord. Onboetvaardigen.

17. Hoogst vrij. 1. Vrij van alle misdaad, ellende, verplichting, slavernij en dwang. 2. Alles wil en doet Hij op de meest vrije en rechtvaardige wijze, wanneer en zoals Hij wil.

Tegenwerping I. De schepselen, die noodzakelijk iets doen, doen niets zonder God. Dus doet God dan ook iets noodzakelijks, en derhalve (doet Hij) alle dingen niet vrij.

Antwoord. Niet van Zichzelf noodzakelijk, maar vanwege bepaalde voorwaarden.

Tegenwerping 2. God is noodzakelijk goed.

Antwoord. Noodzakelijk, d.w.z. onveranderlijk, maar niet gedwongen.

Tegenwerping 3. Wat Hij eenmaal besloten heeft, dat wil Hij noodzakelijk. *Antwoord.* Hij wil het onveranderlijk, maar niet gedwongen.

Tegenwerping 4. Hetgeen Hij wil, gebeurt niet altijd, Matth. 23:37: Menigmaal heb Ik gewild, en gij hebt niet gewild.

Antwoord. Hetgeen Hij verklaart dat Hem het meest behaagt, d.w.z. Zijn geopenbaarde wil, geschiedt niet altijd; maar wel hetgeen Hij door Zijn verborgen wil besloten heeft.

18. *Zich vertoornende over de zonde.* Alle zonden vervloekt en bestraft Hij verschrikkelijk met tijdelijke en eeuwige straffen. (Vgl. N.G.B., art. 1).

3. ***Waaruit het openbaar is en bewezen kan worden, dat er maar één God is.***

Dat er maar één enig God is, wordt bewezen 1. uit 't getuigenis der Schrift, en 2. uit tal van bewijsredenen.

1. Uit de getuigenissen van de Schrift. Deut. 6:4: "Hoor, Israël, de HEERE onze God is een enig HEERE", id. 32:39: "Ziet nu, dat Ik, Ik Die ben, en geen god met Mij"; Jes. 44:6: "Ik ben de Eerste en Ik ben de Laatste, en behalve Mij is er geen God"; 1 Kor. 8:4: "Wij weten dat een afgod niets is in de wereld en dat er geen ander God is dan één", en 1 Tim. 2:5: "Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen." Soortgelijke getuigenissen vindt men in Deut. 4:35, 2 Sam. 22:32, Ps. 18:32, Jes. 37:16; 45:21; 46:9 en 47:8 en 10; Hos. 13:4, Mal. 2:10, Marc. 12:32, Rom. 3:30, Ef. 4:6, Gal. 3:20, enz.

2. Uit onfeilbare bewijsredenen.

Eén God alleen, Die door de ware gemeente gediend wordt, heeft Zich geopenbaard door zodanige getuigenissen, die niet bedriegen kunnen, b.v. wondertekenen, voorzeggingen en werken, die uitsluitend door een almachtig Wezen voortgebracht worden, Jes. 44:7: "En wie

zal gelijk als Ik roepen en het verkondigen", enz., Ps. 86:8: "Onder de goden is niemand U gelijk, Heere, en er zijn gene gelijk uw werken."

Wie alleen over allen gebieden en alle dingen regeren zal, en daarom alleen de hoogste majesteit zal toekomen, kan maar één zijn. Nu, de Goddelijke majesteit is alleen de Opperste, en zó verheven, dat er geen grotere is of bedacht kan worden. Dus moet er maar één God zijn, Jes. 42:8: "Ik ben Je HEERE, dat is Mijn Naam; en Mijn eer zal Ik geen anderen geven, noch Mijn lof den gesneden beelden"; 1 Tim. 1:17: "Den Koning nu der eeuwen, den alleen wijzen God, zij eer en heerlijkheid in alle eeuwigheid." Vgl. ook Openb. 4:11.

3. Wie allervolmaaktst is, kan maar één zijn. Want wie alle dingen volkomen bezit, die is pas volmaakt. Nu, God is de allervolmaaktste. Want Hij is de oorzaak van alle goeds in de natuur. Daarom is er niets ongerijmder dan te denken, dat iets God zijn zou, dat niet tevens het allerhoogste en allervolmaaktste is, Ps. 71:19: "o God, wie is U gelijk?."

4. Er kan maar één Almachtige zijn. Want velen zouden zich onderling kunnen hinderen. En dan zouden ze niet almachtig zijn. Daarom wordt alleen aan God de souvereine heerschappij over de wereld toegeschreven, Dan. 4:33. "En er is niemand, die zijn hand afslaan of tot Hem zeggen kan: Wat doet Gij?" (vers 35).

5. Als men vele goden stelt, zullen die - ieder voor zich - onmachtig zijn om de wereld te regeren, en dus zouden ze onvolkomen zijn, en daarom ook geen goden; èf de anderen zouden niets doen en overbodig zijn. Het is echter zeer ongerijmd om zo'n god te verzinnen, die niet in staat is de wereld te regeren, of die overbodig is en ledig zit. Daarom moet er maar één God zijn, Die alleen algenoegzaam is tot alle dingen.

6. Alleen één Wezen kan oneindig en onmetelijk zijn. Want als er meer waren, zouden ze geen van allen alomtegenwoordig zijn. Daarom kunnen er, aangezien alleen God oneindig is, niet vele goden, maar uitsluitend één God zijn.

7. Er kan maar één eerste oorzaak of oorsprong van alle dingen zijn. Nu, God is deze eerste oorzaak. Dus is er maar één God.

8. Er kan maar één hoogste Goed zijn. Want als er boven dit Wezen nog iets Hogers bestond, dat zou dan of meer of minder, óf aan het Hoogste precies gelijk zijn. Als het méér is, dan is het andere het Hoogste niet, en dit zou ook God zijn. Maar dat zou voor God smaad betekenen. Als het minder is, kan het niet voor het Hoogste doorgaan, en daarom ook geen God zijn. En als het precies gelijk is, dan is geen van beide het Hoogste, en daarom ook geen God. Hieruit volgt, dat er maar één enig hoogste Goed is, hetwelk God is, en daarom ook maar één God is.

Deze leer van één enig God is hiertoe nuttig, opdat men geen andere goden dienen en aanbidden zal dan alleen déze God; noch dat men van ergens anders dan van deze enige God alle goeds verwachte, en dat men Hem alleen voor al het goede ook dank brenge.

Waarom de Schrift soms ook van andere goden spreekt.

Velen worden in de Schrift "goden" genoemd, zoals in Ps. 82:6: "Ik heb wel gezegd: Gij zijt goden"; 1 Kor. 8:5: "Hoewel er ook zijn, die goden genaamd worden, hetzij in den hemel hetzij op de aarde (gelijk er vele goden en vele heren zijn)." In Ex. 4:16 en 7:1 wordt Mozes de "god" van Aäron en Farao genoemd. Ja, de duivel heet "de god dezer eeuw", 2 Kor. 4:4.

Antwoord.

1. De rechters en overheden worden soms goden genoemd om hun waardigheid en om het

ambt, dat zij van Gods wege volvoeren; zoals getuigd wordt in Spr. 8:15: "Door Mij regeren de koningen." Want aangezien God door middel van overheden en rechters als instrumenten en als Zijn dienstknechten op aarde Zijn regering uitvoert, verwaardigt Hij hen ook met de eer van Zijn Naam, door hen goden te noemen; opdat de onderdanen weten, dat zij met God van doen hebben, wanneer ze de overheden gehoorzamen dan wel tegenstaan, Rom. 13:2: "Die zich tegen de macht stelt, wederstaat de ordinantie Gods."

2. Ook de engelen worden goden genoemd, ten dele om hun uitnemende natuur, macht en wijsheid; ten dele om de dienst, die zij God bewijzen in het beschermen der vromen en het bestraffen der kwaden. Ps. 8:6: "En hebt hem een weinig minder gemaakt dan de Engelen", d.w.z. de goden; Hebr. 1:14: De Engelen zijn "gedienstige geesten."

3. De duivel heet ook "de god dezer eeuw" vanwege de bijzonder grote macht, die hij over mensen en andere schepselen bezit, door het rechtvaardig oordeel Gods, Ef. 2:2 en 6:12.

4. Velen worden goden genoemd naar de waan en mening van mensen, die aan het geschapene enige goddelijkheid toekennen, en als goden eren die geen goden zijn. Zo worden de afgoden, door navolging, goden genoemd, Jer. 10:11: "De goden, die den hemel en de aarde niet gemaakt hebben, zullen ver-

gaan van de aarde en van onder dezen hemel"; Fil. 3:19: "Welker god de buik is." Maar hier wordt door ons gehandeld over de éne waarachtige God, Die van nature, uit en van Zichzelf God is en Zijn macht niet van elders heeft, hoedanig er maar alleen Eén is.

4. ***Over de naam Wezen, Personen en Drieëenheid; hoe ze verstaan moeten worden, en of men ze in de Kerk behoort te handhaven.***

Een *Wezen*, in het Grieks ousia en in het Latijn essentia, wordt hier genomen en verstaan voor iets, dat door zichzelf is en bestaat; en hoewel het van geen ander onderhouden wordt, is het toch aan vele wezens mededeelbaar. *Mededeelbaar* wordt genoemd, wat aan velen gemeenschappelijk is; *onmededeelbaar* is hetgeen aan niemand meegedeeld wordt. Het wezen van de mens is mededeelbaar en aan vele mensen gemeen, maar niet in het bijzonder. Het Wezen van God is mededeelbaar, echter niet aan velen in het algemeen, maar aan de enige en waarachtige God in het bijzonder. Want de Godheid is aan drie Personen gemeen, echter zó dat Zij één, dezelfde en geheel in ieder Persoon is en blijft.

Een *Persoon*, in het Grieks hypostasis, hyphistamenon of prosopon, is iets dat van zichzelf bestaat, dat enig, levend en verstandig is, en dat aan een ander niet medegedeeld noch door een ander onderhouden wordt.

Van zichzelf bestaande. Dus geen toevallige zaak, gedachte, besluit, verdwijnend geluid, een hoedanigheid of geschapen beweging.

Enig: zoals deze of gene mens.

Levend. Want een steen is geen persoon.

Verstandig. Want de redeloze schepselen zijn wel levend en hebben wel gevoel, maar zijn toch geen personen.

Wat een ander niet medegedeeld wordt. D.w.z. wat niet aan vele dingen gemeenschappelijk en gelijkelijk toegeschreven kan worden, in onderscheiding van het Wezen Dat aan vele, n.l. aan de Drie Personen van de Godheid meegedeeld wordt. Maar een persoon kan niet meegedeeld worden.

Dat door een ander niet onderhouden kan worden. Want een persoon bestaat van zichzelf.

Daarom is het, dat de menselijke natuur van Christus, hoewel ze van zichzelf bestaat en ze enig en verstandig is en aan een ander niet medegedeeld wordt, toch geen persoon is. Want zij wordt persoonlijk onderhouden in een ander, n.l. in en van het Woord.

Noch een deel is van een ander. En daarom is 's mensen ziel, ook al bestaat ze van zichzelf, al is ze verstandig en al wordt ze niet door een ander onderhouden, toch geen persoon, maar een deel van een ander, namelijk wan de mens.

Zo wordt dus in de Christelijke gemeente en in haar leer onder het *Wezen Gods* verstaan: hetgeen God is, of: het zijn en Wezen van God, d.w.z. hetgeen de eeuwige Vader, Zoon en Heilige Geest, Ieder op Zichzelf, zonder betrekking op Elkaar, of naar Hun natuur aangemerkt, zijn en genoemd worden; en dat aan deze Drie gemeenschappelijk is: de eeuwige en enige Godheid, of de geestelijke en verstandige natuur, Die alle dingen schiep en nog onderhoudt. En onder het woord *"Persoon"* wordt verstaan de manier, waarop hetgeen God is, bestaat; welke manier drieërlei is: n.l. van Zichzelf zijn, gegenereerd zijn en uitgaan; d.w.z. datgene wat een Ieder van deze Drie, bij onderlinge vergelijking en ten opzichte van Elkaar - volgens de bijzondere wijze, waarop Ieder eigenlijk bestaat - zijn en genoemd worden en ook eigen is, n.l. dat de eeuwige Vader van Zichzelf bestaat, dat de Zoon uit de Vader gegenereerd is en dat de Heilige Geest van Beiden uitgaat. Daarom is er één Wezen der Godheid en drie Personen. Want dit éne Goddelijke Wezen bestaat op drieërlei wijze; zoals Justinus Martyr zegt: "Eén Wezen, maar drie manieren van bestaan."

Dit onderscheid tussen Wezen en Personen moet men weten en vasthouden, opdat de eenheid van de ware God niet vanéén gescheurd, of het onderscheid der Personen niet weggenomen wordt; of dat, ten slotte, onder het woord "Persoon" niet iets anders verstaan wordt dan Gods Woord leert. Want het woord "Persoon" betekent hier niet maar enig ambt, zoals men in het Latijn zegt: de persoon (d.w.z. de rol, het ambt) van de vorst voeren; zoals vroeger *Sabellius* het ten onrechte verstaan heeft. Veel minder een masker of zichtbare gedaante, waaronder spelers op het toneel de gedaante en manier van een ander vertoonden; zoals *Servet* het woord op bedriegelijke wijze misbruikte. Maar het betekent iets, dat van zichzelf bestaat, en van anderen met wie het overéénkomt, toch werkelijk onderscheiden is door die eigenschappen, welke aan anderen niet meegedeeld kunnen worden, d.w.z. Degene Die genereert, óf gegenereerd is, 6f uitgaat, nl de Vader, de Zoon en de Heilige Geest Zelf met Hun ambt, waardigheid enz.

Men dient er ook goed op te letten, dat de Personen niet iets zijn, dat van het Wezen afgescheiden is, en dat ook het Wezen niet een vierde zaak is, los van de Personen, maar dat Het aan iedere Persoon toebehoort en het gehele Wezen zelf is. Het onderscheid is hierin gelegen, dat iedere Persoon van de beide Andere verschilt, maar dat het Wezen aan alle Drie gemeen is.

Drieëenheid, in het Grieks trias en in het Latijn trinitas, betekent drie Personen of drie bestaanswijzen in het ene Goddelijke Wezen. Drieënig en drieërlei zijn verschillende uitdrukkingen. Men noemt drieërlei, wat van drie tezamen gemaakt is; maar drieënig, hetgeen één in wezen is, en toch drie bestaanswijzen heeft. God is dus drieënig, maar niet drieërlei. Want Hij is niet tezamen gevoegd wat betreft Zijn Wezen of Personen, maar één in Wezen, en Drieënig in Personen, hoewel Hij toch allereenvoudigst is en blijft. Maar aangezien deze woorden in de Schrift niet voorkomen, is er verschil van mening over, of men ze dan wel behoort te gebruiken en in de Kerk te handhaven. Want de ketters hebben vroeger om die reden deze woorden bestreden. Maar wij gebruiken ze nog heden ten dage met recht en reden, in navolging van de oude, zuivere Kerk; en vooral om drie redenen.

1.Omdat in de Schrift woorden en uitdrukkingen voorkomen, die er erg op gelijken, of althans hetzelfde betekenen. Bij voorbeeld Ex. 3:14: "God zeide tot Mozes: Ik zal zijn, Die Ik zijn zal." Ook kan men niet ontkennen, dat de naam Jehovah met het woord Wezen overéénkomt. Zo wordt het Griekse woord hypostasis voor Persoon genomen, Hebr. 1:3: "Dewelke is het uitgedrukte Beeld Zijner zelfstandigheid" (Grieks: hypostaseoos, = persoon). En de Kerk noemt in geen andere betekenis de Personen "Drieëenheid", als Johannes, wanneer deze zegt, 1 Joh. 5:7: "Drie zijn er, Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn Eén."

2. Om de Schrift beter uit te leggen. Want duistere woorden mogen met duidelijker woorden, die hetzelfde betekenen en aan het algemene spraakgebruik ontleend zijn, wel uitgelegd worden, om van de eenvoudigen des te gemakkelijker begrepen te worden.

3. Omdat de vervalsing en het bedrog van de ketters, die zij veelal met de woorden der Schrift trachten te bewimpelen, des te gemakkelijker ontdekt en gemeden worden, wanneer men die zaken met andere woorden uitlegt en uitspreekt. Want Gods Kerk strijdt met andere sekten niet om deze woorden, maar om *deze leer:* dat de eeuwige Vader, Zoon en Heilige Geest één God zijn, en dat nochtans de Vader niet de Zoon noch de Heilige Geest is; en dat de Heilige Geest niet de Vader of de Zoon is, enz. Ingeval de ketters geen afschuw hadden van deze leer, zouden zij deze woorden eerder toestaan, maar zij haten die woorden, omdat ze de leer zelf verwerpen.

Op grond hiervan kan men nu gemakkelijk antwoorden op de volgende *tegenwerping:* Dingen die in de Schrift niet voorkomen, behoort men in de Kerk niet te gebruiken. Deze woorden vindt men in de Schrift niet. Dus behoort men ze ook niet te gebruiken.

Antwoord.

1. Hetgeen men in de Schrift niet in woorden of wat de betekenis aangaat, aantreft, dat dient achterwege te blijven. Maar nu is tevoren aangetoond, dat deze woorden Wezen, Persoon en Drieëenheid, hoewel ze niet woordelijk in de Schrift voorkomen, er toch zijn wat de betekenis en de zaak zelf aangaat.

2. Men kan die woorden wel nalaten, ingeval er de zaak zelf maar geen nadeel van ondervindt. Maar de ketters proberen niet anders dan dat ze mét die woorden ook de leer zelf uit de Kerk kunnen weren en verwerpen.

Aanhoudend bezwaar. Maar deze woorden veroorzaken veel twist.

Antwoord. Niet van zichzelf, maar door het misbruik van twistzieke ketters. Deze leer dan van de Heilige Drieëenheid, die zo duidelijk op Gods Woord gegrond en door de Oude, rechtzinnige Kerk beleden is, moet met een waar en vast geloof aangenomen worden. (Vgl. N.G.B., art. 9).

5. ***Hoeveel Personen zijn er in de Godheid?***

In het ene Wezen Gods zijn drie Personen, van Zichzelf bestaande, door Hun eigenschappen onderscheiden, en toch precies gelijk, van één Wezen tezamen eeuwig, Vader, Zoon en Heilige Geest; Welke alle en een ieder zijn: de enige, waarachtige en eeuwige God. (Vgl. N.G.B., art. 8).

Dit wordt, ten eerste, bevestigd in het Oude en Nieuwe Testament; zoals in Gen. 1:2v.: "En de Geest Gods zweefde op de wateren. En God zeide: "Daar zij licht, en daar werd licht"; Ps. 33:6: "Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijns monds al hun heir." In het Nieuwe Testament is dat nog duidelijker, Matth. 28:19:

"Onderwijst al de volkeren, dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes"; Joh. 14:26: "De Trooster, de Heilige Geest, Welken de Vader zenden zal in Mijnen Naam", d.w.z. om Mijnentwil en dóór Mij; Joh. 15:26: "Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, Dien Ik u zenden zal van den Vader", d.w.z. door de wil des Vaders; 1 Joh. 5:7: "Want Drie zijn er, Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één"; Titus 3:5v.: "Hij heeft ons zalig gemaakt naar zijn barmhartig. heid door het bad der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes; Denwelke Hij over ons rijkelijk heeft uitgegoten door Jezus Christus onzen Zaligmaker"; Ef. 2:18: "Want door Hem (n.l. Jezus Christus) hebben wij beiden den toegang door enen Geest tot den Vader"; 2 Kor. 13:13: "De genade des Heeren Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen", en Gal. 4:6: "Zo heeft God den Geest Zijns Zoons in uw harten uitgezonden, Die roept Abba, Vader." (Vgl. N.G.B., art. 9).

Ten tweede. Hetzelfde getuigen de Schriftuurplaatsen, die aan de Vader, de Zoon en de Heilige Geest de naam van de waarachtige God: *Jehovah,* toekennen; en die hetgeen in het Oude Testament van "Jehovah" gezegd wordt, in het Nieuwe Testament met nadruk en zeer vrijelijk aan de Zoon en de Heilige Geest toeëigenen.

Ten derde. De teksten, die hetzelfde en gehele Goddelijke Wezen aan de drie Personen toeschrijven, en leren dat de Zoon de eigen en eniggeboren Zoon des Vaders is, en dat de Heilige Geest zó de eigen Geest des Vaders en des Zoons is, dat Hij van Beiden uitgaat.

Ten vierde. De teksten, die dezelfde eigenschappen en volmaaktheden der Goddelijke natuur aan de drie Personen toekennen, zoals eeuwigheid, oneindigheid, almacht, enz.

Ten vijfde. De teksten, die aan de drie Personen dezelfde werken toeëigenen, die aan de Godheid eigen zijn, te weten: schepping, onderhouding en regering van het heelal, wonderwerken, en de verlossing der Kerk.

Ten zesde. De teksten, die aan de drie Personen dezelfde eer en dienst toekennen, als aan de ware God alleen toekomt.

Uit deze overeenstemming van het Oude met het Nieuwe Testament wordt verstaan en bevestigd, dat de enige God werkelijk drie onderscheiden Personen is; en dat deze Drie één God zijn.

Hierbij staat aan te merken, dat het *zeer juist* uitgedrukt wordt, dat de Vader een *Ander* is dan de Zoon en de Heilige Geest, en dat de Heilige Geest een Ander is dan die Beiden; en zeer onjuist, dat de Vader *iets* anders is, de Zoon iets anders en de Heilige Geest iets anders. Want *een Ander* zijn duidt op het verschil in Persoon, en *iets anders* zijn betekent het verschil in Wezen. Nu behoorde van iedere Persoon verklaard en bewezen te worden: 1. dat deze Personen werkelijk bestaan; zulks tegen *Samosatenus* en *Servet;* 2. dat Zij van Elkander onderscheiden zijn; tegen *Sabellius;* 3. dat Zij elkander gelijk zijn; tegen *Arius, Eunomius* en *Macedonius;* 4. dat Zij van dezelfde substantie of Wezen zijn; tegen bovengenoemden. Wat het Wezen van de Vader betreft, daarover is geen twist of verschil, maar wat het Wezen van de Zoon en de Heilige Geest aangaat, daarover zal hierna te zijner plaatse nader gesproken moeten worden.

6. ***Hoe de drie Personen der Godheid onderscheiden worden.***

Hier dient men te weten, 1. wat de Schrift aan de Vader, de Zoon en de Heilige Geest gemeenschappelijk toeschrijft, hoewel Zij alle drie onderscheiden en toch maar één God zijn; 2. wat de Schrift aan iedere Persoon als eigen toeschrijft, en hoe zij dat onderscheidt.

Ten eerste hebben de drie Personen alle wezenlijke eigenschappen Gods, die wij onder de naam "Godheid" samenvatten, gemeen; zoals eeuwigheid, oneindigheid, almacht, wijsheid, goedheid, het Wezen van Zichzelf hebben.

Ten tweede alle werken Gods naar buiten tegenover de schepselen, d.w.z. die in en door Hen uitgevoerd worden, zoals daar is de schepping, onderhouding en regering der wereld, de vergadering, bescherming en zaliging der Gemeente, enz.

Het onderscheid der Personen is tweeërlei: 1. in de werken jegens Zichzelf, 2. in de werken tegenover de schepselen.

1. De werken der Godheid jegens Zichzelf worden genoemd, die de Personen jegens Elkaar hebben en uitvoeren. Door deze innerlijke werken of eigenschappen zijn Ze voornamelijk onderling onderscheiden. Want de Vader is van Zichzelf, niet van een ander. En Hij heeft de Zoon van eeuwigheid gegenereerd. De Zoon is van de Vader, en is van eeuwigheid uit Hem geboren, d.w.z. Hij heeft hetzelfde Wezen met de Vader gemeen, maar het is Hem van de Vader door een eeuwige geboorte meegedeeld. De Heilige Geest gaat van eeuwigheid uit ván de Vader en de Zoon, d.w.z. dat Hij hetzelfde Wezen heeft mét de Vader en de Zoon, maar door een eeuwige uitgang, Hem van de Vader en de Zoon op een onbegrijpelijke wijze meegedeeld.

Getuigenissen uit de Schrift zijn: Joh. 1:1: "In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God", en vers. 14: "En wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd, ene heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader"; vers 18: "Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard", en Joh. 15:26: "Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, Dien Ik u zenden zal van den Vader, namelijk de Geest der waarheid, Die van den Vader uitgaat, Die zal van Mij getuigen."

De orde der Personen in het Wezen Gods is, dat de Vader de eerste Persoon is. Hij is a.h.w. de Fontein van de Godheid des Zoons en des Heiligen Geestes. Want Hij heeft Zijn Godheid van niemand, maar heeft ze aan de Zoon en de Heilige Geest medegedeeld. De Zoon is de tweede Persoon. Want de Godheid wordt Hem medegedeeld van de Vader door een eeuwige geboorte. De Heilige Geest is de derde Persoon. Want de Godheid wordt Hem van de Vader en de Zoon medegedeeld door een eeuwige uitgang. Eerst of laatst dient hier niet van enige graad, waardigheid of tijd verstaan te worden, maar alleen van de orde in het Wezen. Want niet Eén van deze Personen is eerder of later in tijd, maar in orde, waardoor de Eén uit de Ander is en bestaat. Want de Vader is nooit zonder de Zoon geweest, noch de Zoon zonder de Heilige Geest, aangezien de Godheid niet veranderd worden kan. Aldus is de Godheid van alle eeuwen uit Zichzelf geweest, en aldus heeft Hij Zich in Zijn Woord z6 geopenbaard, Matth. 28:19: "Dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes", en 1 Joh. 5:7: "Want Drie zijn er, Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één" (Vgl. N.G.B., art. 8).

Op dit punt vragen de nieuwsgierige mensen, wat deze eeuwige geboorte van de Zoon en deze uitgang van de Heilige Geest betekent; en hoe ze onderling verschillen. Men moet wel toegeven, dat de wijze van deze eeuwige geboorte en uitgang, en het eigenlijke onderscheid van die beide, voor ons mensen onbegrijpelijk is; hetgeen alle rechtzinnige Kerkvaders gaarne beleden, zoals te lezen is bij Damascenus, in zijn "Orthod. fide", bij Ambrosius, in zijn "De fide ad Gratiam", en bij Augustinus, in zijn geschrift "Contra Maxim. Arianum." Toch kunnen wij uit de Schrift vast en zeker verstaan, dat deze zaak alzo is, te weten, dat de generatie of geboorte is een mededeling van het Goddelijke Wezen, waardoor alleen de Tweede Persoon in de Godheid, van de Eerste (Persoon) alleen - zoals een zoon uit of van een vader - ontvangt hetzelfde en gehele Wezen, dat. de Vader heeft en behoudt; en dat de uitgang (van de Heilige Geest n.l.) een mededeling is van het Goddelijk Wezen, waardoor alleen de Derde Persoon in de Godheid, van de Vader en de Zoon - zoals een Geest van Hem, Wiens Geest Hij is - hetzelfde en gehele Wezen ontvangt, dat de Vader en de Zoon hebben en behouden.

2. Deze beide, n.l. de geboorte en uitgang, zijn onderscheiden van de *schepping.* Want door God geschapen worden wil zeggen: uit niets iets worden, door het gebieden van Gods wil. Maar geboren worden en uitgaan wil zeggen: een ander Persoon uit het Wezen van Hem, Die genereert en van Wie deze uitgang geschiedt, op een onbegrijpelijke manier voortbrengen; echter zó dat door de geboorte de Zoon, en door het uitgaan de Heilige Geest er is. Aldus verstaan wij dan de zaak zelf, dat ze zó is, voor zover God gewild heeft, dat wij tot Zijn eer en tot onze zaligheid weten zouden, hoewel wij niet begrijpen kunnen, op welke manier dit geschiedt. (Vgl. N.G.B., art. 9).

Het verschil dat er vroeger tussen de Griekse en Latijnse [1] kerk geweest is, n.l. of de Heilige Geest ook gezegd wordt uit te gaan van de Vader én de Zoon, dan wel van de Vader alléén, zullen wij later, wanneer wij over de Heilige Geest spreken, behandelen.

Men moet de uitdrukkingen der Schrift en der Oude Kerk inzake dit onderscheid der Personen in de werken jegens Henzelf vasthouden. Het is *juist* uitgedrukt: God heeft God gegenereerd; maar *niet* juist is: God heeft een andere God, of Zichzelf gegenereerd. Het is juist uitgedrukt: De Vader heeft een Ander gegenereerd; maar niet juist: Hij heeft iets anders dan Hijzelf is, of een andere God gegenereerd. Het is juist gesproken: De Zoon is Hetzelfde als de Vader; maar onjuist: De Zoon is Dezelfde als de Vader. Het wordt juist gezegd: De Zoon is gegenereerd; de Heilige Geest is van, of uit de Vader. Idem: De Zoon is van, of uit de Vader; de Heilige Geest is van, of uit de Vader en de Zoon. Zo ook: Alles wat de Zoon heeft, dat heeft Hij van de Vader, en ontving het van Hem door de geboorte; en al wat de Heilige Geest heeft, dat heeft Hij van de Vader en van de Zoon, en ontving het door het uitgaan. Zo ook: De Zoon en de Heilige Geest hebben één oorsprong wat betreft Hun Persoon; en Zij hebben één Wezen, dat hun door een Ander is medegedeeld. Het is niet juist uitgedrukt: Zij hebben één oorsprong wat betreft Hun Wezen; of: Zij zijn door de Vader gemaakt, of: Zij hebben één Wezen, dat Hun van elders voortgebracht is. Juist is, te zeggen: De eerste Persoon in de Godheid heeft de Tweede Persoon uit Zijn Wezen gegenereerd; de Derde Persoon gaat uit van de Eerste en Tweede. Maar niet juist is: Het Goddelijk Wezen heeft een Goddelijk Wezen gegenereerd, of: door een Goddelijk Wezen wordt een Persoon gegenereerd, of: van een Goddelijk Wezen gaat een Persoon uit. Juist is: Het Goddelijk Wezen wordt medegedeeld; onjuist: Het Goddelijk Wezen wordt gegenereerd, of: Het gaat uit. Want medegedeeld en gegenereerd worden is niet hetzelfde. Want Datgene wordt niet gegenereerd,

[1] Of: de Oosterse en Westerse kerk

wat aan de Geborene medegedeeld wordt; maar Datgene wordt gegenereerd, aan Wie het Wezen van Hem Die genereert, medegedeeld wordt.

Het andere onderscheid der Personen is gelegen in Hun werken tegenover de schepselen. Want hoewel deze werken door alle drie Personen in het algemeen gedaan worden, toch werken en verrichten die drie Personen deze werken alzo, dat Zij dezelfde orde daarbij bewaren, als Zij in het Wezen hebben. Gelijk de Vader de Oorsprong des Persoons is, zo is Hij het ook van de werkingen des Zoons en des Heiligen Geestes, en voert Hij alle dingen uit, niet door de werkingen of voorafgaande wil van een Ander, of zó dat een Ander Hem Zijn macht mededeelt, maar van Zichzelf; evenals Hij van Zichzelf is en bestaat, zo ook verstaat en werkt Hij van Zichzelf. Maar de Zoon en de Heilige Geest werken niet van, maar door Zichzelf. De Zoon naar de wil des Vaders, en de Heilige Geest naar de wil des Vaders en des Zoons. De Vader werkt dóór de Zoon en de Heilige Geest. Hij zendt Hen, maar wordt van Hen niet gezonden. Evenzo werkt de Zoon door de Heilige Geest: Hij zendt Hem van de Vader in de harten der gelovigen, en Hij wordt niet door Hem (de Heilige Geest) gezonden, maar door de Vader. De Heilige Geest werkt en wordt gezonden van de Vader en de Zoon, en niet van Zichzelf. Joh. 1:3: "Alle dingen zijn door Hetzelve (n.l. het Woord) gemaakt"; Kol. 1:16. Joh. 5:19: "De Zoon kan niets van Zichzelven doen, tenzij Hij den Vader dat ziet doen; want zo wat Die doet, hetzelve doet ook de Zoon desgelijks"; id. 8:42: "Want Ik ben ook van Mijzelven niet gekomen, maar Hij heeft Mij gezonden"; Joh. 14:26: "De Trooster, de Heilige Geest, Welken de Vader zenden zal in Mijnen Naam", en 15:26: "Wanneer de Trooster zal gekomen zijn, Dien Ik n zenden zal van den Vader."

Overigens moet de zending van de Zoon en de Heilige Geest niet verstaan worden van enige verandering van plaats, zodat Zij van de éne plaats naar de andere zouden gezonden zijn, of van enige verandering in God, maar van de eeuwige wil en besluit, om iets door de Zoon en de Heilige Geest te verrichten, en van de dadelijke uitvoering en openbaring van deze Zijn wil, door de werking des Zoons en des Heiligen Geestes. Want van Beiden wordt gezegd, dat Zij in de wereld gezonden zijn, niet omdat Ze gekomen zijn, waar Zij te voren nog niet waren, maar omdat Zij de wil des Vaders in de wereld hebben volbracht, en Zichzelf tegenwoordig en krachtig hebben betoond, overeenkomstig de wil des. Vaders; zoals geschreven staat in Gal. 4:4: "God heeft Zijnen Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw", en vers 6: "En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader."

7. ***Waarom het nodig is, dat men de leer van de Drieëenheid moet kennen en vasthouden.***

De leer van de Heilige Drieëenheid moet men in de Gemeente onderwijzen, weten en vasthouden om deze redenen.

1. Omdat zulks *Gods* eer vereist, opdat de ware God van de afgoden onderscheiden wordt, met wie Hij niet vermengd wil zijn, maar zodanig gekend en gediend wordt, als Hij Zichzelf in Zijn Woord geopenbaard heeft.

2. Omdat *onze zaligheid en troost* hierin ligt. Want niemand kan zalig worden zonder de kennis van God de Vader; en de Vader wordt niet gekend zonder de Zoon. "Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard", Joh. 1:18. "Een iegelijk die den Zoon loochent, heeft ook den Vader niet", 1 Joh. 2:23. Want niemand kan zalig worden zonder het vertrouwen op de Zoon van God, de Middelaar, Die "de waarachtige God is en het eeuwige Leven" (1 Joh. 5:20); en "Hoe zullen zij dan Hem aanroepen, in Welken zij niet geloofd hebben? En hoe zullen zij in Hem geloven, van Welken zij niet gehoord hebben?" (Rom. 10:14).

Zo ook kan niemand geheiligd en zalig worden, zonder de kennis van de Heilige Geest. Want wie de Heilige Geest niet ontvangt, kan niet zalig worden, gelijk geschreven is, Rom. 8 9: "Zo iemand den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe." Maar niemand ontvangt Hem, die Hem niet kent, zoals in Joh. 14:17 getuigd wordt: "Welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet en kent Hem niet." Wie daarom de Heilige Geest niet kent, kan niet zalig worden. Zo moeten dus allen die zalig zullen worden, de enige God, de eeuwige Vader, de mede-eeuwige Zoon en de mede-eeuwige Heilige Geest belijden. Want Hij maakt ons Zijner niet deelachtig, noch kunnen wij het eeuwige leven van Hem niet hopen (te verkrijgen n.1.), tenzij Hij zodanig van ons gekend wordt, zoals Hij Zich geopenbaard heeft.

Enkele bijzondere bezwaren, die de ketters tegen de Drieëenheid der Personen inbrengen.

Tegenwerping I. Een Wezen kan geen drie Personen zijn. Want één en drie zijn, strijdt tegen elkaar, en kan tezamen niet bestaan. God is één Wezen. Dus kan Hij geen drie Personen zijn.

Antwoord. Dat een geschapen en eindig wezen geen drie personen zijn kan, is waar. Maar het is niet waar wat betreft het oneindig, allereenvoudigst en enig (of ondeelbaar) Wezen van God.

Aanhoudend bezwaar. Een allereenvoudigst Wezen kan niet uit drie Personen bestaan. Want het getal drie neemt de eenvoudigheid weg. Gods Wezen is allereenvoudigst, dus kan Het niet uit drie Personen bestaan.

Antwoord. Een zodanig wezen kan niet uit drie personen bestaan en tegelijk eenvoudig zijn, dat vermenigvuldigt naar het getal der personen; maar wel een zodanig Wezen, Dat geheel en hetzelfde is in iedere Persoon. Want de eenvoudigheid van Hem wordt door het getal der Personen niet weggenomen, zoals dit is in het Goddelijk Wezen.

Tegenwerping 2. Zijn in God drie Personen en één Wezen, dan zijn in Hem (hetgeen ongerijmd is!) vier verschillende dingen; want waar drie en één zijn, daar zijn er vier.

Antwoord. Waar drie en één dadelijk onderscheiden zijn, daar zijn vier dingen. Maar in God zijn de Personen van het Wezen niet dadelijk onderscheiden. Want de drie Personen der Godheid zijn het énige en hetzelfde Goddelijke Wezen. En Zij zijn alleen van het Wezen en onder Elkaar onderscheiden vanwege Hun wijze van bestaan.

Tegenwerping 3. Als men drie Namen stelt voor één Wezen, dan volgt men de dwaling van *Sabellius.* Dit doet de leer van de Drieëenheid. Dus wordt de ketterij van Sabellius daarmee versterkt.

Antwoord. Sabellius stelde alleen drie blote Namen in het Goddelijke Wezen. Maar de leer der Drieëenheid stelt geen blote Namen, maar drie onderscheiden Zelfstandigheden, die door deze drie Namen Vader; Zoon en Heilige Geest uitgedrukt worden.

Tegenwerping 4. In de Vader is de ganse Godheid. Dus kan er buiten Hem niemand anders zijn, in Wie ook op gelijke wijze de ganse Godheid is. *Antwoord.* Dezelfde Godheid, Die geheel en al in de Vader is, is ook geheel in de Zoon en de Heilige Geest; en dat vanwege de oneindigheid van het Goddelijke Wezen, Dat noch minder noch meer is in iedere Persoon, dan in Twee of Drie.

Tegenwerping 5. Wiens werken onderscheiden zijn, Diens Wezen is ook onderscheiden. De werken-naar-binnen van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest zijn onderscheiden. Dus is dan ook hun Wezen onderscheiden. *Antwoord.* Hoewel de Vader, de Zoon en de Heilige Geest verschillende werkingen hebben, toch is Hun Wezen niet verschillend. De oorzaak is.

omdat Hun Wezen oneindig is. Want al hetgeen waar en waarachtig is van het eindige wezen, is daarom nog niet waar van het oneindige Wezen Gods. *Tegenwerping 6.* Het Goddelijke Wezen heeft het vlees aangenomen. Alle drie Personen zijn het Goddelijk Wezen. Dus hebben Zij dan alle Drie het vlees aangenomen.

Antwoord. Niet al wat aan het Goddelijke Wezen deel heeft, heeft het vlees aangenomen. Maar het Goddelijke Wezen heeft alleen in de Persoon des Zoons het vlees aangenomen.

Tegenwerping 7. De ware God is de Drieëenheid. De Vader is de ware God. Dus is de Vader de Drieëenheid, d.w.z. alle drie Personen.

Antwoord. Niet al wat de waarachtige God is, is de Drieëenheid alleen; maar de drie Personen in het éne Goddelijke Wezen zijn tezamen de Drieëenheid. *Tegenwerping 8.* Het woord "Drieëenheid" kan niet iets betekenen, dat vanzelf bestaat. Want het is een woord, dat door het begrip a.h.w. van de zaak zelf afgetrokken is.

Antwoord. Het kan wel. Want ook de woorden "Godheid", "mensheid", enz. betekenen dingen, die vanzelf bestaan; en zijn eveneens zulke woorden.

ZONDAG 9.

Deel I, van de Geloofsartikelen: van God de Vader.

Nu de leer van de kennis Gods, die ter zaligheid nodig is, in de voorafgaande Zondagsafdeling - na een algemene indeling van alle Geloofsartikelen - in het algemeen ontvouwd is, volgt nu in het bijzonder een bredere verklaring daarvan. Deze wordt zeer geschikt, overeenkomstig de drie onderscheiden Personen van het éne Goddelijke Wezen, verdeeld in drie delen; waarvan het eerste handelt "van God de Vader, en de schepping van hemel en aarde", in één artikel samengevat, dat nu in deze Zondagsafdeling nader verklaard wordt. Bij deze verklaring dient men, zoals bij alle andere - naar de algemene regel, tevoren opgesteld - te letten op: 1. de kennis en toestemming, 2. het vertrouwen, die men inzake dit artikel moet hebben. Beide wordt dit aangewezen in Vraag 26.

Vraag 26: *Wat gelooft gij met deze woorden: "Ik geloof in God, de Vader, de Almachtige, Schepper des hemels en der aarde"?*

Antwoord: *Dat de eeuwige Vader van onze Heere Jezus Christus, Die hemel en aarde met al wat erin is, uit niet geschapen heeft a), Die ook dezelve nog door Zijn eeuwige raad en voorzienigheid onderhoudt en regeert b), om Zijns Zoons Christus' wil mijn God en mijn Vader is c), op Wie ik alzo vertrouw, dat ik niet twijfel of Hij zal mij met alle nooddruft des lichaams en der ziel verzorgen d), en ook al het kwaad, dat Hij mij in dit jammerdal toeschikt, mij ten beste keren e); omdat Hij zulks doen kan als een almachtig God f), en ook doen wil als een getrouw Vader g).*

a. Ps. 33:6, Gen. 1 en 2, Job 33:4, Job 36 en 38, Ps. 36, Hand. 4:24, Ex. 20:11, Hand. 14:15, Jes. 45:6v., Joh. 1:3.
b. Ps. 104:3-5; 115:3, Matth. 10:29v., Joh. 5:17, Rom. 11:36, Hebr. 1:3.
c. Johs. 1:12; 20:17, Rom. 8:15, Gal. 4:5-7, Ef. 1:5.
d. Ps. 36:8; 37:5; 55:23, Matth. 6:26, Luk. 12:22-24.
e. Rom. 8:28, Gen. 50:20, Ps. 119:71, 1 Kor. 11:32.
f. Ps. 115:15, Jes. 41:13; 46:4 en 10, Rom. 4:20v.; 8:38v., Ef. 3:20, 2 Tim. 1:12.
g. Ps. 103:13, Klaag'. 3:23, Matth. 6:25vv.; 7:9-11, Hebr. 13:5.

Verklaring van Vraag 26.

In het eerste deel van de Geloofsartikelen zijn twee hoofdstukken begrepen:

1. van de schepping der wereld;
2. van de voorzienigheid Gods.

Maar voordat wij deze uitleggen, moeten wij de woorden en de betekenis van dit artikel nagaan en overwegen.

Ik geloof in God. Ik geloof een God, en: ik geloof in God, is niet hetzelfde. Want het eerste

betekent een blote kennis en historisch geloof. Maar het andere betekent een vertrouwen.

Want "ik geloof een God", wil zeggen: ik geloof dát er een God is, en dat Hij zodanig is, als Hij Zich in Zijn Woord geopenbaard heeft, n.l. een geestelijk, almachtig Wezen, enz., de eeuwige Vader, Zoon en Heilige Geest. Dat geloven de duivelen ook, en zij sidderen, Jak. 2:19. Maar "ik geloof *in* God", wil zeggen: ik geloof dat Hij ook *mijn* God is, en dat Hij alles wat Hij is en heeft, dat is en heeft tot mijn zaligheid. Dit geloven is alleen der uitverkorenen. Hiervan spreekt Augustinus in zijn verklaring van Johannes, verh. 29: "Dit is Gods werk, dat gij gelooft in Dengene, Dien Hij gezonden heeft. Maar is het, dat gij *in* Hem gelooft, zo gelooft gij Hem ook. Maar wie Hem gelooft, die gelooft niet terstond in Hem. Want de duivelen geloofden Hem ook wel, maar geloofden niet in Hem. Bovendien kan men ook van de Apostelen wel zeggen: wij geloven Paulus, maar niet: wij geloven in Paulus; of: wij geloven Petrus, maar niet: wij geloven in Petrus. “En wie gelooft in Hem, Die de goddelozen rechtvaardigt, wordt het geloof gerekend tot rechtvaardigheid." Wat betekent dan *in* Hem te geloven? Gelovende lief te hebben, gelovende te beminnen, gelovende tot Hem te gaan en een lid van Zijn lichaam worden.

In God. De naam God wordt hier voor het gehele Goddelijke Wezen genomen. Want het woord "ik geloof" mét het woordje "in" erbij, strekt zich evenzeer tot de Zoon en de Heilige Geest, als tot de Vader uit. Vgl. Cyprianus, uitleg van het Symb., op het art. "De Spiritu Sancto."

In God, de Vader. De naam Vader betekent, met betrekking tot de schepselen, het gehele Goddelijke Wezen, zoals in het Gebed des Heeren: "Onze Vader, Die in de hemelen zijt." De eerste Persoon wordt "Vader" genoemd,

1. ten opzichte van Christus, Zijn eniggeboren Zoon,

2, ten opzichte van alle schepselen, omdat Hij de Schepper en Onderhouder van allen is,

3. ten opzichte van de uitverkorenen, die Hij in Zijn geliefde Zoon tot kinderen heeft aangenomen, Ef. 1:5v.

Dus wil "ik geloof in God, de Vader" zoveel zeggen, als: 1. Ik geloof in die God, Die de Vader is van onze Heere Jezus Christus. 2. Ik geloof, dat Hij ook mijn Vader is, en met een Vaderlijk hart jegens mij genegen is, om en door Christus, in Wie Hij ook mij tot een kind heeft aangenomen. Kortom, ik geloof, dat Hij de Vader van Christus, en om Zijnentwil ook mijn Vader is. Deze belofte wordt in verschillende teksten van de Schrift herhaald. Zo zegt Johannes in zijn eerste Brief, hfdst. 3:1: "Ziet, hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods genaamd zouden worden"; Joh. 1:12: "Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijnen Naam geloven." Ook Paulus zegt in Ef. 1:5: "Die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelven." Uit deze teksten blijkt, dat ook wij om Christus, Gods eniggeboren Zoon, tot kinderen aangenomen worden, en dat daarom de God en Vader van Christus ook onze God en Vader is.

En Hij is maar niet alleen in Náám onze Vader, maar ook inderdaad, Rom. 8:17: "En indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen: erfgenamen Gods; en medeërfgenamen van Christus." Wie erfgenaam mag zijn van 's Vaders goederen, diens Vader is hem inderdaad een Vader. En dit zegt Christus Zelf in Joh. 20:17: "Ik vare op tot Mijnen Vader en uwen Vader, en tot Mijnen God en uwen God." Deze Vaderliefde van God tot ons, wordt uitgedrukt in Jes. 49:15: "Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme over den zoon haars buiks? Ofschoon deze vergate, zo zal Ik toch u niet vergeten"; Ps. 103:13: "Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen die Hem vrezen", en Matth. 7:11: "Indien dan gij, die boos zijt, weet uwen kinderen

goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, Die in de hemelen is, goede gaven geven dengenen, die ze van Hem bidden."

Zoals dus een vader zijn kinderen van alle dingen verzorgt, die hun naar lichaam en ziel nodig zijn, zo ook onze hemelse Vader. Dit bevestigt David met zijn eigen voorbeeld, Ps. 40:18: "Ik ben wel ellendig en nooddruftig, maar de HEERE denkt aan mij"; Ps. 27:10: "Want mijn vader en mijn moeder hebben mij verlaten, maar de HEERE zal mij aannemen." En Christus Zelf leert dit het duidelijkst, Matth. 6:26 en 30: "Aanziet de vogelen des hemels, dat zij niet zaaien, noch maaien, noch verzamelen in de schuren; en uw hemelse Vader voedt nochtans dezelve; gaat gij dezelve niet zeer veel te boven? Indien nu God het gras des velds, dat heden is en morgen in den oven geworpen wordt, alzo bekleedt, zal Hij u niet veel meer kleden, gij kleingelovigen?" Bovendien, zoals de aardse vaders ook het welzijn van hun kinderen zoeken, wanneer zij hen kastijden, zo kastijdt ons deze Hemelse Vader, "tot ons nut, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden", Hebr. 12:10; 1 Kor. 11:32: "Maar als wij geoordeeld worden, zo worden wij van den Heere getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld worden", Rom. 8:28: "En wij weten, dat dengenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede"; zoals dat te zien is in het voorbeeld van Jozef, Gen, 50:19v.

Tegenwerping. Wij geloven in God, de Vader. Dus is dan de Zoon en de Heilige Geest geen God, maar de Vader alleen.

Antwoord. Het woord "God" wordt zó aan de Vader toegeschreven, dat het niet van de Zoon en de Heilige Geest gescheiden wordt. Want na het woord "in God" dient een komma te staan; op deze manier: "Ik geloof in God, de Vader." Dit wordt bewezen: 1. Omdat God hier het éne Goddelijke Wezen betekent, en alle drie Personen, Die daarna in orde genoemd worden, in Zich begrijpt; wanneer wij zeggen: "Ik geloof in God, de Vader, en in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, ik geloof in de Heilige Geest." Alsof men zeide: Ik geloof in God, Welke is de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. 2. Want wij belijden uitdrukkelijk, dat we niet minder geloven in de Zoon en in de Heilige Geest, als in de Vader. Maar wij geloven niet, dan alleen in de waarachtige God. 3. In de meeste Griekse boeken staat. "Pisteuoo eis hena Theon", d.w.z. ik geloof in één God, nl. de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Zoals men daarom geloven moet in de Vader, omdat Hij God is, zo moet men ook geloven in de Zoon en in de Heilige Geest, omdat Zij God zijn. De naam God wordt maar eenmaal genoemd, omdat God één is, echter in geen geval, alsof alleen de Vader God is.

Almachtige.

D.w.z. zodanig, 1. dat Hij alles doen kan, wat Hij wil, Ps. 115:3 en 135:6, ja ook inhoudt, wat Hij niet wil. Echter doet Hij niets, dat met Zijn natuur in strijd is. Want Hij had Christus van de dood kunnen behouden, maar Hij heeft dat niet gewild. En hetgeen Hij niet wil en besloten heeft, dat geschiedt niet, Gen. 17:1; 35:11; Jes. 43:13. 2. Hij doet alle dingen zonder moeite, naar Zijn welbehagen, Jes. 40:28: "Weet gij het niet? Hebt gij niet gehoord, dat de eeuwige God, de HEERE, de Schepper van de einden der aarde, noch moede noch mat wordt? Er is geen doorgronding van Zijn verstand." 3. Die uitsluitend de macht heeft om alles te werken, en een Oorsprong is van al het vermogen, dat in de schepselen is. 4. Die ook alle dingen tot zaligheid der Zijnen kan en wil richten. En dit betekent eigenlijk: geloven in de Almachtige.

Tegenwerping. God kan niet liegen, niet sterven, en wat gedaan is, ongedaan maken. Dus kan Hij niet alle dingen doen.

Antwoord. Hij kan alle dingen doen, die in macht gelegen zijn. Maar te kunnen liegen, sterven enz., dat is onmacht en gebrek, en daarom geen almacht. Ja, het gebrek is in de

schepselen, niet in God. Daarom strijdt zulks met Gods natuur. Dus kan men deze uitspraak aldus omkeren: Hij is almachtig, omdat Hij de dingen, die in onmacht bestaan en met Zijn natuur strijdig zijn, niet verrichten kan.

Schepper van hemel en aarde.

Geloven in de Schepper, betekent: geloven 1. dat Hij een Schepper van alle dingen is. 2. Dat Hij al die dingen onderhoudt en regeert. 3. Dat Hij ook mij geschapen en gemaakt heeft tot een vat Zijner barmhartigheid, om de zaligheid in Christus te verkrijgen; en dat Hij mij door Zijn bijzondere voorzienigheid, waardoor Hij de uitverkorenen regeert, tot deze zaligheid leidt. 4. Dat Hij alle dingen geschapen heeft en onderhoudt tot prijs Zijner heerlijkheid en tot mijn zaligheid. *Of korter:* geloven in de Schepper betekent geloven, dat God mij geschapen heeft, opdat ik Hem tot Zijn eer lene; en alle andere dingen, opdat ze mij dienen tot mijn zaligheid. 1 Kor. 3:22v.: "Zij zijn alle uwe. Doch gij zijt van Christus, en Christus is Gods"; alsof hij zeggen wilde: alle dingen zijn geschapen om onzentwil, maar wij om God te loven en te dienen.

Over de schepping der wereld.

Na de leer van God volgt zeer gepast de leer van Gods werken, zoals wij zien dat in de Geloofsbelijdenis gedaan is. De werken van God worden vooral in vijf soorten verdeeld.

1. De werken der *schepping,* die volgens het eerste Boek van Mozes, in zes dagen volbracht zijn.
2. Der *onderhouding,* waardoor God hemel en aarde en alle geschapen dingen onderhoudt, zodat ze niet vervallen.
3. Der *regering,* waardoor Hij alle dingen in de wereld naar Zijn oneindige wijsheid regeert.
4. Der *wederoprichting,* waardoor Hij alle dingen, die door de zonden des mensen verdorven zijn, in Christus herstelt.
5. Der *volmaking,* waardoor Hij alle dingen tot hun vastgestelde doel leidt, en inzonderheid Zijn gemeente volkomen verlost en verheerlijkt. Nu gaan wij handelen over de werken der schepping.

Inzake de schepping der wereld worden voornamelijk deze kwesties aan de orde gesteld:

a. Of de wereld door God geschapen is.
b. Hoe de wereld geschapen is.
c. Waarom de wereld geschapen is.

1. ***Of de wereld door God geschapen is.***

Vooreerst moet men de woorden goed verstaan. Het woord *scheppen* betekent iets uit het niet voortbrengen.

Het woord *"wereld"* betekent verschillende dingen in de Schrift.

1. Het ganse samenstel van hemel en aarde, en van alle dingen, die daarin zijn, met uitzondering van God, Joh. 1:10: "De wereld is door Hem gemaakt."

2. De wereldlijke begeerlijkheden, 1 Joh. 2:16.

3. Het ganse menselijke geslacht, Rom. 5:12.

4. De goddelozen in de wereld, Joh. 14:17; 15:19; 16:20; en 17:9: "Ik bid niet voor de wereld."

5. De uitverkorenen uit de wereld, Joh. *17:*21: "Opdat de wereld gelove dat Gij Mij gezonden hebt"; 2 Kor. 5:19: "God was in Christus de wereld met Zichzelven verzoenende, hunne zonden hun niet toerekenende," enz.

Hier wordt het woord "wereld" in de eerste betekenis genomen.

Om bepaalde filosofen, die de schepping der wereld loochenen, te kunnen overtuigen, is het nodig te bewijzen, dat alles een begin gehad heeft en voortgebracht is, toen het de eeuwige Schepper behaagde. Dit bewijzen wij:

a. Uit de Heilige Schrift, die de hele scheppingsgeschiedenis verklaart, Gen. 1 en 2; Ps. 33:6 en 9: "Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijns monds al hun heir. Want Hij spreekt, en het is er; Hij gebiedt, en het staat er." Ook wordt het werk der schepping breder beschreven, Ps. 104, 113, 124, 136 en 146, Jes. 44, Hand. 4 en 17, enz.; waar ons Gods wonderlijke werken en de voornaamste, door God geschapen delen der wereld ter opmerking worden voorgesteld; en vooral in Job 38 en 39 plaatst God Zelf Job voor Zijn wonderlijke en onbegrijpelijke werken in hemel en op aarde, en in alle andere dingen, door Hem geschapen; ten einde Zijn rechtvaardigheid, macht en voorzienigheid te bewijzen.

b. Behalve de getuigenissen van de Heilige Schrift, die bijna ontelbaar zijn, wordt de waarheid van de schepping der wereld ook met overtuigende redenen op deze wijze bewezen en bevestigd:

1. Omdat men aan God geloof moet geven, Die in Zijn eigen Woord getuigt, dat Hij de wereld geschapen heeft.

2. Omdat de oorspronkelijke afkomst van alle volken, die Mozes in Gen. 10 en 25 beschrijft, niet verzonnen kan zijn, aangezien er toen ter tijd nog enige herinnering daaraan bij vele mensen te bespeuren viel, welke herinnering echter door de tijdsafstand is verloren gegaan.

3. Omdat alle andere geschiedenissen, in vergelijking met de oudheid der heilige Historie, veel nieuwer blijken te zijn.

4. Omdat de leeftijd van de mensen al meer en meer lager wordt; waaruit men kan afleiden, dat de kracht der natuur vroeger groter was, en dat ze niet zonder beginsel tot nu toe afgenomen is.

5. Omdat men de tijden der wereld, van het begin af tot op de komst van de Messias, precies berekenen kan.

6. Omdat de burgerstaat, zoals ze door God ingesteld is, ook zo door Hem gehandhaafd wordt.

7. Omdat de schone orde in het rijk der natuur, van een alwetend Wezen, Dat boven alle dingen staat, haar oorsprong moest hebben.

8. Omdat het uitmuntende verstand van mensen en engelen ook zijn oorsprong hebben moest van een verstandig Wezen.

9. Ook wordt dit alles door de kennis en wetenschappen bevestigd, die ons van nature aangeboren zijn.

10. Ook door de verschrikkingen in het geweten der goddelozen.

11. Alsook door de wijze orde, om alle dingen tot hun bijzondere einde te brengen; hetwelk alleen door de wijze en almachtige God geschieden kan. Ten slotte: alle andere redenen, die bewijzen dat er een God bestaat, die bewijzen ook, dat de wereld door God geschapen is. (Vgl, N.G.B., art. 12).

c. Bovendien kan men ook bewijzen, dat de wereld geschapen, en wel: door Gód geschapen is, met bewijzen der filosofen zelf, ontleend aan de natuurkunde; hoewel men daaruit niet bewijzen kan, wannéér ze geschapen is.

1. Als men rekent en nagaat, hoe het één uit het ander voortgekomen is, dan kan men niet tot het oneindige opklimmen, maar moet men ten laatste tot een eerste Oorzaak van alle dingen komen. Want anders kwam de natuur nooit tot haar doel, d.w.z. tot voortbrenging van enig werk. Daarom heeft deze wereld een begin gehad.

2. De wereld Is het eerste en voortreffelijkste werk. Dus moet ze ook voortgebracht zijn door de eerste en allervoortreffelijkste Oorzaak, n.l. door God.

Maar andere kwesties: 1. Of de wereld door God van eeuwigheid geschapen is, dan wel in de tijd; d.w.z., of het een werk is, dat met zijn Oorzaak mede- eeuwig is, dan wel of ze eenmaal een aanvang nam, waar ze te voren niet was; 2. of ze noodzakelijk geschapen moest worden, toen ze er nog niet was; 3. of ze altijd voortduren zal; 4. of ze altijd dezelfde, dan wel of ze eenmaal ánders zijn zal, enz., kunnen in de filosofie niet behandeld worden.

De reden daarvan is, dat al deze dingen afhangen van Gods wil, als eerste Beweger, Die niet uit noodzaak, maar krachtens eigen vrije wil werkt of alle dingen doet. Aan niemand is deze wil (van God) bekend, dan aan wie God het geopenbaard heeft. Daarom weten de filosofen en andere heidenen daar niets van, maar uitsluitend de ware Gemeente. Want zij kunnen dit ook niet begrijpen of afleiden van hun Oorzaak, daar zij ze beoordelen naar de werken, die geschieden.

Uit één en ander volgt wel, dat er een Oorzaak van zulke werken zijn moet, maar niet: dat die werken op de één of andere tijd, of van eeuwigheid voortgebracht zijn. Want een Oorzaak, Die hoogst vrij is, kan werken, en ook het werk uitstellen. De kracht van deze bewijzen ligt hierin: "Dat, wanneer enige oorzaak niet uit noodzaak, maar uit vrije wil iets doet, dan kan men niet met zekerheid concluderen, wanneer het werk volbracht zal zijn. De oorzaak van de schepping der, wereld, welke God is, doet alle dingen uit vrije wil. Dus kan men dan uit deze Oorzaak, d.w.z. uit de wil van God, niet stellig besluiten, wannéér Hij de wereld geschapen heeft: of het van eeuwigheid geschiedde, dan wel in de tijd plaats vond." Daarom zijn de bewijzen der filosofen tégen de schepping der wereld ingebracht, niet ontleend aan de ware wijsbegeerte, maar aan de verdichtselen der mensen; en dat kan men gemakkelijk bemerken, wanneer de ingestelde orde van de voortteling en verandering der dingen, die in de natuur door God geschapen zijn, van de schepping onderscheiden wordt.

Bezwaren van de filosofen tegen de schepping der wereld.

Tegenwerping I. Dateert de wereld niet van eeuwigheid, dan is God werkeloos geweest, eer de wereld geschapen werd. Want Hij kon de wereld niet regeren, toen ze er nog niet was. Maar het is onmogelijk, dat Hij niets zou gedaan hebben. Dus was er de wereld van eeuwigheid af.

Antwoord. Hij is echter niet werkeloos geweest, hoewel Hij de wereld niet - zoals nu -

regeerde. Want zoals de Schrift getuigt, heeft Hij ons in Christus uitverkoren, eer de wereld gegrondvest was, Ef. 1:4. Een zeker Afrikaan heeft vroeger eens aan 'n al te nieuwsgierig persoon, die roekeloos in Gods verborgen raad begeerde binnen te dringen, niet onaardig geantwoord, dat God, eer Hij de wereld schiep, de hel gemaakt heeft. Augustinus, Confess., L.X., c. 12, antwoordt er als volgt op: "Ik weet niet, wat ik weet, zou ik liever antwoorden, dan dat ik dat antwoord geef, tengevolge waarvan hij, die diepzinnige dingen vroeg, uitgelachen wordt en hij, die een en juist antwoord gaf, wordt geprezen. Maar ik noem U, o onze God, den Schepper van de gehele schepping en, wanneer men onder de uitdrukking "de hemel en de aarde" de gehele schepping verstaat, dan zeg ik stoutweg: "voordat God den hemel en de aarde schiep, deed Hij niets." Want wanneer Hij iets gemaakt had, wat zou Hij anders gemaakt hebben dan een schepsel. En ik wilde wel, dat ik al wat ik tot mijn nut begeer te weten, zo goed wist, als ik weet, dat geen enkel schepsel gemaakt werd[1], voordat er enig schepsel gemaakt werd."

Tegenwerping 2. Al wat een oorsprong heeft, dat vergaat wederom. De wereld vergat niet. Dus heeft ze ook geen oorsprong of begin gehad.

Antwoord. Al wat natuurlijkerwijs een oorsprong of begin gehad heeft, dat vergaat wederom op dezelfde manier door enige verandering. Want volgens de orde der natuur moet het weer vergaan, wanneer het één uit het ander wordt voortgebracht. Maar zo staat het niet met de dingen, die niet uit een ander voortkomen, maar uit het niet geschapen worden. Ja, de almacht van de Schepper kan alle dingen, zowel die Hij uit andere laat voortkomen, als die Hij uit het niet schept, zo het Hem behaagde, of in dezelfde stand bewaren, of veranderen, of tot niet maken.

Tegenwerping 3. Indien de wereld er niet van eeuwigheid was, dan zou daaruit volgen (hetgeen onmogelijk is), dat Hij nu gelukkiger geworden is door schepping, dan Hij te voren was. Want Iemand, Die metterdaad een Heer (= Gebieder) is, is gelukkiger dan iemand, die nog een Heer moet worden. En God was vóór de schepping nog geen Heer, maar kon een Heer worden.

Antwoord. Dit zou waar zijn, wanneer Hem krachtens die heerschappij en regering enig voordeel of geluk toegebracht werd, wat Hij tevoren nog niet had. Maar Gode kan, vanwege Zijn oneindige volmaaktheid, niets worden toegebracht door de schepping of heerschappij over de schepselen. Daarom is Hij niet gelukkiger geworden. En deze titels van Schepper, Heere, Zaligmaker, Verlosser en dergelijke, heeft God in de tijd aangenomen, en behoren niet tot Zijn Wezen, maar duiden de beginsels en veranderingen van Zijn werken aan. Ook brengen de betrekkingen tussen God en het schepsel geen verandering in Zijn Wezen. Want God hangt in geen enkel opzicht van het schepsel af. Maar al die eretitels worden Hem toegeëigend met betrekking tot de schepselen.

2. ***Hoe de wereld door God geschapen werd.***

Over de wijze waarop de schepping der wereld geschiedde, leert de Schrift het volgende.

1. De wereld is geschapen van God, de Vader, door de Zoon en de Heilige Geest. Van de Zoon wordt getuigd, Joh. 1:13: "Alle dingen zijn door Hetzelve (= het Woord) gemaakt." Van de Heilige Geest, Gen. 1:2: "De Geest Gods zweefde op de wateren"; Job 33:4: "De adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt."

Uit vrije wil, naar Zijn welbehagen, niet door dwang of absolute noodzaak, maar op de meest

[1] Geciteerd na de ed. Van Dr. A. Sizoo, 6e druk, pg. 269.

vrije manier. Ps. 33:9: "Hij spreekt, en het is er"; Ps. 115:3: "Hij doet al wat Hem behaagt."

Zonder arbeid, vermoeidheid, beweging of verandering van Zichzelf; alleen door Zijn welbehagen of almachtige wil en Woord, Ps. 33:9. Ook is het de hoogste en krachtigste manier van werken, wanneer iets uit louter welbehagen in de natuur geschapen wordt.

Uit niet. Niet uit Gods Wezen, noch uit enige materie (= stof), die te voren met God van eeuwigheid bestond. Want indien *alle* dingen door God geschapen zijn, dan wordt er niets van uitgezonderd, behalve alleen de Schepper Zelf. Ook niet de eerste materie, waaruit alle dingen gemaakt zijn geworden.

Tegenwerping. Uit niets kan niets gemaakt worden.

Antwoord.

1. In de orde der natuur, die door God ingesteld is, moet het één uit het ander voortgebracht worden.

2. Niet van de mensen, maar wel van God, Wie het mogelijk is, wat aan alle schepselen onmogelijk was. Daarom moet de grondstelling der filosofen: "uit niets wordt niets gemaakt", niet van God, maar van de mensen verstaan worden; en niet van de eerste schepping of buitengewone macht van God, maar van de orde, die God de natuur ingeschapen heeft. Ook strekt het tot onze troost, dat God alles uit niet geschapen heeft. Want als Hij alles uit niet kon voortbrengen, dan zal Hij ook machtig zijn, om ons mét hetgeen Hij eens schiep, te bewaren en het voornemen der goddelozen kunnen beletten of teniet maken.

Tegenwerping. Wij zijn niet uit niet geschapen. Dus zijn wij geen creaturen of schepselen Gods.

Antwoord. Wat betreft het feit, dat wij middellijk uit enige materie voortgebracht zijn, zijn we niet uit niet geschapen; maar wel wat betreft het feit, dat wij allen tezamen onze oorsprong ontvangen uit de eerste materie, die zonder enig middel, uit niet geschapen werd. Dus werden ook wij uit niet geschapen. Op dezelfde manier zijn de werken van de (eerste) vijf dagen[1] evenmin uit niet geschapen. Want ze zijn uit de eerste materie gemaakt, maar wat betreft het feit, dat deze eerste materie uit niet geschapen is, zijn ook zij uit niet.

Zeer wijs en zeer goed, d.w.z. alle dingen in hun soort en trappen volmaakt, Gen. 1:31: "En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed", d.w.z. zonder enige mismaaktheid of gebrek, en zonder enig kwaad der zonde of der straf.

Tegenwerping. Maar de dood is kwaad.

Antwoord. God heeft de dood niet gemaakt, maar heeft ze de schepselen toegezonden als een rechtvaardige straf voor de zonde.

Aanhoudend bezwaar. God zegt Zelf, Jes. 45:7: "Ik schep het kwaad", en Amos 3:6: "Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?"

Antwoord. Dit geldt van het kwaad, dat wij lijden moeten en niet wat wij doen; d.w.z. van het kwaad der straf, en niet van het kwaad der misdaad. Want God is de Auteur der straffen, aangezien Hij de Rechter der wereld is; en hoewel de straffen ons smarten, zijn ze toch goed. Want het is goed dat er gerechtigheid geoefend wordt. En God is geen Auteur der zonden, maar laat ze toe.

---

[1] Bedoeld zijn: scheppingsdagen, en wel de vijf eerste, in onderscheiding van de zesde dag, waarop de mens geschapen werd.

Niet haastig of in een ogenblik tijds, maar in zes dagen, Gen. 2:2: "Als nu God op den zevenden dag volbracht had Zijn werk dat Hij gemaakt had." Waarom niet in één ogenblik?

1. Omdat God gewild heeft, dat de schepping der materie duidelijk onderscheiden zou kunnen worden van de formering van de andere dingen, die daaruit zouden bestaan.

2. Hij heeft Zijn macht en vrijheid willen betonen, om voort te brengen hetgeen Hij wil, zelfs zonder natuurlijke oorzaken. Bij voorbeeld, als Hij het licht in de wereld brengt, de aarde vruchtbaar maakt en spruiten daaruit verwekt, nog voordat de zon en maan geschapen waren.

3. Hij heeft Zijn goedheid en voorzienigheid willen betonen, waardoor Hij Zijn schepselen onderhoudt, en hen, zelfs toen ze er nog niet waren, al verzorgt; zoals Hij ook alle mensen en dieren pas in de wereld inleidde, toen ze reeds van vruchten en geschikt voedsel voorzien was.

4. Hij heeft ons door deze scheppings-orde niet willen brengen tot een oppervlakkige, maar tot een ijverige overdenking van Zijn werken, welke overdenking Hij ook voor het ganse menselijke geslacht, door de inzetting van de Sabbat, geheiligd heeft.

Niet van eeuwigheid, maar in de tijd, of in het begin des tijds, Gen. 1:1: "In den beginne schiep God den hemel en de aarde", te weten voor 5534 jaren, zoals Melanchthon uitrekende in het jaar 1571. Want volgens de berekening van Melanchthon zijn er van de schepping van de wereld tot de geboorte van Christus 3963 jaren. Volgens die van Luther 3960 jaar. Volgens die van Genève 3943 jaar. Volgens die van Beroaldus 3929 jaar. [1] Dus heeft de wereld volgens Melanchthon in het jaar 1571, 5534 jaar bestaan; volgens Luther 5531, volgens die van Genève 5514, en volgens Beroaldus 5500 jaar.

Deze berekeningen komen voldoende overéén, wat het hogere getal (5500) betreft, ook al bestaat er verschil van mening inzake het lagere getal. Daarom is het duidelijk, dat de wereld toen ten hoogste niet meer dan ongeveer 5534 jaar geleden door God geschapen werd. Zo blijkt dan, dat ze niet van eeuwigheid er is.

3. ***Waarom de wereld door God geschapen werd.***

Het doel, waartoe de wereld geschapen is, is of algemeen of bijzonder.

1. Het voornaamste en hoogste doel is de eer en grootmaking van God, waartoe de engelen en mensen vooral geschapen zijn, Spr. 16:4: "De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil"; Ps. 103:22: "Looft den HEERE, al zijn werken", en Rom. 11:36: "Uit Hem, door Hem, en tot Hem zijn alle dingen."

2.. Opdat de Goddelijke wijsheid, macht en goedheid ook in de schepping aller dingen geopenbaard en erkend zou worden. Want zou God geprezen wordeu, dan moest Hij redelijke en redeloze schepselen scheppen, waarvan de eerste Zijn deugden en volmaaktheden kennende, Hem zouden loven, en de andere stof tot grootmaking zouden zijn, Ps. 19:2: "De hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel Zijner handen werk."

3. Daarom schiep God de wereld, opdat Hij ze regeren en onderhouden zou door Zijn voorzienigheid, en opdat Hij Zichzelf door deze werken aan de schepselen zou mededelen, en inzonderheid, opdat Hij de uitverkoren engelen en mensen goed zou doen. Dit doel strekt zich

[1] Volgens Bullinger en Perkins ca 3970 jaar. De wereld bestond 4000 jaar toen Christus gedoopt werd en Zijn openbaar bediening begon. (27 na chr.); Jezus stierf 30 na chr. Wordt bewezen uit de maanstanden en het Pascha.

tot het tweede uit, Jes. 40 26: "Heft uw ogen op omhoog en ziet, Wie deze dingen geschapen heeft." Opdat Hij Zich uit het menselijk geslacht een eeuwige gemeente zou vergaderen, die haar Schepper zou kennen en grootmaken.

5. Opdat alle andere dingen zouden dienen tot zaligheid, nooddruft en verlustiging der mensen; en vooral, opdat ze de uitverkorenen van nut zouden zijn, en tot dienaars en instrumenten zouden zijn, waardoor de goeddoende God van hen geprezen zou worden, Gen. 1:28: "Vervult de aarde en onderwerpt haar, en hebt heerschappij over de vissen der zee", enz.; Ps. 8:7: "Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijn voeten gezet", en 1 Kor. 3:22: "Hetzij de wereld, hetzij leven, hetzij dood, hetzij tegenwoordige, hetzij toekomende dingen, zij zijn alle uwe."

Zo heeft dus God de mensen geschapen om Zichzelf, en alle andere dingen om des mensen wil, opdat ze de mens, en door de mens: God, zouden dienen. Daarom, wanneer wij de schepselen in Gods plaats stellen, beroven wij onszelf van de graad der heerlijkheid, waarin wij door God gesteld werden.

Het is nuttig, deze leer der schepping te kennen. 1. Opdat de eer der schepping geheel en al aan God toegeschreven, en Zijn wijsheid, macht en goedheid uit de werken der schepping bekend worde; 2. opdat wij ons vertrouwen van al het geschapene, dat buiten God niets betekent, aftrekken en van Hem alleen, als de enige Auteur en Gever ervan, alle goeds en de eeuwige zaligheid begeren en verwachten.

ZONDAG 10.

Over de Voorzienigheid Gods.

Dat God hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen die daarin zijn, uit niet geschapen en gemaakt heeft, en alles door Zijn Goddelijke voorzienigheid nog onderhoudt en regeert, is in de voorafgaande Zondagsafdeling betoogd, en tegen de filosofen, en vooral tegen de Epicureeërs verdedigd. Daar werd tevens aangewezen, dat Gods voorzienigheid uit twee delen bestaat, n.l. 1. uit *Gods raad*, of besluit, waarnaar Hij alles regeert; en 2. de *uitvoering* daarvan. Deze uitvoering wordt veelal in het bijzonder *Gods voorzienigheid* genoemd, waarvan vele of weinige mensen kennis dragen, of niet juist gevoelen, hoewel het echter zeer nuttig en nodig is, dat deze leer, overeenkomstig Gods Woord, recht verstaan en gehandhaafd wordt. Daarom wordt in het bijzonder in deze Zondagsafdeling een bredere uiteenzetting hiervan gegeven; en daarbij ook het nut van deze leer aangewezen. Twee zaken moet men hier dus in het oog houden:

1. Wat de voorzienigheid Gods is, en 2. Waartoe deze leer nuttig is te weten. Het eerste wijst uit, welke kennis en toestemming wij van dit stuk moeten hebben; dit wordt verklaard in Vraag 27. Het tweede: welk vertrouwen wij daaruit moeten putten, Vraag 28.

Vraag 27: *Wat verstaat gij onder de voorzienigheid Gods?*

Antwoord: *De almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods a), waardoor Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen, als met zijn hand nog onderhoudt, en alzo regeert b), dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank c), gezondheid en krankheid d), rijkdom en armoede e), en alle dingen niet bij geval, maar van Zijn Vaderlijke hand ons toekomen f).*

a. Ps. 94:6-9, Spr. 5:22; 15:3, Jes. 29:15v., Ez. 8:12, Matth. 17:27, Hand. 17:25-28, Hebr. 4:13.

b. Job 34:13-15, Ps. 104:27-30, Hebr. 1:2v.

c. Lev. 26:4v., Deut. 28:12 en 23v., 1 Kon. 17:1, Jak. 5:17v., Ps. 65:10; 104:13-15; 136:25; 145: 15v., Jer. 5:23v., Hos. 2:20v., Amos 4:7, Hand. 14:17.

d. Lev. 26:16, Deut. 28:21v., 1 Sam. 2:6, Job 1:22; 2:10, Matth. 8:2v. en 15, Joh. 9:3.

e. 1 Sam. 2:*7,r,* Ps. 75:7v., Spr. 22:2, Luk. 1:52v.

f. Ps. 39:10, Klaagl. 3:22, Jer. 10:23, Hebr. 12:6.

Verklaring van Vraag 27.

Met de leer der schepping van de wereld hangt samen de leer van de Voorzienigheid Gods, welke niet anders is dan een gedurige volmaking van het scheppingswerk. Want de regering der geschapen dingen dient tot hun instandhouding. Men moet niet denken, dat God de wereld geschapen heeft, zoals een reder het schip maakt, dat hij, als het klaar is, aan de stuurman aflevert om het te besturen. Nee, maar men moet vast en zonder enige twijfel geloven, dat zo min als alle dingen er geweest zouden zijn, als God ze niet geschapen had, ze ook maar één ogenblik zouden kunnen blijven bestaan, indien God ze niet door Zijn voorzienigheid regeerde en onderhield. Op dit punt kan de leer der schepping niet recht verstaan worden, tenzij de leer van de voorzienigheid daar bijgevoegd wordt.

Inzake de Voorzienigheid komen vooral drie kwesties in bespreking.

1. Of er een voorzienigheid Gods is.
2. Wat de voorzienigheid Gods is, en
3. Waarom de kennis daarvan nodig is.

1. ***Of er een voorzienigheid Gods is.***

Er waren oudtijds onder de filosofen drie opvattingen, die in de leer der Voorzienigheid dwaalden:

De Epicureeërs loochenden, dat de voorzienigheid gaan zou over dingen, die in de benedenste delen der wereld zijn en plaatshebben.

De Stoïcijnen verzonnen in plaats van de voorzienigheid een volslagen noodzaak en beweging van alle dingen, bestaande uit de natuur der dingen zelf; aan welke bewegingen niet alleen alles buiten God, maar ook God Zelf onderworpen is. Deze noodzaak noemden zij het *fatum.*

De Peripatetici verzonnen, dat God wel alle dingen doorziet en verstaat, en toch niet alle dingen regeert en beweegt; maar dat Hij alleen de hemelse bewegingai opwekt en daardoor aan deze benedenste delen der natuur kracht verleent, om iets te kunnen doen, enz.

Tegenover deze dwalingen leert, op grond van Gods Woord, de Gemeente, dat er niets ter wereld is of gebeurt, dan door de zekere, allerbeste, vastbesloten hoewel vrije, Raad van God.

Om nu te bewijzen, dat er een Goddelijke Voorzienigheid is, dient 1. het getuigenis der Schrift, 2. de redenen.

Het getuigenis der Schrift, Hand. 17:25 en 28: "Alzo Hij Zelf allen het leven en den adem en alle dingen geeft; want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij"; Matth. 10:29v.: "Worden niet twee musjes om een penningsken verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uwen Vader. En ook de haren des hoofds zijn alle geteld", en Ef. 1:11: "Die alle

dingen werkt naar den raad Zijns wils." Dergelijke getuigenissen zijn er vele in de Schrift, waarmee enerzijds de algemene, en anderzijds de bijzondere voorzienigheid bevestigd wordt. Want er is nauwelijks een deel van de hemelse leer, dat zo zorgvuldig en menigmaal ingeprent wordt, als de leer van de voorzienigheid Gods.

De redenen, waardoor de voorzienigheid bevestigd wordt, zijn wederom tweeërlei: sommige zijn ontleend aan Gods werken, andere aan de natuur en eigenschappen van God. Beide zijn ze aan de filosofie én Theologie gemeen, afgezien van het feit, dat de eigenschappen Gods in de Theologie volkomener verstaan worden dan in de filosofie. En let erop, dat het dezelfde redenen zijn, als waarmee bewezen wordt, dat er één God is, en dat er een Schepper en Onderhouder van alles is; waarbij sommigen dit uit zichzelf, anderen dit door gevolgtrekking bewijzen.

De redenen, ontleend aan de werken Gods, zijn meer algemeen en ons beter bekend. Want daardoor klimmen wij op tot de redenen, die ontleend zijn aan Gods natuur, aangezien wij uit de werken als het laatste, Gods natuur leren kennen als het eerste; en van het eerste komen wij weer tot het laatste.

De redenen zijn deze:

1. De schone orde der natuur, dat is: de bekwame schikking en opéénvolging van alle dingen, bewegingen en tijden, en de onderhouding van alle soorten schepselen, die hun oorsprong

niet kunnen hebben van een onverstandige natuur. Want waar enige orde en schikking is, daar is ook een oorzaak, die alles ordent en schikt. In de natuur van alle dingen is een orde. Dus is deze van een verstandige natuur, die alles op het wijste schikt, en dus bestaat ze niet zonder de allerwijste God, Die ze bewaart en regeert, Ps. 147:4: "Hij telt het get·al der sterren; Hij noemt ze alle bij name."

2. De mens, die a.h.w. een wereld in het klein is (Zgn. "microcosmos"), wordt door zijn geest en verstand geleid en geregeerd. Veel meer nog wordt de gehele wereld geregeerd door een Goddelijk verstand, aangezien tot haar bestuur meer wijsheid nodig is, Ps. 94:9: "Zou Hij, Die het oor plant, niet horen?" enz. Cicero zegt: "Aangezien in de lichamen en in deze zwakke natuur iets is, dat beweegt en gevoel heeft, daarom is er ook veel meer iets in deze zo grote en heerlijke beweging der ganse natuur."

3. *De wet der natuur,* en de kennis van de ons aangeboren grondredenen, en het onderscheid tussen eerbare en oneerbare dingen, in ons verstand ingeplant leren, dat er een voorzienigheid Gods is. Want Hij Die het menselijke verstand een regel om goed te leven, heeft ingegraveerd, heeft daarmee Zijn zorg bewezen voor de menselijke zaken. God is het, Die zo'n nauw toezicht over de mens toonde. Dus is God een Opziener en Rechter over het menselijke leven. In Rom. 2:15 wordt van de heidenen gezegd, dat zij "betonen het werk der wet geschreven in hunne harten", enz. Plautus, in Captiv. Batrachom zegt: "Er is voorwaar een God, Die hoort en ziet, wat wij doen." Homerus: "God heeft een wrekend oog."

4. De beving en verschrikking der consciëntie, die steeds bij de kwaaddoeners op de zonde volgt. Daaruit volgt, dat er wel een Goddelijke natuur moet zijn, Die de verborgen werken van de mensen kent, Die Zich over de zonde vertoornt, en tot oefening van Zijn wraak de zondaars nu al zulke verschrikkingen toezendt; Rom. 2:15: daar wordt van de heidenen gezegd, dat "hun consciëntie medegetuigt en de gedachten onder elkander hen beschuldigen of ook ontschuldigen", en Rom. 1:18: "De toorn Gods wordt geopenbaard van den hemel over alle goddeloosheid en ongerechtigheid der mensen." Hiervan getuigt ook de heidense dichter Juvenalis, Satyra 13:

> Waarom verbeeldt gij u dezulken vrij te wezen,
> wier naar geweten trilt, verbaasd door angst en vrezen,
> wie deze gesel stil met stijve slagen slaat?
> Wie deze binnen-beul in 't hart geen ruste laat!
> Geen plagen zijn zo fel, geen smart komt zo te treffen,
> als die zij nacht en dag in hun gemoed beseffen.
> De straffen die de wreê Caeditius uitvand (=uitvond),
> die hebben hier niets bij, noch die van Rhadamant.

5. De beloning en straf. Deze dienen als getuige, dat er Een recht doet aan de natuurwet. Want de deugd wordt met een beloning bedacht, en zij die matig leven, hebben veelal een stille en zachte dood, ook al behoorden zij niet tot de kerk. Daarentegen worden gruwelen van boosheid ook met gruwelijke straffen vergolden, hoewel mensen ze soms gemakkelijk door de vingers zien. Daaruit blijkt dus, dat er een Rechter der wereld is, Die recht doet, Ps. 58:11v.: "De rechtvaardige zal zich verblijden, als hij de wraak aanschouwt; hij zal zijn voeten wassen in het bloed des goddelozen. En de mens zal zeggen: Immers is er een God, Die op de aarde richt."

6. De *instandhouding der burgerlijke regering.* Want de oprichting, bescherming en verandering van de koninkrijken gaat niet buiten God om, en vormt een belangrijk onderdeel van Zijn voorzienig bestel, Spr. 8:15: "Door Mij regeren de koningen"; Dan. 4:17: "Opdat de

levenden bekennen, dat de Allerhoogste heerschappij heeft over de koninkrijken der mensen en geeft ze aan wien Hij wil, ja zet daarover den laagste onder de mensen." En Cicero schrijft, "pro Rabirio": "De staten worden meer geregeerd door de hulp en bijstand der goden, dan door het verstand en de raad van mensen", enz. Er is nu eenmaal steeds een groter massa boze dan goede mensen; ja, er zijn er meer die wensen, dat alle goede wetten verdwijnen, dan dat er zijn, die haar naleving voorstaan. Toch merken we, dat de burgerlijke regering,

uitvond. de gemenebesten en koninkrijken in stand blijven. Dus er is Een, Die sterker is dan alle duivelen, tirannen en goddeloze mensen, om de orde van de burgerlijke regering - ondanks al hun woeden - te bewaren.

7. De *voortreffelijke deugden,* werkingen en voorspoed, die de algemeen-menselijke natuur ver te boven gaan, getuigen ervan, dat er een God is, Die voor het menselijke geslacht zorgt. Want zulke dingen zijn al te uitnemend dan dat ze van een onverstandige natuur gegeven zouden kunnen worden, of door menselijke inspanning verkregen worden. Daarom komen ze van God. Want als Hij grote dingen wil uitvoeren, tot welzijn van de mensheid, dan verwekt Hij voortreffelijke mannen, met uitnemende deugden begiftigd, uitvinders van kunsten en raadslagen, kloeke en voorzichtige vorsten, en andere bekwame en nuttige instrumenten meer; en als God de mensen wil straffen, dan neemt Hij die weer weg, Dan. 2:21: "Hij zet de koningen af en Hij bevestigt de koningen; Hij geeft den wijzen wijsheid, en wetenschap dengenen die verstand hebben"; Ezra 1:1: "De HEERE verwekte den geest van Kores, koning van Perzië."

8. De *voorzeggingen.* Want God voorzegt de mensen vele dingen, waarin Hij nimmer kan feilen of bedrogen uitkomt. Want Hij voorziet niet slechts de toekomst, maar Hij bewerkt ook, dat die overeenkomstig Zijn wil geschiedt. Daaruit blijkt dus, dat Hij de zaken der mensen bestuurt, Num. 23:19: "Zonde Hij het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken?" Cicero, in "de divis.": "Er zijn geen goden, indien zij niet te voren te kennen geven."

9. Het *doel van alle dingen.* Want er is niets in deze wereld, of het richt zich voortdurend tot een bepaald doel; iets, wat niet zou kunnen gebeuren, als God het niet in Zijn wijsheid en macht tot dat einde bestuurde, waartoe Hij het verordineerd heeft, Deur 8:3: "De mens leeft niet alleen van het brood, maar van alles wat uit des HEEREN mond uitgaat."

10. Dit alles wordt nog nader bevestigd met deze volgende redenen. Ontleend:

Aan *Gods natuur*. Want er is een God, en daarom ook een voorzienigheid. Dit geldt zo waarachtig, als dat men zeide: Als er geen God is, dan is er ook geen voorzienigheid. Want een God te willen verzinnen, Die de wereld niet regeert, betekent dat men loochent, dat God Gód is, d.w.z. dat Hij de wereld geschapen heeft en nog onderhoudt.

Aan *Gods almacht.* Want God is zo almachtig, dat alles wat Hij niet helemaal of enigszins wil, onmogelijk geschieden kan; en dat alles, wat Hij wel geheel of enigermate wil, noodzakelijk geschieden moet. Welnu, alles wat er dagelijks voorvalt, geschiedt door de wil van de almachtige God, en bijgevolg door Zijn voorzienigheid.

Aan *Gods wijsheid.* Want een wijs regent laat in zijn rijk niets gebeuren Dender bepaalde raad en voornemens. God nu, Die het allerwijst is, heeft alle dingen in Zijn macht en ir erbij tegenwoordig, zodat er niets in de wereld zonder Zijn voorzienigheid gebeuren kan.

Aan *Gods rechtvaardigheid.* Want Hij is hoogst rechtvaardig, ja de Rechter der wereld, Die recht doet. Dus geeft Hij de goeden een beloning, en de verkeerden straf,

Aan *Gods goedheid.* Want Hij is ten hoogste goed en weldadig. Het opperste Goed nu wil Zichzelf steeds gaarne aan anderen mededelen. Gelijk Hij daarom alle dingen geschapen

heeft om Zichzelf mede te delen, evenzo onderhoudt, bewaart en regeert Hij ook alle dingen.

Aan het *doel van alles.* Het doel is goed en door God bepaald. Dus zijn ook de middelen, om tot dat doel te komen, door Hem verordend; welke middelen alle door Zijn wil, of enigszins of helemaal geschieden.

Aan de *eerste Oorzaak* van alles, n.l. God; waaruit volgt, dat alle tweede oorzaken geheel en al van Hem afhankelijk zijn.

Aan *Zijn voorwetenschap.* Want een onveranderlijke voorwetenschap moet afhangen van een onveranderlijke oorzaak. Alleen God weet alle dingen vooruit: onveranderlijk en van eeuwigheid. Dus weet Hij alles van tevoren krachtens een onveranderlijke oorzaak, al. krachtens Zijn eeuwige raad en onveranderlijk besluit.

Kortom: God is almachtig, zeer wijs, aller-rechtvaardigst en zeer goed. Dus heeft Hij niets gewild of geschapen zónder een bepaald doel. Ook laat Hij niet na, om Zijn werken tot dat doel te leiden, waartoe Hij ze verordend heeft. Evenmin laat Hij die dingen bij toeval geschieden, die Hij tot Zijn eer geschapen en verordineerd heeft, Ps. 50:21: "Deze dingen doet gij, en Ik zwijg; gij meent, dat Ik ten enenmale ben gelijk gij; Ik zal u straffen", enz.; Ps. 77:10: "Heeft God vergeten genadig te zijn?" Jes. 46:10: "Mijn raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen."

2. ***Wat en hoedanig Gods voorzienigheid is.***

De voorwetenschap of voorzienigheid, èn de praedestinatie of voorbeschikking Gods zijn onderscheiden. De *voorwetenschap* is die kennis Gods, waardoor Hij van eeuwigheid te voren weet, niet alleen de dingen die Hij Zelf doen zou, maar ook de dingen die anderen onder Zijn toelating zouden doen, b.v. de zonden.

Hoewel de voorzienigheid én de voorbeschikking uitsluitend betrekking hebben op die dingen, welke God Zelf doen zou, zijn ze toch hierin onderscheiden, dat de voorzienigheid zich eigenlijk uitstrekt over alle zaken en werken van God, en de voorbeschikking uitsluitend over de redelijke schepselen. Want de voorbeschikking is het allerwijst, eeuwig en onveranderlijk besluit van God, waardoor Hij ieder mens, voordat hij geschapen werd, tot zijn bestemming bepaald heeft; zoals hierna breder zal worden aangetoond. Maar Gods voorzienigheid is die eeuwige, vrije, onveranderlijke, allerwijste, allerrechtvaardigste en allerbeste raad van God, volgens welke Hij in allen alle goede dingen werkt, en de verkeerde laat geschieden: tot Zijn eer en tot zaligheid van de uitverkoren zondaar. Nu volgt een nadere uiteenzetting van dit stuk.

Gods Raad.

Raad begrijpt zowel het verstand of voorwetenschap, als de wil om de dingen te doen, in zich. Daarom betekent het woord "voorzienigheid" geen louter vooruitzien of voorwetenschap, maar de voorwetenschap en wil van God tezamen; zoals het Griekse woord "pronoia", waarmee de voorzienigheid wordt uitgedrukt, zowel voorkennis als voorzorg betekent. Ps. 33:11: "De raad des HEEREN bestaat in eeuwigheid"; Jes. 46:10: "Mijn raad zal bestaan"; Hebr. 6:17: "Waarin God willende den erfgenamen der beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid Zijns raads, met een eed daartussen gekomen is." Zie verder Jes. 14:26; 19:17, en 28:29, Jer. 32:19 en 50:45; Hand. 2:23, Ef. 1:11 en andere teksten. Van deze raad Gods nu zeggen we, dat ze is:

1. Eeuwig. Want aangezien bij God geen onwetendheid van enig ding, toenemen in kennis of verandering van Zijn wil gevonden kan worden, moet Hij noodzakelijk van eeuwigheid af,

alle dingen geweten en besloten hebben, Spr. 8:22: "De HEERE bezat Mij in het beginsel Zijns wegs"; Jes. 46:10; "Die van den beginne aan verkondigt het einde, en van ouds af die dingen die nog niet geschied zijn"; Ef. 1:4: "Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem vóór de grondlegging der wereld", en 1 Kor. 2:7: "Maar wij spreken de wijsheid Gods, bestaande in verborgenheid, die bedekt was, welke God tevoren verordineerd heeft tot heerlijkheid van ons, eer de wereld was."

2. Vrij. Want het besluit van alle dingen is zo genomen, en de uitkomst zo geworden, zoals het Gode, naar Zijn oneindige wijsheid en goedheid behaagd heeft; aangezien Hij het in Zijn macht had, om het niet te doen, of om anders te besluiten, vgl. Ps. 115:3: "Hij doet al wat Hem behaagt"; Jer. 18:6: "Ziet, gelijk leem in de hand des pottenbakkers, alzo zijt gijlieden in mijn hand, o huis Israëls."

3. Onveranderlijk. Want God kan niet dwalen of veranderen, maar wat Hij eenmaal van eeuwigheid besloten heeft, dat wil en verricht Hij ook, als het allerbeste en rechtvaardigste, in eeuwigheid, Mal, 2:6: "Want Ik, de HEERE, word niet veranderd"; 1 Sam. 15:29: "En ook liegt Hij, Die de Overwinning Israëls is, niet en het berouwt Hem niet; want Hij is geen mens, dat Hem iets berouwen zoude." Vgl. ook Num. 23:19, Job 23:13, Ps. 33:11, Spr. 19:21, Jes. 14:24 en 27; en 46:10, Ez. 12:28, Jak. 1:17, Rom. 11:29 en Hebr. 6:17.

4. Allerwijst. Dit blijkt voldoende uit de wonderlijke beschikking, onderhouding en uitkomst van alle dingen, die er in de wereld zijn, Job 12:13: "Bij Hem is wijsheid en macht, Hij heeft raad en verstand"; Rom. 11:33: "O diepte das rijkdoms beide der wijsheid en der kennisse Gods!" Vgl. ook 1 Sam. 16:7, 1 Kon. 8:39, 1 Kron. 28:9, Ps. 33:15, Ps. 139:1-6 en 147:5, Spr. 8:30.

5. *Allerrechtvaardigst.* Want Gods wil is een fontein en regel van alle gerechtigheid, 2 Kron. 19:7: "Want bij den HEERE onzen God is geen onrecht noch aanneming van personen noch ontvanging van geschenken", zoals dit

ook te lezen is in Neh. 9:33, Job 9:2, Ps. 36:7 en 119:137, Dan. 9:7 en 14.

6. *Een regel, waarnaar Hij alle dingen werkt.* De raad van God is niet ledig, maar krachtig en steeds werkzaam. Want God heeft niet slechts eenmaal alles geschapen en kracht gegeven om te kunnen werken, maar Hij bewaart, regeert en beweegt ze nog naar Zijn welbehagen, door Zijn tegenwoordigheid en macht, zoals Christus getuigt, nis. 5:17: "Mijn Vader werkt tot nu toe en Ik werk ook."

Deze werking van God is echter tweeledig: een algemene en een bijzondere. Door de *algemene werking* onderhoudt en regeert Hij alle dingen, vooral ook het menselijke geslacht; en door de *bijzondere* is het, dat Hij de zaligheid der uitverkorenen in dit leven aanvangt, en in het toekomende (leven) volbrengt. Vgl. hierover 1 Tim. 4:10: "God, Die een Behouder is aller mensen, maar allermeest der gelovigen"; Rom. 8:14: "Want zovelen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods", en Ps. 34:16: "De ogen des HEEREN zijn op de rechtvaardigen."

Beide werkingen geschieden of onmiddellijk of zonder middelen. God werkt *onmiddellijk*, wanneer Hij zonder enig middel, of boven of tegen de gewone orde der natuur ingaande, werkt naar Zijn welbehagen. Dit zien wij in vele mirakelen en wonderen bevestigd. Hij werkt *middellijkerwijs*, wanneer Hij door Zijn schepselen - als middelen en tweede oorzaken - die werken voortbrengt, waartoe zij, naar de gewone orde der natuur, bekwaam en van God geschapen zijn. Zoals bij voorbeeld, dat Hij ons door middel van spijs en drank onderhoudt, Deut. 8:3, of wanneer Hij door middel van medicijnen geneest van ziekte, Jes. 38:21: "Laat men nemen een klomp vijgen en tot een pleister op het gezwel maken, en hij zal genezen"; Eccl. 38:1: "Eert den medicijnmeester tot uw behoeften, ook hem heeft de Heere geschapen",

enz. Zo heeft God door Zijn geschreven Woord, hetzij wij het lezen of horen, aan ons Zijn wil geopenbaard, Luk. 16:29: "Zij hebben Mozes en de Profeten, dat ze die horen."

De werkingen, waardoor God middellijk werkt, geschieden soms door goede - zowel natuurlijke, als vrijwillige - soms door verkeerde en zondige instrumenten; echter zó, dat het werk Gods, in en door dezelve gedaan, steeds allerbest, allerrechtvaardigst en allerheiligst is. Want de goedheid der Goddelijke werken hangt niet van het instrument af, d.w.z. niet van de goedheid, wijsheid en oprechtheid van het instrument, maar van die van God.

Over het feit, dat God door middel van goede instrumenten zeer goed werkt, bestaat geen verschil van mening onder de godgeleerden.

Maar over de verkeerde (instrumenten) denken ze niet allen eender. En toch kan men niet ontkennen, dat de beproevingen en kastijdingen van de Godzaligen én de straffen der goddelozen, die allebei door verkeerden uitgewerkt worden, rechtvaardig zijn, en dat ze voortkomen van Gods wil en beleid. Bovendien zijn de deugden en fraaie daden van de ongodvruchtigen het menselijk geslacht van nut en voordeel, als waren het daden van God Zelf. Dus moet men wel toegeven, dat God ook door verkeerde en zondigende instrumenten Zijn rechtvaardige en heilige werken uitvoert; zoals Hij Jozef door middel van diens broeders en de goddeloze Midianieten naar Egypte zendt, Gen. 37:28; door Bileam, de valse profeet, Israël zegent, Num. 23:8; door de valse profeten Zijn volk verzoekt, Num. 13:3; door de satan Saul kwelt, 1 Sam. 16:14; door middel van Absalom David kastijdt, 2 Sam. 15:22, enz. (Vgl. N.G.B., art. 13).

7. Alle goeds doet, n.l. zó dat geen schepsel, groot of klein, zonder Zijn raad en wil bestaat, zich beweegt, of enig ding doet of ondervindt. Want met het woord "goed" worden niet alleen de zelfstandigheden of het wezen der zaken bedoeld, maar zelfs al wat daaraan toegeschreven wordt, zoals grootte, hoedanigheden en bewegingen, voor zover het uitsluitend bewegingen zijn. Want al deze dingen zijn van God geschapen, en daarom ook noodwendig aan Zijn voorzienigheid onderworpen.

8. En alle kwaad laat geschieden. Het kwade is tweeërlei; enerzijds dat, wat de schepselen déen, n.l. de zonde; en anderzijds wat ze lijden en ondergaan, n.l. alle vernietiging, ellenden of verlating der redelijke schepselen, waardoor God de zonde straft; d.w.z. het kwaad der zonde en het kwaad der straf. Van beide betekenissen vinden wij een voorbeeld in Jer. 18:8: "Indien datzelve volk over hetwelk Ik zulks gesproken heb, zich van zijn boosheid bekeert, zo zal Ik berouw hebben over het kwaad, dat Ik hetzelve gedacht te doen."

Het kwaad der straf, dat de mens ondergaat, komt van God als de Auteur en Bewerker ervan, niet alleen. wat betreft het feit, dat het een daad of beweging is, maar ook voor zover het een vernieling en ellende is van hen, die zondigen. Want God is de eerste Oorzaak en Werkmeester van alle goed. En het kwaad der straf is een goede en behoorlijke zaak, omdat het een uitvoering en verheerlijking betekent van Gods rechtvaardigheid. De ganse Schrift schrijft het bestraffen van de goddelozen, alsook de beproevingen en martelingen van de Godzaligen, met éénparige stem, toe aan de krachtige wil van God, Jes. 45:7: "Ik formeer het licht en schep de duisternis; Ik maak den vrede en schep het kwaad, Ik, de HEERE, doe al deze dingen", en Amos 3:6: "Zal er een kwaad (n.l. der straf) in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?."

Maar het *kwaad der zonde,* voor zover het zondig is, kan in geen enkel opzicht goed genoemd worden. Daarom zou het ongerijmd zijn te zeggen, dat God wil dat het geschiedt, of dat Hij het prijst, of het Zelf doet of het helpt doen. Maar Hij laat toe, dat het van de duivelen en verkeerde mensen geschiedt, d.w.z. Hij belet het niet' al zou Hij dat kunnen. Zo is dus ook het kwaad der zonde aan Gods voorzienigheid onderworpen; echter niet zó, dat God Zelf het

doet, maar het toelaat.

Het woord *"toelaten"* kan men op dit punt goed gebruiken. Want het komt in de Schrift menigmaal voor, zoals in Gen. 26:6; 31:7, Richt. 3:1, Ps. 105 14, Hand. 14:16, enz. Doch men moet het niet zó verstaan, alsof in de werkingen der bozen de voorzienigheid en werking van God ophoudt, of dat Hij het werkeloos aanziet; maar in die zin, dat God Zijn genade onttrekt, en het zondigende schepsel niet bekend maakt, wat Hij gedaan wil hebben, of diens wil niet ombuigt tot gehoorzaamheid. Niettemin beweegt Hij het verlaten en zondigende schepsel, om die dingen tot uitvoering te brengen, die Hij besloten heeft.

9. Alle goede en kwade dingen beschikt. "Alle' dient hier verstaan te worden van alle vroegere (van het begin der wereld af), tegenwoordige en toekomstige dingen, tot in alle eeuwigheid, Jes. 46:9v.: "Gedenk der vorige dingen van oude tijden af, dat Ik God ben, en er is geen God meer en er is niet gelijk Ik; Die van den beginne aan verkondigt het einde, en van ouds af die dingen die nog niet geschied zijn", enz.

10. Tot Zijn eer. D.w.z., opdat Zijn Goddelijke rechtvaardigheid, almacht, wijsheid, barmhartigheid en goedheid gekend en geprezen worden.

11. En tot zaligheid der uitverkorenen. D.w.z. tot het leven, tot vreugde, rechtvaardigheid, heerlijkheid en eeuwige gelukzaligheid der Kerk Immers de ganse Raad en werk van God, waarin zijn heerlijkheid en Vaderlijke zorg jegens de Zijnen helder doorstraalt, strekt ongetwijfeld tot bevordering van Zijn eer en tot zaligheid van de uitverkorenen, Ps. 19:2: "De hemelen vertellen Gods eer"; Jes. 48:9: "Om Mijns Naams wil zal Ik Mijnen toom langer uitstellen, en om Mijns roems wil zal Ik, u ten goede, Mij bedwingen, opdat Ik u niet afhouwe"; Spr. 16:4: "De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads"; Rom. 8:28: "En wij weten, dat dengenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede", en. Joh. 9:3: "Noch deze heeft gezondigd, maar dit is geschied, opdat de werken Gods in hem zouden geopenbaard worden."

Tot zover is de leer der voorzienigheid verklaard.

Nu blijft er echter nog een voorname kwestie over, die een bredere uiteenzetting vergt, n.l.: "Of de voorzienigheid Gods zich ook tot alle dingen uitstrekt", of: *"Of alle dingen wel door de voorzienigheid geregeerd worden."*

Het antwoord hierop zal uit de voorafgaande beschrijving wel duidelijk zijn, te weten, dat alle dingen, zelfs de allergeringste, alzó aan Gods voorzienigheid onderworpen zijn, dat door Zijn voorzienigheid al het goede gewerkt en het kwade toegelaten wordt. Maar aangezien deze leer door velen óf niet gekend, óf bestreden wordt, moet dit stuk hier wat breder bewezen worden, enerzijds door uitspraken en voorbeelden der Schrift, en anderzijds door duidelijke redenen.

Sommige bewijzen uit de Schrift zijn algemeen, en leren dat alles zonder onderscheid aan de voorzienigheid Gods onderworpen is. Andere bevestigen, dat elk ding in het bijzonder van Hem geregeerd wordt. En deze bijzondere getuigenissen gelden óf de schepselen, óf de uitkomst der dingen, die dagelijks geschieden. Met betrekking tot de schepselen moet dit weer verstaan worden van, hetzij levende of levenloze, redeloze schepselen, óf van die schepselen, die verstand hebben en met rede begaafd zijn, en die een wil hebben, om daardoor goed of verkeerd te doen. En wat betreft de uitkomst, dit zijn veelal - hoewel niet altijd - dingen, die o.i. toevallig gebeuren, óf noodzakelijk. Want naar het inzicht van ons mensen, die de ware oorzaken niet kennen of zien, geschieden alle dingen bij toeval. Of men kan het zo opvatten, dat ze vanwege hun natuur wel anders hadden kunnen gebeuren ten

opzichte van de oorzaken, waardoor ze gebeuren, die ook wel anders hadden kunnen werken. Of die dingen moesten noodzakelijk geschieden; en gelet op de oorzaken waardoor ze gewerkt worden, moesten deze zo noodzakelijk het hunne bijdragen, als de zaak zelf geschieden moest. Bij God gebeurt er echter niets bij geval, of dat anders zou kunnen geschieden. Maar alles gebeurt bij Hein noodzakelijk, hoewel toch op verschillende manieren ten opzichte van de goede en verkeerde werkingen; zoals hier boven duidelijk werd aangetoond.

Nu komen we tot de getuigenissen der Schrift.

1. Van de *algemene voorzienigheid* spreken de volgende teksten, zoals Ef. 1:11: "Die alle dingen werkt naar den raad Zijns wils"; Hand. 17:25: "Alzo Hij Zelf allen het leven en den adem en alle dingen geeft"; Num. 23:19: "God is geen man, dat Hij liegen zoude, noch eens mensen kind, dat het Hem berouwen zonde; zoude Hij het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken?"; Neh. 9:6: "Gij zijt die HEERE alleen, Gij hebt gemaakt den hemel, den hemel der hemelen en al hun heir, de aarde en al wat daarop is, de zeeën en al wat daarin is, en Gij maakt die alle levend; en het heir der hemelen aanbidt U"; Jes. 45:7: "Ik formeer het licht en schep de duisternis; Ik maak den vrede en schep het kwaad, Ik, de HEERE, doe al deze dingen", en in het boek der Wijsheid, 8:1, De Wijsheid "reikt van het ene einde tot het andere einde, en regeert alle dingen nuttig."

2. Van de *bijzondere voorzienigheid*, en wel allereerst: van de *redelijke schepselen*, geeft de Schrift ons zeer schone getuigenissen; zoals de geschiedenis van Jozef, Gen. 45:8: "Nu dan, gij hebt mij herwaarts niet gezonden, maar God Zelf"; 50:20: "Gijlieden wel, gij hebt kwaad tegen mij gedacht, doch God heeft dat ten goede gedacht." Zo ook de geschiedenis van Farao, Ex. 4:11v.: "En de HEERE zeide tot hein: Wie heeft den mens den mond gemaakt, of wie heeft den stomme of dove, of ziende of blinde gemaakt? Ben Ik het niet, de HEERE? En nu ga henen, en Ik zal met uw mond zijn en zal u leren, wat gij spreken zult." Zie dit nog uitvoeriger in Ex. 3, 4, 7, 8, 9, 10, 14; en in Jozua 11:6 zegt de Heere tot Jozua: "Vrees niet voor hun aangezichten (n.l. van de koningen), want morgen omtrent dezen tijd zal Ik ze altegader verslagen geven voor het aangezicht Israëls"; 2 Sam. 16:10: "Maar de koning zeide: Ja, laat hem (n.l. Simeï) vloeken; want de HEERE toch heeft tot hem gezegd: Vloek David"; 1 Kon. 22:20: "En de HEERE zeide: Wie zal Achab overreden?", en vers 22: "En Hij zeide: Gij zult overreden en zult het ook vermogen; ga uit en doe alzo"; Spr. 21:1: "Des konings hart is in de hand des HEEREN als waterbeken; Hij neigt het tot al wat Hij wil", en Ezra 6:22: "Want de HEERE had het hart des konings van Assur tot hen gewend." In Jes. 10:5 noemt de Heere de koning van Assyrië "de roede Mijns toorns" en lijn grimmigheid is "een stok in hun hand", en voegt er in vers 12 nog bij: "Want het zal geschieden als de Heere een einde zal gemaakt hebben van al Zijn werk op den berg Sion te Jeruzalem, dan zal Ik te huis zoeken de vrucht van de grootsheid des harten van den koning van Assyrië en den pracht van de hoogheid zijner ogen"; Klgl. 3:37: "Wie zegt wat, hetwelk geschiedt, zo het de Heere niet beveelt?"; Dan. 4:35: "Hij doet naar Zijnen wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand, die zijn hand afslaan of tot Hem zeggen kan: Wat doet Gij?" en Hand. 4:27v.: "Want in der waarheid zijn vergaderd tegen Uw heilig Kind Jezus, Welken Gij gezalfd hebt, beiden Herodes en Pontius Pilatus, met de heidenen en de volken Israëls; om te doen al wat Uw hand en Uw raad te voren bepaald had dat geschieden zou."

3. Van de *redeloze schepselen*, zowel levende als levenloze: zie Job 37, Ps. 34:21: "Hij (de Heere) bewaart al zijn beenderen (n.l. van de rechtvaardige); niet één van die wordt gebroken"; Psalm 104, Ps. 135:7: "Hij doet dampen opklimmen van het einde der aarde, Hij maakt de bliksemen met den regen, Hij brengt den wind uit Zijn schatkameren voort"; Ps.

147:9: "Die het vee zijn voeder geeft; den jongen raven, als ze roepen"; Matth. 6:26: "Aanziet de vogelen des hemels ; uw hemelse Vader voedt dezelve", en vers 30: "Indien nu God het gras des velds, dat heden is en morgen in den oven geworpen wordt, alzo bekleedt, zal Hij u niet veel meer kleden, gij kleingelovigen?"

4. Van de dingen, die *bij toeval schijnen te gebeuren.* Ex. 21:13: "Doch die hem niet nagesteld heeft, maar God heeft hem zijn hand doen ontmoeten, zo zal Ik u een plaats bestellen, waar hij henen vliede"; Matth. 10:29v.: "Worden niet twee musjes om een penningsken verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uwen Vader. En ook uw haren des hoofds zijn alle geteld"; Job 1:21: "De HEERE heeft gegeven en de HEERE heeft genomen; de Naam des HEEREN zij geloofd!" en Spr. 16:33: "Het lot wordt in den schoot geworpen, maar het gehele beleid daarvan is van den HEERE."

5. Van de dingen, die *noodzakelijk geschieden.* Dat zijn zulke dingen, die óf door Gods eeuwige raad, ons in Zijn Woord geopenbaard, zo besloten zijn; zoals in Joh. 19:36: "Want deze dingen zijn geschied, opdat de Schrift vervuld worde: Geen been van Hem zal verbroken worden"; Luk. 24:46: "Alzo is er geschreven en alzo moest de Christus lijden en van de doden opstaan ten derden dage"; Matth. 18:7: "Want het is noodzakelijk, dat de ergernissen komen"; id. 24:24: "Zij zouden (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen verleiden", en Joh. 10:28: "Zij (n.l. Mijn schapen) zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand zal dezelve uit mijn hand rukken"; elf die geschieden door bepaalde natuurlijke oorzaken, die steeds noodzakelijk zo werken, zoals daar de dingen zijn, die naar de, van God ingestelde, natuurorde geschieden, Job 38:25-28: "Wie deelt voor den stortregen een waterloop uit, en een weg voor het weerlicht der donderen? Om te regenen op het land, waar niemand is, op de woestijn waarin geen mens is; om het woeste en het verwoeste te verzadigen, en om het uitspruitsel der grasscheutjes te doen wassen. Heeft de regen een vader, of wie baart de druppelen des dauws?" en vers 31: "Kunt gij de lieflijkheden van het Zevengesternte binden, of de strengen des Orions losmaken?"; Ps. 104:13v.: "Hij drenkt de bergen uit zijn opperzalen; de aarde wordt verzadigd van de vrucht Uwer werken. Hij doet het gras uitspruiten voor de beesten, en het kruid tot dienst des mensen, doende het brood uit de aarde voortkomen", en vers 19v.: "Hij heeft de maan gemaakt tot de gezette tijden, de zon weet haren ondergang. Gij beschikt de duisternis, en het wordt nacht, in denwelke al het gedierte des wouds uittreedt."

Dergelijke getuigenissen zijn er ontelbaar vele in de Heilige Schrift. Maar deze weinige zijn ons voldoende, om n.l. te bevestigen, dat de goede dingen geschieden dóór, en de verkeerde naar Gods voorzienigheid, d.w.z. dat Hij het goede werkt en het kwaad toelaat.

De redenen die bewijzen, dat alle dingen in het algemeen, en elk ervan in het bijzonder, door Gods voorzienigheid geregeerd worden, komen praktisch overéén met degene, die bewijzen dat er een voorzienigheid is.

1. Het is onmogelijk, dat er iets geschiedt zonder de wil van de Almachtige. Want als Hij niet wil, dát het geschiedt, dan zou Hij dat door Zijn *almacht* kunnen beletten. God is almachtig. Dus kan er niets geschieden, dat Hij niet geheel of gedeeltelijk zou willen, dát het geschiedt.

2. Een regent die ten hoogste *wijs* is, behoort geen zaak, die hij in zijn macht heeft, te laten geschieden zonder zijn zekere raad en wil. Welnu, God is de allerwijste Regeerder en heeft alle dingen in Zijn macht, Jes. 40:27v. Dus gebeurt in heel de wereld niets zonder Zijn bepáálde raad.

3. Alle dingen hebben hun vaste *bestemming,* en deze zijn alle goed; en omdat al het goede van God komt, Die alles wil en regeert, daarom heeft Hij de bestemming van alle dingen in

Zijn hand, om ze te leiden en te besturen. Welnu, Hij Die het alles naar Zijn wil doet verlopen, gaat ook over de middelen, die tot dat doel dienstig zijn: deze middelen wil Hij geheel, voor zover ze goed zijn, of gedeeltelijk, n.l. als ze verkeerd zijn. Aangezien dus alle dingen die er zijn en geschieden, óf doeleinden óf middelen zijn, zo volgt daaruit dus, dat God alle dingen naar Zijn wil regeert.

4. Er moet een *eerste Oorzaak* zijn, Die niet van andere afhangt, maar van Wie wel alle andere (oorzaken) afhangen. God is deze eerste Oorzaak. Dus hangen alle andere oorzaken van Hem af en kunnen zonder Hem niets beginnen

5. God heeft van eeuwigheid alle dingen onveranderlijk *vooruit geweten.* Want Hij heeft in Zijn vóórwetenschap niet kunnen dwalen of feilen. Daarom is het nodig, dat alle dingen zó geschieden moeten, als God vooruit wist, dat ze gebeuren zouden; en ook, dat ze daarom gebeuren moesten, omdat Hij ze te voren wist. Want Hij heeft Zijn vóórwetenschap niet ontleend aan de geschapen werkelijkheid, maar aan Zichzelf. Daarom hangen alle dingen onveranderlijk van deze vóórwetenschap van God af.

6. Alle goede dingen komen van God, als de eerste Oorzaak. Nu zijn alle dingen, die uit de natuur bestaan - zoals alle zelfstandigheden, bewegingen en daden - wat betreft het feit, dat ze uit de natuur bestaan en zonder gebrek der natuur bestaan, góede dingen. Dus komen ze van God en geschieden door Zijn voorzienigheid.

Weerlegging van de drogredenen, die tegen Gods voorzienigheid worden ingebracht.

Drogreden 1: In de wereld is een zeer grote verwarring; en God is géén God van verwarring, 1 Kor. 14:33. Daaruit volgt dus, dat er in het geheel niets, of althans niet alle dingen door Gods voorzienigheid geregeerd worden.

Antwoord.

1. Hoewel wij toegeven, dat er in de wereld veel dingen verward zijn en onordelijk geschieden, toch zijn er ook veel dingen, die heel goed geschikt en geordend zijn; zoals b.v. de beweging des hemels, de instandhouding der schepselen, de burgerlijke regering, de straffen van boosdoeners, enz. Daarom kan men daaruit er niet toe besluiten, dat er totaal niets door Gods voorzienigheid geregeerd wordt.

2. Hieruit volgt alleen, dat deze verwarring en wanorde niet van God komt.

3. Hoewel er in de wereld een grote verwarring bestaat, toch wordt deze van God geregeerd; niet wat betreft het feit, dat het zo'n grote verwarring is, maar omdat te midden daarvan een schone orde van Gods rechtvaardigheid, macht en wijsheid bespeurd kan worden. Want er is of geschiedt in de wereld niets zo wanordelijk, of er schittert ook enigszins de orde van Gods wijsheid in, zoals de Schrift ons dat bewijst. Bij voorbeeld: in der Joden moord, toen zij Christus kruisigden; in het verkopen van Jozef en in het oproer van Absalom was een vreselijke verwarring, wat betreft de wil en de daden van de mensen; maar tevens was er de beste orde, wat betreft Gods wil en raad, toen Hij Zijn Zoon overgaf tot in de dood om onze zonden; toen Hij Jozef naar Egypte zond, en toen Hij David en Absalom strafte. Zo kan er dus in een bepaalde zaak, die plaats vindt, zowel verwarring als orde bespeurd worden, uit verschillend oogpunt. Daaruit volgt dus, dat de verwarring en wanorde niet bestaat of door God geregeerd wordt, voor zover het een verwarring en zonde is; maar dat het van God komt en door Hem geregeerd

wordt, wat betreft het feit, dat het met de ordening van Gods wijsheid en rechtvaardigheid overéénkomt.

Aanhoudend bezwaar: Hetgeen met Gods wil strijdig is, wordt niet door Hem geregeerd. Welnu, de wil van de duivelen en goddelozen strijdt tegen Zijn wil. Dus wordt die niet door Hem geregeerd.

Antwoord. Gods wil kan op twee manieren onderscheiden worden, te weten in een *geopenbaarde* wil, die een regel zijn moet voor al onze daden; en in een verborgen wil, die alleen door de uitkomst gekend wordt. De duivelen en goddeloze mensen strijden wel tegen Gods geopenbaarde wil; en toch wordt in hun doen Zijn verborgen wil - naar Zijn rechtvaardig beleid - door hen ónwetende volbracht. Zo blijkt dus, dat de wil van duivelen en goddelozen niet strijdt tegen Gods wil, volgens Rom. 9:19.

Drogreden 2. Als alle daden en bewegingen van God komen, en er vele zondig zijn, dan volgt daaruit, dat ook de zonde van God komt; en bijgevolg maakt de leer van Gods algemene voorzienigheid God Zelf tot een Auteur van de zonde.

Antwoord. Toch niet. Want in alle verkeerde bewegingen en daden moet men, zoals al eerder bewezen is, twee dingen goed onderscheiden, n.1., wat ze van zichzelf zijn, én wat ze worden door toeval. Van zichzelf is het handelen van de goddelozen geen zonde, voor zover het een daad is; maar het wórdt zonde vanwege het gebrek en de verkeerde wil van de kwaaddoeners, die er niet naar streven om door hun daden de wil van God te volbrengen. Dit gebrek en deze verkeerdheid is een toeval, dat zich bij de door God in hen gewekte werkzaamheden voegt én ze bederft.

Aanhoudend bezwaar I. Maar er is toch wel enige daad, die van zichzelf zondig is.

Antwoord. Dit geldt ten opzichte van alle daden der schepselen, die tegen Gods wil bedreven worden; maar in geen geval wat betreft het feit, dat God die daden verwekt en wil laten geschieden. Want voor zover Gods wil die daden verwekt, is het Zijn rechtvaardig oordeel, en kan dus voor geen zonde gehouden worden, of men zou God openlijk te schande maken.

Aanhoudend bezwaar 2. Wie een werk wil, dat van zichzelf al zonde is, die wil ook de zonde. God wil sommige werken, die uit zichzelf al zonde zijn, zoals het verkopen van Jozef naar Egypte, Gen. 37; het oproer van Absalom, 2 Sam. 15; het overreden van de valse profeten, 1 Kon. 22:23; de wreedheid van de Assyriërs, Jes. 10:5; de kruisiging van Christus, Hand. 4, enz. Dus wil God ook de zonde.

Antwoord. Dit zóu waar zijn, als God dit werk tot hetzelfde doel wilde, als zij die zondigen. Maar aangezien God de mensen tot dit werk verwekt en zulks tot een goed doel, overeenkomstig Zijn natuur, geschieden laat, dan is dus de wil van God niet de oorzaak van het zondige in dat werk; maar de oorzaak schuilt in de verkeerde wil van de mensen, die dat werk tot een verkeerd einde willen uitvoeren. Want hieraan kan men de werken als goed of kwaad onderscheiden, wanneer men nagaat, door welk motief en tot welk doel ze verricht worden.

Opdat dit antwoord nog beter verstaan worde, moet men steeds de regel in acht nemen, die in alle wetenschappen (hetzij in de Christelijke leer, hetzij in natuurlijke zaken) geldt: "Wanneer een werk door verschillende oorzaken voortgebracht is, waarvan er sommige goed en sommige verkeerd zijn, dan is dat werk ten opzichte van de goede oorzaken góed, maar ten opzichte van de verkeerde oorzaken verkeerd. En de goede oorzaken brengen steeds een goed werk voort, maar het verkeerde, dat er in dat goede werk zou kunnen zijn, komt niet van de goede oorzaak zelf, maar ontstaat door enig verkeerd toeval. En daarentegen brengen verkeerde oorzaken steeds verkeerde werken voort, maar als er dan in dat verkeerde werk nog iets goeds zit, dan spruit dat niet uit de verkeerde oorzaak, maar uit enig toevallig goed ding." Zo is een werk meermalen zowel goed als kwaad, uit het oogpunt van zijn verschillende oorzaak, waardoor het wordt aangedrongen, of gelet op het doel, waartoe het werd verricht.

B.v. het verkopen van Jozef naar Egypte, was een heel verkeerd werk, gelet op zijn broeders, die hiertoe gedrongen werden door hun afgunst en haat: want zij deden dit, om hem van zijns vaders huis en erf te beroven en hem in vreemde landen te laten zwoegen. Maar het is een goed werk geweest ten opzichte van God, daar Hij Jozef vooruitzond naar Egypte, om door middel van hem later zijns vaders huisgezin te midden van de hongersnood te verzorgen, enz. Zo min dus het goede werk van God aan Jozefs broeders toegeschreven kan worden, evenmin het verkeerde werk van de broeders aan God. Op diezelfde manier moet men ook over de andere gevallen, hier boven genoemd, oordelen.

Aanhoudend bezwaar 3. Al wat er geschiedt, dat geschiedt óf door óf tegen Gods wil. Maar aangezien God almachtig is, kan er niets geschieden tegen Zijn wil. (Want Hij zou het kunnen beletten). Dus geschieden dan alle dingen, en ook de zonden, door Gods wil.

Antwoord. In het eerste deel is wat weggelaten. Want alle dingen geschieden óf door, óf tegen Gods wil, óf ook wel door Zijn toelating. De zonde b.v. geschiedt niet maar zonder meer tégen Gods wil, of met of door Gods wil, maar door Zijn vrijwillige toelating.

Bovendien klinkt het wat dubbelzinnig, wanneer er gezegd wordt, dat de zonden niet kunnen geschieden tegen Gods wil, of wanneer God ze niet wil. Want niet-willen betekent soms zowel iets afkeuren als iets tegenhouden. En daarom is het onmogelijk, dat er iets geschieden kan, als God het niet wil. Anders was Hij niet almachtig. En soms betekent niet-willen alleen afkeuren, en niet: tegenhouden, maar: toelaten. En zo geschieden de zonden, al is het dat God ze niet wil, d.w.z. ze afkeurt, maar ze toch niet verhindert. *Aanhoudend bezwaar* 4. De beroving of het verlies van de (staat der) rechtheid, waarin de schepselen geschapen waren, komt van God. Deze beroving is zonde. Dus komt de zonde van God.

Antwoord. De beroving betekent ten opzichte van God, dat Hij de schepselen rechtvaardiglijk de rechtheid en Zijn genade onttrokken heeft; en dat is geen zonde in Hem, maar een rechtvaardige straf, die God de ¯zondigende schepselen toezendt. Wat echter het feit betreft, dat de schepselen het aan zichzelf te wijten hebben, dat hun deze rechtheid, die in hen behoorde te zijn, ontnomen is: omdat die beroving in hen heerst, in strijd met Gods Wet, is ze zonde, die echter door God gewerkt noch voorgenomen is. Kortom: de beroving komt van God, voor zover het een straf is; en ze komt niet van God, omdat ze een zonde in de schepselen is of strijdig is met Gods Wet.

Aanhoudend bezwaar 5. Zij die zondigen, worden van God geregeerd. En hetgeen zij die zondigen, bedrijven, is zonde. Dus worden hun zonden van God geregeerd, en bijgevolg komen ze ook van God.

Antwoord.

1. Weliswaar worden de zonden door God geregeerd, te weten: voor zover het bewegingen en daden zijn, die tot Zijn eer bestierd worden. Maar daaruit volgt in geen geval, dat de zonden van God zouden komen.

2. Hetgeen zij die zondigen, doen: is zonde, voor zover het van de verdorven schepselen tegen Gods Wet geschiedt, maar niet wat betreft het feit, dat het door God in de schepselen verwekt wordt. Dus is en wordt het niet van zichzelf een kwaad, maar door enig toeval; hetgeen de verdorvenheid van de schepselen is, door wie dit geschiedt. Zoals het zuivere water onzuiver wordt, als het door een vuile goot loopt; goede wijn verzuurt in een verdorven vat; en wanneer het paard mank loopt, kan ook een goed ruiter niet zonder hinken rijden. In deze en dergelijke gevallen worden de dingen, die van zichzelf goed zijn, door enig toeval verdorven. En daarom is het geen juiste conclusie, te zeggen: De ruiter rijdt; het rijden vindt al hinkende plaats; dus komt dit hinken van de ruiter Of: het verkopen van Jozef door zijn broeders was een zonde; God heeft deze verkoop gewild; dus wilde Hij deze zonde. Zoals het

eerste (voorbeeld) niet klopt, evenmin klopt deze (laatste) conclusie.

Aanhoudend bezwaar 6. God is een Werkmeester van alles wat er door Zijn voorzienigheid geschiedt. Welnu, alle kwaad geschiedt door Zijn voorzienigheid. Dus is Hij de Werkmeester daarvan.

Antwoord. Dit zij toegegeven inzake alle straffen, want die worden ook een kwaad genoemd, en God is een Bewerker van die alle, Amos 3:6: "Zal er een kwaad (n.l. der straf) in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?" 2. Maar wat de zonden betreft, die van zichzelf een kwaad genoemd worden, hoewel ze ook naar Gods voorzienigheid geschieden: God is toch niet de Auteur of Oorzaak van die. Want God is alleen een Auteur van de dingen, die Hij krachtig werkt door Zijn Goddelijke voorzienigheid, en niet van alle dingen, die Hij in Zijn Goddelijke voorzienigheid toelaat te geschieden en tot een zeer goede uitslag bestuurt; zoals de zonde, of al het kwaad dat wij doen. Want het kwaad dat wij doen, of de zonde, is als zodanig in geen geval goed, zoals de straffen als zodanig wel goed zijn. Daarom wil God de zonden niet, ook helpt Hij daar niet bij, noch is het Zijn bedoeling dat de zonden geschieden, maar Hij laat ze alleen toe dát ze geschieden, d.w.z. Hij verhindert ze niet, zodat ze niet geschieden; enerzijds opdat Hij in het straffen daarvan Zijn gerechtigheid oefent en uitvoert, en anderzijds, opdat Hij, door ze te vergeven, Zijn barmhartigheid zou betonen, Gal. 3:22: "De Schrift heeft het alles onder de zonde besloten, opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus den gelovigen zoude gegeven worden", en Rom. 9:17: "Tot ditzelve heb Ik u verwekt, opdat Ik in u mijn kracht bewijzen zou." Daarom staat er in de definitie, dat God *toelaat,* dat de verkeerde dingen geschieden. Deze toelating is - zoals al eerder gezegd werd - een onttrekking van Gods genade, waardoor Hij 1. de schepselen Zijn wil niet openbaart, om daarnaar te kunnen handelen; 2. de wil der schepselen niet buigt om. Hem te gehoorzaam te zijn, Hem te eren en naar Zijn geopenbaarde wil te handelen, Deut. 13:1: "Wanneer een profeet of dromendromer in het midden van u zal opstaan", enz.; vers 3: "Gij zult naar de woorden van dien profeet of naar dien dromendromer niet horen; want de Heere uw God verzoekt Wieden om te weten, of gij den Heere uwen God liefhebt", enz. De toom des Heeren voer voort te ontsteken tegen Israël, en Hij porde David aan tegen henlieden, zeggende: tel Israël en Juda (2 Sam. 24:1). Daarna heeft Davids hart hem geslagen, dat hij berouw had. 3. Hoewel Hij de schepselen verlaat, beweegt Hij ze nochtans, en verricht door hen Zijn allerrechtvaardigste oordelen. Want God werkt zowel door kwade als door goede instrumenten; en zoals Gods werk niet beter wordt door de goedheid van een goed instrument, evenmin wordt het verkeerd door de verkeerdheid ervan.

God wil de daden en bewegingen, die verkeerd zijn, voor zover het daden en bewegingen zijn, of: als straffen voor de goddelozen. Want al wat goed is, komt van God. Nu, alle straffen zijn rechtvaardig en goed. Daarom komen ze ook alle van God; zoals er staat, Amos 3:6: "Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?" Daar wordt het kwaad der straf bedoeld. Daarentegen zegt Jakobus (1:13) van het kwaad der zonde: "Niemand als hij verzocht (d.w.z.: tot het kwade verlokt) wordt, zegge: Ik word van God verzocht." Daarom komt van God alleen het kwaad der straf, evenals de kastijdingen en martelingen der Godzaligen, die Hij Zelf wil en hun toezendt. Zo spreekt Jozef immers tot zijn broeders, Gen. 45:5: "Maar nu, weest niet bekommerd en de toom ontsteke niet in uw ogen, omdat gij mij hierheen verkocht hebt; want God heeft mij voor uw aangezicht gezonden tot behoudenis des levens."

Tegenwerping. Maar God wil niet de dood des zondaars.

Antwoord. Hij wil die niet, voor zover ze een pijn en vernietiging der schepselen is. Maar Hij wil ze als een straf voor de zonde en als een uitvoering van Zijn oordeel (1 Sam. 2:25). Eli's zonen "hoorden de stem huns vaders niet, want de HEERE wilde ze doden."

Drogreden 3. In God zijn geen tegenstrijdige willen. Maar als God in Zijn Wet iets zou verbieden, en toch door Zijn verborgen wil begeert, dat het geschiedt, dan zou Gods wil tegen zichzelf strijden. Daarom wil God geenszins, ook niet door Zijn verborgen wil, de dingen die Hij in Zijn Wet verbiedt, zoals roven, doden, schaken, enz.

Antwoord. 1. Wij geven dit toe, voor zover deze werken van de schepselen geschieden tegen de Wet, en voor zover het zonden zijn. Want in die zin wil God niet, dat ze geschieden; ook behagen ze Hem niet. Maar Hij wil ze alleen, voor zover het bewegingen en ook straffen der zonde zijn. 2. Hoewel God een werk wil en tevens niet wil, toch strijdt Zijn wil niet tegen zichzelf. Want iemand heeft een wil, die met zichzelf in strijd is, als men een bepaalde zaak wil en tevens niet wil uit enerlei oogpunt en tot één- zelfde doel. Maar God wil hetzelfde werk en wil het ook niet, uit een zeer verschillend oogpunt en tot een verschillend doel. Want bij voorbeeld wil Hij de verkoping van Jozef, omdat het een aanleiding is, om Jozef te verheffen, en om zijns vaders huis te onderhouden, en om de profetie van de slavernij van Abrahams zaad in Egypte te vervullen. En die verkoping wil Hij niet, maar vervloekt en verdoemt ze als een vreselijke moord, omdat ze van zijn broeders uit haat gedaan werd. En zo staat het ook met alle andere (voorbeelden nl).

Drogreden 4. Hetgeen door Gods onveranderlijk besluit geschiedt, dat geschiedt niet gebeurlijk en vrij, maar noodzakelijk, en kan niet anders geschieden. Nu zijn er veel dingen, die gebeurlijk en vrij geschieden. Daaruit volgt dus, dat er vele dingen zijn, die niet krachtens Gods onveranderlijk besluit en voorzienigheid geschieden. Of de gebeurlijkheid en vrijheid wordt weggenomen.

Antwoord. Hetgeen krachtens Gods onveranderlijk besluit geschiedt, dat moet noodzakelijk geschieden ten opzichte van de eerste Oorzaak van dat onveranderlijk besluit. Het zou echter niettemin gebeurlijk kunnen geschieden, ten opzichte van de tweede en naaste oorzaken, waardoor het als door een middel geschiedt, hetwelk veranderlijk is, en gebeurlijk of vrij werkt. Want zoals de oorzaken zijn, zo is ook hetgeen door zulke oorzaken voortgebracht wordt. Dus klinkt het niet ongerijmd dat een werk noodzakelijk geschiedt ten opzichte van de eerste Oorzaak, Die alles onveranderlijk werkt, en dat hetzelfde werk ook gebeurlijk geschiedt ten opzichte van de tweede oorzaak, die veranderlijk werkt.

Hoewel een bepaalde zaak krachtens Gods onveranderlijke besluit geschiedt, toch kan het ook vrij geschieden. Want de vrijheid wordt niet weggenomen door onveranderlijkheid, maar door dwang. God is onveranderlijk goed, en toch vrij. De duivelen zijn onveranderlijk en noodzakelijk verkeerd, en toch doen zij al het kwaad door een zeer vrije wil.

Drogreden 5. Als alle dingen krachtens Gods onveranderlijke wil en voorzienigheid geschieden, dan is het tevergeefs, dat men van bepaalde middelen gebruik maken wil, zoals raadslagen, leringen, geboden, vermaningen, beloften, bedreigingen, inspanning enz., ten einde de dingen te bevorderen of te beletten. Maar deze middelen worden niet tevergeefs gebruikt. Want zij worden ons van God bevolen. Daaruit volgt dus, dat alle dingen niet geschieden door de onveranderlijke raad en voorzienigheid van God.

Antwoord. Hoewel alle dingen krachtens Gods onveranderlijke wil geschieden, volgt daaruit nog niet, dat het daarom onnodig of tevergeefs zou zijn, om de middelen te gebruiken. Want als men de eerste en voornaamste Oorzaak stelt, dan neemt men de tweede, d.i.: de instrumentele oorzaak niet weg. De reden is, dat God ook besloten heeft om bepaalde middelen, of tweede oorzaken te gebruiken, om hetgeen Hij besloten heeft, te volbrengen. En Hij heeft ons ook in Zijn Woord en in de orde der natuur getoond, dat Hij die gebruiken wil, en ons geboden, dat wij ze ook gebruiken zullen. Zoals daarom de zon dagelijks niet tevergeefs op- en ondergaat, en het land niet vruchteloos bewerkt, bezaaid en met regen

bevochtigd, of ons lichaam met spijs verkwikt wordt, hoewel God de duisternis en het licht schept, de vruchten uit de akker voortbrengt, en Hij het leven en de langheid onzer dagen is, zo ook worden de mensen niet tevergeefs onderwezen en vermaand, om zich in te spannen om hun leven goed in te richten, hoewel alle daden van de Godzaligen, met de resultaten daarvan, alleen van God komen. Daarom moet men dus de middelen gebruiken:

1. Opdat wij Gode gehoorzaam mogen zijn, Die daarvoor de uitkomst en de middelen heeft verordend, en ons heeft voorgeschreven. Want anders zouden wij, tot ons groot gevaar, God verzoeken.

2. Opdat wij de goederen mogen verkrijgen, die ons beloofd zijn.

3. Opdat wij een goede consciëntie mogen houden, als wij - ondanks het gebruik der middelen - niet steeds de gewenste resultaten bereiken.

Hoewel menigmaal met de middelen niets bereikt wordt, toch zijn ze niet tevergeefs. Want ze dienen ertoe, dat ze bewerken, dat de goddelozen zichzelf niet kunnen verontschuldigen; evenals het Evangelie, ook al werd het door de Joden niet aangenomen, toch niet tevergeefs, maar hun tot een getuigenis gepredikt werd.

Drogreden 6. Dingen die noodzakelijk zo moeten geschieden, verdienen geen beloning of straf. Maar de goede dingen verdienen een beloning, en de verkeerde straf. Daarom geschieden de goede of kwade dingen niet noodzakelijk of onveranderlijk.

Antwoord.

1. Dit geven wij toe, maar dan wel-verstaan van de tweede oorzaken of middelen, waardoor zij geschieden; waarvan er vele veranderlijke daden, en daarom ook veranderlijke werken voortbrengen.

2. De goede werken verdienen wel een beloning bij de mensen, maar niet bij God; zoals van Abraham gezegd wordt, Rom. 4:2: "Want indien Abraham uit de werken gerechtvaardigd is, zo heeft hij roem, maar niet bij God."

3. Wat de verkeerde werken betreft; die verdienen steeds straf, omdat ze - hetzij noodzakelijk of niet -. door een verkeerde of kwade wil verricht zijn. Want ook de heidense wijsgeer *Aristoteles* zegt, bij het bespreken van deze reden, dat een dronkaard niet te verontschuldigen is, als hij door dronkenschap zondigt, en dat de mensen terecht bestraft en gestraft worden om de gebreken van het lichaam of van het gemoed, waarvan zij zelf de oorzaak zijn (hoewel zij die gebreken nu niet kunnen vermijden of afleggen), en wel, omdat zij die gebreken zichzelf op de hals gehaald hebben.

3. ***Waarom de leer van Gods voorzienigheid nodig is, of: welk het gebruik ervan is.***

Vraag 28: *Waartoe dient ons, dat wij weten, dat God alles geschapen heeft en nog door Zijn voorzienigheid onderhoudt?*

Antwoord: *Dat wij in alle tegenspoed geduldig a) en in voorspoed dankbaar zijn mogen b), en in alles wat ons nog toekomen kan, een goed toevoorzicht (=vertrouwen) hebben op onze getrouwe God en Vader c), dat ons geen schepsel van Zijn liefde scheiden zal d), aangezien alle schepselen alzo in zijn hand zijn, dat ze zich tegen Zijn wil noch roeren noch bewegen kunnen e).*

a. Job 1:21; 2:10, Jak. 1:2, Hebr. 10:34-36.

b. Num. 15:18, Deut. 8:10v., Luk. 17:15v., 1 Thess. 5:18, 1 Tim. 4:4v.

c. 1 Sam. 17:37, Ps. 55:23; 62:8v., 1 Petr. 5:7.

d. Rom. 8:38, Joh. 10:28.

e. Job 1:12; 2:6, Spr. 21:1, Jes. 10:15, Hand. 17:25 en 28.

Verklaring van Vraag 28.

Het is nodig, deze leer van Gods schepping en voorzienigheid te geloven.

Opdat aan *God de eer* worde toegebracht. Want als men de schepping en voorzienigheid Gods ontkent, dan ontkent men tevens ook al Zijn eigenschappen, ja God Zelf. Men moet dus de voorzienigheid erkennen, opdat Gode de eer van almacht, wijsheid, goedheid en rechtvaardigheid gegeven wordt, in het scheppen, onderhouden en besturen van alle dingen.

Omdat deze leer *tot onze troost en zaligheid* dient; opdat daardoor in ons verwekt worde: lijdzaamheid, dankbaarheid en hoop.

1. *Lijdzaamheid* in tegenspoed, als wij erop letten, dat ze ons door de allerbeste wil van God en door Zijn Vaderlijke hand toegezonden wordt, en daarom tot onze zaligheid strekken zal. Want alles wat ons door Gods Vaderlijke wil toegezonden wordt, is ons zalig; en daarom moeten wij het ook met lijdzaamheid dragen.

2. *Dankbaarheid* in voorspoed, als wij gedenken en belijden, dat wij alle goed, groot en klein, lichamelijk en geestelijk, van God ontvangen hebben, en dat wij Hem met reden daarvoor dankbaar behoren te zijn, d.w.z. Zijn weldaden erkennen en grootmaken. Want de dankbaarheid bestaat in waarheid en rechtvaardigheid. Dus is ze gelegen in een erkentenis, grootmaking en vergelding van de weldaden.

3. *Hoop,* of een goed toeverzicht op God inzake de toekomende dingen, waardoor wij vast en zeker bij onszelf besluiten, en ons erop verlaten, dat alle dingen ons later ook ter zaligheid zullen gedijen, en dat God ons nimmer zo verlaten zal, dat wij verloren gaan.

1. De eerste vrucht van deze leer is: *lijdzaamheid in tegenspoed,* dat wij in alle kruis, nood, aanvechting, ziekte, vervolging, armoede en ellende geduld kunnen oefenen, tegen God niet murmureren, noch tot wraakzucht jegens de vijanden ons laten bewegen, maar met geduld alles overwinnen. Want als wij gedenken, hoe God niet alleen alle dingen geschapen heeft, maar ze ook onderhoudt, regeert en Vaderlijk verzorgt; dat alles op Zijn doel uitlopen moet en het gaan moet, zoals Hij wil; en dat niemand Zijn wil kan wederstaan, noch Zijn werkingen tegenhouden of verhinderen, ja, dat het alles de gelovigen ten goede, en de goddelozen tot straf gedijen moet, zo moeten wij ons over Gods wijsheid en machtige regering met verwondering ontzetten, en leren ons daarover te verootmoedigen, en onze zielen in geduld te bezitten, en het onze doen, en voorts God voor het andere laten zorgen en Hem laten geworden; ook moeten wij Hem geen maatregelen voorschrijven, waarnaar Hij iets doen zal, maar weten, dat Hij alles wijs beschikt en rechtvaardig uitvoert.

Deze lijdzaamheid is *ons van node,* opdat wij "den wil Gods gedaan hebbende, de beloftenis wegdragen mogen" (Hebr. 10:36). En deze (lijdzaamheid n.1.) wordt in ons door de kennis van Gods voorzienigheid verwekt, zoals zulks door de voorbeelden der heiligen bewezen kan worden. Had Jozef zich erom bekommerd en ernaar gestreefd, om nauwkeurig de ontrouw, hem door zijn broeders aangedaan, na te rekenen, dan zou hij nooit weer een broederlijk hart hebben kunnen aannemen, om hun zijn liefde te bewijzen. Maar toen hij zijn gemoed tot God keerde, Wiens voorzienigheid hij ook in het verkeerde werk van zijn broeders onderkende,

heeft hij het hem aangedane onrecht vergeten en werd hij met zulk een zachtmoedigheid en goedertierenheid jegens hen aangedaan, dat hij uit zichzelf zijn broeders heeft vertroost, en hen aldus aansprak, Gen. 45:5: "Maar nu, weest niet bekommerd en de toorn ontsteke niet in uw ogen, omdat gij mij hierheen verkocht hebt; want God heeft mij voor uw aangezicht gezonden tot behoudenis des levens"; en vers 7 en 8 luiden: "Doch God heeft mij voor ulieder aangezicht henen gezonden om u een overblijfsel te stellen op de aarde, en om u bij het leven te behouden door een grote verlossing. Nu dan, gij hebt mij herwaarts niet gezonden, maar God Zelf, Die mij tot Farao's vader gesteld heeft en tot een heer over zijn ganse huis en regeerder in het ganse land van Egypte."

Zo was het ook met *Job*. Had hij zijn ogen alleen gericht op het onrecht, dat de Chaldeeën, in het beroven van zijn kemelen en het doden van zijn jongens, hem aangedaan hadden ..., hij zou terstond tot toorn en wraak ontstoken geweest zijn. Maar toen hij in deze gebeurtenissen, met goed onderscheid, mede Gods werk zag, heeft hij zichzelf met deze schone uitspraak getroost, zeggende, Job 1:21: "Naakt ben ik uit mijner moeders buik gekomen en naakt zal ik daarhenen wederkeren. De HEERE heeft gegeven en de HEERE heeft genomen; de Naam des HEEREN zij geloofd!"

Hoe zou David als koning de gruwelijke vloek van Simeï hebben kunnen verdragen, als hij niet meer op Gods voorzienigheid dan op Simeï's lastertaal gelet had? Want toen Abisaï, de zoon van Zen:tja, tot de koning sprak: "Waarom zou deze dode hond mijn heer den koning vloeken? Laat mij toch overgaan en zijn kop wegnemen", dan heeft David dit niet willen gedogen, en geantwoord, 2 Sam. 16:10: "Wat heb ik met u te doen, gij zonen van Zerája? Ja, laat hem vloeken; want de HEERE toch heeft tot hem gezegd: Vloek David; wie zou dan zeggen: Waarom hebt gij alzo gedaan?" Zo gaf hij te kennen, te verstáán dat Gods hand mede in dit werk tot zijn kastijding diende.

Ook heeft hij andermaal zijn ongeduld in de bitterheid van zijn lijden aldus gestild (Ps. 39:10): "Ik ben verstomd, ik zal mijnen mond niet opendoen; want Gij hebt het gedaan." Dus bestaat er geen beter middel (Letterlijk: remedie) tegen ongeduld, toorn en wraakgierigheid, dan dat men de ogen afwendt van degene, die ons kwaad doet, om ze op Gods voorzienigheid te richten. Als wij dat niet doen, zijn wij gelijk aan de razende en uitzinnige honden, die meestal in het hout en de steen bijten, waarmee ze geslagen of geworpen worden, terwijl ze niet letten op hem, door wie het gedaan wordt.

En daarom behoren wij in tegenspoed onze vroegere levenswijze, ondank en ongehoorzaamheid aan Gods Wet wel te overwegen, door welke gebreken God genoodzaakt wordt ons een kruis op te leggen, opdat wij ons bijtijds zouden bekeren, en met de wereld niet verdoemd worden (1 Kor. 11:22). De verkeerde werktuigen kan men intussen de schuld wel toeschrijven, die zij verdienen, wanneer zulk een tenlastelegging niet tegen de liefde indruist, noch dient om zich tegenover God te verontschuldigen; zoals wij zien, dat ook Jozef (Gen. 50:20) en David (1 Kon. 2:8v.) gedaan hebben.

Want hoewel de Heere God in Zijn ondoorgrondelijke wijsheid hun boosheid wel weet te gebruiken, om Zijn oordelen ten uitvoer te brengen, toch - aangezien zij door hun eigen verkeerde wil gedreven worden, om kwaad te doen, en niets doen om Gode te behagen, maar veeleer wat strijdt tegen Zijn uitgedrukte Wet en bevel - kan het hun niet helpen tot verontschuldiging, dat God uit hun boosheid goed weet teweeg te brengen. En zo blijft hun kwaad op henzelf rusten, van welk kwaad zij zelf de oorzaak zijn en de schuld bij zich bevinden. Vandaar ook, dat God hen, naar hun verdienste, streng straft, en de roede (zoals men zegt) over Zijn kinderen gebruikt hebbende, in het vuur werpt.

2. De tweede vrucht van deze leer is: *dankbaarheid in voorspoed.* Want als wij eraan denken, zoals uit deze leer blijkt, dat alle geluk en voorspoed van God komt: vruchtbaarheid, spijs, drank, rijkdom, gezondheid, ja alles wat ons goed doet, hoe zouden wij dan niet opgewekt en ontstoken worden, om jegens zo'n goede en weldadige Vader ware dank te gevoelen en Hem metterdaad te bewijzen? Dit heeft God zo ernstig in Zijn Wet bevolen, Num. 15:18, Deut. 8:10, Joël 2:26. En hiertoe vermaant ons de apostel Paulus in 1 Thess. 5:18: "Dankt God in alles; want dit is de wil van God in Christus Jezus over u."

Dit hebben steeds alle heilige kinderen Gods gedaan, zoals uit tal van voorbeelden blijken kan, en vooral uit dat van de koninklijke profeet David, die in zijn Psalmen doorgaans Gods goedheid en heerlijke weldaden verkondigt, en verklaart dat hij die nooit naar waarde prijzen kan, zeggende (Ps. 116:12): "Wat zal ik den HEERE vergelden voor al zijn weldaden aan mij bewezen?" Wie daarentegen ondankbaar is, maakt zich al Gods weldaden onwaardig, aangezien hij de Bewerker van die weldaden niet erkent. En zulke ondankbare mensen worden bestraft, niet slechts door de heidenen, die de ondankbaarheid voor de allerschandelijkste laster gehouden hebben, maar ook zelfs door de redeloze dieren, zoals wij lezen in Jes. 1:2-4, waar God over de ondankbaarheid van Zijn volk klaagt: "Ik heb kinderen groot gemaakt en verhoogd, maar zij hebben tegen Mij overtreden. Een os kent zijn bezitter en een ezel de kribbe zijns heren; maar Israël heeft geen kennis, Mijn volk verstaat niet. Wee het zondige volk", enz.

Deze dankbaarheid, welke men aan God schuldig is, neemt de dankbaarheid jegens de mensen niet weg, voor hun weldaad en trouwe arbeid, aan ons bewezen, maar eist die veeleer, om ze als Gods dienaars en instrumenten, door wier hand en dienst Hij Zijn weldaden bewijst, op hun plaats (Letterlijk: in hun graad), om Gods wil te erkennen. Zie maar, wat David in dat verband gedaan heeft, 2 Sam. 9:1 en 19:22, 1 Kon. 7, en wat Paulus beveelt, 2 Thess. 5:12v., Hebr. 13:17.

3. De derde vrucht van deze leer is: een *vast toevoorzicht (=vertrouwen) en hoop op God* in het toekomende, n.l. dat Hij ons bijstaan en Zijn goedheid nooit onthouden zal. Daarvan verzekert ons de overweging van de vroegere weldaden, aan ons bewezen, waaruit wij besluiten, dat Degene Die ons al zo dikwijls geholpen en voor ons gezorgd heeft, Zijn Vaderlijk hart tot ons behoudende, voortaan Zijn trouw aan ons bewijzen zal.

Zo troostte David, toen hij nog een jongeman was, zich tegen de onbesneden verschrikkelijke reus en godslasteraar Goliath, en verwekte tegenover koning Saul een goede moed, doordat God hem tevoren voor de leeuw en de beer bewaard had, toen hij zijns vaders schapen in de woestijn hoedde (1 Sam. 17:34). Zo ook Paulus (2 Tim. 4:17), die ook alle goeds van God zijn Heere voor zichzelf vooruitzag, aangezien Hij hem reeds uit de muil van de leeuw en uit de tirannie van keizer Nero verlost had; daaruit trok hij de conclusie, dat Hij hem ook verder verlossen zou van al het kwaad, dat hem nog te wachten stond en hem helpen zou om Zijn hemels koninkrijk te beërven.

Dit vertrouwen is gegrond op deze twee redenen:

1. Omdat Hij het *doen wil,* d.w.z. omdat de liefde Gods jegens ons zo groot en vast is, dat geen schepsel ons van zijn liefde scheiden zal, Ps. 3:5 en 7; 20:8; 23:lv.; 91:16, en 118:5v.; Rom. 3:3; 5:5 en 8:31 en 39.

2. Omdat Hij het ook *doen kan,* aangezien alle schepselen alzo in Zijn hand zijn, dat ze zich tegen Zijn wil niet roeren noch bewegen kunnen. Dit geldt niet alleen van de verkeerde mensen, die z6 onder Gods macht staan, dat Hij ze een haak in de neus legt (2 Kon. 19:28), en een bit in de mond, en hen als een bijl, zaag of stok gebruikt (Jes. 10:5), maar ook van de

duivelen; zoals duidelijk kan worden uit de geschiedenis van Job (Job 1:12 en 2:6; Matth. 8:31v.) en uit die van de duivelen, die niet in de kudde zwijnen konden varen, voordat het hun eerst toegestaan werd. (Vgl. N.G.B., art. 13).

Kortom: Men moet deze leer kennen, 1. opdat aan God warde toegeschreven de eer der allergrootste wijsheid en macht, om alle schepselen te scheppen, te onderhouden en te regeren; 2. opdat wij in tegenspoed geduldig, 3. in voorspoed voor de ontvangen weldaden Gode dankbaar zijn mogen; 4. opdat wij voor het toekomende op Gods bijstand en hulp mogen hopen.

Hieruit blijkt het, dat de fundamenten van de hele religie en Godzaligheid omvergestoten worden, wanneer men Gods voorzienigheid wil loochenen. Want

1. in tegenspoed zullen wij nimmer geduldig zijn, tenzij wij weten, dat het ons van God onze Vader toegezonden wordt.

2. In voorspoed zullen wij nimmer dankbaar zijn, tenzij wij bekennen, dat het ons van God gegeven is.

Ook zullen wij, ten 3e en ten laatste, geen vaste hoop kunnen hebben op een toekomstige verlossing, tenzij wij verstaan, dat Gods wil altijd bij ons tegenwoordig en (tot onze hulp n.l.) bereid is, en tenzij wij stellig geloven, dat de wil van God om ons en alle uitverkorenen zalig te maken, onveranderlijk is. Terecht zegt daarom Augustinus: "Als Gods voorzienigheid de menselijke zaken niet regeert, dan behoeft men niet meer op de godsdienst te letten."

ZONDAG 11.

DEEL II. VAN DE ARTIKELEN VAN HET CHRISTELIJK GELOOF:

Van GOD de ZOON.

Verklaring van de Naam Jezus.

Het eerste deel van de leer inzake God, dat handelde van God de Vader en de schepping, onderhouding en regering van de wereld en alle schepselen, is in de twee voorafgaande Zondagsafdelingen verklaard. Nu volgt het tweede deel, dat handelt van God de Zoon en over de verlossing der gelovige zondaren uit hun ellende.

De leer van God de Zoon bestaat uit twee delen: het eerste handelt van Zijn persoon, het tweede over Zijn ambt. Van Zijn persoon spreekt het volgende artikel: "(Ik geloof) in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere; Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria." In dit artikel worden twee zaken aangewezen:

1. de Namen, waarmee deze Persoon van anderen onderscheiden wordt;

2. de naturen, waaruit Hij bestaat.

De Namen, waarmee Gods Zoon genoemd en van anderen onderkend wordt, zijn twee: 1. de voornaam, welke is Jezus, 2. de toenaam, welke is Christus. Deze beide namen dienen, naardien ze niet slechts de Zoon van God, onze Verlosser, van andere personen onderscheiden, maar ook zeer bekwame betekenissen hebben, waarmee Zijn ambt en weldaden uitgedrukt worden, elk in het bijzonder verklaard; hetgeen in deze en in de volgende Zondag gebeurt.

In deze Zondagsafdeling wordt de voornaam, en in de volgende de toenaam verklaard. Inzake de voornaam worden in deze Zondag twee zaken geleerd, 1. Waarom de Zoon van God met de Naam Jezus genoemd werd, Vraag 29; 2. Wat het betekent, in Hem te geloven, Vraag 30.

Vraag 29: *Waarom wordt de Zone Gods Jezus, dat is Zaligmaker, genoemd?*

Antwoord: *Omdat Hij ons zalig maakt en van al onze zonden verlost a); daarbenevens, dat bij niemand anders enige zaligheid te zoeken of te vinden is b).*

a. Matth. 1:21; 11:28, 1 Kor. 1:30, 1 Tim. 1:15, Hebr. 7:24v., 1 Joh. 4:14.

b. Jes. 43:11; 44:6, Joh. 6:68; 10:7-9; 14:6, Hand. 4:11v.

Verklaring van Vraag 29.

In het tweede deel van de Geloofsartikelen wordt over de Middelaar gehandeld. En allereerst over de Persoon van de Middelaar in het tweede en derde Artikel: "(Ik geloof) in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere; Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria." Daarna over Zijn ambt in het vierde tot en met het zevende Artikel toe. Het ambt heeft twee trappen: de vernedering en verhoging. Door de vernedering heeft Christus de zaligheid voor ons verdiend; en door de verhoging past Hij ons die krachtig toe. Tot de vernedering behoort het hele vierde Artikel: "Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven, begraven en nedergedaald ter helle." Tot de verhoging behoren de drie volgende Artikelen: "Ten derde dage wederom opgestaan van de doden", enz.

In beide trappen[1] is een zeer goede orde. Want in de vernedering klimt men naar beneden allengs van de mindere tot de meerdere, ja tot de uiterste of laagste trap der vernedering, n.l. de nederdaling ter helle. In de verhoging klimt men weder op van de mindere tot de meerdere heerlijkheid, totdat men ten laatste komt aan de hoogste trap, n.l. het "zitten ter rechterhand Gods."

Eenzelfde orde bestaat er ook in de andere delen van de Geloofsartikelen. Wat het eerste deel betreft, dit zagen we al; in het derde deel, dat de vrucht is van de (twee) andere, worden in een schone orde Christus' weldaden verhaald, die ons door Zijn Geest toegepast worden. Hieruit is het duidelijk, dat niet alleen deze Artikelen, die de vraag naar de Middelaar raken, zeer goed zijn opgesteld, maar dat ook het gehele *symbool*, d.w.z. álle Geloofsartikelen met zeer veel inzicht beschreven zijn.

"En in Jezus Christus." Uit het eerste Artikel moet men het woord *"Ik geloof"* herhalen. Want zoals men in God de Vader gelooft, zo ook in God de Zoon; zoals er geschreven staat, Joh. 14:1: "Gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij", en vers 11: "Gelooft Mij, dat Ik in den Vader ben en de Vader in Mij is"; Joh. 10:30: "Ik en de Vader zijn één"; 6:29: "Dit is het werk Gods, dat gij gelooft in Hem, Dien Hij gezonden heeft"; 3:36: "Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven", en 5:23: "Opdat zij allen den Zoon eren, gelijk zij den Vader eren." Dit is het allersterkste bewijs tegen de ketters, dat de Zoon de waarachtige God is, en van hetzelfde Wezen met de Vader. Want men gelooft in niemand anders dan in de enige waarachtige God alleen.

Over de Naam Jezus.

1. Jezus is een Hebreeuws woord; het luidt in het Hebreeuws: "Jehoschuah", of korter: "Jeschuah", en betekent in het Nederlands *Zaligmaker*. Deze Naam werd aan Gods Zoon, bij Diens vleeswording, onder het Nieuwe Testament niet lichtvaardig of bij geval gegeven, maar door de Engel krachtens een singuliere Raad Gods, om Zijn ambt te kennen te geven; en tot onze troost, opdat die Naam zelf ons al zou dienen als een kort Evangelie van onze zaligheid en tot een sterk schild tegen alle aanvechtingen, Luk. 1:31: "En zie, gij zult bevrucht worden en een Zoon baren, en zult Zijnen Naam heten Jezus."

De reden waarom Hij zo genoemd wordt, verklaart dezelfde Engel, Matth. 1:21: "Want Hij zal Zijn volk zalig maken van hunne zonden." Zo werd dus Gods Zoon om Zijn ambt Jezus genoemd. (Vgl. N.G.B., art. 21).

Tegenwerping. Er zijn ook vroeger wel anderen geweest, die Jezus genoemd werden. Dus kan men op grond van deze Naam tot niets singuliers besluiten.

Antwoord. Er waren er inderdaad velen, die deze Naam droegen. Bij voorbeeld Jezus (= Jozua), de zoon van Nun, Hand. 7:45, Hebr. 4:8, Jozua, de Bethsemiet, 1 Sam. 6:14, Jozua, de overste van de stad Jeruzalem, 2 Kon. 23:8, Jezus Sirach; Jozua, de Hogepriester, Zach. 3:1, Hagg. 1:1; Jozua, de Hogepriester, die door zijn broeder Johannes in de tempel gedood is, vgl. Josephus, de bell. Jud., lib. II, cap. 7; Jozua, de zoon van Ananias, die de burgers van Jeruzalem hun ondergang voorzegde, vgl. Josephus, de bell. Jud., lib. 7, cap. 12; Jezus, die ook Justus genoemd werd, Kol. 4:11, enz.

Maar de meesten hunner droegen die naam bij geval, en krachtens de wil van mensen. Daarom bezaten ze die naam zonder de daad, en waren zij niet werkelijk, wat de naam uitdrukt, n.l. "zaligmakers"; of het waren wel zaligmakers, maar slechts bewerkers van een

[1] Wij plegen te spreken van "twee staten", onderverdeeld in trappen.

uiterlijke en tijdelijke zaligheid of welvaart. Dat was b.v. een Ehud, Richt. 3:15, en andere richters, Richt. 2:16, die het volk Gods een lichamelijke zaligheid bezorgden; zoals *Jozua, de zoon van Nun,* die enigszins de daad mét de naam bezat, en ongetwijfeld dank zij Gods voorzienige leiding die naam gekregen heeft, omdat hij een tijdelijke zaligmaker en behoeder van het volk, en zo: een voorbeeld (= type) van de ware en enige Zaligmaker Jezus zijn zou.

Want zoals hij het volk Israël voorging, het behoedde en in het land Kanaän binnenleidde, zo zou ook de ware Heiland en Zaligmaker Zijn volk leiden, behoeden en in het beloofde vaderland in de hemel brengen. Zo ook *Jozua, de zoon van Jozadak.* Want zoals hij het volk van God uit de Babylonische gevangenschap terugbracht, zo zou ook de Messias Zijn Kerk eenmaal uit de gevangenis van de duivel en de verdoemenis verlossen, en terugbrengen in het hemelse Jeruzalem.

Hoewel nu de ouders, toen zij hun kinderen deze Naam gaven, ongetwijfeld niet gedacht hebben - of ook maar konden vermoeden - aan de verlossing, die door hen zou geschieden, noch aan het voorbeeld (= type), dat zij van de Messias dragen zouden, toch heeft God dit zo besteld en hun wil bestuurd. Intussen bestaat er veel verschil tussen *Jezus van Nazareth* en de anderen.

1. Anderen kregen hun naam door de wil van mensen. Maar Deze kreeg hem door het onveranderlijke besluit van de Vader; zoals er staat, Luk. 2:21: "Zo werd Zijn Naam genaamd Jezus, welke genaamd was van den Engel, eer Hij in het lichaam ontvangen was."

2. Anderen droegen deze Naam zonder de daad, of het waren slechts voorbeelden (typen) van de Zaligmaker. Deze is echter de ware en vooraf-geschaduwde Zaligmaker Zelf.

3. Door middel van de anderen heeft God Zijn volk enige lichamelijke weldaden bewezen; door Deze verlost Hij ons van alle kwaad naar lichaam,en ziel.

4. De anderen waren slechts dienaars, door wie God de weldaden bewezen heeft; maar Deze is Zelf de Bewerker en Schenker van die weldaden. Zo heet Hij dus boven alle anderen, inzonderheid *Jezus* om de volgende redenen.

Allereerst: Omdat Hij, zoals de Engel getuigt en verklaart, Zijn volk, d.w.z. de uitverkorenen, zou zalig maken, zoals Hij dan ook metterdaad gedaan heeft, door hen vrij te maken van al hun zonden, Matth. 1:21; d.w.z. dat Hij hen verlost van het kwaad der zonde en der straf, Van het kwaad der straf, omdat wanneer de zonde weggenomen is, ook de straf ervoor verdwijnt, die er een vrucht van was. Want wanneer de oorzaak weggenomen is, dan wordt ook datgene, dat die oorzaak voortbrengt, niet meer bemerkt. En dit volk, dat door Jezus gezaligd wordt, zijn alle uitverkorenen en gelovigen, en uitsluitend zij. Dezen maakt Hij alleen zalig, omdat Hij in hen alleen Zijn doel bereikt. Want Hij heeft voorgenomen om in dit leven Zich een Gemeente te vergaderen en haar zalig te maken, maar onder voorwaarde, dat zij deze weldaad zal moeten ontvangen en Hem daarvoor dankbaarheid zal bewijzen.

De tweede reden is: *Alleen Hij* maakt zalig zonder hulp of opvolger, daar_Hij de enige en eeuwige Zaligmaker is van allen, die zalig worden; zoals er geschreven staat, Hand. 4:12: “En de zaligheid is in geen Ander; want er is ook onder den hemel geen andere Naam, Die onder de mensen gegeven is, door Welken wij moeten zalig worden"; Joh. 14:6: "Niemand komt tot den Vader dan door Mij"; 1 Tim. 2:5: "Er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de Mens Christus Jezus"; 1 Joh. 5:11: "God heeft ons het eeuwige leven gegeven; en ditzelve leven is in Zijn Zoon"; Hebr. 10:14: "Met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen die geheiligd worden"; zo ook: "Ik, Ik ben het, Die uw overtredingen uitdelg om Mijnentwil", en: "Ik, Ik ben de HEERE en er is geen Heiland behalve Mij", Jes. 43:25 en 11.

Tegenwerping. Ook de Vader en de Heilige Geest maken ons zalig. Dus is niet de Zoon

uitsluitend de Zaligmaker.

Antwoord. Onze zaligheid wordt wel door alle drie Personen in de Godheid in het algemeen krachtig bewerkt, maar er is een verschil in de manier, die de Personen in acht nemen, wanneer Zij ons zalig maken De Vader als de Fontein der zaligheid, maakt ons zalig door de Zoon. De Heilige Geest maakt ons zalig door het geloof en de wedergeboorte Zelf in ons te werken; hiertoe wordt Hij van de Vader en de Zoon gezonden. Maar de Zoon maakt alleen zalig, als de Middelaar en Uitvoerder van onze zaligheid, daar Hij in eigen Persoon het rantsoen voor onze zonden betaalt en ons door de Heilige Geest wederbaart en tot het eeuwige leven opwekt.

2. De Zoon wordt alleen de Zaligmaker genoemd, *in tegenstelling tot de schepselen en afgoden.* Dus worden niet de Vader en de Heilige Geest, maar de schepselen en afgoden uitgesloten van het zaligen der uitverkorenen; zoals duidelijk blijkt uit 1 Kor. 2:11: "Alzo weet ook niemand hetgeen Gods is, dan de Geest Gods"; want anders zou (daaruit) volgen, dat de Vader en de Zoon Zichzelf niet kenden.

Tegenwerping 2. Er zijn ook andere oorzaken, die ons zalig maken, b.v. de Doop, 1 P. 3:21; de dienaars, 1 Tim. 4:16, en het Evangelie, Rom. 1:16. Dus is Gods Zoon niet alléén de Zaligmaker.

Antwoord. Christus maakt zalig als de Oorzaak, Die de zaligheid, d.w.z. de gerechtigheid en het eeuwige leven werkt, verdient en ons schenkt. Maar het Evangelie, de dienaars en sacramenten maken zalig als instrumenten of middelen, waardoor ons de door Christus verkregen zaligheid toegebracht en bevestigd wordt. Welnu, wie het éne stelt, ontkent daarmee het andere niet, als onderling onafscheidelijk verbonden zijnde.

3. De *derde* oorzaak. Want *Hij maakt ons helemaal en allervolkomenst zalig,* door ons te verlossen van alle zonden en straffen, Zijn werk in dit leven in ons te beginnen en hiernamaals te volbrengen:

1. Omdat Zijn verdienste allervolmaaktst is, en wel om deze twee redenen, zoals al eerder verklaard is: a. Omdat Hij God is, Hand. 20:28: God heeft de Gemeente "verkregen door Zijn eigen bloed"; reden, waarom ook Zijn straf en voldoening meer waarde heeft dan die van alle Engelen. b. Vanwege de zwaarte der straf, die Hij geleden heeft.

2. Omdat Hij ons de zaligheid volmaakt schenkt, Kol. 2:10: "Gij zijt in Hem volmaakt", d.w.z. ge bezit in Hem alle dingen, die u tot de zaligheid nodig zijn, 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde." En als het ons van alle zonde reinigt, dan reinigt het ons ook van alle straffen der zonden. Want wanneer de oorzaak weggenomen is, dan vervalt ook hetgeen daardoor voortgebracht wordt. Daarom staat er in Rom. 8:1: "Zo is er dan nu gene verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn", en in Hebr. 7:24v.: "Maar Deze, omdat Hij in eeuwigheid blijft, heeft een onvergankelijk priesterschap, waarom Hij ook volkomen kan zaligmaken degenen, die door Hem tot God gaan, alzo Hij altijd leeft om voor hen te bidden."

De *vierde oorzaak:* Omdat Hij ons *zalig maakt op tweeërlei wijze:*

1. Door Zijn verdiensten, zodat Hij door Zijn lijden en voorbidding ons de vergeving der zonden, de genade Gods en het eeuwige leven verwerft: 1 Joh. 2:2: "Hij is een Verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld",

d.w.z. voor de zonden van allerlei mensen, van welke leeftijd, stand of betekenis zij ook zouden mogen zijn; 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde"; Rom. 3:25: "Welken God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed, tot een betoning van zijn rechtvaardigheid door de vergeving der zonden, die tevoren geschied zijn onder de verdraagzaamheid Gods", en 5:19: "Gelijk door de ongehoorzaamheid van dien énen mens velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Enen velen tot rechtvaardigen gesteld worden"; Jes. 53:6: "De HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen", en Gal. 3:13: "Christus heeft ons verlost van den vloek der Wet, een vloek geworden zijnde voor ons."

2. Door Zijn krachtige werking: wanneer Hij niet maar de vergeving der zonden, de gerechtigheid en het eeuwige leven ons door Zijn verdiensten verwerft, maar ons ook de verdiende weldaden schenkt en toeëigent; de wil des Vaders openbaart, de dienst des Evangelies instelt en onderhoudt, en in die weg de Heilige Geest geeft, de mensen bekeert, een Gemeente vergadert, en haar schenkt wat voor dit leven nodig is, zoals geschikte verblijf-plaatsen; hen beschermt tegen de vijanden, en ten laatsten dage zal Hij ze opwekken tot het eeuwige leven, verlossen van alle kwaad en hun vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen. Dit alles te doen, komt alleen aan de waarachtige en almachtige God toe.

Kortom: Door Zijn kracht wederbaart Hij ons in dit leven door het Woord en de Heilige Geest, en maakt de wedergeborenen zalig, zodat zij niet weder afvallen; en Hij zal hen ten slotte wederom opwekken tot het eeuwige leven.

Van de *openbaring* en *wedergeboorte* spreken deze teksten: Joh. 15:26: "Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, Dien Ik u zenden zal van den Vader, namelijk de Geest der waarheid, Die van den Vader uitgaat, Die zal van Mij getuigen"; Matth. 3:11: "Ik doop u wel met water tot bekering; maar Die na mij komt, is sterker dan ik Die zal u met den Heiligen Geest en met vuur dopen"; Ef. 4:8: "Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en heeft den mensen gaven gegeven"; Luk. 10:22: "Niemand weet, wie de Zoon is dan de Vader; en wie de Vader is dan de Zoon, en dien het de Zoon zal willen openbaren", en Joh. 1:18: "Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard."

Van de *zaligmaking* spreken de volgende teksten: Joh. 14:1: "Uw hart worde niet ontroerd; gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij"; Matth. 28:20: "En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld. Amen"; Joh. 14:18: "Ik zal u geen wezen laten; Ik kom weder tot u", en vers 23: "Wij (n.l. Christus en de Vader) zullen tot hem komen en zullen woning bij hem maken." Over de *opwekking: Joh.* 6:44: "Ik zal hem opwekken ten uitersten dage"; eveneens Joh. 10:28 en Ef. 5:27. Hieruit verstaat men, dat de schenking van de Heilige Geest ook een deel van onze zaligheid en verlossing vormt, en dat ze door de Middelaar moest teweeggebracht worden. Want de Heilige Geest vernieuwt ons hart, reinigt het van de zonde; en wanneer die weggenomen is, dan is er geen dood meer; want Christus is in de wereld gekomen, om de dood te overwinnen.

Hetgeen tot nu toe over de Naam Jezus gezegd is, kan in het kort in deze vragen (en antwoorden) worden samengevat:

1. *Wie maakt zalig?* Gods Zoon: Jezus, dat is: de Zaligmaker.
2. *Wie maakt Hij zalig?* Zijn volk, d.w.z. alle uitverkorenen, die Hem van de Vader gegeven zijn.
3. *Van welk kwaad verlost Hij de Zijnen?* Van alle zonden en alle straffen der zonden.

4. *Hoe?* Op tweeërlei wijze, door de zaligheid te verdienen en ze krachtig toe te passen; en dit doet Hij op het allervolkomenst.

Vraag 30: *Geloven dan zij ook aan de enige Zaligmaker Jezus, die hun zaligheid en welvaart bij de heiligen, bij zichzelf of ergens elders zoeken?*

Antwoord: *Neen zij; maar zij verloochenen metterdaad de enige Zaligmaker Jezus, ofschoon zij Hem met de mond roemen a). Want van tweeën één: óf Jezus moet geen volkomen Zaligmaker zijn; óf die deze Zaligmaker met een waar geloof aannemen, moeten alles in Hem hebben, dat tot hun zaligheid van node is b).*

a. 1 Kor. 1:13 en 30, Gal. 5:4.

b. 1 Kon. 18:21, Jes. 9:6, Joh. 1:16, Kol. 1:19v.; 2:10, Hebr. 12:2.

Verklaring van Vraag 30.

Deze vraag dient om de Rooms-katholieken en dergelijke te overtuigen; mensen, die wel van de naam Jezus roemen, maar met Hem, als de enige Zaligmaker niet tevreden, hun zaligheid elders zoeken. Want het is duidelijk, dat zij wel met wóórden Jezus als Zaligmaker belijden, maar metterdaad een groot deel der zaligheid buiten Jezus zoeken, hetzij dan in de verdiensten der heiligen, in de aflaten van de paus, of in hun eigen voldoeningen, vasten, gebeden, aalmoezen enz. Zo wordt hier dus gevraagd, of de Roomsen, Jezuïeten en dergelijke tovenaars (Letterlijk: guichelaars[1]) wel geloven in de enige Zaligmaker Jezus, ja dan nee?

Het antwoord daarop luidt, *dat zij in Hem niet geloven, maar Hem metterdaad verloochenen, wat zij dan ook met woorden mogen roemen.*

De summa van het antwoord wordt met deze sluitrede verklaard, ontleend aan de beschrijving van de enige en volkomen Zaligmaker: "Wie een Zaligmaker is, Die geeft de zaligheid niet (samen) mét anderen, noch ook slechts een deel van die zaligheid; maar Jezus, Gods Zoon, is alléén de volkomen Zaligmaker; dus geeft Hij de zaligheid niet mét anderen (samen), noch slechts een deel ervan, naar Hij geeft alleen de gehele zaligheid op het allervolkomenst." Daaruit volgt dus, dat allen die aan Hem nog andere voorsprekers verbinden, metterdaad ontkennen, dat Hij alléén de volkomen Zaligmaker is, hoewel zij dat met woorden niet willen toegeven. *Of aldus:* Zij die, hun zaligheid bij de heiligen, bij zichzelf of elders zoeken, die verzaken de enige Zaligmaker Jezus. Want wanneer zij niet alle dingen, die tot de zaligheid nodig zijn, in Hem alleen zoeken, dan geloven zij niet, dat Hij de enige en volkomen Zaligmaker is, zoals uit de beschrijving van een volkomen Zaligmaker blijkt. Dit doen de Roomsen en Jezuïeten, zoals openbaar en bekend is. Dus verzaken zij de enige Zaligmaker Jezus. (Vgl. N.G.B., art. 22).

Lansbergen. Dat Jezus de volkomen Zaligmaker is, werd tevoren aangewezen; dit bevestigen bovendien de volgende teksten. 1 Kor. 1:30: Christus Jezus "is ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing"; Kol. 2:3: "In Denwelke alle de schatten der wijsheid en der kennis verborgen zijn", en vers 10: "Gij zijt in Hem volmaakt"; Hebr. 12:2: "Ziende op den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs Jezus." Zodat men op grond hiervan tot het besluit kan komen, dat degenen die alles wat tot hun zaligheid nodig is, niet uitsluitend in Christus zoeken, met recht gezegd kunnen worden in Hem niet te geloven.

[1] V.d. Honert leest hier: "huichelaars".

Want gelijk zij afgodendienaars zijn, die enigszins van God afwijken - zoals de Apostel dat van de gierigaards getuigt (Ef. 5:5) - zo geloven ook zij niet in Christus, die enigszins van Christus afwijken. Dit leert dezelfde Apostel, dat zij de rechtvaardigheid enerzijds zochten in Christus, en anderzijds in de onderhouding der Wet, als hij zegt, Gal. 1:6: "Ik verwonder mij dat gij zo haast wijkende van dengene, die u in de genade van Christus geroepen heeft, overgebracht wordt tot een ander Evangelie", en 5:4: "Christus is u ijdel geworden ; gij zijt van de genade vervallen." En van de Korinthiërs zegt hij in 1 Kor 1:12v., dat Christus onder hen gedeeld is, omdat de één zeide: "Ik ben van Paulus, en ik van Apollos, en ik van Céfas, en ik van Christus").

Tegenwerping. God wil, dat de één voor de ander zal bidden. Dus is het niet in strijd met het ambt en de eer van de enige Zaligmaker Jezus, als men de heiligen een deel van de voorbidding toekent.

Antwoord. Er bestaat een groot verschil tussen het voorbidden van Christus en dat van de heiligen. Christus bidt voor ons door het vermogen van Zijn eigen waardigheid en verdiensten, en verwerft ons de eeuwige goederen om Zijns zelfs wil. Maar de heiligen moeten in dit leven voor elkaar bidden, en bij God vóórspreken, niet door daarbij te steunen op hun eigen waardigheid, maar op de waardigheid, voorbidding en verdiensten van de Middelaar Christus, om in die weg - om Zijnentwil, dus - de goederen te verkrijgen, die zij voor zichzelf en anderen begeren. En als de Roomsen verzinnen, dat de heiligen niet hier op aarde maar in de hemel - dank zij de waardigheid van hun verdiensten - voor anderen Gods genade en bepaalde (heils-)goederen verwerven, dan ontnemen zij daarmee Jezus openlijk Zijn eer, en loochenen zij daarmee, dat Hij de enige Zaligmaker is.

Om nu tot het geloof in Jezus te komen, moet men deze *vier* zaken in aanmerking nemen:

a. Dat men voor waarachtig houdt, dat er een Jezus, d.w.z. een Zaligmaker van het menselijke geslacht is.

b. Dat deze Persoon, n.l. Gods Zoon, Die uit Maria geboren is, deze Jezus is; en dat God wil, dat Hij van ons als zodanig gekend, gehoord en gediend wordt; zoals er geschreven staat, Matth. 17:5: "Deze is Mijn geliefde Zoon, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb; hoort Hem!" en 1 Joh. 4:14: "En wij hebben het aanschouwd en getuigen, dat de Vader Zijnen Zoon gezonden heeft tot een Zaligmaker der wereld."

c. Dat deze Jezus door Zijn verdiensten en krachtdadige toepassing ons verlost van alle kwaad, d.w.z. van alle zonden en straffen.

d. Dat Hij de enige en volkomen zaligmaker is, niet alleen van alle uitverkorenen, maar ook van mij, daar Hij reeds in dit leven de zaligheid in mij begint (te werken), maar ze hiernamaals volbrengt.

Lansbergen. Van dien aard was het geloof van alle Apostelen. Want zo spreekt Petrus tot Christus, in naam van alle discipelen, Joh. 6:68: "Heere, tot Wien zullen wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens"; en Paulus, 1 Kor. 2:2: "Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd", en Gal. 6:14: "Maar het zij verre van mij dat ik zoude roemen, anders dan in het kruis onzes Heeren Jezus Christus; door Welken de wereld mij gekruisigd is en ik der wereld"; evenzo in Fit. 1:21: "Het leven is mij Christus en het sterven is mij gewin." Van dien aard moet ook ons geloof zijn, opdat wij daardoor voor Christus leven mogen. Want zoals de wijnrank in de wijnstok moet blijven, om niet te verdorren, z6 moeten wij in Christus blijven, opdat wij in der eeuwigheid niet sterven.

ZONDAG 12.

Verklaring van de naam Christus.

In de kennis van de Middelaar of Zaligmaker bestaat het eeuwige leven, Jes. 53:11, Joh. 17:3, Wij kunnen Hem niet kennen, of wij moeten althans eerst de namen weten, waardoor Hij van anderen onderscheiden wordt. Deze namen zijn tweeërlei: 1. de *Voornaam,* n.l. Jezus; welke naam verklaard is in de vorige Zondagsafdeling. 2. De *Toenaam,* n.l. Christus, waarover in deze afdeling gehandeld wordt. En aangezien degenen, die in deze Middelaar en Zaligmaker geloven, naar deze toenaam van Christus ook *Christenen* genoemd worden, daarom wordt hier tevens die naam verklaard. Er worden in deze Zondagsafdeling dus twee zaken onderwezen: 1. Waarom de Zoon van God Christus genoemd wordt, Vraag 31; 2. waarom de gelovigen naar Hem Christenen genoemd worden, Vraag 32.

Vraag 31: *Waarom wordt Hij Christus, dat is: Gezalfde, genoemd?*

Antwoord: *Omdat Hij van God de Vader verordineerd d), en met de Heilige Geest gezalfd b) is tot onze hoogste Profeet en Leraar c), Die ons de verborgen raad en wil van God, inzake onze verlossing volkomen geopenbaard heeft d), en tot onze enige Hogepriester e), Die ons met de enige offerande Zijns lichaams verlost heeft, en voor ons met Zijn voorbidding steeds intreedt bij de Vader f); en tot onze eeuwige Koning, Die ons met Zijn Woord en Geest regeert, en ons bij de verworven verlossing beschut en bewaart g).*

a. Matth. 1:16; 16:16, Joh. 6:69; 1:42.
b. Jes. 61:1, Luk. 4:18, Ps. 45:8, Hebr. 1:9, Hand. 10:38.
c. Deut. 18:15, Hand. 3:22; 7:37, Matth. 17:5; 23:8.
d. Johs. 1:18; 15:15; 17:6, Matth. 11:27.
e. Ps. 110:4, Hebr. 7:21; 10:2.
f. Rom. 8:34; 5:9v., Ef. 5:2, Hebr. 7:25, 1 Joh. 2:1.
g. Ps. 2:6, Zach. 9:9, Luk. 1:33, Matth. 28:18, Joh. 10:28; 18:36v.

Verklaring van Vraag 31.

Zoals Jezus de naam is van de Middelaar, zo Christus Zijn toenaam. Beide namen kreeg Hij vanwege Zijn ambt. De naam *Christus* heeft Hij onder het Nieuwe Testament gekregen, maar de andere zowel onder het Oude als Nieuwe. En wat Zijn ambt betreft, dit wordt door de naam Jezus niet met zoveel nadruk aangeduid, maar dat wordt door de toenaam veel duidelijker uitgedrukt. Want *Christus* betekent een gezalfde, naar het Griekse woord chrió; en van het Hebreeuwse woord "maschach", d.w.z. hij heeft gezalfd, ontstond het woord "Meschiach", dat veelal *Messias,* d.i. Gezalfde betekent. De Middelaar is *Jezus,* de Zaligmaker, en wel zó, dat Hij tevens de *Christus,* d.w.z. de Gezalfde is, daar Hij het ambt van gezalfde bekleedt. Dit ambt bestaat uit drie delen, n.l. uit Zijn profetisch, priesterlijk en koninklijk ambt. Want onder het Oude Testament werden op Gods aanwijzing deze drie soorten mensen gezalfd. Zo worden dus deze drie delen of bedieningen van de Middelaar door die éne titel *"Christus"* uitgedrukt; en wel om deze drieërlei ambten - en niet slechts om één - heet de Middelaar steeds in de Schrift *Messias* of *Christus.* Want Hij wordt doorgaans voorgesteld als Profeet, Priester en Koning

En het is buiten kijf, dat de profeten, priesters en koningen van het Oude Testament door hun zalving voorbeelden waren van de Messias. Dus besluit men hieruit, dat - aangezien Gods Zoon, Die de Middelaar is, een Profeet, Priester en Koning van Zijn gemeente zijn zou en een Gezalfde genoemd wordt - Hij zulks om deze drie titels gezegd wordt te zijn. Want Wie een Profeet, Priester en Koning is, en Gezalfde genoemd wordt, Die wordt om deze drie ambten zo genoemd.

Aangezien onze Zaligmaker Christus, d.w.z. Gezalfde genoemd wordt, en Hij het ambt van een Gezalfde bekleedt, moet men in het kort nagaan:

1. Wat Christus' zalving betekent, of: in hoever Christus gezalfd is, en Gezalfde genoemd wordt.
2. Welke het profetisch ambt van Christus is;
3. welke Zijn priesterlijk, en
4. welke Zijn koninklijk ambt is.

1. ***Wat Christus' zalving betekent; of: in hoever Christus de Gezalfde is, en Hij zó genoemd wordt.***

De zalving was onder het Oude Testament een ceremonie, waardoor drie soorten personen, n.l. profeten, priesters en koningen in hun ambt gesteld en ingehuldigd werden; en daartoe werden zij gezalfd met olie, die of een bijzondere of een algemene olie was.

Bastingius. Zo werd Eliza als profeet gezalfd door Elia, 1 Kon. 19:16; Akon de hogepriester en diens zonen door Mozes, Ex. 29 en 31; koning Saul en David door Samuël, en koning Salomo door Zadok de priester, en door Nathan de profeet, 1 Sam. 10:1 en 16:12, 2 Kon. 1:34 en 39). Deze zalving betekende enerzijds de verordinering of roeping tot het ambt, en anderzijds de mededeling van de gaven, die hun van node waren, om zo'n gewichtig ambt, als hun opgelegd was, te kunnen vervullen. Dus was de uiterlijke zalving een teken van de innerlijke.

De vergelijking en overéénkomst van het teken met de betekende zaak was deze, dat zoals de olie de lichamen en verdroogde leden vet en smeuïg, maakt, verkwikt en vastmaakt, zodat ze niet gebroken worden, wanneer men ze buigt; en de mensen vlug en vaardig maakt om hun werk te volvoeren: *zó* maakt de Heilige Geest ook ons, die van nature onbekwaam zijn om enig ding te doen, dat Gode aangenaam is, vaardig en bekwaam tot zulke werken, die Gode behagen; ja, Hij geeft ons kracht om volvaardig en gewillig de ambten te vervullen, die God ons heeft opgelegd. Vanwege deze zalving waren vroeger alle profeten, priesters en koningen typen en voorbeelden van de enige gezalfde Messias, Die de enige Leraar, Priester en Koning zijn zou van Zijn gemeente, en alle gaven op het allervolmaaktst, overvloedigst en voortreffelijkst bezitten zou.

De zalving van Jezus Christus bestaat in Zijn verordinering tot het ambt van hoogste Profeet, Priester en Koning der Gemeente, en in de volle schenking der gaven des Heiligen Geestes, zonder mate.

1. Over de *verordinering tot het ambt* van de Gezalfde spreken de volgende teksten: Joh. 7:28: "Ik ben van Mijzelven niet gekomen, maar Hij is waarachtig Die Mij gezonden heeft"; Deut. 18:15, Hand. 3:22: "Want Mozes heeft tot de vaderen gezegd: De Heere uw God zal u een Profeet verwekken uit uw broederen gelijk mij; Dien zult gij horen in alles wat Hij tot u

spreken zal"; Hebr. 5:5: "Christus heeft Zichzelf niet verheerlijkt om Hogepriester te worden, maar Die tot Hem gesproken heeft: Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd"; Ps. 110: 4: "De HEERE heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening Melchizédeks"; Hebr. 7:1: "Want deze Melchizédek was koning van Salem, een priester des Allerhoogsten Gods", en Joh. 18:37: "Gij zegt dat Ik een Koning ben. Hiertoe ben Ik geboren en hiertoe ben Ik in de wereld gekomen, opdat Ik der waarheid getuigenis geven zou."

2. Over de *schenking des Heiligen Geestes: Joh.* 3:34: "Want Dien God gezonden heeft, Die spreekt de woorden Gods; want God geeft Hem den Geest niet met mate"; Ps. 45:8, en Hebr. 1:9: "Gij hebt rechtvaardigheid liefgehad en ongerechtigheid gehaat; daarom heeft U, o God, Uw God gezalfd met olie der vreugde boven uw medegenoten."

Deze zalving behoort tot *de ganse Persoon van Christus,* naar Zijn beide naturen; maar niet op dezelfde manier. Want naar de menselijke natuur wordt Hij gezalfd met de Heilige Geest, en wel zonder mate, op het aller-uitnemendste boven Zijn medegenoten, d.w.z. boven Engelen, mensen, ja alle schepselen. Naar de Goddelijke natuur zalft Hij Zijn menselijke natuur én alle uitverkorenen. Want Hij is zó gezalfd, dat Hij ook Degene is, Die Zelf zalft, d.w.z. de waarachtige God. Daarom wordt de zalving, voor zover zij de schenking van de gaven betekent, aan Christus alleen toegekend naar Zijn menselijke natuur; maar voor zover ze ook de verordinering tot het ambt van Gezalfde betekent, komt ze aan beide naturen van Christus toe, aangezien Hij naar beide (naturen) Middelaar zijn moest.

Nu volgen enkele bezwaren, die zich gemakkelijk laten weerleggen op grond van hetgeen pas gezegd werd.

Tegenwerping 1. Men leest nergens in de Schrift, dat Jezus gezalfd is. *Antwoord.* Hij is ook niet gezalfd met een uiterlijke ceremonie of als een voorbeeld, maar geestelijk en daadwerkelijk, d.w.z.: Hij heeft de zaak zelf ontvangen en gehad, die door de uiterlijke ceremonie der zalving aangeduid wordt, n.l. de Heilige Geest en het ambt van Gezalfde, zoals blijkt uit Jes. 61:1: "De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de HEERE Mij gezalfd heeft", en uit de reeds aangehaalde teksten, zoals Ps. 45, Hebr. 1:3 en Joh. 3:34. Want Hij behoefde geen priesterschap of koningschap te aanvaarden, die voorbeelden waren van een ander, maar een geestelijk, en één, dat reeds te voren door de afbeelding van anderen afgebeeld was. Daarom was het nodig, dat zoals Zijn priesterschap en koningschap was, evenzo Zijn zalving zijn zou, n.l. niet een uiterlijk teken, maar een zalving, die reeds betekend was; niet een voorbeeld, maar door de voorbeelden betekend; geen uiterlijk, maar een geestelijk priesterschap en koningschap, opdat er overeenkomst en vergelijking zou zijn tussen het ambt en de zalving. En van zulk een zalving van Christus spreekt de Schrift in beide Testamenten.

Tegenwerping 2. Al zou men toegeven, dat Hij op zulk een wijze Gezalfde genoemd wordt, dan nog schijnt Hij niet gezalfd te kunnen worden, omdat Hij God is. Want God kan niet gezalfd worden.

Antwoord. Wij geven toe, dat Christus niet gezalfd kan worden met gaven ten opzichte van Zijn Godheid.

1. Want aan de Godheid kan geen wijsheid, rechtvaardigheid, macht of andere gaven toegevoegd worden.

2. Omdat de Heilige Geest Christus naar Zijn Godheid, niet minder toekomt dan de Vader. Daarom, zoals niemand de geest gegeven kan worden, die hij al heeft, evenmin kan iemand aan God de Geest geven, Die Hem toebehoort, en uit Hem, ja Zijn eigendom is.

Aanhoudend bezwaar. Indien Christus niet naar Zijn Godheid gezalfd kon worden, dan moet Hij alleen Profeet, Priester en Koning, d.w.z. Middelaar zijn naar Zijn mensheid. Want naar de natuur, waarnaar Hij gezalfd kon worden, alleen naar die natuur is Hij de Middelaar. Hij kon uitsluitend naar Zijn mensheid gezalfd worden, dus is Hij daarnaar alleen de Middelaar.

Antwoord. Aangezien de zalving (zoals al eerder opgemerkt werd) niet alleen de mededeling van de gaven des Heiligen Geestes in zich bevat, maar ook de verordinering tot het Middelaarsambt - hoewel alleen de mensheid de Heilige Geest ontvangen kan - wordt daarom Christus' Godheid niet uitgesloten van de zalving, omdat deze verordinering ook aan de Godheid toegekend wordt.

Wanneer er gezegd wordt, dat Christus niet naar Zijn Godheid gezalfd kan worden, dan wordt dat verstaan van het éne deel der zalving, n.l. van de mededeling der gaven. En Christus is Middelaar niet alleen naar het éne deel der zalving, maar naar beide delen. Want naar Zijn Godheid is Hij alleen verordineerd tot het ambt; doch naar Zijn mensheid is Hij én verordineerd én bekwaam gemaakt. Dus is Hij naar beide naturen gezalfd, en naar beide (naturen) ook Middelaar.

Het antwoord zal nog duidelijker zijn, wanneer men deze reden ontkennenderwijs als volgt voorstelt: naar welke natuur Christus niet gezalfd is, noch door verordinering noch door het ontvangen der gaven: naar die natuur is Hij geen Middelaar. Naar Zijn Godheid is Hij niet gezalfd, wat betreft het, ontvangen der gaven; maar wel wat betreft de voorverordinering tot het ambt. Want de Godheid kan niet gezalfd worden, en heeft ook niet de ontvangst der gaven nodig, aangezien Zij uit zichzelf volkomen is, en door haar eigen krachten voldoende voorzien is, om het Middelaarambt te vervullen. Maar Zij kon gezalfd worden met de eeuwige verordinering van deze Persoon, Die het Woord is, tot het verlossings-ambt, zoals de Schrift ons leert. Dus blijft vaststaan, dat Christus gezalfd is ten opzichte van Zijn beide naturen, hoewel op verschillende wijze. En derhalve is Hij ook ten opzicht van beide naturen Profeet, Priester en Koning van Zijn Kerk, en draagt Hij het ambt van Middelaar ook naar beide naturen. Op dit punt dienen de eenvoudigen twee regels in acht te nemen.

De eigenschappen van de éne natuur van de Middelaar worden aan de gehele Persoon toegeschreven door een oneigenlijke spreekwijze, die bij de oudvaders heet: "de mededeling der eigenschappen"[1]. Maar men dient dit alleen te verstaan ten opzichte van die natuur, waaraan deze eigenschappen toebehoren; b.v. *God wordt geboren, lijdt en sterft,* n.l. naar Zijn mensheid. De Mens Christus is almachtig, eeuwig, alomtegenwoordig, n.l. naar Zijn Godheid.

Maar de namen van het ambt des Middelaars worden aan de gehele Persoon toegekend ten opzichte van beide naturen; terwijl intussen elke natuur haar eigenschappen behoudt en het verschil in werkingen. Want om het ambt van Middelaar te vervullen, wordt zowel de Goddelijke als menselijke natuur vereist, en haar beider werkingen, zodat elke natuur haar eigen werk verricht, dat haar te doen staat; echter zó, dat zij onderling steeds gemeenschap hebben en bewaren.

2. ***Wat Christus' profetisch ambt is.***

[1] In de dogmatiek "Communieatio idiomatum" genoemd.

Nu volgt een korte uiteenzetting van het drieërlei ambt, waartoe Christus gezalfd is. Vooraf moet men echter eerst weten, wat een profeet, een priester en koning is. Dit kan men weten uit de, delen van het ambt, dat zij bedienen. Eerst dan iets over het profetisch ambt.

Het woord *profeet* komt van een *Grieks* woord prophèmi, d.w.z.: *ik zeg vooruit;* of: ik verkondig toekomstige dingen. Een profeet is in het algemeen iemand, die van God geroepen is, om de mensen Zijn wil bekend te maken en uit te leggen aangaande de dingen, die aanwezig of toekomstig zijn. Want anders zouden de mensen die wil niet kunnen kennen.

Een profeet is een dienaar Of het hoofd van de profeten. De profeten die dienaars zijn, komen zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament voor. De profeten uit het Nieuwe Testament zijn ook weer onderscheiden in bijzondere en algemene.

Een *profeet in het Oude Testament* is iemand, die van God Zelf onmiddellijk geroepen en gezonden is, om de dwalingen en gebreken te bestraffen, onder bedreiging van straffen en onder aansporing van de mensen om zich te bekeren; om de leer en godsdienst te zuiveren van alle valse inmengselen; om te verklaren en uit te leggen de beloften inzake de Messias, Zijn weldaden en koningschap; om toekomstige dingen te voorzeggen; en tenslotte ook om bepaalde raadslagen aangaande de goede regering mee te delen; terwijl hij Goddelijke en zekere getuigenissen bezit, dat hij in de leer niet dwalen kan.

Een *profeet in het Nieuwe Testament* in *bijzondere* zin is iemand, die van God geroepen en begiftigd is met de gave om te profeteren, d.w.z. om toekomende dingen te voorzien en te voorzeggen, zoals Paulus, 2 Thess. 2 en 1 Tim. 4; Petrus, blijkens 2 P. 3; Agabus, Hand. 11:28 en de discipelen, Hand. 21:4, enz.

Een profeet in het Nieuwe Testament, *in het algemeen* gesproken, is iedereen, die de gave bezit om de Schrift te verstaan, en geroepen wordt om de Schriften der Profeten en Apostelen uit te leggen, en om die aan alle mensen en aan ieder persoonlijk op zijn tijd en plaats, tot stichting toe te passen. Zo wordt het woord profeet gebruikt in 1 Kor. 14:3-5, en 29.

Het *Hoofd der profeten* is Christus, de Zoon van God, Die door Hem in den beginne, in het paradijs, is verordineerd en gezonden, om het menselijke geslacht Zijn wil te openbaren, de dienst van Zijn Woord en sacramenten in te stellen, en tenslotte om het Evangelie te verkondigen, en Zich in het vlees te openbaren, door middel van Zijn leer, werken en Goddelijke wondertekenen, dat Hij de eeuwige Zoon en het Woord van de eeuwige Vader is, ééns-Wezens met de Vader, de hoogste Leraar der Gemeente, de Auteur van de Evangelische leer, waardoor Hij de Heilige Geest geeft en het geloof ontsteekt in de harten der uitverkorenen, door de Apostelen te zenden en Zich uit het menselijke geslacht een Gemeente te vergaderen, waardoor Hij gehoord, aangeroepen en gediend wil worden, Deut. 18:15 en 18, Jes. 61:1, Matth. 3:17 en 17:5; Joh. 1:18 en 15:15; Hebr. 1:1.

Dus bestaat het profetisch of leerambt van Christus hierin:

1. Dat Hij de verborgen wil van God, inzake de verlossing van het menselijke geslacht, uit de schoot des Vaders voortbrengen moest, en aan Engelen en mensen openbaren, Joh. 1:18: "De eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard", en Joh. 8:26: "De dingen die Ik (nl Christus) van Hem gehoord heb, dezelve spreek Ik tot de wereld."

2. De Wet uitleggen, verkondigen en van alle vervalsingen zuiveren, Matth. 5-7.

3. De dienst des Evangelies instellen en onderhouden; profeten, apostelen, leraars en andere dienaars der Gemeente verwekken en zenden, en hen voorzien met gaven, tot hun roeping vereist, Joh. 20:21: "Gelijkerwijs Mij de Vader gezonden heeft, zend Ik ook ulieden"; Ef.

4:11: "Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leraars"; Luk. 11:49: "Waarom ook de Wijsheid Gods zegt: Ik zal Profeten en Apostelen tot hen zenden", enz.; 21:15: "Ik zal u mond en wijsheid geven, welke niet zullen kunnen tegenspreken noch wederstaan, allen die zich tegen u zetten", en 1 P. 1:11: Christus' Geest heeft door de Profeten gesproken.

4. Door de dienst van Hemzelf en van anderen krachtig werken in de harten der uitverkorenen, hun verstand verlichten door het licht des Heiligen Geestes, hen innerlijk leren, en de wil der mensen bewegen tot geloof en gehoorzaamheid aan het Evangelie, Matth. 3:11: "Ik (zegt Johannes de Doper) doop u wel met water tot bekering; maar Die na mij komt Die zal u met den Heiligen Geest en met vuur dopen." Luk. 24:45: "Toen opende Hij hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden." Ef. 5:25v.: Christus heeft "Zichzelven voor haar overgegeven; opdat Hij haar heiligen zoude, haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord." Marc. 16:20: "En zij uitgegaan zijnde, predikten overal, en de Heere wrocht mede en bevestigde het Woord door tekenen, die daarop volgden." Hand. 16:14: "En een zekere vrouw, met name Lydia, die God diende, hoorde ons, welker hart de Heere heeft geopend, dat zij acht nam op hetgeen van Paulus gesproken werd." En Hand. 14:3: "Vrijmoediglijk sprekende in den Heere, Die getuigenis gaf aan den Woorde Zijner genade en gaf, dat tekenen en wonderen geschiedden door hun handen."

Kortom: *Christus is onze Profeet*, omdat Hij:

1. ons de verborgen wil van God heeft geopenbaard, het Evangelie voortbrengende uit de schoot des Vaders.
2. Hij is de Auteur en Onderhouder van de kerkedienst.
3. Hij is krachtig werkende door de dienst van Hemzelf en van anderen.

Deze drie dingen heeft Hij van het ontstaan der Gemeente af gedaan, en zal ze door Zijn autoriteit en macht blijven doen tot aan het einde der wereld; waarom Hij ook in de Schrift het Woord en de Wijsheid des Vaders genoemd wordt.

Zo is het nu uit dit alles openbaar, welk een groot onderscheid er is tussen Hem en andere profeten. Want:

(1) Christus is de Zoon van God en de Heere van allen. De andere profeten zijn alleen mensen en dienstknechten.

(2) Christus brengt het Woord uit de schoot des Vaders, zonder middel van een ander; Hij komt te voorschijn als een Gezant en Bode van de Vader, tot de mensen afgezonden; daarom is Hij het Hoofd der profeten. De anderen worden door Hem geroepen, en zij ontvangen van Hem de gave der profetie.

(3) Christus is de Wijsheid des Vaders, ook naar Zijn mensheid, en overtreft als zodanig alle anderen in gaven.

(4) Christus is de Auteur van de leer en dienst; de anderen niet.

(5) Christus werkt krachtig door Zijn eigen en anderer stem; Hij schenkt de Heilige Geest, Hij wederbaart de uitverkorenen. De anderen zijn slechts instrumenten en medewerkers van Christus.

(6) Christus' leer is duidelijker en overvloediger dan die van Mozes en van andere profeten in het Oude Testament.

(7) Tenslotte heeft Christus ook autoriteit en macht om van Zichzelf te leren; de anderen hebben het van Christus. Wij geloven de woorden van Christus om Hemzelf, maar die

van de anderen, omdat Christus door (middel van) hen spreekt, Hebr. 1:1 en 3:3; Joh. 1:16 en 16:14, Matth. 17:5, en Marc. 10:7.

3. ***Wat het priesterambt van Christus inhoudt.***

Een priester *in het algemeen* is iemand, die van God verordend is om offeranden op te offeren, te bidden en anderen te onderwijzen.

Een priester is Of een voorbeeldende Of Eén, Die voorafgebeeld is. Een *voorbeeldende* priester is iemand, van God verordend om voorbeeldende offeranden te offeren, en om voor zichzelf en voor anderen te bidden, ook om het volk te leren aangaande Gods wil en inzake de Messias. Zó waren alle priesters van het Oude Testament. Onder hen was er één opper- of Hogepriester, die als het voornaamste voorbeeld van de Messias jaarlijks eenmaal alléén inging met een zeer heerlijk kleed, in het Heilige der Heiligen, met bloed en reukwerk, om voor zichzelf en voor het volk te bidden, en om met God te spreken, Hebr. 9:7. De anderen waren onderpriesters, geordend tot de verdere dienst van God.

Tegenwerping. Als het ook het ambt der priesters was om te leren, waarin waren zij dan van de profeten onderscheiden?

Antwoord. Hoewel hun allen tezamen het leerambt bevolen was, toch waren zij onderling op verschillende wijze onderscheiden.

1. De profeten werden door God Zelf onmiddellijk verwekt uit alle geslachten. De priesters werden in de middellijke weg, alleen uit het geslacht Levi geordend.

2. De profeten leerden extraordinair, maar de priesters hadden een gewone dienst te vervullen.

3. De profeten ontvingen de leer onmiddellijk van God Zelf. De priesters leerden die uit de Wet.

4. De profeten hadden Goddelijke getuigenissen, dat ze niet dwaalden; de priesters konden dwalen en dwaalden ook menigmaal in de leer, door van de Wet af te wijken, en werden daarom door de profeten bestraft.

De *voorgebeelde Priester* is de Zoon van God, verordineerd van de Vader, en gezalfd met de Heilige Geest, opdat Hij de menselijke natuur aangenomen hebbende, de raad van God inzake de verlossing zou openbaren, en Zichzelf zou opofferen tot een Zoenoffer voor de zonden. van het menselijke geslacht, en door Zijn voorbidding voor de uitverkorenen de vergeving der zonden, de gerechtigheid en het eeuwige leven zou verkrijgen en hun meedelen; daarbij bezat Hij getuigenis, dat Hij van de Vader stellig verhoord zou worden en macht bezat om Zijn gemeente te verzamelen en te heiligen, Ps. 110:4, Hebr. 5:6 en 20; 7:17.

Zo is dus het priesterambt van Christus:

1. de mensen inzake God te onderwijzen, en wel op een andere manier dan de andere priesters deden; d.w.z. niet alleen uitwendig door het Woord, maar ook innerlijk in het hart door de Heilige Geest.

2. Zichzelf op te offeren tot een Slachtoffer voor de zonden der uitverkorenen.

3. Voor de gemeente te bidden, en steeds in de hemel bij de Vader een Voorspraak voor ons te zijn, of Hij ons in genade wil aannemen omwille van Zijn voorbidding, en om de eeuwige kracht en het vermogen van Zijn offerande; daar Hij de belofte had, dat Hij verhoord zal

worden in alles, wat Hij begeert.

4. Zijn offerande aan degenen toeëigenen, voor wie Hij bidt, d.w.z. de gelovigen in genade aannemen, en bewerken, dat de Vader hen ook aanneemt; en ten laatste krachtig in ons hart het geloof werken, waardoor wij Zijn verdiensten omhelzen; en ons door de Heilige Geest te wederbaren tot een nieuw, ja tot het eeuwige leven.

Hieruit is het nu duidelijk, hoe Christus van de andere priesters onderscheiden is. Want:

1. de anderen leren alleen met de uiterlijke stem; Christus daarentegen leert ook met innerlijke bekrachtiging van de Heilige Geest
2. De anderen bidden alleen hier op aarde voor het volk, en niet voortdurend, en ook verkrijgen zij niet steeds, wat zij begeren. Christus bad hier op aarde voor de Zijnen, en bidt ook nu nog voor hen in de hemel, ja tot in eeuwigheid, en Hij wordt in alles verhoord.
3. De anderen kunnen Christus' weldaden voor niemand verdienen of ze hun toeëigenen. Christus verdient niet alleen, maar past ook de uitverkorenen de gerechtigheid en het eeuwige leven toe.
4. De anderen offeren voor de zonden van zichzelf en van anderen, en zij offeren niet zichzelf, maar andere offers; maar Christus heeft niet voor Zijn eigen, maar voor onze zonden Zichzelf door de eeuwige Geest Gode onstraffelijk opgeofferd, Hebr. 9:4.

4. ***Wat het koninklijk ambt van Christus is.***

Een koning is iemand, door God geordend om over een volk alleen de heerschappij te voeren, en het volgens eerlijke wetten te besturen; voorzien met macht, om de goeden te belonen en de kwaden te straffen, zijn onderdanen tegen de vijanden te beschermen, zonder zelf een ander als heer boven zich te hebben.

Christus, *de Koning der koningen,* is door God Zelf onmiddellijk verordineerd, opdat Hij de gemeente, door Zijn bloed verkregen, zou verzamelen, regeren door Zijn Woord en Geest, en tegen alle lichamelijke en geestelijke vijanden beschermen, en tenslotte met eeuwige beloningen te vereren. en de vijanden in de eeuwige straffen te werpen, Openb. 19:13 en 16: "En Zijn naam wordt genaamd het Woord Gods. En Hij heeft op Zijn kleed en op Zijn dij dezen Naam geschreven: Koning der koningen en Heere der heren"; vgl. ook Ps. 2:6, Zach. 9:9, Luk. 1:32 en Hebr. 1:8.

Zo is het dus Christus' koninklijk ambt:

1. De Gemeente te regeren door Zijn Geest en Woord, d.w.z. niet alleen in Zijn Woord ons te kennen geven wat wij doen moeten, maar ons ook kracht verlenen om het te kunnen doen.
2. Ons beschermen tegen de uiterlijke en innerlijke vijanden, enerzijds door ons met Zijn vermogen te beschutten, en anderzijds door ons met Zijn Heilige Geest te ondersteunen, ten einde alle aanvallen te kunnen weerstaan.
3. De Gemeente versieren met gaven en heerlijkheid, en tenslotte haar_van alle kwaad verlossen, maar de vijanden overwinnen en door Zijn macht bedwingen, en na hen tenslotte totaal overwonnen te hebben, ze tot de eeuwige straffen verdoemen.

Over de naam, waardigheid en ambten van de Christenen.

Vraag 32: *Maar waarom wordt gij een Christen genaamd [a])?*

Antwoord: *Omdat ik door het geloof een lidmaat van Christus b), en alzo Zijner zalving deelachtig ben c), opdat ik Zijn naam belijde d), en mijzelf Hem tot een levend dankoffer offere e), en met een vrij en goed geweten in dit leven tegen de zonde en de duivel strijde, en hiernamaals in eeuwigheid met Hem over alle schepselen regere f).*

a. Hand. 11:26; 26:28, 1 P. 4:16.

b. 1 Kor. 6:15; 12:12, Ef. 5:30.

c. Jes. 59:21, Joël 2:28, Hand. 2:17, 1 Joh. 2:20 en 27; 3:24; 4:13.

d. Matth. 10:37 en 33, Luk. 12:8v., Mark. 8:38, Luk. 9:26.

e. Rom. 12:1, Openb. 1:6; 5:10, 1 P. 2:5 en 9, Hebr. 13:16.

f. 1 Tim. 1:18v., 2 Tim. 2:12; 4:7v., Rom. 6:12v., Luk. 22:28-30, Openb. 1:6; 2:26; 3:21.

Verklaring van Vraag 32.

In deze vraag wordt niet alleen de naam, maar voornamelijk de waardigheid en vertroosting, d.w.z. de gemeenschap der christenen mét Christus, als leden met hun Hoofd, en het ambt der christenen behandeld.

De naam "Christenen" werd het eerst gebruikt voor de volgelingen van Christus' leer, in de tijd van de Apostelen (krachtens Goddelijke openbaring) te Antiochië, waar zij te voren "broeders" en "discipelen" genoemd waren, Hand. 11:26.

Het woord "christen" komt van *Christus*, en betekent iemand, die aan de Gezalfde of aan de zalving deel heeft, d.w.z. die een discipel van Christus is, de leer en het leven van Christus navolgt; die Hem ingeplant zijnde, met Hem gemeenschap heeft door het geloof. In het algemeen wordt hij een *christen* genoemd, die zich voor een discipel van Christus uitgeeft en zich naar Christus laat noemen, hetzij hij dit waarachtig of geveinsd doet. Deze naam wordt niet slechts in de Heilige Schrift gevonden, zoals in Hand. 26:28 en 1 Petr. 4:16, maar ook bij heidense schrijvers, zoals Suetonius, Tacitus, Plinius en anderen.

Daarom zijn er tweeërlei christenen. Sommigen zijn schijnchristenen; maar geen waarachtige; zoals b.v. de geveinsde huichelaars, die gedoopt zijn en het christelijke geloof met de mond belijden en in de uiterlijke vergadering der geroepenen verkeren, maar zonder boetvaardigheid en geloof.

Anderen zijn *ware* christenen, die gedoopt zijn en het Christelijk geloof niet alleen met de mond belijden, maar het ook uit hun boetvaardigheid en werken tonen, en daarom ook door het geloof waarachtige leden van Christus zijn en aan Zijn zalving deel hebben. Alle ware christenen moeten zich ook in het openbaar christen betonen, volgens Christus' bevel in Matth. 5:16: "Laat uw licht alzo schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien", en Jak. 2:18: "Toon mij uw geloof uit uw werken."

Intussen zijn het niet allen ware christenen, die zich daarvoor openlijk uitgeven. "Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren", Matth. 20:16; en Christus zal tot de geveinsden zeggen: "Ik heb u nooit gekend", Matth. 7:23. Nu wordt hier niet gehandeld over de geveinsden of naamchristenen, maar over de ware en oprechte christenen.

Zo wordt er dan gevraagd, *waarom wij christenen genoemd* worden, en niet, waarom wij

slechts alleen die naam dragen. (Want het is duidelijk, dat wij zo naar Christus genoemd worden), maar waarom wij, die in de Naam van Christus gedoopt zijn en in Hem geloven, christenen, d.w.z. gezalfden genoemd worden; en welke troost, waardigheid en verplichting deze naam voor ons meebrengt.

De oorzaken waarom wij zo heten, worden in het antwoord aangewezen tweeërlei te zijn, n.l.

A. de inlijving in Christus door het geloof, en

B. het genieten van Christus' zalving. Uit het eerste vloeit het tweede voort.

B. Van de eerste oorzaak wordt in de Catechismus gezegd: "Omdat ik door het geloof een lidmaat van Christus ben." Een lidmaat van Christus worden, betekent: Hem ingeplant te zijn door dezelfde Heilige Geest, Die in Hem en in ons woont, en door Hem versierd te worden met dezelfde gerechtigheid en hetzelfde eeuwige leven, dat in Hem is. En aangezien deze gerechtigheid in dit leven onvolmaakt is, dient men Gode te behagen vanwege Zijn gerechtigheid, die ons door het geloof toegerekend wordt. Van deze onze gemeenschap en vereniging met Christus, als van de leden met het hoofd (door welk beeld de Schrift deze zaak doorgaans verklaart) spreken de volgende teksten, Rom. 12:5: "Alzo zijn wij velen één lichaam in Christus"; 1 Kor. 6:15: "Weet gij niet dat uw lichamen Christus' leden zijn?", en vers 17: "Die den Heere aanhangt, is één geest met Hem"; zo ook 1 Kor. 12:12; Ef. 4:15v.: "Maar (opdat wij) de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem Die het Hoofd is, namelijk Christus; uit Welken het gehele lichaam bekwamelijk samengevoegd en samen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in zijn mate, den wasdom des lichaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwing in de liefde."

Christus is op drieërlei wijze het *Hoofd.*

1. Vanwege de grootst mogelijke volmaaktheid, die er in Hem is. Want Hij is God en Mens, Die alle andere schepselen in persoon en gaven overtreft, Kol. 2:9: "Want in Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk." Alleen Hij doopt met de Heilige Geest, Matth. 3:11.

2. Vanwege Zijn ontzag, heerlijkheid en majesteit, waardoor Hij Zich betoont de Koning, Heere en Erfgenaam van alle dingen te zijn, ook in Zijn (thans) aangenomen verheerlijkte natuur. Want zoals God dóór Hem alle dingen geschapen heeft, zo heeft Hij Hem ook gemaakt tot een Erfgenaam van alle dingen, en tot een Regeerder van Zijn huis, hetwelk is Zijn gemeente, lib. 1:2 en 3:6. 3. Vanwege Zijn ambt. Hij is de Verlosser en Heiligmaker der Gemeente, en over allen gesteld, die Hij regeert en levend maakt, zoals het hoofd het gehele lichaam regeert en levend maakt.

Wij worden ook op drieëerlei wijze *lidmaten* van Christus genoemd.

1. Omdat wij door het geloof en de Geest zó aan Hem gehecht, en ook onderling zó aan elkaar verbonden zijn, als de leden aan het hoofd, en die weer onderling aan elkaar, Ef. 3:17: "Opdat Christus door het geloof in uw harten wone."

2. Omdat wij Christus zo ingeplant zijnde, door Hem levend gemaakt en geregeerd worden, en uit Hem, als uit een fontein, alle goederen scheppen. Ook hebben wij geen blijvend leven in ons, tenzij wij in Hem blijven; zoals de leden, wanneer zij van het hoofd afgescheiden worden, niet in leven blijven, Joh. 15:6: "Zo iemand in Mij niet blijft, die is buiten geworpen gelijkerwijs de rank en is verdord."

3. Omdat zoals de leden van het lichaam verschillende krachten en functies hebben, en toch alle werkingen van alle leden zich uitstrekken tot onderhouding van het lichaam: zo hebben

de lidmaten van Christus ook verschillende gaven, doch al deze gaven worden hun gegeven tot stichting van het lichaam, d.w.z. van de Gemeente, Rom. 12:4-6: "Want gelijk wij in één lichaam vele leden hebben, en, de leden alle niet dezelfde werking hebben; alzo zijn wij velen één lichaam in Christus, maar elkeen zijn wij elkanders leden. Hebbende nu verscheidene gaven, naar de genade die ons gegeven is," enz.

Deze *overeenkomst* van het beeld met de zaak zelf, is zeer duidelijk en gepast. Want

1. zoals alle leden één hoofd hebben, waarmee zij tezamen gevoegd zijn door de zenuwen en onderling samenhangen, en wanneer het leven, de bewegingen en het gevoel door het ganse lichaam verbreid worden: zó is Christus het enige Hoofd der gemeente, met Wie alle gelovigen als lidmaten door de Heilige Geest samengevoegd, onderling door de liefde samengroeien tot één lichaam, en uit welk Hoofd de levendmakende Geest verspreid wordt in alle leden, opdat zij door die Geest levend gemaakt en geregeerd worden.

2. Zoals in het lichaam verschillende leden en ook verschillende functies der leden zijn, en er toch maar één leven al de leden beweegt, zo zijn in het lichaam der Gemeente verscheidene leden en gaven, maar alleen één Geest, door Wiens kracht elk lid zijn werk volbrengt en zijn functie vervult.

3. Tenslotte: zoals het hoofd gesteld is op de hoogste plaats van het lichaam, als een woonstede van alle uiterlijke en inwendige zintuigen, en als een fontein des levens, zó heeft ook Christus de hoogste plaats in de Gemeente vanwege Zijn volmaaktheid, waardigheid en ambt, als Die den Geest heeft zonder mate, en uit Wiens volheid, als uit een onuitputtelijke fontein van alle mogelijke goederen, wij allen ontvangen. Maar in de lidmaten zijn bepaalde maten der gaven, die van Christus als het Hoofd, in hen uitgestort worden.

B. De andere oorzaak, waarom wij christenen genoemd worden, is: "omdat wij door het geloof de zalving van Christus deelachtig zijn." Dit leert de overeenstemming van dezelfde namen. Want Christus betekent Gezalfde, en een christen heeft aan de Gezalfde of aan de zalving deel. Wij heten dus christenen, omdat wij ook mét Christus gezalfd zijn, of omdat wij aan Zijn zalving gemeenschap hebben.

Nu zou u kunnen vragen, wat deze *onze zalving* dan betekent.

Antwoord. Christus' zalving (zoals al eerder uiteengezet werd) betekent twee dingen: de verordinering tot het ambt van Gezalfde, én de mededeling van de Heilige Geest; óf: 1. het ambt, en 2. de gaven.

Aan deze beide zalvingen geeft Christus ons deel.

Ten eerste: *Zijn ambt.* Want Hij maakt ons tot profeten, priesters en koningen, zoals er staat in 1 P. 2:9: "Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zoudt verkondigen de deugden Desgenen Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht"; Openb. 1:6: "Die ons gemaakt heeft tot koningen en priesters Gode en Zijnen Vader", en 5:9v.: "Gij zijt geslacht en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed, uit alle geslacht en taal en volk en natie; en Gij hebt ons onzen God gemaakt tot koningen en priesteren; en wij zullen als koningen heersen op de aarde."

Ten tweede maakt Hij ons ook *Zijn gaven deelachtig.* Want Hij geeft ons door het geloof niet alleen deel aan Zijn weldaden, maar stort ook over ons, Zijn lidmaten, verscheidene gaven

van Zijn Geest uit; en Zijn Geest zit niet stil (Letterlijk: is niet ledig), maar werkt dezelfde gaven in ons, als Hij in Hem (n.l. Jezus Christus) werkt; echter zó, dat Hij alleen méér gaven heeft dan wij allen tezamen, en dan veel volmaakter en heerlijker (dan bij ons). Vgl. 1 Joh. 2:20: "Doch gij hebt de zalving van den Heilige en gij weet alle dingen"; 1 Kor, 12:7: "Een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven tot hetgeen oorbaar is"[1], en Rom. 8:11: "Indien de Geest Desgenen Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door Zijnen Geest, Die in u woont."

"Opdat ik Zijn Naam belijde", enz.

De gemeenschap of genieting van Christus' zalving wordt verklaard, op welke manier en hoe wij profeten, priesters en koningen zijn.

Ten eerste maakt Christus ons Zijn profetisch ambt en waardigheid deelachtig, als Hijzelf ons profeteert[2], d.w.z. *als Hij ons door Zijn Woord en Geest krachtig onderwijst;* en vervolgens maakt, dat ook wij profeteren, d.w.z., dat wij Zijn Naam belijden en groot maken. Dit is ons profetisch ambt: God en Zijn wil waarachtig kennen, en Hem daarna getrouw en standvastig ten overstaan van de wereld belijden, opdat Hij door ons geprezen worde, en velen tot Christus geleid worden.

Wij zijn dus profeten: 1. omdat wij de wil van God kennen; 2, omdat wij die trouw, onversaagd en standvastig belijden, Hand. 2:17: "Uwe zonen en uw dochters zullen profeteren", en Matth. 10:32: "Een iegelijk dan, die Mij belijden zal voor de mensen, dien zal Ik ook belijden voor Mijnen Vader, Die in de hemelen is."

Het *onderscheid* tussen Christus' profetisch ambt en het onze bestaat hierin:

Ten eerste: *Dat Hij de Geest heeft zonder mate,* en de Auteur is van alle profetieën. Maar wij hebben slechts enkele gaven, n.l. der kennis, der wijsheid en der profetie; en deze gaven hebben wij van Hem. Dat Hij krachtdadig onderwijst, en door de Heilige Geest de harten buigt; maar wij zijn alleen maar uiterlijke instrumenten.

Ten tweede. Hij maakt ons ook Zijn *priesterlijk* ambt en waardigheid deelachtig, wanneer Hij Zichzelf voor ons heiligt, Joh. 17, en ons ook tot priesters maakt, Openb. 1, die Gode de offeranden der dankbaarheid en des lofs opofferen.

Dit is dus onze priesterlijke waardigheid en ambt:

1. Anderen te leren, en de kennis van de ware God bij anderen verbreiden, Luk. 22:32: "En gij, als gij eens zult bekeerd zijn, zo versterk uw broeders."
2. Wanneer wij God dan recht kennen, Hem ook aanroepen.
3. God dienen en Hem dankoffers toebrengen, bestaande in:
    1. onszelf, door de oude mens te doden, onze leden Gade tot wapenen der gerechtigheid te stellen, en Hem uiterlijk en innerlijk een ware gehoorzaamheid te bewijzen, Rom. 6:13 en 12:1.

[1] V.d. Honert heeft i.p.v. "oorbaar" openbaar.....
[2] V.d. Honert heeft hier: "profeteert in ons"

2. Onze gebeden, Hebr. 13:15: "Laat ons dan door Hem altijd Gode opofferen een offerande des lofs, dat is, de vrucht der lippen die Zijnen Naam belijden."
3. De aalmoezen, Hand. 10:4: "Uwe gebeden en uw aalmoezen zijn tot gedachtenis opgekomen voor God", en Hebr. 13:16: "Vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet; want aan zodanige offeranden heeft God een welbehagen"; Fil. 4:18.
4. De belijdenis des Evangelies, Rom. 15:16: "Het Evangelie Gods bedienende, opdat de offerande der heidenen aangenaam worde, geheiligd door den Heiligen Geest."
5. Het kruis en tegenspoed, die ons van Godswege wordt toegezonden, geduldig verdragen, Fil. 2:17: "Indien ik ook tot een drankoffer geofferd worde over de offerande en bediening uws geloofs, zo verblijde ik mij en verblijde mij met u allen", en 2 Tim. 4:6: "Want ik word nu tot een drankoffer geofferd en de tijd mijner ontbinding is aanstaande." Dit priesterambt deelt ons Christus mede, ten dele wanneer Hij in ons bewerkt, dat wij deze dankoffers Gode kunnen opofferen; ten dele wanneer Hij teweegbrengt, dat ze Gode aangenaam zijn, immers geheiligd door Zijn offerande.

Hieruit laat zich nu licht verstaan, dat Christus' priesterambt en offeranden en de onze zeer veel onderling verschillen.

Want:

1. Christus' offerande is zowel een zoen- als een dankoffer, terwijl onze offeranden alleen dankoffers zijn. De Vaderen onder het Oude Testament offerden ook dankoffers (want deze offers moeten steeds in de Gemeente aanwezig zijn, van het begin tot het einde toe), en bovendien ook nog andere voorbeeldende offeranden. Maar niet een van onze offers is voorbeeldende, ja zelfs de offerande van Christus Zelf was dat niet. (Want Hij heeft geen voorbeeldende, maar een voorgebeelde offerande, die de zaak zelf was, geofferd; zoals Hij ook niet een voorbeeldende, maar een voorgebeelde Priester was). Maar onze offers zijn dankoffers.

2. Christus' offerande is volmaakt, maar de onze is onvolmaakt, en met veel zonden besmet.

3. Christus' offerande verdient bij God, en bezit veel kracht om haar eigen waardigheid. De onze verdienen niets, noch behagen ze God om haarzelf, maar alleen om Christus' offerande, waardoor de onze geheiligd worden.

Ten derde. *Christus maakt ons Zijn koninkrijk deelachtig*, als Hij ons Zijn overwinning schenkt, 1 Kor. 15; en als Hij ons maakt tot gebieders over alle schepselen, overwinnaars van de vijanden, en medegenoten van Zijn heerlijkheid, Openb. 3:21: "Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon"; Luk. 22:30: Opdat gij "zit op tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls."

Onze *koninklijke* waardigheid is van deze aard:

1. Dat wij in Christus gebieders zijn over alle schepselen, 1 Kor. 3:21: "Alles is uwe."

2. Dat wij door het geloof in dit leven tegen de zonde, de duivel en de wereld met een vrije en goede consciëntie strijden en overwinnen, 1 Tim. 1:18v.: Dat gij "den goeden strijd strijdt; houdende het geloof en een goede consciëntie." Lansbergen noemt verder: Rom. 6:12: "Dat dan de zonde niet heerse in uw sterfelijk lichaam, om haar te gehoorzamen in de begeerlijkheden deszelven lichaams"; Ef. 4:27: "En geeft den duivel geen plaats", en 6:11: "Doet aan de gehele wapenrusting Gods, opdat gij kunt staan tegen de listige omleidingen des

duivels"; 2 Petr. 5:9: "Wederstaat" den duivel, "vast zijnde in het geloof." In deze strijd moeten wij - zoals de Catechismus het uitdrukt - met een vrije en goede consciëntie strijden. Onze consciëntie is vrij, wanneer wij ons alleen aan Christus, ons Hoofd en enige Koning houden, en weten, dat wij door Hem bevrijd, aan niemand anders dan aan Hem verbonden zijn, en dat ook niemand over ons macht of geweld bezit. Met een goede consciëntie strijden wij, wanneer ons gemoed en hart zuiver en oprecht, met een reine ijver, zonder geveinsdheid voor God staat. Wanneer dit geschiedt, behouden wij het geloof, vgl. 1 Joh. 5:4: "En dit is de overwinning die de wereld overwint, namelijk ons geloof", terwijl wij anders, wanneer wij "een goede consciëntie verstoten", "van het geloof schipbreuk" moeten lijden, 1 Tim. 1:19.

3. Dat wij door de kracht van Christus tenslotte over al onze vijanden triomferen, en met Hem in heerlijkheid voor eeuwig regeren zullen, 2 Tim. 2:12: "Indien wij verdragen, wij zullen ook met Hem heersen"; Matth. 25:34: "Beërft dat Koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld"; Luk. 22:28-30: "En gij zijt degenen, die met Mij steeds gebleven zijt in mijn verzoekingen. En Ik verordineer u het Koninkrijk, gelijkerwijs Mijn Vader dat Mij verordineerd heeft; opdat gij eet en drinkt aan mijn tafel in Mijn Koninkrijk en zit op tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls", en 2 Tim. 4:7v.: "Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden: voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen die zijn verschijning liefgehad hebben."

Kortom, ons koninklijk ambt is, om door het geloof de duivel te overwinnen, en door datzelfde geloof het eeuwige leven en heerlijkheid te verkrijgen. Wij zijn dus koningen, 1. om de overwinning op onze vijanden; 2. om de eeuwige gelukzaligheid en heerlijkheid.

Er bestaat ook *een onderscheid tussen het rijk van Christus en het onze.*

1. Het Koninkrijk van Christus komt Hem erfelijk toe, omdat Hij de natuurlijke Zoon van God is; doch ons door het recht van aanneming tot kinderen, Hebr. 3:6: Christus is "als de Zoon over Zijn eigen huis" gesteld; en 1:2: "Welken Hij gesteld heeft tot een Erfgenaam van alles."

2. Hij is een Koning over alle schepselen, en inzonderheid over Zijn gemeente. Wij zijn geen koningen en heren over de Engelen of over de gemeente, maar alleen over de andere schepselen, ook over de goddelozen en de duivelen. Want wij zullen de goddelozen en de boze engelen (ver)oordelen, d.w.z. wij zullen het oordeel van Christus in alles goedkeuren en a.h.w. onderschrijven, Matth. 19:28: "Gij zult ook zitten op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls"; 1 Kor. 6:2: "Weet gij niet dat de heiligen de wereld oordelen zullen?" Dus liegt de paus van Rome, als hij beweert, dat hij het hoofd en de koning der gemeente is.

3. Hij overwint de vijanden door Zijn eigen macht, maar wij door en, in Hem, d.w.z. door Zijn genade en hulp, Joh. 16:33: "Maar hebt goeden moed, Ik heb de wereld overwonnen."

4. Hij regeert de gemeente met de scepter van Zijn Geest en Woord, door de harten te bewegen en in ons het verloren beeld Gods weer te herstellen. Wij kunnen de Heilige Geest niet geven, maar zijn slechts dienaars van de uiterlijke stem en ceremoniën; zoals Johannes de Doper van zichzelf en Christus getuigt, Matth. 3:11: "Ik doop u wel met water; maar Die na mij komt, Die zal u dopen met den Heiligen Geest en met vuur"; 1 Kor. 3:5: "Wie is dan Paulus en wie is Apollos, anders dan dienaars door welke gij geloofd hebt, en dat gelijk de Heere aan een iegelijk gegeven heeft?"

Welnu, *wat betekent het te geloven in Jezus Christus?*

Het betekent niet alleen te geloven in de Zaligmaker, maar ook in déze Zaligmaker, Die de Christus is, geboren uit de maagd Maria: een waarachtig Mens, Die verklaard is de Zoon van God te zijn, de beloofde Messias, de hoogste Profeet, Priester en Koning der gemeente; maar ook te geloven, dat Hij dat voor mij en u is, door ons Zijn waardigheid, ambt en gaven deelachtig te maken, enz.

Deze leer is ons zeer nuttig

1. Tot *onze vertroosting,* dat wij door het geloof Christus ingeplant zijn, zoals de leden het hoofd, opdat wij steeds door Hem gedragen, geregeerd en levend gemaakt mogen worden; dat Hij ook door de mededeling van Zijn zalving ons Gode Zijn Vader gemaakt heeft tot profeten, priesters en koningen. Dit is voorwaar een onuitsprekelijke hoogheid voor de christenen.

2. Tot *onze vermaning.*

Lansbergen. Opdat wij een leven mogen leiden, dat met onze naam overeenkomt, en opdat wij niets doen, dat de heerlijkheid van zo'n voortreffelijke Naam onbetamelijk is. Want het is niet voldoende, dat wij christenen genoemd worden, maar wij moeten metterdaad betonen, dat wij christen zijn. Daarom, aangezien wij allen tezamen leraars en profeten Gods zijn: Laat ons Hem dan toch altijd prijzen en grootmaken; en aangezien wij ook priesters zijn, zo laat ons dan onszelf geheel en al aan Hem opofferen tot een levend dankoffer. Aangezien wij koningen zijn, zo laat ons dapper strijden tegen onze vijanden, opdat wij ook met Hem mogen regeren.

Tegenwerping. Wanneer Christus onderwijs schenkt, op welke wijze wij christenen zijn en zalig worden, dan voegt Hij bij het geloof ook de Doop. Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden (Marc. 16:16). Dus behoort er dan ook in de Catechismus bij te staan, dat wij christenen zijn, omdat wij ook in Zijn Naam gedoopt zijn.

Antwoord. In de Catechismus wordt niet gevraagd: "Waarom *zijt* gij een christen?" maar: "Waarom wordt gij een christen *genaamd?"* En dit zijn onderscheiden vragen. Want de eerste vraag heeft betrekking op de oorzaak van het christendom, n.l., om welke reden iemand een christen is of wordt; d.w.z. waarom hij tot de uiterlijke gemeenschap der christenen behoort. En daarvan is de oorzaak het geloof, maar ook de Doop in de Naam van Christus, volgens Zijn eigen woorden (Marc. 16:16): "Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden." Maar de tweede vraag gaat' erover, waar de naam christenen vandaan komt; waarom wij, die geloven en gedoopt zijn in de Naam van Christus en die nu in de gemeenschap der christenen zijn opgenomen, christenen, d.w.z. *gezalfden* genoemd worden.

Waarom niet liever broeders of discipelen? zoals te voren. Waarom niet *Jezuïeten,* zoals enige nieuwe monniken willen genoemd worden, verzakers van de Naam van Christus en afvalligen van het geloof en van de gemeente der christenen. Op deze vraag behoort men voorzeker niet anders te antwoorden, dan dat de gelovigen lidmaten zijn van Christus, d.w.z. de Gezalfde, uit Wie (als uit het Hoofd) de zalving, d.w.z. de genade des Heiligen Geestes, in hen nederdaalt, zodat zij door Zijn profetisch, priesterlijk en koninklijk ambt geleerd, verlost, geregeerd en beschermd, ook zelf profeten, priesters en koningen worden, die Zijn Naam groot mogen maken; zichzelf Gode tot een levende offerande opofferen, en door Zijn kracht tegen de zonde en de wereld dapper strijden, enz. Deze gemeenschap en genieting van Christus' zalving is de ware oorzaak en betekenis van de naam christenen. Dus heeft de Catechismus zeer juist op deze vraag geantwoord.

Aanhoudend bezwaar 1. Het geloof is onzichtbaar. Dus is het niet juist uitgedrukt, dat wij om het geloof christenen genoemd worden.

Antwoord.

1. Dat zegt de Catechismus ook niet, maar wel dat de gelovigen de christennaam dragen, omdat zij Christus ingeplant en Zijn zalving deelachtig gemaakt zijn, en dat: dóór het geloof; ja, dat zij tot dat doel deze naam dragen, om daardoor aan de gemeenschap herinnerd te worden, die zij aan Christus' zalving hebben, als aan een bijzonder hoog en uitnemend voorrecht.

2. Hoewel het geloof in zichzelf onzichtbaar is, moet het toch door de belijdenis en vruchten naar buiten gekend worden. En wie het geloof in Christus met de mond belijdt en met zijn leven betoont, die wordt met reden een christen genoemd.

Aanhoudend bezwaar 2. Er zijn er velen, die de christennaam dragen en toch niet in Christus geloven. Dus maakt het geloof in Christus iemand nog niet tot een christen.

Antwoord. Die totaal van het Christelijk geloof vervreemd zijn of die het loochenen - zoals Joden, Turken, afvalligen enz. - zij kunnen in geen geval christenen heten. Maar huichelaars, die alleen uiterlijk met de mond, hun geloof in Christus belijden en niet innerlijk met het hart geloven, die hebben wel de naam van christen, maar niet in de dadelijkheid, doch alleen toevallig, n.l. volgens de opvatting van de mensen, die zich door hun veinzerij laten bedriegen.

Aanhoudend bezwaar 3. Wanneer een Jood of Turk tot bekering komt, dan wordt hij toch nog geen christen genoemd - al gelooft hij wel in de Naam van Christus - zolang hij niet gedoopt is. Dus is het geloof niet de oorzaak van de christennaam.

Antwoord. Wij geven niet toe, dat niemand christen genoemd mag worden, zolang hij niet gedoopt is,

1. Want het geloof is genoegzaam tot de zaligheid, wanneer men de Doop nog niet ontvangen kon. En in het Nieuwe Testament wordt niemand zalig, dan wie een christen, d.w.z. een lidmaat van Christus is; want buiten Christus is er geen zaligheid.

2. De moordenaar aan het kruis, keizer Valentinianus, de kinderen der gelovigen, ja alle gelovigen, die ongedoopt sterven - zonder echter die Doop moedwillig na te laten of te versmaden - zijn lidmaten van Christus, en derhalve ook christenen.

Aanhoudend bezwaar 4. Als iemand ook zonder de Doop christen zijn kan, heeft een christen de Doop niet meer nodig.

Antwoord.

1. Als wij zeggen dat zij die in Christus geloven, ook zonder Doop christenen, d.w.z. lidmaten van Christus en van Zijn gemeente zijn kunnen, dan moet men dit niet in het algemeen opvatten, maar alleen voor het geval nemen, dat men de Doop niet ontvangen kan. Hieruit volgt dus niet, dat daarom de Doop voor de christenen niet nodig is. Evenmin als het een juiste conclusie is, als men zou willen stellen: de mens kan zonder brood leven, volgens Deut. 8:3; dus heeft het menselijke leven geen brood nodig.

2. De christenen behoeven de Doop niet als een zaak, die absoluut ter zaligheid vereist wordt; en toch hebben ze die nodig, als een zaak die tot hun troost en zaligheid dient, onder de voorwaarde, dat men ze ontvangen kan.

ZONDAG 13.

Verklaring van de Goddelijke natuur van Jezus Christus.

Na in de twee vorige Zondagsafdelingen inzake de namen van de Middelaar onderwezen te zijn, moeten wij Hem nog nader en vooral in Zijn persoon leren kennen. Deze persoon bestaat uit twee naturen, een Goddelijke en menselijke. De Goddelijke natuur van de Zaligmaker wordt in de Geloofsartikelen tot uitdrukking gebracht, wanneer Hij "Gods eniggeboren Zoon, onze Heere" genoemd wordt. De menselijke, wanneer erbij gevoegd wordt, dat Hij "ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria." Deze beide Artikelen worden nu in de twee volgende Zondagsafdelingen ordelijk verklaard. Het eerste Artikel in deze, en het tweede in de volgende Zondagsafdeling. In deze Zondag worden betreffende de persoon van onze Zaligmaker Jezus Christus twee zaken verklaard, n.l. waarom Hij genoemd wordt 1. "Gods eniggeboren Zoon', Vraag 33; 2. "onze Heere", Vraag 34.

Vraag 33: Waarom wordt Hij *Gods eniggeboren Zoon* genoemd, zo wij toch ook Gods kinderen zijn?

Antwoord: *Daarom dat Christus alléén de eeuwige, natuurlijke Zoon van God is a), maar wij zijn om Zijnentwil uit genade tot kinderen Gods aangenomen b).*

a. Johs. 1:14 en 18, Hebr. 1:1-3, Joh. 3:16, 1 Joh. 4:9.

b. Rom. 8:15-17, Ef. 1:5v., Joh. 1:12; 20:17, 1 Joh. 1: 3; 3:lv.

Verklaring van Vraag 33.

Hier moet het Artikel van de Godheid des Zoons verklaard worden, van Wie in de Geloofsartikelen gezegd wordt: "Ik geloof in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon."

Daar wordt gevraagd, *waarom Christus Gods eniggeboren Zoon genoemd wordt, aangezien ook wij zonen of kinderen van God zijn.*

Deze Vraag schijnt de volgende tegenwerping te bevatten: "Hij die de Eniggeborene is, heeft geen enkele broeder. Christus heeft wel broeders, want wij zijn ook kinderen van God. Hoe kan Christus dan de Eniggeborene zijn?"

De Catechismus antwoordt hierop, door een onderscheid te maken tussen het kindschap van Christus en dat van ons. Want Christus is op een andere wijze de Zoon van God, dan wij kinderen van God zijn. Christus is de eniggeboren, natuurlijke, eigen en eerstgeboren Zoon van God, mede-eeuwig gelijk de Vader. Maar wij zijn om Zijnentwil uit genade door de Vader tot kinderen aangenomen.

Lansbergen. Er worden twee dingen gevraagd. Eerst: Waarom Christus de eniggeboren Zoon Gods genoemd wordt. Daarna: Waarom Hij "eniggeboren" genoemd wordt, aangezien de Schrift ook ons kinderen Gods noemt. Op deze twee vragen wordt oordeelkundig geantwoord.

Ten eerste: Christus wordt de eniggeboren Zoon van God genoemd, "omdat Hij alleen de eeuwige natuurlijke Zoon van God is".

Hij is de *Zoon van God*, omdat Hij van de Vader gegenereerd is, Joh. 1:14: "Wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd, ene heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader."

Eniggeboren.

Want Hij alleen is geboren van het Wezen des Vaders, zonder broeders te hebben naar Zijn Godheid, Joh. 1:18: "De eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard." In Hebr. 1:3 wordt Hij genoemd "het Afschijnsel Zijner heerlijkheid en het uitgedrukte Beeld Zijner zelfstandigheid", enz. Vgl. Ps. 2:7, Hand. 4:25v. en Hebr. 1:5.

Copius. Hoe nu God de Vader Zijn Zoon van eeuwigheid af, uit Zijn natuur en Wezen gegenereerd heeft, zodat de Vader in de Zoon, en de Zoon in de Vader blijft, en niet van Hem afgezonderd en gescheiden wordt - zoals de ene mens de ander baart -: dat is voor alle Engelen en mensen onbegrijpelijk, en in Gods Woord nergens uitdrukkelijk geopenbaard.

Spintlerus. Volgens de kerkvader *Ambrosius* is het onmogelijk, om de verborgenheid dezer geboorte te weten. "Alle verstand schiet daarbij te kort; en niet alleen mijn mond, maar ook die van alle Engelen verstommen daarvoor, enz. Daarom: houdt de mond, want het betaamt ons niet de hemelse verborgenheden te onderzoeken! Ons is geoorloofd te weten, dát de Zoon geboren is; maar te doorgronden, hóe Hij geboren is, betaamt ons niet te weten".

Natuurlijke.

Want Hij is van de Vader gegenereerd door mededeling van de Goddelijke natuur of Goddelijk wezen, door een onuitsprekelijke generatie of omdat Hij van nature Gods Zoon is, waarachtig God en één met de Vader naar Zijn Godheid, Joh. 5:26: "Want gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven." Naar Zijn mensheid wordt Hij niet de natuurlijke Zoon van God genoemd. Want naar de mensheid is Hij niet gegenereerd van het wezen des Vaders, maar is Hij een Zoon door genade; echter niet door (middel van) een genadige aanneming, zoals wij; maar door de genade der schepping, zoals de Engelen en Adam vóór de val; ja, ook door de genade der wonderbaarlijke ontvangenis van de Heilige Geest en der vereniging met het Woord. Want Hij is niet een Zoon geworden, zonder te voren Zoon te zijn geweest, zoals wij. Maar toen Hij begon te zijn, begon Hij meteen tegelijk Zoon te zijn.

Eigen. Want Hij is als Zoon geboren, en niet aangenomen, Rom. 8:32: "Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven."

Eerstgeboren.

1. Naar Zijn Godheid, wat betreft de tijd en waardigheid. Want Hij is van de Vader van eeuwigheid geboren; en om Zijnentwil worden alle anderen tot kinderen aangenomen.

2. Naar Zijn mensheid alleen wat betreft de waardigheid, en dat: om de wonderlijke en zonderlinge wijze van geboorte, en om de uitnemendheid der gaven. Want het recht der eerstgeboorte bestond hierin, dat men twee delen van 's vaders erfenis ontving, terwijl de andere broers ieder maar één deel ontvingen. De oorzaak van dit recht was het ambt, dat de eerstgeborene vervullen moest. Want hij was priester en heer over het hele huisgezin, die over zijn broeders gesteld was, en daarom tot voorbeeld van de Messias diende.

Mede-eeuwig gelijk de Vader.

Immers is Hij van eeuwigheid van de Vader geboren. Want de Vader is nooit zonder de Zoon geweest, Joh. 1:1: "In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God."

(Lansbergen). En bij de profeet Salomo spreekt de Wijsheid als volgt, Spr. 8:22v.: "De HEERE bezat Mij in het beginsel Zijns wegs, vóór zijn werken, van toen aan. Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest; van den aanvang, van de oudheden der aarde aan." Deze Wijsheid is Gods Zoon Zelf, zoals de Apostel getuigt in 1 Kor. 1:30. In Jes. 9:5 heet Hij "Vader der eeuwigheid", d.w.z. Die. Zelf eeuwig en een Auteur van alle eeuwigheid is; Micha 5:1: "Wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid." En Christus zegt van Zichzelf, Joh. 17:5: "En nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was." Paulus zegt in Ef. 1:4: "Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem vóór de grondlegging der wereld"; en in Hebr. 7:3 en 17 wordt Hij genoemd, "een Priester in eeuwigheid, noch beginsel der dagen, noch einde des levens hebbende."

(Op deze dingen komen we nog nader terug, wanneer inzonderheid gehandeld wordt over de *Godheid des Zoons).*

Ten tweede: Wij worden kinderen Gods genoemd, omdat "wij om Christus' wil uit genade tot kinderen zijn aangenomen." De genade houdt niet alleen de aanneming tot kinderen, maar ook andere weldaden in. Want Gods kinderen zijn door drieërlei genade kinderen.

a. Door de genade der schepping;

b. door die van de ontvangenis uit de Heilige Geest, en van de vereniging met het Woord; en

c. door de aanneming tot kinderen.

Door de genade der schepping zijn kinderen Gods: de Engelen, en ook de mens, toen hij nog niet gevallen was. Door de genade der ontvangenis en vereniging is Christus, naar Zijn mensheid, een Kind of Zoon van God. Door de genade der aanneming tot kinderen is Adam na de val, en zijn alle wedergeboren en uitverkoren mensen kinderen Gods.

Aanneming tot kinderen is volgens de rechtsgeleerden een wettelijke handeling, krachtens welke iemand een zoon of kind wordt, die het niet is.

(Bastingius. Deze aanneming tot kinderen, die onder de mensen plaatsvindt, en volgens de Wet bestaat, is geen ijdele titel, maar een aanneming van het kind van een ander tot zijn eigen kind, en geeft zulke aangenomen kinderen niet slechts de naam, maar ook het recht der kinderen; zodat door zulk een aanneming een vreemd kind, dat aangenomen wordt, alle kinderrechten meegedeeld en toegeëigend worden, alsof het een eigen geboren kind was).

Wij zijn dank zij' Gods eeuwige en genadige verkiezing in plaats van Zijn vijanden Zijn kinderen geworden, door en om Christus, Gal. 4:4-7: "God heeft Zijn Zoon uitgezonden, opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden. En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader. Zo dan, gij zijt niet meer een dienstknecht, maar een zoon; en indien gij een zoon zijt, zo zijt gij ook een erfgenaam Gods door Christus", en Ef. 1:4-6: "Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem vóór de grondlegging der wereld ; Die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelven, naar het welbehagen van Zijnen wil, tot prijs der heerlijkheid Zijner genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde." Zo zijn wij dan kinderen Gods en broeders van Christus door de genade der aanneming.

Onze broederschap met Christus bestaat in deze vier dingen:

1. In de gelijkheid der menselijke natuur. Want Hij is een Mens van hetzelfde wezen als wij, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde.

2. In Zijn broederlijke liefde jegens ons.

3. In de gelijkvormigheid met Hem, welke gelegen is in de volkomen gerechtigheid en gelukzaligheid.

4. In de volmaking der weldaden. Want deze gelijkvormigheid wordt hier en nu begonnen, maar in het toekomende leven zal ze volmaakt worden.

Van deze leer geeft *Fulgentius* een zeer schone uitspraak, Lib. 3 ad Monimum. Hoewel, zegt hij, Christus een Zoon genoemd wordt, en wij ook zonen heten; en Hij God, en wij ook goden genoemd worden; Hij geboren, en ook wij geboren zijn .., toch is er een groot onderscheid in de zaak, al klinken de namen eender. Want wanneer Hij God, Zoon, en eniggeboren genoemd wordt, dan is Hij dat van nature. Want Hij is van de natuur des Vaders geboren. Maar als wij goden, zonen en geboren zijn, zijn wij dat niet van nature, maar uit genade. Want als wij het van nature niet hadden, om dit te kunnen zijn, zo is het ons uit genade gegeven, dat wij dit geworden zijn.

Uit dit alles is nu duidelijk, wat men dient te antwoorden op deze en dergelijke tegenwerpingen.

Tegenwerping 1. Wie broeders heeft, is niet eniggeboren. Christus heeft broeders, dus is Hij niet eniggeboren.

Antwoord. Wie broeders heeft van dezelfde natuur en generatie, is niet eniggeboren. Christus heeft wel broeders, maar niet van dezelfde natuur en generatie (= voortbrenging), d.w.z. niet geboren uit het Wezen des Vaders, maar alleen door de Vader uit genade aangenomen.

Tegenwerping 2. Christus wordt de eniggeboren Zoon genoemd, niet omdat Hij van eeuwigheid uit de Vader geboren is, maar omdat Hij naar Zijn mensheid geboren is, op een geheel andere manier dan alle andere mensen. Want Hij, is ontvangen van de Heilige Geest en geboren uit een maagd. Want wie op een heel andere wijze geboren wordt dan andere kinderen, die wordt in dat opzicht "eniggeboren" genoemd.

Antwoord. Dit is totaal onwaar, en de bijgevoegde reden waarop het gegrond is, is slechts waar van een geheel verschillende geboorte, d.w.z. van iemand die niet slechts op een andere wijze, maar ook van een andere natuur geboren wordt. De geboorte van Christus naar Zijn mensheid verschilt niet geheel en al van de onze. Hoewel Hij op een andere manier geboren is, is Hij toch uit dezelfde natuur geboren als wij. Want Hij is een waarachtig Mens, van dezelfde natuur als wij. Alleen is Hij daarin onderscheiden, dat Hij wonderbaar ontvangen, en uit een maagd geboren is. Dus is het onwaar, dat Hij vanwege deze geboorte "eniggeboren" genoemd wordt. Want naar deze geboorte heeft Hij ook broeders van dezelfde geboorte en natuur, Hebr. 2:11 en 14. Maar naar Zijn Godheid heeft Hij geen broeders, maar is Hij alleen des Vaders natuurlijke Zoon, van één en hetzelfde Goddelijke Wezen, Joh. 5:26; Kol. 2:9. Daarom noemt de Schrift Hem nadrukkelijk de Eniggeborene van de Vader, niet van de moeder, Joh. 1:14. En ten slotte ziet het woord "Eniggeborene" niet zozeer op een zonderlinge wijze van ontvangenis of geboorte, als wel op de natuurlijke geboorte uit de Vader, en wil zoveel zeggen als: Die alléén geboren is, en niet: Die op een zonderlinge wijze geboren is.

Tegenwerping 3. Wie een zoon is, is óf een natuurlijke óf een aangenomen zoon. Christus is

naar Zijn mensheid geen natuurlijke Zoon van God. Dus is Hij een aangenomen Zoon.

Antwoord. Iemand kan ook wel een Zoon zijn, die noch een natuurlijke, noch een aangenomen Zoon is, te weten: door de genade, niet der aanneming, krachtens welke wij zonen Gods zijn, maar der schepping, ontvangenis en vereniging, zoals Christus een Zoon van God is naar Zijn mensheid. Want, zoals gezegd, bevat de genade niet alleen de aanneming tot kinderen, maar ook andere weldaden, zoals de schepping, enz.

Wie een zoon is, is dat óf van nature óf door genade. Een Zoon *van nature,* of een natuurlijke Zoon is Hij, Die de natuur en het Wezen des Vaders deelachtig is; of aan Wie door de generatie het Wezen is meegedeeld van Hem, Die Hem gegenereerd heeft, en aan Wie dit Wezen óf *geheel,* zoals Christus naar Zijn Godheid, óf *ten dele,* zoals de mensen - die maar een gedeelte van het wezen van hun vaderen bezitten - wordt medegedeeld. *Uit genade* is iemand een zoon, die het recht en de naam van een zoon bezit, niet van nature, maar door een genadige weldaad. Zoals nu al degenen die zonen Gods zijn, dit óf *van nature,* d.w.z. *natuurlijk* zijn, zoals het Woord of de Zoon van God dat alléén is; óf door genade, zoals alle anderen, zo geschiedt dit

1. door de genade der schepping, zoals de Engelen en de mensen vóór de val, die terstond, toen zij geschapen waren, kinderen of zonen van God geworden zijn.

2. Of door de genade van de *wonderbare ontvangenis en vereniging met het Woord,* gelijk Christus naar Zijn mensheid. Want naar Zijn mensheid is Hij door deze genade een Zoon van God geweest, zodra Hij Mens werd, omdat Hij door de kracht van de Heilige Geest zuiver van alle besmetting ontvangen is en geboren werd uit het wezen van een maagd; en Hij is er nooit geweest, zonder Zoon van God te zijn geweest.

3. Of door de genade van de *aanneming tot kinderen.* Omdat zij niet als zonen geboren worden, maar het door Gods welbehagen worden, Die hen tot zonen aanneemt; en zonen of kinderen worden, daar zij het te voren niet waren, zoals onze eerste stamouders na de val, en alle wedergeborenen en uitverkorenen. Want dezen zijn van nature kinderen des toorns, maar worden dank zij Gods genade, door en om Christus, tot kinderen Gods aangenomen, en worden broeders van Christus, Ef. 1:2.

Wat is nu de betekenis van het Artikel: *"Ik geloof in Jezus Christus, Gods eniggeboren Zoon"?*

Antwoord.

1. Ik geloof, dat Jezus de eniggeboren, d.w.z. de natuurlijke en eigen Zoon van God is, geen broeders hebbende, van eeuwigheid geboren uit het Wezen des Vaders, waarachtig God van de waarachtige God. Maar dit is niet voldoende. Want de duivelen geloven dit ook, en zij sidderen. Dus moet men eraan toevoegen:

2. Ik geloof, dat Hij de eniggeboren Zoon van God is, mij ten nutte, d.w.z. tot mijn zaligheid; of: ik geloof, dat Hij daarom als Zoon geboren is, opdat Hij ook mij tot een zoon of kind van God zou maken, door aanneming, en mij en alle uitverkorenen daardoor het recht en de heerlijkheid der kinderen Gods zou meedelen, zoals er staat in Joh. 1:14: "Wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd, ene heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader"; 1:12: "Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijnen Naam geloven"; Matth. 17:5: "Deze is Mijn geliefde Zoon, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb; hoort Hem!", en Ef. 1:16: "door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde."

Onze Heere.

Vraag 34: Waarom noemt gij Hem *onze Heere?*

Antwoord: *Omdat Hij a) ons met lichaam en ziel van al onze zonden, niet met goud of zilver, maar met Zijn dierbaar bloed gekocht, en van alle heerschappij* ("geweld") *des duivels verlost, en ons alzo Zich tot een eigendom gemaakt heeft b).*

a. Hand. 2:36, 1 Kor. 8:6.

b. 1 Petr. 1:18v.; 2:9, 1 Kor. 6:20; 7:23, Openb. 5:9, 1 Tim. 2:6, Rom. 14:8.

Verklaring van Vraag 34.

Het dunkt ons goed om de verklaring van deze Vragen, die met elkaar samenhangen, te vervolgen, en daarna het Artikel van de Godheid des Zoons in het bijzonder te gaan behandelen.

Onze Heere. Christus is onze Heere, niet alleen op één, maar op vele manieren, Daarom zullen wij deze twee kwesties bespreken:

A. Hoe is het te verstaan, dat Christus onze Heere genoemd wordt, en in hoever is Hij dat.

B. Om welke oorzaken, of op hoevelerlei wijze is Hij onze Heere.

1. ***Hoe is het te verstaan, dat Christus onze Heere genoemd wordt, en in hoever is Hij dat?***

Een *heer* is iemand, die enig recht over een persoon of over een zaak heeft, hetzij door Goddelijke of door menselijke wetten.

Christus nu is Heere van allen en alles, en dus ook onze Heere. 1. Want Hij heeft heerschappij over alle dingen, en dus ook over ons. Hij verzorgt hetgeen er is, Hij regeert, onderhoudt en bewaart alle dingen, en allermeest ons als de Zijnen, tot het eeuwige leven en heerlijkheid, Joh. 17:12: "Niemand uit hen is verloren gegaan dan de zoon der verderfenis", en 10:28: "Ik geef hun (n.l. Mijn schapen) het eeuwige leven." 2. Want alle dingen, maar vooral wij zijn verplicht en verbonden, om Hem met lichaam en ziel te dienen, opdat Hij door ons verheerlijkt moge worden, omdat wij door Zijn bloed gekocht en verlost zijn, 1 Kor. 6:20: "Gij zijt duur gekocht: zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uwen geest, welke Godes zijn."

Hieruit laat zich verstaan, dat deze heerschappij niet alleen aan de Goddelijke natuur, maar ook aan het ambt van Christus eigen is, en dat Hij daarom onze Heere is naar beide naturen. Want de namen van het ambt, de weldaden, de hoogheid en weldadigheid, die Christus aan ons betoont, worden aan de gehele Persoon toegeschreven, niet door mededeling der eigenschappen - zoals de namen der naturen of eigenschappen - maar eigenlijk ten opzichte van beide naturen.

Want beide naturen van Christus willen onze zaligheid bewerken. De menselijke natuur wordt een losgeld voor onze verlossing, door voor ons te sterven; de Goddelijke natuur presenteert de Vader dit rantsoen, en eigent het ons toe. Daarom is de Persoon van Christus ook naar zijn mensheid een Heere der Engelen en der mensen.

2. ***Om welke oorzaken, en op hoevelerlei wijze Christus onze Heere is.***

De oorzaken waarom Christus een Heere is over alle schepselen, en inzonderheid over Zijn gemeente, zijn vier, n.l.: de schepping, verlossing, bewaring, en de verordinering van deze Persoon tot deze heerschappij. Op zovele manieren is Christus onze Heere.

1. Omdat Hij alle dingen met de Vader en de Heilige Geest geschapen heeft en onderhoudt. Want de Vader heeft door de Zoon en de Heilige Geest alle dingen gemaakt, en onderhoudt en regeert door Zijn voorzienigheid alle geschapen dingen, Ps. 33:6: "Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijns monds al hun heir", en Joh. 1:3: "Alle dingen zijn door Hetzelve (n.l. het Woord) gemaakt."

Deze heerschappij is zeer algemeen. Ze strekt zich niet slechts uit over de mensen, maar ook over alle schepselen, ja zelfs over de duivelen. Want over die alle heeft Hij het recht en de macht om met hen te doen, wat Hem belieft; zodat ze zich zonder Zijn wil niet eens kunnen bewegen, en Hij ook, als Hij wilde, hen zou kunnen vernietigen; zoals de geschiedenis van de bezetene daarvan spreekt, Markus 5.

Tegenwerping. Hetgeen de duivelen en goddelozen met ons gemeen hebben, kan ons niet troosten. De heerschappij van Christus hebben de duivelen en goddelozen met ons gemeen. Dus kan deze ons niet troosten. *Antwoord.* De duivelen en goddelozen hebben wel de heerschappij van Christus met ons gemeen, d.w.z. Christus is wel een Heere der duivelen en goddelozen, én onze Heere, maar toch niet op dezelfde manier. Want

1. Hij heeft de duivelen en goddelozen wel geschapen, maar ze zijn verordineerd tot het verderf, Spr. 16:4. Hij heeft ons echter geschapen, als verkoren zijnde tot het leven.

2. Boven de heerschappij die Hij over de duivelen en goddelozen heeft, is Hij ook onze Heere, omdat Hij ons bemint en bewaart als Zijn erve en eigen volk, dat Hij met Zijn bloed verkregen en met Zijn Geest geheiligd heeft.

Bovendien regeert en bestuurt Hij ons met Zijn Geest en Woord, en werkt Hij in onze harten het geloof en de gehoorzaamheid. Daarom is Hij op een geheel andere manier een Heere der duivelen en der goddeloze mensen, die Hij tot het verderf verordineerd heeft en, verlaten van Zijn Geest, verloren laat gaan; en op een geheel andere wijze een Heere van ons, die Hij tot het leven in Zijn Zoon verkoren en geschapen heeft.

2. Omdat Hij alleen ons teruggekocht en Verlost heeft. Want Hij alleen is de Middelaar, Die ons door Zijn bloed uit het geweld van de satan verlost, en ons tot Zijn eigendom gemaakt heeft.

(Lansbergen. Deze reden wordt in de Catechismus gesteld, en is ook zeer krachtig. Want wie iemand, die door de vijanden gevangen werd of aan andere straffen onderworpen is, verlost en koopt, zodat hij voor hem het losgeld betaalt, die wordt daardoor de heer zelf over hem, die hij gekocht of gerantsoeneerd heeft, door het recht der verlossing. En aangezien Christus ons, die satans gevangenen waren, als Zijn eigendom met lichaam en ziel, uit alle geweld des duivels verlost en gekocht heeft, door voor ons met Zijn dierbaar bloed te betalen, zo wordt Hij terecht onze Heere genoemd).

Deze wijze van verlossing is het allerdierbaarst. Want het betekent méér, iemand met zijn eigen bloed dan met geld te verlossen. Daarom is ook dit recht op heerschappij, dat Hij over ons heeft, het allergrootst. Wij waren van nature kinderen des toorns, vijanden Gods en slaven des satans. Maar door ons van zijn tirannie te verlossen en ons, die waardig waren dat

Hij ons zou laten verloren gaan, zalig te maken, heeft Hij ons tot kinderen Gods en tot Zijn slaven en dienstknechten gemaakt. Want in het Latijn worden slaven *servi* genoemd, omdat ze behouden waren, te weten: wanneer zij in de oorlog op hun vijanden veroverd, behouden en gespaard werden, toen ze gevaar liepen om gedood te worden. Deze heerschappij van Christus is een bijzondere heerschappij, die zich alleen tot de Gemeente uitstrekt.

Tegenwerping. Als wij uit het geweld en de macht des satans verlost of gekocht zijn, dan moest aan satan het koopgeld of rantsoen gegeven worden. Want uit wiens geweld men verlost wordt, hem moet men het losgeld betalen. Maar dit is niet aan satan, maar aan God gegeven. Dus zijn wij niet uit satans geweld verlost.

Antwoord. Men moet het koopgeld of rantsoen aan Hem betalen, uit Wiens macht wij gekocht of gelost zijn, Die de opperste Heere van ons is, en met reden over ons regeert. Nu is God onze opperste Gebieder, en heeft met reden heerschappij over ons, en niet de duivel. De duivel had ons alleen in zijn macht door het rechtvaardig oordeel Gods, om der zonden wil, door Gods schepselen te roven en a.h.w. eens anders bezit met geweld innemende. Maar Christus, de Sterkgewapende, verzoent al onze zonden en verbrak des duivels macht. Zo heeft Hij ons weer tot onze vorige en rechtmatige Gebieder gebracht. Daarom heeft Hij ons, eigenlijk gezegd, ten opzichte van God teruggebracht of gelost, maar ten opzichte van de duivel heeft Hij ons verlost, of uit de slavernij in vrijheid gesteld.

3. Omdat Hij ons bewaart. Want Hij beschermt ons tot het einde toe, en bewaart ons tot het eeuwige leven. Niet alleen bevrijdt Hij ons lichaam uit alle tegenheden, maar ook onze ziel van de zonden. Want de verlossing dient men niet alleen te verstaan van de eerste verlossing uit het geweld van satan, maar ook van de gestadige bewaring en volbrenging der weldaden. Van dit recht der heerschappij zegt Christus Zelf, Joh. 17:12: "Die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik bewaard en niemand uit hen is verloren gegaan"; 10:28: "Niemand zal dezelve (n.l. Mijn schapen) uit mijn hand rukken", en 6:37: "Al wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen; en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen." Hij bewaart ook wel de goddelozen, maar alleen wat betreft hun lichaam, en tot het verderf.

4. Omdat Hij van de Vader verordineerd is, om een Heere van de gemeente te zijn, en omdat Hij door Hem op een zonderlinge wijze over de gemeente

gesteld is. Want Christus is onze Heere, niet alleen omdat Hij ons zalig gemaakt heeft, d.w.z. dat Hij ons van de vijanden verlost, en ons van vijanden tot kinderen Gods gemaakt heeft; maar ook omdat de eeuwige Vader Hem aan ons gegeven en Hem over ons gesteld heeft tot een Vorst, Koning en Hoofd; en Hem gesteld heeft tot een Erfgenaam van alles, Joh. 17:6: "Zij waren uw en Gij hebt Mij dezelve gegeven"; 6:37: "Al wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen"; Ef. 1:22: "En heeft alle dingen Zijnen voeten onderworpen en heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen", en Hand. 5:31: "Dezen heeft God door zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker om Israël te geven bekering en vergeving der zonden."

Wat betekent dus: *Geloven in de Zoon van God, onze Heere?*

Antwoord.

1. Geloven, dat de Zoon van God heerschappij heeft over alle dingen, dat Hij volkomen macht heeft over allen, en op een bijzondere wijze gesteld is tot een Heere der gemeente, die

Hij door Zijn bloed gelost en verlost heeft.

2. Dat Hij ook mij tot een Heere is, en dat ik Zijn onderdaan ben, d.w.z. dat ook ik door Zijn bloed verlost ben, en eeuwig door Hem bewaard word, en dat ik daarom verplicht ben, Hem dankbaarheid te bewijzen; te meer, omdat Zijn heerschappij mij ook ter zaligheid gedijt en ik door Hem als een zeer kostelijk bezit, ja als een erf, dat zeer duur gekocht is, bewaard word.

(Lansbergen. Het nut van deze leer is drieledig:

1. Dat wij hieruit kunnen leren, alleen Christus te mogen belijden en erkennen als onze Heere; en niet de Paus van Rome, die zichzelf wel "een knecht aller knechten" noemt, maar zich metterdaad vertoont als een heer over alle heren. Want aangezien alleen Christus ons tot Zijn eigendom gemaakt heeft, moet ook aan Hem alleen deze eer worden toegekend. Daarom zegt de Apostel zeer terecht in 1 Kor. 8:6: Wij hebben "maar één Heere, Jezus Christus, door Welken alle dingen zijn en wij door Hem."

2. Dat wij leren om in al onze zonden en benauwdheden onze toevlucht tot niemand anders te nemen dan alleen tot Hem; zoals de gelovigen spreken, Ps. 123:2: "Zie, gelijk de ogen der knechten zijn op de hand hunner heren, gelijk de ogen der dienstmaagd zijn op de hand harer vrouw: alzo zijn onze ogen op den HEERE onzen God, totdat Hij ons genadig zij."

3. Evenals zich dan alle vromen en getrouwe knechten inspannen om alleen huns Heeren wil te volbrengen (gelijk niemand twee heren recht dienen kan), zo zullen wij hieruit leren, om ons ook ten zeerste te beijveren, om insgelijks onzes Heeren wil en bevel uit te voeren, door resPetr. te doen en te laten, wat Hij door ons gedaan, resPetr. nagelaten wil hebben.

Ten eerste, dat wij Hem eren en ontzien. Want zo zegt de Heere bij de Profeet, Mal. 1:6: "Een zoon zal den vader eren en een knecht zijnen heer; ben Ik dan een Vader, waar is Mijn eer? En ben Ik een Heere, waar is Mijn vreze?" Ten tweede, dat "hetzij dat wij leven, wij leven den Heere; hetzij dat wij sterven, wij sterven den Heere", Rom. 14:8. En tenslotte, omdat wij "duur gekocht" zijn, dat wij dan "God in lichaam en ziel verheerlijken, welke Godes zijn", 1 Kor. 6:20. In die weg zullen wij betonen, dat wij werkelijk Christus' knechten zijn, ook al moeten wij met mond en hart bekennen, dat "wij onnutte dienstknechten zijn; want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen", Luk. 17:10. En zo zullen wij eindelijk opgenomen worden in de vreugde van onze Heere Jezus Christus. Amen).

Over de Godheid van de Zoon.

Inzake de Godheid van de Zoon komen voornamelijk de volgende vier vragen aan de orde:

C. Of de Zoon van God, voordat Hij het vlees aannam, ook een Persoon geweest is.

D. Of de Zoon een Persoon is, van de Vader en de Heilige Geest onderscheiden.

E. Of Hij aan de Vader en de Heilige Geest evengelijk is.

F. Of Hij éénswezens, d.w.z. van één en hetzelfde Wezen is met de Vader en de Heilige Geest.

Deze vier zaken moet men, op grond van Gods Woord, bewijzen en grondig bevestigen.

De manier om de bewijsredenen, waardoor de Godheid des Zoons bevestigd wordt, te verzamelen is tweeërlei. Want:

1. de getuigenissen der Schrift kunnen naar de orde van de Bijbel verzameld worden, of,

2. Er kunnen bepaalde groepen of orden gesteld worden, waarin de bewijzen te verdelen zijn. Beide manieren zijn goed. Maar de eerste is veel te langdurig, terwijl de tweede korter en gemakkelijker, en daarom beter te onthouden is. Want wanneer de getuigenissen der Schrift achteréén opgesomd worden, dan komen er dikwijls vele getuigenissen terug, die dezelfde zin en betekenis hebben. Wij zullen hier dus de kortste methode volgen en alle bewijsredenen in zekere orden verdelen.

Vraag 1: ***Of de Zoon van God, voordat Hij het vlees aannam, ook een Persoon geweest is.***

De rechtzinnige (=orthodox) Kerk belijdt dit, en leert volgens de Schrift, tegen ketters als Ebion, Cerinthus, Samosatenus, Photinus, Servet en anderen, dat Gods Zoon een zelfstandig Persoon geweest is, eer Hij in de tijd het vlees heeft aangenomen.

De orden van bewijsredenen, waarin aangewezen wordt, dat het Woord een Persoon geweest is, eer Het vlees aannam, zijn negen in getal.

De eerste orde.

Hierin worden de getuigenissen gesteld, waardoor Gods Zoon beschreven wordt, dat Hij vlees geworden, in de wereld gekomen en uit de hemel nedergedaald is; echter zó, dat Hij al op aarde geweest is vóór Zijn komst in het vlees, en Hij ook na Zijn nederdaling in de hemel bleef; ja, dat Hij het vlees en bloed deelachtig geworden is. Vgl. o.a. Joh. 1:14: "Het Woord is vlees geworden"; Hebr. 2:16: Hij heeft "het zaad Abrahams" aangenomen; 1 Tim. 3:16: "God is geopenbaard in het vlees"; 1 Joh. 4:2: "Alle geest, die belijdt dat Jezus Christus in het vlees gekomen is, die is uit God"; Joh. 3:13: "En niemand is opgevaren in den hemel, dan Die uit den hemel neergekomen is, namelijk de Zoon des mensen, Die in den hemel is"; 18:37: "Hiertoe ben Ik geboren en hiertoe ben Ik in de wereld gekomen"; 16:28: "Ik ben van den Vader uitgegaan en ben in de wereld gekomen; wederom verlaat Ik de wereld en ga henen tot den Vader", en Hebr. 2:14: "Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks derzelve deelachtig geworden." De samenvatting van deze bewijzen komt hierop neer, dat n.l. hij die iets aanneemt, er ook tevoren al is, eer hij het aanneemt. Christus nam het vlees aan, zoals de aangehaalde teksten verklaren. Dus is Christus er al geweest, eer Hij dat vlees aannam.

In deze rubriek behoren ook de bewijzen, die de twee naturen van Christus tegenover elkaar stellen of ze onderscheiden, zoals Rom. 1 3v., dat n.l. Gods Zoon,geworden is uit den zade Davids naar het vlees; Die krachtiglijk bewezen is te zijn de Zone Gods naar den Geest der heiligmaking", en 9:5: "Uit welke (Joden n.1.) Christus is, zoveel het vlees aangaat, Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid"; 1 Petr. 3:18: Christus "is wel gedood in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest", en Fil. 2:6v.: "Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode even gelijk te zijn; maar heeft Zichzelven vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is den mensen gelijk geworden." Dus is er iets in Christus, dat niet uit den" zade Davids en niet uit de Joden is, en dat niet is gedood, noch de gestalte van een dienstknecht heeft aangenomen, Joh. 2:19: "Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten." Dus is het een andere natuur, die gebroken wordt, én een andere natuur, Die de gebrokene opricht, n.l. het Woord, Hetwelk door Johannes Gods eniggeboren Zoon genoemd wordt.

Tegenwerping 1. Die tekst Johannes 1:14 moet men als volgt opvatten: Het Woord, d.w.z. deze Prediker, is vlees geworden, d.w.z. een sterfelijk mens geworden.

Antwoord. Door zulke uitleggingen verdraait men de rechte zin van de Schrift. Want Johannes zegt, dat dit Woord (er) geweest is, eer Het vlees aannam; dat Het in den beginne geweest is; dat Het God was; dat door Hetzelve alle dingen gemaakt zijn; dat Hij, Die het Woord is, tot de Zijnen gekomen is; dat Hij alle mensen verlicht, komende in deze wereld, zoals Hij betoond heeft van Adam tot Mozes, enz.; en tenslotte dat Hij Zelf vlees is geworden, en wij allen uit zijn volheid ontvangen hebben.

Daarom zegt Hij Zelf, Joh. 6:51: "Ik ben dat levende Brood Dat uit den hemel nedergedaald is En het brood dat Ik geven zal, is Mijn vlees, hetwelk Ik geven zal voor het leven der wereld", en 1 Petr. 3:18v.: "Christus heeft ook ééns voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen; Die wel is gedood in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest; in Denwelke Hij ook henengegaan zijnde, de geesten die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft." Maar het vlees van de predikende Jezus is niet van de hemel nedergekomen, noch er geweest ten tijde van Noach.

Tegenwerping 2. De mens Christus wordt in het Nieuwe Testament alleen God genoemd. Daarom is God, d.w.z. een onzichtbare natuur, Die er al vóór het aangenomen vlees geweest zou zijn, niet in de mens (Christus n.1.); en wie dat beweren, verderven de Schrift. Want als ik zeg, dat u een scholier bent, dan beweer ik niet, dat er in u een scholier is.

Antwoord. 1. De mens Christus wordt ook God genoemd naar de Geest of de Godheid, Rom. 1:4. De Schrift legt dit zó uit: De mens Christus is God, d.w.z. in de mens Christus woont de gehele volheid der Godheid lichamelijk, Kol. 2:9. Christus noemt Zijn lichaam een tempel, n.l. der Godheid, Joh. 2:19. De Apostel noemt het vlees van Christus een voorhangsel, te weten der Godheid, Hebr. 10:20: "Op een verren en levenden weg, welken Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is door Zijn vlees"; en in Hebr. 9:11 noemt hij de menselijke natuur een tabernakel, n.l. der Godheid. Hij heeft voor ons in het vlees geleden, 1 Petr. 4:1. Het "Woord is vlees geworden." en "is gekomen tot het Zijne", Joh. 1:14 en 11. Dus moet er in dit vlees en in deze Mens een andere natuur zijn.

2. De Schrift schrijft aan Christus nadrukkelijk (met elkaar) strijdende eigenschappen toe; zo ook: een eindige én oneindige natuur, die op één en dezelfde tijd niet toegeschreven kunnen worden aan één en dezelfde Persoon, Joh. 8:58: "Eer Abraham was, ben Ik." Dus moet dit dan noodzakelijk verstaan worden van de mededeling der eigenschappen, waardoor aan de Persoon van Christus de eigenschappen worden toegeschreven van twee verschillende naturen, omdat in Zijn Persoon deze twee naturen *verenigd* zijn. Maar van Christus staat er in de Schrift nergens, dat Hij God is geworden, of dat Hij vanwege de uitnemendheid van Zijn gaven God genoemd wordt; maar wel, dat Hij een eeuwige God is, Die de Heilige Geest geeft en door die Geest in de harten van de mensen werkt.

De tweede orde.

In deze orde worden de getuigenissen geplaatst, die leren dat Christus de eigen Zoon van God is: geboren uit het Wezen des Vaders, en niet uit genade aangenomen, Rom. 8:32: "Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft"; Joh. 5:18: "Daarom zochten dan de Joden te meer Hem te doden, omdat Hij niet alleen den sabbat brak, maar ook zeide dat God Zijn eigen Vader was, Zichzelven Gode evengelijk makende"; en in Joh. 19:7 roepen de Joden voor Pilatus uit: "Hij heeft Zichzelven Gods Zoon gemaakt", n.l. Gods eigen en natuurlijke Zoon; niet een aangenomene. Want anders zouden zijzelf aan godslastering schuldig gestaan hebben, waarvan zij Christus betichtten; aangezien zij zichzelf voor zonen van God uitgaven. Dus hebben ze wel begrepen, dat Christus Zichzelf de natuurlijke Zoon van God noemde. Daarom beschuldigden zij Hem als een godslasteraar. Als zij Christus' woorden verkeerd begrepen of

verdraaid hadden, zou Christus hen stellig bestraft hebben. Maar Hij heeft de Joden niet bestraft om hetgeen zij zeiden, maar heeft dat veeleer met bondige redenen bevestigd. Hieruit volgt noodzakelijk, dat, aangezien Christus de eigen en natuurlijke Zoon van God is, er in Hem naast de menselijke nog een andere natuur is, naar welke Hij uit het Wezen des Vaders geboren is. Want naar Zijn menselijke natuur, bestaande uit ziel en lichaam, is Hij geboren, niet uit het Wezen Gods, maar uit ons geslacht.

Tegenwerping. Hij wordt Gods eigen Zoon genoemd, omdat Hij door God gemaakt is, zoals de Kerk Gods eigen volk heet, omdat zij door- God verkoren is boven anderen.

Antwoord. De zin der woorden wordt door zo'n uitleg totaal verdraaid. Want de Apostel stelt Christus, Gods eigen Zoon, tegenover de Engelen en ons, die geen eigen zonen van God zijn. Want het is openbaar, dat de Engelen zonen of kinderen Gods geworden zijn door de genade der schepping, en wij door de genade der aanneming; en vanwege diezelfde genade wordt ook de Kerk het eigen volk van God genoemd. Dus volgt daaruit, dat Christus niet door de genade der schepping, noch der aanneming, maar door generatie uit de Vader Zoon is, en daarom de eigen, d.w.z. natuurlijke Zoon van God genoemd wordt.

Aanhoudend bezwaar 1. Er staat nergens in de Schrift, dat Christus de natuurlijke Zoon van God is. Dat is dus een verzinsel van de mens.

Antwoord. 1. Hoewel het in de Schrift niet naar de letter te vinden is, staat er toch hetgeen precies hetzelfde betekent, In Rom. 8:32 wordt Christus "Zijn eigen Zoon" genoemd, en in Joh. 1:14 en 18: "de eniggeboren Zoon van de Vader." 2. Het volgt noodwendig uit de woorden van de apostel Paulus, Rom. 8:32 en die van de Joden in Joh. 5:18 en 19:7; zoals te voren aangetoond is.

Aanhoudend bezwaar 2. Hij is wel vóór het aannemen van het vlees het Woord geweest, maar Hij was geen Zoon of Persoon, maar slechts een verschijnsel van. God, d.w.z. een zichtbare gedaante, die eertijds aan de Vaderen verschenen is, en daarna zich veranderd heeft in zichtbaar vlees; hetwelk wat betreft het feit, dat het uit een maagd tot een Zoon gemaakt zou worden, de Zoon van God genoemd werd.

Antwoord. Het is een ijdele fantasie, wat van zo'n verschijnsel gezegd wordt, vreemd aan, en in strijd mét de Schrift. Want

1. dan zou Christus niet Gods eigen Zoon zijn, aangezien Zijn mensheid niet uit het Wezen Gods is voortgebracht.

2. Het Woord wordt zodanig een Zoon genoemd, Die in het begin van de schepping aller dingen bij God, en (Zelf) God geweest is; door Wie de Vader alle dingen geschapen heeft; aan Wie de Vader gegeven heeft het leven te hebben in Hemzelf, gelijk Hij het leven heeft in Zichzelf.

3. Dan zou er geen personeel onderscheid zijn tussen de Vader en de Zoon. Want volgens *Servets* opvatting was het Woord geen Persoon, en toch was (er) de Vader. Dan zou daaruit moeten volgen, dat de Vader zonder Zoon geweest zou zijn; of dat de Vader dezelfde Persoon zou zijn als de Zoon is, zoals *Sabellius* gedroomd heeft.

De derde orde.

Hierbij behoren de getuigenissen, die leren dat Christus de eniggeboren Zoon van God is, b.v. Joh. 1:14: "Wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd, ene heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader", en 3:16: "Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft." De inhoud van dit bewijs komt hierop neer: Wie

eniggeboren is, heeft geen broeders van dezelfde generatie en natuur. Christus is de eniggeboren Zoon van God. Dus heeft Hij geen broeders. Maar naar Zijn menselijke natuur heeft Hij wel broeders, Hebr. 2:14. Dus is er in Hem dan nog een andere natuur, waarnaar Hij geen broeders heeft.

Tegenwerping. Hij wordt *eniggeboren* genoemd, omdat alleen Hij uit een maagd geboren werd, door de Heilige Geest.

Antwoord. Met zo'n uitleg wordt de zin der Schrift totaal verdorven. Want:

1. Hij is zó de eniggeboren Zoon van God, dat Hij ook de eigen en natuurlijke Zoon is. Dus Hij wordt eniggeboren genoemd, omdat alleen Hij uit het Wezen des Vaders geboren is.

2. Hij wordt niet de Eniggeborene van de maagd genoemd, maar de *Eniggeborene des Vaders,* of van de Vader.

3. De generatie des Woords uit de Vader wordt in de Schrift menigmaal onderscheiden van de generatie van Christus naar Zijn mensheid uit de maagd; zoals in Spr. 8:25, waar de Wijsheid spreekt: "Aleer de bergen ingevest waren; vóór de heuvelen was Ik geboren", d.w.z. - zoals de Chaldeeuwse Uitlegger het vertaalt: "was Ik gegenereerd"; Joh. 1:14: "Wij hebben zijn (d.i. des Woords) heerlijkheid aanschouwd, ene heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader." En bij Mattheüs, in hfdst. 1 en 2 leest men, dat Jezus uit Maria geboren is.

4. Door de titel van *Eniggeborene* wordt Hij onderscheiden van de Engelen en mensen, daar Hij geen Zoon is door aanneming - zoals de mensen - noch door de genade der schepping - zoals de Engelen - maar van nature.

De vierde orde.

Hiertoe behoren de Schriftwoorden, die aan Christus naar Zijn Goddelijke natuur, ook vóór Zijn menswording, de naam van Zoon toekennen, zoals Spr. 30:4: "Hoe is Zijn Naam en hoe is de Naam Zijns Zoons?"; Hebr. 1:lv.: “God heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon, door Welken Hij ook de wereld gemaakt heeft", en Joh. 3:17: "God heeft Zijn Zoon niet gezonden in de wereld, opdat Hij de wereld veroordelen zou."

De Vader heeft Zijn Zoon in de wereld gezonden. Welnu, de menselijke natuur is in de wereld niet gezonden, maar geboren. Dus was er de Zoon, eer Hij van de Vader in de wereld gezonden werd.

Hierbij worden ook de getuigenissen ondergebracht, die aan de Zoon Goddelijke werken toekennen, nog eer Hij het vlees aannam, zoals Kol. 1:16: "Door Hem (n.l. de Zoon) zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen en die op de aarde zijn", en Joh. 5:17 en 19: "Mijn Vader werkt tot nu toe en Ik werk ook. Zo wat Die (n.l. de Vader) doet, hetzelve doet ook de Zoon desgelijks." Maar Christus' vlees werkt niet alles wat de Vader werkt; ook werkt het niet op dezelfde wijze als de Vader, toen het vlees geworden was, veel minder van de beginne Daarom is het wat anders geweest dan het vlees, waarnaar de Zoon van de beginne alle dingen wrocht, Matth. 11:27: "Niemand kent den Zoon dan de Vader, noch iemand kent den Vader dan de Zoon en dien het de Zoon wil openbaren." Als het nu zó is, dat niemand de Vader kent, dan alleen zij, aan wie het de Zoon geopenbaard heeft, ja zelfs aan hen, die vóór Zijn menselijke natuur geleefd hebben, dan volgt daaruit noodzakelijk, dat de Zoon er vóór de vleeswording geweest is, en dat men niet zeggen kan, dat Gods Zoon eerst begon te bestaan, toen Hij wonderbaar ontvangen, en uit een maagd geboren is.

Bovendien behoren nog tot deze orde de getuigenissen, waarin de Naam van God aan Christus wordt toegekend naar een andere natuur, dan de menselijke. En deze getuigenissen

moet men ijverig bijéénzoeken, want de tegenstanders leggen er alle nadruk op, dat de Naam van God in de Schrift aan Christus alleen naar Zijn menselijke natuur toegeschreven wordt. Joh. 1:1: "Het Woord was God", en dan: "Het Woord is vlees geworden", en 1 Tim. 3:16: "God is geopenbaard in het vlees."

De vijfde orde.

Daartoe reken ik de woorden en uitspraken der Schrift, waar sprake is van het *Woord*, n.l. in Johannes 1. Dit Woord is de Zoon van God. En dit Woord is een Persoon geweest buiten en vóór het aangenomen vlees. Dus is Gods Zoon een Persoon geweest, eer Hij het vlees aannam.

Dat dit Woord de Zoon van God is, blijkt uit de tekst Joh. 1:14: "Wij hebben zijn (n.l. des Woords, Hetwelk vlees geworden was) heerlijkheid aanschouwd, ene heerlijkheid als des *Eniggeborenen* van den Vader." Ook zien wij in die tekst, dat Hij, Die hij eerst het Woord genoemd had, later de eniggeboren Zoon genoemd wordt, zijnde in de schoot des Vaders, vers 18. En Johannes zegt ook, dat door het Woord de wereld, ja alle dingen door God geschapen zijn, vers 3 en 10; waarvan Paulus zegt, dat het door de Zoon geschied is, Hebr. 1:2; Kol. 1:16.

Het feit nu, dat dit Woord al een Persoon geweest is, buiten en vóór het aangenomen vlees, wordt uit alle delen der beschrijving bewezen, die Johannes van het Woord geeft, als n.l.: dat Het in het begin der wereld geweest is; dat Het ook God geweest is; dat alle schepselen door Hetzelve gemaakt zijn; dat Het het leven en licht der mensen, d.w.z. de Auteur des levens en lichts is; dat Het ook van het begin af in de wereld geweest is, zelfs toen Het niet gekend werd, enz. Diezelfde dingen worden inzake het Woord geleerd in 1 Johannes 1 en 5, en in Openb. 19. Aangezien nu al deze dingen niet kunnen voorkomen dan alleen in een levende, verstandige en werkende zelfstandigheid of Persoon, zo bevestigen ze zeer duidelijk, dat het Woord, van Hetwelk deze dingen geschreven worden, een Persoon is, en geweest is, nog voordat de mens Jezus uit de maagd geboren werd.

De zesde orde.

Hieronder verenig ik de Schriftplaatsen, die ervan getuigen, dat Christus de Wijsheid Gods is. Op grond daarvan bewijs ik als volgt:

De Wijsheid Gods is de Zoon van God. Deze Wijsheid is eeuwig. Dus is de Zoon van God ook eeuwig, en bijgevolg is Hij er geweest, eer het vlees werd aangenomen.

Dat de Wijsheid Gods de Zoon van God is, wordt bewezen:

1. Omdat de Wijsheid van Zichzelf verklaart (Spr. 8:24), dat Ze geboren is. Wanneer "geboren zijn" van een verstandige natuur gezegd wordt, betekent het niets anders dan een Zoon te zijn.

2. Christus, de Zoon van God, noemt Zichzelf de Wijsheid Gods, Luk. 11:49: "Waarom ook de wijsheid Gods zegt: Ik zal Profeten en Apostelen tot hen zenden"; en Paulus noemt Hem ook de wijsheid Gods, 1 Kor. 1:24: "Wij prediken Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods."

3. Salomo kent aan de Wijsheid Gods de ambten en werken toe, die op andere plaatsen aan het Woord en de Zoon toegeschreven worden. Dit wordt uitvoeriger behandeld in het Boek der Wijsheid, de hfdst. 7-10. Bovendien wordt uitdrukkelijk geleerd, dat de Wijsheid Gods

eeuwig is, Spr. 8:22v.: "De HEERE bezat Mij in het beginsel Zijns wegs, vóór zijn werken, van toen aan Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest; van den aanvang, van de oudheden der aarde aan."

De zevende orde.

Hiertoe behoren de uitspraken van de Schrift, die spreken van het ambt van Middelaar, om n.l. de ganse Kerk te verzamelen en te behouden door Zijn verdiensten en krachtige werking. Op grond daarvan wordt het bewijs als volgt samengesteld: De Middelaar, zonder Wiens verdiensten en tegenwoordige krachtdadige werking er geen vrede of vriendschap tussen God en mensen gemaakt kan worden, moet er noodzakelijk van het begin geweest zijn. Want er is steeds een Gemeente van gelovigen geweest, die zalig gemaakt zijn. En Gods Zoon is die Middelaar, zoals uit deze en soortgelijke uitspraken aangetoond wordt, Matth. 11:27: "Noch iemand kent den Vader dan de Zoon en dien het de Zoon wil openbaren"; Joh. 1:9: "Hetwelk verlicht een iegelijk mens komende in de wereld", en vers 16: "Uit zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade"; Joh. 14:6: "Ik ben de Weg, en de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot den Vader dan door Mij", en Ef. 2:20: "Gebouwd op het fundament der Apostelen en Profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen."

Tegenwerping 1. Maar de oude Kerk, vóór Christus' komst, is “in genade aangenomen en zalig geworden om de Middelaar, Die nog geboren zou worden.

Antwoord. De Middelaar moest er toen zijn, zou Hij zalig kunnen maken. Want het ambt van Middelaar is, om niet alleen met Zijn voorbidding en offerande ons met de Vader te verzoenen en de goederen te verdienen; maar ook om de verdiende goederen door Zijn macht en krachtdadige werking ons te geven en toe te eigenen, de wil des Vaders aan de mens te openbaren, de kerkendienst in te stellen, de Gemeente te verzamelen en te behouden, enz., Ef 2:18: "Door Hem hebben wij beiden den toegang door énen Geest tot den Vader", en 4:11: "Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leraars", en Joh. 6:39: "Dit is de wil Desgenen Die Mij gezonden heeft, dat al wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze, maar hetzelve opwekke ten uitersten dage."

De Kerk wordt niet alleen óm, maar ook dóór de Middelaar verzameld, gerechtvaardigd en geheiligd. De oude Kerk kon wel in genade aangenomen worden om des Middelaars wil, Die nog Mens worden zou, maar zij kon door Hem niet zalig gemaakt worden, tenzij Hij er toen ook was. Want hij die er niet is, bezit ook geen kracht, of kan ook maar iets uitvoeren.

Tegenwerping 2. Vroeger is er een andere Middelaar geweest, dan Die er nu is.

Antwoord. De Schrift verklaart met nadruk, dat er maar één énige Middelaar tussen God en de mensen is, en dat Deze de Zoon van God is, Die ten laatste Mens geworden is, 1 Tim. 2:5: "Er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de Mens Christus Jezus"; Hebr. 13:8: "Jezus Christus is gisteren *en* heden Dezelfde en in der eeuwigheid", en Joh. 10:28: "Ik geef hun het eeuwige leven." Dus de Zoon van God is Middelaar geweest, nog voordat Hij het vlees aannam.

De achtste orde.

Deze bevat de uitspraken inzake de Engel, Die onder het Oude Testament aan de Vaderen, als een Gezant des Vaders verschenen is. Deze heet de Engel des HEEREN, de HEERE, en spreekt en doet dingen, die aan een wezenlijk Persoon toekomen, Gen. 48:16: "Die Engel Die

mij verlost heeft van alle kwaad, zegene deze jongeren", enz. En de Kerk heeft steeds beleden, dat deze Engel de Zoon van God was.

Want 1. de gehele Schrift leert, dat de Zoon, als Gezant des Vaders, gezonden is tot de Kerk, en dat Hij het ambt van Middelaar vervult, Ps. 45:7: Tot de Zoon wordt daar gezegd: "Uw troon, o God, is eeuwiglijk en altoos"; vgl. ook Hebr. 13:8; Mal. 3:1: "En snellijk zal tot Zijnen tempel komen die Heere, Dien gijlieden zoekt, te weten de Engel des verbonds, aan Denwelke gij lust hebt." Wat Mozes zegt van de "Engel des HEEREN", dat Hij in de woestijn door de Israëlieten verzocht werd, Num. 21:6v., dat wordt door Paulus aan *Christus* toegeëigend, 1 Kor. 10:9. Hieruit maken wij het volgende besluit op: de Engel, de Gezant des Vaders, is er geweest vóór het vlees, dat uit de maagd Maria geboren is. Deze Engel was niet de Vader, noch de Heilige Geest, maar de Zoon. Want de Zoon is de Gezant des Vaders en de Middelaar. Dus was er de Zoon, eer Hij het vlees aannam.

De negende orde.

Deze bevat de uitspraken, waardoor de Zoon nadrukkelijk waarachtig God genoemd wordt, met de Goddelijke namen, eigenschappen en werken, die Hem toegeschreven worden, zoals van de schepping, de wonderen, de verlossing, de wedergeboorte, de bescherming, de heerlijkmaking, enz.; welke werken alleen volbracht kunnen worden door een oneindige wijsheid, macht, tegenwoordigheid, enz. Vgl. Rom. 9:5: "Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid. Amen"; 1 Joh. 5:20: "Deze is de waarachtige God en het eeuwige Leven", en soortgelijke getuigenissen meer, die wij later bij de 3e en 4e kwestie zullen aanhalen. Dus is het nodig, dat in deze Zoon naast het vlees nog een andere natuur is, waarnaar Hij God genoemd wordt.

Nu deze stelling (Letterlijk: propositie) besproken en bevestigd is, dat n.l. de Zoon een Persoon geweest is, eer Hij het vlees aannam, wordt er nu verder gevraagd, wat Hij toen geweest is: de Schepper, of een schepsel? of een eeuwige Geest, gelijk God? of dat Hij in de tijd geschapen is?

Op deze vragen wordt geantwoord volgens de beschrijving van het *Woord* en de *Wijsheid,* waarvan bij Johannes en Salomo gelezen wordt, en die al eerder in de 5e en 6e orde besproken zijn. Want daaruit blijkt, dat Hij de Schepper en een Persoon is geweest, mede-eeuwig met de Vader. (Vgl: N.G.B., art. 10).

Vraag 2. Of de Zoon een Persoon is, van de Vader en de Heilige Geest onderscheiden.

De rechtzinnige Kerk belijdt dit, en leert op grond van de Schrift tegen de ketters, dat de Zoon van de Vader en de Heilige Geest onderscheiden is; vooral tegen *Noëtus* en *Sabellius,* die wel beleden, dat de Zoon altijd geweest was, maar dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest één Persoon waren, Welke om bepaalde verschillende werkingen soms Vader, dan weer Zoon, en dan weer Heilige Geest genoemd werd; en daarom worden deze ketters Patripassianen genoemd, d.w.z. die leerden, dat de Vader ook geleden had; Servet vermengt ook de Persoon van de Zoon en van de Heilige Geest.

1. Maar om te bewijzen, dat de Persoon des Zoons, van de Vader en de Heilige Geest onderscheiden is, volstaat als bewijs: dat niemand een zoon is van zichzelf, maar een ieder die zoon is, die is een zoon van een vader. Want niemand is een zoon, of hij heeft een vader; en niemand is een vader, of hij heeft een zoon; anders zou iemand vader en zoon tegelijk kun-

nen zijn, in enig opzicht. Hierbij komen nog andere bewijzen.

2. De Heilige Drieëenheid of Godheid heeft Zich in drie onderscheiden Personen geopenbaard, 1 Joh. 5:7: "Drie zijn er, Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één"; Joh. 10:30: "Ik en de Vader zijn één"; 14:26: "De Trooster, de Heilige Geest, Welken de Vader zenden zal in Mijnen Naam, Die zal u alles leren"; 15:26: "Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, Dien Ik u zenden zal van den Vader, Die zal van Mij getuigen"; Matth. 28:19: "Gaat dan henen, onderwijst al de volkeren, dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes." Volgens Matth. 3 werd de Zoon gedoopt in de Jordaan; de Heilige Geest daalde neer in de gedaante van een duif, en de Vader riep uit de hemel: "Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb" (vers 17). Gen. 1:26: "Laat Ons mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis." Als Hij zegt: "*Laat ons*" in het meervoud, dan wordt daarmee de veelheid der Personen aangewezen.

3. Want er zijn klare uitspraken in de Schrift, die nadrukkelijk leren, dat Christus een Ander is dan de Vader en de Heilige Geest, Joh. 5:19: "De Zoon kan niets van Zichzelven doen, tenzij, Hij den Vader dat ziet

doen", en vers 32: "Er is een Ander Die van Mij getuigt", n.l. de Vader; vgl. ook vers 37, en Joh. 14:16: "Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven."

4. Want Zij hebben verschillende eigenschappen: De Vader heeft gegenereerd, en zendt de Zoon. De Zoon is gegenereerd, en van de Vader gezonden. Alleen de Zoon heeft het vlees aangenomen, en is Middelaar, Profeet, Priester en Koning geworden, enz., en niet de Vader of de Heilige Geest. De Vader werkt van Zichzelf, door de Zoon; de Zoon werkt niet van Zichzelf, maar door Zichzelf van de Vader. Dus is de Zoon een onderscheiden Persoon van de Vader en van de Heilige Geest. (Vgl. N.G.B., art. 8).

Vraag 3. Of de Zoon aan de Vader en de Heilige Geest evengelijk is, ten opzichte van Zijn Godheid.

De rechtzinnige Kerk belijdt dit, en leert op grond van de Schrift, dat de Zoon aan de Vader en de Heilige Geest evengelijk is ten opzichte van Zijn Godheid, d.w.z. dat Hij van nature waarachtig God is, en niet een gemaakte God, of Die door andere kreaturen geschapen is, versierd met Goddelijke eigenschappen, maar minder dan de Vader; en niet Eén, Die God genoemd wordt om zijn rijkdommen, hoedanigheden of werkingen, enz., zoals Arius, Eunomius, Samosatenus, Servet en dergelijke ketters verzonnen hebben. Dat de Zoon aan de Vader evengelijk is, wordt grondig bewezen:

1. Door duidelijke getuigenissen der Schrift. Immers is het de wil des Vaders, vgl. Joh. 5:23, "dat zij allen den Zoon eren, gelijk zij den Vader eren." Nu, de Vader wordt geëerd als de waarachtige en niet als een gemaakte God. Dus moet men dan ook de Zoon dezelfde eer bewijzen. Vers 19: "Zo wat Die (n.l. de Vader) doet, hetzelve doet ook de Zoon desgelijks", en vers 26: "Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven"; Rom. 9:5: "Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid. Amen."; 1 Joh. 5:20: "Deze is de waarachtige God en het eeuwige leven"; 1 Kor. 15:47: "De tweede Mens is de Heere uit den hemel"; Kol. 2:9: "In Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk"; Joh. 16:15: "Al wat de Vader heeft, is Mijne"; Fil. 2:6: "Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode evengelijk te zijn", en Joh. 5:18: "De Joden zochten Hem (n.l. Jezus) te meer te doden, omdat Hij niet alleen den sabbat brak, maar ook zeide dat God Zijn eigen Vader was, Zichzelven Gode evengelijk makende."

2. Hij is de eigen en eniggeboren Zoon des Vaders, geboren uit het ondeelbaar Wezen des Vaders. Daarom is Hij ook aan de Vader gelijk. Want Wie het gehele Wezen des Vaders is medegedeeld, Die is den Vader evengelijk. De Zoon heeft het gehele Wezen des Vaders, hetwelk Hem medegedeeld is: want Hij is de Zoon; en Hij heeft het gehele Wezen, aangezien het

Goddelijke Wezen niet gedeeld kan worden. Dus is Hij dan de Vader vanwege Zijn Godheid in alles gelijk.

3. De Schrift kent aan de Zoon zowel alle Goddelijke eigenschappen toe, die alleen Gode toekomen, als aan de Vader; zoals Hij gezegd wordt te zijn:

1. *Eeuwig,* Spr. 8:25: "Vóór de heuvelen was Ik geboren"; Joh. 1:1: "In den beginne was het Woord."

2. *Oneindig* of onmetelijk, Joh. 3:13: "Niemand is opgevaren in den hemel, dan bie uit den hemel nedergekomen is, namelijk de Zoon des mensen, Die in den hemel is"; Ef. 3:17: "Opdat Christus door het geloof in uw harten wone."

3. *Almachtig, Joh.* 5:19: "Want zo wat Die (n.l. de Vader) doet, hetzelve doet ook de Zoon desgelijks"; Fil. 3:21: "Naar de werking waardoor Hij ook alle dingen Zichzelven kan onderwerpen"; Hebr. 1:3: Hij draagt "alle dingen door het woord Zijner kracht."

4. *Oneindig wijs,* Jes. 9:5: "Men noemt Zijnen Naam Raad"; Matth. 11:27: "Niemand kent den Zoon dan de Vader, noch iemand kent den Vader dan de Zoon." Hij is een Kenner der harten, Joh. 2:24v.: "Jezus Zelf betrouwde hun Zichzelven niet, omdat Hij ze allen kende, en omdat Hij niet van node had, dat iemand getuigen zou van den mens; want Hijzelf wist, wat in den mens was" en 16:30: "Nu weten wij dat Gij alle dingen weet."

5. *Oneindig goed en heilig,* Die een oorzaak is van alle goedheid en heiligheid in de schepselen, Joh. 10:11: "Ik ben de goede Herder"; Hebr. 1:3: "Alzo Hij is het Afschijnsel Zijner heerlijkheid en het uitgedrukte Beeld Zijner zelfstandigheid"; Ef. 5:25v.: "Christus heeft de Gemeente liefgehad en Zichzelven voor haar overgegeven, opdat Hij haar heiligen zoude, haar gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord."

6. *Onveranderlijk, Matth.* 24:35: "De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar mijn woorden zullen geenszins voorbijgaan."

7 De *Waarheid* zelve, en de fontein der waarheid, Joh. 8:14: "Hoewel Ik van Mijzelven getuig, zo is nochtans Mijn getuigenis waarachtig"; Joh. 14:6: "Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven."

8. Onuitsprekelijk *barmhartig.* Ef. 5:25: "Christus heeft de Gemeente liefgehad en Zichzelven voor haar overgegeven." 9. *Toom* tegen de zonde, ook tegen de verborgene, Joh. 3:36: "Die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem", en Openb. 6:16v.: "En (zij) zeiden tot de bergen en tot de steenrotsen: Valt op ons en verbergt ons van het aangezicht Desgenen Die op den troon zit, en van den toom des Lams Want de grote dag Zijns toorns is gekomen; en wie kan bestaan?"

4. Dezelfde Schrift kent aan de Zoon ook alle Goddelijke werken toe, zo goed als aan de Vader.

(1). De algemene werken, zoals daar zijn de schepping, Joh. 1:3: "Door Hetzelve (n.l. het

Woord) zijn alle dingen gemaakt." De onderhouding en regering aller dingen, Hebr. 1:3: "Die alle dingen draagt door het woord Zijner kracht."

(2). De bijzondere werken, welke behoren tot de zaligheid der Gemeente, zoals daar zijn:

1. Profeten, Apostelen en andere dienaars der Gemeente beroepen en zenden, Joh. 20:21: "Gelijkerwijs Mij de Vader gezonden heeft, zend Ik ook ulieden"; Ef. 4:11: "En Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leraars."

2. Dienaars met de nodige gaven voorzien, Luk. 21:15: "Want Ik zal u mond en wijsheid geven, welke niet zullen kunnen tegenspreken noch wederstaan, allen die zich, tegen u zetten."

3. De apostolische en profetische leer openbaren, Joh. 1:18: "De eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard."

4. De leer door wonderen bevestigen, Marc. 16:20: "En zij uitgegaan zijnde, predikten overal, en de Heere wrocht mede en bevestigde het Woord door tekenen, die daarop volgden."

5. De sacramenten instellen, 1 Kor. 11:23: "Want ik heb van den Heere ontvangen hetgeen ik ook u overgegeven heb", enz.; Matth. 28:19: "Onderwijst al de volkeren, dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes."

6. Toekomstige dingen ontdekken, Openb. 22:16: Jezus, heb Mijnen engel gezonden om ulieden deze dingen te getuigen in de Gemeenten." In Matth. 24 voorzegt Hij de ondergang der Joden, de toestand in de laatste tijden en Zijn wederkomst ten oordeel, enz.

7. De Gemeente vergaderen, Joh. 10:14 en 16: "Ik ben de goede Herder; en Ik ken de Mijnen en worde van de Mijnen gekend. Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn; deze moet Ik ook toebrengen en zij zullen mijn stem horen en het zal worden één kudde en één Herder."

8. Het verstand verlichten, Matth. 11:27:,Niemand kent den Vader dan de Zoon en dien het de Zoon wil openbaren"; Luk. 24:45: "Toen opende Hij hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden."

9. Wederbaren en heiligen, Joh. 1:33: "Deze is het Die met den Heiligen Geest doopt"; Titus 2:14: "Die Zichzelven voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid en Zichzelven een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken."

10. Het leven en de daden van de Godzaligen besturen, Joh. 15:4: "Blijft in Mij en Ik in u. Gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van zichzelve, zo zij niet in de wijnstok blijft: alzo ook gij niet, zo gij in Mij niet blijft"; Gal. 2:20: "Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij."

11. In tegenheden troosten, Matth. 11:28: "Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven"; Joh. 14:27: "Vrede laat Ik u, Mijnen vrede geef Ik u; niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, geef Ik hem u. Uw hart worde niet ontroerd en zij niet versaagd."

12. De bekeerden beschermen tegen alle aanvechtingen van satan, en in het geloof bevestigen tot het einde toe, Joh. 16:33: "Hebt goeden moed, Ik heb de wereld overwonnen"; 10:27v.: "Mijne schapen horen mijn stem, en zij volgen Mij. En zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand zal dezelve uit mijn hand rukken."

13. Verhoren degenen, die Hem aanroepen, Joh. 14:13: "Zo wat gij begeren zult in Mijnen Naam, dat zal Ik doen"; 2 Kor. 12:8v.: "Hierover heb ik den Heere driemaal gebeden, opdat

hij van mij zoude wijken. En Hij heeft tot mij gezegd: mijn genade is u genoeg."

14. De zonden vergeven, rechtvaardig maken en tot kinderen Gods aannemen, Jes. 53:11: "Door zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken"; Matth. 9:6: "Opdat gij moogt weten, dat de Zoon des mensen macht heeft op de aarde de zonden te vergeven", en Joh. 1:12: "Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden."

15. Het leven en de zaligheid geven, Joh. 10:28: "Ik geef hun het eeuwige leven"; 1 Joh. 5:20: "Deze is de waarachtige God en het eeuwige Leven."

16. De wereld oordelen, Hand. 10:42: "Die van God verordineerd is tot een Rechter van levenden en doden", en 17:31: "Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardiglijk zal oordelen door enen Man, Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft."

5. Aan de Vader en de Zoon wordt in de Schrift dezelfde Goddelijke eer toegekend, die geen schepselen, maar alleen Gade toekomt, Joh. 5:23: "Opdat zij allen den Zoon eren, gelijk zij den Vader eren."

1. Hij wordt door de Engelen en door de Gemeente aangebeden, Hebr. 1:6: "En dat alle engelen Gods Hem aanbidden."

2. Het vertrouwen en de hoop wordt in en op Hem gesteld, Joh. 14:1: "Gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij."

3. Hij wordt met alle nadruk God genoemd, evenals de Vader, 1 Joh. 5:20: "Deze is de waarachtige God en het eeuwige Leven."

4. Wij worden door de Doop verplicht om Hem te dienen en te gehoorzamen, Matth. 28:19: "Dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes."

5. Hij zit ter rechterhand Gods, op de troon des Vaders, Hand. 2:33; Ps. 110: 1.

6. Tenslotte wordt aan de Vader en de Zoon vanwege de triumferende Kerk in de hemel gelijke eer toegekend, Openb. 5:13: "Hem, Die op den troon zit, en het Lam zij de dankzegging en de ere en de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid." Hij is de Bruidegom, de Man en Koning der Kerk; de Gemeente is het huis, en de tempel, waarvan Hij de opperste Bouwheer is, enz. (Vgl. N.G.B., Art. 8 en 10).

Tegenwerping 1. Wie alles van een ander heeft, is minder dan hij, van wie hij het heeft. De Zoon heeft alles van de Vader. Dus is Hij minder dan de Vader.

Antwoord. Inderdaad is hij, die alles van een ander heeft, zodat hem dat alles door een ander geschonken wordt, minder dan hij, van wie hij het heeft. Maar dat geldt niet Degene, Die alles van nature van een Ander heeft; en door generatie of geboorte, zoals de Zoon, Joh. 5:26: "Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven", en 17:10: "En al het mijn is uw en het uw is Mijne."

Tegenwerping 2. Wie steeds doet, wat een ander wil, is minder dan die ander. De Zoon doet steeds wat de Vader wil. Dus is Hij minder dan de Vader.

Antwoord. De orde, die er in het Wezen, willen en handelen bestaat, neemt niet de gelijkheid der Personen in de Godheid weg. Want God heeft Zich zó in Zijn Woord geopenbaard, dat de Vader alles van Zichzelf is, wil en werkt, dóór de Zoon en de Heilige Geest; de Zoon van de Vader, dóór de Heilige Geest, enz. En deze orde is niet gelegen in de tijd, maar alleen in de natuur. Wie echter steeds handelt naar de wil van een ander, is minder, wanneer de wil van

die ander uitsluitend wat de tijd betreft vóórgaat.

Vraag 4. Of de Zoon van een en hetzelfde Wezen (of: eens-wezens) is met de Vader?

Nu dit bewezen is, volgt vanzelf, dat de Zoon en de Vader tezamen één en hetzelfde Wezen hebben. De ketters geven wel toe, dat de Zoon en de Vader van hetzelfde Wezen zijn. Zeer juist, doch niet genoeg. Twee mensen zijn ook wel van hetzelfde wezen, die toch niet echt samen één wezen hebben. Maar de Vader en de Zoon zijn van hetzelfde Wezen, en ook samen van één Wezen, d.w.z. van hetzelfde Wezen en één God. De Vader is wel een ander dan de Zoon, maar de Vader is geen andere God, en ook de Zoon is geen andere God. Johannes zegt: "Drie zijn er, Die getuigen", maar niet: er zijn drie goden, die getuigen, enz.

1. Zo heeft dan de Kerk op het concilie van Nicea, op grond van de Schrift, tegen de ketters vastgesteld, dat de Zoon en de Vader eenswezens zijn, d.w.z. samen één en hetzelfde Wezen hebben. En dat wordt aldus bewezen: 1. De Zoon is *Jehovah* of HEERE. En er is maar één HEERE, Jer. 23:6: "En dit zal Zijn naam zijn, waarmede men Hem zal noemen: De HEERE onze Gerechtigheid"; Jes. 25:9: "En men zal te dien dage zeggen: "Zie, Deze is onze God; wij hebben Hem verwacht, en Hij zal ons zalig maken. Deze is de HEERE, wij hebben Hem verwacht, wij zullen ons verheugen en verblijden in zijn zaligheid." Deze Zaligmaker en God, op Wie men wachtte, is de Messias, Die daarom bij de profeet Haggaï (2:8) "de Wens aller heidenen" genoemd wordt, en volgens Zach. 2:8 wordt de Verlosser der Kerk, Die van de Heere gezonden wordt, ook Zelf de HEERE genoemd; vgl. ook Mal. 3:1: "Die HEERE, Dien gijlieden zoekt, zal tot Zijnen tempel komen."

Hierbij behoren de teksten, waarin de Engel des HEEREN "de HEERE" genoemd wordt.

2. Evenzo ook de teksten uit het Oude Testament, die van Jehovah, de HEERE spreken, en die in het Nieuwe Testament van Christus uitgelegd worden, zoals Ps. 68:19, vergeleken met Ef. 4:8: "Daarom zegt Hij: Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangengenomen en heeft den mensen gaven gegeven." Zo ook Ps. 106:14, vergeleken met 1 Kor. 10:9: Christus is de Heere, Die in de woestijn verzocht werd. Idem Ps. 97:7, vgl. niet Hebr. 1:6: "En dat alle engelen Gods Hem aanbidden." Idem Ps. 102:26, vgl. met Hebr. 1:10: "En Gij, Heere, hebt in den beginne de aarde gegrond", enz. Idem Jes. 8:14: "Dan zal Hij - n.l. de HEERE ulieden tot een Heiligdom zijn, maar tot een steen des aanstoots en tot een rotssteen der struikeling den twee huizen Israëls", enz.; en 28:16: "Ziet, Ik leg een Grondsteen in Sion, een beproefden Steen, een kostelijken Hoeksteen", enz., vgl. met Luk. 2:34. Idem Jes. 41:4, vgl. met Openb. 1:17 en 21:6: "Ik ben de Eerste en de Laatste." •

3. De Zoon wordt de waarachtige God genoemd, Welke maar één is, 1 Joh. 5:20: "Deze is de waarachtige God en het eeuwige Leven"; Rom. 9:5: "Dewelke is God, boven allen te prijzen in der eeuwigheid. Amen."

De Vader en de Zoon hebben één Geest, Die van Beiden uitgaat, en door Wie Zij Beiden werken. Daarom zijn Zij niet in Wezen, maar in Persoon onderscheiden. Want anders zou een Ieder Zijn eigen én een verscheiden Geest hebben.

4. Hij is de eigen en eniggeboren Zoon des Vaders. Dus heeft Hij hetzelfde en gehele Wezen des Vaders, dat Hem door de eeuwige geboorte meego- deeld is. (vgl. N.G.B., art. 8 en 10).

Fonteinen van drogredenen, waarmee de ketters hun lasteringen tegen het eens-wezens-zijn van de Vader, de Zoon én de Heilige Geest willen verdedigen.

Wanneer men deze redenen nagaat, kan men gemakkelijk op de drogredenen der ketters een antwoord geven, vooral als men let op de fontein, waaruit ze geput zijn. Want hun drogredenen zijn of

1. op zeer valse grondstellingen gebouwd, of

2. de dingen, die de geschapen schepselen eigen zijn, worden aan de Schepper toegekend; of

3. zij betrekken op Christus' Godheid hetgeen van Hem naar Zijn menselijke natuur gezegd wordt; of

4. zij vermengen het ambt van de Middelaar met Zijn natuur of Persoon; of

5. zij sluiten de Zoon en de Heilige Geest uit van de dingen, die aan de Vader, als de Fontein des Zoons en des Heiligen Geestes en aller Goddelijke werkingen, toegeschreven worden; of

6. zij onttrekken aan de Zoon en de Heilige Geest de dingen, waardoor de Godheid in de Persoon des Vaders, van de schepselen en afgoden onderscheiden wordt; of, tenslotte, zij verderven de spreekwijzen, die in de Schrift gebruikt worden.

Enkele algemene regels, waarnaar men antwoorden moet op de beweringen van de ketters.

1. Als zij uit valse gronden hun redeneringen opbouwen; b.v. als zij zeggen: Als God een Zoon gegenereerd heeft, dan kan Hij er nog meer genereren; en die Zoon kan weer een andere Zoon genereren, enz.

Men moet hierop, volgens deze regel, ontkennenderwijs antwoorden: Over God moet men oordelen naar hetgeen Hij van Zich in Zijn Woord geopenbaard heeft, en niet volgens de hersenen der ketters. Maar God heeft Zich zo geopenbaard, dat Hij maar één Zoon gegenereerd heeft en hebben wil, en niet meer, enz.

2. Aangezien zij vele stellingen aanvoeren, die wel waar zijn van eindige dingen, zoals b.v.: Drie kunnen niet één zijn; wat genereert en gegenereerd wordt kan niet één wezen vormen; een oneindig Persoon kan geen oneindige Personen genereren; één Wezen kan niet aan velen gemeen zijn; wie zijn gehele wezen aan een ander meedeelt, die blijft niet wat hij was, enz. Hierop moet men antwoorden, niet door dat alles eenvoudig te ontkennen, maar door een dusdanig onderscheid te maken volgens deze regel: Stellingen die gelden van een eindige natuur, kunnen niet van de oneindige natuur Gods gezegd worden. Want dan zijn ze onwaar.

3. Als zij hun stellingen opbouwen volgens de eigenschappen van Christus' menselijke natuur, zoals: Christus heeft geleden, is gestorven, enz. - dingen, die van God niet gezegd kunnen worden - dan moet men antwoorden op grond van het onderscheid der naturen in Christus, en volgens deze regel: De dingen die aan de menselijke natuur eigen zijn, moet men niet op de Goddelijke betrekken.

4. Wanneer zij op grond van de eigenschappen van het ambt hun conclusies opstellen, dan moet men hun antwoorden volgens de regel van Cyril- lus: "De zending en gehoorzaamheid nemen niet weg de evengelijkheid in macht of in Wezen"; of: "De ongelijkheid der ambten neemt niet weg de evengelijkheid in macht of in Wezen"; of: "De ongelijkheid der ambten neemt ook niet weg de evengelijkheid der naturen of Personen." Volgens deze regel wordt ook geantwoord op de tekst Johannes 14:28: "Mijn Vader is meerder dan Ik", n.l. wat betreft het ambt en de menselijke natuur, maar niet wat het Goddelijk Wezen aangaat.

5. Omdat de Zoon in de Schrift Zijn werken doorgaans aan de Vader toeschrijft, zoals in Joh. 14:10: "De Vader Die in Mij blijft, Dezelve doet de werken." Daaruit besluiten zij dan, dat de Zoon óf geen God óf een mindere God is. Hierop dient men te antwoorden volgens deze regel: De dingen die aan de Vader als de fontein, worden toegeschreven, die worden aan de Zoon niet ontnomen, aan Wie deze dingen ook zijn meegedeeld, zodat Hij ze ook Zelf bezit. Want Hij doet alle dingen gelijk de Vader.

6. Als zij op grond van de teksten, waar de Vader tegenover de valse goden gesteld en van hen onderscheiden wordt, zonder melding te maken van, de Zoon, besluiten, dat de Zoon niet de enige waarachtige God is, dan antwoorde men hierop volgens deze regel: Als aan één Persoon in de Godheid enig werk toegeschreven wordt, om de Godheid tegenover de schepselen te stellen, of tegenover verzonnen afgoden, om Hem daarvan te onderscheiden, dan worden daarmee de andere Personen niet van de Godheid uitgesloten, maar alleen de dingen, tegenover welke de Godheid gesteld wordt. Of: Wanneer van de Godheid de dingen uitgesloten worden, die buiten God zijn, dan wordt de Zoon en de Heilige Geest niet uitgesloten. Of:

De eigenschappen, werkingen en Goddelijke eer worden aan de éne Persoon in de Godheid zo toegeschreven, dat ze niet van de andere Personen, maar van de schepselen weggenomen worden. Of: Wanneer aan de ene Persoon enig ding allermeest of uitsluitend toegekend wordt, dan worden daarom de andere Personen daarvan niet buitengesloten, maar alleen de schepselen en verzonnen goden, tegenover welke de waarachtige God, óf in één Persoon, óf in meer Personen, gesteld 'wordt. B.v.: De Vader is meerder dan alle, n.l. dan alle schepselen, maar niet meer dan de Zoon en de Heilige Geest. De Vader weet alleen de dag des oordeels, d.w.z. geen schepsel weet ervan. Hiermee wordt ook antwoord gegeven op de tekst, Joh. 17:3: "Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen den enigen waarachtigen God." Daar wordt de Zoon niet uitgesloten van de Godheid, maar wel de schepselen en valse goden, tegenover welke de Vader als de waarachtige God gesteld wordt.

Nog houden zij aan, en beweren, dat het toch volgen moet. Want wanneer men zegt, dat Maximiliaan keizer is, dan volgt daaruit, dat Rudolf geen keizer is. Waarom zou dan ook niet volgen, wanneer men zegt: De Vader is de waarachtige God, dat dan de Zoon de waarachtige God niet is? *Antwoord.* Dit volgt niet, hoewel het eerste vaststaat. Want hier worden de oneindige Personen, Wier Wezen verschillenden tezamen kunnen hebben, vergeleken met eindige personen, wier wezen velen tezamen niet kunnen hebben. Dus zijn het verschillende voorbeelden.

7. Over de teksten der Schrift, die zij verkeerd uitleggen, moet men oordelen naar de omstandigheden en volgens gelijkluidende teksten. Bij voorbeeld: "Hij zal God en den Vader het Koninkrijk overgeven", n.l. zó, dat Hij het Zelf ook behouden zal; gelijkerwijs de Vader het Koninkrijk aan de Zoon heeft overgeleverd, echter zó, dat Hijzelf het niet verloren heeft. Want de Zoon doet niets, te weten van Zichzelf, of zonder de voorgaande wil des Vaders; maar toch werkt Hij door Zichzelf, van de Vader.

Enige speciale regels, om de tegenwerpingen van de Arianen te weerleggen.

1. Die gelijk in Wezen zijn, kunnen wel ongelijk zijn vanwege Hun ambt.

2. Hetgeen de Vader aan de Zoon gegeven heeft, dat zal Deze steeds houden, en dat zal de Vader Hem nooit ontnemen. Maar hetgeen Hem gegeven en bevolen is voor een zekere tijd, dat moet door Hem - n.l. de Zoon - ook weer afgelegd worden.

3. Uit de dingen die een onderlinge betrekking hebben tot een Ander, kan men niets afleiden

voor dingen, die slechts op zichzelf verstaan worden.

4. Het volgt nog niet, dat Wiens Persoon van een ander is, dat Diens Wezen ook van een ander is.

5. Hetgeen aan de ene natuur van Christus eigen is, wordt aan de gehele Persoon, Die uit twee naturen bestaat, toegeschreven; maar uitsluitend ten opzichte van die natuur, waaraan dat eigen is.

6. De wijsheid is tweeërlei: Zij is geschapen, voor zover Zij in de schepselen is: Deze is de orde van alle dingen, die zeer wijs door God is ingesteld; en Zij is ongeschapen, als zij in God is: Wanneer Deze tegenover de schepselen gesteld wordt, is Zij het Goddelijke verstand en Wezen Zelf, of het eeuwige besluit des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes, van deze orde aller dingen. Maar als deze Wijsheid in God, van God onderscheiden wordt, dan wordt Ze genomen voor de Zoon van God.

7. Wanneer in de Schrift de én e Persoon in de Godheid tegenover de schepselen of valse goden gesteld, en van hen onderscheiden wordt, dan worden de andere Personen der Godheid niet uitgesloten, maar alleen de schepselen, tegenover welke de ware God gesteld wordt. Hetzelfde geldt van die uitdrukkingen, waardoor aan God, uitsluitend of het allermeest, iets toegeschreven wordt.

8. Als God in de Schrift genoemd wordt, dan wordt alleen de waarachtige God bedoeld.

9. Daarom dat de Zoon en de Heilige Geest uit de Vader zijn, en de Vader dóór de Zoon en de Heilige Geest werkt, en Hij niet vernederd is zoals de Zoon, daarom bedoelt de Heilige Schrift menigmaal - vooral als Christus spreekt - onder de naam van de Vader óók de Zoon en de Heilige Geest.

10. Wanneer God op Zichzelf aangemerkt, of tegenover de schepselen gesteld wordt, dan worden de drie Personen tezamen bedoeld. Maar als Hij tegenover Zijn Zoon gesteld wordt, dan wordt de eerste Persoon van het Goddelijke Wezen, n.l. de Vader, bedoeld.

11. De Schrift onderscheidt de Personen, wanneer zij Die tegenover Elkaar plaatst of onder Elkaar vergelijkt; of wanneer ze Hun personele eigenschappen uitdrukt, waardoor zij de algemene Naam van God op Eén der Personen betrekt. Maar als de Schrift de waarachtige God tegenover de schepselen of verzonnen (af)goden stelt, of slechts naar Zijn natuur bedoelt, dan worden alle Personen tezamen verstaan.

12. Wanneer enig ding pas op een bepaalde tijd begon geopenbaard te worden, dan volgt daar nog niet uit, dat het er daarom tevoren nooit was.

13. De Zoon schrijft aan de Vader gewoonlijk toe al hetgeen Hij met de Vader gemeenschappelijk heeft, zonder van Zichzelf melding te maken, wanneer Hij spreekt in de Persoon des Middelaars.

14. De Zoon wordt gezegd te zien, te leren, te horen en te werken van de Vader, weliswaar met betrekking tot Zijn beide naturen, maar terwijl toch het onderscheid blijft. Want Gods wil wordt alleen aan Zijn menselijk verstand door openbaring bekendgemaakt. Maar Zijn Godheid weet en beschouwt die wil des Vaders, al van eeuwigheid af, van Zichzelf; en van nature op het allervolkomenst.

15. Indien de uiterlijke werkingen van de drie Personen verschilden, dan zouden Zij verschillende Wezens vormen. Want als de Eén wrocht hetgeen de Ander tegenhield, dan zouden het verschillende Wezens zijn.

16. Als God de Vader van Christus en van de gelovigen genoemd wordt, dan volgt nog niet,

dat Hij op enerlei wijze zowel hun als Zijn Vader is.

17. De Vader is nooit zonder de Zoon, noch de Vader en de Zoon ooit zonder de Heilige Geest (geweest). Want de Godheid kan noch vermeerderd, noch verminderd of veranderd worden.

Enkele tegenwerpingen van de ketters tegen de eeuwige Godheid des Zoons.

Tegenwerping I. Hetgeen één in wezen is, dat heeft geen drie personen. Jehovah is één in Wezen ... Dus heeft Hij geen drie Personen.

Antwoord. Het geldt van een eindig wezen, dat het geen drie personen heeft, maar niet van het oneindige Goddelijke Wezen.

Tegenwerping 2. Wie een begin heeft, is niet eeuwig. De Zoon en de Heilige Geest hebben een begin. Dus zijn Ze niet de eeuwige God, zoals de Vader.

Antwoord. Wie een begin des wezens of des tijds heeft, die is niet eeuwig. Maar de Zoon heeft geen begin van tijd of Wezen, maar van Persoon. Want de Zoon is van de Vader, niet door een tijdelijke, maar door een eeuwige geboorte (gegenereerd); zoals er geschreven staat, Micha 5:1: "Wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid"; Joh. 17:5: "Verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was", en 5:26: "Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven."

Aanhoudend bezwaar. Wie een begin van persoon of oorsprong heeft, die is de eeuwige God of Jehovah niet.

Antwoord. Dat is onwaar. Want de Schrift leert ons duidelijk, dat èn de Zoon de *Jehovah* is, èn dat Hij gegenereerd is, d.w.z. dat Hij de oorsprong van Zijn Persoon heeft van de Vader.

Tegenwerping 3. Zoals wij met de Vader één zijn, zo ook Christus, Joh. 17:11 en 21. Maar wij zijn niet één met de Vader, omdat wij van hetzelfde Wezen zijn, maar omdat wij met de wil des Vaders overéénkomen. Daarom is ook de eenheid van Christus met de Vader zodanig.

Antwoord. Christus' eenheid met de Vader is wel zodanig, dat Hij en de Vader één wil hebben. Maar boven deze eenheid leert de Schrift ons nog een veel nauwer Wezens-eenheid van de Zoon met de Vader, Joh. 14:9 en 11: "Ik ben in den Vader en de Vader is in Mij. Die Mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien"; Hebr. 1:3: "Dewelke (is) het uitgedrukte Beeld Zijner zelfstandigheid." Ja, men kan hieruit daarentegen ook dit besluit trekken, dat aangezien de Vader en de Zoon één wil hebben, zij dan ook één Wezen hebben; want de wil van God is het Wezen Gods Zelf.

Tegenwerping 4. Het Goddelijke Wezen is niet gegenereerd, maar de Zoon is gegenereerd. Dus is Hij dan het Goddelijke Wezen niet, zoals de Vader. *Antwoord.* Het Goddelijke Wezen is niet gegenereerd, maar toch is Degene, Die het Goddelijke Wezen deelachtig is, wel gegenereerd. Want de Schrift leert ons deze twee dingen met alle nadruk, n.l. dat de Zoon hetzelfde Wezen als de Vader heeft, én dat Hij uit de Vader gegenereerd is, Joh. 5:26: "Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven", Joh. 1:14: "Wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd als des Eniggeborenen van den Vader."

Tegenwerping 5. Maar Christus wordt in de Schrift uitsluitend naar Zijn menselijke natuur "Zoon" genoemd. Dus is Hij dan naar deze (natuur) de Zoon van God, en bijgevolg is Hij geen waarachtig God.

Antwoord. Het is niet waar, dat Christus alleen naar Zijn menselijke natuur "Zoon" genoemd wordt. Want de Schrift getuigt ervan, dat de Zoon van de hemel is neergekomen; dat Hij in de hemel is, toen het vlees op de aarde was; dat God dèèr de Zoon alle dingen geschapen heeft. Ook heet Hij de eniggeboren Zoon des Vaders, de eigen Zoon, en de Vader evengelijk, Joh. 1:14 en 3:16, Rom. 8:32, Joh. 5:16, Fil. 2:6; welke dingen niet van de Zoon naar de menselijke natuur kunnen verstaan worden.

Tegenwerping 6. De Zoon heeft de Vader tot een Hoofd, 1 Kor. 11:3, en Hij is minder dan de Vader, Joh. 14:28.

Antwoord. Ja, ten opzichte van Zijn mensheid, en ook ten opzichte van Zijn middelaarschap.

Tegenwerping 7. De Vader is alleen de waarachtige God, Joh. 17:3: "En dit is het eeuwige leven, dat zij U (o Vader) kennen den enigen waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt." Dus is de Zoon niet de waarachtige God.

Antwoord.

1. Uit de tevoren opgestelde, zevende regel blijkt, dat het woordje "de enige" de Zoon niet van de Godheid uitsluit, maar alleen de verzonnen goden, tegenover welke de Vader, als de waarachtige God, gesteld wordt.

2. Men moet daaraan ook toevoegen, hetgeen er dadelijk op volgt:,en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt." Dus bestaat het eeuwige leven ook hierin, dat Jezus Christus, Die van de Vader gezonden is, desgelijks ook als de waarachtige God gekend wordt; zoals er nadrukkelijk in 1 Joh. 5:20 staat: "Deze is de waarachtige God en het eeuwige Leven."

3. Het woordje "de enige" moet niet bij het woordje "U" geplaatst worden, maar bij de woorden "de waarachtige God"; zoals dit de Griekse tekst duidelijk bewijst. Want de bedoeling is: "Dat zij. U kennen, o Vader, als de God, Die de enige waarachtige God is."

Tegenwerping 8. De Middelaar Gods en der mensen is God Zelf niet. Nu is de Zoon de Middelaar. Dus is de Zoon niet God Zelf.

Antwoord. Het is onwaar, dat de Middelaar Gods en der mensen niet Zelf God is. Want om diezelfde reden zou ook volgen moeten, dat de Middelaar Gods en der mensen ook geen Mens ware; en dat is volgens de Apostel een valse redenering, 1 Tim. 2:5.

Aanhoudend bezwaar I. De Middelaar bij God is minder dan God. Nu kan God niet minder dan God zijn, d.w.z. minder dan Hijzelf. Dus is de Middelaar geen God.

Antwoord. De Middelaar is minder wat betreft Zijn ambt, maar niet wat Zijn natuur aangaat; zoals tevoren al in de eerste regel vastgesteld is: "Wie van een gelijk Wezen zijn, kunnen wel ongelijk van ambt zijn."

Aanhoudend bezwaar 2. De Zoon is de Middelaar bij de Heere. Nu is Hij bij Zichzelf geen Middelaar. Dus is Hij dan Zelf de Heere niet. *Antwoord.* De Zoon is wel Middelaar bij de Heere, maar niet bij al degenen, die HEERE of Jehovah genoemd worden. Want Hij is alleen Middelaar bij de Vader.

Aanhoudend bezwaar 3. Dus wordt dan alleen de Vader met ons verzoend; en bijgevolg is Hij dan alleen de waarachtige God, en niet de Zoon of de Heilige Geest. Want Wie door de Middelaar verzoend of tevreden gesteld wordt, Die is de waarachtige God.

Antwoord. Het is niet juist, dat alleen de Vader verzoend moest worden. Want de drie Personen hebben één wil. Daarom, wanneer de Vader door de betaling des Zoons voor ons verzoend is, dan worden ook de Zoon en de Heilige Geest verzoend, en nemen Zij ons om die voldoening in genade aan.

Aanhoudend bezwaar 4. Als de Zoon door Zijn eigen voldoening verzoend wordt, dan is Hij Middelaar bij Zichzelf; want de Zoon is Middelaar bij Degene, Die door Zijn voldoening verzoend wordt. Maar dit is zeer ongerijmd, dat iemand bij, zichzelf Middelaar zijn zou, of Zichzelf verzoenen.

Antwoord. In eigenlijke zin is de Zoon Middelaar bij Degene, Die zo verzoend wordt door Zijn voldoening, dat de raad en wil om te verzoenen, van Hem als van de Fontein voortkomt. Deze is alleen de Vader. En daarom is de Zoon op deze manier bij Zichzelf geen Middelaar, maar alleen bij de Vader. En het is niet zo erg ongerijmd om te zeggen, dat de Zoon Middelaar is jegens Zichzelf. Want het is niet ongerijmd te zeggen, dat de Zoon beide ambten vervult, n.l. dat van God, en dus in genade aanneemt, én dat van Middelaar, om Wiens wil wij in genade aangenomen worden, en zulks in verschillend opzicht: wat het eerste ambt betreft, omdat Hij God is af uit oorzaak der natuur; en wat het andere (ambt) betreft, omdat Hij Middelaar is, of uit oorzaak van het ambt.

ZONDAG 14.

Over de menswording van Jezus Christus.

De Persoon van de Middelaar of Zaligmaker bestaat uit twee naturen, een Goddelijke en menselijke. Zijn Goddelijke natuur, die Hij van alle eeuwig- held bezat, werd in de vorige Zondagsafdeling verklaard en bewezen. Over Zijn menselijke natuur wordt nu vervolgens gehandeld in deze Zondagsafdeling, en daarbij wordt de menswording van Gods Zoon verklaard, of hoe Hij in de volheid des tijds een ware menselijke natuur, in enigheid des Persoons heeft aangenomen. Dit wordt tot uitdrukking gebracht door de Artikelen: "Ontvangen van de Heilige Geest, en geboren uit de maagd Maria." Deze beide Artikelen worden hier verklaard, en wel zó dat in de verklaring ervan, zoals bij die van alle andere (Artikelen), eerst de waarheid en daarna het nut ervan aangewezen wordt, of:

I. de kennis en toestemming, die wij moeten hebben van de waarheid van deze Artikelen, Vraag 35, en

II. het vertrouwen, dat wij daaruit moeten scheppen en ons toeëigenen, Vraag 36.

Vraag 35: *Wat is dat gezegd: "Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria"?*

Antwoord: *Dat de eeuwige Zoon van God, Die waarachtig en eeuwig God is a) en blijft b), ware menselijke natuur c) uit het vlees en bloed der maagd Maria d), door de werking des Heiligen Geestes e) aangenomen heeft f), opdat Hij ook het ware Zaad Davids zij g), Zijn broederen in alles gelijk h), uitgenomen de zonde i).*

a. Jes. 7:14, Matth. 1:23, Jes. 9:5, Jer. 23:6, Mich. 5:1, Joh. 1:1; 17:3-5; 20:28. Rom. 1:3v.; 9:5, Kol. 1:15-17, Ps. 2:7v., Hand. 13:33, Hebr. 1:5; 6:5, Matth. 3:17; 17:5, Mark. 1:11, Matth. 16:16, Luk. 9:10, 1 Joh. 5:20.

b. Mal. 3:6, Jak. 1:17.

c. Gen. 3:15; 22:18, Jes. 7:14; 11:1, Jer. 23:5, Ps. 132:11, 2 Sam. 7:12, Joh. 1:14, Rom. 1:3; 6:5, 1 Tim. 5:5; 3:15, Hebr. 2:14.

d. Gen. 3:15, Jes. 7:15, Matth. 1:l8vv., Luk. 1:41-43; 2:7, Gal. 4:4.

e. Matth. 1:18 en 20, Luk. 1:35.

f. Fil. 2:7, Hebr. 2:14 en 16.

g. 2 Sam. 7:12, Ps. 89:45, Ps. 132:11, Matth. 1:6, Luk. 3:23 en 31; 13:33, Rom. 1:3, 2 Tim. 2:8.

h. Hebr. 2:17.

i. Hebr. 4:15; 7:26.

Verklaring van Vraag 35.

(Lansbergen. In het vorige Artikel is uit Gods Woord bewezen, dat Jezus Christus de eniggeboren Zoon van God is, van één en hetzelfde Wezen met de Vader, en toch een andere Persoon is. Zo volgt nu de verklaring van het derde Artikel, waarin gehandeld wordt over Christus' ware menselijke natuur, en zulks op een zeer gepaste wijze. Want aangezien onze

Middelaar zijn moet: waarachtig God en een waarachtig en rechtvaardig Mens, en aangezien over het eerste, dat Hij n.l. waarachtig God is, al in den brede gehandeld is, zo volgt nu zeer gepast het bewijs van het tweede punt, dat Hij n.l. een waarachtig en rechtvaardig Mens is, zoals dat begrepen is in het Artikel van Zijn ontvangenis en geboorte; waarvan eerst de betekenis van dit Artikel verklaard wordt, en daarna de vrucht daarvan wordt aangewezen).

De betekenis van dit Artikel wordt in deze Vraag verklaard, welke verklaring zeer noodzakelijk is tegenover de oude en nieuwe ketters, die geloochend hebben en nóg loochenen, dat het vlees van Christus uit het wezen van de maagd Maria is aangenomen. Sommigen hebben beweerd, dat het uit niets gemaakt is, en dat het uit de hemel als 't ware de maagd ingegoten is, uit wie Hij geboren zou worden. Anderen, zoals de Eutychianen, zeggen dat het uit het Wezen der Godheid of des Heiligen Geestes voortgebracht is, door verandering van het Goddelijk Wezen in een menselijk. Maar zij worden bedrogen, doordat zij de woordjes "van" en "uit" niet hebben begrepen. Want "uit" of "van de Heilige Geest" betekent niet de stof, waaruit het vlees van Christus bestaat, maar Wie de Werkmeester van deze wonderlijke ontvangenis is, alsof er stond: door de Heilige Geest. Want zoals wij ook gezegd worden uit God geboren te zijn, omdat God ons gemaakt en wedergeboren heeft, zo is ook Gods Zoon ontvangen uit de Heilige Geest, omdat Hij door Diens kracht en werking, en niet uit Zijn Wezen ontvangen is. Dit blijkt uit de woorden van de Engel, als hij over deze verborgenheid spreekt, Luk. 1:35: "De Heilige Geest zal over u komen en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen." Daarentegen betekent de uitdrukking "uit de maagd Maria" niet, wie de werkmeester is, maar uit welke stof Hij het vlees heeft aangenomen. Want de Zoon van God heeft Zijn vlees aangenomen uit het vlees van de maagd. Daarom heet Christus het Zaad Abrahams, en een Zoon van David, uit wiens geslacht de maagd (Maria) voortgekomen is. Zo heeft Hij dan waarachtig het vlees aangenomen uit deze vaders, en uit de maagd, maar niet uit de Heilige Geest.

(Lansbergen. In de Catechismus wordt eerst aangewezen de Persoon, Die uit de Heilige Geest ontvangen en uit de maagd Maria geboren is; en daarna verklaard, wat het zeggen wil, dat Christus uit de Heilige Geest ontvangen en uit de maagd Maria geboren is.

Deze Persoon is de "eeuwige Zoon van God, Die waarachtig en eeuwig God is en blijft"; zoals Johannes getuigt, wanneer hij (Joh. 1:1 en 14) schrijft, dat het Woord, Dat in den beginne was, vlees geworden is. Want hij geeft daarmee te kennen, dat de Zoon van God, Die waarachtig God is, de ware menselijke natuur heeft aangenomen. En Paulus zegt (in Rom. 1:3) dat Hij "geworden is uit den zade Davids naar het vlees"; dat God Zijn Zoon uitgezonden heeft, "geworden uit een vrouw" (Gal. 4:4); en in Hebr. 1:5 en 2:16, dat Hij, tot Wie God gezegd heeft: "Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd", heeft aangenomen het zaad Abrahams. Uit deze Schriftplaatsen wordt krachtig bewezen, dat de Persoon, Die ontvangen is van de Heilige Geest, en geboren uit de maagd Maria, de Zoon van God is. Hierbij valt wel te letten op het feit, dat inzake deze Persoon in de Catechismus gezegd wordt, dat "Hij waarachtig God is en blijft." Dat deze Persoon waarachtig God is, is in het vorige Artikel al bewezen; dat Hij ook waarachtig God blijft, wordt bewezen uit de eigenschappen der Godheid. Want "bij den Vader der lichten", d.w.z. bij God Zelf, zoals Jakobus schrijft (Jak. 1:17) is "geen verandering." Daaruit volgt ook, dat er ook hij de Zoon van God geen verandering is, Welke is de waarachtige God; en dat Hij daarom ook in der eeuwigheid waarachtig God blijft. En dit getuigt Christus zeer duidelijk bij de Profeet (Mal. 3:6), zeggende: "Ik, de HEERE, worde niet veranderd"; uit welke tekst blijkt, dat daar gesproken wordt van de Persoon van Christus. En wanneer Paulus (Rom. 9:5) zegt, dat Christus is uit de Joodse

vaders "zoveel het vlees aangaat", "Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid", dan geeft hij niet slechts te kennen, dat Christus door de menswording niet alleen God gebleven is, maar dat Hij ook God blijft in der eeuwigheid.

Hieruit blijkt de voortreffelijkheid van de Persoon, Die van de Heilige Geest ontvangen en uit de maagd Maria geboren is. Daarom moet men ook naar waarde alles schatten, dat zowel in dit als in de volgende Artikelen inzake Hem voorgesteld wordt. Bovendien wordt hierdoor omvergestoten de valse leer van Photinus, die in vroeger eeuw verzon, dat Christus toen pas begon te zijn, toen Hij vlees werd. Evenzo ook de dwaling der Wederdopers, die leren, dat het Woord des levens door de menswording veranderd is. Want aangezien Christus waarachtig God is en in der eeuwigheid blijft, zo volgt daaruit, dat zowel Zijn Wezen als Persoon eeuwig zijn.

De manier van Christus' menswording wordt aangewezen, wanneer verklaard wordt, wat het zeggen wil, dat "Hij ontvangen is van de Heilige Geest, en geboren uit de maagd Maria").

Ontvangen van de Heilige Geest.

De ontvangenis ván of door de Heilige Geest omvat deze drie dingen. 1. De werking des Heiligen Geestes Zelf in de schoot van de maagd, die wonderlijk en buiten de orde der natuur om, de Zoon van God ontving zonder mannelijk zaad. "De kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen", Luk. '1:35, en "Hetgeen in haar ontvangen is, is uit den Heiligen Geest", Matth. 1:20. Daar duidt het woordje "uit" niet de materie of de stof aan, waarvan Hij gegenereerd is, zoals de Wederdopers ten onrechte verklaren, maar de werkende oorzaak; zoals het ook verstaan moet worden, wanneer Johannes zegt, dat de gelovigen "uit God geboren zijn", 1 Joh. 5:1.

De wonderlijke heiliging van de vrucht in de moederschoot, waardoor de Heilige Geest bewerkt heeft, dat de zonde van de maagd niet op deze vrucht overgebracht werd, opdat Hij heilig zijn zou, ook in de buik. Ten dele, omdat het de Zone Gods, het Woord, niet betaamde om een natuur aan te nemen, die met zonde besmet was; ten dele, opdat Hij als een rein offer, voor onze zonden betalen zou; en ook, opdat Hij ons door Zijn heiligheid zou kunnen heilig maken. "Want zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren en hoger dan de hemelen geworden", Hebr. 7:26. Tenslotte, opdat wij zouden weten, dat alles wat deze Zoon spreekt, de waarheid is. Want al wat uit vlees geboren is (d.w.z. uit zondig vlees, te weten: dat niet geheiligd is), is vlees, leugen en ijdelheid.

De personele vereniging der Goddelijke met de menselijke natuur, die door die Heilige Geest, in het eerste begin en ogenblik van de ontvangenis, in de buik van de moeder is teweeggebracht.

Dit is dus de betekenis van het Artikel: "Hij is ontvangen van de Heilige Geest", n.l.:

1. dat de Heilige Geest de Auteur of Werkmeester der wonderbare ontvangenis des vleses geweest is in de buik van de maagd.

2. Hij heeft van de vrucht afgezonderd alle onreinheid en besmetting der erfzonde.

3. Hij heeft deze vrucht, gemaakt en geheiligd zijnde, met het Woord personeel verenigd, in het begin en op het eerste moment van de ontvangenis.

Tegenwerping: Het vlees van de maagd was zondig. Maar Christus' vlees was niet zondig.

Daarom is Christus' vlees niet bereid uit het vlees van de maagd.

Antwoord: Men dient onderscheid te maken tussen het wezen des vleses en de zonde. Want de zonde behoort niet tot het wezen van het vlees, maar is als een toevallig ding bij het vlees gekomen. Het vlees van de maagd is van zichzelf niet zondig naar het wezen, maar door toeval, te weten, omdat het op natuurlijke wijze van Adam af is voortgeteeld. Daaruit volgt dus, dat Christus' vlees niet naar deze toevallige zaak het vlees der maagd is, maar het Woord heeft het vlees aangenomen van het wezen der maagd, hetwelk van deze zondige, erbij gekomen zaak is afgezonderd door de kracht des Heiligen Geestes, Die het allerbest weet te onderscheiden tussen de zonde én de natuur des mensen. Want de besmetting der zonde komt niet van de natuur van de mens, maar van de duivel.

Geboren uit de maagd Maria.

De geboorte van Christus wordt ons beschreven in Matthéüs 1 en Lukas 2. De ontvangenis is wonderlijk geweest, maar de geboorte geschiedde op de gewone wijze, waarbij de vrucht naar de gewone orde der natuur en op de gewone tijd, in de moederschoot volmaakt zijnde, waarlijk en naar de gewone loop der natuur is te voorschijn gebracht; zoals geschreven staat in Luk. 2:6v.: "En het geschiedde, als zij daar (te Bethlehem n.l.) waren, dat de dagen vervuld werden, dat zij baren zoude. En zij baarde haren eerstgeboren Zoon en wond Hem in doeken en legde Hem neder in de kribbe." Er wordt dan in de Geloofsartikelen verder gezegd:

"Geboren uit de maagd Maria."

1. Opdat de echtheid der menselijke natuur zou te kennen gegeven worden, n.l. dat Christus weliswaar wonderlijk ontvangen is van de Heilige Geest, maar dat Hij toch uit de substantie of het wezen van Maria, zijn moeder, als een waarachtig Mens geboren is.

2. Opdat wij mogen weten, dat Hij geboren is uit de vaders, aan wie de Messias vroeger beloofd was, n.l. aan Abraham en David, uit wiens geslacht Maria gesproten was; en dat Hij daarom waarlijk het beloofde Zaad Abrahams en de Zone Davids was, geboren uit een dochter van Abraham en David.

(Lansbergen: Dat de Zoon van God Zijn menselijke natuur heeft aangenomen "uit het vlees en bloed van Maria", wordt uit al die teksten duidelijk bewezen, die getuigen dat Christus uit de maagd geboren en gegenereerd is, en dat Hij des vleses en des bloeds deelachtig is geworden; zoals in de Evangelische en Apostolische geschriften uit zeer vele teksten blijk: b.v. Matth. 1:16, Luk. 2:7 en Hebr. 2:14. Want aangezien Hij het vlees en bloed deelachtig geworden, en uit Maria geboren, ja gegenereerd is, daarom kan Hij niet van elders, dan van haar, Zijn menselijke natuur hebben aangenomen. En zo had God tevoren geprofeteerd: Het Zaad der vrouw, zegt Hij — en niet: des mans — zal de slang de kop vermorzelen, Gen. 3:15; en in Jes. 7:14: "Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren en Zijnen naam Immanuël heten", vgl. met Matth. 1:22v.; in welke tekst Matthéüs verklaart, dat dit van *Maria* verstaan moet worden. Daarom heet zij ook "de moeder des Heeren", Luk. 1:43, en wordt van haar gezegd, dat zij haar eerstgeboren Zoon gebaard heeft, Luk. 2:7; en daarom heet Christus "geworden uit een vrouw", Gal. 4:4, en "de vrucht des buiks van Maria", Luk. 1:42. Zo blijkt dus uit deze teksten, dat Christus een ware menselijke natuur heeft aangenomen uit het vlees en bloed van Maria. Hieruit wordt ook de waarheid bewezen van Christus' menselijke natuur. Want wie menselijk vlees en bloed bezit, is een waarachtig mens. Christus is dat deelachtig geworden. Dus is Hij dan een waarachtig Mens. Daarom noemt de Apostel Hem "Mens" (1 Tim. 2:5), en wordt tot de Hebreeën gezegd (Hebr. 2:11),

dat Hij den broederen "in alles gelijk" moest worden; en zo ook (Hebr. 2:17), dat Hij Die heiligt, en zij die geheiligd worden, uit Eén zijn, d.w.z. dezelfde natuur deelachtig. Want er wordt terstond aan toegevoegd: "om welke oorzaak Hij Zich niet schaamt hen broeders te noemen" (Hebr. 2:11).

Zo wordt dan door deze leer weerlegd, 1e de dwaling van Valentinus, die beweerde, dat Christus door Maria heengegaan was, zoals water door een goot; en de razernij der Manicheeën, die leerden, dat Christus Zijn vlees uit de hemel had gebracht; welke dwalingen de Wederdopers in onze tijd weer vernieuwd hebben. Ten tweede: ook de verdichtselen van de oude en nieuwere Marcionieten, die aan Christus slechts een schijnlichaam toekenden).

De Messias moest ook uit een maagd geboren worden:

1e. Opdat Hij een Hogepriester zijn zou zonder zonde, Hebr. 4:15 en 7:26;

2e. omdat dit tevoren voorzegd was, Gen. 3:15: Het Zaad der vrouw zal de slang "den kop vermorzelen", en Jes. 7:14: "Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren." Dit moest vervuld worden, d.w.z. de Messias moest wonderlijk ontvangen en uit een moeder alleen, en wel uit een maagd, geboren worden; en Degene Die op deze wijze ontvangen en geboren zou worden, zou stellig voor de Messias gehouden worden. Zo getuigt dan de vervulling der profetieën én het wonderwerk (gewrocht) in deze Jezus, Die uit een maagd en moeder alleen geboren is, dat Deze de beloofde Verlosser is van het menselijke geslacht. 3e. Opdat Hij een afbeelding zou zijn van onze *wedergeboorte,* welke geboorte — zoals Joh. 1:13 getuigt — "niet is uit den bloede noch uit den wil des vleses noch uit den wil des mans, maar uit God."

Wat wil het dan zeggen: "Ik geloof in de Zoon van God, Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria"?

Antwoord: Dat betekent: Ik geloof,

1e. dat deze natuurlijke Zoon van God een waarachtig Mens geworden is, van Zijner moeders lijf af geheiligd door de Heilige Geest, en dat Hij de Christus of Messias is, hebbende twee naturen: een Goddelijke en een menselijke, tezamen verenigd in één Persoon.

2e. Dat Hij als zodanig de waarachtige God en waarachtig Mens, de éne Christus is, geheiligd in 's moeders lijf, opdat Hij mij zou kunnen verlossen en heilig maken, en opdat ik door en om deze Zoon, Die op deze wijze ontvangen en geboren is, het recht der kinderen Gods zou verkrijgen. Want deze Persoon is bekwaam en genoegzaam, om mij en alle uitverkorenen de verkregen zaligheid te geven en toe te brengen.

Vraag 36: *Welke nuttigheid verkrijgt gij door de heilige ontvangenis en geboorte van Christus?*

Antwoord: *Dat Hij onze Middelaar is [a]), en met Zijn onschuld en volkomen heiligheid mijn zonden, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt b).*

a. Jes. 7:14, Matth. 1:23, 1 Tim. 2:5, Hebr. 2:16v.

b. Ps. 32:1v., Joh. 17:19, Rom. 8:3, 1 Kor. 1:30, Gal. 4:4.

Verklaring van Vraag 36.

Hier worden twee vruchtgevolgen van Christus' heilige ontvangenis en geboorte aangewezen:

1e. de zekerheid of bevestiging des geloofs in deze Middelaar;

2e, de troost van onze rechtvaardigmaking voor God, door en om deze Middelaar.

De eerste nuttigheid is, dat ik uit dit Artikel weet, "Dat Hij onze Middelaar is." De reden waarom dat zo is, is deze: Omdat ik op grond van Zijn heilige ontvangenis en geboorte weet, dat Hij een waarachtig en rechtvaardig Mens is, Die met de Godheid verenigd is, zoals de Middelaar zijn moest. Lansbergen, Bastingius: Want als wij op de Profetische getuigenissen inzake de Middelaar het oog slaan, dat n.l. de beloofde Messias en Middelaar het Zaad Abrahams moest aannemen en een Zone Davids worden moest, en geboren worden uit een maagd (zoals de Schrift ons dit verzekerd), dan volgt daaruit onweersprekelijk, dat Christus die Middelaar is. Hij is daartoe ook alleen bekwaam, aangezien Hij God én Mens is. En daarom kan Hij ook alleen zeer wel en volkomen de dingen uitrichten, die de mensen bij God te doen hebben, daar Hij de Goddelijke en menselijke natuur deelachtig is, en op die wijze met beide partijen, zowel God als mens, gemeenschap heeft; waarom Hij ook "Immanuël", d.w.z. *God-met-ons* genoemd wordt. Hierop ziet de Apostel in 1 Tim. 2:5: "Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de Mens Christus Jezus"; in welke tekst hij, toen hij de band onzer vereniging met God wilde aanwijzen, liever de menselijke dan de Goddelijke natuur van de Middelaar wilde voorstellen en uitdrukken.

De tweede nuttigheid is, dat Christus onze zonden, waarin wij ontvangen zijn en waarvan de overblijfselen ons aankleven zolang wij in dit sterfelijke leven verkeren, met Zijn onnozelheid en volkomen heiligheid bedekt, zodat ze voor Gods gericht niet in rekening zullen komen en wij daarom in Christus van alle smetten rein zijn. Want Hij is niet alleen ontvangen uit de Heilige Geest, maar ook heilig — zoals tevoren aangetoond is — en daarom ook onnozel. En de nuttigheid van deze volmaakte heiigheid en onnozelheid in Christus is, dat ook wij geheiligd, d.w.z. dat onze zonden bedekt mogen worden, en daarbij ook die zonde, waarin wij ontvangen zijn, opdat ze voor Gods aangezicht niet komen. En dit getuigt Christus Zelf met deze woorden: "En Ik heilige Mijzelven voor hen, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid", Joh. 17:19. Ja, die heilige ontvangenis en geboorte zijn ons tot een zeker pand, dat de Heilige Geest, door Wiens werking de ontvangenis en geboorte van Christus geheiligd is, ten laatste ook al onze gebreken en onvolmaaktheden wegdoen en van ons weren zal.

Behalve deze twee nuttigheden kan men over de menswording van Christus nog enige heerlijke opmerkingen maken, die *tot onderwijzing* dienen.

Ten eerste, het geloof wordt daardoor zeer gesterkt. Want als wij weten, dat de Middelaar Die Mens geworden is, Gods Zoon is, zouden wij dan niet geloven, dat alles waar is, hetgeen Hij ons van Zijn Vader verklaarde? (Joh. 1:18), nademaal Hij ons niet anders van God geopenbaard heeft, dan wat Hij gezien en gehoord heeft.

Ten andere, ook de hoop wordt in ons vermeerderd, wanneer wij overleggen, dat Hij alzo Mens is geworden, en dat die Mens door de personele vereniging God is geworden, opdat Hij ons uit genade tot kinderen Gods en tot zijn broederen maken zou, Rom. 8:15-17, Hebr. 2:11. Hiermee mogen wij ons in alle kruis en benauwdheid vertroosten.

Tenslotte, hierdoor wordt ook de onderlinge liefde in ons ontstoken. Want als wij de

onuitsprekelijke liefde bedenken, die ons bewezen is, dat n.l. Degene door Wie alle dingen geschapen zijn, voor ons een Schepsel geworden is, naar Zijn aangenomen menselijke natuur; dat onze Heere onze Broeder, de Zoon van God en de Zoon des mensen geworden is, wie zou dan deze Middelaar Jezus Christus niet navolgen, om met al zijn vermogen alle ootmoed, bescheidenheid en medelijden aan zijn naaste te bewijzen? (Fil. 2:7v.) Het is stellig geen geringe vernedering, dat Hij Die alle hoogheid overtreft en te boven gaat, om onzentwil Zichzelf zo vernederd heeft, dat Hij "de gestaltenis eens dienstknechts", d.w.z. ons vlees, gewillig "aangenomen" heeft, en Zich daartoe aan alle menselijke zwakheden (behalve de zonde) onderworpen heeft, "gehoorzaam geworden zijnde tot den dood, ja, den dood des kruises").

Over de twee naturen in Christus.

Tot dit Artikel behoren de teksten, die spreken van de menswording van Gods Zoon, of van de twee naturen in Christus en van hun personele vereniging. Hierover wordt voornamelijk gevraagd.

1. Of er twee naturen zijn in de Persoon des Middelaars.
2. Of deze twee naturen in de Middelaar één of meer Personen zijn.
3. Als er maar één Persoon is, hoe dan de vereniging der naturen is, en hoe ze geschied is.
4. Waarom deze personele vereniging geschieden moest.

1. ***Of er twee naturen in de Middelaar zijn.***

Dat er in de Middelaar de Goddelijke natuur is, werd al eerder bewezen. Dat er in Hem de menselijke natuur is, werd vroeger geloochend door Marcion, en wordt ook nu nog ontkend door de Schwenckfeldianen, die beweren, dat Christus alleen maar de náám van een mens heeft. Dus moeten wij bewijzen, dat Christus een waarachtig en natuurlijk Mens is, bestaande uit ziel en lichaam, onze Broeder, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde. Dit wordt als volgt bewezen.

Ten 1e. Met openbare en duidelijke getuigenissen der Schrift. Luk. 1:31: "En zie, gij zult bevrucht worden en een Zoon baren"; Hebr. 2:11: "Want èn Hij Die heiligt, èn zij die geheiligd worden, zijn allen uit één; om welke oorzaak Hij Zich niet schaamt hen broeders te noemen", en even later, in vers 14: "Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks derzelve deelachtig geworden", alsook in vers 17: "Waarom Hij in alles den broederen moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hogepriester zou zijn in de dingen, die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen." Hierbij behoren ook de getuigenissen, waardoor de Heere Zelf na Zijn opstanding de waarheid van Zijn menselijke natuur bewezen heeft, Luk. 24:39: "Ziet Mijne handen en Mijne voeten; want Ik ben het Zelf. Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb."

De opvatting van Apollinaris was deze, dat Christus' vlees wel waarachtig vlees was, maar dat bij Hem de Godheid des Woords de plaats van de ziel innam. Deze dwaling wordt met deze teksten weerlegd. Matth. 26:38: "Mijn ziel is geheel bedroefd tot de dood toe." Nu kan geen droefheid het lichaam overkomen, want het lichaam is zonder verstand; en evenmin de Godheid, want Deze is vrij van alle aandoeningen (Letterlijk: passiën) en lijden. Luk. 23:46: "En Jezus roepende met grote stem zeide: Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijn geest. En als

Hij dat gezegd had, gaf Hij den geest"; Matth. 27:50: "En Jezus wederom met een grote stem roepende, gaf den geest." De geest betekent hier de ziel, die door de dood gescheiden werd van het lichaam; en (betekend) niet de Godheid, want de Godheid is nooit van de aangenomen menselijke natuur geweken. Hand. 20:28: "Om de Gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed." En de Godheid kan geen verandering van plaats hebben, aangezien Zij oneindig en alomtegenwoordig is. Tenslotte, Christus zou geen waarachtig Mens geweest zijn, Hebr. 2:17: "den broederen in alles gelijk", uitgenomen de zonde, als Hij alleen een lichaam bezeten had, zonder een menselijke ziel.

2e. Door de profetieën en Goddelijke beloften. Zulk een Messias was er beloofd, Die het Zaad der vrouw zijn zou, het Zaad Abrahams, de Zone Davids, de Zoon van Maria en de vrucht van haar schoot, Gen. 3:15: Het Zaad

der vrouw zal de slang de kop vermorzelen; Jes. 7:14: "Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren", Matth. 1:1: "Het boek des geslachts van Jezus Christus, den Zoon van David, den zoon van Abraham"; Luk. 1:42: "Gezegend is de vrucht uws buiks." Het is dus een vast bewijs dat de Zoon van God waarachtig vlees heeft aangenomen. Want Hij heeft het vlees aangenomen uit het zaad van Abraham en van David.

3e. Want het ambt van de Middelaar vereiste, dat in Christus een waarachtige menselijke natuur zou zijn, genomen uit onze natuur, die gezondigd had, en die door Hem zou verlost worden; opdat dat vlees en die natuur, die gezondigd had, gestraft zou worden en Gods gerechtigheid voldoening zou geven. Want God wilde 's mensen zonde in geen andere natuur straffen, zoals al eerder aangetoond is. Daarom moest de Middelaar het vlees aannemen, dat niet geschapen of uit de hemel nedergedaald, maar uit ons vlees voortgekomen was, en niet alleen dat Hij dit heeft willen aannemen, maar Hij heeft dit ook behouden en zal in eeuwigheid ons vlees blijven. Want God wil ons op die voorwaarde in genade aannemen, n.l. als wij Zijn Zoon ingeplant zijn en blijven, Joh. 15:6. Tenslotte, wij hebben deze troost voor eeuwig nodig, dat Christus onze Broeder is, dat Hij ons vlees draagt, en dat wij leden van Zijn lichaam, van Zijn vlees en van Zijn benen zijn, Ef. 5:30. En deze troost zouden wij kwijtraken, als Christus ons vlees niet had aangenomen en steeds behield. Want dan zou Hij onze Broeder niet zijn. (Vgl. N.G.B, Art. 18 en 19, het slot).

Tegenwerping 1. Adams vlees is zondig, maar dat van Christus niet. Dus komt het vlees van Christus niet van Adams vlees, d.w.z. van dat waarachtige menselijke vlees, dat van Adam op diens nakomelingen overgeplant werd.

Antwoord. Het volgt nog niet, dat — omdat de zonde niet in Christus' vlees is het daarom ook niet van hetzelfde wezen zijn zou als Adams vlees. Want Adams vlees is niet zondig wat zijn wezen betreft, maar door een toevallige reden. Alleen dit volgt, n.l. dat het vlees van Christus niet aan dat van Adam gelijk is, naar dat toevallige, d.w.z. naar de zonde, maar dat het er wel aan gelijk is naar het wezen. Daarom wordt deze tegenwerping heel wel als volgt omgekeerd: Het vlees van Adam is waarachtig vlees. Christus heeft Adams vlees. Dus heeft Hij waarachtig vlees.

Tegenwerping 2. Het vlees van Christus is ontvangen uit de Heilige Geest. Dus is het geen schepsel, maar het is gesproten uit het wezen van de Heilige Geest. Want hetgeen uit een ander ontvangen en geboren is, dat is van hetzelfde wezen.

Antwoord. Dit woordje "uit", slaat niet op de stof (of: materie), waar het uit voortkomt, maar op de Werkmeester; zoals al eerder bewezen is. Aanhoudend bezwaar. Dat woordje "uit", dat tweemaal in dit Geloofsartikel voorkomt, n.l. in "ontvangen uit de Heilige Geest" en in "geboren uit de Maagd Maria", heeft ongetwijfeld éénzelfde betekenis. Maar in de woorden "geboren uit de maagd Maria", betekent het niet de Werkmeester, maar de stof (of: materie).

Daarom heeft het diezelfde betekenis in de andere woorden: "ontvangen uit de Heilige Geest."

Antwoord. Wij ontkennen dat dit woordje "uit" in beide uitspraken één en dezelfde betekenis heeft. Want

1. als dit zo was, zou Christus geen mens zijn, uit een maagd geboren.

2. God wordt niet veranderd in het vlees.

3. Het Woord heeft het vlees aangenomen, maar Het is niet in het vlees veranderd.

Tegenwerping 3. In God zijn geen twee naturen. Christus is God. Dus zijn er in Christus geen twee naturen.

Antwoord. In God de Vader en God de Heilige Geest zijn geen twee naturen. Maar er zijn wel twee naturen in God de Zoon, Die Mens werd, of in God, Die in het vlees geopenbaard is.

Aanhoudend bezwaar 1. Bij God kan niets meer bijkomen. De Zoon is God. Daarom kon de menselijke natuur niet aan Hem toegevoegd worden.

Antwoord. Bij Gods volmaaktheid kan niets meer bijkomen. Maar er kan wel iets bijkomen, dat met Hem samengevoegd of verenigd wordt; zoals geschreven staat: "Hij heeft het zaad Abrahams aangenomen", Hebr. 2:16.

Aanhoudend bezwaar 2. God bewoont een ontoegankelijk licht, 1 Tim. 6:16. Daarom kan de menselijke natuur niet bij de Goddelijke komen.

Antwoord. Dat geven wij toe, n.l. als God Zelf ze niet uit genade had willen aannemen en met Zich verenigen.

Aanhoudend bezwaar 3. Het is een smaad voor God, dat Hij een Schepsel zou zijn.

Antwoord. Het zou smadelijk zijn, als n.l. Zijn Wezen in een schepsel veranderd werd. Maar het is niet smadelijk, maar eervol, dat Hij de menselijke natuur in enigheid des Persoons aanneemt; zoals er geschreven staat, Joh. 3:16: "Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft", enz.; en Ef. 2:4-7: "Maar God Die rijk is in barmhartigheid, door Zijn grote liefde waarmede Hij ons liefgehad heeft, ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft ons levend gemaakt met Christus; (uit genade zijt gij zalig geworden) en heeft ons mede opgewekt en heeft ons mede gezet in den hemel in Christus Jezus; opdat Hij zoude betonen in de toekomende eeuwen den uitnemenden rijkdom Zijner genade door de goedertierenheid over ons in Christus Jezus."

2. ***Of Christus één Persoon is, of meer Personen.***

Marcion heeft vroeger beweerd, dat er twee Christussen geweest zijn, één Die gekruisigd, en één Die niet gekruisigd is; en dat de niet-gekruisigde op de aan het kruis hangende neergedaald is. Hetzelfde heeft later ook Nestorius geleerd, die op de Synode van Eféze, ten tijde van Theodosius de jongere, veroordeeld is in het jaar onzes Heeren 434. En wij zijn met deze *Synode* van mening, dat er in Christus wel twee gehele en volmaakte naturen — een Goddelijke en een menselijke — zijn, maar dat ze in die éne Persoon onderscheiden verenigd zijn; en dat daarom Christus niet vele Personen, maar slechts één Persoon is, of: Dat Hij in één Persoon waarachtig God en waarachtig Mens is; want er behoefde slechts één Christus en Middelaar te zijn, door Zijn verdiensten en krachtige werken. (Cf. N.G.B., art. 19).

Tegenwerping I. In wie twee dingen zijn, die twee gehele personen vormen, in hem zijn ook

twee personen. In Christus zijn twee dingen, die twee Personen vormen, n.l. het Woord, dat een gehele Persoon is, en het lichaam mét een menselijke ziel, die ook één Persoon vormt. Dus zijn er dan in Christus twee personen.

Antwoord. Het lichaam en de ziel in het Woord vormen géén Persoon; en dit laat zich bewijzen uit de beschrijving, die men van een persoon geeft, aan wie n.l. niet kan toegekend worden de menselijke natuur, die door het Woord is aangenomen. Want een persoon is iets, dat op zichzelf bestaat, dat levend en verstandig is, dat van een ander niet onderhouden wordt, noch een deel is van een ander. De aangenomen natuur bestaat echter niet van zichzelf, noch heeft ooit van zichzelf bestaan; maar ze wordt onderhouden in en van een ander, n.l. in en van het Woord; en het is begonnen te zijn, toen het van het Woord aangenomen is, en is aangenomen, toen het begon te zijn; ja, deze natuur zou er nimmer geweest zijn, tenzij ze door het Woord aangenomen was, en zou er niet zijn, tenzij ze door het Woord onderhouden werd. En het Woord is altijd een Persoon geweest, en is dat nu nog. Maar het wordt voor een natuur gerekend, wat betreft het feit, dat het met de menselijke natuur verenigd is. Daaruit blijkt dus, dat men terecht zegt: Een persoon heeft een natuur aangenomen, en: de ene natuur is met de andere verenigd. Maar men zegt ten onrechte: Een persoon heeft een persoon aangenomen, of: een natuur heeft een persoon aangenomen. En de menselijke natuur is geschapen, opdat ze een deel van een ander zou zijn. Daarom kan men ook wel zeggen, dat ze een deel is van de persoon, als men maar onder het woord "deel" niet enige onvolmaaktheid verstaat. Want dan zou men niet zonder gevaar spreken. Daarom hebben velen van deze spreekwijze afgezien, hoewel Damascenus en anderen ze vaak gebruik(t)en, en de Persoon van het Woord uit twee naturen samengesteld noem(d)en.

Aanhoudend bezwaar. Dan zal ook het Woord geen Persoon zijn. Want hetgeen een deel van een persoon is, dat is geen persoon. Het Woord is een deel des Persoons, dus is Het geen Persoon.

Antwoord. Hetgeen alleen een deel van een persoon is, zodat het ook zelf geen persoon is, dat is geen persoon. Of: wat een deel des persoons is, dat is geen persoon, te weten: het is zelf die persoon niet, van wie het een deel is. Maar het Woord is zó een deel van de Persoon, dat Het niettemin ook de gehele Persoon is, n.l. van Gods Zoon Zelf, nog eer Het het vlees aannam. En wederom bestaat de gehele Tweede Persoon der Godheid zo van Zichzelf, dat Hij toch niet de ganse Persoon des Middelaars is. Symbolum Athanas. Want zoals de redelijke ziel en het lichaam één mens vormen, zo is God en Mens één Christus.

Damascenus lib. 2, de Orthod. fide, cap. 5. De Persoon van het Woord Gods was vóór de menswording eenvoudig, niet samengesteld, onlichamelijk, ongeschapen. Maar Hij is Mens geworden en een zelfstandigheid in het vlees, en is samengesteld uit de Godheid die Hij steeds bezeten heeft, én uit het vlees dat het Woord aangenomen heeft, en draagt de eigenschappen van twee naturen, in twee naturen bekend zijnde, enz. En daarom is Dezelve een Persoon, Die niet geschapen is naar de Godheid, en geschapen naar de mensheid; zichtbaar én onzichtbaar. Want anders worden wij gedrongen om de éne Christus óf te delen — zeggende, dat er twee Personen zijn — óf te ontkennen, dat er een onderscheid der naturen is, en dus een verandering en vermenging te maken.

Maxentius in capit. contra Nestaria, & Pelag. Wie niet belijdt, dat Christus na Zijn menswording uit twee naturen samengesteld is, die zij vervloekt! Thomas, Summa part. 3, q. 2, Artic. 4. De Persoon van Christus kan op tweeërlei wijze aangemerkt worden: ten eerste dat Hij op Zichzelf bestaat, en dus geheel eenvoudig is; zoals de natuur van het Woord. Ten andere, dat Hij als een Persoon aangemerkt wordt, bestaande uit meer dan één natuur; zoals aan de Persoon van Christus twee naturen toegeschreven worden. Daarom, hoewel het maar één zelfstandigheid is, is toch de bestaanswijze verschillend, en zo wordt Hij dus een

samengestelde Persoon genoemd, omdat Eén uit twee bestaat. Lees de disputatie van Marsilius, lib. 3, Sent. q. 6, dub. 5.

Tegenwerping 2. God en mens zijn twee personen. Christus is God en Mens. Dus zijn er dan twee Personen.

Antwoord. God en mens zijn twee personen, n.l. als zij niet samen in één Persoon verenigd zijn. Maar Christus is de waarachtige God, én ook Mens; doch zo verenigd, dat deze twee naturen slechts één Persoon zijn. Daarom is het geen juiste conclusie. Want hoewel God en mens, gescheiden en niet-verenigd zijnde, twee personen zijn, daarom volgt nog niet, dat God en mens verenigd zijnde, zoals Christus, twee Personen zouden zijn.

Aanhoudend bezwaar 1. Het Woord heeft een lichaam en ziel met Zich verenigd. Dus heeft Het een Persoon met Zich verenigd. Want lichaam en ziel vormen één persoon.

Antwoord. Het Woord heeft een lichaam en ziel met Zich verenigd door een personele vereniging; niet die op zichzelf zouden bestaan, maar die in Zijn Persoon of zelfstandigheid bestaan.

Aanhoudend bezwaar 2. Het Woord heeft al de delen aangenomen, waaruit een gehele Persoon bestaat. Dus heeft Het dan ook een Persoon aangenomen.

Antwoord. Het heeft wel al de delen van een Persoon aangenomen, maar niet die op zichzelf bestaan. Want het lichaam en de ziel van Christus bestaan niet, noch zouden ooit bestaan hebben buiten deze vereniging met het Woord.

Aanhoudend bezwaar 3. Als de menselijke natuur van Christus van zichzelf niet bestaat, dan is ze onvolmaakter dan de onze, aangezien onze natuur van zichzelf bestaat. Want hetgeen van zichzelf niet bestaat, is minder volmaakt dan hetgeen wel op zichzelf bestaat.

Antwoord

1. De menselijke natuur van Christus bestaat niet van zichzelf, voor zover zij op zichzelf en alleen aangemerkt, geen Persoon is; op welke manier zij van zichzelf niet moest bestaan. Want indien Christus zo van Zichzelf bestond, dan zou Hij niet volmaakter zijn dan wij; maar dan zou Hij niet meer dan een bloot Mens zijn.

2. Hoewel de menselijke natuur van Christus in het Woord bestaat, toch bestaat ze van zichzelf wat betreft het feit, dat ze een bestaand Wezen en een deel van het geheel, en niet enig toevallig ding is.

Tegenwerping 3. Wie gestorven is en steeds leeft, kan niet één Persoon zijn. Christus is gestorven, en altoos levende, Openb. 1:18. Dus is Hij dan niet één Persoon.

Antwoord. Wie ten opzichte van één en dezelfde zaak dood én steeds levende is, Die kan niet één Persoon zijn. Maar Christus is gestorven en altoos levende, niet ten opzichte van enerlei zaak, maar van twee verschillende naturen.

3. ***Hoedanig de vereniging der naturen is, en hoe ze geschiedt.***

De vereniging der twee naturen in Christus is in één Persoon geschied, zodat de éne Christus uit twee naturen bestaat: onvermengd, onveranderlijk, ongedeeld en onafscheidelijk, zoals het in het symbool van *Chalcedon* uitgedrukt wordt. Deze vereniging heet een *personele vereniging,* d.w.z. een verborgen, wonderlijke en onverbrekelijke samenvoeging van twee verschillende naturen in één Persoon, terwijl al de wezenlijke eigenschappen der beide naturen behouden en geheel blijven. Om deze vereniging heet. Christus — en is Hij ook in der waarheid! —:*God* en *Mens,* naar Zijn onderscheiden naturen: God naar Zijn Goddelijke,

en Mens naar Zijn menselijke natuur. Luk. 1:35: "Dat Heilige, Dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden", Kol. 2:9: "In Hem woont de volheid der Godheid lichamelijk", Joh. 1:14: "Het Woord is vlees geworden", Hebr. 2:16: "Hij heeft Abrahams zaad aangenomen", 1 Tim. 3:16: "God is geopenbaard in het vlees."

Deze vereniging is door de Heilige Geest in de buik van de moeder gewrocht, zoals wij in de Geloofsartikelen belijden: "Ontvangen uit de Heilige Geest", d.w.z. door de wonderlijke werking van de Heilige Geest. Van welke aard deze werking was, is al eerder bij de uitleg van de woorden van dit Artikel uiteengezet. (Vgl. N.G.B., art. 19).

4. ***Waarom de personele vereniging moest geschieden.***

Al eerder is verklaard, waarom de Middelaar een waarachtig en rechtvaardig Mens en een waarachtig (d.w.z.: van nature) God moest zijn. Om diezelfde oorzaken moest ook in de Middelaar de personele vereniging van de twee naturen plaats hebben, opdat de éne Christus zou zijn tezamen waarachtig Mens én waarachtig God, Die door Zijn sterven voor onze zonden de gerechtigheid en het eeuwige leven zou kunnen verdienen, en door Zijn opstanding de verdiende weldaden zou kunnen schenken en toe-eigenen.

Tot nu toe hebben wij de twee eerste Artikelen van het tweede deel van onze Geloofsbelijdenis besproken, die handelen over de Persoon van Christus; en daaruit kan men verstaan, wat wij nodig hebben, n.l. enerzijds van de Godheid, en anderzijds van de mensheid van Christus. Nu volgt verder over het ambt van Christus.

ZONDAG 15.

Over het lijden van Jezus Christus.

De kennis van de Middelaar of Zaligmaker bestaat uit deze twee delen, n.l. dat men kenne: 1. Zijn Persoon, en 2. Zijn ambt, waardoor Hij ons verlost heeft en zalig maakt. Het eerste deel is tot dusver verklaard in de vorige Zondagsafdelingen, waarin onderwezen is, hoe men Zijn Persoon kennen moet: 1e. van Naam, en 2e. in Zijn naturen.

Nu volgt de verklaring van Zijn ambt, waardoor Hij ons de verlossing en zaligheid 1e. verkregen en verdiend heeft; 2e. hoe Hij ons die toepast. Deze beide zaken doet Hij in verschillende staten. Het eerste heeft Hij gedaan in de staat van Zijn vernedering. Het tweede doet Hij in de staat Zijner verhoging. De Heere Christus heeft voor ons de verlossing en zaligheid verkregen en verdiend door een volkomen voldoening voor onze zonden, die daarin bestond, dat Hij voor ons, d.w.z. in onze plaats de straf geleden heeft, die wij naar Gods gerechtigheid voor onze zonden verdiend hadden.

En dit lijden van onze Zaligmaker wordt verder in de volgende Artikelen tot uitdrukking gebracht: "Geleden onder Pontius Pilatus, gekruisigd, gestorven, begraven en nedergedaald ter hel." Daarin wordt het lijden beschreven: 1e. in het algemeen, wat de Zaligmaker heeft geleden, n.l. de straf die wij door onze zonden verdiend hadden; 2e. in het bijzonder, wat Hij geleden heeft: 1e. uitwendig, n.1. dat Hij is gekruisigd, gestorven en begraven; 2e, innerlijk, in Zijn ziel, n.l. dat Hij is "nedergedaald ter hel."

In deze Zondagsafdeling wordt verklaard, 1e. in het algemeen: het woordje "geleden", Vraag 37; 2e. in het bijzonder, waarom Hij 1. onder Pontius Pilatus geleden heeft, Vraag 38, en 2. gekruisigd is, Vraag 39.

Vraag 37: *Wat verstaat gij onder het woordeke "Geleden"?*

Antwoord: *Dat Hij naar lichaam en ziel, de ganse tijd Zijns levens op aarde, maar inzonderheid aan het einde Zijns levens, de toorn Gods tegen de zonde des gansen menselijken geslachts gedragen heeft a), opdat Hij met Zijn lijden, als met het enige zoenoffer b), ons lichaam en onze ziel van de eeuwige verdoemenis verloste, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven verwierf c).*

a. Jes. 53:4v. en 12, Matth. 26:38; 27:46, Hebr. 5:7v., 1 Petrus 2:24: 3:18.

b. Rom. 3:25, 1 Tim. 2:5v., 1 Joh. 2:2; 4:1 en 10.

c. Jes. 53:5 en 11, 1 Petrus 2:24, 2 Kor. 5:21, Kol. 1:14, Hebr. 5:9; 9:12.

Verklaring van Vraag 37.

Eerst dient men in acht te nemen de volgorde van de Geloofsartikelen. (Zoals de kennis van Jezus Christus uit twee delen bestaat, n.l. 1e. uit de leer van de Persoon van Christus, en 2e. uit de leer van Zijn ambt, zo wordt dezelfde orde aangehouden in de Geloofsartikelen). Want over de Persoon des Middelaars handelen de voorafgaande Artikelen: "Ik geloof in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere; ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria."

De andere Artikelen, die nu volgen, tot aan het derde deel — van de Heilige Geest — toe, handelen over het ambt van de Middelaar. In dit ambt zijn twee graden of standen op te

merken, 1e. de vernedering, en 2e. de verhoging. Tot de vernedering behoren deze Artikelen: "Geleden onder Pontius Pilatus, gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter hel"; en tot de verhoging, dat "Hij ten derde dage is opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods, des Vaders." Het laatste Artikel over de wederkomst ten oordeel behoort tot de voleindiging van de verheerlijking, wanneer God zal zijn alles en in allen.

Het ambt en de weldaden van Christus zijn even verschillend, als de oorzaak en hetgeen daaruit voortgebracht is. Zo is het ambt de oorzaak, waardoor de weldaden voortkomen; of gelijk het geld onderscheiden is van de schenking ervan. De weldaden zijn hetgeen door het ambt verkregen is; het ambt is de verkrijging en de schenking van die weldaden. In de Geloofsartikelen gaat men van de ontvangenis en geboorte dadelijk over op het lijden en de dood van Christus. Niet alsof er in het leven van Christus niets opmerkenswaardig zou zijn, daar Hij daarin toch de blijken gaf van Zijn vernedering en van Zijn gehoorzaamheid aan God Zijn Vader.

Maar ten 1e. omdat in deze korte Geloofssom niets aangeroerd wordt dan hetgeen in eigenlijke zin onze verlossing betreft, en dat onze algehele zaligheid in het lijden en in de dood van Christus gelegen is;

ten 2e. omdat Zijn ganse leven niet anders dan een voortdurend lijden geweest is. Intussen worden ook vele dingen zeer nuttig afgeleid uit de geschiedenis van Zijn levensloop, zoals de Evangelisten die beschreven hebben. Want deze geschiedenis wijst uit, dat alle voorzeggingen der Profeten in deze Christus samenkomen en vervuld worden; en daarmee wordt bevestigd, dat deze Persoon de Middelaar is. Zij onderwijst ons ook inzake Zijn vernedering en gehoorzaamheid, die Hij aan de Vader voor ons bewezen heeft.

Over het lijden van Christus.

Drie hoofdpunten behoort men vooral bij het lijden van Christus te overdenken:

1. De geschiedenis van de Evangelisten beschreven, zoals die met de profetieën overeenstemmen.
2. De oorzaken, die Christus tot dat lijden aangedreven hebben, en de vruchten daarvan.
3. Het voorbeeld, waardoor ons Christus door het lijden is voorgegaan in de heerlijkheid.

In het antwoord van de Catechismus worden twee stukken onderwezen: 1e. wat het betekent, dat Christus geleden heeft; en 2e. het doel, waartoe. Maar om dit beter te kunnen verstaan, hebben wij op de volgende kwesties achtereenvolgens te letten:

1. Wat Christus geleden heeft; of: wat onder het woordeke "Geleden" verstaan moet worden.
2. Naar welke natuur Christus geleden heeft.
3. Welke oorzaken Christus tot het lijden hebben bewogen of aangezet.
4. Tot welk doel Christus geleden heeft, en welke vruchten Zijn lijden voortbrengt.

1. ***Wat Christus geleden heeft, of: wat onder het woordeke "Geleden" dient te worden verstaan.***

Onder het lijden worden al die zwakheden, ellende, weemoed, pijn naar ziel en lichaam verstaan, waaraan Christus om onzentwil onderworpen was van het uur van Zijn geboorte af, tot de laatste ademtocht toe; of: daaronder wordt verstaan de gehele vernedering, maar vooral het laatste deel van Zijn leven, waarin Hij de uiterste pijnen naar ziel en lichaam, ja zelfs de dood geleden heeft, en dat om onzer zonden wil; waarover Hijzelf uitroept, Matth. 26:38: "Mijn ziel is geheel bedroefd tot de dood toe", en Matth. 27:46: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" En de profeet Jesaja zegt in hfdst. 53:4: "Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen en onze smarten, die heeft Hij gedragen; doch wij achtten Hem, dat Hij geplaagd, van God geslagen en verdrukt was."

(Lansbergen. In de Catechismus wordt het lijden van Christus aldus beschreven: "dat Hij de toorn Gods tegen de zonde des gansen menselijken geslachts gedragen heeft." Dit was het ambt van de Middelaar, dat Hij de ellende Zijns volks op Zich nemen moest en die voor hen dragen. Zo verklaart het Jesaja, Jes. 53:4: "Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen", enz.; en Johannes de Doper, Joh. 1:29: "Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt"; en Petrus, 1 Petrus 2:21: "Christus — zegt hij — heeft voor ons geleden." En terstond daarna verklaart hij, hoe Hij geleden heeft, 1 Petrus 2:23v.: "Die, als Hij gescholden werd, niet wederschold en als Hij leed, niet dreigde; maar gaf het over aan Dien Die rechtvaardig- lijk oordeelt; Die Zelf onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout; opdat wij der zonden afgestorven zijnde, der gerechtigheid leven zouden; door Wiens striemen gij genezen zijt." Hieruit blijkt dus, dat Christus zo geleden heeft, dat Hij de toorn van God tegen de zonde van het ganse menselijke geslacht gedragen heeft.

Hier dient men ook op te merken, hoe lang Christus geleden heeft; hetgeen in de Catechismus ook uitgedrukt wordt, n.l. dat Hij "de ganse tijd Zijns levens op aarde, maar inzonderheid aan het einde Zijns levens" heeft geleden.

(Lansbergen, Bastingius). Dat Christus dus de ganse tijd van Zijn leven Zich zo gewillig, om onzentwil, aan allerlei tegenheden onderworpen heeft, is geen gering deel van Zijn lijden, en moet er wel in de allereerste plaats toe gerekend worden. Zodra Hij te Bethlehem geboren is, werd Hij in de stal in de kribbe gelegd; en Hij was zo arm, dat Hij de milde handreiking van de Wijzen (uit het Oosten) nodig had. Terstond na deze ellendige geboorte moest Hij naar Egypte vluchten, en daar in ballingschap verkeren. Daarna is Hij Zijn ganse leven vol arbeid en moeite geweest, tot Hij dertig jaar oud was. En toen Hij nu gedoopt was, is Hij toen niet dadelijk door de satan in de woestijn verzocht geworden? Welk een ontelbare smaadheden heeft Hij geleden! Hoe dikwijls heeft Hij moeten vluchten! Hoe menigmaal hebben Hem Zijn vijanden lagen gelegd! Welk een haat, lasteringen en vervolgingen moest Hij verduren, behalve honger, dorst en alle vermoeienissen naar Zijn lichaam, en droefenissen naar Zijn geest! Maar vooral heeft Hij geleden aan het einde van Zijn leven, toen Hij door Judas verraden, door de krijgsknechten gevangen en naar de hogepriester geleid werd, en van deze naar de rechter Pilatus, en van Pilatus weer naar Herodes; toen Hij door de krijgsknechten bespot en beschimpt, bespogen en met doornen gekroond, gegeseld en voor nog erger dan een moordenaar gehouden werd! En daarna onschuldig ter dood veroordeeld, werd Hij weggeleid, terwijl Hij Zijn kruis Zelf droeg, naar de Hoofdschedelplaats, waar zij Hem aan het kruishout nagelden, en nadat Hij zeer zware smart naar Zijn ziel geleden had en aan het kruis zeer smadelijk en op allerlei manier gepijnigd werd, en het nu alles volbracht was, heeft Hij Zijn hoofd gebogen en de geest gegeven.

Zo heeft Christus geleden:

1. missende de hoogste gelukzaligheid, vreugde en alle goederen, die Hij als Gods Zoon en rechtvaardig Mens mocht en behoorde te genieten (Matth. 4:2 en 21:18).
2. Hij heeft alle zwakheden der menselijke natuur, zoals honger, dorst, vermoeidheid, droefheid en pijn naar ziel en lichaam, en wat dies meer zij, uitgenomen de zonde, ondervonden (Joh. 4:6 en 7 en 19:28). Ziet dit alles in een enkel woord van Paulus samengevat, Hebr. 4:15.
3. De allergrootste armoede en gebrek, waarom Hij klagen moest (Matth. 8:20): "De Zoon des mensen heeft niet, waar Hij het hoofd neerlegge" (Vgl. ook 2 Kor. 8:9).
4. Tal van beledigingen, smaadheden, lasteringen, lagen, leugens, godslasteringen, verwerping en verachting enz. (Matth. 9:34 en 12:24, Luk. 11:54; vgl. ook Ps. 22:7): "Ik ben een worm en geen Man", en (Jes. 53:2): "Als wij Hem aanzagen, zo was er geen gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben."
5. De verzoekingen van de duivel: "in alles verzocht" (Hebr. 4:15).
6. De smadelijke dood des lichaams aan het kruis (Fil. 2:8).
7. De allerzwaarste pijnen der ziel, en het gevoel van Gods toorn tegen de zonden van het ganse menselijke geslacht, die Hem de allerdroevigste klacht aan het kruis afpersten: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" (Matth. 27:46), alsof Hij had willen zeggen: Waarom wendt Gij deze, a, zo grote pijn niet van Mij af?

Iemand zou zich erover kunnen verwonderen, hoe Gods Zoon zo verslagen en versaagd was, dat Hij in deze klachten uitbrak, aangezien de Kerkelijke geschiedenissen ervan spreken, dat tal van martelaren zich moediger gedroegen in het verdragen van de tormenten (=kwellingen, folteringen). Daarop dient men echter te antwoorden, dat er een groot onderscheid is tussen het lijden en de straffen van Christus ener- en van de martelaren anderzijds. Toen Laurentius op het rooster lag, heeft hij de vreselijke toorn van God tegen zijn zonden of tegen die van anderen niet ervaren; zoals Christus, de dood vrezende, de verschrikkelijke toorn van God tegen de zonde der gehele wereld heeft moeten doorstaan, volgens les. 53:4-6. En God betoonde Zich aan Laurentius niet als een vertoornd en slaande Rechter, zoals aan Christus, maar als een verzoend en genadig Vader. Ook heeft Laurentius niet de verschrikkingen des doods en der hel ervaren, zoals Christus, maar hij heeft een zeer grote vertroosting gesmaakt, omdat hij om de belijdenis van het Evangelie en voor de Naam van Christus leed. Ook was hij ervan verzekerd, dat hem de zonden door en om de Zone Gods, de Middelaar, op Wie God ze geworpen had, vergeven waren; zoals er geschreven staat: "Zie, het Lam Gods Dat de zonden der wereld wegneemt", Joh. 1:29. Daarom geschiedde het dat Laurentius met meer standvastigheid en kloekmoedigheid in zijn marteldood geweest is, dan Christus schijnt te zijn in Zijn lijden voor de verlossing der wereld. En hoewel Christus' mensheid met de Godheid verenigd was, kon Hij toch bloed zweten in het hofken; hetgeen Hem in deze woorden deed losbreken: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" Niet, alsof de (twee) naturen vanéén gescheurd waren, maar de mensheid werd door de Godheid voor enige tijd verlaten, het Woord rustende — zoals Ireneüs zegt — en geen hulp en verlossing aan de verslagen mensheid betonende, totdat het lijden voldoende volbracht was.

Hieruit laat zich verstaan, dat het *lijden van Christus* op drieërlei wijze *van het lijden der martelaren verschilde:*

1e. In de gedaante van het lijden. Want Christus heeft zowel naar lichaam als ziel de toorn

Gods tegen de zonden ervaren. De martelaren werden alleen naar het lichaam gepijnigd, maar zonder Gods toorn te gevoelen.

2e. In de bewegende oorzaak. Christus leed niet om Zijne, maar om onze zonden. Maar de martelaren lijden niet om de zonden van anderen.

3e. In het doel, waartoe zij lijden. Christus heeft geleden, opdat Hij de Vader een rantsoen(geld) tot onze verlossing zou betalen. De martelaars lijden voor de belijdenis des Evangelies, opdat zij door hun bloed de waarheid bevestigen en aan God een offerande der gehoorzaamheid bewijzen.

Tegenwerpingen vanwege Christus' zoenoffer voor ons.

Tegenwerping I. Een onschuldige behoort niet te lijden voor een schuldige, volgens Gods rechtvaardigheid. Daarom is het in strijd met de regel van de Goddelijke rechtvaardigheid, dat Christus, Die onschuldig was, voor ons, schuldigen gestraft werd.

Antwoord. Het is niet in strijd met Gods rechtvaardigheid, wanneer een onschuldige voor de schuldigen lijdt, mits deze voorwaarden daarbij (vervuld) zijn.

1e. Wanneer de onschuldige zichzelf vrijwillig aanbiedt (letterlijk: presenteert).

2e. Wanneer hij een volkomen betaling kan aanbrengen, en metterdaad brengt.

3e. Wanneer hijzelf niet onder de last omkomt, maar uit de dood wederom opkomt.

4e. Wanneer hij ook bewerken kan en metterdaad bewerkt, dat zij voor wie hij voldoening schenkt, later niet meer zondigen.

5e. Wanneer hij van dezelfde natuur is als degenen, voor wie hij voldoet. Wanneer zulk een betaler in onze plaats gesteld wordt, dan geschiedt er niets dat in strijd is met Gods rechtvaardigheid. En zulk een Betaler is Christus. Want Hij heeft al deze dingen gedaan, en volbrengt ze, en Hij heeft dezelfde natuur als wij, Hebr. 2:14 en 17. Want Hij is een waarachtig Mens, vlees van ons vlees, en been van onze benen, terwijl wij leden van Zijn lichaam zijn, 1 Kor. 12:17, Ef. 5:30. Daarom is, omwille van deze vereniging met Hem, Zijn lijden ook het onze. Want wanneer het gehele lichaam gestraft wordt, dan lijden ook alle leden. Daarom zeggen de Apostelen eenparig, dat wij allen tezamen geleden hebben en gestorven zijn in Christus, Rom. 6:3-5, 1 Kor. 5 15.

Tegenwerping 2. Tussen schuld en betaling dient een evenredigheid (Letterlijk: proportie) te bestaan. Maar tussen de zonden van ontelbare mensen en de betaling van één Mens bestaat geen vergelijking. Daarom is het lijden van één Christus geen betaling voor onze zonden.

Antwoord. Tussen de zonden van ontelbare mensen én het lijden van één Mens is stellig geen overeenkomst, tenzij die ene Persoon van zulk een waardigheid is en tevens de straf die Hij lijdt, zo zwaar is, dat Hij het oordeel van God volkomen boet (Letterlijk: voldoet). En daarom is het lijden van de ene Christus voldoende, om alle zonden der mensen weg te nemen, en wel om twee oorzaken.

1e. Om de waardigheid van Zijn Persoon. Want Hij is waarachtig God en een rechtvaardig Mens.

2e. Om de zwaarte van de straf. Want Hij lijdt alles wat wij verdiend hadden in alle eeuwigheid te ondergaan. En daarom, is dit niet het allergrootste wonder van alle wonderen, dat Gods Zoon lijdt en aan het kruis uitroept: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" Daarom is Zijn lijden gelijkwaardig en even gewichtvol als een eeuwige straf; ja, het overtreft nog het lijden van alle schepselen zeer. Want het feit, dat God lijdt, betekent

meer dan wanneer alle schepselen vergingen. (Vgl. D.L., Hfdst. II, art. 2 en 4).

Aanhoudend bezwaar 1. Maar God kan lijden noch sterven. Dus is Christus geen waarachtig God, aangezien Hij leed en stierf.

Antwoord. De Persoon Die alleen God is, kan inderdaad niet lijden of sterven. Maar wél de Persoon, Die God én Mens is, zoals Christus in het vlees geopenbaard is, 1 Tim. 3:16. Hoewel Hij immers niet lijden kan naar Zijn Godheid, toch kan Hij het wel naar Zijn mensheid. En dus is de uitspraak waar, dat "God Zijn Gemeente verkregen heeft door Zijn bloed", Hand. 20:28. Bovendien volgt hieruit alleen, dat Christus geen waarachtig God is naar hetgeen waarin Hij geleden heeft, d.w.z. naar Zijn menselijke natuur; hetgeen wij toegeven.

Aanhoudend bezwaar 2. Tussen een tijdelijk lijden en de eeuwige straffen is geen overeenkomst. Christus' lijden was maar tijdelijk en duurde slechts kort, en Zijn dood duurde slechts drie dagen. Dus is er tussen Christus' lijden en de eeuwige straffen, waarvan wij verlost moeten worden, geen vergelijking mogelijk.

Antwoord. Er is inderdaad geen proportie tussen een tijdelijk lijden en de eeuwige straffen, tenzij de Persoon, Wie het tijdelijke lijden aangaat, Zelf eeuwig is en een oneindige waardij bezit, zoals de Persoon van de Zone Gods. Want ofschoon Zijn dood slechts een ogenblik duurde, gaat hij in waardij nog de eeuwige straf, ja die der gehele wereld nog te boven. De waardij van deze Persoon is zo groot, dat Zijn dood — al duurde die slechts een kleine tijd — toch een volkomen genoegdoening aan de Wet teweegbracht, daar hij Gode voor onze zonden voldoening deed. Want de Wet verplichtte ons óf tot gehoorzaamheid óf tot een afdoende straf. Nu, de Wet was geschonden, en dus moesten wij aan haar voldoen door een eeuwige straf. Deze heeft Christus voor ons geleden, echter zó dat Hij uit kracht van Zijn Godheid daaruit opkwam. Want Hij heeft de zaligheid ons niet alleen moeten verdienen, maar ze ons ook krachtdadig moeten toeëigenen. Zo heeft Hij dan op tweeërlei wijze aan de Wet voldaan, 1e. door de volmaaktheid van Zijn eigen gehoorzaamheid, of gelijkvormigheid met de Wet; en 2e. door het dragen van de straf, die wij aan de rechtvaardigheid Gods verschuldigd waren.

Tegenwerping 3. Wanneer er een volkomen betaling geschied is, dan behoren ook álle mensen zalig te worden. Maar alle mensen worden niet zalig. Dus volgt daaruit, dat er door het lijden en de dood van Christus niet volkomen voor al onze zonden betaald is.

Antwoord. Wanneer er een volkomen betaling geschied is, dan behoren alle mensen zalig te worden, n.l. die deze betaling omhelzen en niet moedwillig verwerpen. Want het is niet voldoende, dat Christus betaald heeft, maar er is ook een toe-eigening van Zijn voldoening nodig, welke door het geloof geschiedt. Welnu, dit wordt niet door alle mensen, maar uitsluitend door de uitverkoren gelovigen gedaan.

Tegenwerping 4. Onder de Wet van Mozes waren er offers voor de zonde. *Antwoord.* Dat waren in eigenlijke zin geen zoenoffers. Want het is "onmogelijk, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneemt", Hebr. 10:4. Maar het waren voorbeelden van de eigenlijke en enige zoenofferande van Jezus Christus: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde", 1 Joh. 1:7. "Hij is een verzoening voor onze zonden", enz., 1 Joh. 2:32.

2. ***Naar welke natuur Christus geleden heeft.***

Het feit dat Christus uit twee naturen, een Goddelijke en menselijke, bestaat, hebben wij al eerder aangetoond. De Goddelijke natuur kan niet lijden of sterven; want zij is eeuwig, allereenvoudigst, ja het leven zelf, dat niet sterven kan. Daarom, wanneer men zegt dat Christus geleden heeft, dan wordt dit bedoeld van de menselijke natuur, die lijden kon, en

waarnaar Hij ook gestorven en weer opgewekt is; zoals in de Catechismus staat, dat Hij *naar lichaam en ziel* geleden heeft, d.w.z. naar Zijn gehele menselijke natuur; hetgeen Petrus met nadruk verklaart in 1 Petrus 3:18: "gedood in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest", en in 1 Petrus 4:1: "Christus heeft voor ons in het vlees geleden." Christus Zelf sprak: "Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten", Joh. 2:19 en in 10:18: "Ik heb macht hetzelve af te leggen en heb macht hetzelve wederom te nemen." Deze woorden betuigen, dat in Christus naast het vlees nog een andere natuur geweest is, die niet heeft geleden, noch is gestorven. Naar Zijn Godheid kon Hij niet lijden of sterven. Want het lijden is een verandering, die in de Godheid niet voorkomen kan; maar de Godheid heeft zijn mensheid in de pijnen ondersteund, behouden en na Zijn dood, weer tot het leven opgewekt.

Ireneüs, lib. 3 contra haeres: "Gelijk Hij een Mens was, opdat Hij zou verzocht worden, zo was Hij ook het Woord, opdat Hij verheerlijkt zou worden; het Woord weliswaar rustende, opdat Hij zou kunnen worden verzocht, gekruisigd en gedood; en toch met de mensheid verenigd, opdat Hij zou kunnen overwinnen, enz.."

Tegenwerping. In Hand. 20:28 staat: "God heeft zijn Gemeente verkregen met Zijn eigen bloed." Dus heeft Christus ook naar Zijn Goddelijke natuur geleden.

Antwoord. Deze woorden van Paulus dienen in een oneigenlijke zin verstaan te worden, zoals dat meer in de Schrift het geval is, wanneer de eigenschappen van Christus' ene natuur aan de gehele Persoon worden toegeschreven. Zo wordt hier het lijden van de menselijke natuur aan de gehele Persoon toegeëigend, omdat deze twee naturen personeel verenigd zijn, en dus de eigenschappen van beide naturen aan de gehele Persoon gemeenschappelijk zijn. God heeft bloed en is gestorven, niet naar Zijn Godheid, maar naar Zijn mensheid. En de verlossing is een werk van het Middelaarambt, dat aan de gehele Persoon naar Zijn beide naturen toekomt Want bij de uitvoering daarvan werkt elke natuur hetgeen haar eigenlijke werk is, echter zó dat ze met elkaar gemeenschap hebben. De menselijke natuur lijdt, sterft en staat weer op; de Goddelijke natuur ondersteunt Zijn aangenomen menselijke natuur in het lijden en de dood, en geeft aan het lijden en de dood kracht en waardigheid, enz. Zo min het opgaat te zeggen: de mens is gemaakt uit elementen en sterfelijk, dus is ook de ziel gemaakt en sterfelijk — evenmin gaat het op te zeggen: God heeft door Zijn bloed de gemeente verkregen, en daarom heeft de Godheid bloed, of heeft Zij geleden en is Zij gestorven. Want hetgeen aan de gehele Persoon in de vereniging toegekend wordt, dat kan niet altijd op één natuur in het bijzonder, buiten deze vereniging, worden toegepast.

Over Christus' lijden naar de ziel zal later in het bijzonder gehandeld worden, bij de verklaring van het Artikel over de nederdaling ter hel.

3. ***Welke oorzaken Christus tot het lijden gedrongen hebben.***

De oorzaken die God bewogen hebben om ons Zijn Zoon te zenden, ten einde voor ons de dood te ondergaan, waren: 1. Zijn liefde tot het menselijke geslacht, Joh. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." 2. Zijn barmhartigheid jegens de mensen, die aan de zonde en de dood vervallen neerlagen, Tit. 3:5: "Naar zijn barmhartigheid heeft Hij ons zalig gemaakt." 3. Zijn wil, om het onrecht dat de duivel Hem aangedaan had, te wreken; daar hij ons van God tot Diens versmading had afgekeerd en van Zijn evenbeeld beroofd.

4. ***Tot welk doel Christus leed, en met welke vruchten.***

Het doel waartoe Christus leed, en de vruchten die door Zijn lijden voortgebracht werden, zijn één en hetzelfde, maar worden verschillend bezien. Ten opzichte van Christus, Die geleden heeft, worden ze het doel genoemd, waarom Hij leed; en ten opzichte van ons: vruchten.

Er zijn twee voorname doeleinden of vruchten:

1e. de *eer van God,* of: opdat de liefde, goedheid, barmhartigheid en rechtvaardigheid Gods zou geopenbaard worden, door Zijn Zoon voor ons in de dood over te leveren en in Hem onze zonden volkomen te straffen. Hier dient men te overdenken, welk een groot kwaad de zonde is en hoe hevig Gods toorn ertegen woedt, aangezien ze niet weggenomen kon worden, dan alleen door de dood van Zijn Zoon.

2e. *Onze zaligheid,* of: opdat de Gemeente gerechtvaardigd, en van de zonde en de dood verlost zou worden. Dit wordt in de Catechismus aangewezen, als er verklaard wordt, dat Christus daarom geleden heeft: "Opdat Hij met Zijn lijden, als met het enig zoenoffer, ons lichaam en onze ziel van de eeuwige verdoemenis verloste, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven verwierf."

(Lansbergen: Hier wordt, ten eerste, geleerd van welk kwaad Hij ons verlost heeft, en ten tweede, welk goed Hij ons door Zijn lijden verwierf. Het kwaad waarvan Hij ons naar lichaam en ziel door Zijn lijden verlost heeft, is de *eeuwige verdoemenis.)*

Dit geeft de Apostel te kennen, als hij schrijft (Kol. 1:13), dat God "ons getrokken heeft uit de macht der duisternis en overgezet heeft in het Koninkrijk van den Zoon Zijner liefde." Eveneens (in Rom. 8:34): "Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is", en als hij uit de Profeet (Hoséa 13:14) aanhaalt, dat door het lijden, sterven en opstaan van Christus "de dood is verslonden tot overwinning" (1 Kor. 15:54). (Lansbergen: Het goed dat Hij ons door Zijn lijden verworven heeft, is:

1e. De *genade Gods;* aangezien wij tevoren bij God in ongenade stonden en wij van nature "kinderen des toorns" waren (Ef. 2:3), daarom hebben wij nu dank zij het lijden van Christus dit verkregen, dat wij "met vrijmoedigheid mogen toegaan tot den troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden om geholpen te worden ter bekwamer tijd", omdat wij een Hogepriester hebben, "Die in alle dingen, gelijk als wij, is verzocht geweest, doch zonder zonde" (Hebr. 4:15v.).

2e. De *gerechtigheid.* Dit leert ons de Apostel, als hij zegt, dat "Christus voor ons tot zonde gemaakt is" (2 Kor. 5:21), d.w.z. tot een offerande voor de zonde, "opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem", d.w.z. voor de rechterstoel van God zouden gerechtvaardigd worden.

3e. Het *eeuwige leven;* dit wordt ook de Hebreeën onderwezen, als er geschreven staat (Hebr. 5:8v.): "Hoewel Hij de Zoon was, nochtans heeft Hij gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden. En geheiligd zijnde, is Hij allen die Hem gehoorzaam zijn, een oorzaak der eeuwige zaligheid geworden." Als Hij ons door Zijn lijden tot een oorzaak der zaligheid geworden is, dan heeft Hij ook het eeuwige leven verworven. En dit zijn de voornaamste doeleinden van Christus' lijden.

Want daarom heeft de Zoon van God geleden, opdat Zijn lijden een genoegzaam. rantsoen (en het enige zoenoffer) zijn zou voor al onze zonden. 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonden", en 2:1v.: "Wij hebben een Voorspraak

bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige; en Hij is een Verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor, de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld." Joh. 1: 29: "Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt."

Lansbergen: Deze leer van Christus' lijden zal ons dienen, ten eerste opdat wij mogen weten, hoe groot Christus' liefde tot ons is, daar Hij zonder bezwaar en gewillig de straffen voor onze zonden op Zich genomen en zoveel voor ons heeft willen lijden. Ten tweede, opdat wij mogen gedenken, hoe gruwelijk de zonde is in de ogen van God, daar ze niet anders dan door zo'n zwaar en vreselijk lijden kon worden verzoend en weggenomen. Daarom moeten wij ze van ganser harte verfoeien en vlieden. Ten derde, opdat wij mogen gedenken, dat ook wij buiten de legerplaats hebben te gaan en Christus' smaadheid moeten dragen (Hebr. 13:13). "Dewijl ook Christus voor ons geleden heeft, ons een exempel nalatende, opdat gij Zijn voetstappen zoudt navolgen", 1 Petrus 2:21).

Waarom Christus onder Pontius Pilatus geleden heeft.

Vraag 38: *Waarom heeft Hij onder de rechter Pontius Pilatus geleden?*

Antwoord: *Opdat Hij onschuldig onder de wereldlijke rechter veroordeeld a) zijnde, ons daarmee van het strenge oordeel Gods, dat over ons gaan zou, bevrijde b).*

a. Matth. 27:18v. en 23v., Luk. 23:13v. en 20-22 en 41, Joh. 18: 29 en 38; 19:4 en 12.

b. Ps. 69:5, Jes. 53:4v. en 8, 2 Kor. 5:21, Gal. 3:13v.

Verklaring van Vraag 38.

De omstandigheid en de naam van de rechter is niet toevallig in de Geloofsartikelen ingeslopen, maar om gewichtige redenen daarin gesteld.

Ten eerste, opdat wij herinnerd zouden worden aan de vervulling van Jakobs profetie, Gen. 49:10: "De scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijn voeten, totdat Silo komt, en Denzelve zullen de volkeren gehoorzaam zijn", en aan die van Ez. 21:27: "Ik zal die kroon omgekeerd, omgekeerd, omgekeerd stellen; ja, zij zal niet zijn, totdat hij kome, die daartoe recht heeft en dien Ik dat geven zal." Want het feit dat toentertijd de scepter van Juda weggenomen en de kroon omgekeerd was, blijkt daaruit dat Christus door een Romeinse stadhouder Pontius Pilatus werd veroordeeld. Daarom bevestigt deze omstandigheid ons geloof, dat de Messias thans al gekomen is.

Ten tweede, opdat wij onderwezen zouden worden, dat Christus niet in het geheim door de Joden gedood of in een oproer ter dood gebracht en vermoord werd. (Want dat mocht niet geschieden vanwege Gods bijzondere Raad en Zijn onveranderlijk besluit, en dat kon ook niet geschieden, hoewel het menigmaal door de Joden ondernomen was). Maar Hij moest in het openbaar en volgens het gewone recht van de aangestelde rechter, na gehouden onderzoek inzake al Zijn beschuldigingen, veroordeeld en ter dood overgeleverd worden. En hoewel Zijn lijden even krachtig zou geweest zijn, of het nu in het geheim dan wel in het openbaar was gebeurd, toch waren wij er niet zo zeker van geweest, dat de volkomen voldoening voor onze zonden was geschied.

(Lansbergen, Cop.: Ten derde, opdat de waarheid van Christus' lijden daardoor bevestigd werd. Want het is zowel uit de Heilige Schrift als uit de ongewijde geschiedschrijvers bekend, dat in de tijd dat Christus geleden heeft, Pontius Pilatus landvoogd was over het Joodse land, daartoe aangesteld door keizer Tiberius in het twaalfde jaar van zijn regering.

Augustinus zegt (De Fid. & Symb. cap. 5): De naam van de rechter moest daartoe erbij staan, om de tijd te weten, dat het gebeurde. Want als men niet zeggen kan, op welke tijd of onder welke keizer of andere bestuurders het één of ander zich toegedragen heeft, dan pleegt men veelal aan de waarheid van een geschiedenis te twijfelen, of ze al dan niet gebeurd is).

En het behaagde de Vader, dat Zijn Zoon niet alleen door de aangestelde rechter in het openbaar ondervraagd, veroordeeld en gedood zou worden, maar dat wij dit ook zouden weten, en dat dit tevens in de Artikelen van ons geloof zou voorkomen, voornamelijk om twee redenen.

1e. Opdat ook Christus Zelf, na een naarstig onderzoek op al Zijn aanklachten gehouden, van de rechter een getuigenis van Zijn onschuld zou krijgen, en opdat wij zouden weten, dat Hij door die rechter eerst vrijgesproken en daarna onschuldig veroordeeld is. (Bastingius) Zoals de Evangelisten eenparig daarvan getuigen, met gebruikmaking van Pilatus' eigen woorden: "Gij hebt dezen Mens tot mij gebracht, als Eén, Die het volk afkerig maakt; en ziet, ik heb Hem in uwe tegenwoordigheid ondervraagd en heb in dezen Mens geen schuld gevonden, van hetgeen daar gij Hem mede beschuldigt", Luk. 23:14 en Joh. 19:4. Daarna veroordeelt hij Hem toch, zoals Matthéüs verklaart, Matth. 27:26, zeggende: "Toen liet hij hun Bar-Abbas los, maar Jezus gegeseld hebbende, gaf hij Hem over om gekruisigd te worden."

Hierbij werd Pilatus stellig gedreven door zijn eigen verkeerde aandoeningen en gedachten, maar God heeft toch in Zijn voorzienigheid het werk zó bestuurd, dat de rechter Pilatus, eer hij het doodsvonnis uitsprak, zelf Christus openlijk met zijn eigen mond voor onschuldig verklaarde, opdat daardoor ontwijfelbaar zeker zijn zou, dat Hij niet voor Zijn eigen misdaad, maar voor de onze leed; en opdat Hij een onschuldig offer voor ons zou worden, en dat Zijn onrechtvaardige verdoemenis zou komen in de plaats van onze rechtvaardige verdoemenis).

2e. Opdat wij zouden weten, dat Hij door God Zelf om onzer zonden wil veroordeeld is, en daarom ook aan het oordeel van God voor ons heeft genoeggedaan. Want God Zelf zit als Voorzitter het gericht voor, 2 Kron. 19:6.

Waarom Christus gekruisigd is.

Vraag 39: *Heeft dat iets meer in, dat Hij gekruisigd is geweest, dan wanneer Hij met een andere dood gestorven was?*

Antwoord: *Ja het, want daardoor ben ik zeker, dat Hij de vervloeking die op mij lag, op Zich geladen heeft; omdat de dood des kruises van God vervloekt was a).*

a. Deut. 21:23, Gal. 3:13, Num. 21:8v., Joh. 3:14v., Ef. 2:16, Kol. 1:20; 2:14v.

Verklaring van Vraag 39.

Lansbergen. Tevoren is verklaard, dat Christus onschuldig door Pilatus veroordeeld werd. Nu volgt, waartoe Hij veroordeeld is, n.l. tot de dood des kruises. Want in de Geloofsartikelen wordt erbij gesteld: "gekruisigd." Deze methode van straffen was niet alleen zeer schandelijk en smadelijk, maar tevens wreed en verschrikkelijk. Want zij die deze straffen ondergingen, werden zeer gewelddadig aan het kruis uitgerekt, en (zoals uit de woorden van Thomas kan afgeleid worden) daaraan met nagelen, door de handen en voeten gedreven, vastgeklonken, en daarna naar boven opgericht; en zo stierven deze arme mensen onder zeer vreselijke pijnen aan alle zenuwen en leden van het hele lichaam.

Lansbergen. Waarom Christus nu aan het kruis wilde omgebracht worden, zijn voornamelijk twee redenen. Ten eerste: Omdat de dood des kruises niet alleen een vermeerdering van Christus' lijden betekent, maar ook een bevestiging van ons geloof. Want op grond daarvan zijn wij er zeker van, dat Christus onze vervloeking op Zich genomen en ons daarvan verlost heeft. Want de dood des kruises was door God vervloekt. Dit leert de Apostel in Gal. 3:13: "Christus heeft ons verlost van den vloek der Wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk die aan het hout hangt." En God had ook daarom de kruisdood vervloekt, omdat Hij besloten had om ons daardoor van de vloek te verlossen.

Daarom heeft Hij Zijn eniggeboren Zoon deze smadelijke dood willen laten ondergaan, *enerzijds*, opdat wij daaruit zouden leren, hoe vervloekt onze zonden voor God zijn. Want ze konden niet anders weggenomen worden dan uitsluitend door de allerbitterste en smadelijke dood van Zijn Zoon. En tevens behoorden wij door de overdenking hiervan, opgewekt te worden om de zonden te schuwen en Gade dankbaarheid te bewijzen. *Anderzijds*, opdat wij in het geloof bevestigd zouden worden, dat onze vloek en schuld werkelijk op Gods Zoon gelegd is, en wij door Hem de zegen en het leven verkrijgen, Gal. 3:14 en 4:5. (Vgl. D.L., II, art. 2).

Bovendien moesten zo ook de voorbeelden in Christus volbracht worden. En dit moest weer gebeuren, opdat wij bevestigd zouden worden in het geloof, dat alle voorbeelden in Christus vervuld en door Hem afgedaan zijn. Want de *offeranden* van het Oude Testament, waardoor Christus' offer afgebeeld was, werden eertijds op hout gelegd en, eer men ze verbrandde, omhoog opgeheven (Gen. 22:9, Lev. 3:5; 4:12 en 6:12). Daarmee werd aangeduid, dat Christus aan het hout genageld zou worden, en omhoog geheven aan het altaar des kruises, opdat Hij voor ons een heilige offerande zou worden bij God Zijn Vader. Hetzelfde werd ook in Izak voorafgebeeld, die op het hout gelegd werd, toen hij door de vader geofferd zou worden (Gen. 22:9).

Tenslotte: de *koperen slang*, die door Mozes in de woestijn aan een paal opgehangen werd, betekende dat Christus gekruisigd zou worden, zoals Hij van Zichzelf getuigt, Joh. 3:14: "Gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, alzo moet de Zoon des mensen verhoogd worden", en Joh. 12:32: "En Ik, zo wanneer Ik van de aarde zal verhoogd zijn; zal ze allen tot Mij trekken. (En dit zeide Hij, betekenende, hoedanigen dood Hij sterven zoude)."

(Bastingius, Lansbergen: Met het feit, dat ook de lichamen der dieren, wier bloed in het heiligdom ter verzoening gebracht werd, buiten het leger verbrand werden (Lev. 4:11v., Hebr. 13:12), werd aangeduid, dat Christus buiten de poort zou sterven; en hetgeen David voorzegd had, Ps. 22:17: "Zij hebben Mijne handen en Mijne voeten doorgraven." Zoals ook hetgeen Jesaja daarvan had geprofeteerd, Jes. 53:12: "En Hij is met de overtreders geteld geweest", vervuld is, toen Hij aan het kruis genageld en tussen twee moordenaars opgehangen werd, Luk. 23:17 en Marc. 15:28.

Dit is de wonderbare wijsheid van God, welke Hij voor de grondlegging der wereld verordineerd had tot Zijn eer en tot onze zaligheid; welke de Joden weliswaar een ergernis, en de Grieken een dwaasheid was, "maar hun die geroepen zijn, beide Joden en Grieken, prediken wij— zegt Paulus (1 Kor. 1:23v.) — Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods." Daarom, al is het dat Christus' dood in het oog der wereld schandelijk is, toch schamen wij ons er niet voor, noch ergeren wij ons eraan. Maar in de wetenschap dat er geen andere weg was, waardoor wij konden zalig worden, spreken wij met de Apostel, 1 Kor. 2:2: "Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd", en verwonderen

ons des te meer, vers 7v.: "Wij spreken de wijsheid Gods, bestaande in verborgenheid, die bedekt was, welke God te voren verordineerd heeft tot heerlijkheid van ons, eer de wereld was; welke niemand van de oversten dezer wereld gekend heeft; want indien zij ze gekend hadden, zo zouden zij den Heere der heerlijkheid niet gekruist hebben").

Wat wil het dus nu zeggen: "Ik geloof in Jezus Christus, Die geleden heeft onder Pontius Pilatus"?

Het betekent: Ik geloof, dat Christus:

1e direct van Zijn ontvangenis af allerlei ellende en jammer voor mij geleden heeft;

2e. dat Hij vooral aan het eind van Zijn leven het gevoel van Gods toorn en de allerbitterste pijnen naar ziel en lichaam voor mij geleden heeft; en

3e. dat Hij door dit Zijn lijden voor al mijn zonden in het oordeel Gods genoegdoening bracht, en voor mij de vergeving der zonden, de Heilige Geest en het eeuwige leven verkregen heeft.

En wat betekent het, wanneer men belijdt: "Ik geloof in Christus, Die gekruisigd is"?

Het wil zeggen: ik geloof, dat Christus voor mij aan de vloek onderworpen is geweest, opdat Hij mij daarvan zou verlossen; van welke vloek de dood des kruises, die van God vervloekt was, een bewijs is geweest.

ZONDAG 16.

Over de dood, begrafenis en nederdaling van Christus ter hel.

Het lijden van Christus wordt in de Artikelen des geloofs uitgedrukt: 1e. in het algemeen, door het Artikel: "Geleden onder Pontius Pilatus", en 2e. in het bijzonder, door de volgende Artikelen, waarbij in den brede verklaard wordt: I. het uiterlijke lijden des lichaams, in de Artikelen: "Gekruisigd, gestorven en begraven." II. Het innerlijke lijden van Zijn ziel, in het Artikel: "Nedergedaald ter hel."

In de vorige Zondagsafdeling zijn de Artikelen "Geleden onder Pontius Pilatus" en "Gekruisigd" verklaard. Nu volgt in deze Zondag de verklaring van de volgende Artikelen, die over Christus' lijden handelen: 1e. uitwendig, dat Hij is "Gestorven" en "Begraven", Vraag 40-43; en 2e. Innerlijk, "Nedergedaald ter hel" in Vraag 44.

Vraag 40: *Waarom heeft Christus Zich tot in de dood moeten vernederen?*

Antwoord: *Daarom dat vanwege de gerechtigheid en waarheid Gods a) niet anders voor onze zonden kon betaald worden, dan door de dood van Gods Zoon b).*

a. Gen. 2:17, Rom. 8:3v.,

b. Rom. 4:25; 5:6 en 8, 1 Kor. 15:3, Fil. 2:8, Hebr. 2:9 en 14v.

Verklaring van de dood van Christus.

Hierbij dienen voornamelijk deze vier vragen in behandeling te komen:

1. Hoe van Christus gezegd wordt, dat Hij stierf.
2. Waarom het nodig was, dat Hij voor ons stierf.
3. Tot welk doel dit geschiedde, of: welke vruchten Zijn dood voortgebracht heeft.
4. Voor wie Hij stierf, en aan wie de vruchten van Zijn dood toebehoren.

1. ***Hoe het van Christus heet, dat Hij stierf.***

De uiteenzetting van deze kwestie is zeer nodig om die ketters te overtuigen, die de betekenis van dit Artikel schandelijk verdraaid hebben. *Marcion* loochende, dat Christus waarlijk gestorven is. Want hij leerde, dat heel de werking van het Woord in de menselijke natuur maar in schijn

geweest was; en dat Christus slechts schijnbaar en niet in waarheid Mens geweest is. *Nestorius* scheidde in Christus de naturen vanéén, en dacht dat niet de Zoon van God, maar de Mens gestorven was. Daarom riep hij uit: Roemt maar niet Joden, want ge hebt een mens en niet God gekruisigd! De *Martinisten* verzinnen, dat Zijn menselijke natuur, van het begin van Zijn menswording af, zó begiftigd was met alle eigenschappen van de Godheid, dat tussen die menselijke natuur en de Godheid slechts dit verschil overbleef, n.l. dat de menselijke natuur niet van zichzelf, maar dank zij de genade der mededeling alles, wat ze was, ontvangen had, evenals zij ook het feit van haar bestaan aan die genade verschuldigd is; terwijl daarentegen de Godheid van Zichzelf en van nature gehad heeft en geweest is, alles wat Die is en heeft. Daarom beelden zij zich in, dat Christus in de dood, ja toen de vrucht nog

in de schoot der maagd was, niet alleen naar Zijn Godheid, maar ook naar Zijn mensheid in de hemel en alomtegenwoordig was. En naar zij denken, wilde Paulus dit te kennen geven, als hij in Fil. 2:7v. zegt: "Die in de gestaltenis Gods zijnde Zichzelven heeft vernietigd", enz. Deze en nog andere ketterijen worden door de waarheid van dit Geloofsartikel weersproken.

Daarentegen betuigt de Schrift, dat Christus, Gods Zoon, werkelijk aan het kruis stierf, en dat niet naar Zijn Godheid, maar naar Zijn mensheid; zoals Petrus zegt in 1 Petrus 3:18, zodat Zijn ziel en lichaam waarachtig en plaatselijk van elkaar gescheiden waren. Want toen Hij de geest gaf, is de ziel van het lichaam gescheiden, en niet in het lichaam gebleven, noch is het lichaam verenigd gebleven met de ziel; maar zij zijn beide waarachtig en plaatselijk van elkaar gescheiden door de dood.

Tot bewijs diene:

De overeenstemming van de vier Evangelisten. Matth. 27:50: "Jezus wederom met een grote stem roepende, gaf den geest", Marc. 15:37: "Jezus een grote stem van Zich gegeven hebbende, gaf den geest", Luk. 23:46: "En Jezus roepende met grote stemme zeide: Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijnen geest. En als Hij dat gezegd had, gaf Hij den geest", en Joh. 19:30: "En het hoofd buigende, gaf den geest."

Tegenwerping. Hij gaf de geest zó, dat de ziel toch in het lichaam gebleven is; zoals men ervan leest, dat er een kracht, d.w.z. de Godheid, van Hem uitgegaan is, Die toch in Zijn lichaam gebleven is.

Antwoord. Deze voorbeelden verschillen nogal. Want de Godheid werkte wel buiten de menselijke natuur, al bleef Ze toch in dezelve, maar de ziel blijft, wanneer zij het lichaam verlaat, er niet in. De oorzaak van dit onderscheid is deze, dat de Godheid een ongeschapen en oneindige natuur is, en de ziel een geschapen en eindige.

Voeg hier nog bij, dat — hoewel ziel en lichaam door de dood van elkaar gescheiden waren — intussen het Woord Zijn ziel en lichaam niet verlaten heeft, maar dat Het met beide personeel verenigd gebleven is, en dat door deze scheiding van ziel en lichaam de twee naturen van Christus geenszins gescheiden zijn. (Vgl. N.G.B., art. 19).

Tegenwerping. Christus riep in Matth. 27:46: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" Dus zijn de naturen van Christus in de dood gescheiden; want de natuur die van God verlaten wordt, blijft niet personeel met Hem verenigd.

Antwoord. Die verlating, waarover Christus klaagt, betekent geen daadwerkelijke scheiding der Godheid van de mensheid, maar een onttrekking of uitstel der Goddelijke hulp, opdat de aangenomen mensheid zou kunnen sterven. En door deze uitroep gaf Christus niet te kennen, dat Hij gans en al wanhoopte, maar dat Hij met de toorn Gods worstelde. Want Christus heeft moeten worstelen, omdat Hij moest overwinnen. Maar de naturen mochten niet vaneen gescheiden worden. Want Hij Die voor onze zonden sterven zou, moest Gods Zoon zijn, opdat Zijn rantsoen voldoende zijn zou, zoals geschreven staat in Hand. 20:28: God heeft Zijn Gemeente "verkregen door Zijn eigen bloed."

Christus stierf niet naar Zijn Godheid, maar alleen naar Zijn mensheid. Want naar Zijn Godheid kan Hij niet lijden en sterven. Daarom zegt Petrus: "Die wel gedood is in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest", 1 Petrus 3:18; en: "Christus heeft voor ons in het vlees geleden", 1 Petrus 4:1.

Hieruit blijkt ook voldoende, dat de vereniging der naturen geen bewijs is van beider alomtegenwoordigheid; ook kan men die niet verzinnen van Christus' ziel en lichaam in de dood, waarin echter de vereniging der naturen onverbroken gebleven is. Want daar de ziel van het lichaam gescheiden was, bleef zij niet met het lichaam in het graf, en daarom is ze

niet alomtegenwoordig; anders was Christus niet werkelijk gestorven.

Men dient er hier ook op te letten, dat Christus niet onwillig en Zijns ondanks gestorven is, maar dat Hij Zichzelf vrijwillig tot in de dood vernederde.

(Lansbergen. Want wanneer de Evangelisten getuigen, dat Hij de soldaten tegemoet ging, toen zij kwamen om Hem gevangen te nemen (Joh. 18:4) en voor Pilatus stond om het oordeel in ontvangst te nemen, zonder voor Zichzelf tot Zijn verontschuldiging en loslating te spreken (Joh. 18:33-38, en 19:9), wat geven zij daar dan anders door te kennen, dan dat Hij vrijwillig sterven wilde? En de Apostel (Hebr. 10:7) wijst met nadruk op Christus' vrijwillig lijden en sterven, als hij de Messias op grond van Psalm 40:8v. als volgt sprekende invoert: "Zie, Ik kom; in de rol des boeks is van Mij geschreven. Ik heb lust, o Mijn God, om Uw welbehagen te doen; en Uwe Wet is in het midden Mijns ingewands." Want indien Hij door dwang gestorven was, zou Zijn dood geen gehoorzaamheid geweest zijn, en bijgevolg zou ze ons niet van de zonden hebben kunnen verlossen. Maar nu is Hij de Vader gehoorzaam geweest tot de dood, ja de dood des kruises. Daarom is er geen twijfel aan, of Hij heeft ons door deze gehoorzaamheid rechtvaardig gemaakt; zoals de Apostel leert, als hij (Rom. 5:19) zegt: "Want gelijk door de ongehoorzaamheid van dien enen mens velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Enen velen tot rechtvaardigen gesteld worden").

2. ***Waarom het nodig was, dat Christus voor ons stierf.***

Het is — opdat Christus voor onze zonden voldoen zou — nodig geweest, dat Hij niet alleen moest lijden, maar ook de dood sterven.

A. Om de rechtvaardigheid Gods, d.w.z. opdat aan Gods rechtvaardigheid genoeggedaan zou worden, welke eiste, dat de zondaar vernield zou worden. Want de krenking van het hoogste Goed moet ook met de hoogste straf, d.w.z. met de uiterste vernieling der zondigende natuur gestraft worden; zoals er geschreven staat, Rom. 6:23: "De bezoldiging der zonde is de dood." En Christus had Zich in onze plaats gesteld. Hij had de persoon van de zondigende partij aangenomen, d.w.z. van ons, die gezondigd hadden, en niet alleen de tijdelijke, maar ook de eeuwige dood verdiend hadden. Zo kan Hij aan God niet anders genoegdoen dan door de dood. Zulk een groot kwaad is de zonde, dat ze naar Gods rechtvaardigheid de tijdelijke en eeuwige vernieling van de zondaar verdient.

Tegenwerping. Maar indien dan de éne mens voor de ander gestorven ware? *Antwoord.* Het was nodig, dat niet maar een bloot mens, maar dat de Zone Gods, God én Mens, voor de mensen stierf, opdat het een genoegzame verlossing zijn zou. Want geen enkel schepsel zou zo'n straf hebben kunnen verdragen, die wel tijdelijk was, maar even zwaar als een eeuwige.

Om de waarheid Gods, d.w.z. opdat aan Gods waarachtigheid zou voldaan worden, Die gezegd had, dat Hij de zonden met vernieling van de zondaar straffen zou. Gen. 2:17: "Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." Deze bedreiging moest volbracht worden, nadat het gebod overtreden en de zonde begaan was.

Tegenwerping. Maar Adam is niet dadelijk op diezelfde dag nog gestorven, als hij de zonde gedaan had. Dus dan is het niet om het verbreken van dit gebod, dat Christus moest sterven.

Antwoord. Adam is toch op diezelfde dag gestorven. Want hoewel hij niet terstond de lichamelijke dood onderging, stierf hij toch metterdaad geestelijk de eeuwige dood. "Ik hoorde Uwe stem in den hof", zegt hij, "en ik vreesde; want ik ben naakt" (Gen. 3:10). Dit

was een vrees en verschrikking als gevolg van het gevoelen van Gods toorn; dit was een worsteling met de dood, en een verlies van alle gaven naar lichaam en ziel. Want hij werd ook naar het lichaam in plaats van onsterfelijk sterfelijk. Terstond volgden de voorspelen en oorzaken des doods, zoals arbeid, moeite en ziekten, enz. Zo is dan Adam en het ganse menselijke geslacht, nadat de zonde bedreven was, waarachtig gestorven. En zo moest Christus dan ook sterven, en van de doden wederom opstaan, opdat Hij de gestorven Adam weer levend zou maken.

B. Om de vervulling van de profetieën en voorbeelden. Jes. 53:7: "Als een lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap dat stom is voor het aangezicht zijner scheerders, alzo deed Hij Zijn mond niet open", en Dan. 9:26: "Na die twee en zestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hemzelve zijn." Het slachten van het paaslam en de offers [1] gaven ook te kennen, dat Christus sterven zou. Deze werden geslacht, omdat — zoals de Apostel zegt, Hebr. 9:12 — "zonder bloedstorting geen vergeving geschiedt."

C. Tenslotte, Christus had tevoren gezegd, dat Hij sterven en drie dagen in het graf zou blijven. (Lansbergen) Dat staat te lezen in Luk. 18:33, Matth. 20:18v. en Marc. 10:34. Deze reden noemt Christus na Zijn opstanding aan Zijn discipelen, op weg naar Emmaüs, om de noodzakelijkheid van Zijn dood te bewijzen, zeggende (Luk. 24:26): "Moest de Christus niet deze dingen lijden en alzo in zijn heerlijkheid ingaan?" En de reden van deze noodzaak voegt de Evangelist erbij, zeggende: "En begonnen hebbende van Mozes en al de Profeten, legde Hij hun uit in al de Schriften hetgeen van Hem geschreven was."

(Daaronder waren het slachten van de rode koe, die buiten de legerplaats verbrand werd, Hebr. 9; alsook van de vogel, Lev. 14:5. Evenzo zijn er vele persoonlijke voorbeelden van Christus' dood, b.v. Abel, Izak, Simson e.a.)

Dus komen hier in totaal drie omstandigheden in overweging:

1. Dat het nodig geweest is, dat aan Gods gerechtigheid en waarheid genoeg geschiede; 2. en dat: door de dood; 3. en wel, door de dood van Gods Zoon, (Lansbergen) hetgeen ook wel aanmerking verdient. Want een Zodanige moest voor ons sterven, Die door te sterven, de dood zou overwinnen; en dat kon niemand dan God Zelf, zoals hiervoor al aangetoond is. Bovendien moest de zonde verzoend en weggenomen worden door zulk een offer, dat met de gruwelijkheid der zonde en het gewicht van Gods toorn overeenkwam. Zulk een offer is Gods Zoon geweest, toen Hij aan het kruis voor ons stierf. Want er laat zich niets kostelijkers bedenken dan deze dood, zoals de apostel Paulus verklaart, als hij (1 Kor. 6:20) zegt: "Gij zijt duur gekocht"; en Petrus (1 Ps. 1:18v.): "Wetende dat gij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost zijt uit uw ijdele wandeling, die u van de vaderen overgeleverd is; maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt Lam."

[1] Daaronder waren het slachten van de rode koe, die buiten de legerplaats verbrand werd, Heb. 9; alsook van die volgel, Lev. 14:5. Evenzo zijn er vele persoonlijke voorbeelden van Christus' dood, bv. Abel, Isaäk, Simson e.a.

Christus' begrafenis.

Vraag 41: *Waarom is Hij begraven geworden?*

Antwoord: *Om daarmee te betuigen, dat Hij waarlijk gestorven is a).*

a. Jes. 53:9, Matth. 12:40; 27:59v., Luk. 11:29; 23:53; Joh. 19:40-42, Hand. 13:29, 1 Kor. 15:3v.

Verklaring van Vraag 41.

De oorzaken waarom Christus begraven is geweest, zijn voornamelijk drie.

De eerste: Opdat de begrafenis een getuigenis zijn zou, dat Hij werkelijk gestorven was. Want niet de levenden, maar de doden worden begraven. Daarom heeft Hij Zich na Zijn opstanding laten zien, betasten, enz., opdat men zeker weten zou, dat Zijn lichaam weer verrezen was; zoals Hij Zich ook na het sterven liet betasten, behandelen en begraven, opdat men weten zou, dat Zijn lichaam werkelijk dood en gestorven was. Hiertoe behoren ook bepaalde gedeelten van de Lijdensgeschiedenis: b.v. dat Hij na de dood met een speer doorstoken werd, dat Hij van het kruis werd afgenomen, dat Hij gezalfd, in linnen gewonden en in het graf gelegd werd. Want deze dingen bewijzen ook met elkaar de waarheid van Zijn dood. En het is nodig zeker te weten, dat Christus werkelijk gestorven is, opdat wij er zeker van kunnen zijn, dat wij waarachtig van de dood verlost zijn. Want in Zijn dood bestaat ons leven en onze zaligheid.

De tweede: Opdat Zijn vernedering des te groter zou zijn, d.w.z. dat bij de andere smaadheden, die Hij om onzentwil geleden had, de smaad van Zijn begrafenis nog zou komen, als een deel van Zijn uiterste vernedering. Want Hij is niet onwillig geweest ook een dood lichaam voor ons te worden, en in de aarde — zoals andere dode lichamen — neergelegd te worden. Het dode lichaam was wel zonder enig gevoel, toch is het smadelijk geweest om in de aarde geworpen te worden, volgens de uitspraak: "Tot stof zult gij wederkeren" (Gen. 3:19). Zoals daarom Zijn opstanding een deel der heerlijkheid geweest is, zo is de begrafenis, d.w.z. het onder dode lichamen neergelegd worden, een deel der vernedering geweest.

De derde: Opdat onze begrafenis geheiligd zou worden, d.w.z. opdat wij voor het graf geen schrik zouden hebben, in de wetenschap dat Christus, ons Hoofd, door het graf en de dood ons een weg geopenbaard heeft tot de hemelse heerlijkheid (Joh. 5:28, Jes. 57:2), en dat daarom de graven ons niet meer tot graven, maar tot slaapkamers dienen, waarin wij rusten zullen, totdat wij tot het leven weer opgewekt worden.

Hier kunnen nog andere oorzaken aan toegevoegd worden, zoals:

Ten vierde: Opdat wij verzekerd zouden zijn van Zijn opstanding, dat Hij werkelijk door Zijn kracht de dood had overwonnen; en dat het geen schijnopstanding, maar een waarachtige opstanding Zijns lichaams was, dat van dood weer levend geworden was.

Ten vijfde: Opdat Hij in ons de hoop onzer opstanding zou bevestigen, n.1. dat — zoals wij naar Zijn voorbeeld begraven worden — wij ook door Zijn kracht weer verrijzen zullen; wetende, dat Christus, als ons Hoofd, ons de weg heeft geopend van het graf tot de heerlijkheid.

Ten zesde: Opdat wij geestelijk gestorven, zouden rusten van de zonde. Rom. 6:4: "Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen

zouden."

Ten zevende: Opdat het voorbeeld van Jona, en de profetieën van Christus' begrafenis vervuld zouden worden, Matth. 12:40: "Gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik des walvis, alzo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten wezen in het hart der aarde." Ps. 16:10: "Gij zult mijn ziel in de hel (dat is: in het graf) niet verlaten", Jes. 53:9: "Men heeft Zijn graf bij de goddelozen gesteld."

Vraag 42: *Indien dan Christus voor ons gestorven is, hoe komt het dat wij ook moeten sterven? a)*

Antwoord: *Onze dood is geen betaling voor onze zonden, maar alleen een afsterving der zonden en een doorgang tot het eeuwige leven b).*

a. Gen. 3:19, Ps. 90:3 en 5, Hebr. 9:27, Rom. 5:12 en 14.

b. Joh. 5:24, Luk. 16:22; 23:43, Fil. 1:23, Rom. 7:24, 2 Kor. 5:1.

Verklaring van Vraag 42.

Deze Vraag wordt bij wijze van tegenwerping opgeworpen, en kan op deze manier voorgesteld worden: Wanneer voor iemands zonden betaald is, dan behoeft zo iemand niet meer te sterven. Maar wij moeten toch nog sterven. Dan is dus voor onze zonden door Christus' dood niet voldaan.

Antwoord. Voor wier zonden betaald is, die behoren niet meer te sterven, te weten, om door de dood voor hun zonden te betalen. Echter sterven wij niet, om voor onze zonden te betalen, maar om deze redenen:

1e. opdat wij herinnerd zouden worden aan de overblijfselen der zonde, die nog in ons over zijn.

2e. Opdat wij zouden overdenken de gruwelijkheid der zonden.

3e. Opdat wij van de overblijfselen der zonde zouden gereinigd worden.

(Lansbergen) Want onze dood is een afsterving der zonden, met de overblijfselen waarvan wij, zolang wij leven, te strijden hebben; zoals de Apostel betuigt, wanneer hij uitroept, Rom. 7:24: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?" Want hij begrijpt dat het einde van deze strijd de dood is, en daarom begeert hij ernaar, om van dit lichaam ontbonden te zijn. 4e. Opdat wij dóór de lichamelijke dood zouden doorgaan in het eeuwige leven. Dit leert Christus met nadruk, wanneer Hij zegt (Joh. 5:24): "Die Mijn woord hoort en gelooft Hem, Die Mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven"; en zoals Paulus schrijft (2 Kor. 5:1): "Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen." Dit blijkt ook uit de bijzondere voorbeelden van Lazarus, Luk. 16:12, de moordenaar aan het kruis, Luk. 23:43, en Stefánus, Hand. 7:59, ja, van Christus Zelf, Luk. 24:46, die allen door de dood in het leven zijn overgegaan.

Aanhoudend bezwaar: Aangezien wij de dood moeten sterven, is de oorzaak des doods, n.l. de zonde, bij ons nog niet weggenomen. Want als de oorzaak weggenomen is, dan wordt tevens weggenomen hetgeen uit die oorzaak voortgebracht wordt.

Antwoord. De oorzaak des doods is door Christus bij ons weggenomen, maar in dit leven niet

volkomen. Want de schuld der zonde is wel weggenomen, echter is de zonde en verkeerdheid zelf bij ons nog niet volkomen gereinigd, maar wordt nog in ons gelaten en allengs vernietigd; opdat wij ons steeds zouden oefenen in boetvaardigheid en gebeden, totdat wij in het toekomstige leven aan Christus volkomen gelijkvormig gemaakt zullen worden.

(Lansbergen). Deze leer zal ons dienen:

1e. Opdat wij zouden bedenken, dat wij eenmaal sterven moeten. Want de overdenking daarvan weerhoudt de mens van het zondigen, zoals Jezus Sirach zegt, Eccl. 7:38: "Gedenkt bij al uw handelen aan uw uiterste, en gij zult in der eeuwigheid niet zondigen."

2e. Opdat wij naar aanleiding van onze dood zouden leren, die niet te vrezen, maar ze met vreugde te verwachten, naar het voorbeeld van Simeon (Luk. 2:24), van Paulus (Fil. 1:23) en van anderen.

3e. Opdat wij zouden weten, dat wij noch voor onszelf noch voor anderen door onze dood ook maar iets zouden kunnen verdienen, aangezien Christus voor onze zonden ten volle betaald heeft.

3. ***Met welk doel Christus gestorven is; en welke vruchten Zijn dood voortbrengt.***

Vraag 43: *Wat verkrijgen wij nog meer voor nut uit de offerande en dood van Christus aan het kruis?*

Antwoord: *Dat door Zijn kracht onze oude mens met Hem gekruisigd, gedood en begraven wordt A), opdat de boze lusten des vleses in ons niet meer regeren b), maar dat wij onszelf Hem tot een offerande der dankbaarheid opofferen c).*

a. Rom. 6:3v., 6-8 en 11, Gal. 6:14, Kol. 2:11v.
b. Rom. 6:7 en 12v., 1 Petrus 4:1 v.
c. Rom. 12:1v., Hebr. 13:14-16, 1 Petrus 2:5.

Verklaring van Vraag 43.

Het doel waartoe Christus gestorven is, en de vruchten van Zijn dood zijn één en hetzelfde, maar worden in verschillende opzichten vruchten genoemd, zoals al eerder inzake de vruchten van Zijn lijden verklaard is. Want de doeleinden waartoe Christus gestorven is, zijn de vruchten die wij door Zijn dood verkrijgen.

De vruchten of nuttigheden van Christus' dood zijn het ganse werk der verlossing. Maar om dit des te beter te verstaan, worden ze voornamelijk in deze drie samengevat.

1. De rechtvaardigmaking of vergeving der zonden. Want aangezien Christus in de dood "overgeleverd is om onze zonden", Rom. 4:25, en de rechtvaardigheid Gods niet toestaat, dat één zonde tweemaal gestraft wordt, daarom zal Hij bij ons ook niet opnieuw de zonden bestraffen, die Hij eenmaal in Zijn Zoon gestraft heeft. 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonden", n.l. zowel van de erfzonde als van de dadelijke zonden; zowel van het nagelaten goede, als van het bedreven kwaad. Dus zijn wij dan gerechtvaardigd, d.w.z. vrijgesproken van alle zonde en schuld dóór en om Christus' dood. (Deze vrucht is al eerder aangewezen).

2. De wedergeboorte en vernieuwing onzer natuur door de Heilige Geest. (Over deze vrucht

wordt in deze Vraag gehandeld). Want Christus heeft door Zijn dood niet alleen de vergeving, maar ook de reiniging der zonden door de Heilige Geest voor ons verdiend. 1 Kor. 1:30: "Die ons geworden is wijsheid van God, rechtvaardigheid, heiligmaking en verlossing." Kol. 2:10: "In Hem zijt gij volmaakt."

Ja, Christus' dood is de verdienende oorzaak, die de rechtvaardigmaking en wedergeboorte werkt en ons ook daartoe beweegt, en wel op tweeërlei wijze:

1. ten opzichte van God, 2. ten opzichte van onszelf. Want zij maakt, dat God ons om deze dood de zonden vergeeft, de Heilige Geest schenkt en in ons Zijn beeld weer herstelt; volgens deze uitspraken, Rom. 5:9v.: "Veel meer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door Zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van den toorn. Want indien wij vijanden zijnde, met God verzoend zijn door den dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven", en Gal. 4:6: "Overmits gij kinderen zijt, zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uwe harten, Die roept: Abba, Vader." Christus' dood doet dit ook, als een oorzaak waardoor wij bewogen en aangedreven worden om de weldaad van de vergeving der zonden door het geloof ons toe te eigenen, en een Gode welbehaaglijk leven der dankbaarheid te leiden. Want aangezien wij geloven, dat Christus door Zijn dood voor ons de rechtvaardigheid en de Heilige Geest verkregen heeft, kunnen wij niet anders dan Hem dankbaar zijn en ons beijveren om zo te leven, dat wij Hem tot eer zijn; hetgeen geschiedt door een nieuw leven. De overdenking en toe-eigening van Christus' dood laat niet toe, dat wij ondankbaar zouden zijn, maar ze spoort ons aan om Hem ook van onze kant lief te hebben.

Daarom moeten wij geen rechtvaardigmaking verzinnen zonder wedergeboorte. Want wie zich beroemt vanwege het vertrouwen op Christus' dood, die hij zich zou toegeëigend hebben, zonder lust en ijver te tonen om Godzalig te leven en Christus tot eer te zijn, die spreekt de waarheid niet. (Lansbergen) Want het staat vast, dat zij die Christus niet ingeplant zijn noch Zijn offer, dood en begrafenis met een levend geloof aangenomen hebben, de kracht van dat offer, die dood en die begrafenis ook niet deelachtig zijn. Want de gelovigen zijn in Christus door het geloof zó ingeënt, dat zij op geen andere manier aan Zijn leven en dood deel kunnen krijgen, dan zoals een scheut met de boom, waarin ze geënt is, het leven en versterven ermee gemeen heeft. (Rom. 6:10). Zoals daarom Christus der zonde eenmaal gestorven is, zo zijn ook wij eraan gestorven, d.w.z. dat wij de kracht van Christus' dood alzo deelachtig geworden zijn, dat onze aangeboren verdorvenheid haar kracht verloren heeft en nu geen bittere vruchten meer voortbrengt. Vergelijk hiervoor Rom. 6:3v. en 1 Petrus 4:1v.).

Tegenwerping. In Rom. 4:25 wordt de rechtvaardigmaking, en in 1 Petrus 1:3 wordt de wedergeboorte aan de opstanding toegeschreven. Dus zijn het geen weldaden van Zijn dood.

Antwoord. Het zijn weldaden van beide. Dus van de dood wat betreft de verdienste; en van de opstanding wat de toepassing betreft.

3. Ook het eeuwige leven is een vrucht van Christus' dood. Want dat leert Hijzelf in Joh. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft (te weten: in de dood), opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." 1 Joh. 5:11: "God heeft ons het eeuwige leven gegeven, en ditzelve leven is in Zijn Zoon."

Tegenwerping. Voor wier zonden betaald is, die behoren niet te sterven. Maar wij sterven. Dus is er door Christus' dood niet voor onze zonden betaald.

Antwoord. Voor wier zonden betaald is, die behoren niet te sterven, n.l. om door de dood

voor hun zonden te betalen. Dus daarom sterven wij niet. Maar wel:

1. Opdat wij herinnerd worden aan de overblijfselen der zonden in ons.

2. Opdat wij de gruwelijkheid der zonden overdenken.

3. Opdat de overblijfselen der zonden in ons zouden gereinigd worden.

4. Opdat wij door de lichamelijke dood zouden overgaan tot het eeuwige leven.

Aanhoudend bezwaar. Aangezien wij sterven moeten, is de oorzaak des doods in ons nog niet weggenomen, n.l. de zonde. Want als de oorzaak weggenomen is, dan eveneens hetgeen die oorzaak voortbracht.

Antwoord. De oorzaak des doods in ons is door Christus weggenomen, maar inmiddels nog niet helemaal. De schuld der zonde is weggenomen, maar de zonde zelf is nog niet volkomen in ons gereinigd, maar wordt nog in ons gelaten om allengs gereinigd te worden; opdat wij ons steeds zouden oefenen in de boetvaardigheid en gebeden, totdat wij in het toekomende leven aan Christus volkomen gelijkvormig gemaakt worden.

4. *Voor wie Christus gestorven is.*

De Schrift getuigt doorlopend, dat Christus voor alle mensen gestorven is. 1 Joh. 2:2: "En Hij is een Verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld." Hebr. 2:9: "Opdat Hij door de genade Gods voor allen den dood smaken zoude." 2 Kor. 5:15: "Als die dit oordelen, dat indien Eén voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen die leven, niet meer zichzelven zouden leven, maar Dien Die voor hen gestorven en opgewekt is."

Daarentegen verklaart dezelfde Schrift, dat Christus niet voor allen, maar alleen voor sommigen, d.w.z. voor de uitverkorenen gebeden heeft en gestorven is. Joh. 17:9: "Ik bid voor hen; Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt, want zij zijn Uwe." Voor wie Christus gebeden heeft en die Hem gegeven zijn, dat zijn de uitverkorenen. En voor wie Hij niet gebeden heeft of niet heeft willen bidden, voor hen is Hij ongetwijfeld ook niet gestorven noch heeft Hij voor ze willen sterven. Want de voorbidding en de dood zijn twee delen van Christus' priesterambt, die onafscheidelijk samengaan. Matth. 20:28: "De Zoon des mensen is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen." Matth. 15:24: "Ik ben niet gezonden dan tot de verlorene schapen van het huis Israëls." Matth. 26:28: "Dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden." Hebr. 9:28: Christus is "eenmaal geofferd om veler zonden weg te nemen." Jes. 53:11: "Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hunne ongerechtigheden dragen." Vergelijk ook Joh. 10:15 en 28; en 11:51v., Ef. 5:23 en 25. Deze dingen strijden niet met elkaar, maar kunnen zeer wel samengaan. Want Christus is gestorven voor allen, en toch *niet* voor allen.

Voor allen wat betreft de waardigheid en volkomenheid van Zijn voldoening, welke genoegzaam is om alle zonden der mensen weg te nemen, indien alle mensen ze maar met een waar geloof omhelsden.

Niet voor allen, maar voor velen,

d.w.z. alleen voor de uitverkorenen, wat n.l. het feit betreft, dat deze voldoening alleen in hen kracht(ige uitwerking) heeft en aan hen toegeëigend wordt. Want niet allen, maar alleen degenen, die God met het geloof begiftigt en die Hijzelf trekt om tot Christus te komen,

d.w.z. de uitverkorenen alleen eigenen zich de verdiensten en kracht van Christus' dood toe.

Als men nu vraagt, *of Christus ook voor alle gelovigen en ongelovigen samen wilde sterven?*

Dan moet men eenvoudig antwoorden, dat Hij voor allen heeft willen sterven, zoals Hij voor allen gestorven is. Hij is voor allen gestorven wat betreft de volkomenheid van Zijn voldoening, maar niet voor allen wat de toe-eigening en krachtdadige werking ervan betreft. En zo heeft Hij dus ook voor allen én niet voor allen willen sterven, d.w.z. Hij heeft een zodanige voldoening willen betalen voor de zonden van het ganse menselijke geslacht, die niet slechts voor de zonden van weinigen, maar voor de gehele wereld genoegzaam zijn kon, indien de gehele wereld het maar bekende, en niet liever in de vuilheden der zonden wilde verharden en omkomen, dan door Christus verlost worden.

Maar aangezien de mensen allen tezamen evenzeer blind en verdorven waren, en de één niet meer dan de ander de weldaden, in het Evangelie aangeboden, wilde aannemen — tenzij Christus Zelf sommigen met het geloof begiftigde en maakte, dat zij de voorgestelde medicijn voor de zonde en de dood aannamen — daarom heeft Hij, naar het welbehagen des Vaders, voor enigen, d.w.z. voor de uitverkorenen niet alleen genoegzaam, maar ook krachtiglijk willen sterven; d.w.z. Hij heeft voor de uitverkorenen Zijn verdiensten en weldaden des doods niet alleen willen verdienen, maar ze hun ook krachtdadig willen toeëigenen en schenken door het geloof en de Heilige Geest.

Deze uiteenzetting komt overeen met de Schrift en met de ervaring. Want beide getuigen, dat de krachtige werking van Christus' dood niet alle mensen, maar alleen de uitverkorenen toekomt en gegeven wordt. Als Christus op gelijke wijze voor de uitverkorenen én verworpenen, voor de gelovigen én ongelovigen, voor Petrus én Judas gestorven was en had willen sterven, dan zou men moeten zeggen, dat Hij — in tegenstelling met Zijn bedoeling — Zijn voornemen niet had kunnen uitvoeren; hetgeen met Zijn Majesteit in strijd is. (Vgl. D.L. II, art. 3 en 8v.).

Vraagt men dan nog verder, *aan wie dan de weldaden van Christus' dood toebehoren?*

Dan dient men hierop te antwoorden: Dat ze alle gelovigen, en uitsluitend hén toebehoren.

Het feit, dat de weldaden van Christus' dood *aan alle* gelovigen toekomen, is duidelijk op grond van de Heilige Schrift.

a. Omdat de beloften des Evangelies aan alle gelovigen toekomen, Joh. 3:16, Hand. 18:43 en Rom. 3:22. En daarom komen hun ook de beloofde weldaden toe. Alle gelovigen verkrijgen ze (trouwens) ook. Want zij worden allen van de zonde bevrijd, Joh. 5:24, id. 3:18 en 36. Zij worden allen met God verzoend en gerechtvaardigd, Rom. 3:28 en 30, id. 5:1 en 9. Zij worden wedergeboren en door de Heilige Geest opgewekt tot een nieuw leven, Hand. 1:5 en 9, Ef. 2:8 en 10, Joh. 15:2, 1 Kor. 6:11 en 15:12. Zij zullen allen van de doden opstaan en door Christus verheerlijkt worden, Joh. 6:39v., id. 11:26 en 17:34.

b. Christus met al zijn weldaden komt alle uitverkorenen toe, Ef. 1:4: "Hij heeft ons uitverkoren in Hem (n.l. Christus), opdat wij zouden heilig zijn"; Joh. 17:24: "Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt." En alle gelovigen zijn uitverkoren, Hand. 13:48 en Ef. 1:4.

c. Alle gelovigen zijn kinderen en erfgenamen, Rom. 8:14 en 16. Dus komt hun allen tezamen het erfdeel toe.

Het feit, dat de weldaden van Christus' dood *uitsluitend* de gelovigen toebehoren, is al niet minder duidelijk op grond van de Heilige Schrift.

Omdat Christus hun alleen toebehoort, dus ook Zijn dood en de weldaden van die dood. Dat uitsluitend de gelovigen deel hebben aan Christus, blijkt uit het feit, dat alleen zij de Geest van Christus hebben, Gal. 3:24 en 4:6; Rom. 8:14 en 16. En zij die de Geest van Christus niet hebben, komen Hem niet toe, Rom. 8:9.

Uitsluitend de gelovigen zijn zodanig, als degenen zijn moeten, aan wie de weldaden van de Messias beloofd worden, n.l. die door bekering en een vast geloof de belofte omhelzen en Gode dankbaarheid bewijzen. Dat uitsluitend aan dezulken de beloften toekomen, blijkt uit het feit, dat bij alle beloften de voorwaarde ("conditie") van boetvaardigheid, geloof en dankbaarheid gevoegd wordt. Jer. 7:3: "Maakt uw wegen en uw handelingen goed, zo zal Ik ulieden doen wonen in deze plaats." En uitsluitend in (en met) de gelovigen bereikt God het doel, waartoe Hij Zijn Zoon in de dood heeft overgegeven.

Alleen de gelovigen zijn Gods kinderen en erfgenamen, daar zij de Geest van Christus hebben. Dus komt hun dan ook alleen het erfdeel toe, Rom. 8:1 en 4, Gal. 4:30: "Werp de dienstmaagd uit en haar zoon; want de zoon der dienstmaagd zal geenszins erven met den zoon der vrije."

Geen ongelovigen zullen enig (aan)deel hebben aan de weldaden van Christus' dood of aan hetgeen, waardoor die verkregen worden. Want zij zijn geen erfgenamen, en het is onmogelijk om zonder geloof Gode te behagen, Hebr. 11:6 en Joh. 3:18 en 30: "Die niet gelooft is alrede veroordeeld" en "de toorn Gods blijft op hem."

Tegenwerping 1. De belofte des Evangelies strekt zich tot allen uit. Komt tot Mij, allen die vermoeid zijt; opdat Hij Zich over *allen* ontferme, enz. Dus komt ze niet uitsluitend aan de gelovigen toe.

Antwoord. De belofte des Evangelies strekt zich tot allen uit, d.w.z. tot alle gelovigen en boetvaardigen. Want wanneer men ze zou willen uitbreiden tot honden en zwijnen, dan is dat godslasterlijk gesproken. Ambrosius, de voc. gent., lib. 1, cap. 3: Onder de uitverkorenen en voorgekenden en van de grote massa ("algemeenheid") afgezonderden wordt ook nog geacht een bijzondere algemeenheid te zijn. Dit laat zich bewijzen op grond van de formulering der beloften zelf: Opdat een iegelijk die in Hem gelooft, Joh. 3:16; in en over alle gelovigen, Rom. 3:22; komt tot Mij allen, die vermoeid zijt, Matth. 11:28; Hij is rijk over allen, die Hem aanroepen; want een iegelijk die den Naam des Heeren zal aanroepen, die zal zalig worden, Rom. 10:12v. Ook laat het zich bewijzen uit Christus' woorden, Matth. 7:6: "Geeft het heilige den honden niet, noch werpt uwe paarlen voor de zwijnen."

Tegenwerping 2. Christus is voor *allen* gestorven. Daarom komen dus de weldaden van Christus' dood niet uitsluitend de gelovigen toe.

Antwoord. Christus is wel voor allen gestorven, in zoverre Zijn dood een genoegzame voldoening zou kunnen zijn om allen te verlossen; maar Hij is alleen voor de uitverkorenen gestorven, aangezien Zijn dood uitsluitend in hen krachtdadig is en alleen aan hen de weldaden toegeëigend worden; zoals al eerder uiteengezet is.

Tegenwerping 3. Als Christus niet ook voor de ongelovigen en verworpenen gestorven is, dan zullen zij niets hebben om te geloven, of zij zullen geloven hetgeen vals is; en zulks is in beide gevallen ongerijmd.

Antwoord. Geen van beide is ongerijmd, n.l. (1.e.) dat Christus niet voor de ongelovigen en verworpenen gestorven is, en (2e.) dat zij als zodanigen, niets te geloven hebben tot hun troost.

Maar daarentegen is het in beide gevallen ongerijmd, hetgeen men stelt, n.l. (1e.) dat de ongelovigen en verworpenen die het Evangelie niet geloven noch willen geloven, toch iets

moeten hebben om te geloven, en dat zij moeten geloven dat zij deelhebben aan het Evangelie. Want zij geloven het Evangelie, of zij geloven het niet. Als zij dat geloven, dan vervalt hetgeen in beide gevallen als ongerijmd voorgesteld werd; want dan zullen zij geen ongelovigen of verworpenen zijn, en zij zullen ook niet geloven hetgeen onwaar ("vals") is; want zij zullen dan het Evangelie geloven. Als zij daarentegen niet geloven, dan zullen zij wel hebben hetgeen zij behoorden te geloven, n.l. het Evangelie, dat zegt dat Christus door Zijn dood allen verlost heeft, die in Hem geloven. Maar zonder ongerijmdheid zouden zij geloven hetgeen onwaar is, als zij zichzelf n.l. wijsmaakten, dat Christus ook hen die niet geloven of geloven willen, door Zijn dood verlost had; omdat zij zichzelf, tegen het Evangelie in, schandelijk zouden bedriegen, precies alsof de blinden zouden dromen dat ze zonder ogen konden zien, of als een dronkaard, die — hoewel terdege dronken — zichzelf inbeeldde nuchter te zijn.

Dit onderscheid wordt bewezen, omdat:

1. Christus alleen voor de uitverkorenen gebeden heeft, Joh. 17:9. En voor wie Hij bidt, voor hen sterft Hij ook. Want de voorbidding en dood zijn twee onderscheiden delen van Zijn priesterambt.

2. De Heilige Schrift verklaart, dat Christus' dood alleen maar in sommigen krachtig is, Matth. 20:28 en 26, Jes. 53:11; in de schapen, Joh. 10:15, Matth. 15:24; in de uitverkorenen, Rom. 8:33v.: "Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt. Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is", enz., 2 Kor. 6:14-16: "Wat mededeel heeft de gerechtigheid met de ongerechtigheid en wat gemeenschap heeft het licht met de duisternis? En wat samenstemming heeft Christus niet Belial of wat deel heeft de gelovige met den ongelovige? Of wat samenvoeging heeft de tempel Gods met de afgoden?"

3. De rechtzinnige oudvaders, en ook sommige Scholastici onder de Rooms-katholieken hebben vroeger hetzelfde geleerd, zoals Cyrillus, Augustinus, Prosper. Vgl. Prosper, in respons. ad Object. Vincent. & ad Capitula Gall. En Thomas (van Aquino), in summa de Veritate, materia 26. quaest. 6, schrijft het volgende: Christus' verdienste strekt zich, wat de genoegzaamheid betreft, wel over allen uit, maar niet wat de krachtdadige werking betreft; hetgeen geschiedt: deels krachtens de vrije wil, deels krachtens Gods verkiezing, waardoor sommigen de kracht van Christus' verdiensten uit barmhartigheid wordt geschonken en naar Gods rechtvaardig oordeel aan sommigen wordt onttrokken. De Christelijke, Gereformeerde kerk heeft terecht in Hoofdstuk II in "de Verwerping der dwalingen" het wangevoelen verworpen van hen die leren:

Dat God de Vader Zijn Zoon tot de kruisdood verordineerd heeft, zonder een zékere en (vast)bepaalde raad om iemand zalig te maken; zodat de noodzaak, het nut en de waardigheid van de verwerving van Christus' dood wel zou hebben kunnen bestaan, en in alle delen volmaakt, volkomen en gaaf zou kunnen blijven, ook al was het, dat de verworven verlossing nooit aan enig mens metterdaad toegeëigend was geweest. Want deze leer strekt tot versmading van de wijsheid des Vaders, en van de verdienste van Jezus Christus, en is in strijd met de Heilige Schrift. Zo spreekt onze Zaligmaker in Joh. 10:15 en 27: "Ik stel Mijn leven voor de schapen; en Ik ken dezelve." En in Jes. 53:10 zegt de profeet Jesaja van de Zaligmaker: "Als zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door zijn hand gelukkiglijk

voortgaan."

4. Tenslotte stoot zij het Geloofsartikel omver, waarmee wij geloven "de algemene christelijke kerk."

- Dat het niet het doel van Christus' dood geweest zou zijn, om metterdaad het nieuwe verbond der genade door Zijn bloed te bevestigen, maar alleen dat Hij bij de Vader uitsluitend het recht zou verwerven, om weer met de mensen zulk een verbond als Hem believen zou — hetzij der genade, of der werken — te mogen oprichten. Want zulks is in strijd met de Heilige Schrift, die met nadruk leert, dat Christus Borg en Middelaar van een beter, n.l. van het Nieuwe Verbond geworden is; en dat een testament in de doden vast is, Hebr. 7:22 en 9:17.
- Dat Christus door Zijn genoegdoening voor niemand de zaligheid en het geloof zelf, waardoor deze genoegdoening van Christus tot zaligheid krachtiglijk toegepast wordt, met zekerheid verdiend heeft; maar (dat Hij) alleen bij de Vader de macht of volkomen wil verworven heeft, om opnieuw met de mens te (onder)handelen, en hem, al naardat Hij zou willen, nieuwe voorwaarden voor te schrijven, waarvan de naleving zou afhangen van 's mensen vrije wil; en dat het derhalve had kunnen gebeuren, dat Of niemand d alle mensen die zouden vervullen. Maar dezulken denken al te gering van Christus' dood, en erkennen geenszins de voornaamste vrucht of weldaad die daardoor verkregen werd, maar zij brengen weer uit de hel de Pelagiaanse dwalingen te voorschijn.
- Dat het onderscheid tussen verwerving en toepassing daartoe dient, opdat zij de onvoorzichtigen en onervarenen deze opvatting zouden inprenten, dat God, wat Hem betreft, aan alle mensen de weldaden, die door Christus' dood verkregen worden, gelijkelijk heeft willen meedelen; maar dat sommigen de vergeving der zonden en het eeuwige leven deelachtig worden, en anderen niet, dat dit onderscheid afhangt van hun vrije wil, die zichzelf voegt bij de genade, die zonder onderscheid aangeboden wordt; en dat het niet afhangt van de bijzondere gaven der barmhartigheid, die krachtdadig in hen werkt, opdat zij zichzelf die genade — boven anderen — zouden toeëigenen. Want wanneer zij zich zo gedragen, alsof zij dit onderscheid op een gezonde manier voorstelden, proberen zij het volk het verderfelijke venijn van de Pelagiaanse dwalingen in te druppelen.

5. Dat Christus voor degenen die God bijzonder liefheeft en door Hem tot het eeuwige leven verkoren zijn, niet heeft kunnen noch heeft moeten sterven, ja, ook niet gestorven is, aangezien dezulken Christus' dood niet nodig hebben. Want zij weerspreken de Apostel in Gal. 2:20, waar hij zegt, dat Christus hem liefgehad en Zichzelf voor hem overgegeven heeft. Zo ook Rom. 8:33: "Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt? Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is", namelijk voor hen. En de Zaligmaker zegt in Joh. 10:15: "Ik stel Mijn leven voor Mijne schapen", en in Joh. 15:12v.: "Dit is Mijn gebod, dat gij elkander liefhebt, gelijkerwijs Ik u liefgehad heb. Niemand heeft meerder liefde dan deze, dat iemand zijn leven zette voor zijn vrienden."

Welnu, wat betekent het, als ik belijd: "Ik geloof in Christus, Die gestorven is"?

Het wil zeggen: Ik geloof, dat Christus niet alleen de allergrootste pijnen, maar zelfs ook om mijnentwil de dood geleden heeft; en dat Hij door Zijn dood voor mij de vergeving der

zonden, de verzoening met God en de Heilige Geest verkregen heeft, Die in mij een nieuw leven begint, opdat ik weer een tempel Gods worde, en tenslotte het eeuwige leven verkrijge, waarin God door mij tot in eeuwigheid geprezen zal worden.

Over Christus' nederdaling ter hel.

Vraag 44: Waarom volgt daarop: *"Nedergedaald ter hel"?*

Antwoord: *Opdat ik in mijn hoogste aanvechtingen verzekerd zij, en mij ganselijk vertrooste, dat mijn Heere Jezus Christus door Zijn onuitsprekelijke benauwdheid, smarten, verschrikkingen en helse kwellingen, waarin Hij gedurende Zijn ganse lijden a), maar inzonderheid aan het kruis verzonken was b), mij van de helse benauwdheid en pijn verlost heeft c).*

a. Ps. 116:3; Jes. 53:3-5, Luk. 12:50, Joh. 12:27, Matth. 26:38, Luk. 22:44, Hebr. 5:7v.

b. Matth. 27:46, Mark. 15:34.

c. Jes. 53:3-5 en 10-12; Hos. 13:14, 1 Kor. 15:54-57.

Verklaring van Vraag 44.

Dit Artikel "Nedergedaald ter helle"[1] komt alleen voor in het Symbool der Apostelen, in dat van Athanasius en in dat van het vierde Concilie van Toledo. Evenwel maken er, bij hun uitlegging van de Geloofsartikelen, geen melding van: Irenaeus, lib. 1, cap. 2, noch Origenes, aan het begin van zijn boek "Peri Archon.", noch Tertullianus "contra Praxeam" & "de vel. virg.", veel minder nog een Augustinus in diens "de fide et symb." & lib. 4. "de symb. ad Catechum."

De voorafgaande Artikelen handelen alle over de trappen van Christus' vernedering, waarvan de laatste (trap) is: de nederdaling ter hel. Dit Artikel wordt zeer geschikt na de voorafgaande geplaatst, omdat — nadat verklaard is, wat Christus geleden heeft voor het oog der mensen naar Zijn lichaam — daarop zeer goed volgt het onzienlijke en onbegrijpelijke oordeel van God, dat Christus naar Zijn ziel geleden en verdragen heeft. En deze orde wordt ook in acht genomen bij de trappen van Zijn verhoging. Want tegenover de dood wordt de opstanding, tegenover de begrafenis de hemelvaart, en tegenover de nederdaling ter hel het zitten aan Gods rechterhand gesteld.

Thans zullen wij twee punten bespreken, n.l.

1. de ware betekenis van dit Artikel, en
2. de oorzaken en vruchten van Christus' nederdaling ter hel.

1. ***Wat de ware betekenis van dit artikel, of: wat de nederdaling van Christus ter hel (eigenlijk) is.***

Het Hebreeuwse woordje *"Seheól"*, dat vertaald wordt met "hel", heeft in de Heilige Schrift een drievoudige betekenis: 1. voor graf, Gen. 42:38: "Zo zoudt gij mijn grauwe haren met droefenis ten grave doen nederdalen"; Ps. 16:10: "Gij zult mijn ziel in de hel (dat is: in het graf) niet verlaten."

[1] In de oudste afschriften zijn deze woorden "Nedergedaald ter hel" weinig te vinden. Toch komen ze voor in het Symbolum, dat velen zonder nader bewijs aan Athanasius (4e eeuw) toeschrijven. En men leest bij Socrates, dat de Arianen in hun kerkvergadering van Constantinopel (359) een Geloofsbelijdenis hebben opgesteld, waarin zij zeggen te geloven in Christus, Die gestorven, begraven en tot de nederste delen der aarde was ingegaan, en voor Wie zelfs de hel vreesde; waarmee zij vermoedelijk iets meer dan louter een begrafenis hebben willen te kennen geven; vgl. de aanmerking van Valesius.

1. Voor de plaats der verdoemden, b.v. in de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus, Luk. 16:23: "En als hij (de rijke man n.1.) in de hel zijn ogen ophief, zijnde in de pijn, zag hij Abraham van verre", Ps. 139:8: "Of bedde ik mij in de hel, zie, Gij zijt daar."

2. Voor de pijn der hel zelf, d.w.z. de schrik en beving der consciëntie, de allergrootste kwellingen die de verworpenen gevoelen, enerzijds in hun gemoed, anderzijds in de helse tormenten, Ps. 116:3: "De banden des doods hadden mij omvangen, en de angsten der hel hadden mij getroffen", 1 Sam. 2:6: "Hij doet ter hel nederdalen en Hij doet weder opkomen", d.w.z. in de grootst mogelijke pijnen, waaruit Hij de Zijnen weer verlost.

3. Nu is het de vraag, in welke zin het woordje *hel* hier verstaan moet worden. Niet in de eerste betekenis, want er gaat al aan vooraf "begraven." Maar als nu iemand zou willen zeggen, dat dit Artikel een verklaring wil zijn van het voorgaande, dan is dat totaal ongerijmd. Want in de eerste plaats: wanneer er twee manieren van spreken zijn, waarvan de ene een verklaring geeft van de andere, dan moet de laatste duidelijker zijn dan de eerste. En in dit geval zou dan het tegendeel blijken, omdat het duisterder uitgedrukt wordt "nederdalen ter hel", dan te zeggen "begraven te worden." Bovendien is het onwaarschijnlijk, dat in deze Artikelen, die zeer beknopt opgesteld zijn, één zaak of Artikel met verschillende woorden opnieuw genoemd zou worden.

Ook niet in de tweede betekenis. Dit wordt op de volgende manier bewezen, omdat Hij dan of naar Zijn Godheid of naar Zijn lichaam of met Zijn ziel heeft moeten nederdalen in de plaats der verdoemden. Maar Hij is daar met geen van die geweest.

Niet naar *Zijn Godheid,* want Die is alomtegenwoordig; dus kan Die niet nederdalen of van plaats veranderen.

Ook niet met *Zijn lichaam,* want dat heeft drie dagen in het graf gerust, naar Jona's voorbeeld; zoals het daaruit ook verrezen is.

Noch met *Zijn ziel,* want toen Hij stierf, had Hij die in de handen van Zijn Vader bevolen, Luk. 23:46: "Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijnen geest." En Hij sprak op diezelfde dag toen Hij stierf, dat Zijn ziel met de ziel van de moordenaar in het paradijs zijn zou, Luk. 23:43: "Voorwaar zeg Ik u: Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn."

En het heeft geen zin te zeggen, zoals zij dat doen, dat Zijn ziel ook in de hel in de handen van Zijn vader was; volgens Ps. 139:8: "Bedde ik mij in de hel, zie, Gij zijt daar", d.w.z. Hij deelde in de zorg en bewaring des Vaders, opdat Hij niet verloren ging. Want de zoëven genoemde tekst "In Uw handen beveel Ik Mijn geest" dient nader verklaard te worden door de woorden: "Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn." Dit zegt Hij van de verlossing en hemelse gelukzaligheid, die niet in de hel of in de plaats der verdoemden te zoeken is. Want die tekst betekent, dat Wij, Die nu aldus lijden, heden — vrij van al deze pijnen — tezamen in het Paradijs zullen zijn. Daaruit laat zich ook verstaan, dat de laatste woorden niet opgevat moeten worden van Zijn Godheid, maar van de ziel, die met het lichaam leed. Want de Goddelijke natuur was al eerder met en in die moordenaar werkzaam geweest. En ook leed Christus niet, of werd Hij verlost, naar Zijn Godheid, maar naar Zijn ziel.

Dit wordt trouwens nog op een andere manier bewezen: Omdat Christus n.l. in de hel niets te doen had. Want als de ziel van Christus neergedaald is in de plaats der verdoemden, dan zou dat hebben moeten geschieden: óf opdat Hij daar zou lijden, óf opdat Hij de voorvaderen daaruit zou verlossen. Evenwel behoefde Hij niet neer te dalen, Joh. 19:30, om te lijden, want al Zijn lijden is aan het kruis volbracht, zoals Hij, toen Hij daar hing, uitriep "Het is volbracht!"; en ook niet, om de voorvaderen te verlossen. Want:

1. Hij heeft ze verlost en bevrijd, door voor hen op aarde te lijden;

2. dit heeft Hij gedaan door de kracht van Zijn Godheid van het begin der wereld af, en niet door een plaatselijke nederdaling der ziel of des lichaams naar de hel;

3. de voorvaderen waren trouwens niet in een voorburg der hel, zoals de Rooms-katholieken dromen, Sap. 3:1: "Maar de zielen der rechtvaardigen zijn in de hand Gods, en geen kwelling zal ze aanraken", Luk. 16:26: "Tussen ons en ulieden is een grote klove gevestigd, zodat degenen die van hier tot u willen overgaan, niet zouden kunnen, noch ook die daar zijn, van daar tot ons overkomen." Ook staat daar geschreven, dat Lazarus — nog vóór Christus' hemelvaart — door de Engelen gedragen werd in Abrahams schoot, waar hij getroost werd; en niet in een voorburg der hel. Dus konden de voorvaderen daaruit ook niet verlost worden.

Nu blijft er nog een derde betekenis over, volgens welke wij geloven dat Christus ter hel nedergedaald is; en naar onze mening worden met deze nederdaling de allergrootste pijnen, benauwdheden en smarten bedoeld, die Christus in Zijn ziel doorleden heeft, niet na, maar voor en in de dood, n.l. in de strijd met het oordeel en de toorn Gods tegen onze zonde; hoedanige pijnen en verschrikkingen de verdoemden gevoelen in de hel; alsmede de alleruiterste versmaadheden die Christus in Zijn ganse lijden aangedaan werden. Om dit vast te houden, dient men twee zaken te bewijzen.

I. Dat met het nederdalen ter hel, in de Heilige Schrift, zulke pijnen bedoeld worden. Dit blijkt uit Ps. 116:3 en 1 Sam. 2:6.

II. Dat Christus deze pijnen der ziele lijden moest en ze ook geleden heeft.

Het feit, dat Christus deze pijnen lijden moest, wordt ook bewezen uit hetgeen de Schrift getuigt in Jes. 53:10: "Doch het behaagde den HEERE Hem te verbrijzelen", enz.; én met bewijsredenen; want aangezien Hij niet alleen ons lichaam, maar ook onze ziele verlossen zou, moest Hij ook in Zijn ziel lijden. Nogmaals, zou Hij ons van de benauwdheden en pijnen der hel verlossen, clan moest Hij die ook gevoelen. En zulks moet Hij gedaan hebben vóór of na Zijn dood. Welnu, dit geschiedde niet na de dood, zoals de Roomsen zelf toegeven. Dus dan vóór Zijn dood. Niet in het lichaam, want het lijden des lichaams is uitwendig geweest. Daarom heeft Hij dus deze helpijnen in Zijn ziel gevoeld.

En dat Christus deze pijnen ook werkelijk doorleden heeft, wordt bewezen uit het zoëven aangehaalde getuigenis van David, Ps. 116:3: "Angsten der hel hadden mij getroffen", woorden die door Christus, in de persoon van David, gesproken worden. Ook uit het Evangelieverhaal, Matth. 26:38: "Mijne ziel is geheel bedroefd tot de dood toe", Luk. 22:44: "En in zwaren strijd zijnde, bad Hij te ernstiger. En Zijn zweet werd gelijk grote droppelen bloeds, die op de aarde afliepen", Jes. 53:6: "De HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen", Matth. 27:46: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" (Vgl. N.G.B., art. 21).

Deze pijnen en allergrootste benauwdheden, die het zwaarste deel van Zijn lijden uitmaken, behoren in de Geloofsartikelen niet verzwegen te worden. En toch zou dat gebeuren, als men dat niet in het Artikel van de "nederdaling ter hel" vond. Want de voorafgaande Artikelen spreken slechts van het uiterlijke lijden, dat Christus voor het oog der mensen onder de rechter Pontius Pilatus geleden heeft. Dus is het gelovenswaardig dat in dit Artikel het lijden der ziel aangeduid wordt.

Tegen de ware betekenis van dit Geloofsartikel, worden er — vóór (=ten gunste van de opvatting van) de nederdaling in de plaats der verdoemden deze tegenwerpingen gemaakt:

Tegenwerping 1. De Geloofsartikelen behoren in hun eigenlijke en niet in figuurlijke zin opgevat te worden. Nu is Christus' nederdaling ter hel een Artikel des geloofs. Daarom dient

men het dus letterlijk en niet figuurlijk op te vatten.

Antwoord. Niet alle Artikelen des geloofs worden in letterlijke zin opgevat.

Noch met *Zijn ziel*, want toen Hij stierf, had Hij die in de handen van Zijn Vader bevolen, Luk. 23:46: "Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijnen geest." En Hij sprak op diezelfde dag toen Hij stierf, dat Zijn ziel met de ziel van de moordenaar in het paradijs zijn zou, Luk. 23:43: "Voorwaar zeg Ik u: Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn."

En het heeft geen zin te zeggen, zoals zij dat doen, dat Zijn ziel ook in de hel in de handen van Zijn vader was; volgens Ps. 139:8: "Bedde ik mij in de *hel, zie,* Gij zijt daar", d.w.z. Hij deelde in de zorg en bewaring des Vaders, opdat Hij niet verloren ging. Want de zoëven genoemde tekst "In Uwe handen beveel Ik Mijnen geest" dient nader verklaard te worden door de woorden: "Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn." Dit zegt Hij van de verlossing en hemelse gelukzaligheid, die niet in de hel of in de plaats der verdoemden te zoeken is. Want die tekst betekent, dat Wij, Die nu aldus lijden, heden — vrij van al deze pijnen — tezamen in het Paradijs zullen zijn. Daaruit laat zich ook verstaan, dat de laatste woorden niet opgevat moeten worden van Zijn Godheid, maar van de ziel, die met het lichaam leed. Want de Goddelijke natuur was al eerder met en in die moordenaar werkzaam geweest. En ook leed Christus niet, of werd Hij verlost, naar Zijn Godheid, maar naar Zijn ziel.

Dit wordt trouwens nog op een andere manier bewezen: Omdat Christus n.l. in de hel niets te doen had. Want als de ziel van Christus neergedaald is in de plaats der verdoemden, dan zou dat hebben moeten geschieden: óf opdat Hij daar zou lijden, óf opdat Hij de voorvaderen daaruit zou verlossen. Evenwel behoefde Hij niet neer te dalen, Joh. 19:30, om te lijden, want al Zijn lijden is aan het kruis volbracht, zoals Hij, toen Hij daar hing, uitriep "Het is volbracht!"; en ook niet, om de voorvaderen te verlossen. Want:

1. Hij heeft ze verlost en bevrijd, door voor hen op aarde te lijden;

2. dit heeft Hij gedaan door de kracht van Zijn Godheid van het begin der wereld af, en niet door een plaatselijke nederdaling der ziel of des lichaams naar de hel;

3. de voorvaderen waren trouwens niet in een voorgeburgte der hel, zoals de Rooms-katholieken dromen, Sap. 3:1: "Maar de zielen der rechtvaardigen zijn in de hand Gods, en geen kwelling zal ze aanraken", Luk. 16:26: "Tussen ons en ulieden is een grote klove gevestigd, zodat degenen die van hier tot u willen overgaan, niet zouden kunnen, noch ook die daar zijn, van daar tot ons overkomen." Ook staat daar geschreven, dat Lazarus — nog vóór Christus' hemelvaart — door de Engelen gedragen werd in Abrahams schoot, waar hij getroost werd; en niet in een voorgeburgte der hel. Dus konden de voorvaderen daaruit ook niet verlost worden.

Nu blijft er nog een derde betekenis over, volgens welke wij geloven dat Christus ter hel nedergedaald is.

Naar onze mening worden met deze nederdaling de allergrootste pijnen, benauwdheden en smarten bedoeld, die Christus in Zijn ziel doorleden heeft, niet ná, maar voor en in de dood, n.l. in de strijd met het oordeel en de toorn Gods tegen onze zonde; hoedanige pijnen en verschrikkingen de verdoemden gevoelen in de hel; alsmede de alleruiterste versmaadheden die Christus in Zijn ganse lijden aangedaan werden. Om dit vast te houden, dient men twee zaken te bewijzen.

I. Dat met het nederdalen ter hel, in de Heilige Schrift, zulke pijnen bedoeld worden. Dit blijkt uit Ps. 116:3 en 1 Sam. 2:6.

II. Dat Christus deze pijnen der ziele lijden moest en ze ook geleden heeft.

Het feit, dat Christus deze pijnen lijden moest, wordt ook bewezen uit hetgeen de Schrift getuigt in Jes. 53:10: "Doch het behaagde den HEERE Hem te verbrijzelen", enz.; én met bewijsredenen; want aangezien Hij niet alleen ons lichaam, maar ook onze ziele verlossen zou, moest Hij ook in Zijn ziel lijden. Nogmaals, zou Hij ons van de benauwdheden en pijnen der hel verlossen, dan moest Hij die ook gevoelen. En zulks moet Hij gedaan hebben vóór of na Zijn dood. Welnu, dit geschiedde niet na de dood, zoals de Roomsen zelf toegeven. Dus dan vóór Zijn dood. Niet in het lichaam, want het lijden des lichaams is uitwendig geweest. Daarom heeft Hij dus deze helpijnen in Zijn ziel gevoeld.

En dat Christus deze pijnen ook werkelijk doorleden heeft, wordt bewezen uit het zoëven aangehaalde getuigenis van David, Ps. 116:3: "Angsten der hel hadden mij getroffen", woorden die door Christus, in de persoon van David, gesproken worden. Ook uit het Evangelieverhaal, Matth. 26:38: "Mijne ziel is geheel bedroefd tot de dood toe", Luk. 22:44: "En in zwaren strijd zijnde, bad Hij te ernstiger. En Zijn zweet werd gelijk grote droppelen bloeds, die op de aarde afliepen", Jes. 53:6: "De HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen", Matth. 27:46: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" (Vgl. N.G.B., art. 21).

Deze pijnen en allergrootste benauwdheden, die het zwaarste deel van Zijn lijden uitmaken, behoren in de Geloofsartikelen niet verzwegen te worden. En toch zou dat gebeuren, als men dat niet in het Artikel van de "neder- daling ter hel" vond. Want de voorafgaande Artikelen spreken slechts van het uiterlijke lijden, dat Christus voor het oog der mensen onder de rechter Pontius Pilatus geleden heeft. Dus is het gelovenswaardig dat in dit Artikel het lijden der ziel aangeduid wordt.

Tegen de ware betekenis van dit Geloofsartikel, worden er — vóór (=ten gunste van die opvatting van) de nederdaling in de plaats der verdoemden deze tegenwerpingen gemaakt:

Tegenwerping 1. De Geloofsartikelen behoren in hun eigenlijke en niet in figuurlijke zin opgevat te worden. Nu is Christus' nederdaling ter hel een Artikel des geloofs. Daarom dient men het dus letterlijk en niet figuurlijk op te vatten.

Antwoord. Niet alle Artikelen des geloofs worden in letterlijke zin opgevat. Want ook het Artikel van het zitten aan Gods rechterhand wordt niet letterlijk genomen, maar als beeldspraak verstaan God heeft immers in eigenlijke zin geen rechterhand. En de Geloofsartikelen dienen letterlijk opgevat te worden, wanneer deze letterlijke opvatting niet in strijd komt met de analogie (=overeenkomst) des geloofs of met nadrukkelijke teksten uit de Heilige Schrift zelf. Maar als men nu dit Artikel letterlijk opvat, dan strijdt zulks vooral met Christus' woorden: "Het is volbracht", Joh. 19:30. Want indien Christus op volkomen wijze alle delen der verlossing volbracht heeft aan het kruis, dan was er geen reden, waarom Hij nog zou nederdalen ter hel, als de plaats der verdoemden.

Tegenwerping 2. Door het bloed uws verbonds heb Ik uw gebondenen uit den kuil, daar geen water in is, uitgelaten" (Zach. 9:11). Hieruit concluderen de Roomsen, dat de voorvaderen in het voorburg der hel geweest zijn, en dat Christus nedergedaald is, om hen volgens de(ze) belofte daaruit te leiden.

Antwoord. De betekenis van deze tekst wordt door zulk een uitleg totaal verdraaid. Want uit het vervolg van deze tekst blijkt zonneklaar, dat de Profeet hier niet spreekt over de hel of haar voorburg, maar over Babel, dat voor de voorvaderen een soort kuil of put zonder water geweest is, d.w.z. een gevangenis zonder enige vertroosting of veraangenaming; en dat God de gevangenen der gemeente daaruit had losgelaten in het bloed des verbonds, d.w.z. dat Hij daaruit de gevangenen verlost had om des verbonds wil, zoals dat vroeger door het bloed der

offeranden bevestigd is en op Zijn tijd door het bloed van Christus nader bevestigd zou worden.

Tegenwerping 3. 1 Petrus 3:19v.: "In Denwelke Hij ook henengegaan zijnde, den geesten die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft, die eertijds ongehoorzaam waren." Daarom — aldus de Roomsen — is Christus met Zijn ziel nedergedaald na de dood in het voorgeburgte, en heeft Hij aan de gevangen voorvaderen de boodschap der verlossing gebracht.

Antwoord. Ook van deze tekst wordt de betekenis verkeerd opgevat. Want Petrus zegt hier niets over een voorgeburgte of over de gelovige voorvaderen. Maar dit zegt hij, dat n.l. Christus gekomen is, van het begin der wereld af door de Vader tot de gemeente gezonden in de Geest, d.w.z. in Zijn Godheid, en dat Hij tot de geesten gepredikt heeft, die thans in de gevangenis — d.w.z. in de hel — zijn, n.l. vroeger toen ze nog leefden en ongehoorzaam waren, te weten vóór de zondvloed; en dat Hij hen *in* Noachs dagen tot boetvaardigheid genodigd heeft. Want hij zegt, dat Christus den ongehoorzamen gepredikt heeft, toen zij ongehoorzaam waren; en zij waren ongehoorzaam ten tijde van Noach, toen zij "eertijds ongehoorzaam waren." Dus ten tijde van Noach, d.w.z. dóór Noach en de voorvaderen heeft Christus gepredikt "in den Geest komende", d.w.z. door de Vader gezonden.

Tegenwerping 4. "Daartoe is ook den doden het Evangelie verkondigd geworden, opdat zij wel zouden geoordeeld worden naar den mens in het vlees, maar leven zouden naar God in den geest." Uit deze tekst willen de Roomsen de gevolgtrekking maken, dat Christus tot de voorvaderen gepredikt heeft. *Antwoord.* Maar de betekenis van deze tekst is, dat het Evangelie aan de doden verkondigd is, d.w.z. aan degenen die thans dood zijn, of die al gestorven waren, toen Petrus dit schreef, maar die vroeger, toen hun het Evangelie gepredikt werd, (nog) leefden.

Tegenwerping 5. Zij roepen ook deze tekst van Paulus te hulp, Ef. 4:9: Christus "is nedergedaald in de nederste delen der aarde." Dat betekent, naar zij beweren, dat Hij nedergedaald is naar de hel.

Antwoord. Ook hier is de betekenis van de tekst verdorven. Want die tekst zegt alleen maar, dat Hij op de aarde, het nederste deel van de wereld, is nedergedaald. Want het gaat hier niet om een tegenstelling tussen twee delen der aarde, maar om die tussen hemel en aarde, en daarmee wordt de vernedering van Christus te kennen gegeven.

Tegenwerping 6. De pijnen en benauwdheden die Christus in Zijn ziel doorstaan heeft, overkwamen Hem voor Zijn begrafenis. En de nederdaling ter hel staat hier in de Geloofsartikelen ná die begrafenis. Dus kan de neder- daling ter hel deze pijnen der ziel niet bedoelen.

Antwoord. Dit Artikel volgt niet op de begrafenis, omdat die nederdaling erna geschied zou zijn, maar omdat het een verklaring is van de voorafgaande Artikelen, die over het lijden, sterven en begraven handelen, opdat men daar niets afdoe. En dit is de betekenis, dat Christus n.l. niet alleen geleden heeft, gestorven en begraven is naar het lichaam, maar dat Hij ook de allergrootste pijnen en smarten der hel, zoals die alle goddelozen eeuwig lijden zullen, in Zijn ziel geleden heeft; of: dat Hij niet alleen de lichamelijke, maar ook de geestelijke straffen en Gods toorn tegen de zonden gedragen heeft. Want in de Geloofsartikelen gaat men van het mindere over tot het meerdere, te weten van de lichamelijke pijnen tot de pijnen der ziel. Want de dood des lichaams is lichter dan de pijnen der ziel. Tenslotte wordt na het zichtbare lijden het onzichtbare gesteld. Want nadat in de Artikelen uiteengezet was, wat Christus voor het oog der mensen geleden heeft, wordt daarna gepast het onzienlijke en onbegrijpelijke oordeel genoemd, dat Hij voor God verdragen heeft.

Aantekening. Nu zijn er mensen, die noch deze onze verklaring, noch het verzinsel van de

Roomsen inzake de verlossing van de voorvaders uit het voorburg der hel aanvaarden, en die toch geloven, dat Christus met Zijn ziel in de plaats der verdoemden ná Zijn dood is nedergedaald; niet, opdat Hij daar zou lijden of opdat Hij de voorvaderen verlossen zou, maar opdat Hij Zich aan de duivel en de dood als een Overwinnaar zou vertonen en hun daardoor verschrikking zou inboezemen.

Deze opvatting heeft van zichzelf niets ongoddelijke, ze werd door vele kerkvaders aanvaard, en naar mijn mening behoort men daarover niet op een hatelijke manier met iemand te strijden. Intussen staat dit vast, dat deze opvatting toch niet uit de Heilige Schrift bewezen kan worden. En er vallen vaste beweegredenen tegen aan te voeren. Want na het sterven, toen Christus "Het is volbracht!" gesproken had, heeft zijn ziel gerust in de handen des Vaders, waarin Hij ze bevolen had. En als het waar is, dat Hij nederdaalde om te triomferen, dan zou dit Artikel het begin van Zijn verheerlijking betekenen. Maar het valt niet aan te nemen, dat Christus het begin van Zijn verheerlijking in de hel heeft willen stellen. Want uit de tegenstelling der Artikelen is het openbaar, dat de nederdaling ter hel de láátste trap van Zijn vernedering geweest is, en Christus werd niet verheerlijkt, voordat Hij opgestaan is.

Dit gevoelen vindt evenmin bewijs in de Heilige Schrift, als dat van de Roomsen; en zoals het metterdaad een opvatting is, zo is het slechts hierin (van dat der Roomsen n.1.) onderscheiden, n.l. in de bedoeling waarmee Hij is nedergedaald. Ook zij halen teksten als 1 Petrus 3:19v. en Ef. 4:9 (als bewijsplaatsen) aan. Maar wij hebben tevoren al aangetoond, dat deze teksten in dit verband zeer ten onrechte aangehaald worden; en al was het dat ze van een plaatselijke nederdaling zouden kunnen gelden, dan zouden die teksten niet hun eigen opvatting, maar veeleer die van de Roomsen steunen, die beweren dat Christus in de hel gepredikt en de voorvaderen verlost heeft. Daarom dienen wij eraan vast te houden en tegenover de Roomsen te betogen, dat het vast en zeker (waar) is, dat Christus in de zin en betekenis als wij het uitgelegd hebben, ter hel is neergedaald. Als iemand bewijzen kan, dat hij ook nog in een andere zin ter hel neergedaald is, dan is het wel. Ik kan dat echter niet doen. Intussen geef ik toe, dat de duivelen van Christus' zijde een grote verschrikking bereid is. Maar dat gebeurde niet door Zijn plaatselijke nederdaling ter hel, maar vanwege Zijn dood, waardoor Hij de duivel, de zonde en de dood overwonnen heeft! Bovendien wordt onder dit nederdalen van Christus door vele rechtzinnige godgeleerden die vernedering van Christus verstaan, waarmee Hij onder de heerschappij en macht van dood en hel, d.w.z. van het graf, verkeerd heeft tot aan de derde dag toe. Want gedurende die ganse tijd is Hij "met de banden des doods" in het graf "gebonden" geweest, waarvan Hij nadien ontbonden is geworden, Hand. 2:24. En wat het innerlijke lijden van Christus naar de ziel betreft, dat stellen zij in Zijn kruisiging, toen Hij een vloek voor ons geworden is, Gal. 3:13, en tot in de uiterste angsten der hel verzonk, toen Hij uitriep: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten!"; welke angsten Hem al eerder in de hof van Gethsémané bijzonder begonnen te overvallen. Dus wordt door de bedoelde godgeleerden dezelfde Schriftuurlijke waarheid, als de Catechismus voorstelt, mede bevestigd, zij het ook op een andere manier.

II. ***Met welke bedoeling Christus ter hel nederdaalde, of welke vruchten die nederdaling meebrengt.***

Christus is nedergedaald ter hel; d.w.z. Hij heeft de onuitsprekelijke benauwdheden, pijnen en verschrikkingen der ziel vóór, maar het meest áán het kruis doorleden. Allereerst, opdat Hij ons van de benauwdheden en pijnen der hel verlossen zou; vervolgens, opdat Hij ons met Zich in de hemel zou opvoeren, en wij niet ter hel zouden neerdalen. Dus vloeit hieruit voor ons de volgende vrucht: 1. Dat wij van Gods liefde jegens ons en van de zekerheid- onder zaligheid verzekerd worden; want hoe zwaarder Christus' lijden geweest is, des te

genoegzamer is ook Zijn voldoening voor ons;

2. dat wij in de allerzwaarste aanvechtingen deze troost hebben, dat wij n.l. van de helse pijnen door Christus verlost zijn.

Wat betekent het dus, dat wij *geloven in Christus, Die nedergedaald is ter hel?* Het wil zeggen, dat wij geloven, dat Christus voor ons de helse smarten en pijnen geleden heeft, opdat wij die niet zouden behoeven te dragen.

ZONDAG 17.

Over de opstanding van Christus.

Onze Zaligmaker Jezus Christus heeft, om ons alleen en volkomen zalig te maken, twee zaken moeten verrichten: 1e. De zaligheid voor ons verdienen; 2e. de verdiende zaligheid ons toeëigenen. Deze beide dingen heeft Hij gedaan in verschillende staten. Hij verdiende voor ons de zaligheid in de *staat der vernedering*, door Zijn menswording, lijden, kruisiging, sterven en nederdaling ter hel; welke Artikelen al in de vorige Zondagen verklaard zijn. Hij eigent ons de verdiende zaligheid toe in *de staat van Zijn verhoging*, waartoe de nu volgende Artikelen behoren, waarin (ons) aangewezen wordt, dat Hij is opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel, dat Hij zit ter rechterhand des Vaders en vandaar zal wederkomen om te oordelen. De eerste trap (="graad") van Zijn verhoging is: "dat Hij ten derden dage wederopgestaan is van de doden." Van dit Artikel wordt nu verder in deze Zondag(safdeling) een verklaring gegeven, n.l. in Vraag 45.

Vraag 45: Wat nut ons de *opstanding* van Christus?

Antwoord: *Ten eerste heeft Hij door Zijn opstanding de dood overwonnen,*

opdat Hij ons de gerechtigheid die Hij ons door Zijn dood verworven had a), kon deelachtig maken b). Ten andere worden ook wij door Zijn kracht opgewekt tot een nieuw leven c). Ten derde is de opstanding van Christus een zeker (onder)pand van onze zalige opstanding d).

a. Matth. 28:5v., Mark. 16:5v., Luk. 24:4-7, Hand. 2:24 en 30-32; id. 13:30v.

b. Rom. 4:25, 1 Kor. 15:16-18, 1 Petrus 1:3-5 en 21; id. 3:21.

c. Rom. 6:4-12, Ef. 2:5v., Kol. 3:1-4, Hebr. 9:14.

d. 1 Kor. 15:12- 14, Rom. 8:11, Fil. 3:20v.

Uiteenzetting van de opstanding van Christus.

Tot nog toe zijn die delen van het ambt van de Middelaar verklaard, die Hij op aarde, in de staat van Zijn vernedering, trapsgewijze uitgevoerd heeft. Nu volgt in de Geloofsbelijdenis de staat van Zijn verhoging, zowel op aarde als in de hemel; hetgeen Hij uit de hemel ook trapsgewijze uitgevoerd heeft en nog uitvoeren zal. De eerste trap van Zijn verhoging die het dichtst op Zijn vernedering volgt, is (geweest) de opstanding, waarvan wij in de Artikelen belijden, dat Hij ten derden dage is opgestaan van de doden; d.w.z. Christus heeft op de derde dag, nadat Hij gestorven en begraven was, de dood van Zich verdreven, Zijn dode lichaam opgewekt en levend gemaakt, en weer met Zijn ziel verenigd, heerlijk en onsterfelijk uit het graf in het licht, en ten aanschouwe van Zijn discipelen gesteld, en dat door Zijn eigen Goddelijke kracht.

Inzake dit Artikel nu zijn dit de voornaamste vraagstukken:

1. Of Christus wel opgestaan is.
2. Hoe Hij opgestaan is; waarbij ook over de (bijzondere) omstanigheden van Zijn opstanding gehandeld wordt.
3. Waarom Hij opgestaan is; en over de oorzaak daarvan.
4. Welke vruchten de opstanding meebrengt.

1. ***Of Christus wel opgestaan is.***

Joden, Turken en andere goddeloze mensen, zoals *Celsus,* ontkennen dat Christus van de doden verrezen is, en drijven de spot met ons geloof. Maar zowel met Goddelijke als menselijke getuigenissen bewijzen wij krachtig, dat Hij werkelijk verrezen is.

De *Goddelijke getuigenissen* daarvoor zijn:

1e. Die van de Heilige Geest, die door (middel van) de Apostelen en Evangelisten in de Evangeliebladen te vinden zijn, die men zonder enige twijfel dient te geloven, al zouden de Apostelen en Evangelisten ook zaken kunnen meedelen, die zij zelf niet gezien hebben. Want "indien wij de getuigenis der mensen aannemen, de getuigenis Gods is meerder", 1 Joh. 5:9.

2e. Het getuigenis der Engelen, die daartoe uit de hemel gezonden zijn. "Wat zoekt gij den Levende bij de doden? Hij is hier niet, maar Hij is opgestaan", Luk. 24:5v.

3e. Tal van verschijningen van Christus, waardoor Hij Zichzelf aan Zijn discipelen weer levend bewezen heeft. Leest maar inzake de waarheid van de opstanding van Zijn lichaam. Lukas 24, Johannes 20 en 21 en Hand. 1:3. Tot de *menselijke getuigenissen* behoren die van de vrouwen, van de Apostelen, van de vijfhonderd discipelen en zelfs van Paulus, 1 Kor. 15:6. Want dat zijn allen aanschouwende getuigen geweest, die Christus weer levend gezien, getast, met Hem gesproken en veertig dagen met Hem omgegaan hebben.

Maar dit stuk zal bij de nog volgende vragen inzake de omstandigheden, oorzaken en vruchten van Zijn opstanding nog duidelijker bevestigd worden. Want de oorzaken, waarom men stellig geloven moet dat Christus opgestaan is, komen merendeels bij het derde punt aan de orde. Dan zullen wij ze dus nader uiteenzetten. En daarom gaan wij nu tot de tweede vraag over.

2. ***Hoe Christus opgestaan is.***

De wijze waarop Christus opstond, wordt door de nu volgende (bijzondere) omstandigheden nader verklaard.

1. Christus is ***waarlijk*** opgestaan, d.w.z.: Zijn lichaam en ziel, die door de dood gescheiden waren, zijn weer verenigd; en Hij Die werkelijk gestorven was, is ook werkelijk (uit de doden) verrezen. Want zoals de ontvangenis, het lijden en de dood van Gods Zoon in waarheid plaatsvond, en niet maar bepaalde verschijnselen waren (zoals *Marcion* verdichtte), zo is ook eveneens Zijn Opstanding een waarachtige opstanding.

Dezelfde Persoon Die geleden had, en hetzelfde lichaam dat gestorven was, d.w.z. dezelfde Jezus Christus, God en Mens, Die in het vlees gedood werd, is ook naar het vlees weer opgestaan. Want de val en wederopstanding kunnen niet apart, afzonderlijk (niet zonder elckander), maar dienen steeds van één en hetzelfde verstaan te worden. Want als men zegt dat iets weer opstaat, dan moet hetzelfde tevoren gevallen zijn.

En niet alleen dezelfde Persoon is herrezen naar het vlees, maar ook *hetzelfde vlees,* daar het een waarachtig menselijk lichaam bleef en het wezen en de wezenlijke eigenschappen daarvan behield; echter zó, dat het bevrijd is van alle zwakheden, waaraan het vroeger onderworpen was, d.w.z. dat het thans verheerlijkt en versierd is met onsterfelijkheid en hemelse gaven; echter niet vergoddelijkt ("vergodet") of in een geest herschapen, Luk. 24:39: "Ziet Mijne handen en Mijne voeten; want Ik ben het Zelf. Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb." (vgl. de N.G.B., art. 19).

2. Hij is werkelijk ***uit het graf gegaan***, tegen de wil van de wachters in, die met

verschrikking geslagen werden en wegvluchtten. Dus is Christus' lichaam niet éérder uit het graf geweest, en ook niet, toen het eruit gegaan was, erin gebleven; en ook is het niet, toen het verheerlijkt was, overal verspreid geweest. Want de verheerlijking betekent niet een ongedaan-maken van Zijn menselijke natuur (vgl. hiervoor weer art. 19 N.G.B.). En dit is een eeuwig onderscheid tussen God en het schepsel, dat God krachtens de oneindigheid van Zijn Wezen overaltegenwoordig is, maar alle creaturen, al zijn ze ook geestelijk, vlug ("subtyl") en machtig, zijn toch aan een bepaalde plaats gebonden, naar de eigenschappen van hun wezen.

3. Hij stond voorts op ***door Zijn eigen macht,*** niet naar het vermogen des vleses, dat dood was en niets van zichzelf kon ten uitvoer brengen, maar_naar het vermogen der Godheid, overeenkomstig Christus' woorden in Joh. 2:19: "Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten." 10:18: "Ik heb macht hetzelve (n.l. Zijn leven) af te leggen en heb macht hetzelve wederom te nemen." En in Joh. 5:21 zegt Hij: "Want gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil." Als het dus zo is, dat Hij, toen Hij dood was, Zichzelf kon levendmaken, veel meer zal Hij, nu Hij leeft, ons van de doden kunnen opwekken.

Tegenwerping. Ja, maar de Vader heeft de Zoon opgewekt, volgens Rom. 4:24, Ef. 2:20, Hand. 2:32 en 3:15. Dus heeft de Zoon Zichzelf niet opgewekt.

Antwoord. Wanneer enig werk, dat uitgevoerd wordt bij de schepselen, aan één Persoon van de Heilige Drie-eenheid toegeschreven wordt, dan worden de andere Personen daarvan niet buitengesloten. Want zulke werken zijn aan al de drie Personen gemeen(schappelijk), al blijft ook de orde der Personen in het uitvoeren bewaard. Zo heeft dus de Vader wel de Zoon opgewekt, maar dóór de Zoon; niet als door een instrument, maar als door een ander Persoon, die hetzelfde Wezen en dezelfde macht bezit als de Vader. Want hetgeen de Vader doet, dat doet ook de Zoon desgelijks. Dus is de Zoon door de Vader opgewekt door Zichzelf. Hij heeft Zichzelf door Zijn Geest opgewekt: de Heilige Geest heeft Zelf door Zichzelf, en niet) door een ander, het lichaam van Christus levendgemaakt.

4. Hij is ***op de derde dag*** opgestaan. 1e. Naar de Schriften, 1 Kor. 15:4. 2e. Naar Jona's voorbeeld, Matth. 12:39, Jona 2: 2. 3e. Naar Zijn eigen voorzegging, Matth. 12:19, Mark. 10:34, Luk. 18:33 en Joh. 2:19. 4e. Hij heeft zonder verderving weer moeten opstaan, volgens de profetie van Ps. 16:10, vgl. Hand. 2:27: "Noch zult (Gij) Uwen Heilige overgeven om verderving te zien." Hij heeft dus niet al op de éérste dag moeten opstaan, opdat men stellig — op grond van Zijn vertoeven in de dood — zou weten, dat Hij werkelijk gestorven was. Deze omstandigheid dient ook, om ons geloof te bevestigen. Want aangezien niet slechts het lijden en de dood van deze Persoon, maar ook Zijn opstanding met de Heilige Schrift overeenkomt, zo zijn wij ervan verzekerd, dat niemand anders de beloofde Messias is. Want alleen déze Jezus, en niemand anders dan Hij! is door Zijn eigen macht op de derde dag van de doden opgestaan; hetgeen tevoren al van de Messias voorzegd was.

Als nu iemand hiertegen in wil brengen, dat Hij niet drie héle dagen in het graf gelegen heeft, dan diene als antwoord, dat het voldoende geweest is, dat de tijd die Hij in het graf doorgebracht heeft, de derde dag wel aangeroerd, hoewel niet volkomen vervuld heeft. Hij was n.l. gedurende een deel van de eerste dag, héél de tweede dag en een deel van de derde in het graf.

Tenslotte is Hij zo verrezen, dat Hij Zich aan vele mannen en vrouwen vertoond heeft om gezien te worden, en dat Hij, nadat Hij veertig dagen met Zijn jongeren omgegaan was, toen pas ten hemel opgevaren is.

3. ***Waarom Christus opstond; of over de oorzaken, waarom Christus moest opstaan.***

Hier dient men op alle oorzaken te letten, waarom het nodig was, dat Christus van de doden moest verrijzen. Want als Hij de Middelaar wilde zijn, moest noch mocht Hij door de dood (vast)gehouden worden.

De oorzaken waarom Christus weer heeft moeten opstaan, zijn deze vier.

1. Om de eer en heerlijkheid van Hemzelf en van Zijn Vader, Rom. 1:4: "Die krachtiglijk bewezen is te zijn de Zone Gods, uit de opstanding der doden", en Joh. 17:1: "Vader, verheerlijk Uw Zoon, opdat ook Uw Zoon U verheerlijke." Want de eer van de Zoon is de eer van de Vader.

2. Omdat de Profeten voorzegd en geprofeteerd hadden, dat Christus niet alleen lijden en sterven, maar ook verrijzen zou, Ps. 16:10 en Hand. 2:27 en 29; en id. 13:33 en 37: "Want Gij zult Mijne ziel in de hel niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat Uwe Heilige de verderving zie"; Jes. 53:10: "Als zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien; en het welbehagen des HEEREN zal door zijn hand gelukkiglijk voortgaan"; Matth. 12:39v.: "Hun zal geen teken gegeven worden dan het teken van Jonas, den profeet. Want gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik des walvis, alzo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten wezen in het hart der aarde"; Joh. 20:9: "Want zij wisten nog de Schrift niet, dat Hij (n.l. Christus) van de doden moest opstaan." Zoals ook *Daniël* leert, dat Hij uitgeroeid zou worden, maar dat Hij nochtans tot in der eeuwigheid regeren zal, Dan. 9:26 en 7:14. Om deze en nog andere voorzeggingen was het noodzakelijk, dat Christus zou lijden en weer zou opstaan. Want de Heilige Schrift moet vervuld worden, Matth. 26:54: "Hoe zouden dan de Schriften vervuld worden, die zeggen, dat het alzo geschieden moet?" Namelijk omdat het onveranderlijke besluit Gods in de Schriften geopenbaard is, waarvan de Apostelen spreken, Hand. 4:27v.: "Want in der waarheid zijn vergaderd tegen Uw heilig Kind Jezus, Welken Gij gezalfd hebt, beiden Heródes en Pontius Pilatus met de heidenen en de volken Israëls; om te doen al wat Uw hand en Uw raad te voren bepaald had dat geschieden zou." Hiertoe behoren ook Christus' eigen voorzeggingen, Matth. 17:23: "Zij zullen Hem (n.l. de Zoon des mensen) doden en ten derden dage zal Hij opgewekt worden", en Joh. 2:19: "Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten."

3. Omdat de waardigheid en macht van deze Persoon zo groot was, dat Hij onmogelijkerwijs in de dood zou hebben kunnen blijven (ook al was dat niet tevoren gezegd geweest), zoals Petrus betuigt in Hand. 2:24: "Alzo het niet mogelijk was, dat Hij van denzelve dood zoude gehouden worden." Want, ten eerste, Hij was Gods eniggeboren Zoon, Die door de Vader zeer geliefd werd, Joh. 3:35: "De Vader heeft den Zoon lief en heeft alle dingen in zijn hand gegeven", en id. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft." De Vader kón Hem in de dood niet verlaten.

Voorts was Hijzelf God, de Auteur en Fontein van het leven, Joh. 11:25: "Ik ben de Opstanding en het Leven", Joh. 5:26: "De Vader heeft ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven", en id. 5:21: "Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil." Het zou dus zeer ongerijmd zijn geweest, als Hij in de dood zou blijven, Die aan alle dingen Zelf het leven, de adem, ja alles geeft, Joh. 10:28: "Ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand zal dezelve uit Mijne hand rukken."

Tenslotte was Hij een rechtvaardig Mens, en had Hij door het lijden en de dood, genoegzame voldoening geschonken voor onze zonden, die op Hem lagen. Waar nu geen zonden meer zijn, daar heerst de dood ook niet meer, Hebr. 10:14: "Met één offerande heeft Hij in

eeuwigheid volmaakt degenen die geheiligd worden", en Rom. 6:10: "Dat Hij gestorven is, dat is Hij der zonde eenmaal gestorven; en dat Hij leeft, dat leeft Hij Gode."

4. Het ambt van de Middelaar is dusdanig, dat het niet bediend en uitgevoerd bad kunnen worden, als Hij in de dood gebleven was.

Want de Middelaar moest God en Mens zijn, en in eeuwigheid regeren, Ps. 45:7: "Uw kroon, o God, is eeuwiglijk en altoos; de scepter Uws Koninkrijks is een scepter der rechtmatigheid"; 2 Sam. 7:13v.: "Ik zal den stoel zijns koninkrijks bevestigen tot in eeuwigheid. Ik zal hem zijn tot een Vader, en hij zal Mij zijn tot een zoon"; Ps. 89:36-38: "Ik heb eens gezworen bij Mijne heiigheid: Zo Ik aan David liege! Zijn zaad zal in der eeuwigheid zijn, en zijn troon zal voor Mij zijn gelijk de zon. Hij zal eeuwiglijk bevestigd worden gelijk de maan, en de Getuige in den hemel is getrouw. Sela"; Ez. 34:24: "Ik, de HEERE, zal hun tot een God zijn, en Mijn knecht David zal Vorst zijn in het midden van hen"; Dan. 7:27: "Het rijk en de heerschappij en de grootheid der koninkrijken onder den gansen hemel, zal gegeven worden den volke der heiligen der hoge plaatsen, welks Rijk een eeuwig Rijk zijn zal; en alle heerschappijen zullen Hem eren en gehoorzamen"; Jes. 9:6: "Der grootheid dezer heerschappij en des vredes zal geen einde zijn"; Luk. 1:33: "Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn." Zo was het dan nodig, dat de menselijke natuur, het zaad Davids, weer verwekt zou worden en regeren.

Verder moest de Middelaar God en Mens, èn onze Broeder zijn, om altijd voor ons te bidden, en als een eeuwig Priester voor God te verschijnen, volgens Ps. 110:4: "Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening Melchizédeks"; Rom. 8:34: "Christus is het Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt." Tenslotte moest de Middelaar ook Mens zijn, om met Zijn hand en macht aan de gemeente alle weldaden, die Hij door Zijn dood verdiend had, n.l. de gerechtigheid, de Heilige Geest, het eeuwige leven en de heerlijkheid te geven en toe te eigenen; opdat Hij Middelaar zijn zou, niet alleen dank zij Zijn verdienste, maar ook door krachtige werking en toe-eigening. Want het was niet genoeg, dat Hij deze goederen voor ons verdiend had, maar Hij moest ze ons ook meedelen; en door de Heilige Geest te zenden, moest Hij bewerken (="maken"), dat wij Die door het geloof ontvangen, aangezien wij dood zijn door de zonden, en zonder Zijn genade Die nooit zouden hebben kunnen ontvangen. Vgl. 1 Kor. 15:21: "Dewijl de dood door een mens is, zo is ook de opstanding der doden door een Mens"; Joh. 1:16: "Uit zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade"; id. 16:7: "Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden."

En hoewel Hij ons krachtens Zijn Godheid de weldaden van Zijn dood had kunnen schenken, zoals wij ook door Haar kracht gerechtvaardigd en tot een nieuw leven wedergeboren worden, nochtans — zoals God besloten had om door de Middelaar, als Mens, de doden op te wekken, 1 Kor. 15:21, en ze door een Man te oordelen, Hand. 17:31 — zo ook had Hij besloten om door dezelfde Middelaar, ons de gerechtigheid, de Heilige Geest en alle andere weldaden te schenken, opdat Hij de enige en volkomen Zaligmaker zijn zou, en de wederoprichting van de menselijke natuur door een mens, n.l. de Middelaar geschieden zou.

Tegenwerping. Christus was ook onder het Oude Testament, dus vóór Zijn menswording, al Middelaar, en heeft buiten Zijn mensheid aan de voorvaderen die weldaden (al) geschonken. Daarom is het (eigenlijk) niet nodig geweest, dat Hij Mens zou worden, sterven en weer opstaan.

Antwoord. Eertijds is Hij weliswaar de Middelaar geweest en maakte Hij de voorvaders levend, maar op die voorwaarde, dat Hij te Zijner tijd Mens zou worden, zou sterven en

weder opstaan; d.w.z. Hij heeft dat gedaan, omdat Hij Mens worden zou en eeuwig zou blijven. Anders zou Hij dat eertijds evenmin hebben kunnen doen als nu, indien Hij n.l. de aangenomen natuur niet tot in eeuwigheid behouden zou; volgens Christus' woorden, Joh. 6:51 en 53: "Ik ben dat levende Brood Dat uit den hemel nedergedaald is; zo iemand van dit Brood eet, die zal in der eeuwigheid leven", enz. "Tenzij dat gij het vlees des Zoons des mensen eet en Zijn bloed drinkt, zo hebt gij geen leven in uzelven"; en id. 5:27: De Vader heeft de Zoon "macht gegeven ook gericht te houden, omdat Hij des mensen Zoon is"; Hebr. 13:8: "Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid."

De Middelaar moest zo *sterven,* dat Hij de dood in Zichzelf en in ons zou overwinnen, en Zijn vijanden zou te schande maken, die Hem in Zijn sterven bespotten en verweten: "Anderen heeft Hij verlost, Hij kan Zichzelven niet verlossen", Matth. 27:42; en opdat Hij aldus vervullen zou: "De dood is verslonden tot overwinning", 1 Kor. 15:45. Daarom mocht Hij niet in de dood blijven of door de dood overwonnen worden.

God wil ons op deze manier *levendmaken,* opdat wij, in de menselijke natuur van Zijn Zoon ingeplant, door Hem gedragen worden, en wij het leven uit Hem zouden putten, zoals de ranken het doen uit de wijnstok, en de leden het ontvangen van het hoofd, vgl. Joh. 15:4-6, Ef. 4:15v. en id. 5:23 en 30.

Daarom moest dit aangenomen vlees van de Zoon niet in de dood blijven, maar weer verrijzen en met een eeuwig leven bekroond worden, opdat Hij aan Zijn lidmaten hetzelfde leven zou meedelen, aangezien uit een hoofd dat dood is, geen enkel leven kan afvloeien in andere lidmaten.

De oorzaken die Christus bewogen hebben om op te staan, en het doel waartoe dat geschiedde, worden in de Schrift genoemd te zijn: de eer van Christus én onze zaligheid.

Zo is Christus dus weer verrezen: om de *eer* van Hemzelf en van Zijn Vader, opdat het blijken zou, dat Hij zulk een Zoon van God is, als Hij gezegd had dat Hij was, volgens Hebt 2:10: "Want het betaamde Hem, om Welken alle dingen zijn en door Welken alle dingen zijn, dat Hij vele kinderen tot de heerlijkheid leidende, den oversten Leidsman hunner zaligheid door lijden zou heiligen", en Rom. 6:4: "Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden"; Joh. 17:1: "Vader, de ure is gekomen, verheerlijk Uwen Zoon, opdat ook Uw Zoon U verheerlijke", en Rom. 1:4: Hij is krachtiglijk bewezen Gods Zoon te zijn uit de opstanding der doden.

Maar ook om ons en om *onze zaligheid,* en wel op drieërlei wijze:

1e. Om onze rechtvaardigmaking, Rom. 4:25: Hij "is overgeleverd om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking" Want het lijden van de Middelaar moest ertoe dienen, opdat Hij ons rechtvaardig kon maken, d.w.z. dat Hij door Zijn dood voor onze zonden volkomen heeft moeten betalen, als Hij voor ons de vergeving der zonden, de gerechtigheid en het eeuwige leven zou verdienen; zoals Hij ook tot een getuigenis van Zijn volkomen voldoening weer uit de dood opkomen moest. Want als Hij in de dood gebleven was, dan zou dat een bewijs geweest zijn, dat Hij onder de last van Gods toorn gebleven was en dat Hij ons niet had kunnen verlossen van de zonde en de dood; want waar de dood is, daar is ook de zonde. Daarom is Hij dus weer verrezen om onze rechtvaardigmaking, enerzijds opdat wij ervan verzekerd zouden zijn, dat Hij voor onze zonden in het oordeel Gods genoeg- gedaan had, en anderzijds opdat Hij de verdiende gerechtigheid en het leven ons zou kunnen toedienen en schenken.

2e. Om onze wedergeboorte. Want het was niet voldoende, dat wij dank zij de weldaad van de Middelaar eenmaal van de schuld zouden bevrijd worden, maar ook onze natuur moest weer door de Heilige Geest vernieuwd worden, opdat wij daarna God niet langer met onze zonden vertoornen, maar ons leven in nieuwheid des Geestes zouden doorbrengen. Daarom verbindt Paulus de weldaad van de rechtvaardigmaking aan die van de heiligmaking, in Rom. 6:4: "Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden", en in 1 Kor. 1:30: "Hij is ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing."

3e. Opdat Hij tenslotte onze lichamen zou opwekken van de doden, en de gemeente zou verheerlijken in de hemel. Want de Zoon van God maakt ons heilig en rechtvaardig, opdat Hij ons daarna in eeuwigheid zal kunnen verheerlijken, Joh. 17:24: "Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijne heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt"; Joh. 6:40: "Dit is de wil Desgenen Die Mij gezonden heeft, dat een iegelijk die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage"; Rom. 8:30: "En die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt."

4. ***Welke vruchten de opstanding van Christus voortbrengt.***

Het zijn twee onderscheiden vragen: Waarom Christus opgestaan is? én: welke vrucht dat voortbrengt? Want niet alle oorzaken van Zijn opstanding zijn ook vruchten daarvan, maar alleen de doeleinden waartoe Hij verrezen is, én de oorzaken die Hem daartoe bewogen hebben, en zulks dan nog weer in verschillend opzicht. Want ten opzichte van Christus zijn de rechtvaardigmaking, heiligmaking en heerlijkmaking van ons de doeleinden waarvoor Hij opgestaan is; want Hij is opgestaan om ons die weldaden mee te delen. Maar wat betreft het feit, dat deze ons nu metterdaad gegeven en voor ons verkregen worden, zijn het werkingen en vruchten daarvan.

Welnu, de vruchten der opstanding zijn tweeërlei, waarvan sommige aan Christus toebehoren, en andere aan ons. Aan Christus behoort deze heerlijke vrucht der opstanding, dat Hij daardoor bewezen is de eniggeboren en natuurlijke Zoon van God te zijn, zoals de Apostel daarvan getuigt in Rom. 1:4 en Hand. 13:33, in welke laatste tekst hij zegt, dat door de opstanding de profetie vervuld is uit de tweede Psalm: "Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd." Zo is dus Christus' opstanding een vast bewijs van Zijn godheid, n.l. omdat Hij niet door de kracht van een ander, maar door die van Hemzelf het menselijk vlees uit de dood levendgemaakt heeft. Bovendien is ook Zijn menselijke natuur met hemelse gaven, onsterfelijkheid en heerlijkheid versierd, zoals die (gaven) de Persoon van Gods Zoon, het Hoofd, de Gebieder en Koning der gemeente betaamden. Jes. 53:8 en 10: "Hij is uit den angst en uit het gericht weggenomen; en wie zal Zijn leeftijd uitspreken?" "Als zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door zijn hand gelukkig voortgaan"; Ef. 1:19-22: God heeft Zijn macht "gewrocht in Christus, als Hij Hem uit de doden heeft opgewekt en heeft Hem gezet tot zijn rechterhand in den hemel; verre boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij en allen naam, die genaamd wordt niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomende; en heeft alle dingen Zijnen voeten onderworpen en heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen."

De vruchten die ons uit Christus' opstanding ten nutte komen en ons toebehoren, zijn velerlei.

In het algemeen (gesproken) zijn alle vruchten van Christus' dood ook vruchten van Zijn opstanding. Want door Zijn opstanding wordt Zijn dood krachtig en eigent Hij ons de weldaden toe, die Hij door Zijn dood verdiend heeft; en zo brengen beide enerlei weldaden voort, alleen met dit verschil, dat ze op een andere wijze door de dood verkregen zijn dan ze door de opstanding gegeven en toegepast worden. Want het was niet nodig, dat het verdienen steeds voortduurde, zoals het wel nodig was, dat het geven en toeëigenen steeds maar geschieden moest, zowel onder het Oude als onder het Nieuwe Verbond. Daarom is het ook nodig, dat de Middelaar er steeds is én er geweest is, opdat Hij de weldaden die Hij eenmaal verdiend heeft, de Gemeente ook steeds zou kunnen toeëigenen; want zulks kon zonder de Middelaar niet geschieden; zomin als de Gemeente ook maar één ogenblik zonder Hem kon of zal bestaan

Zo heeft dus de Middelaar onder het Oude Testament de weldaden van Zijn toekomstige dood aan de voorvaderen gegeven, door de kracht en waardigheid van Zijn toekomstige opstanding; zoals Hij ze ons nu schenkt ná Zijn opstanding. Maar laat ons eens enkele vruchten ervan in het bijzonder bespreken!

In de Catechismus worden er drie voorname genoemd.

Allereerst de bevestiging van ons geloof inzake de volkomen gerechtigheid, die Christus voor ons verdiend heeft, én de toe-eigening van Zijn weldaden.

Van de verdiensten: dat n.l. door Zijn dood voor onze zonden volkomen voldaan is. Want al één zonde waarvoor niet betaald zou zijn, zou ons in de dood gehouden hebben! Want waar zonden zijn, daar is de dood, Rom. 6:23. Hij was onze Borg, Die op Zich genomen had om al onze schulden volkomen te betalen; en Hij was in een kerker geworpen, waaruit Hij in der eeuwigheid niet zou losgelaten zijn, als Hij niet tot de laatste kwadrantpenning betaald had. Maar Hij *is* losgelaten, en dus hééft Hij tot de laatste penning betaald!

Van onze gerechtigheid: n.l. dat wij door God van al onze schulden vrijgesproken zijn, om de voldoening van Christus vergeving der zonden heb- benen gerechtvaardigd zijn, Rom. 4:25: "Hij is opgewekt om onze rechtvaardigmaking", en id. 4:7: "Zalig zijn ze, welker ongerechtigheden vergeven zijn."

Van de toepassing van Zijn weldaden. Want Hij zou ons die niet hebben kunnen toepassen en schenken, als Hij in de dood gebleven was, aangezien Hij dan niet meer bestaan zou hebben. En wie niet bestaat, kan ook niets doen. En, zoals gezegd: die Middelaar moest ons de gerechtigheid en Eet leven verdienen en tevens toeëigenen. Daarom staat er in Joh. 7:39: "De Heilige Geest was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was", en in Rom. 4:25: "Hij is opgewekt om onze rechtvaardigmaking"; d.w.z. om ons de rechtvaardigheid te schenken en toe te passen; want daarmee geeft hij te kennen, dat onze zonden door Zijn dood weggenomen zijn, en dat door Zijn opstanding ons de gerechtigheid teruggeschonken en weer opgericht is.

En voorwaar! toen Christus stierf, zijn onze zonden in Hem verdoemd; en nu Hij opgestaan is, zijn wij in Hem gerechtvaardigd. Dit verklaart de Apostel ook in andere teksten. Want wanneer hij als volgt een besluit maakt, 1 Kor. 15:17:,En indien Christus niet opgewekt is, zo is uw geloof tevergeefs, zo zijt gij nog in uw zonden", dan geeft hij daarmee juist het te-gengestelde te kennen: n.l. dat, aangezien Christus wél opgewekt is, ons geloof ook niet ijdel is, en dat wij niet meer in onze zonden zijn, maar daarvan gerechtvaardigd. Datzelfde bewijst hij ook, wanneer hij tegenover de verdoemenis niet alleen de dood, maar ook de opstanding van Christus stelt, zeggende: "Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is", Rom. 8:34.

a. Over de eerste vrucht wordt in de Catechismus aldus gesproken: "Christus heeft door Zijn opstanding de dood overwonnen, opdat Hij ons de gerechtigheid, die Hij ons door Zijn dood verworven had, kon deelachtig maken."

b. In de tweede plaats: De schenking van Zijn Heilige Geest én de opwekking tot een nieuw leven; d.w.z. de opstanding onzer ziel uit de geestelijke dood der zonden, waarvan de Heere Christus tot de Farizeeën zegt: "Laat de doden hunne doden begraven", Matth. 8:22; en Paulus in Ef. 2:1: Gij waart dood door de misdaden en zonden.

Deze nuttigheid leert ook Christus in Joh. 5:25: "De ure komt en is nu, wanneer de doden zullen horen de stem des Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven." Want Christus is niet alleen in Zichzelf, maar ook in al Zijn lidmaten gestorven én verrezen. Daarom maakt Hij ons — zoals Hij niet meer sterft, maar Gode eeuwig leeft — ook levend en wederbaart Hij ons door Zijn Geest, opdat wij, der zonde gestorven, Gode altoos leven mogen; volgens Paulus' woorden in Rom. 6:4v.: "Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Want indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking Zijner opstanding"; 2 Kor. 5:15: "Indien Eén voor allen gestorven is, zijn zij allen gestorven. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen die leven, niet meer zichzelven zouden leven, maar Dien Die voor hen gestorven en opgewekt is"; Kol. 3:1: "Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods. (Vers 2:) Bedenkt de dingen die boven zijn, niet die op de aarde zijn" (vgl. Fil. 3:10). Zo worden wij dus door deze tweede vrucht vermaand tot een nieuw leven, opdat wij mét de Apostel zouden leren kennen "de kracht van Zijn opstanding"; en dat zal geschieden, als wij nu niet meer voor onszelf leven, maar als Christus in ons leeft, Gal. 2:20.

Tegenwerping. Maar onder het Oude verbond zijn de vaderen ook al met de Heilige Geest begiftigd en wedergeboren geweest, voordat Christus dus opgestaan was. Dus is dit daar geen vrucht van.

Antwoord. Zeker, ook onder het Oude verbond werd de Heilige Geest al aan de vaderen geschonken, maar in veel geringer mate dan nu! en toch reeds dank zij de vooruitwerkende kracht van Christus' opstanding, die nog plaats hebben moest. Want de zending van de Heilige Geest is een werk, dat eerst geschieden moest bij de verheerlijking van de Messias, Joh. 7:39: "De Heilige Geest was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was." Maar de eerstelingen zijn eertijds al aan de vaderen gegeven, door en om de Messias Die nog verheerlijkt zou worden.

c. In de derde plaats: *De opwekking van onze lichamen.* Want de opstanding van Christus als ons Hoofd, is een zeker pand van onze zalige opstanding.

1. Want het behoort tot de eer van het Hoofd, dat ook de lidmaten verheerlijkt zijn. En aangezien Christus ons Hoofd is en wij Zijn lidmaten zijn, zal Hij ons niet in de dood kunnen laten. Want Hij zou geen Hoofd zijn, als Hij geen leden had. Want niemand is een hoofd, dan met betrekking tot de leden. Daarom is het dus nodig, dat een hoofd leden heeft, en wel zulke leden, die aan het verheerlijkte Hoofd gelijkvormig zijn. Ziehier het bewijs van de Apostel in 1 Kor. 15:13 en 20: "Indien er geen opstanding der doden is, zo is Christus ook niet opgewekt. Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden en is de Eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn." Dus volgt daaruit, dat er een opstanding der doden is, en dat ook wij zullen opstaan. Deze reden staat onwrikbaar vast, omdat Christus ons niet voorgesteld wordt als een bijzonder Mens, Die voor Zichzelf opstond, maar als Eén door Wie, als de Eersteling, heel de voorraad vruchten geheiligd werd. Dat bevestigt de Apostel op

nog meer plaatsen. B.v. in Ef. 2:5v.: God heeft ons levend gemaakt met Christus en heeft ons mede opgewekt, en in 1 Thess. 4:14: "Indien wij geloven dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem"; en daarmee wordt bedoeld, dat Christus' opstanding een zeker pand is van onze toekomstige opstanding.

2. Als Christus opgestaan is, dan heeft Hij ook de zonde door een volkomen genoegdoening weggenomen, n.l. niet Zijn eigen zonde, maar die van ons. En als Hij de zonde weggenomen heeft, dan ook de dood. Want waar de oorzaak weggenomen is, daar wordt meteen ook verwijderd hetgeen door die oorzaak voortgebracht wordt. "De bezoldiging der zonde is de dood", Rom. 6:23. Welnu, Hij heeft de dood weggenomen, zoals bij Zijn opstanding krachtig bewezen is, en dus zal de dood niet meer over ons heersen. En zo is de opstanding van Christus een stellig getuigenis van onze zalige opstanding. Daarom mag men dan stellig concluderen, dat zij, voor wier zonden een volkomen genoegdoening geschiedde, niet in de dood kunnen blijven. Want de opstanding van Christus, als ons Hoofd, is een stellig getuigenis, dat voor de zonden der lidmaten voldaan is Dus volgt daaruit, dat de lidmaten niet in de dood kunnen blijven.

3. Christus is de Tweede Adam, 1 Kor. 15:45. Daarom, zoals de eerste Adam voor zichzelf en al zijn nakomelingen de goederen ontvangen en weer verloren heeft, zo heeft de Tweede Adam, Christus, het leven en de heerlijkheid niet alleen voor Zichzelf, maar ook voor al Zijn lidmaten verworven en zal Hij ons deze goederen ook mededelen. Daarom zegt de Apostel in Rom. 5:19: "Gelijk door de ongehoorzaamheid van dien énen mens velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Enen velen tot rechtvaardigen gesteld worden", en in 1 Kor. 15:22: "Want gelijk ze allen in Adam sterven, alzo zullen ze ook in Christus allen levend gemaakt worden."

4. In Christus en in ons woont één en dezelfde Geest. Dus zal dan deze Geest in ons, als lidmaten, hetzelfde leven werken als Hij in Christus, het Hoofd, werkt. Want Hij kan in de leden niet ledig zijn of slapen, als Hij in het Hoofd werkt. Met deze reden bewijst de Apostel de opstanding van ons lichaam in Rom. 8:11: "En indien de Geest Desgenen Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijnen Geest, Die in u woont."

5. Christus is onze Broeder. Daarom zal Hij ons vanwege Zijn liefde, en nog veel minder vanwege Zijn heerlijkheid en macht, in de dood niet verlaten. Want aangezien Hij, toen Hij gestorven was, Zichzelf opgewekt heeft, veel meer zal Hij, nu Hij levend geworden is, ons kunnen opwekken; en aangezien Hij, toen Hij in nederigheid stierf, Zichzelf heeft kunnen opwekken in heerlijkheid, veel meer zal Hij, nu Hij zo heerlijk heerst aan de rechterhand van God, Zijn Vader, ons kunnen opwekken.

Naast deze drie vruchten, zoals de Catechismus die noemt, zijn er nog andere te noemen:

d. De vierde vrucht is: Dat de Schrift ervan getuigt, dat de Messias gekomen is, en dat het deze Persoon geweest is, Die gestorven en op de derde dag weer verrezen is, naar de voorzegging en voorbeelden der Profeten.

e. Ten vijfde: Dat het een zeker bewijs is, dat de Gemeente steeds bewaard en behouden zal worden. Want aangezien de Koning der Kerk leeft en in eeuwigheid regeert, zijn wij er zeker van, dat Hij de Gemeente niet zal verlaten, maar altoos beschermen.

f. De zesde vrucht is: Een eeuwige bewaring der weldaden, n.l. van de toegerekende gerechtigheid, heiigheid en leven, in ons door de Heilige Geest begonnen. Want aangezien Christus opgestaan is, zijn wij er ook zeker van, dat Hij het Middelaarambt uitvoert, en ons de verlossing en de andere weldaden toepast; hetgeen Hij niet zou hebben kunnen doen, als Hij niet opgestaan was.

De laatste vrucht is de voltooiing van alle weldaden en de verheerlijking der Gemeente. Want daarom is Christus gestorven en weer opgestaan, opdat Hij ons volkomen van de zonde en de dood zou verlossen, en ons tenslotte medeërfgenamen maken zou van Zijn Koninkrijk en heerlijkheid, Kol. 1:18: "Hij is het Hoofd des lichaams, namelijk der Gemeente, Hij Die het Begin is, de Eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in allen de Eerste zoude zijn"; Rom. 8:17: "Indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen: erfgenamen Gods, en medeërfgenamen van Christus", en Joh. 14:3: "Zo wanneer Ik henen zal gegaan zijn en u plaats zal bereid hebben, zo kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar Ik ben."

Tegenwerping 1. Christus' opstanding kan geen oorzaak of bewijs zijn van/voor de opstanding der goddelozen. Want dat zijn geen lidmaten van Christus. Waarom volgt daar dan niet uit, dat óf de goddelozen niet zullen opstaan, óf dat Christus' opstanding geen getuigenis of oorzaak is van onze opstanding?

Antwoord. De eigenlijke oorzaak van de opstanding der Godzaligen is de opstanding van Christus. Want een verheerlijkt Hoofd kan Zijn lidmaten niet in de dood verlaten, maar er is een andere oorzaak van de opstanding van de goddelozen, n.l. Gods rechtvaardigheid, die niet toelaten zal, dat de goddelozen in de dood blijven. Maar Hij zal hen opwekken, opdat Hij ze tot de eeuwige straffen verwijze en Zijn rechtvaardigheid aan hen openbare, want "het is recht bij God, verdrukking te vergelden dengenen die u verdrukken", zegt de Apostel in 2 Thess. 1:6. Hoewel dus Christus' opstanding de goddelozen niet ten nutte komt, volgt daar toch nog niet uit, dat zij niet verrijzen zullen. Want van één zelfde zaak kunnen de oorzaken wel verschillend zijn, En hoewel de goddelozen niet opgewekt zullen worden tot het eeuwige leven, is er dus nog een andere oorzaak waarom zij opgewekt zullen worden.

Tegenwerping 2. De rechtvaardigheid is een weldaad van Christus' dood, Rom. 5:9: "Gerechtvaardigd door Zijn bloed zullen wij behouden worden." Dus is dat geen weldaad van Zijn opstanding.

Antwoord. Zowel dood als opstanding bereiden ons dezelfde weldaden, maar niet op dezelfde manier De gerechtigheid is een weldaad van Chris-

tas' dood met betrekking tot Zijn verdienste, én een weldaad van Zijn opstanding, met betrekking tot de toepassing, Rom. 4:25: "Want Hij is overgeleverd om onze zonden", d.w.z. opdat Hij de vergeving der zonden en de verdiende gerechtigheid ons zou toepassen. Het kleed der gerechtigheid was wel door Zijn dood gewrocht, maar door Zijn opstanding wordt het ons aangetrokken.

Tegenwerping 3. Als de gerechtigheid, vergeving der zonden, de schenking van de Heilige Geest enz., weldaden zijn, die door Christus' opstanding zijn voortgebracht, dan hebben de vaderen onder het Oude verbond die weldaden niet gekend, en zijn dus niet gerechtvaardigd; aangezien de opstanding van Christus er in hun tijd nog niet was. Want hetgeen voortgebracht wordt, kan er niet zijn voor de oorzaak, die het voortbrengt. *Antwoord.* Christus' opstanding was er nog niet ten tijde van de vaderen, wat de volbrenging aangaat. Maar toch was zij er al gelet op Gods raad, waarin Christus' opstanding en de kracht daarvan, al van het begin der wereld af, krachtig is geweest. Christus is het Lam, Dat geslacht is van voor de grondlegging der wereld, Openb. 13:8; en Hij is gisteren en heden Dezelfde, en in der

eeuwigheid, Hebr. 13:8. Dat wil zeggen: de kracht van Zijn dood en opstanding, die te bestemder tijd eenmaal geschieden zou, strekt zich uit tot alle gelovigen van alle tijden. Zoals dus aan ons nu de zonden vergeven, de gerechtigheid en de Heilige Geest geschonken worden, door en om Christus Die gestorven en opgestaan is — zo werden vroeger de vaderen door God in genade aangenomen, en met de vergeving der zonden, de rechtvaardigheid en de Heilige Geest begiftigd, door en om de Messias, Die nog sterven en weer verrijzen zou.

Tegenwerping 4. Deze genoemde weldaden behoren ook tot de andere trappen van Christus' verheerlijking, n.l. tot de hemelvaart en Zijn zitten aan Gods rechterhand. Dus worden ze ten onrechte alleen aan Zijn opstanding toegeschreven.

Antwoord. Wij schrijven ze niet uitsluitend aan de opstanding toe, zodat ze de hemelvaart en het zitten aan Gods rechterhand niet zouden gelden; maar vanwege het feit, dat de opstanding de eerste trap der verheerlijking is, waarop de andere (trappen) noodzakelijk volgen. Want was Hij niet verrezen, dan was Hij ook niet opgevaren, dan zou Hij ook niet zitten aan Gods rechterhand, ja, dan zou Zijn ganse vernedering tevergeefs geweest zijn. Want "indien Christus niet opgewekt is, zo is uw geloof tevergeefs, zo zijt gij nog in uwe zonden", 1 Kor. 15:17. En eigenlijk gezegd hangt de ganse schenking en toepassing van Christus' weldaden af van Zijn zitten aan Gods rechterhand. Want vandaar heeft Hij de Heilige Geest gezonden en zendt Hij Hem nog dagelijks, door Wie alleen Zijn weldaden ons door het geloof toegepast worden, Hand. 2:33: "Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort dat gij nu ziet en hoort."

En men moet erop letten, dat de vernedering van de Middelaar niet steeds duurt. Want het was voldoende, dat Hij *eenmaal* leed en stierf. Maar de macht en krachtige werking van Zijn dood, nu die eenmaal geschied is, duurt eeuwig voort in het toeëigenen en bewaren van de weldaden.

Hetgeen tot nu toe in den brede uiteengezet is inzake de opstanding van Christus, kan als volgt worden samengevat. Dan moeten er twee zaken in Christus' verrijzenis worden opgemerkt:

1. de historie,

2. de vruchten.

Bij de historie moet men weer nagaan:

1. Wie er opgestaan is? Christus, God en Mens.

2. Naar welke natuur? Naar dezelfde natuur, waarin Hij geleden had en gestorven was, Luk. 24:39: "Ziet Mijne handen en Mijne voeten; want Ik ben het Zelf. Tast Mij aan en ziet." Want hetgeen het Woord eens heeft aangenomen, dat zal Het nimmer weer afleggen.

3. Door wiens hulp? Door Zijn eigen Goddelijke kracht, Joh. 2:19: "Breekt dezen tempel, en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten", Joh. 10:18: "Ik heb macht (Mijn leven) af te leggen, en heb macht hetzelve wederom te nemen", Joh. 5:21: "Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil."

4. De wijze waarop. Nadat Hij werkelijk gestorven was, is Hij weer levend geworden, door de ziel weer met het lichaam te verenigen. En Hij is waarlijk uit het graf uitgegaan, hetgeen Hij niet had kunnen doen, als Hij naar Zijn mensheid alomtegenwoordig geweest was. Ook is Hij in het graf niet aan het verderf-prijsgegeven, Hand. 2:31; ja, Hij is verheerlijkt uit het graf gegaan, onsterfelijk, met een geestelijk lichaam, maar dat geen God geworden of in een Geest veranderd is.

5. Wanneer? Op de derde dag, nadat Hij gestorven was, naar de Schriften, 1 Kor. 15:4.

6. Worden bijeenvergaderd de getuigenissen der Engelen, vrouwen en discipelen, aan wie Hij Zich, toen Hij weer levend geworden was, vertoond heeft om Hem te zien en te tasten.

De *vruchten* van de opstanding worden in Vraag (en Antwoord) 45 van de Catechismus verklaard. Dit zijn, kort samengevat, al de weldaden van Christus.

1. Allereerst was de opstanding van de Middelaar Jezus Christus hoogst noodzakelijk, opdat Hij ons Zijn weldaden zou deelachtig maken. Want de Middelaar moest verdienen, en de verdiende goederen aan ons toepassen; en dat had Hij niet kunnen doen, als Hij in de dood gebleven was. Ook hiervoor moest Hij verrijzen, opdat wij er zeker van zouden zijn, dat Hij volkomen voor ons voldaan had. Want het zou een bewijs geweest zijn van een onvolkomen voldoening, als Hij in de dood gebleven was, d.w.z. wanneer Hij, door de dood overwonnen, onder de last der zonden zou zijn blijven liggen; want waar de dood is, daar is ook de zonde. Daarom was het nodig, dat Hij verrees. Want de voldoening moest volkomen zijn; maar dat had ze niet kunnen zijn zónder Zijn opstanding; ook zouden wij, zonder Zijn opstanding, niet van Zijn volkomen voldoening verzekerd zijn. Voorts moest dezelfde Middelaar sterven en weer opstaan, verdienen en dan ook toeëigenen, naar Paulus' uitspraak, 1 Kor. 15:21: "Dewijl de dood door een mens is, zo is ook de opstanding der doden door een Mens", en Joh. 10:28: "En Ik geef hun het eeuwige leven", Ez. 37:24v.: "Mijn Knecht David zal Koning over hen zijn", enz. Tenslotte moesten wij in Zijn menselijke natuur ingeplant zijn, omdat onze zaligheid gefundeerd is op het zaad van David, Ez. 37:25: "Mijn Knecht David" enz., Hand. 17:31: "Hij heeft een dag gesteld, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door enen Man", en Joh. 5:22 en 27: De Vader "heeft al het oordeel den Zoon gegeven; omdat Hij des mensen Zoon is."

2. Vervolgens worden wij door de kracht van Christus' opstanding opgewekt tot een nieuw leven, Rom. 6:10. Want Hij moest eerst van Zichzelf, en daarna van ons de dood afwenden. Ja, wij moesten in Zijn menselijke natuur ingeplant zijn, opdat de Heilige Geest uit Hem in ons zou kunnen afvloeien. Ten derde is Christus' opstanding een zeker pand van onze opstanding, want Hij is ons Hoofd, onze Koning en onze Priester. Hij heeft voor ons volkomen voldaan. Hij heeft het leven en de heerlijkheid ontvangen, niet slechts voor Zichzelf, maar ook voor ons. Tenslotte, Hij stort Zijn Heilige Geest over ons uit, Die ons opwekken zal, Rom. 8:11.

Wat betekent het nu, te geloven in Christus, Die ten derden dage van de doden opgewekt is?

Antwoord: Het wil zeggen te geloven:

1. dat Christus werkelijk van de doden opgewekt is, d.w.z. dat Hij Zijn ziel weer met Zijn lichaam verenigd en dat levend gemaakt heeft;

2. dat Hij opgestaan is met een verheerlijkt en geestelijk, maar toch een waarachtig en geen schijnlichaam;

3. en zulks door Zijn eigen Goddelijke kracht; 4. ten einde, dat Hij mij en alle gelovigen rechtvaardig en heilig maken zou, en ten laatste ook zou opwekken en verheerlijken.

ZONDAG 18.

Over Christus' hemelvaart.

Vraag 46: Wat verstaat gij daarmede: *"Opgevaren ten hemel"?*

Antwoord: *Dat Christus voor de ogen Zijner jongeren, van de aarde ten hemel is opgeheven a), en dat Hij ons ten goede daar is b), totdat Hij wederkomt, om te oordelen de levenden en de doden c).*

a. Hand. 1:9, Mark. 16:19 en Luk. 24:51.

b. Joh. 16:7, Rom. 8:34, Ef. 4:10, Kol. 3:1, Hebr. 4:14-16; id. 7:24v., id. 8:4; id. 9:11v.

c. Matth. 24:30, Hand. 1:11; id. 3:21, Hebr. 9:28, en 10:12v.

Verklaring van Christus' hemelvaart.

Nu volgt de tweede trap van Christus' verheerlijking, n.l. Zijn hemelvaart. Hiervan worden in de Catechismus voornamelijk drie dingen verklaard:

1. de geschiedenis,

2. de bezwaren van de *Ubiquitisten* [1] tegen de geschiedenis, en

3. de vruchten.

1. In de geschiedenis wordt weer besproken:

1. *Wie* ten hemel is gevaren? N.l. dezelfde Christus Die geleden had, gestorven en opgestaan is.
2. Naar welke *natuur?* Naar Zijn menselijke.
3. *Waar?* Bij Bethanië, Luk. 24:50; op de Olijfberg, Hand. 1:12.
4. *Waarheen?* Omhoog: in de hemel, naar het huis des Vaders, boven de zichtbare wolken, en niet omlaag.
5. Door wiens *kracht?* Door Zijn eigen Goddelijke kracht.
6. *Waarom?* Opdat Hij een hemelse Opperpriester zijn zou, Hebr. 8:4.
7. *Hoe?* Zichtbaar, en door een plaatselijke wegvoering van het lichaam, van de aarde in de hemel, Hand. 1:9, Mark. 16:19.
8. *Wanneer?* Op de veertigste dag na Zijn opstanding, Hand. 1:3.

De vruchten (van Christus' hemelvaart) worden in Vraag 49 verklaard. Maar al deze vragen kunnen gecombineerd worden, als men nagaat:

1. Waarheen Christus opgevaren is.
2. Hoe Hij opgevaren is.
3. Waarom; en welke de vruchten van Zijn hemelvaart zijn.
4. Welk onderscheid er is tussen Christus' hemelvaart en die van ons.

[1] Lutheranen die de leer van Christus' alomtegenwoordigheid naar het lichaam aanhingen ("ubique" = overal).

1. ***Waarheen Christus opgevaren is.***

Toen Christus na Zijn opstanding, veertig dagen lang met Zijn discipelen op aarde omgegaan had en Hij met tal van ontwijfelbare tekenen bewezen had, dat Hij waarlijk met Zijn lichaam opgestaan was, is Hij, terwijl zij het zagen, in de hemel opgenomen, Hand. 1:19, Luk. 24:51.

Nu heeft het woord *"hemel"* in de Heilige Schrift drieërlei betekenis.

1. De lucht; zoals de "vogelen des hemels" daarnaar genoemd worden, Ps. 8:9, Matth. 6:26.

2. Het firmament of de plaats waar zich de sterren en planeten bevinden en zich wentelen; zoals er staat in Ps. 8:4: "Als ik Uwen hemel aanzie, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren die Gij bereid hebt", Ef. 4:10: Hij "is opgevaren verre boven al de hemelen." Namelijk boven alle zienlijke hemelen.

3. De plaats van de gelukzaligen, n.l. die onmetelijke, allerzuiverste en heerlijkste ruimte ("spatie"), die zich buiten en boven deze wereld en de zichtbare hemelen bevindt, en waar God Zichzelf onmiddellijk, op het allerheerlijkst, aan de gelukzalige Engelen en mensen geopenbaard heeft; en waar ons bereid is de woonplaats der gelukzaligheid met Christus en met de geesten der volmaakt rechtvaardigen. Matth. 18:10, 2 Kor. 12:2. In deze hemel wordt God gezegd te wonen, omdat Hij daar Zijn majesteit allermeest en onmiddellijk te aanschouwen geeft, en Zich aan de gelukzalige Engelen en mensen mededeelt. Ze wordt in de Heilige Schrift genoemd "een nieuwe hemel en een nieuwe aarde", het "hemelse Jeruzalem", "het paradijs", "Abrahams schoot", enz.

Deze hemel is niet overal, maar omhoog, van de aarde en hel afgescheiden door plaats en gelegenheid. Naar deze hemel is Henoch, Elia en onze Heere Jezus Christus opgevaren; en daar zullen ook wij ten laatste opgenomen worden en eeuwig met Christus zijn.

Dit bevestigt de Heilige Schrift: Joh. 14:2: "In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen"; les. 60:1: "De hemel is Mijn troon en de aarde is de voetbank Mijner voeten"; Hand. 7:56: "Ik zie de hemelen geopend en den Zoon des mensen, staande ter rechterhand Gods", en id. 1:9-11: "En als Hij dit gezegd had, werd Hij opgenomen daar zij het zagen, en een wolk nam Hem weg van hunne ogen. En alzo zij hun ogen naar den hemel hielden, terwijl Hij heenvoer, ziet, twee mannen stonden bij hen in witte kleding; welke ook zeiden: Gij Galilese mannen, wat staat gij en ziet op naar den hemel? Deze Jezus, Die van u opgenomen is in den hemel, zal alzo komen gelijkerwijs gij Hem naar den hemel hebt zien henenvaren"; Ef. 4:10: Hij "is opgevaren verre hoven al de hemelen"; Hebr. 7:26: "Hoger geworden dan de hemelen" en id. 9:24: "Christus is ingegaan in den hemel zelf, om nu te verschijnen voor het aangezicht Gods voor ons"; 1 Thess. 4:16v.: "Want de Heere Zelf zal met een geroep, met de stem des archangels en met de bazuin Gods nederdalen van den hemel enz.; daarna wij die levend overgebleven zijn, zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet in de lucht."

Naar deze hemel is Christus opgevaren, en daarin werd ook Paulus opgetrokken, 2 Kor. 12:2. Deze hemel is Christus ingegaan om ons een plaats te bereiden, opdat Hij ons tot Zich neme, Joh. 14:2 en 17:24. Uit deze hemel heeft Hij op de Pinksterdag de Heilige Geest gezonden, Hand. 2:2. Deze hemel heeft Stefanus geopend gezien met zijn lichamelijke ogen, n.l. met zo'n scherpzinnigheid op wonderlijke wijze begiftigd, dat zijn ogen door de zichtbare hemelen konden doordringen, Hand. 7:55. In deze hemel is onze wandel met Christus, Ef. 2:6. En ons wordt bevolen te zoeken hetgeen hierboven in deze hemel is, Kol. 3:1. Tenslotte verwachten wij, dat Christus uit deze hemel komen zal ten oordeel, Fil. 3:23.

2. ***Hoe Hij ten hemel opgevaren is.***

Christus is ten hemel gevaren, allereerst: *lichamelijk*, of: naar Zijn menselijke natuur. Want

naar Zijn Goddelijke (natuur) was Hij in de hemel, ja alomtegenwoordig, en kon Hij nooit van plaats veranderen, zoals *Cyprianus* zeer godvruchtig gezegd heeft: "De Heere is opgevaren ten hemel, niet waar het Woord Gods tevoren niet geweest was, aangezien Dat steeds in de hemelen was en bleef in de Vader, maar waar het vleesgeworden Woord tevoren Zich niet bevond."

Tegenwerping. Christus' mensheid is ook voor de hemelvaart al in de hemel geweest, Joh. 3:13: "De Zoon des mensen, Die in den hemel is." Dus is Hij toen niet voor het eerst opgevaren.

Antwoord. Uit de aangehaalde tekst volgt dit niet. Want hier wordt niet gesproken van Christus' mensheid, op zichzelf beschouwd, maar van de Zoon des mensen, zoals Hij één Persoon met het Woord is; en dit is een spreekwijze, die meer voorkomt in de Heilige Schrift, en door de kerkvaders genoemd werd "de mededeling der eigenschappen", waarbij aan de gehele Persoon van Christus toegeschreven wordt, wat Hem naar één natuur slechts eigen is; zoals hier, in de tekst. Want de Zoon des mensen, d.w.z. de Persoon Die de Zoon van God én de Zoon des mensen is, was in de hemel naar Zijn Goddelijke natuur, die alomtegenwoordig is en volgens welke Hij de hemel nimmer verlaten heeft; maar niet naar Zijn menselijke natuur, naar welke Hij op de aarde verkeerde en toen met Nicodémus sprak. Anders zou men ook erkennen moeten, dat Hij ook naar Zijn menselijke natuur uit de hemel neergekomen is. Want van dezelfde Zoon des mensen heet het, dat Hij uit de hemel is en uit de hemel neergekomen is.

Aanhoudend bezwaar. "Die nedergedaald is, is Dezelfde ook Die opgevaren is verre boven al de hemelen", Ef. 4:10. Maar de Godheid is neergedaald en niet de mensheid. Daarom is dus niet alleen de mensheid, maar ook de Godheid ten hemel gevaren.

Antwoord. Paulus spreekt in die tekst over de gehele Persoon van Christus, door de mededeling der eigenschappen; n.l., dat dezelfde Persoon Die nedergedaald is, ook is opgevaren, te weten naar Zijn verschillende naturen. Want Christus is neergekomen naar Zijn *Goddelijke natuur*, hoewel niet letterlijk, maar in beeldspraak gesproken; d.w.z. niet door verandering van plaats. maar door aanneming van het vlees en van Zijn openbaring daarin. Dezelfde is ook opgevaren naar Zijn *menselijke* natuur, die Hij uit de maagd aangenomen had. Daarom is dan ook in eigenlijke zin niet de Godheid nedergedaald; want aangezien Zij oneindig is, kan ze in eigenlijke zin niet nederdalen of opvaren. Maar toch heet het, dat Zij nedergedaald is, aangezien Ze Zich in het nederige vlees geopenbaard heeft; zoals van God in de Heilige Schrift gezegd wordt, dat Hij opvaart, nederdaalt, weggaat en komt met betrekking tot Zijn openbaring en werkingen. En uit een oneigenlijke Schriftplaats kan men niet het besluit opmaken, dat het letterlijk zo is.

Ten tweede: *plaatselijk*, d.w.z. dat Zijn menselijke natuur werkelijk van plaats veranderde en uit deze wereld in de hemel gevoerd werd, als uit een beneden- naar een bovenste plaats; en dat had niet kunnen geschieden, als Zijn lichaam tevoren vanwege de vereniging met het Woord, overal (tegenwoordig) geweest was, zoals de Ubiquitisten verzinnen. En Hij is dan ook werkelijk van de éne plaats naar de andere opgevaren en verliet met Zijn lichaam deze wereld, zoals blijkt uit Matth. 26:11 en Joh. 12:8: "Mij hebt gij niet altijd bij u"; Joh. 16:7: "Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen", en vers 28: "wederom verlaat Ik de wereld en ga henen tot den Vader"; Joh. 6:62: "Wat zou het dan zijn, zo gij den Zoon des mensen zaagt opvaren daar Hij tevoren was?"; Kol. 3:2: "Bedenkt de dingen die boven zijn"; Hand. 1:2: "Tot op den dag in welken Hij opgenomen is", en vers 9: "Hij werd opgenomen daar zij het zagen, en een wolk nam Hem weg van hunne ogen."

Ten derde: *zichtbaar*. Hij werd opgenomen naar boven, daar Zijn discipelen het zagen, die Hem in Zijn hemelvaart nakeken, totdat een wolk Hem aan hun ogen onttrok, Hand. 1:9. Daarom moet men dan ook geen andere hemelvaart verzinnen, die onzichtbaar zou zijn, of plaatsvindt in de schoot van de maagd (Maria), of elders. Want de hemelvaart geschiedde zichtbaar en niet in schijn. Ook spreekt de Schrift van geen andere hemelvaart dan van deze. En om hier nu te spreken van de vleeswording des Woords, die in de moederschoot plaatsvond, als van een hemelvaart, is geen kleiner vermetelheid ("stoutheid"), dan wanneer men met Eutyches de (twee) naturen van Christus vermengt en men met een ongehoord verzinsel de Geloofsartikelen bespot.

Ten vierde: *uit kracht* van Zijn eigen Godheid, waardoor Hij ook van de doden opgestaan was, Jobs. 20:7: "Ik ga henen tot Mijnen Vader"; Joh. 14:3: "Ik ga heen om u plaats te bereiden."

Ten vijfde: op de *veertigste dag* na Zijn opstanding.

Maar nu zou iemand kunnen zeggen: Waarom is Hij niet eerder of terstond na Zijn opstanding ten hemel gevaren?

Antwoord. 1e. Omdat Hij vóór Zijn hemelvaart door tal van verschijningen de zekerheid van Zijn opstanding, met een waarachtig lichaam, heeft willen doen blijken, Hand. 1:3: "Aan welke Hij ook, nadat Hij geleden had, Zichzelven levend vertoond heeft met vele gewisse kentekenen, veertig dagen lang", enz. 2e, Opdat Hij Zijn discipelen weer indachtig maken zou, wat Hij tevoren gezegd had, en Hij voorts voor alles zorgen zou, wat tot de welstand van hun ziel behoorde, Hand. 1:3: "Veertig dagen lang, zijnde van hen gezien en sprekende van de dingen die het Koninkrijk Gods aangaan."

Tenslotte: Hij zal niet wederkomen vóór de oordeelsdag, Hand. 1:11: "Deze Jezus, Die van u opgenomen is in den hemel, zal alzo komen gelijkerwijs gij Hem naar den hemel hebt zien henenvaren"; Joh. 14:3: Ik zal wederkomen en zal u tot Mij nemen; 1 Kor. 11:26: "Zo verkondigt den dood des Heeren, totdat Hij komt"; Hand. 3:21: "Welken de hemel moet ontvangen tot de tijden der wederoprichting aller dingen", enz.

Op grond van dit alles wordt nu wel duidelijk, wat Christus' hemelvaart is: n.l. dat zij geen verdwijning, of alleen maar een verandering van plaats betekende, zoals de Ubiquitisten verzinnen; maar een echte, plaatselijke wegvoering van de menselijke natuur van Christus, ván een plaats beneden naar een hoogste plaats, d.w.z. van de aarde naar de hemel, omhoog buiten deze wereld en boven alle zienlijke hemelen, in dat ontoegankelijke licht, in de woonplaats der gelukzaligen, aan de rechterhand des Vaders, waar Hij nu is en blijft, totdat Hij vandaar wederkomen zal ten oordeel; volgens het getuigenis van de Engelen in Hand. 1:11: Alzo zal Hij komen, gelijkerwijs gij Hem naar de hemel hebt zien henenvaren.

Maar de ongelukkige ("wanschape") verzinselen van de Ubiquitisten betreffende een figuurlijke hemel, die overal of nergens zijn kan, en betreffende het ten hemelvaren in schijn - hetgeen sommigen noemen een verdwijning van de menselijke natuur, anderen een zichtbare schijn - en gemaakte gedaante, waardoor Christus de plaatselijke tegenwoordigheid veranderd zou hebben in een alomtegenwoordigheid van Zijn vlees, zoals ook sommigen dit met het zitten aan Gods rechterhand verwarren, die zijn niet waard om met godvruchtige oren aangehoord te worden. Want ze zijn nadrukkelijk in strijd met Gods Woord, met de (bijzondere) omstandigheid der geschiedenis zelf, en met de Artikelen des geloofs, ja ze

stoten alle christelijke troost omver. Want God wil, dat wij zullen weten en stellig geloven, dat Christus, onze Broeder, werkelijk ten hemel opgevaren is; en dat Hij daar als onze Hogepriester zit op de troon van Zijn hemelse majesteit, als een Bedienaar des heiligdoms en van de ware tabernakel, welke de Heere heeft opgericht, en *geen* mens, Hebr. 8:2, en zulks tot onze vertroosting; om welke oorzaken Christus ook niet heimelijk, maar zichtbaar voor het oog van Zijn discipelen ten hemel gevaren is. Opdat wij zouden weten: 1e. dat Hij nog een waarachtig Mens en onze Broeder is en blijft; en dat Hij door de hemelvaart niet verdwenen of een verdwijnend schijnsel geworden is.

2e. Opdat wij zouden weten, waar Hij voortaan zou verkeren, en waarheen wij onze gedachten en gebeden moeten richten, n.l. naar boven in de hemel, Matth. 6:21: "Want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn", opdat wij alle afgoderij zouden mijden. 3e. Opdat wij zouden weten, waar ons huis, vaderland en woonplaats in eeuwigheid zijn zal, n.l. boven in de hemel, waar Hijzelf heengevaren is en ons plaats bereid heeft, opdat Hij ons tot Zich nemen zou, Joh. 14:3.

Bezwaren van de Ubiquitisten, of van hen die beweren dat Christus' lichaam door Zijn hemelvaart alomtegenwoordig is geworden.

Tegenwerping 1. Buiten de hemel is geen plaats. Daarom is Christus in de hemelvaart niet van de ene plaats naar de andere, maar veeleer van een plaats in geen plaats gevoerd. En bijgevolg is Christus' lichaam aan geen plaats, maar overal.

Antwoord. Buiten de hemel is geen plaats, namelijk geen natuurlijke plaats, of zoals die door Aristoteles beschreven is, n.l. een vlakte en breedte, bevattende enig lichaam. Maar er is nog een bovennatuurlijke hemelse plaats, die Aristoteles niet gekend heeft. Want hij kende de Heilige Schrift niet, ook wist hij niets van Gods macht, noch geloofde hij aan een hemelvaart. Maar wij kennen en geloven die wel, omdat wij uit de Heilige Schrift dienaangaande duidelijk onderwezen worden. Vgl. Joh. 14:2 en 4: "Ik ga henen om u plaats te bereiden. En zo wanneer Ik henen zal gegaan zijn en u plaats zal bereid hebben, zo kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar Ik ben. En waar Ik heenga, weet gij en den weg weet gij"; Hand. 1:2: "Hij is opgenomen", d.w.z. omhoog genomen. Kol. 3:1: "Zoekt de dingen die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods"; Fil. 3:20: "Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus." Deze en dergelijke getuigenissen leren ons, dat de hemel waarheen Christus opgevaren is, boven deze zienlijke hemelen is, en een werkelijke plaats is. Want die woordjes,omhoog" "boven", "waarheen", "vanwaar", "waar" enz. duiden op een plaats; maar hóe die plaats is, heeft nog nooit enig oog gezien en is nooit in 's mensen hart opgekomen. Wij zullen dit te zijner tijd in de hemelschool leren. Voor nu is het voldoende, dat wij geloven dat er zo'n plaats is, omdat de Heilige Schrift ons dit leert. Wij zullen echter niet toestaan, dat de Ubiquitisten ons een figuurlijke hemel willen aanpraten, terwijl zij overigens, al naar het hun belieft, alle figuurlijke uitdrukkingen (plegen te) verwerpen.

Hetgeen zij bijgevolg willen vaststellen, dat n.l. Christus' lichaam niet op enige plaats is, dat geven wij toe met betrekking tot een natuurlijke plaats; want het bevindt zich nu niet op een natuurlijke. Maar hieruit volgt nog niet, dat het ganselijk op geen enkele plaats zou zijn, en nog veel minder, dat het overal (tegenwoordig) is. Want het is een valse en verkeerde grondslag die zij leggen, wanneer zij beweren: Hetgeen niet op een natuurlijke plaats is, dat is overal. Want op die manier zou de buitenste hemel ook overal zijn.

Om deze zelfde reden keren wij ons ook tegen het volgende: Als de hemelvaart een (weg)voeren van een bepaalde plaats geweest is naar geen enkele plaats, dan is het toch ook een wegvoeren van een plaats geweest. En dan is Christus' lichaam dus van plaats veranderd,

en of het dan naar een andere plaats, dan wel naar geen andere plaats geweest is, dat is dan niet van veel betekenis. Daarom is dat lichaam niet overal. Want overal zijn én van plaats veranderen kunnen niet samengaan; zodat de Godheid, Die oneindig en alomtegenwoordig is, niet gezegd kan worden van plaats te veranderen.

Maar opdat de Ubiquitisten door deze pijl niet gekwetst zouden worden en geen tegenstrijdige reden zouden schijnen op te stellen ..., hebben zij de volgende fraaie uitvlucht bedacht, n.l. door een bedriegelijke onderscheiding te geven inzake de zijnswijzen ("de manieren des wezens"). Want, zeggen zij, het zijn geen uitspraken die elkaar tegenspreken: van plaats veranderen én overal te zijn. Want deze uitdrukkingen dient men niet op dezelfde manier te verstaan, aangezien Christus' lichaam van plaats veranderd is volgens de natuurlijke en verheerlijkte manier, maar alomtegenwoordig is naar Zijn majesteit. Zo denken zij, dat ze heel fraai deze onze zeer vaste bewijsreden kunnen omstoten: Alles wat van plaats verandert, is niet overal; het lichaam van Christus is bij Zijn hemelvaart van plaats veranderd, dus: het is niet overal! Hun redenering waarbij zij een onderscheid invoeren — luidt als volgt: Al wat van plaats verandert, is niet overal, te weten op de manier waaróp het van plaats verandert; maar Christus is met Zijn lichaam op een natuurlijke en verheerlijkte wijze van plaats veranderd; en toch is Hij niet van plaats veranderd, maar is overal (aanwezig geweest), en is dat nog; naar Zijn majesteit is Hij (immers) aan Gods rechterhand, Die overal is. Maar ondanks dit bedrog komen zij er niet uit. Want zij doen onderling tegenstrijdige uitspraken, die niet samen kunnen gaan. Want om in een bepaalde zaak twee dingen (vast) te stellen die onderling niet kunnen samengaan maar met elkaar strijden, betekent zoveel als van één zaak onderling-strijdige en niet-samengaande uitspraken te doen. Want van dien aard zijn op dit punt hun verzinsels, want dat zijn hun uitspraken; en zoiets mag niet gebeuren, wanneer de verschillende "manieren" de tegenstrijdigheid der uitspraken moeten wegnemen. Want anders wordt hetzelfde weer herhaald en door zichzelf bevestigd. Zoals bij voorbeeld: de lucht is helder én niet helder, maar donker; of: deze bedelaar is arm, en niet arm maar rijk. Dit zijn tegenstrijdige uitspraken, die niet kunnen standhouden. Maar nu gaat u dat ontkennen en u beweert, dat die uitspraken niet met elkaar in strijd zijn, omdat volgens u de lucht op een verschillende manier helder en donker is, n.l. helder naar de manier van het licht, en donker volgens de manier van de duisternis. Zo ook, dat de bedelaar op een verschillende manier arm en rijk is, n.l. arm op de manier van de armoede, en rijk naar de manier van de rijkdom. Maar zo komt u er niet uit, of u moet toch met elkaar strijdende uitspraken doen. Want deze "manieren" zijn de uitspraken zelf, omdat u het door zichzelf onderscheidt; aangezien de manier van het licht en van de armoede niet anders is dan het licht en de armoede zelf; en omdat de manier der duisternis en van de rijkdom niet anders dan de duisternis en rijkdom zelf is. Maar dan is het de vraag, of de manier van armoede en rijkdom, en dat bij één bedelaar, beter kunnen zijn dan de armoede en rijkdom zelf.

Zo nu beweren zij, dat Christus' vlees alomtegenwoordig is naar Zijn majesteit, maar niet naar Zijn natuur en heerlijkheid. Als u ze nu vraagt, wát dan Zijn majesteit inhoudt, dan antwoorden zij, dat het Zijn alomtegenwoordigheid is; en op de vraag, wat de natuur en heerlijkheid betekent, dan antwoorden zij: de eindigheid van Zijn lichaam. Maar metterdaad beweren zij niets anders, dan dat het vlees alomtegenwoordig is naar de alomtegenwoordigheid, én niet alomtegenwoordig, maar eindig naar de eindigheid ervan. Evenwel bestaat dit verschil slechts in de woorden, maar niet in de strekking van de uitspraken. En daarom geven deze "manieren" ook onderling strijdige uitspraken, zo goed als de uitspraken dat zelf doen. En dus worden onze bewijzen door deze ijdele drogredenen niet ongedaan gemaakt. Het lijkt ons goed, om hier enkele woorden te lichten uit het protocol[1] van Maulbrunn,

[1] = getrouw verslag; proces-verbaal (v. Dale).

waarmee onze theologen de bedrieglijke alomtegenwoordigheid hebben weerlegd.

De woorden van Dr. Ursinus zijn als volgt: Wat deze twee hoofdstukken betreft, antwoorden wij in het kort aldus: "Ten eerste heeft de heer Doctor (Jacobus Andreae) gezegd, dat deze uitspraken: Christus' lichaam is overal én niet overal, geen tegenstrijdige uitspraken zijn, omdat ze op een verschillende manier verstaan worden, n.l. zo dat het lichaam van Christus niet alomtegenwoordig is naar de natuurlijke en verheerlijkte wijze, of naar de aard van het verheerlijkte lichaam; maar wél naar de wijze van Zijn majesteit.

Daarop antwoorden wij, dat de tegenstrijdigheid van deze uitspraken op die manier niet weggenomen wordt. Want deze twee zaken of deze verschillende "manieren", of hoe men ze noemen wil, strijden onderling zózeer, dat God niet wil dat ze in één lichaam of in enige zaak samen voorkomen. Want één en hetzelfde lichaam kan niet op één en dezelfde tijd zwak en nederig, en tevens met glorie en heerlijkheid bekleed zijn, d.w.z. Christus kan niet naar Zijn menselijke natuur op één tijd en in dezelfde zaak, Zijn majesteit en glorie gebruiken én Zich daarvan ontledigen. God wil niet, dat een zaak én er is én er niet is, of dat ze tegelijk wit en zwart is. Als men dit toegaf, zou daaruit volgen, dat Christus' lichaam tegelijk zichtbaar en onzichtbaar geweest is; en dat het op één tijd tegelijk in de moederschoot én in de kribbe in doeken gewonden was, en ook op deze plaatsen omschreven en niet-omschreven geweest is: tegelijk sterk en zwak, op één tijd vermoeid en niet-vermoeid, en op één manier dorst én geen dorst gehad heeft, geslapen én gewaakt heeft, van de ene plaats naar de andere gegaan én niet gegaan is, gekruisigd én niet gekruisigd, gestorven én niet gestorven, begraven en toch niet begraven geweest is, enz. Want deze en dergelijke dingen kan het natuurlijke lichaam lijden, en dit eiste Christus' vernedering. Maar de Majesteit lijdt niets, ja eist zelfs het tegendeel. En dan zou het kunnen gebeuren, dat deze Artikelen van ons christelijk en ongetwijfeld geloof op een natuurlijke wijze waar, maar volgens de Majesteit vals zouden zijn, d.w.z. ongedaan gemaakt zouden worden." Tot zover de woorden van Dr. Urzinus. En dit antwoord heeft zijn tegenpartij niet kunnen weerleggen.

Tegenwerping 2. De nederdaling ter hel en de hemelvaart zijn twee Artikelen, die tegenover elkaar gesteld worden. Zoals daarom het Artikel van de nederdaling ter hel niet verstaan wordt van een plaatselijke nederdaling, zelfs niet naar hun eigen opvatting, maar in beeldspraak de uiterste vernedering betekent, zo moet ook dit Artikel opgevat worden, n.l. niet van een plaatselijke opvaart naar de hemel, maar van de verhoging van Zijn mensheid tot de hoogste majesteit. Want tegengestelde dingen moeten op één en dezelfde wijze verstaan worden.

Antwoord. Dit zou waar zijn, als dat enerlei opvatten niet in strijd was met de Heilige Schrift en met de Geloofsartikelen. Evenwel komt hier het éénzelfde verstaan in strijd met de Heilige Schrift; want zij verklaart, dat de hemelvaart plaatselijk geweest is, en de nederdaling ter hel geestelijk. Ook eist de gelijkvormigheid des geloofs het, dat men het zo moet opvatten. Want als men de hemelvaart alleen zou verstaan van de heerlijkheid van Zijn mensheid, en ook van zulk een heerlijkheid, waardoor de mensheid geheel en al aan de Goddelijke natuur gelijk gemaakt zou worden, dan zou dit Artikel niet alleen gelijk zijn aan de twee andere, die handelen over de menswording en het zitten aan de rechterhand, maar dan zou dat ook tal van andere Artikelen, b.v. die van de waarheid van de menselijke natuur, van de waarachtige ontvangenis, van de geboorte, van het lijden, sterven en opstaan geheel en al omverstoten. Bovendien bestaat er geen echte tegenstelling tussen Zijn nederdaling en Zijn hemelvaart. Want de nederdaling ter hel is ongetwijfeld de allerlaagste trap van Zijn vernedering en wordt (als zodanig) gesteld tegen de allerhoogste (zaak), namelijk Zijn verhoging; maar dat is niet de hemelvaart, maar het zitten aan Gods rechterhand; reden, waarom de Schrift deze Artikelen als tegengestelde, beide op een figuurlijke wijze uitlegt.

Nog twee andere voorname ("principaale") bezwaren van de Ubiquitisten worden in de Catechismus genoemd. Daarom zullen wij de verklaring daarvan hierbij laten volgen, en daarna de andere hoofdpunten van de oorzaken en vruchten van Zijn hemelvaart behandelen.

Vraag 47: *Is Christus dan niet bij ons tot aan het eind der wereld, zoals Hij ons beloofd heeft? a)*

Antwoord: *Christus is waarachtig Mens en waarachtig God. Naar Zijn menselijke natuur is Hij niet meer op aarde b), maar naar Zijn Godheid, majesteit, genade en Geest wijkt Hij nimmermeer van ons c).*

a. Matth. 28:20.

b. Matth. 26:11, Joh. 16:28 en 17:11, Hand. 3:21.

c. Joh. 14:16v., en 16:13, Ef. 4:8.

Verklaring van Vraag 47.

Deze vraag is een tegenwerping van de Ubiquitisten voor de alomtegenwoordig-heid, die op de volgende wijze kan voorgesteld worden: Christus heeft beloofd, dat Hij bij ons zijn zal tot de voleinding der wereld, Matth. 28:20. Dus is Hij dan zo niet van ons gegaan, of Hij is met Zijn mensheid bij ons, ja overal (tegenwoordig).

Antwoord. Die conclusie volgt daar niet uit. Want Christus' belofte spreekt van de alomtegenwoordigheid van Zijn Persoon, of schrijft aan de gehele Persoon toe, wat alleen maar aan de éne natuur, n.l. de Godheid, eigen is. Want naar Zijn Godheid is Christus nooit van ons vertrokken. En hetgeen door de mededeling der eigenschappen aan Christus' Persoon toegeschreven wordt, dat wordt zeer ten onrechte alleen op Zijn menselijke natuur betrokken. Want dan zou men ook als volgt kunnen concluderen: Christus heeft gezegd: Mij hebt gij niet altijd, Matth. 26:11, Ik verlaat de wereld, Joh. 16:28, enz.; dus is Christus in het gehéél niet meer bij ons. Of, waar Hij zegt: Eer Abraham was, ben Ik, Joh. 8:58 ...,: Dan is dus de menselijke natuur er vóór Abraham geweest. Of wanneer Christus tot de discipelen zegt, Joh. 11:15: (Lazarus is gestorven) "En Ik ben blijde om uwentwil, dat Ik daar niet geweest ben," dan volgt daar niet uit, dat Christus ook naar Zijn Goddelijke natuur afwezig was. Want in beide (laatste teksten) wordt er gesproken over de Persoon van Christus, zoals Hij bestaat uit twee naturen, en wel zó dat aan de ganse Persoon wordt toegeschreven, hetgeen slechts tot de ene natuur behoort.

Want aangezien Hij bestaat uit twee naturen, staat het ook vast, dat Hij alle echte eigenschappen van die beide bezit, welke eigenschappen echter onderling verschillen. Vandaar dat van dezelfde éne Christus verschillende dingen gezegd (kunnen) worden vanwege deze onderscheiden eigenschappen van Zijn beide naturen. Want zoals men wel eens zegt van een mens, dat hij lichamelijk en onlichamelijk, sterfelijk en onsterfelijk, in het graf en in de hemel is — wanneer men het ene n.l. bedoelt naar het lichaam en het andere naar de ziel — zo spreekt men ook zeer terecht van één en dezelfde Christus, dat Hij in de hemel is en daar blijven zal tot de Jongste dag, echter zo dat Hij evenwel ook op de aarde is, en daar blijven zal tot het einde der wereld; namelijk, als men het eerste verstaat van Zijn menselijke, en het tweede van Zijn Goddelijke natuur, majesteit, genade en Geest, waarmee Hij nimmer van de Zijnen wijkt. (Lansbergen).

En op deze wijze verklaart ook Augustinus deze tekst, Tract. in Joh. 50: "Naar Zijn majesteit, naar Zijn voorzienigheid, naar Zijn onuitsprekelijke genade wordt van Hem vervuld, hetgeen

van Hem gezegd is: Ziet, Ik ben met u tot de voleinding der wereld. Maar naar Zijn vlees, hetgeen het Woord aangenomen heeft en waarnaar Hij uit de maagd geboren, door de Joden gevangen, aan het kruis genageld, van het kruis afgenomen, in doeken gewonden, in het graf gelegd en in de opstanding geopenbaard is, zult gij Mij niet altijd bij u hebben. Waarom niet? Omdat Hij naar de aanwezigheid van Zijn lichaam veertig dagen lang met Zijn discipelen omgegaan heeft en Hij daarna, terwijl zij Hem geleidden, opgevaren is ten hemel, terwijl zij het zagen, maar zij zijn Hem daarbij niet gevolgd en Hij is daarom hier niet meer (op aarde). Want thans zit Hij aan de rechterhand des Vaders; en hier is Hij nog, omdat Hij met de tegenwoordigheid van Zijn majesteit niet is weggegaan Overigens hebben wij Christus steeds bij ons naar de tegenwoordigheid van Zijn majesteit. En wat de tegenwoordigheid van Zijn lichaam betreft werd tot de discipelen gezegd: “Mij hebt gij niet altijd." Want de Kerk heeft slechts een korte tijd de aanwezigheid van Zijn vlees gehad. Maar nu bezit zij die door het geloof, en ziet zij die niet (meer) met de lichamelijke ogen. Want de menselijke natuur heeft haar eigenschappen, die nooit afgelegd worden, zoals die zijn, n.l. op een en dezelfde tijd op slechts één plaats verkeren; eindig en omschreven, zicht- en tastbaar. Als iemand deze eigenschappen aan het lichaam wilde ontnemen, dan zou dat in geen geval een echt lichaam kunnen heten."

Uit deze woorden blijkt, dat de eigenschappen van de naturen bij Christus onderscheiden dienen te worden; een zaak, die Paulus ook doet, als hij schrijft, Rom. 1:3v., dat Christus is "uit den zade Davids naar het vlees; Die krachtiglijk bewezen is te zijn de Zone Gods naar den Geest der heiligmaking, uit de opstanding der doden", en in 2 Kor. 13:4: "Hoewel Hij gekruist is door zwakheid, zo leeft Hij nochtans door de kracht Gods", en Petrus zegt in 1 Petrus 3:18: "Die wel is gedood in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest." Daarom dwalen die lieden ten zeerste, die deze eigenschappen verwarren, want dan vermengen zij Christus' naturen ook en vervallen zo tot de ketterij van Eutyches.

Christus is dus bij ons

1. door Zijn Geest en Godheid;
2. door ons geloof en vertrouwen, waarmee wij op Hem zien;
3. door de onderlinge liefde, waardoor Hij ons en wij Hem liefhebben, zodat Hij ons nooit meer vergeet;
4. ook door de vereniging van onze natuur met Zijn menselijke (natuur), want dezelfde Geest is in Hem en in ons, Die ons met Hem verenigt;
5. door de hoop op de voleindiging, d.w.z. omdat wij stellig vertrouwen, dat wij eenmaal bij Hem zullen komen.

Vraag 48: *Maar indien de mensheid niet overal is, waar de Godheid is, worden dan de twee naturen in Christus niet van elkaar gescheiden?*

Antwoord: *Ganselijk niet. Want aangezien de Godheid onbegrijpelijk*[1] *en alomtegenwoordig is a), zo moet (daaruit) volgen, dat Zij wel buiten Haar aangenomen mensheid is b), en nochtans*[2] *persoonlijk niet haar verenigd blijft c).*

a. Ps. 139:7v., Jes. 66:1, Jer. 23:23v., Hand. 17:27v.

b. Matth. 28:6v., Joh. 11:14v. en 16:28.

[1] = door niets kan ingesloten worden (M. van Grieken).

[2] Hier kan tussen staan: "niettemin ook in haar is en....."

c. Joh. 3:13 en 6:62, Ef. 4:9v., Kol. 2:9.

Verklaring van Vraag 48.

Dit is de tweede en voornaamste tegenwerping van de *Ubiquitisten,* ontleend aan de personele vereniging van de twee naturen van Christus, welke — naar zij denken — uiteengescheurd wordt, als Zijn mensheid niet, evenals Zijn Godheid, alomtegenwoordig is; en dat kan op deze manier omschreven worden: Aangezien de twee naturen in Christus persoonlijk verenigd zijn, is het nodig dat ook de menselijke natuur overal is, gelijk de Goddelijke; want anders zou de vereniging verbroken worden, aangezien twee naturen, waarvan de één niet is waar de ander is, niet persoonlijk verenigd kunnen zijn.

Antwoord. Twee naturen, waarvan de één niet is waar de andere is, die kunnen persoonlijk niet verenigd zijn, wanneer deze twee naturen gelijk zijn, beide eindig of oneindig zijn; maar zeer wél, als de ene natuur eindig, en de andere oneindig is. Want een eindige natuur kan niet overal zijn, zoals een oneindige (natuur), welke geheel oneindig zijn kan en tevens ook geheel buiten die eindige natuur kan zijn, en dat is met de Persoon van Christus het geval. Want in Hem zijn twee ongelijke naturen verenigd, een eindige en een oneindige, een geschapene en een ongeschapene, een menselijke en een Goddelijke. Zoals daarom de menselijke natuur niet oneindig is, noch veranderd wordt in een Goddelijke (natuur), maar eindig blijft, en haar eigen plaats en afmeting heeft, zo wordt zij toch niet van de Goddelijke natuur gescheiden (want zij is nergens zonder de Goddelijke natuur), en ook wordt de Goddelijke niet van de menselijke natuur gescheiden, welke geheel en altijd Dezelfde blijft en alomtegenwoordig is; en daarom blijft ze ook overal lichamelijk, Kol. 2:9, d.w.z. persoonlijk verenigd met haar mensheid, hoewel Zij tegelijk ook buiten die mensheid overal is, volgens een uitspraak van Nazianzenus: "Het Woord is Zijn tempel, en overal maar op een bijzondere wijze in Zijn tempel."

Dit laat zich door enkele voorbeelden verduidelijken, voor zover en naar hetgeen men dat beeld bij deze gewichtige bespreking geschikt gebruiken kan Het licht der zon is zeer vast verenigd met het lichaam der zon, zonder dat het daarvan afgescheiden kan worden. Maar daaruit volgt niet, dat het lichaam der zon zich even wijd uitstrekt als de glans en het licht der zon; en al geschiedt dit niet, dat n.l. het lichaam der zon en het licht of de glans ervan zich even wijd uitstrekken, dan wordt daarmee dat licht nog niet van het lichaam der zon gescheiden. Evenmin wordt een eiland van de zee, of het hoofd van de voeten gescheiden, hoewel het eiland en de voeten niet overal zijn, waar de zee en waar het hoofd is. Als dit nu geldt van dingen die eindig en van een zelfde natuur zijn, veel meer kan het dan gelden bij dingen, die van verschillende natuur en toch persoonlijk verenigd zijn, ja zo nauw "dat er geen beeld gevonden kan worden, om zulk een vereniging uit te drukken.

Aanhoudend bezwaar 1. En toch worden de naturen gescheiden, waar de mensheid niet is — hoewel de vereniging blijft, waar de mensheid en Godheid tesamen zijn.

Antwoord: Nergens heeft er een scheiding plaats, aangezien dezelfde Godheid zowel geheel binnen als buiten de menselijke natuur is. Want men moet niet verzinnen, dat het ene deel der Godheid in het vlees is, en het andere erbuiten, aangezien de Godheid ganselijk niet gedeeld kan worden, omdat Zij geheel is, en steeds dezelfde blijft, waar Zij ook is, zowel in als buiten Haar (aangenomen) vlees. En het gaat totaal niet op, als men beweren wil, dat het Woord oneindig en alomtegenwoordig is, en dat het toch nergens anders is dan in Zijn vlees.

Aanhoudend bezwaar 2. Christus' menselijke natuur is aan de Goddelijke gelijk gemaakt. Want anders zou er geen verschil bestaan tussen Christus en Petrus, want in hen beiden woont de gehele Godheid. Daarom is ook de menselijke natuur overal, waar de Goddelijke is.

Antwoord. Wij ontkennen het, dat Christus' menselijke natuur gelijk gemaakt is aan Zijn Goddelijke; en toch blijft er een verschil tussen Christus en de heiligen (=kinderen Gods). Want hoewel de Godheid ook in de heiligen woont, is er toch een groot verschil tussen de personele inwoning van het Woord in Zijn aangenomen vlees én de inwoning der genade of der bekrachtiging in Petrus en in andere heiligen, zoals elders uiteengezet is. En wij dienen een zodanig onderscheid te maken tussen Christus en de heiligen, dat het verschil van Christus' twee naturen niet opgeheven wordt. Maar wanneer men de menselijke natuur aan de Goddelijke gelijk maakt, dan wordt het onderscheid der naturen weggenomen, en dan worden ze noodwendig tot één gemaakt, volgens de stelregel van Damascenus: "Alle dingen die een zelfde werking hebben, hebben ook één natuur en wezen." Deze moeilijkheid laat zich niet oplossen door de verzonnen onderscheiding van de zijnswijzen ("manieren"), n.l. dat de Godheid van Zichzelf en wegens Haar natuur overal is, en de mensheid door de genade der vereniging; want dan blijft het toch staan, dat de mensheid dank zij de genade is, hetgeen de Godheid van nature is, en dat dus ook de mensheid een verzonnen Godheid is.

Aanhoudend bezwaar 3. Het verschil tussen Christus en de heiligen bestaat of in het wezen óf in de eigenschappen en gaven. Maar daar het niet in het wezen te vinden is, bestaat het dus in de eigenschappen en gaven. *Antwoord.* Er is nog een ánder verschil tussen Christus en de heiligen, behalve in wezen en gaven, n.l.: de verborgen en personele vereniging van de twee naturen in Christus, die in Petrus en in de heiligen niet te vin*den* is. Want alleen in Christus woont al de volheid der Godheid lichamelijk. zodat deze Mens waarachtig en metterdaad God, en God Mens is; en dat kan van Petrus, Paulus en andere heiligen niet gezegd worden. Want al woont God in hen naar het Wezen, toch niet lichamelijk, d.w.z. persoonlijk, zoals in Christus, maar door het geloof, Ef. 3:17.

Aanhoudend bezwaar 4. Aan de Mens Christus is een Naam gegeven boven alle naam, dat is: de Naam van God, Fit 2:9. Daarom is de mensheid aan de Godheid gelijk gemaakt, zodat deze ook God is.

Antwoord. Hem is gegeven een Naam boven alle namen, zoals Hem ook de Godheid gegeven is, n.l. door vereniging, maar niet door gelijkmaking van de (twee) naturen. Want zoals Hem de Godheid gegeven is, zo zijn Hem ook de eigenschappen der Godheid meegedeeld. Echter, de Godheid is Hem niet zó gegeven, dat de mensheid de Godheid is, maar dat de Mens God is; anders zou er geen vereniging, maar een vermenging der naturen hebben plaats gevonden. Daarom zijn dan ook alle eigenschappen der Godheid, zoals eeuwigheid, oneindigheid, almacht, alwetendheid, alomtegenwoordigheid enz. aan de menselijke natuur gegeven; maar niet zó, dat de mensheid zélf eeuwig, oneindig en almachtig werd, maar zo, dat de mens Christus eeuwig, oneindig enz. is. Want de vereniging brengt mee, dat de eigenschappen niet aan de naturen, maar aan de Persoon eigen zijn. (Vgl. N.G.B., art. 19).

Tenslotte dienen de eenvoudigen drie vergiftigde kruiden op te merken, zoals die groeien in de tuin van de Ubiquitisten.

1e. Dat zij met die oude ketter Nestorius de naturen van Christus vanéén scheuren, wanneer zij in plaats van een vereniging een vergelijking stellen, of althans een werking van de ene natuur door de andere. Want twee dingen, twee geesten, twee naturen kunnen aan elkaar gelijk gemaakt worden en elkaar onderling bewerken, ook zonder een personele vereniging.

2e. Met Eutyches vermengen zij de naturen, wanneer zij die aan elkaar gelijk maken

3e. Zij ontnemen ons de bewijsredenen en wapenen, waarmee wij strijden moeten tegen de Arianen en Sabellianen; wanneer zij n.l. alle teksten, die de Godheid van Christus bevestigen, krachteloos maken, door ze te betrekken op de gelijkmaking van de menselijke aan de Goddelijke natuur. Want hun kan niet die laatste uitvlucht baten, die zij aanwenden om deze

ongerijmdheid te camoufleren, nl. dat de Goddelijke eigenschappen wel allereerst en voornamelijk, en van nature, aan de Godheid toekomen, maar daarna ook aan de mensheid door de mededeling der genade. Want 1e, kunnen zij niet ontkennen dat zij vele plaatsen uit de Heilige Schrift, door de kerkvaders aangevoerd om de Godheid van Christus te bewijzen, en daaronder vooral Fil. 2, van de (door hèn) verzonnen majesteit der mensheid uitleggen; 2e. blijft het naar hun opvatting steeds (vast)staan, dat de mens Christus een gemaakte God is; en dat wilden vroeger ook de Samosatenen en de Arianen beweren.

3. ***Waarom Christus ten hemel gevaren is, en over de vruchten ervan.***

Vraag 49: Wat *nut* ons de hemelvaart van Christus?

Antwoord: Ten eerste, dat Hij in de hemel voor het aangezicht Zijns Vaders onze Voorspreker is a). Ten andere, dat wij ons vlees in de hemel tot een zeker pand hebben, dat Hij, als het Hoofd, ons, zijn lidmaten, ook tot Zich nemen zal b). Ten derde, dat Hij ons Zijn Geest tot een tegenpand zendt c), door Wiens kracht wij zoeken hetgeen Boven is, waar Christus is, zittende aan Gods rechterhand, en niet hetgeen op de aarde is d).

a. Rom. 8:34, 1 Joh. 2:1, Hebr. 7:25 en 9:24.
b. Joh. 14:2v. en 20:17, Ef. 2 6.
c. Joh. 14:16v. en 16:7, Hand. 2:1-3, 2 Kor. 1:22 en 5:5.
d. Kol. 3 1 v., Fil. 3:14 en 20, 2 Kor. 5:16v.

Verklaring van Vraag 49.

(Bastingius) Nu de historie van Christus' hemelvaart verklaard is, en enkele teksten uit de Schrift, die onderling schenen te strijden, in overeenstemming gebracht en de tegenwerpingen van de tegensprekers in het kort beantwoord zijn, volgen nu de oorzaken en nuttigheden, die hier meest van éénzelfde aard zijn, zoals ook bij de opstanding al is aangetoond. Zo is dus Christus opgevaren ten dele om Zichzelf, ten dele om ons; n.l. opdat de vruchten, waarom Hij opgevaren is, ons ten nutte zouden komen).

1. Hij is opgevaren *om Zichzelf*, d.w.z. om de eer van Hemzelf en van Zijn Vader; gelijk Hij bidt in Joh. 17:1: "Vader, verheerlijk Uw Zoon, opdat ook Uw Zoon U verheerlijke."

Want Hij moest een hemels en geen aards Koninkrijk hebben. Daarom had Hij ten hemel op te varen, en niet in de wereld te blijven, Ef. 4:10: "Die nedergedaald is, is Dezelfde ook Die opgevaren is verre boven al de hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zoude"; Fil. 2:9 en 11: "Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven allen naam is; en alle tong zoude belijden dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders." Bovendien betaamde het de heerlijkheid van het Hoofd, dat Het in plaats en uitnemendheid der gaven boven alle leden zou uitblinken; en dat kon op aarde niet geschieden.

2. Hij is opgevaren *om onzentwil.*

Allereerst, opdat Hij — verheerlijkt zijnde — voor ons in de hemel bij de Vader bidden zou, Rom. 8:34: "Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt." Maar deze voorbidding van Christus dient men niet kinderlijk of menselijk te verstaan, als ware het een ootmoedig bidden tegenover een wrede en onverbiddelijke Vader, zoals de (kunst)schilders en de

Roomsen verzinnen; maar van de eeuwige kracht en waardigheid van Christus' offerande, eenmaal geschied; en van Zijn standvastige goedwilligheid, dat de Vader alle gelovigen om deze offerande in genade aanneemt; en tenslotte van des Vaders toestemming, daar Hij de wil van de Zoon goedkeurde en Zijn voldoening voor onze zonden ontving, en door en om de Zoon ons weer in genade aannam. Dus is Christus' voorbidding niets anders, dan een voortdurend verschijnen van de verheerlijkte Middelaar voor het aangezicht van God de Vader, waar Hij Zijn lichaam vertoont, dat in de dood overgeleverd werd, waar Hij tevens op de waardij van Zijn offer wijst; en daarbij begeert Hij standvastig, dat de Vader Zijn genoegdoening aanneemt en alle uitverkorenen door en om Hem rechtvaardig maken zal en verheerlijken. Zo verklaart ons de Apostel de voorbidding, Hebr. 9:24: Christus is ingegaan "in den hemel zelf, om nu te verschijnen voor het aangezicht Gods voor ons", en Johannes: "Wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige; en Hij is een Verzoening voor onze zonden", 1 Joh. 2:1v. Dus het feit, dat wij Hem tot Voorbidder hebben in de hemel bij de Vader, is de eerste vrucht, die ons van Zijn hemelvaart ten nutte komt.

Tegenwerping. Christus is ook al onze Voorbidder geweest vóór de hemelvaart. Dus is dit geen vrucht van Zijn hemelvaart.

Antwoord. Hij was al wel onze Voorbidder ook op aarde, maar die voorbidding hing af van deze, die in de hemel geschieden zou. Want daarom was zij al krachtig op aarde, omdat er nog een andere in de hemel op volgen zou, en omdat de Messias, na de volbrenging van de offerande, tot de hoogste heerlijkheid verheven zou worden en in eeuwigheid voor God in het hemelse "Heilige der heiligen" verschijnen zou. Bovendien is Hij al wel op aarde een Voorbidder geweest, maar toch niet zoals Hij dat nu in de hemel is. Want tevoren bad Hij voor ons uit kracht van Zijn offer, dat Hij nog brengen moest, maar nu bidt Hij voor ons uit kracht van datzelfde offer, dat nu gebracht is; en de Vader vergeeft ons onze zonden en schenkt ons de Heilige Geest, enz. óm deze, nu volbrachte offerande. Want de Vader wil, dat de offerande die Zijn Zoon eenmaal gebracht heeft, steeds krachtig zijn zal in eeuwigheid, en Hij eist geen ander offer. Want dit éne is volkomen geweest, en de kracht daarvan wordt door de voorbidding van de Zoon tot in eeuwigheid behouden, Hebr. 10:14: "Want met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen die geheiligd worden." Het feit, dat Christus nu niet langer offert, is geen bewijs dat Zijn offerande onvolkomen is, maar veeleer bewijst dat, dat ze op het hoogst volmaakt is. Want wanneer Hij dikwijls offerde, dan zou Hij geen voortreffelijker priesterschap hebben dan het priesterschap der Levieten geweest is; en dit zou een teken zijn, dat Hij met één offerande niet zou hebben kunnen volmaken degenen die tot God gaan. Maar Hij heeft ze met één offerande volmaakt, zoals de Apostel zegt, Hebr. 10:12 en 14. Dus bedient Hij dan nu ook nog Zijn priesterlijke ambt, niet door vaak te offeren en te verdienen, maar door ons de gerechtigheid en het leven, dat Hij eenmaal door de eeuwige en oneindige kracht en waardij van Zijn offerande verdiend heeft, toe te eigenen; hetgeen veel meer betekent, dan wanneer Hij de offerande vaak herhaalde.

Ten tweede: Opdat Hij ons de hemel openen, en ons daar een plaats bereiden zou, Joh. 14:2: "In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen", d.w.z. plaatsen, om eeuwig te blijven. Want Christus spreekt daar over voortdurend blijven: "Ik ga henen om u plaats te bereiden." Want de Vader heeft besloten om ons alles te geven dóór Zijn Zoon, de Middelaar, in Wie Hij alle schatten gelegd heeft. Maar hoe zou ons de Middelaar het hemelse Koninkrijk hebben kunnen geven, als Hij dat Zelf niet eerst had ingenomen? Daarom is Christus Zelf eerst binnengegaan, opdat Hij het ons zou deelachtig maken. Zo is dus Christus' hemelvaart niet maar een voorbeeld, maar ook een oorzaak van onze hemelvaart. En dit is dan ook de tweede vrucht van Zijn hemelvaart: Dat wij nu ons vlees in de hemel hebben, en daardoor — als door een zeker pand — bevestigd worden, dat wij ook daarheen zullen opvaren, waar ons Hoofd is, volgens de belofte van de Zaligmaker, Joh. 14:3: Ik zal u tot Mij nemen, en id. 17:24: "Ik

wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt."

(Lansbergen) Wij waren eertijds vanwege de zonde ballingen buiten het Koninkrijk der hemelen; waarvan vroeger een voorbeeld was: de verdrijving van onze eerste voorouders uit het paradijs, én het Heilige der heiligen, dat gesloten was, waai alleen de hogepriester eenmaal per jaar kon binnengaan. Maar nu Christus de hemel is ingegaan, heeft Hij ons de deuren daarvan geopend, zodat wij nu burgers zijn van dat Koninkrijk. En de bevestiging van die weldaad hebben de gelovigen in het vlees van Christus, omdat Hij in de hemel is als een zeker pand, dat Hij, als het Hoofd, ook ons, Zijn leden, tot Zich nemen zal. Want dit vereist de gemeenschap, die wij met Hem hebben, waaraan de Apostel in Ef. 2:6 een bewijsreden ontleent en leert, dat wij nu met Christus in de hemel gezet zijn. Daarom zegt Tertullianus zeer juist: "Weest maar gerust, vlees en bloed! want u bent in het gebruik van de hemel en van het rijk Gods in Christus; laten zij dan maar Christus de hemel ontzeggen en Hem daarvan beroven, die u buiten de hemel willen sluiten!").

Tegenwerping. Henoch en Elia zijn al ten hemel gevaren vóór Christus' hemelvaart. Dus is Christus' hemelvaart niet de oorzaak van de onze.

Antwoord. Zij voeren ten hemel dank zij de kracht van Christus' hemelvaart, die nog geschieden moest, Joh. 3:13: "Niemand is opgevaren in den hemel, dan Die uit den hemel neergekomen is", d.w.z. niemand heeft enige toegang in de hemel bij God en tot de hemelse heerlijkheid dan alleen dank zij de kracht en genade van Christus; zoals Hij Zelf ook spreekt, in Joh. 14:6: "Niemand komt tot den Vader dan door Mij." Zoals daarom vroeger alle gelovigen de vergeving der zonden en de Heilige Geest ontvangen hebben, zo zijn ook Henoch en Elia ten hemel gevaren door de kracht van Christus' hemelvaart, die nog geschieden moest. Want "Christus is gisteren en heden Dezelfde, en in der eeuwigheid", Hebr. 13:8.

Ten derde: Opdat Hij Zijn Heilige Geest tot een tegenpand van de hemel zou zenden om alles met Zijn gaven te vervullen, de Gemeente te verzamelen, te regeren en te beschermen tot het eind der wereld, Joh. 16:7: "Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen", Hand. 2:33: "Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort dat gij nu ziet en hoort."

Tegenwerping. Hij heeft ook al vóór de Hemelvaart aan de discipelen de Heilige Geest gegeven, Joh. 20 22: "Hij blies op hen en zeide tot hen: Ontvangt den Heiligen Geest."

Antwoord. Hij had de Heilige Geest wel tevoren al gegeven, maar niet in zo grote overvloed als op Pinksteren. Bovendien heeft Hij hun de Heilige Geest gegeven ter wille van Zijn hemelvaart, die nog plaats moest hebben; waarvoor God, in Zijn bijzondere raad, de overvloedige uitstorting van de Heilige Geest bewaard had, volgens Joëls profetie, in Joël 2:28: "In die dagen zal Ik uitstorten van Mijnen Geest op alle vlees." Want Hij had besloten, dat Hij Zijn gemeente met Zijn Geest vervullen zou dóór de verheerlijking van de Messias, opdat deze overvloedige zending van de Heilige Geest op de Pinksterdag een niet gering onderdeel zou vormen van de heerlijkheid van Christus, Die nu verhoogd was, Joh. 7:39: "De Heilige Geest", d.w.z. de wonderlijke en overvloedige uitstorting van de Heilige Geest, "was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was."

(Lansbergen) Maar ná de Hemelvaart van Christus worden de gaven van de Heilige Geest nu aan meer mensen, en aan een ieder van hen overvloediger gegeven; en de krachtige werking wordt nu ruimer meegedeeld. Het doel van die zending des Geestes is tweeledig: 1e. Opdat Hij ons als een tegenpand is, d.w.z. dat ons vlees, dat Christus hier op aarde aannam, nu in de hemel opgenomen is, en zulks, om ons het erfdeel te verzegelen, dat wij op Zijn tijd van God

uit genade ontvangen zullen. Daarom noemt de Apostel in Ef. 1:14; 2 Kor. 1:22 en id. 5:5 die Geest het onderpand van ons erfdeel, totdat wij in vrijheid gesteld worden. 2e. Opdat wij door de kracht van die Geest opgewekt zouden worden om te zoeken, niet hetgeen hier op aarde, maar hetgeen Boven in de hemel is. Want daar is onze schat, daar zijn onze goederen, omdat Christus daarheen is opgevaren, opdat Hij de goederen, die daar tevoren al waren, tot de onze zou maken Deze reden gebruikt de Apostel ook in Kol. 3:1v.

Als andere vruchten van Christus' hemelvaart zijn nog te noemen:

Ten vierde: Christus' hemelvaart is een getuigenis, dat ons die geloven, de zonden volkomen vergeven zijn. Want als Hij de straf voor onze zonden niet volkomen geleden had, zou Hij niet hebben kunnen ingaan in de hemel, die de troon van God is. Want waar nog zonden zijn, daar is ook de dood, Joh. 16:8 en 10: De Geest zal de wereld overtuigen van gerechtigheid, omdat Christus tot Zijn Vader heengaat.

Ten vijfde: De hemelvaart van Christus is een getuigenis, dat Christus de dood, de zonde en de duivel werkelijk overwonnen heeft.

Ten zesde: Ook getuigt ze ervan, dat wij nooit meer zonder troost zullen zijn. Want daarom is Hij ten hemel gevaren, om ons Zijn Geest te zenden, Joh. 16:7: "Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik henenga, zo zal Ik Hem tot u zenden", Ps. 68:19 en Ef. 4:8: "Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en heeft den mensen gaven gegeven."

Ten zevende: Christus' hemelvaart spreekt er ook van, dat Hij ons altijd beschermen zal; want wij weten, dat ons Hoofd verheerlijkt is en gesteld boven alle machten en overheden).

Christus' hemelvaart en de onze komen *overeen:*

1e. in de plaats, waarheen Christus opvoer, en wij ook opvaren zullen, Joh. 14:2v. en id. 17:24; want wij zullen naar dezelfde plaats, n.l. naar de hemel of het huis des Vaders opvaren.

2e. Wij zullen tot eenzelfde doel ten hemel varen, n.l. om dezelfde hemelse glorie te genieten; zoals Hij Zelf zegt in Joh. 17:24: "Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijne heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt", en Openb. 3:21: "Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon, gelijk als Ik overwonnen heb en ben gezeten met Mijnen Vader in Zijnen troon."

En zij *verschillen:*

1e. in de oorzaak, waardoor de hemelvaart bewerkt wordt. Want Christus voer ten hemel uit éigen Goddelijke macht, maar wij varen ten hemel door de macht van een Ander, n.l. van Christus, Joh. 3:13: "Niemand is ten hemel gevaren (n.l. door Zijn eigen macht) dan de Zoon des mensen", Joh. 20:17: "Ik vare op tot Mijnen Vader en uwen Vader", Joh. 14:3: "Ik zal u tot Mij nemen."

2e. In het eigenlijke doel. Want Christus voer ten hemel, opdat Hij daar als het Hoofd van de gemeente een heerlijkheid genieten zou, die het Hoofd betaamt. Maar wij, opdat wij als Zijn leden, daar ook genieten zouden een heerlijkheid die de leden betaamt. Hij, opdat Hij zou zitten aan Gods rechterhand in Zijn troon; wij, opdat wij zouden zitten in Zijn troon, om daar

wel een gelijke heerlijkheid te genieten, maar met inachtneming van de proportie cd overeenkomst die er tussen het Hoofd en de leden zijn moet.

3e. In de vruchten. Want onze hemelvaart is een vrucht van Christus' hemelvaart, maar Christus' hemelvaart is geen vrucht van die van ons.

4e. In de wijze waarop. Want Christus is wel geheel opgevaren, maar niet alles wat Christus is. Want Hij is geheel ten hemel gevaren, als God en Mens, maar alleen naar die natuur, die heeft kunnen opvaren en van plaats veranderen, d.w.z. naar Zijn menselijke natuur, en naar Zijn Godheid, Die oneindig is, en daarom niet van plaats verandert noch ooit de hemel of de aarde verlaat. Maar wij zullen, geheel en al zoals wij zijn, ten hemel varen, omdat wij alleen een eindige natuur hebben.

Wat betekent het nu: te geloven in Christus, Die opgevaren is ten hemel?

Antwoord. Het betekent: Geloven

1e. dat Christus werkelijk en zichtbaar van deze wereld ten hemel opgevaren is, en dat Hij nu daar is en daar aangeroepen wil worden aan 's Vaders rechterhand, totdat Hij vandaar wederkomen zal, om te oordelen de levenden en de doden.

2e. Dat Hij ook om onzentwil ten hemel gevaren is, en dat Hij daar nu voor Gods aangezicht verschijnt en voor ons bidt, ons de Heilige Geest zendt, en dat Hij ons ook ten laatste uit de doden opwekken en tot Zich, in de hemelse heerlijkheid nemen zal.

ZONDAG 19

Het zitten van Christus aan Gods rechterhand, en Zijn wederkomst ten oordeel.

Dat de Heere Christus van de doden opgestaan, met Zijn menselijke natuur hier op aarde niet gebleven, maar lichamelijk, zichtbaar en plaatselijk ten hemel gevaren is, dit alles werd ons in de voorafgaande Zondagsafdeling geleerd. De nu volgende Artikelen wijzen verder aan: 1e. Wat Christus nu in de hemel tot onze zaligheid verricht; hetgeen geleerd wordt in het Artikel, dat Hij aldaar zit aan de rechterhand van God, de almachtige Vader; en 2e. Het feit dat, en de reden waarom, Hij eenmaal uit de hemel wederkomen zal. Dit wordt tot uitdrukking gebracht in het Artikel, dat Hij vandaar wederkomen zal om te oordelen de levenden en de doden. Deze beide Artikelen worden in deze Zondag verklaard; het eerste in de Vragen 50 en 51, en het tweede in Vraag 52.

Vraag 50: Waarom wordt daarbij gezet: *Zittende ter rechterhand Gods?*

Antwoord: *Dat Christus daarom ten hemel gevaren is, opdat Hij Zichzelf daar bewijze als het Hoofd van Zijn christelijke Kerk a), door Wie de Vader alle dingen regeert b).*

a. Ef. 1:20-23 en id. 5:23, Kol. 1:18.

b. Matth. 26:18, Joh. 5:22v., 1 Kor. 15:27.

Verklaring van Christus' zitten aan Gods rechterhand.

Nu volgt de derde en hoogste trap van Christus' verheerlijking, n.l. het zitten aan de rechterhand des Vaders; waardoor die volmaakte heerlijkheid aangeduid wordt, welke Christus na Zijn hemelvaart in de hemel verkregen heeft. Dit artikel is van de vorige in de volgende opzichten onderscheiden:

1e. Dat in dit Artikel het doel van de hemelvaart verklaard wordt. Want Hij voer niet alleen ten hemel, opdat Hij daar zijn zou om de gelukzaligheid te genieten, maar ook opdat Hij daar zou zitten aan Gods rechterhand. 2e. Dat wel de hemelvaart aan de heiligen toekomt, maar niet het zitten aan de rechterhand. Want de Engelen varen ten hemel, en wij zullen ook opvaren, maar noch zij noch wij zullen zitten aan de rechterhand van God. "En tot welken der engelen heeft Hij ooit gezegd: Zit aan Mijne rechterhand?" Hebr. 1:13.

Ook daarin, dat de hemelvaart slechts eenmaal geschiedde, maar het zitten aan de rechterhand duurt eeuwig.

(Lansbergen: Van dit zitten van Christus aan Gods rechterhand werd als volgt voorzegd, in Ps. 110:1: "De HEERE heeft tot mijnen Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uwe vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten"; welke profetie Christus in het Evangelie op Zichzelf toepast, Matth. 22:42; vgl. ook Petrus, in Hand. 2:34. Daarom wordt zeer terecht in de Catechismus de vraag gesteld, waarom na Christus' hemelvaart terstond aan de orde komt: Zijn zitten aan de rechterhand van God, de almachtige Vader. Want uit diverse Schriftplaatsen blijkt, dat deze twee Artikelen bij elkaar gevoegd zijn, Mark. 16:19: "De Heere dan nadat Hij tot hen gesproken had, is opgenomen in den hemel en is gezeten aan de rechterhand Gods", Hand. 2:34: "Want David is niet opgevaren in de hemelen; maar hij zegt: De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere: Zit aan Mijne rechterhand." In Antwoord 50 wordt eerst de reden aangegeven, waaróm na Christus' hemelvaart Zijn zitten aan Gods rechterhand gesteld wordt. Daarna wordt uiteengezet, wat zulks betekent.

Wij zullen tot nader verklaring deze vier belangrijkste kwesties bespreken.

1e. Wat Gods rechterhand in de Heilige Schrift betekent.

2e. Wat het zeggen wil, te zitten aan Gods rechterhand.

3e. Of Christus ook steeds daar gezeten heeft.

4e. Welke de vruchten zijn van Christus' zitten aan de rechterhand des Vaders.

1. ***Wat Gods rechterhand in de Heilige Schrift betekent.***

Aan God wordt niet in eigenlijke, letterlijke zin, maar bij wijze van een gelijkenis, aan de mensen ontleend, — evenals ook andere menselijke ledematen — een rechterhand toegeschreven. Want God is onlichamelijk, en daarom kan Hij dus geen rechter- of linkerhand hebben. Het feit dát men Hem menselijke leden toekent, vloeit voort uit de gelijke werkingen, die de mensen door het werk of de kracht van hun leden verrichten en betonen. Zo wordt dus Gods rechterhand in de Heilige Schrift op twee manieren verstaan: Allereerst voor *Gods macht.* Want wanneer de Schrift zegt, dat God een bepaald werk verricht door Zijn rechterhand of arm, dan betekent dit de Goddelijke kracht en almacht, die aan alle drie Personen in de Godheid gemeen is. Bij voorbeeld in Ps. 118:16: "De rechterhand des HEEREN doet krachtige daden"; Ex. 15:6: "O HEERE, Uwe rechterhand is verheerlijkt geworden in macht; Uwe rechterhand, o HEERE, heeft den vijand verbroken"; en in Luk. 1:51: "Hij heeft een krachtig werk gedaan door Zijnen arm", Hand. 5:31: "Dezen heeft God door zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker."

Ten tweede voor de *allerhoogste eer*, waardigheid, glorie en gelukzaligheid, precies eender als God (toekomt). Deze tweede, en niet de eerste, betekenis past bij dit Artikel. Want van Hem Die almachtig is, evenals de

Vader en de Heilige Geest, wordt niet gezegd dat Hij zit aan Gods rechterhand; maar uitsluitend van de Zoon als Middelaar. En daaruit laat zich gemakkelijk verstaan, dat het dus in dit Artikel een glorie of heerlijkheid aanduidt, die alleen aan de verheerlijkte Middelaar eigen is. Want alleen tot de Zoon is gesproken, Ps. 110:1 "Zit aan Mijne rechterhand."

2. ***Wat het zeggen wil, te zitten aan Gods rechterhand.***

Aan iemands rechterhand zitten betekent in de Heilige Schrift niet slechts de rechterplaats innemen, maar ook een gelijke of naastbije heerlijkheid, waardigheid en uitnemendheid bezitten. Deze spreekwijze is ontleend aan de praktijk van de groten der aarde, die degenen die zij in gelijke eer of macht, of als de voornaamste ("eerste") naast zich wilden stellen, plachten aan hun rechterhand te plaatsen, opdat zij daardoor deze eer tot uitdrukking zouden brengen. Zo gebood Salomo, dat voor zijn moeder Bathséba, omwille van deze eer, een stoel gezet zou worden aan zijn rechterhand. Daarom wordt in Ps. 45:10 tot Christus door Zijn Kerk gezegd: "De Koningin staat aan Uwe rechterhand in het fijnste goud van Ofir", en in Matth. 20:21 verzoekt de moeder van de zonen van Zebedeüs van de Heere (Jezus), of Hij haar twee zonen zou willen zetten, de één ter rechter- en de ander ter linkerhand in Zijn Koninkrijk, d.w.z., of Hij ze tot de hoogste ("opperste") en voornaamste vorsten zou willen stellen, die over de andere vorsten en onderdanen zouden gesteld zijn.

Met een zelfde uitdrukking zegt nu de Heilige Schrift van Christus, dat Hij verheven is en zit aan de rechterhand Zijns Vaders. Nu luidt de vraag, wat dit zitten betekent! Het staat wel vast, dat hiermee de hoogste majesteit en heerlijkheid van Christus naast God bedoeld wordt. Maar dan komt weer deze vraag naar boven, welke deze majesteit is. De Ubiquitisten beweren, dat dit de vereniging van de mensheid met de Godheid, en de mededeling van de Goddelijke eigenschappen is, als b.v. de almacht, alwetendheid en alomtegenwoordigheid met het vlees. Want, zeggen zij, Gods rechterhand is de Zoon van God Zelf; en dan betekent het zitten aan Gods rechterhand die personele vereniging van de mensheid met de Zoon van

God. En daarom verzinnen zij ook, dat Christus' vlees al in de moederschoot aan Gods rechterhand gezeten was, en overal (tegenwoordig) was, wat betreft de macht om alomtegenwoordig te kunnen zijn, ook al had het zich toen nog niet overal verbreid.

Dat deze opvatting onjuist ("valsch") is, is wel duidelijk. Want

1e. verwart zij twee Geloofsartikelen met elkaar, n.l. die van de menswording en die van het zitten aan Gods recht^e^rhand; welke Artikelen in de Schrift en in de Geloofsbelijdenis duidelijk onderscheiden zijn. Want de menswording had plaats in de moederschoot, lang vóór de hemelvaart; en het zitten aan Gods rechterhand in de hemel geschiedde pas na de hemelvaart. Daarom geldt het hier dus niet één en dezelfde zaak, en behoren die twee niet met elkaar verward te worden.

2e. Het is ook zeer ongerijmd te beweren, dat in deze beknopte Geloofsartikelen één zaak zo vaak weer herhaald wordt. En

3e.: In de Persoon van Christus wordt van de éne natuur niet gezegd dat zij zit of staat bij de andere, zoals Nestorius verzon, maar wel, dat de éne met de andere verenigd of personeel samengevoegd is. En daarom is het zitten aan Gods rechterhand niet hetzelfde als de menswording en de vereniging van de twee naturen.

Daarentegen leren wij, dat het zitten van Christus aan Gods rechterhand betekent: die volmaakte heerlijkheid en hoogste trap van eer, welke Christus, de Middelaar, na Zijn hemelvaart in de hemel verkregen heeft; n.l. dat Hij nu met een zelfde macht, gezag en heerlijkheid als de Vader, regeert, en heerschappij voert over alle schepselen, daar Hij nu alles onder Zijn voeten heeft; maar inzonderheid, dat Hij bewezen ("verklaard") is te zijn het Hoofd der Gemeente, én de Persoon door Wie de Vader alles werkt en regeert. Kortom: Het zitten aan Gods rechterhand betekent de volmaakte heerlijkheid van de Middelaar, verhoogd in Zijn priesterschap en Koninkrijk; en zulks vinden we in de Heilige Schrift aldus uitgelegd en beschreven; in Hand. 2:34-36: "Want David is niet opgevaren in de hemelen; maar hij zegt: De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere: Zit aan Mijne rechterhand, totdat Ik Uwe vijanden zal gezet hebben tot een voetbank Uwer voeten. Zo wete dan zekerlijk het ganse huis Israëls, dat God Hem tot een Heere en Christus gemaakt heeft, namelijk dezen Jezus Dien gij gekruist hebt"; en id. 5:31: "Dezen heeft God door zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker om Israël te geven bekering en vergeving der zonden", en in 1 Kor. 15:25: "Want Hij moet als Koning heersen, totdat Hij al de vijanden onder zijn voeten zal gelegd hebben", Ef. 1:20-22: God "heeft Hem gezet tot zijn rechterhand in den hemel; verre boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij en allen naam, die genaamd wordt niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomende; en heeft alle dingen Zijnen voeten onderworpen en heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen", en in Fil. 2:9-11: "Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven allen naam is; opdat in den Naam van Jezus zich zoude buigen alle knie dergenen, die in den hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn; en alle tong zoude belijden dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders."

Uit deze teksten der Heilige Schrift blijkt nu wel, dat niet alleen het verzinsel van de Ubiquitisten inzake het zitten van Christus aan Gods rechterhand in de schoot van Zijn moeder, en vóór de opstanding, verkeerd is; maar dat ook de algemene beschrijving daarvan onvolkomen is, en dat het zeggen wil: nevens de Vader met gelijke macht en heerlijkheid regeren. Want het Woord heeft dit Koninkrijk al van eeuwigheid af met de Vader gehad; en niet alleen het Woord, maar ook de Heilige Geest, van Wie het echter nergens in de Schriften heet, dat Hij zou zitten aan 's Vaders rechterhand. Want de Vader regeert niet alles, ook niet de huidige Gemeente, door tussenkomst van de Heilige Geest, maar door die van de Zoon. En

daarom is de algemene definitie niet volledig ("voldoende").

Maar opdat men deze heerlijkheid en majesteit van de nu verhoogde Christus volledig ("volkome) moge verstaan, dient men te weten, dat ze voornamelijk uit vier delen bestaat.

Het eerste deel is: *De volmaaktheid van Christus' Goddelijke natuur, en de gelijkheid van het Woord met de Vader.*

Tegenwerping. Deze bezat Hij steeds al van eeuwigheid. Dus heeft Hij ze dan niet pas ontvangen door het zitten aan Gods rechterhand.

Antwoord. Inderdaad bezat Hij deze heerlijkheid altijd reeds, maar Hij heeft die niet steeds gebruikt, noch heeft Hij die steeds vertoond in en door het aangenomen vlees. Want Hij "heeft Zichzelven vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende", Fil. 2:7. En gedurende de ganse staat van Zijn vernedering heeft Hij Zijn Godheid gehad, echter bedekt met het voorhangsel van Zijn vlees. Maar Hij heeft Die openlijk en klaar betoond, nadat Hij Zijn vlees, aan 's Vaders rechterhand verheven, verheerlijkt heeft. Daarom bidt Hij in Jobs. 17:5: "En nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was."

Wat dit (eerste) deel betreft zou men niet alleen van de Zoon, maar ook wel van de Heilige Geest kunnen zeggen, dat Hij zit aan 's Vaders rechterhand, omdat ook Hij mét de Vader en de Zoon in gelijke macht en heerlijkheid regeert. Maar aangezien — zoals wij al zeiden — men in de Heilige' Schrift er niet van leest, dat de Heilige Geest aan 's Vaders rechterhand zit, maar alleen de Zoon, als Degene Die ook uitsluitend het Hoofd der Gemeente is, door Wie de Vader alle dingen regeert, daarom verklaren de nu nog volgende delen dit zitten aan de rechterhand nog beter ("eigentlicher").

Het tweede deel is dan de volmaakt- en uitnemendheid van Christus' menselijke natuur, welke Hij bij de aflegging van alle menselijke zwakheden, na Zijn hemelvaart verkregen heeft. Deze volmaaktheid bestaat niet alleen uit de personele vereniging met het Woord, de eeuwige Zoon van God — Kol. 2:9: "In Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk"! — maar ook uit de uitmuntendheid der gaven, n.l. der wijsheid, macht, klaarheid, heerlijkheid, majesteit en andere gaven en volmaaktheden meer, die in een geschapen natuur, zonder vernietiging, niet kunnen voorkomen ("vallen") of bedacht worden; ja nog veel groter en meerder dan die in alle schepselen, hetzij Engelen of mensen, zijn kunnen; zodat Hij die allen zeer ver overtreft en te boven gaat, Joh. 1:16: "Uit zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade"; en id. 3:34: "Want God geeft Hem den Geest niet met mate."

Ten derde: De volmaaktheid en uitnemendheid van Zijn ambt, n.l. van Zijn profetisch, priesterlijk en koninklijk ambt, dat Christus thans — niet als tevoren, toen Hij Zich nederig, op aarde, aan de voeten Zijns Vaders onderworpen had, maar — heerlijk in de hemel vervult, als het verheerlijkte Hoofd der Gemeente; en Hij verklaart Zich de Persoon te zijn, door Wie de Vader alle dingen schept, onderhoudt en regeert, Hand. 2:34 en 5:31. Deze uitnemendheid bestaat in de verhoging van Christus in Zijn priesterschap en Koninkrijk; een volmaakte heerlijkheid, die Hem eensdeels om Zijn ambt, anderdeels om Zijn Persoon toekwam, Matth. 28:18: "Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde."

Het vierde deel is de volmaaktheid van de eer en dienst, d.w.z. de voortdurende eerbetoning. welke Christus door de Engelen, mensen, ja alle schepselen bewezen wordt, en waardoor Hij als God en Heere van alle dingen beleden ("bekent"), aangebeden en geprezen wordt, Ps. 97:7 en Hebr. 1.: 6: "En dat alle engelen Gods Hem aanbidden"; Fil. 2:9v.: "Daarom heeft God Hem ook een Naam gegeven, welke boven allen naam is; opdat in den Naam van Jezus zich zoude buigen alle knie", enz.

Deze Naam is geen naam die (slechts) uit letters bestaat ("geen syllabische naam"), maar zij is de uitnemendheid van Zijn Persoon en ambt, en een verklaring van die beide door een zichtbare majesteit en heerlijkheid, krachtens welke wij allen kunnen en moeten belijden, dat Deze de Koning is, door Wie de Vader alle dingen regeert. Zo heeft een Stefánus Hem gezien en aangebeden, staande aan Gods rechterhand, versierd met een zichtbare majesteit en heerlijkheid, Hand. 7:56.

Uit deze vier stukken van Christus' zitten aan Gods rechterhand is nu openbaar:

Dat de eer van het zitten aan 's Vaders rechterhand niet aan alle drie Personen in de Godheid gemeenschappelijk is, maar *alleen aan de Zoon,* als Middelaar, in Zijn priesterschap en koningschap verhoogd, eigen is. Verder: Aangezien Christus' zitten aan 's Vaders rechterhand Zijn ambt, regering en heerlijkheid in zich begrijpt, welke Hij naar Zijn beide naturen volkomen geniet — met handhaving inmiddels van de eigenschappen en het onderscheid van die naturen — zodat Hij naar Zijn Godheid aan de Vader gelijk is, Fil. 2:6, alomtegenwoordig is, Matth. 28:10, en alle dingen met de Vader onderhoudt, regeert, levend maakt, en werkt, Kol. 1:17, Hebr. 1:3, Joh. 5:17 en 19; en Hij naar Zijn mensheid ook alle creaturen ("schepselen") te boven gaat, niet slechts in sterkte, macht, wijsheid, heiligheid en in alle hemelse gaven, deugden en versieringen; maar ook in deze heerlijkheid, dat n.l. Zijn lichaam en ziel het eigen lichaam en ziel zijn van de eeuwige Zoon van God, en dat Hij over alle andere schepselen heerst.

Tenslotte: Aangezien het zitten aan Gods rechterhand onderscheiden moet worden van het verheven of gesteld worden aan die rechterhand, zo is Christus ook naar Zijn beide naturen aan des Vaders rechterhand verheven en gezet, maar op een verschillende manier. Want wat Zijn menselijke natuur betreft betekende deze verheffing een daadwerkelijke bevrijding van alle zwakheden en een schenking van die gaven en volmaakte heerlijkheid, die de menselijke natuur van Christus vóór de hemelvaart niet bezeten heeft. Maar wat Zijn Goddelijke natuur betreft betekent deze verheffing niet een daadwerkelijke verandering van de Godheid, maar slechts een aflegging van Zijn nederigheid en een verklaring en uitvoering van die heerlijkheid, die Hij vóór de grondlegging der wereld bij de Vader gehad heeft, doch die Hij in de tijd van Zijn vernedering, in Zijn vlees verborgen had. Dit is een recht en volkomen gebruik, dat Hij bij het aannemen van het zwakke vlees afgestaan had. Want zoals de Godheid Zich vernederd had, zo is Zij weer tot de rechterhand des Vaders verheven, d.w.z. in het vlees heerlijk geopenbaard, Joh. 17:5: "En nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was." Krachtens hetgeen tot nu toe uiteengezet is inzake het zitten aan Gods rechterhand kunnen diverse tegenwerpingen weerlegd worden.

Tegenwerping 1. De Heilige Geest is ook gelijk aan de Vader, n.l. in Wezen en macht. Daarom zou men ook met reden kunnen zeggen, dat Hij aan de rechterhand des Vaders gezeten is.

Antwoord. Dat volgt daaruit niet. Want het is niet voldoende, dat Hij Die aan 's Vaders rechterhand zitten zal, aan de Vader gelijk is. Maar daartoe worden nog meer dingen vereist, zoals men begrepen heeft uit het thans verklaarde.

Aanhoudend bezwaar. Ook de Heilige Geest is het Hoofd der Gemeente. *Antwoord.* Zo spreekt de Schrift Zelf niet. De Heilige Geest kan wel het Hoofd, d.w.z. de Heere en Regeerder der Gemeente heten, omdat Hij waarachtig God is mét de Vader en de Zoon, en omdat Hij Zelf de Gemeente regeert. Maar Hij is niet zulk een Hoofd als Christus, Die alleen de Middelaar is en de menselijke natuur aannam, Die vernederd, gestorven, opgestaan en ten

hemel gevaren is, en is gaan zitten aan Gods rechterhand, en Die, na de zending van de Heilige Geest, de ganse Gemeente met Zich verenigt als Zijn lichaam, en Die dat lichaam draagt, onderhoudt en regeert. Alleen door Hem werkt de Vader Zelf, maar door de Heilige Geest werkt Hij door tussenkomst van de Zoon. Want er bestaat een gelijke orde in het werken van de Heilige Drie-eenheid als er in het Wezen is. De Vader werkt niet door Zichzelf, maar van Zichzelf door de Zoon en de Heilige Geest, want Hij is van niemand. De Zoon en de Heilige Geest werken niet van, maar door Zichzelf, d.w.z. de Zoon door de voorafgaande wil van de Vader, en de Heilige Geest door de voorafgaande wil van de Vader en de Zoon; en de Zoon, ván de Vader, door de Heilige Geest. Want Hij is van de Vader geboren. De Heilige Geest (werkt) van de Vader en van de Zoon, door Zichzelf. Want Hij gaat uit van die Beiden. Daarom werkt de Vader Zelf door de Zoon, want de Zoon is vóór de Heilige Geest; niet wat de tijd, maar wat de orde aangaat; echter met tussenkomst van de Zoon, door de Heilige Geest. En daarom zit alleen de Zoon, als Middelaar, aan 's Vaders rechterhand.

Tegenwerping 2. Christus was ook al vóór de hemelvaart het Hoofd en de Koning der Gemeente. Daarom zat Hij ook al voor die hemelvaart aan 's Vaders rechterhand.

Antwoord. Ook dit gaat niet op. Want het is niet voldoende, dat Hij Die aan Gods rechterhand zitten zal, het Hoofd en de Koning der Gemeente is. Maar Hij moet een zodanig Hoofd en Koning daarvan zijn, Die verhoogd, hemels en verheerlijkt is. Maar toen Christus op aarde was, was Hij wel de Koning der Kerk, maar nederig, veracht, arm, op de weg uit de beek drinkende, Ps. 110:7, tot die tijd, dat Hij tenslotte — in de weg van de hemelvaart — Zijn hoofd omhooggeheven heeft en verheerlijkt is in de hemel, verhoogd in Zijn priester- en koningschap boven alle naam, die genoemd wordt, enz. Daarom heeft Hij pas na Zijn hemelvaart dit heerlijke Koninkrijk in de hemel in bezit genomen ("ingenomen"); en na een volmaakte heerlijkheid verkregen te hebben, welke Hij voordien in het vlees niet bezat, is Hij nu gezeten aan Gods rechterhand.

Tegenwerping 3. Christus' troon is 's Vaders rechterhand. En ook wij zullen zitten op die troon van Christus. Openb. 3:21: "Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon." Dus zullen wij dan ook zitten aan 's Vaders rechterhand en derhalve is het zitten aan de rechterhand niet een eer, die alleen aan Christus eigen is.

Antwoord. Christus' troon is des Vaders rechterhand, in zover die door Christus bezeten, maar niet voor zover die aan ons meegedeeld wordt. Daarom onderscheidt Christus Zijn (eigen) troon van die van de Vader: "Ik zal hem geven te zitten in *Mijn* troon, gelijk als Ik gezeten ben met Mijnen Vader in *Zijn* troon." Die troon des Vaders bezit Christus alleen en omdat Hij ze bezit, kan ze ook de troon van Christus genoemd worden, d.w.z. de troon die door Christus bezeten wordt. Maar Hij zal aan ons het zitten in Zijn troon meedelen, d.w.z. Hij zal ons deel geven aan Zijn heerlijkheid, gelukzaligheid en macht om te oordelen; en dat niet als hoofden, maar als lidmaten, als bijzitters en goedkeurders van het oordeel, dat Hij als Rechter, van de Vader daartoe geroepen, zal uitvoeren over alle schepselen. Zo zullen wij dus in Zijn troon zitten, omdat wij aan Zijn heerlijkheid deel zullen krijgen, behalve de waardigheid van het Hoofd boven de leden, vgl. Matth. 19:28: "Wanneer de Zoon des mensen zal gezeten zijn op den troon Zijner heerlijkheid, dat gij ook zult zitten op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls", 1 Kor. 6:2: "Weet gij niet dat de heiligen de wereld oordelen zullen?" en Openb. 1:6: "Die ons gemaakt heeft tot koningen en priesters Gode en Zijnen Vader."

3. ***Of Christus ook steeds gezeten heeft aan Gods rechterhand.***

Deze vraag behoefde niet beantwoord te worden, als niet 's mensen nieuwsgierigheid dat

noodzakelijk maakte. Maar tot verklaring ervan dient men eerst de naturen en daarna de tijd te onderscheiden. Wat *Christus' Godheid* betreft, Die heeft steeds aan Gods rechterhand gezeten:

1e. vanwege Zijn eeuwige geboorte uit de Vader, in zoverre het zitten aan Gods rechterhand dezelfde macht, majesteit en eer betekent, als Christus mét de Vader bezit. Want de Zoon is van eeuwigheid de Vader in macht en heerlijkheid gelijk geweest; ook voor zover het zitten aan. Gods rechterhand betekent, dat Hij het Hoofd van Zijn Kerk is. Want de Zoon is steeds de Persoon geweest door Wie de Vader alle dingen geregeerd heeft, evenals Hij door Hem alle dingen geschapen heeft, Joh. 1:1 en 3v. en 16: "In den beginne was het Woord en het Woord was bij God alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt. In Hetzelve was het Leven; uit zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade"; Joh. 17:5: "En nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was"; Fil. 2:6: "Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode even gelijk te zijn."

2e. Heeft Hij steeds aan Gods rechterhand gezeten, met betrekking tot de verordinering tot het Middelaarsambt, die van eeuwigheid geschied is, 1 Petrus 1:20.

3e. Ten opzichte van de uitvoering daarvan; want de Zoon heeft al van den beginne de Gemeente verzameld en behouden. Daarom heeft Hij dus naar deze natuur al van eeuwigheid af aan de rechterhand gezeten, ja is Hij ook de rechterhand van God Zelf geweest. En naar die Goddelijke natuur heeft Hij niet altijd gezeten, maar is Hij pas aan Gods rechterhand gaan zitten ná de hemelvaart, omdat het zitten betekent: 1e. de zichtbare verklaring van de Goddelijke macht en heerlijkheid in de menselijke natuur; 2e. de eer of dienst, Hem door engelen en mensen bewezen om de erkentenis van deze Persoon en van Zijn heerlijk ambt. Want de Godheid had Zich vernederd; niet omdat metterdaad, zoals al opgemerkt werd, de Godheid veranderd werd, of minder werd in macht en heerlijkheid (want Zij is onveranderlijk), maar omdat Zij het zwakke vlees aangenomen heeft en Haar heerlijkheid daarin verborg ten tijde der vernedering. Want de vernietiging waarvan de Apostel in Fil. 2 spreekt, was een deel van Zijn nederigheid, waardoor de Godheid voor een tijd Haar eeuwige macht, heerlijkheid en majesteit in de nederige natuur verborgen heeft. Daarna is Zij weer verhoogd bij de verhoging van het aangenomen vlees; niet zó dat Zij metterdaad iets ontving dat Zij tevoren niet gehad heeft, maar door de nederigheid van het vlees af te leggen vertoonde Zij weer de heerlijkheid, die zo lang onder het deksel van het vlees verborgen geweest was, maar die zich nu voor de Godzalige Engelen en mensen in de hemel weer openbaarde. En dus kan van de Godheid niet gezegd worden, dat Zij altijd aan de rechterhand gezeten heeft; want er zijn niet van eeuwigheid af schepselen geweest, en ook is Zij niet altijd bekend geweest, als verheerlijkt in het aangenomen vlees, nadat er schepselen waren.

Maar wat *Christus' menselijke natuur* betreft: volgens die natuur heeft Hij ook niet altijd van de schoot van Zijn moeder af, aan de rechterhand van God gezeten (zoals de Ubiquitisten dat verzinnen!), maar is Hij daar eerst gezet, nadat Hij ten hemel gevaren en in Zijn heerlijkheid ingegaan is. Want de orde van de Geloofsartikelen, heel de Heilige Schrift en de Evangeliegeschiedenis spreken ervan, dat Hij tevoren vernederd was, geleden heeft, gestorven en daarna weer heerlijk opgestaan is, ten hemel gevaren, en aldaar gezet aan de rechterhand van God de Vader, Luk. 24:26: "Moest de Christus niet deze dingen lijden en alzo in zijn heerlijkheid ingaan?"; Joh. 7:39: Jezus was "nog niet verheerlijkt", en Ef. 1:20: God "heeft Hem uit de doden opgewekt en heeft Hem gezet tot zijn rechterhand in den hemel." Dus is het verzinsel van de Ubiquitisten inzake Christus' zitten aan Gods rechterhand naar Zijn menselijke natuur, zelfs in de schoot van Zijn moeder, door de vereniging met het Woord, goddeloos en gans en al ongerijmd. Want het verkeert en verwart de Artikelen des geloofs,

die klaar en onderscheiden zijn, en zij beschuldigen dus de Heilige Schrift niet alleen van leugens, maar zij maken ook Christus' menselijke natuur geheel en al teniet, omdat zij die herscheppen in een Ubiquitistische Geest, en haar aan de Godheid gelijk maken, door de mededeling of overstorting van alle eigenschappen (der Godheid n.l.).

Tegenwerping. Gods rechterhand is overal. Christus zit aan de rechterhand. Daarom is Hij overal.

Antwoord. Dit geven wij toe, 1e. wanneer zulks verstaan wordt van de Persoon van Christus, volgens de uitdrukking die men "de mededeling der eigenschappen" noemt. 2e. Als zij op grond daarvan willen concluderen, dat Hij dus ook naar Zijn vlees alomtegenwoordig is, dan is zulks niet waar. 3e. Het zijn onderscheiden uitdrukkingen: "zitten aan de rechterhand" of "de rechterhand zijn." Als dus hun conclusie waar was, dan zou men moeten zeggen, dat Christus' menselijke natuur de rechterhand van God is; en dat is onwaar. 4e. Bovendien is het ook niet helemaal juist uitgedrukt, dat Gods rechterhand overal is. Want wanneer men spreekt van het zitten aan de rechterhand Gods, dan betekent dat niet in eigenlijke zin Zijn alomtegenwoordige macht; aangezien dan ook de Vader en de Heilige Geest aan Gods rechterhand zouden zitten. Maar het betekent vooral die zichtbare heerlijkheid en majesteit, waartoe Christus' menselijke natuur verheven is, zoals Stefánus Hem in de hemel gezien heeft, Hand. 7:55v. En deze heerlijkheid is niet overal, maar buiten deze wereld, n.1, in de hemel.

Tegenwerping 2. Waar Gods rechterhand is, daar is ook Christus naar Zijn menselijke natuur zittende. Welnu, Gods rechterhand is overal. Dus is ook Christus naar Zijn menselijke natuur overal.

Antwoord. Het is niet waar, dat Gods rechterhand overal is, zoals wij zojuist al bewezen hebben. Want deze zichtbare heerlijkheid van Christus, waartoe Hij naar Zijn mensheid verheven is en die, zoals wij zeiden, vooral aangeduid wordt door het zitten, die is niet op de aarde, noch in de hel, of waar dan ook, maar in de hemel. Daarom spreekt de Schrift er doorgaans van, dat Christus aan Gods rechterhand in de hemel en Omhoog zit, Hebr. 1:3 en 8:2, Ef. 1:20; enz. En al zou het waar zijn, dat onder de rechterhand de alomtegenwoordigheid verstaan moet worden, dan is het toch nog onwaar, dat Christus naar Zijn mensheid zo aan Gods rechterhand zit.

Dit trachten de Ubiquitisten als volgt te bewijzen: "Wie aan Gods gehele rechterhand zit, Die is ook overal, waar de rechterhand is. Christus zit naar Zijn menselijke natuur aan de gehele rechterhand. Dus is Hij dan ook naar Zijn menselijke natuur overal, waar de rechterhand is."

Antwoord. Dit is hetzelfde als al eerder beweerd werd. Zoals daarom het vorige onwaar is, zo ook deze redenering. Want het is hetzelfde, om aan de rechterhand te zitten èn om te zitten aan de gehele rechterhand. Want waar de rechterhand is, daar is ze in haar geheel. Maar daaruit volgt nog niet, dat hetgeen aan deze rechterhand zit, ook overal is, waar de rechterhand is; zomin als het opgaat, dat de menselijke natuur — omdat ze verenigd is met de oneindige en eeuwige Godheid — óók oneindig en eeuwig zijn zou; of, omdat God geheel in de heiligen woont, daarom ook de heiligen overal zouden zijn, waar God is. Want de rechterhand is niet in die zin uitgebreid, dat een deel ervan op de éne, en een ander deel ervan op de andere plaats zou zijn; maar zij is geheel op elke plaats en overal, daar zij alle plaatsen vervult. Daarom, hoewel de mensheid zich maar op één plaats in de hemel bevindt, toch zit zij aan Gods gehele rechterhand; zoals zij werkelijk zat of stond (want dat is in dit verband van niet zoveel belang!), toen ze door Stefánus plaatselijk in de hemel gezien werd, Hand. 7:56.

Tegenwerping 3. De natuur — zo zeggen zij — die aan Gods rechterhand zit, is overal. De menselijke natuur zit aan de rechterhand; dus is zij overal.

Antwoord. Dit is weer dezelfde tegenwerping; alleen de wijze om ze voor te stellen, is wat veranderd. En toch is het onwaar, dat de natuur, die aan Gods rechterhand zit, alomtegenwoordig is.

De Ubiquitisten willen dit als volgt bewijzen: "De natuur die deel kreeg aan de almacht, is alomtegenwoordig. Christus' menselijke natuur, die gesteld is aan Gods rechterhand, kreeg deel aan de almacht, want Gods rechterhand is niets anders dan een almacht. Dus is Christus' menselijke natuur alomtegenwoordig."

Antwoord. De natuur, die alzo aan de almacht deel kreeg dat de almacht wezenlijk en daadwerkelijk in die natuur overgestort is — zodat zij van zichzelf almachtig is — die is of kan overal zijn. Maar Christus' menselijke natuur heeft de almacht ontvangen, niet door een dadelijke overstorting, maar door een vereniging met de almachtige natuur. De reden hiervan is: Omdat Hij de almacht niet anders ontvangen heeft, dan zoals Hij de Godheid zelf ontvangen heeft. Want de almacht is niets anders dan de Godheid. Maar deze Godheid ontving Hij door een personele vereniging met de mensheid, en dus niet, omdat de mensheid de Godheid is, maar omdat de mens Christus, God is. Zo heeft Hij dus ook de almacht ontvangen, niet omdat Zijn mensheid almachtig is, maar omdat Hij een almachtig Mens is. Want de eigenschappen van de (twee) naturen zijn aan de gehele Persoon eigen, en worden Hem toegeschreven wat betreft Zijn twee verenigde naturen, en niet wat betreft één van die naturen alleen in 't bijzonder. Want de vereniging betekent geen vermenging of gelijkmaking van de naturen. Anders zou men ook kunnen concluderen: De natuur die de almacht ontving, is onsterfelijk; nu heeft de menselijke natuur deel gekregen aan de almacht, zelfs al vóór de dood — zoals zij zelf willen beweren — en daarom is zij ook toen onsterfelijk geweest en heeft ze niet kunnen sterven.

Voorts: Dat de natuur die aan Gods rechterhand verheven is, de almacht ontvangen heeft, is niet helemaal waar ("niet volkomen waar"). Want de reden, die daarbij gedaan wordt, n.l. dat Gods rechterhand niets anders is dan een almacht, is onwaar. Want anders zouden ook de Vader en de Heilige Geest gezegd kunnen worden, te zitten aan Gods rechterhand; want Beiden zijn Zij almachtig.

Tegenwerping 4. Christus is ten hemel gevaren, opdat Hij zou zitten aan Gods rechterhand, zoals tevoren opgemerkt is, en zoals Paulus zegt, dat Christus opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou, Ef. 4:10. Dus betekent het zitten aan Gods rechterhand hetzelfde als alles met de tegenwoordigheid des vleses vervullen.

Antwoord. Dat is geen goede conclusie. Want hetgeen Paulus zegt, dat Hij n.l. alles vervullen zou, wordt niet juist verklaard. Paulus bedoelt met dat "alles vervullen" niet met vlees, beenderen en huid overal verspreid te zijn en alle plaatsen vervullen (door welk verzinsel de duivel de goddeloze mensen laat spotten met Gods eer en heerlijkheid!), maar hij verstaat daaronder, dat Christus *alles,* d.w.z. alle uitverkorenen en leden der Gemeente met de gaven van Zijn Heilige Geest *vervult.* Dat dit de bedoeling van de Apostel is, wordt ons door het tekstverband van Ef. 4:8 aangewezen. Want de Apostel had eerst gezegd, dat Christus ten hemel gevaren was en de mensen gaven gegeven had, en dadelijk daarop verklaart hij in het volgende vers, welke en hoedanige gaven dat waren: "Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leraars", enz. Daarna verklaart hij ook het doel ("het gebruyk) van deze geschonken gaven: "Tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus", enz. En in Ef. 1:22v. verklaart hij op het allerkrachtigst, wat het wil

zeggen om alles te vervullen, wanneer hij schrijft: "En (Hij, n.l. God) heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen; welke Zijn lichaam is, en de vervulling Desgenen Die alles in allen vervult." Zoals dus het hoofd alle leden vervult door de mededeling van de levende krachten of levensgeesten, die in het hoofd gegenereerd worden, evenzo vervult Christus Zijn Gemeente, welke Zijn lichaam is, met dezelfde Geest, Die in Hem, als het Hoofd, woont. En wat heeft dit te maken met de alomtegenwoordigheid van Zijn vlees?

4. ***Welke de bedoeling en de vruchten zijn van Christus' zitten aan 's Vaders rechterhand.***

Vraag 51: *Welke nuttigheid brengt ons deze heerlijkheid van ons Hoofd Christus?*

Antwoord: *Ten eerste, dat Hij door Zijn Heilige Geest in ons, Zijn lidmaten, de hemelse gaven uitgiet a). Daarna, dat Hij ons met Zijn macht tegen alle vijanden beschut en bewaart b).*

a. Rom. 12:5-8, 1 Kor. 12:7-11, Ef. 4:8-12.

b. Ps. 2:9, id. 110:v., Joh. 10:28, Hand. 18:9v., Ef. 4:8.

Verklaring van Vraag 51.

Een ieder kan uit het voorafgaande gemakkelijk opmaken, dat de heerlijkheid van ons Hoofd Christus groot is. Maar nu dient nog nader overwogen te worden, tot welk doel Christus aan 's Vaders rechterhand verheven is, en welke vruchten deze Zijn verhoging ons toebrengt. Het doel waartoe Christus aan de rechterhand verheven is, wordt aan de vruchten gekend. Deze zijn al de weldaden van Zijn heerlijk Koninkrijk en priesterschap. De weldaden van Zijn koningschap zijn, dat Hij door de dienst van Zijn Woord en Geest de gemeente vergadert, regeert en zalig maakt; dat Hij ze tegen de vijanden beschermt; dat Hij ze in de wereld een woonplaats en vredige rust geeft; dat Hij alle uitverkorenen zal opwekken en ten laatste verheerlijken; dat Hij alle tranen van hun ogen zal afwissen, en hen, na ze in Zijn troon gesteld te hebben, zal maken tot koningen en priesters; dat Hij, na in het hemelse heiligdom te zijn binnengegaan, voor ons verschijnt en krachtig bij de Vader bidt, dat Hij ons weer in genade aanneemt en ons geen enkel ding weigeren zal om Zijnentwil.

Dus zijn de vruchten van het zitten aan 's Vaders rechterhand:

1e. Zijn voorbidding voor ons;

2e. de vergadering, regering en redding der gemeente, door Zijn Woord en Geest;

3e. haar bescherming tegen al haar vijanden;

4e. de opwekking en verheerlijking der Gemeente; en

5e. de verstoting van de vijanden tot de eeuwige straffen.

In de Catechismus worden (slechts) *twee vruchten* van Christus' zitten aan Gods rechterhand voorgesteld. De eerste daarvan is, dat Hij door Zijn Heilige Geest in ons, Zijn lidmaten, de hemelse gaven uitgiet; d.w.z. dat Hij ons de gaven van de Geest in milde en overvloedige mate meedeelt. Over deze vrucht spreekt de Apostel, op grond van Ps. 68:19: "Aan elkeen van ons is de genade gegeven naar de mate der gaven van Christus. Daarom zegt Hij: Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en heeft den mensen gaven gegeven", en Petrus zegt in Hand. 2:33: "Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit

uitgestort dat gij nu ziet en hoort." Want beide Apostelen geven te kennen, dat wij dank zij het zitten van Christus aan Gods rechterhand verkregen hebben, dat de gaven des Heiligen Geestes, die zonder mate over Christus uitgegoten werden, ook aan ons meegedeeld worden. En de wijze waarop dat toegaat, wordt ook uitgedrukt, n.l. dat — zoals van een natuurlijk hoofd de beweging en het gevoel, door middel van de zenuwen, aan de andere leden meegedeeld wordt — het zo ook is, dat de Heilige Geest door Christus, als het Hoofd, in ons, Zijn lidmaten, uitgegoten en meegedeeld wordt.

De *tweede* vrucht is deze, dat Hij ons met Zijn macht tegen alle vijanden beschut en bewaart. Met al die vijanden worden bedoeld: enerzijds geestelijke vijanden, zoals de zonde, de wereld en de duivel; anderzijds de uiterlijke, n.l. de vijanden en vervolgers, en allen die zich tegen de Kerk van Christus kanten. Deze vrucht vinden wij in Ps. 110:2 uitgedrukt. Want wanneer daar over Christus' zitten aan Gods rechterhand gesproken wordt, dan voegt de Profeet daar direct aan toe: "De HEERE zal den scepter Uwer sterkte zenden uit Sion, zeggende: Heers in het midden Uwer vijanden." Met die woorden onderwijst hij (ons), dat al zou welhaast de gehele wereld tegen Zijn Koninkrijk strijden, dit Koninkrijk toch — al zijn vijanden ten spijt! — over de ganse aardbodem verbreid zal worden. Hiervan bestaan tal van voorbeelden,- waarmee dit bewezen kan worden, hoe Hij, van het begin der wereld af, de aanslagen der vijanden tegen Zijn Gemeente heeft verhinderd en verbroken met een ijzeren staf, en verbrijzelde als een pottenbakkersvat, Ps. 2:9; en hoe Hij haar steeds bewaard heeft als Zijn oogappel, Zach. 2:12. Hieruit vloeit een uitnemende troost voort voor de Godzaligen. Want aangezien ons Hoofd, ons vlees en onze Broeder aan 's Vaders rechterhand zit, zijn wij er zeker van, dat het geschieden zal, dat Hij ook ons levend en heerlijk maken zal; en zulks enerzijds uit broederlijke liefde, en anderzijds volgens het ambt van het Hoofd. Want een Broeder zal Zijn broederen, en een Hoofd Zijn lichaam niet in de steek laten ("niet laat varen"). Aangezien wij dan zulk een Hogepriester hebben, Die ter rechterhand Gods gezeten is, behoeven wij niet te twijfelen aan onze zaligheid. Want die zal Hij ons getrouw bezorgen en ten laatste stellig laten genieten. Joh. 10:28: "Niemand zal dezelve (Christus' schapen n.l.) uit Mijne hand rukken"; en id. 17:24: "Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt." En daar in de staat van Zijn vernedering de duivelen, de winden, de zee en het onweer Hem moesten gehoorzamen, Matth. 8:16; id. 26:3v., wat zal Hij dan thans kunnen doen, nu Hij tot zulk een waardigheid, heerlijkheid en macht verheven is!

Wat betekent het dus: *geloven in Christus, Die zit aan de rechterhand des Vaders?*

Antwoord. Het wil zeggen, te geloven, dat Christus, Die vroeger nederig op aarde was, nu verheerlijkt is in de hemel, en naar Zijn beide naturen met Goddelijke majesteit en macht heerst; dat Hij daar voor mij en voor alle uitverkorenen bidt, de Zijnen Zijn offerande, op aarde volbracht, krachtiglijk toeëigent; dat de Vader door en óm Zijn verdienste ons de Heilige Geest, de gerechtigheid en het leven geeft; en dat Hij ons in dit leven beschermt tegen alle vijanden, ja, dat Hij ons ten laatste zal opwekken en heerlijk maken, opdat wij met de Vader, de Zoon en de Heilige Geest in de hemel hiernamaals verheerlijkt, mogen leven in eeuwigheid.

Over het laatste oordeel.

Vraag 52: Wat troost u de *wederkomst van Christus, om te oordelen de levenden en de doden? a)*

Antwoord: *Dat ik in alle droefenis en vervolging met opgeheven hoofd even Dezelfde, Die Zich tevoren om mijnentwil voor Gods gericht gesteld, en al de vloek van mij weggenomen heeft, tot een Rechter uit de hemel verwachte b); Die al zijn en mijne vijanden in de eeuwige*

verdoemenis werpen c), maar mij met alle uitverkorenen tot Zich in de hemelse blijdschap en heerlijkheid nemen zal d).

a. Hand. 1:11; 10:42; en id. 17:31.

b. Luk. 21:28, Rom. 8:23, Fil. 3:20, Tit. 2:13, Openb. 6:10 en 22:10.

c. Matth. 25:41, 2 Thess. 1:6-9, 2 Petrus 2:9.

d. Mal. 3:16v., Matth. 25:34, 1 Thess. 4:14-18.

Verklaring van Vraag 52.

Dit Artikel bevat ook een bijzonder deel van Christus' heerlijkheid, zoals Hij nu verhoogd is, n.l. de macht om te oordelen; welke macht Hij van de Vader ontvangen heeft over alle Engelen en mensen, zowel goeden als kwaden, levenden en doden. En daarom zegt Augustinus zeer terecht, in "Sermones de Symbolo": "Versta onder de rechterhand de macht, welke deze Mens, Die van God aangenomen is, ontvangen heeft om te komen oordelen, daar Hij tevoren gekomen was om geoordeeld te worden." Hier komen drie verschillende, maar toch onderling samenhangende hoofdstukken bijeen: Namelijk betreffende de tweede komst van Christus, die van het wereldeinde of jongste dag, én van het laatste oordeel. Over dit alles dient hier nu gehandeld te worden, echter zó dat het laatste, dat handelt over het laatste oordeel, in het bijzonder besproken moet worden. Want het zou weinig te betekenen hebben, als wij dachten aan Christus' tweede komst, als wij daarbij niet letten op het doel, waartoe Hij komen zal.

In het Antwoord van de Catechismus dient men op twee stukken te letten.

1e. De geschiedenis van dit Geloofsartikel; en 2e. De troost die de gelovigen daaruit putten.

Bij de geschiedenis dient men vooral op de volgende zes punten te letten:

1. Dat er een algemeen oordeel zijn zal;
2. wanneer;
3. waar;
4. op welke manier;
5. wie de Rechter zijn zal; en
6. wie geoordeeld zullen worden.

Wat vervolgens de troost betreft, die de gelovigen uit dit Artikel mogen putten: zij steunt op twee gronden of fundamenten, ontleend 1e. aan de Persoon van de Rechter; 2e. aan de oorzaken van de toekomst en van het oordeel, die weer tweeërlei zijn, n.l. 1e. dat Hij al zijn en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen zal; en 2e. dat Hij mij en alle uitverkorenen tot Zich in de hemelse blijdschap en heerlijkheid nemen zal. Wij gaan, tot een breder uiteenzetting, de volgende vragen op de rij af bespreken:

1. Of er een oordeel zijn zal.
2. Welk dit oordeel is.
3. Wie de Rechter zijn zal.
4. Vanwaar en waar de Rechter komen zal.

5. Hoe Hij komen zal.
6. Wie Hij oordelen zal.
7. Hoe de uitspraak ("sententie") zijn zal, en de uitvoering daarvan.
8. Waarom die uitvoering geschieden zal.
9. Waarom deze Rechter komen zal.
10. Waarom God wil, dat wij van dit oordeel verzekerd zullen zijn.
11. En dat de dag van dit oordeel ons onbekend zijn zal.
12. Waarom God dit oordeel uitstelt.
13. Of men ernaar behoort te verlangen.

1. ***Of er een oordeel zijn zal.***

Deze vraag is nodig om de spotters de mond te stoppen, van wie de Heilige Schrift voorzegd heeft, dat zij zullen opstaan in de laatste tijden, en die dit Geloofsartikel voor een fabeltje zullen houden, 2 Petrus 3:4: "Waar is de belofte Zijner toekomst? Want van dien dag dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen alzo gelijk van het begin der schepping." Maar inzake deze vraag kan op grond van de wijsbegeerte niets met zekerheid onderwezen worden, maar de ganse zekerheid dient ontleend te worden aan de christelijke leer en de Goddelijke voorzeggingen. Want hoewel 's mensen verstand wel enigszins van oordeel is, dat het de goeden wel, en de kwaden slecht behoort te gaan, en dat het niet eerlijk schijnt te zijn (letterlijk: Niet gelijk schint te zijn), dat de mensen, de voortreffelijksten onder de schepselen! tot deze ellende zouden geschapen zijn .., toch, omdat de mens de volkomen kennis van Gods rechtvaardigheid, goedheid en waarheid verloren heeft, kan hij niet met genoegzame zekerheid besluiten, welke en hoedanig het oordeel is, en wanneer het plaats vinden zal. En hoewel de rede, die het menselijke verstand van zichzelf heeft, wel een zekere kracht bezit om te bewijzen, toch verstaat zij het niet, en ook kan zij dat niet uitleggen of verklaren, maar zij ziet het amper ("nauwelijks") als uit de verte, door een duistere wolk. Daarom hebben ze ook weinig kracht om de harten te bevestigen, tenzij de verklaring uit Gods Woord erbij komt. (Vgl. N.G.B., art. 37).

Laat ons dus de bewijzen aan de Heilige Schrift ontlenen:

1e. Omdat vele teksten der Heilige Schrift met nadruk verklaren, dat er een oordeel zijn zal, b.v. Dan. 7:13v.: "Verder zag ik in de nachtgezichten, en zie, er kwam Een met de wolken des hemels, als eens mensen Zoon, en Hij kwam tot den Oude van dagen, en zij deden Hem voor Denzelve naderen. En Hem werd gegeven heerschappij en eer en het Koninkrijk, dat Hem alle volkeren, natiën en tongen eren zouden; zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij, die niet worden"; en al eerder, in de verzen 9-11 (lezen wij): "Dit zag ik, totdat er tronen gezet werden, en de Oude van dagen Zich zette, Wiens kleed wit was als de sneeuw, en het haar Zijns hoofds als zuivere wol; Zijn troon was vuurvonken, deszelfs raderen een brandend vuur. Een vurige rivier vloeide en ging van voor Hem uit, duizendmaal duizenden dienden Hem, en tien duizendmaal tienduizenden stonden voor Hem; het gericht zette zich en de boeken werden geopend, enz. Ik zag toe, totdat het dier gedood en zijn lichaam verdaan werd, en overgegeven om van het vuur verbrand te worden." In dit verband past ook Enochs profetie, door de apostel Judas aangehaald, in (diens Brief), de verzen 14v.: "Ziet, de Heere is gekomen met Zijn vele duizenden heiligen, om gericht te houden tegen allen en te straffen alle goddelozen onder hen vanwege al hunne goddeloze werken, die zij goddeloos- lijk

gedaan hebben, en vanwege al de harde woorden, die de goddeloze zondaars tegen Hem gesproken hebben"; zo ook de predicaties van Christus, vooral die uit Matthéüs 24 en 25; en zo ook die van de Apostelen, Hand. 17:31: "Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door enen Man, Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft"; 1 Thess. 4:16v.: "Want de Heere Zelf zal met een geroep, met de stern des archangels en met de bazuin Gods nederdalen van den hemel; en die in Christus gestorven zijn, zullen eerst opstaan; daarna wij die levend overgebleven zijn, zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet in de lucht"; Hebr. 9:27: "Gelijk het den mensen gezet is, eenmaal te sterven en daarna het oordeel"; Openb. 20:11v.: "En ik zag een groten witten troon, en Dengene Die daarop zat, enz. En ik zag de doden, klein en groot, staande voor God; en de boeken werden geopend; en een ander Boek werd geopend, dat des levens is: en de doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naar hunne werken." Hieraan kunnen nog andere teksten toegevoegd worden, zoals b.v. Luk. 12 en 21, 1 Thess. 5, 2 Tim. 4, 2 Petrus 3, Romeinen 2, enz.; alsook nog andere getuigenissen, waaruit de zekerheid van het oordeel noodwendig besloten (kan) worden, zoals er teksten zijn die leren, dat de doden opgewekt zullen worden; dat God almachtig is, Die daarom ook doen kan wat ons verstand vreemd schijnt; en dat Hij ten hoogste goed is, Die aan de goeden een eeuwige beloning belooft en schenkt; èn hoogst rechtvaardig, Die de goddelozen de eeuwige straffen bedreigt en toezendt; en dergelijke meer, waaruit de volgende bewijzen genomen worden.

2e. Omdat God het *besloten* heeft! Want Hij heeft van eeuwigheid af voorgenomen en geordineerd, de mensen van de doden op te wekken; van welk besluit in Ezechiël 37 een voorstelling ("vertoning") te zien is, en voorbeelden daarvan zijn Henoch, Elia, Christus, enz. Dus, omdat God onveranderlijk is, zal Hij dit besluit ook niet verbreken.

3e. Omdat God *almachtig* is, Want Hij kan niet alleen doen wat Hij wil, maar zelfs meer dan Hij wil; ja zelfs zulke dingen, die het menselijke verstand onmogelijk en vreemd voorkomen. En Hij wil de doden opwekken en oordelen volgens de Heilige Schrift. Met dit bewijs heeft Christus eens de Sadduceeën de mond gestopt, waar zij de opstanding en het oordeel loochenden, zeggende, Matth. 22:29: "Gij dwaalt, niet wetende de Schriften noch de kracht Gods."

4e. Omdat God *goed, rechtvaardig en waarachtig* is. En daarom wil Hij ook, dat het uiteindelijk de goeden volkomen goed, en de verkeerden volkomen kwaad vergaan zal. Want de regel van Gods rechtvaardigheid eist deze beide dingen; en God verklaart ook in Zijn Woord, dat Hij dat doen zal. Evenwel geschiedt noch het één noch het ander in dit leven, maar wij zien daarentegen dikwijls, dat het de verkeerden goed, en de goeden slecht gaat. De rijke brasser leeft "heerlijk", en hij is verkeerd, terwijl Lazarus veel kwaad moet lijden, en hij is een Godzalige ziel. Daarom is het wel zeker, dat er nog een andere tijd te wachten is, waarop God deze regel der rechtvaardigheid uitvoeren zal. Met deze reden vertroost Paulus zichzelf én alle Godzaligen in kruis en tegenspoed, 2 Thess. 1:4-7: "Alzo dat wijzelf van u roemen in de Gemeenten Gods over uwe lijdzaamheid en geloof in al uwe vervolgingen en verdrukkingen, die gij verdraagt; een bewijs van Gods rechtvaardig oordeel, opdat gij waardig geacht wordt het Koninkrijk Gods, voor hetwelk gij ook lijdt; alzo het recht is bij God verdrukking te vergelden dengenen die u verdrukken; en u die verdrukt wordt, verkwikking met ons, in de openbaring des Heeren Jezus van den hemel met de engelen Zijner kracht", enz.; vgl. ook Luk. 16:25. Dit bewijs is de wijsbegeerte onbekend, die er niet van weet, dat God zo rechtvaardig, goed en waarachtig is, dat Hij gans en al wil, overeenkomstig Zijn Woord, dat de goeden uiteindelijk de eeuwige zaligheid in de hemel zullen genieten, en de verkeerden de verdiende en eeuwige straffen in de hel zullen ondergaan.

5e. Omdat de mens *tot dat doel geschapen* is. Want het menselijke geslacht is in den beginne door God geschapen naar Zijn evenbeeld, opdat het een tempel zijn zou, waarin Hij wonen kon en waaraan Hij Zichzelf, Zijn gelukzaligheid en vreugde zou meedelen. Maar aangezien de mens uit zichzelf, door de zonde, van dit doel afweek, ontviel hem alle gelukzaligheid; hetgeen geen klein deel van het beeld Gods uitmaakte. Maar desniettemin bereikt God toch Zijn voornemen en doel. Want Hij kan niet dwalen in Zijn Raad, noch iets tevergeefs doen. Welnu, Hij bereikt het niet in dit leven; want daarin begint Hij wel het herstel ("wederoprechting") van Zijn beeld in de gelovigen, door hen tot Zijn tempelen te maken door de Heilige Geest; zoals de Apostel zegt, 1 Kor. 6:19: "Of weet gij niet dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes, Die in u is?" en 2 Kor. 6:16: "Gij zijt de tempel des levenden Gods; gelijkerwijs God gezegd heeft: Ik zal in hen wonen en Ik zal onder hen wandelen", enz. Maar dit herstel blijft hier in dit leven onvolkomen, en wordt op menigerlei manier door de duivel en ons vlees belemmerd. Hieruit besluiten wij noodwendig — aangezien het niet anders zijn kan — dat het allerheerlijkste werk van God geschapen is tot het allerheerlijkste doel. en niet tot al deze ellendigheden; en daar God dit doel in dit leven niet verkrijgt en Hij in Zijn voornemen niet belet worden kan, zo volgt (daaruit), dat er nog eens een verandering zal plaats hebben en dat God niet zal toestaan, dat de tempelen des Heiligen Geestes door een eeuwige verrotting zouden verteerd worden en vergaan.

6e. Omdat *Gods eer* dit vereist. Want God schiep de mens, opdat hij Hem in eeuwigheid zou grootmaken; hetgeen niet zou gebeuren zonder de opstanding en het oordeel. Alle overige bewijzen, die men uit de Heilige Schrift bijeenbrengen kan, laten zich tot deze genoemde zes herleiden.

2. ***Wat het laatste oordeel is.***

Een burgerlijk of wereldlijk oordeel is een onderzoek van een zaak, zoals dat een bevoegde ("ordinaris") of wettige rechter overeenkomstig de wetten instelt; en tevens een uitspraak en uitvoering van het vonnis van de aangeklaagde, hetzij om hem vrij te spreken of te straffen. Zo zijn er dus bij alle oordeel(velling)en een beklaagde, een aanklager, een rechter, een onderzoek van de zaak, een wet waarnaar geoordeeld wordt, een vonnis dat de aangeklaagde vrijspreekt of vonnist, én een uitvoering van het vonnis Uit dit alles kan men licht bevroeden, wat het laatste oordeel is.

Daarbij zal het niet nodig zijn, dat er een aanklacht binnenkomt, getuigen verschijnen of een uitgebreid onderzoek van de zaak plaats heeft omdat de Rechter een Kenner der harten is, Die de werken van allen openbaar maken zal. Maar wel zullen er aangeklaagden, een wet, een uitspraak van het vonnis en een uitvoering daarvan zijn. Daarom kan men het Laatste oordeel als volgt omschrijven: Het zal een oordeel zijn, dat God aan het eind der wereld zal uitvoeren door (middel van) Christus, Die dan in de heerlijkheid en majesteit van Zijn Vader en engelen, zichtbaar nederdalen zal van de hemel, op de wolken, en alle mensen die gestorven zijn, weer zal opwekken, en degenen die dan nog leven, haastig zal veranderen, om ze allen tezamen voor Zijn rechterstoel te stellen, opdat Hij, na hen allen naar hun werken geoordeeld en gevonnist te hebben, de goddelozen verwerpe in de eeuwige straffen en pijn, maar de Godzaligen tot Zich neme in de hemel, waar zij met Hem en alle heilige engelen, de eeuwige gelukzaligheid en heerlijkheid genieten, en God eeuwig prijzen en grootmaken zullen (Origines in zijn verhandeling over Mattheüs, meent dat dit oordeel in een punt dees tijds geschieden zal). Of beknopter: Het Laatste oordeel zal zijn: een openbaring ("bekendmaking"), onderscheiding en vanéénscheiding van de rechtvaardigen én onrechtvaardigen, welke God door Christus doen zal aan het einde der wereld, en een uitspraak van het vonnis over allen, en een eeuwige uitvoering daarvan overeenkomstig de Wet en overeenkomstig het Evangelie, opdat de Kerk volmaakt verlost, en de goddelozen in

de eeuwige straffen geworpen worden.

Alle onderdelen van deze omschrijving zijn aan de Schrift ontleend.

1e. Er zal zijn een *openbaring* van de rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Want de boeken zullen geopend, en de doden zullen geoordeeld worden naar hun werken, op grond van hetgeen in die boeken geschreven staat; d.w.z, uit die boeken zullen alle verborgen dingen des harten bekendgemaakt worden, zoals een ieder in dit leven geweest is, Openb. 20:12.

2e. Ook zal er een *scheiding* komen. Want de Rechter zal de één van de ander scheiden, zoals een herder de schapen van de bokken scheidt, en Hij zal de schapen aan Zijn rechter-, en de bokken aan Zijn linkerhand stellen.

3e. Deze scheiding zal *God* voltrekken. Want Hij zal de Rechter der wereld zijn, Rom. 3:6. En Hij heeft voorgenomen de wereld te oordelen, Hand. 17:31. Daarom zal dit oordeel gans Goddelijk en allerrechtvaardigst zijn. Want, zegt Paulus in Rom. 3:5v.: "Is God onrechtvaardig? Hoe zal God de wereld oordelen?" Maar deze scheiding zal Hij door Christus laten voltrekken. Want de Vader heeft al het oordeel aan de Zoon overgegeven, Joh. 5:22. En Christus is de Man, door Wie God voorgenomen en verordineerd heeft om de aardbodem rechtvaardiglijk te oordelen, Hand. 17:31.

4e. Er zal ook een *uitspraak van het vonnis* zijn. Want de Rechter zal tot hen die- aan Zijn rechterhand staan, zeggen, Matth. 25:34: "Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft dat Koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld"; en tot hen die aan de linkerhand staan, zal Hij zeggen: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijnen engelen bereid is", vers 41.

5e. Er zal ook een eeuwige *uitvoering* van dit vonnis zijn. Want de goddelozen zullen gaan in de eeuwige pijn, en de rechtvaardigen in het eeuwige leven, Matth. 25:46.

Tenslotte, de uitspraak van het vonnis en de uitvoering daarvan zal geschieden *overeenkomstig de Weten het Evangelie,* Rom. 2:16. De goddelozen zullen geoordeeld worden naar de Wet. Want dit vonnis zal een stem der Wet zijn, wanneer tot hen weerklinken zal: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur", want gij hebt Mij niet te eten of te drinken gegeven, gij hebt Mij niet bezocht of gekleed, enz., Matth. 25:4v. De Wet straft en vervloekt alle overtreders eeuwig. En het vonnis zal over de goddelozen gaan overeenkomstig hun verdiensten; en het zal nog door het Evangelie bevestigd worden; want ook dat verkondigt al degenen die niet geloven in de Zoon van God, de verdoemenis der Wet, Joh. 3:18 en 36: "Die niet gelooft is alrede geoordeeld"; en "die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem." Maar de rechtvaardigen zullen overeenkomstig het Evangelie vrijgesproken worden, d.w.z. zij zullen verklaard worden rechtvaardig te zijn, en zullen begiftigd worden met het Koninkrijk des Vaders; niet omwille van hun werken of verdiensten, maar om hun geloof, door de goede werken krachtig werkende, zoals het Evangelie dat vergt. Want dit is een onwrikbaar geluid ("een standvastige stemme") des Evangelies: "Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven", "en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven", Joh. 3:36 en 5:24. En daarmee stemt het vonnis van de Rechter overeen: "Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft dat Koninkrijk", enz. Want de zegening komt niet door verdiensten, maar uit genade door Christus, Die ons van de vloek der Wet, waaraan wij allen tezamen van nature onderworpen zijn, verlost, voor ons een vloek geworden zijnde, Gal. 5:13v.; en in Christus heeft de Vader ons gezegend met alle geestelijke zegeningen, Ef. 1:3. Daarom zal het de rechtvaardigen gegeven worden om het Koninkrijk uit genade te bezitten. En de Rechter zal om Zijnentwil het woord gebruiken "Beërft"; hetgeen uit genade geschiedt, door het geloof. En de rechtvaardigen zelf zullen zeggen, Matth. 25:37: "Heere, wanneer hebben wij U hongerig

gezien en gespijzigd? of dorstig en te drinken gegeven?" Daarmee erkennen zij, dat de vergelding niet naar hun verdiensten, maar naar de barmhartigheid van de Rechter geschiedt. Zo zullen dus de goddelozen én Godzaligen, zowel naar de Wet als naar het Evangelie geoordeeld worden. Want de veroordeling of verdoemenis zal vooral geschieden naar de Wet, en zal door het Evangelie bevestigd worden; daarentegen zal de vrijspraak voornamelijk geschieden naar het Evangelie, en deze zal dan door de Wet bevestigd worden. Want de Wet spreekt ook hem vrij, die volkomen rechtvaardig is; zoals al degenen zijn, die in Christus Jezus zijn, Rom. 8:1.

Tegenwerping 1. Een iegelijk zal vergolden worden naar zijn werken, Rom. 2:6. Daarom zal er alleen geoordeeld worden naar de Wet.

Antwoord. Er zal vergolden worden naar de werken als getuigenissen en vruchten des geloofs en ongeloofs. En dat is naar de Wet én naar het Evangelie. En het is hetzelfde, of men geoordeeld wordt naar de vruchten des geloofs of naar het geloof zelf. Dus zal de uitverkorenen vergolden worden naar hunne werken, d.w.z. naar het geloof, dat door de werken openbaar en bekend is geweest; en daarom ook naar het Evangelie, dat aan de gelovigen de zaligheid uit genade belooft; maar niet om de werken, als verdiensten. Want men leest nergens: "om de werken", maar uitsluitend "naar de werken."

Aanhoudend bezwaar 1. De goddelozen zullen verdoemd worden, niet alleen naar, maar ook om de verkeerde werken, als verdiensten. Daarom zullen ook de Godzaligen vrijgesproken worden, niet alleen naar, maar ook om de goede werken, als om verdiensten.

Antwoord. Dit is geen (goed) besluit. Want de verkeerde werken der goddelozen zijn volkomen verkeerd, en volgens de bedreiging der Wet verdienen ze dan ook de eeuwige straffen en vloek. Daarentegen zijn de goede werken van de Godzaligen gans en al onvolkomen, en met veel gebreken besmet. Want zij doen niet alles wat zij behoren (te doen); ook niet op die manier, als zij het móeten doen ("schuldig zijn") en ook komen hun werken niet volkomen met de belofte der Wet overeen: "Die deze dingen doet, zal door dezelve leven." Daarom kunnen ze niet als onderling volkomen strijdig tegenover elkaar gesteld worden. Bovendien verdienen de verkeerde werken altijd straf, overeenkomstig de eis van Gods rechtvaardigheid, hetzij ze totaal verkeerd of niet helemaal verkeerd zijn, volgens de bedreiging der Wet: "Vervloekt zij, die de woorden dezer Wet niet zal bevestigen, doende dezelve." Maar de goede werken verdienen niet, omdat zij volmaakt zijn, en ook kunnen ze bij God niet voor verdienstelijk gerekend worden; ja zelfs niet, al waren ze hoogst volmaakt geweest; en dat, enerzijds omdat men schuldig is ze te doen, zoals Christus spreekt, Luk. 17:10, en de Apostel in Rom. 8:12; en anderzijds omdat het niet onze, maar Gods werken zijn, Die ze in ons door de Heilige Geest werkt; en zulks niet, opdat wij daardoor zouden verdienen, maar opdat wij Christus voor zijn verdiensten zouden dankbaar zijn; zoals de Apostel betuigt in Ef. 2:10: "Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen." Daarom zijn de verkeerde werken van de goede onderscheiden ten opzichte van de verdienste, enerzijds omdat ze niet helemaal volmaakt zijn, en anderzijds omdat ze niet enerlei oorsprong hebben. De verkeerde werken zijn volslagen verkeerd, en de eigen werken van de goddelozen. Want zij bedrijven die krachtens hun verkeerde natuur. Daarom zijn ze hun ook als verdiensten en een oorzaak van het verderf. Maar de goede werken zijn onvolkomen goed, en komen niet uit de natuur, maar uit de genade voort; en het zijn gaven van God, welke niet door de Godzaligen zelf, maar door God in de Godzaligen gewerkt worden. Daarom kunnen ze hun ook niet gelden als verdiensten van het leven; want ook dat (leven n.1.) is een gave van God, zoals zeer godvruchtig in dit versje uitgedrukt wordt:

God in ons anders niet beloont
dan dat Hij zijn gaven kroont.

Aanhoudend bezwaar 2. Christus zal als een oorzaak voor Zijn uitspraak ("vonnis") de goede werken der rechtvaardigen, en niet hun geloof als een oorzaak stellen; want Hij zal zeggen: Komt, want Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij te eten gegeven. Daarom zal Hij ze om de goede werken en volgens de Wet vrijspreken.

Antwoord. Christus zal de goede werken der rechtvaardigen noemen ("verhalen") niet als verdiensten, maar als vruchten des geloofs. Ja, Hij zal liever de vruchten willen noemen dan het geloof zelf. Want die (vruchten n.l.) zijn zichtbaar en beter bekend geweest. Maar het geloof is onzichtbaar en onbekend. Daarom zal de Rechter in een openbaar ("zichtbaar") oordeel ook zichtbare getuigenissen voortbrengen, opdat zij allen tezamen de rechtvaardigheid van het vonnis zien mogen, en opdat de verdoemden Zijn rechtvaardigheid niet zouden kunnen lasteren, alsof Hij de gelovigen ten onrechte ("onregtveerdig") het leven toewees; namelijk door de werken der liefde en barmhartigheid voort te brengen, als uiterlijke, zekere en vroeger zelfs ook voor de verdoemden bekende getuigen van hun waarachtig geloof, waarmee zij bij hun leven begiftigd waren; zodat het buiten alle twijfel waar is, dat zij het zijn, aan wie de belofte des levens toekomt. De Rechter zal dus meer de werken dan het geloof noemen ("melden van").

Want, allereerst, wil Hij dat het aan allen bekend is, waarom Hij zo oordeelt; en dat het ook naar het geloof geschiedt, dat door de werken openbaar was; of dat Hij oordeelt volgens de leer van het Evangelie en haar uitspraken, n.l. dat de voorwaarde, die in het Evangelie voorgesteld werd, is nagekomen. Bovendien, opdat de gelovigen des te beter en ijveriger zouden aangespoord worden tot de goede werken, en zich daarmee als vruchten van het geloof zouden troosten, dat zij niet met de bokken ter linker-, maar met de schapen ter rechterhand in het oordeel gesteld zullen worden.

3. ***Wie de Rechter zijn***

Dat zal Christus zijn, dezelfde Persoon Die ook Middelaar is. Want de Vader heeft al het oordeel den Zoon overgegeven, en Hij heeft Hem macht gegeven om te oordelen, omdat Hij des mensen Zoon is, Joh. 5:22 en 27. (Vgl. N.G.B., Art. 37). Niet alsof de Vader en de Heilige Geest van het oordeel buitengesloten zullen worden, maar het betekent, dat de Zoon door Zichzelf, in Zijn menselijke natuur verschijnen, het vonnis uitspreken en geven zal. En zoals Hij spreekt, zo zal God spreken; zoals Hij oordeelt, zal God ook oordelen; niet alleen omdat Hij Zelf God is, maar omdat de Vader dóór Hem spreken en oordelen zal. Daarom zal het oordeel aan de gehele, ondeelbare Drie-eenheid toekomen, wat betreft de overeenstemming en macht; maar uitsluitend aan de Zoon, Die de Middelaar, God en Mens is, wat betreft de zichtbare vertoning, de uitspraak van het vonnis en de uitvoering daarvan. Want Christus zal door de Goddelijke macht het vonnis zichtbaar over allen uitspreken en uitvoeren. En het is geen vreemde zaak, dat er bij een oordeel enkelen tezamen beraadslagen, en dat de uitspraak en uitvoering van het vonnis aan slechts één wordt toevertrouwd ("aanbevolen").

Ook de Gemeente zal oordelen, volgens de belofte: Gij zult "zitten op tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls", Luk. 22:30. Maar, zult ge vragen, hoe zal dan Christus alleen de wereld oordelen?

Antwoord: Ook de heiligen zullen oordelen, d.w.z. zij zullen als bijzittenden het oordeel van Christus ondertekenen, en het gevelde vonnis als heilig en rechtvaardig met hun goedkeuring bevestigen.

En dit oordeel zal door de Middelaar, als Mens, uitgevoerd worden.

1e. Want de Gemeente moet door dezelfde Middelaar verheerlijkt worden, als door Wie zij verlost is en gerechtvaardigd wordt; zoals er geschreven staat: De Vader heeft de Zoon "macht gegeven ook gericht te houden, omdat Hij des mensen Zoon is", d.w.z. omdat Hij de Middelaar is, Die de Gemeente verloste, reinigde en rechtvaardigde, Joh. 5:27.

2e. Opdat wij een vaste troost zouden hebben, dat deze Rechter — omdat Hij onze Verlosser, Broeder en Hoofd is — ons genadig zijn zal, en dat Hij niet zal verdoemen wie Hij met Zijn bloed verlost heeft, ja van wie het Hem ook behaagd heeft ze tot Zijn broeders en leden te maken. Daarom vertroost ons de Persoon van de Rechter, omdat Hij onze Broeder en ons vlees is, Hebr. 2:11; Ef. 5:30; en Hij verkwikt ons met Zijn belofte. Want Hij heeft gezegd: "Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven", Joh. 3:36 en 5:24. Ook de oorzaken waarom het oordeel plaats hebben zal, zijn tot troost voor de begenadigden; want deze Rechter zal dan ten bordeel komen, opdat Hij de Zijnen van alle kwaad verlosse, Zijn lidmaten verheerlijke en al zijn en hunne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpe. Dezelfde· Christus Die in onze plaats voor Gods vierschaar gestaan heeft, en daar veroordeeld en om onzentwil een vloek geworden is, Die zal komen om ons te oordelen (Lansbergen). Zo zal Christus dus niet komen om ons te verdoemen, want Hij heeft de verdoemenis van ons weggenomen; en er is nu geen verdoemenis meer voor degenen die in Christus Jezus zijn, Rom. 8:1. Hoe zou Hij ons (kunnen) verdoemen, aangezien Hij onze Gerechtigheid geworden is? Hoe zou deze allergoedertierenste Vorst ons verderven, nu wij Zijn volk zijn? Hoe zou Hij ons veroordelen, aangezien Hij onze Advocaat en Voorspreker is? Hoe zou Hij ons verstrooien, nu Hij ons Hoofd is, en wij Zijn leden zijn? Daarom behoort de toekomst van Christus, onze Rechter, ons niet te verschrikken, maar te vertroosten.

3e. Om de rechtvaardigheid van God. Want omdat de goddelozen de Heere Christus

smaadheid aandeden, door Zijn verdiensten en weldaden te verwerpen die hun door het Evangelie aangeboden werden, en omdat zij op wrede wijze Zijn lidmaten vervolgden, daarom zal God hen door diezelfde Christus veroordelen, opdat zij zien mogen Die zij gekruisigd hebben, en ondervinden zullen, dat zij dan als een strenge Rechter hebben, Die zij niet als hun Verlosser wilden erkennen.

4e. Omdat het oordeel zichtbaar zijn zal, zal ook de Rechter zichtbaar zijn. Die gezien zal worden door allen die Hij oordelen zal; inzonderheid, opdat de goddeloze vijanden door Zijn ontzaglijkheid des te meer verslagen en beschaamd zouden worden.

Tegenwerping. In Joh. 3:17 en 12:47 zegt Christus, dat Hij niet gekomen is om de wereld te oordelen. Hoe zal Hij dan Rechter zijn?

Antwoord. Daar spreekt Christus over Zijn eerste komst (n.l. in het vlees, v. d. Hr.). Want toen kwam Hij niet om te oordelen, maar om te sterven en zalig te maken. Maar er is nog een andere toekomst te wachten ("Maar daar is nog een ander toekomste overgehouden"), wanneer Hij n.l. komen zal om te oordelen de levenden en de doden; zoals er geschreven staat, Matth. 24:30: Zij "zullen den Zoon des mensen zien, komende op de wolken des hemels, met grote kracht en heerlijkheid."

4. ***Vanwaar en waar de Rechter komen zal.***

Wij verwachten onze Rechter Christus uit de hemel. Want vandaar zal Hij komen, waar Hem de discipelen hebben zien opvaren, Hand. 1:11 en 2 Thess. 1:7: "in de openbaring des Heeren Jezus van den hemel met de engelen Zijner kracht", Matth. 26:64: "Van nu aan zult gij zien den Zoon des mensen, zittende ter rechterhand der kracht Gods en komende op de wolken des hemels", Fil. 3:20: "Onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus." Zoals Hij dus werkelijk en zichtbaar vàn de aarde boven de wolken en alle hemelen opgevaren is, zo zal Hij ook uit de hemel, waar Hij ter rechterhand Gods zit; maar niet uit de hel, of uit de zee, of uit de aarde, of van enige andere plaats, werkelijk en zichtbaar nederdalen op de wolken, Matth. 24:39; of op de plaats tussen hemel en aarde, hetgeen de Apostel nadrukkelijk bevestigt in 1 Thess. 4:16v. Dit dient men noodzakelijk te weten en vast te houden, opdat *de* Gemeente moge weten, vanwaar zij haar Rechter en Verlosser verwachten zal. Want zoals Hij wil dat wij weten zullen waarheen Hij opgevaren is, zo wil Hij ook dat wij weten, vanwaar Hij komen zal, opdat wij verzekerd mogen zijn, dat Hij de menselijke natuur, die Hij aangenomen had, niet afgelegd heeft, maar dat Hij in eeuwigheid onze Broeder blijft.

(Lansbergen) Op dit punt dwalen de Joden, die beweren dat het oordeel gehouden zal worden in het dal van Jósafat, omdat er in Joël 3:2 geschreven staat: "Dan zal Ik alle heidenen vergaderen en zal ze afvoeren in het dal van Jósafat, en Ik zal met hen aldaar richten vanwege Mijn volk en Mijn erfdeel Israël, dat zij onder de heidenen hebben verstrooid, en Mijn land gedeeld", en in vers 12: "De heidenen zullen zich opmaken en optrekken naar het dal Jósafats, maar aldaar zal Ik zitten om te richten alle heidenen van rondom." Doch daarmee bedoelt God, dat Hij de vijanden van Zijn Kerk ten aanschouwe van die Kerk veroordelen zal. Want de Kerk wordt bij Sion en Jeruzalem vergeleken, in wier gezicht het dal van Jósafat lag (vgl. 2 Kron. 20).

5. ***Hoe Hij komen zal.***

Allereerst zal Hij *werkelijk, zichtbaar en plaatselijk* komen, maar niet in schijn; en Hij zal de hoogste ("bovenste") plaats verlaten en in de laagste nederkomen, Hand. 1:11: "Hij zal alzo

komen, gelijkerwijs gij Hem naar den hemel hebt zien henenvaren." Zij zullen de "Zoon des mensen zien, komende op de wolken des hemels", Matth. 24:30, en zullen bekennen, dat Hij God is, op grond van Zijn uiterlijke ("zigtbare") Majesteit; "en zij zullen Mij aanschouwen, Dien zij doorstoken hebben", Zach. 12:10.

Voorts zal Hij niet nederig komen, zoals tevoren; maar voorzien van Goddelijke heerlijkheid en majesteit, en vergezeld van vele duizenden engelen, Dan. 7:10; met een geroep en bazuin des archangels, ten einde de doden op te wekken, de schapen van de bokken te scheiden, de Godzaligen te verlossen en de goddelozen te werpen in de eeuwige straffen, Matth. 16:27: "Want de Zoon des mensen zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders, met zijn Engelen." Hij zal het hemelse gezelschap niet uit nood gebruiken, alsof Hij zonder dat geleide het oordeel niet naar behoren ("niet genoegzaam") zou kunnen uitvoeren, maar krachtens Zijn vrije wil en gebod, opdat Hij Zichzelf verklare ("betone") waarachtig God te zijn, en een Heere over alle schepselen. Want uit deze heerlijkheid zal het blijken, dat Hij niet een tweede God is, maar de tweede Persoon in de Godheid; dat Hij de Vader even gelijk is. Want de Vader zal Zijn heerlijkheid en glorie aan geen ander geven. Deze zichtbare, plaatselijke en heerlijke komst van Christus ten oordeel belijdt de Nederlandse Gereformeerde Kerk in haar Geloofsbelijdenis in Art. 37. Tenslotte: Hij zal haastelijk komen, n.l. als de goddelozen daar niet eens aan denken of daarvoor vrezen: "Wanneer zij zullen zeggen: Het is vrede en zonder gevaar; de dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht", 1 Thess. 5:2v. en 2 Petrus 3:10.

6. ***Wie Hij oordelen zal.***

Hij zal alle mensen oordelen, zowel levenden als doden, zowel goeden als verkeerden, 2 Tim. 4:1, Hand. 10:42, 1 Petrus 4:5. Zelfs de duivel en diens engelen zullen voor Zijn rechterstoel ("zyn oordeel") gesteld worden. De mensen worden levenden of doden genoemd met betrekking tot de staat, waarin zij ten tijde des oordeels bevonden zullen worden. Want onder de *levenden* worden verstaan degenen die tot het oordeel toe overgebleven zijn, en zij zullen dan haastig veranderd worden, 1 Kor. 15:5v.; welke verandering hun in plaats van de dood zijn zal. Onder de *doden* worden de andere mensen verstaan, die ten tijde des oordeels weer verrijzen zullen. En zó zullen alle mensen, zowel levenden als doden, in het oordeel verschijnen en voor de rechterstoel van de Rechter gesteld worden, Rom. 14:10.

Tegenwerping. In Joh. 5:24 staat: "Die gelooft, die heeft het eeuwige leven en komt niet in de verdoemenis." Daarom zullen ze niet allen geoordeeld worden.

Antwoord. Wie gelooft, zal in het oordeel niet komen, n.l. niet in het *oordeel der verdoemenis,* maar (wel) in het oordeel der vrijspraak. Wij zullen daarom allen geoordeeld worden, voor zover het woord "oordeel" de ganse uiterlijke procedure van het oordeel aanduidt; echter zullen wij niet allen geoordeeld worden, maar alleen de duivelen en de goddelozen, voor zover het oordeel alleen genomen wordt voor de verdoemenis en het woord "oordelen" zoveel betekent als veroordelen.

Tegenwerping 2. De overste dezer wereld is nu al geoordeeld, d.w.z. verdoemd. Joh. 16:11. Daarom zullen de duivelen niet dan pas geoordeeld worden.

Antwoord. De duivelen zijn geoordeeld 1e. volgens Gods besluit, 2e. in Zijn Woord, waardoor dit besluit geopenbaard is; 3e. in hun eigen gewetens; 4e. omdat het oordeel nu al in het heden ("nu tegenwoordig") begint, door hen ervaren, en het toekomende oordeel stellig verwacht wordt.

En toch zullen zij ook namaals geoordeeld worden: 1e. omdat hun oordeel dan in het

openbaar uitgesproken zal worden; en 2e. omdat het oordeel dan ook volkomen uitgevoerd zal worden en zij in de eeuwige straffen geworpen zullen worden, zodat zij zich daarna niet meer tegen God en Zijn Gemeente zullen kunnen verzetten ("aankanten").

7. ***Hoe het proces, of de rechtsvordering, het vonnis en de uitvoering van dit oordeel verlopen zal.***

1. De doden zullen opgewekt worden door de stem van de Rechter, n.I. de Zoon van God. Want allen die in de graven zijn, zullen zijn stem horen en uit hun graven uitgaan, Joh. 5:28v. De levenden zullen veranderd en in plaats van sterfelijk onsterfelijk worden, 1 Kor. 15:53.

2. De Godzaligen zullen van de vier einden der aarde verzameld worden, en desgelijks ook alle goddelozen; en zij zullen gesteld worden voor de rechterstoel van Christus. De Engelen zullen de maaiers zijn. Hun dienst zal Christus gebruiken bij het inzamelen van allen, en om het koren van het kaf te scheiden, Matth. 13:30 en 24:32; niet, omdat Hij hun hulp nodig zal hebben, maar opdat Hij Zich een Heere der Engelen betone te zijn; en zulks zal behoren tot de majesteit en heerlijkheid van die Rechter.

3. De wereld zal dan vanwege het vuur (ver)smelten en vergaan. En alle schepselen zullen niet tenietgemaakt, maar gezuiverd worden, vgl. 2 Petrus 3:7 en 10v.: "Maar de hemelen die nu zijn, en de aarde, zijn door hetzelfde Woord als een schat weggelegd en worden ten vure bewaard tegen den dag des oordeels en der verderving der goddeloze mensen. Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht, in welken de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde, en de werken die daarin zijn, zullen verbranden. Verwachtende en haastende tot de toekomst van den dag Gods, in welken de hemelen door vuur ontstoken zijnde, zullen vergaan en de elementen brandende zullen versmelten."

4. Daarna zullen de Godzaligen en goddelozen gescheiden, en het vonnis zal over beiden uitgesproken worden. Tegen de goddelozen volgens de Wet, nochtans zo dat het Evangelie het vonnis goedkeuren zal, En over de Godzaligen naar het Evangelie, nochtans ook zo dat de Wet ook tevreden is. Zo zullen dan de goddelozen deze verschrikkelijke stem horen: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur", enz., Matth. 25:41; maar de Godzaligen deze allerlieflijkste stem: "Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk", enz., Matth. 25:41. Het eerste zal een stem der Wet zijn, die de goddelozen naar hun verdiensten verdoemt; het andere een stem des Evangelies; want zij zal de Godzaligen dank zij Christus' verdiensten, Die door hen met een waar geloof aangenomen is, vrijspreken, terwijl zij ook van hun geloof uit de vruchten, of goede werken, getuigenis geven. 5. Tenslotte zal het uitgesproken vonnis uitgevoerd worden door de Goddelijke macht van Christus. Want terstond zullen de Godzaligen verheven worden tot de gelukzalige heerlijkheid en het eeuwige leven; en de goddelozen zullen allen tezamen in de eeuwige straffen en pijnen geworpen worden; zoals er geschreven staat in Matth. 25:46: "En dezen zullen gaan in de eeuwige pijn; maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven"; Jobs. 14:3: "Zo kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar Ik ben"; 1 Thess. 4:17: "Wij zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet in de lucht; en alzo zullen wij altijd met den Heere wezen."

Dan pas zal Christus de Zijnen volkomen verlossen, alle tranen van hun aangezichten afwissen, maar Zijn vijanden zal Hij in de eeuwige gevangenis zó bedwingen, dat ze de Godzaligen geen kwaad meer zullen kunnen doen ("niet meer zullen konnen beschadigen"); want hun worm zal niet sterven, en hun vuur niet uitgeblust worden, Mark. 9:44, 46 en 48. Ook van de uitvoering van het vonnis spreekt het al meer genoemde Art. 37 der N.G.B.

Tegenwerping. In Jobs. 3:18 staat: "Die niet gelooft is alrede geoordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in den Naam des eniggeboren Zoons van God." Daarom zullen de goddelozen niet dán pas geoordeeld worden.

Antwoord. Zoals wij zeiden dat de duivelen geoordeeld zijn, zo zijn ook de goddelozen geoordeeld, d.w.z. tot de eeuwige verdoemenis verwezen: 1e. volgens Gods eeuwige besluit: 2e. in het woord van Wet en Evangelie, waarnaar Christus oordelen zal, Rom. 2:16; 3e. in hun eigen gewetens; 4e. omdat de straffen nu al een aanvang nemen.

Maar zij zullen ook dan geoordeeld en verwezen worden, omdat 1e. Gods rechtvaardig oordeel dan geopenbaard zal worden; en dan zal blijken, dat alle verdoemden rechtvaardig verloren gaan; 2e. ook hun lichamen, die nu begraven zijn, zullen in de eeuwige straffen en pijnen geworpen worden; en 3e. de straffen zullen oneindig en eeuwig verzwaard worden, zonder enige hoop op verlossing: "Boven dit alles, tussen ons en ulieden is een grote klove gevestigd, zodat degenen die van hier tot u willen overgaan, niet zouden kunnen, noch ook die daar zijn, van daar tot ons overkomen", Luk. 16:26.

8. ***Waarom het oordeel plaats zal hebben.***

De voornaamste reden waarom dit oordeel zeker geschieden moet, is het besluit Gods. Want wat God besloten heeft, dient noodzakelijk volbracht te worden. "Hij heeft een dag gesteld, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door enen Man", enz. En dat zal geschieden, opdat Hij Zijn voornemen en doel met het menselijke geslacht bereiken zou. Allereerst, opdat Hij Zijn oneindige liefde, goedheid en barmhartigheid aan de uitverkorenen betonen zou, die hier (op aarde) gepijnigd en verdrukt, maar in het Laatste oordeel volkomen verlost zullen worden, opdat zij bij God de eeuwige gelukzaligheid genieten mogen, waartoe zij geschapen waren, en opdat zij God tot in eeuwigheid mogen prijzen. Ten tweede, opdat Hij Zijn volkómen rechtvaardigheid en toorn aan de goddelozen zou verklaren en bekend maken; (mensen) die hier bloeien (= wél varen, voorspoed hebben) en zich verblijden, maar die in het Laatste oordeel in het onuitblusselijke vuur geworpen zullen worden en met lichaam en ziel eeuwig gepijnigd worden. Dus het voornaamste en hoogste doel waartoe het Oordeel geschieden zal, is de ere Gods, d.w.z. opdat Zijn goedheid, barmhartigheid, rechtvaardigheid en waarheid geopenbaard en geprezen, de uitverkorenen verlost en zalig gemaakt, en de goddelozen tot in eeuwigheid verworpen en gepijnigd zouden worden.

9. ***Wanneer dit oordeel plaatshebben zal.***

De tijd van het Oordeel is ons slechts in het algemeen, en niet in bijzonderheden ("bescheydentlyk") geopenbaard; n.l. dat het zijn zal "in het einde der wereld" of der dagen; in de laatste tijd, in de voleinding der wereld, in de laatste ure, enz. Want de tijd, hoe lang de wereld bestaan zal, wordt in drieën verdeeld, nl. *Vóór, onder en na de Wet.* Het derde deel, dat *onder Christus* is, wordt de "laatste tijd" of laatste ure genoemd; te weten: heel de tijd van Zijn eerste komst tot Zijn wederkomst toe. En daaruit kan men opmaken, dat er niet zo'n lange tijd tussen Zijn eerste en tweede komst zijn zal, als er was van het begin der wereld tot Christus' eerste komst. Want wij zijn gekomen in de laatste tijden, aangezien wij dagelijks de tekenen zien van het Laatste oordeel, 1 Joh. 2:18: "Kinderkens, het is de laatste ure; en gelijk gij gehoord hebt dat de antichrist komt, zo zijn ook nu vele antichristen geworden; waaruit wij kennen dat het de laatste ure is." Maar de bijzonderheden daarvan, zoals het jaar, de maand en het uur van dat Oordeel weet geen mens, en ook kan niemand dat door kunst of berekening onderzoeken. Ja, zelfs de Engelen weten het niet. Want de Zoon des mensen wist het zelfs niet, in de staat der vernedering, Mark. 13:32: "Maar van dien dag en die ure weet

niemand, noch de Engelen die in den hemel zijn, noch de Zoon — naar Zijn menselijke natuur en Zijn toenmalige Middelaarsambt — dan de Vader."

10. ***Waarom God wil, dat wij van dit Oordeel verzekerd zullen zijn.***

Hoewel de tijd van het Oordeel door ons niet met zekerheid gekend kan worden, toch is er niets zekerders dan dát het Oordeel zelf plaats hebben zal, zoals wij al eerder hebben aangetoond. En het is Gods wil, dat wij vast en zeker zullen geloven, dat dit Oordeel geschieden zal.

1e. Om de *eer van God,* n.l. opdat wij de Epicureïsche vrijgeesten kunnen weerspreken, die de leer van het Oordeel voor een fabel houden en ze bespotten. Want deze lieden willen uit het feit, dat er zo'n grote verwarring en wanorde ("onordentelykheid") in de wereld gevonden wordt, het besluit trekken dat deze wereld door God niet gadegeslagen wordt, of dat ze onrechtvaardig geregeerd wordt, aangezien God toelaat, dat het de goeden slecht en de verkeerden goed gaat. Maar hiertegenover dienen wij het Laatste oordeel, dat stellig zal plaats hebben, te stellen, omdat daardoor de huidige toestand zeer wonderlijk veranderd en Gods rechtvaardigheid geheel en al ("ten enenmaal") bevrijd worden zal van haar laster en bespotting.

2e. Tot *onze troost;* opdat wij weten, dat onze ellendige staat waarin wij thans verkeren, nog eens veranderd worden zal; waarom wij ons met deze hoop in alle moeilijkheden ondersteunen ("onderhoiuden") mogen, opdat wij niet in de dood bezwijken.

3e. Opdat ons alle vleselijke zorgeloosheid ontnomen mag worden, en wij allen tezamen in de vreze Gods en bij onze schuldige plicht bewaard ("behouden") worden. Want omdat het Oordeel eenmaal geschieden zal, moeten wij zó leven, dat wij in het Oordeel staande kunnen blijven, Luk. 21:36: "Waakt dan te aller tijd, biddende dat gij moogt waardig geacht worden te ontvlieden al deze dingen die geschieden zullen, en te staan voor den Zoon des mensen", 2 Petrus 3:11: "Dewijl dan deze dingen alle vergaan, hoedanigen behoort gij te zijn in heiligen wandel en Godzaligheid."

4e. Tenslotte, opdat de goddelozen die geen berouw tonen, zonder enige verontschuldiging zouden zijn, en niet kunnen zeggen, dat zij onverwachts en zonder vermaan overvallen werden. Want hun wordt voldoende ingescherpt, dat zij elk ogenblik bereid dienen te zijn om de Heere in Zijn oordeel te verwachten, 2 Petrus 3:9. Hiertoe dienen de voorzeggingen van de tekenen die aan het Laatste oordeel vooraf zullen gaan, zoals die door Christus en de Apostelen bij wijze van getrouwe waarschuwingen zijn voorgesteld. Die tekenen zijn voornamelijk: oorlogen en geruchten van oorlogen, aardbevingen, de verkondiging van het Evangelie over de ganse aardbodem, Matth. 24:6 en 12; bittere en gruwelijke vervolgingen der Christenen, afwijking van het geloof, een verkouden en tekort-schieten ("gebrek") in de liefde, Luk. 21:9, 12 en 25; verder, dat de antichrist zichzelf zal zetten en verheffen boven alles wat God genoemd of als God geëerd wordt, zodat hij als een god in de tempel Gods zit, zichzelf vertonende dat hij God is, 2 Thess. 3:12; de openbaring van de antichrist, de krachtdadige roeping der Joden, Rom. 11:25v., de vleselijke zorgeloosheid, zoals er was in de dagen voor de zondvloed en bij de ondergang van Sodom en Gomorra, enz.; vgl. Ook 1 Thess. 5:2v.

11. ***Waarom Hij wil, dat wij de dag des Oordeels niet zullen weten.***

Zoals God gewild heeft, dat wij stellig zullen weten en geloven dat het Oordeel (eenmaal) plaats hebben zal, zo wil Hij nu ook, dat wij de dag zelf niet zullen weten, Hand. 1:7: "Het

komt u niet toe te weten de tijden of gelegenheden, die de Vader in Zijn eigene macht gesteld heeft", Mark. 13:32: "Maar van dien dag en die ure weet niemand, noch de Engelen die in den hemel zijn, noch de Zoon, dan de Vader." Ja, Christus Zelf, naar Zijn menselijke natuur, wist het jaar, de maand, de dag en het uur van het Oordeel niet, n.l. niet ten opzichte van Zijn Middelaarsambt. Maar Hij wist het niet om Zichzelf, maar om onzentwil. Want Zijn ambt vereiste niet, dat Hij alle dingen die Hij wist, ons al vóór de tijd bekendmaakte.

Hij nu wil, dat wij het niet zullen weten:

1e. opdat Hij in ons het geloof, de hoop en de lijdzaamheid oefenen zou, opdat wij God geloven en standvastig volharden zouden in het vertrouwen op en in het verwachten van de beloften, ook al weten wij de tijd der verlossing niet;

2e. opdat Hij onze nieuwsgierigheid bedwingen zou, dat wij niet proberen te onderzoeken de dingen, die niet geweten kunnen worden; en

3e. opdat Hij ons in Zijn vreze, in het waken en bij de Godzaligheid bewaart. Opdat wij niet zorgeloos worden en onze mededienstknechten zouden slaan, maar opdat wij getuchtigd mogen zijn en elk uur bereid zijn om de Heere te verwachten, totdat Hij komt, Matth. 24:43v.: "Maar weet dit, dat zo de heer des huizes geweten had in welke nachtwake de dief komen zou, hij zou gewaakt hebben en zou zijn huis niet hebben laten doorgraven. Daarom zijt ook gij bereid; want in welke ure gij 't niet meent, zal de Zoon des mensen komen"; Matth. 25':13: "Zo waakt dan; want gij weet den dag niet noch de ure, in dewelke de Zoon des mensen komen zal"; Luk. 19:13: "Doet handeling totdat ik kome."

12. ***Waarom God het Oordeel nog uitstelt, of daarmee vertoeft.***

Hij vertoeft met het Oordeel,

1. opdat Hij in ons zou oefenen het geloof, de lijdzaamheid, de hoop en de aanroeping (= het gebed);

2. opdat alle uitverkorenen tot de Gemeente vergaderd worden; want alleen om hen, en niet omwille van de goddelozen bestaat de wereld nog. De schepselen werden geschapen om de kinderen Gods; en de goddelozen gebruiken die (schepselen) als dieven en moordenaars. Maar wanneer tot de Gemeente al degenen die vergaderd moeten worden, vergaderd zijn, dan zal het einde komen. En God wil, dat de uitverkorenen door de gewone ("ordinare") (heils-)middelen vergaderd worden. Hij wil dat zij geboren worden, het Woord horen en leden worden van de zichtbare Kerk in deze wereld; en daarvoor is tijd nodig.

3. Opdat Hij alle mensen de tijd gunne om zich te bekeren, zoals ten tijde van Noach, en opdat hun, die in de zonden volharden, alle uitvlucht benomen zou worden ("onverantwoordelyk zouden gemaakt worden"), Rom. 2:4: "Of veracht gij den rijkdom Zijner goedertierenheid en verdraagzaamheid en lankmoedigheid, niet wetende dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt?" Rom. 9:22: God "heeft met vele lankmoedigheid verdragen de vaten des toorns, tot het verderf toebereid."

13. ***Of men naar het Laatste oordeel behoort te verlangen.***

Men dient er heel erg naar te verlangen, want Christus gebiedt ons, Luk. 21:28, dat wij onze hoofden zullen opheffen, omdat dan onze verlossing nabij is. En het verlangen naar het Oordeel is een zeker kenmerk, waardoor de Godzaligen onderscheiden worden van de goddelozen. Want de Godzaligen zuchten steeds met Paulus: "Wie zal mij verlossen uit het

lichaam dezes doods?" Rom. 7:24, en hebben "begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn", Fil. 1:23. De Heilige Geest werkt in de harten der uitverkorenen een verlangen naar de toekomst des Heeren, zodat zij met de Geest en de bruid roepen, Openb. 22:17 en 20: "Kom, Heere Jezus! en die het hoort, zegge: Kom!"

Daarentegen schrikken de goddelozen, wanneer men hen aan dit Oordeel en aan deze Rechter herinnert ("vermaant") zoals men pleegt te zeggen: — als een dief voor de scherprechter (= beul). Want zij dragen een slecht geweten in hun binnenste ("boesem"), en zijn nooit bereid om de Heere tegemoet te gaan. Daarom kunnen zij naar deze toekomst niet verlangen, want dan zouden zij naar hun eigen ondergang ("verderf")begeren. Daarom is het een zeker kenmerk der goddeloosheid, als iemand schrikt bij het horen van de vermaningen aan dit Oordeel, en hij niet zeggen kan: "Kom!" Want hij betoont niet, dat hij een lid van de bruidskerk is, noch dat hij de Geest van Christus heeft, Die Gods kinderen dit geluid ("stemme") doet kennen.

Een korte weergave van de bijzonderheden van dit Laatste oordeel.

1. *Wie* oordelen zal?

Christus de Middelaar, God en Mens, Dezelfde Die ten hemel voer, Hand. 1:11.

2. Wat zal Hij *doen?* Hij zal van de hemel neerkomen, de doden opwekken, de levenden haastelijk veranderen, het ganse menselijke geslacht voor Zijn rechterstoel vergaderen, de Godzaligen met heerlijkheid versieren en de goddelozen in de hel werpen. Van dit alles wil God dat wij het weten: 1^{e}. Tot Zijn eer, 2^{e}. Opdat alle zorgeloosheid ons ontnomen worde; 3^{e}. Opdat de aanstaande verlossing ons trooste; en 4^{e}. Opdat de goddelozen zich niet kunnen verontschuldigen.

3. *Waar?*

Hij zal uit de hemel op de wolken komen, 2 Thess. 4:16.

4. Met welke *hulp?*

Met Zijn eigen Goddelijke almacht, en met Zijn dienaren, de Engelen.

5. *Waarom?*

Ter wille van Zijn eer, en tot de zaligheid der Gemeente, die Hij volkomen verlossen zal, terwijl Hij de vijanden in de eeuwige pijn werpt.

6. *Hoe?*

1e. Zichtbaar en plaatselijk. 2e. Met de heerlijkheid Zijns Vaders en der Engelen. 3e. Door de uitverkorenen van de verworpenen te scheiden, en de uitverkorenen op te nemen in de wolken, Hem tegemoet, opdat zij eeuwig met Hem zouden zijn.

7. *Wanneer?*

Aan het einde der wereld, maar de tijd zelf is onzeker.

Wat wil het dus zeggen: *Ik geloof in Christus,* Die *wederkomen* zal, om te oordelen de levenden en de doden?

Antwoord. Het wil zeggen: Ik geloof:

1e. Dat Christus stellig komen zal om te oordelen, en dat Hij alle dingen weder oprichten zal,

d.w.z. dat Hij hemel en aarde vernieuwen zal.

2e. Dat dezelfde Christus komen zal, Die voor ons geleden heeft, en gestorven en opgewekt is.

3e. Dat Hij zichtbaar en heerlijk komen zal, om de Gemeente te verlossen, waarvan ik een lidmaat ben; en om de vijanden in de eeuwige verdoemenis te werpen.

Hieruit putten wij een grote troost en ook een sterk vertrouwen.

Troost, want wij verwachten het einde van alle kwaad, en een verandering van onze tegenwoordige toestand in een betere.

Vertrouwen, want Christus zal als onze genadige Rechter komen, Hij namelijk, Die — opdat wij niet veroordeeld zouden worden — Zelf veroordeeld werd en ons de gerechtigheid verdiend heeft; Hij Die onze Broeder, Verlosser en Voorspreker is, zal heerlijk komen, voldoende machtig om ons te verlossen, ja, Hij zal ook daarom komen, om ons te verlossen. Tenslotte, aangezien Hij ook komen zal, om al zijn en onze vijanden met eeuwige straffen om te brengen en een einde aan hun moedwil te maken, zo hebben wij redenen om Hem blijde te verwachten en intussen alle onrecht ("ongelyk") geduldig ("lydzaam") te verdragen; tevens, dat wij ook vlieden de vleselijke zorgeloosheid en in dit leven onze schuldige dankbaarheid betrachten, door ons te bereiden Hem tegemoet te gaan, en door het geloof en een goed geweten te bewaren, opdat wij onder het getal van hen mogen behoren, die Hij zal komen verlossen.

(Lansbergen). Hoe wij ons op deze dag behoorlijk moeten voorbereiden, willen we nu nog beknopt aangeven.

1e. Wij dienen versierd te zijn met een oprecht geloof. Want dat is het echte bruiloftskleed, waarmee wij te voorschijn moeten komen, Matth. 22:1v., zullen wij ingaan tot de hemelse bruiloft en onze Bruidegom verwachten, zonder Welke niemand God behagen kan, Hebr. 11:6. Het fundament daarvan is Christus, 1 Kor. 3:11, en niet onze verdiensten (zoals ook uit het vonnis van de Rechter bewezen wordt). Want de uitverkorenen noemt Hij de gezegende kinderen Gods, Matth. 25:34, omdat zij deze weldaad als vrucht van Gods zegeningen in Hem verkrijgen, Ef. 1:3. Later voegt Hij daar aan toe, dat zij ook Gods Koninkrijk als een erfenis zullen bezitten, dat hun bereid was van het begin der wereld. Als het een erfgoed is, dan is het geen verdienste; en als het bereid is van het begin der wereld, dan hebben zij het niet verkregen; want toen waren zij er nog niet.

2e. Wij moeten ons geloof bewijzen door de werken der liefde, Gal. 5:6. Want Christus zal alleen zo'n geloof voor oprecht houden, dat krachtig was door de werken der liefde. En vooral dienen wij sober en nuchter te zijn, te waken en te bidden, zoals Christus leert, in Luk. 12:35-42, en 21:24 en 36, Matth. 24:42-51 en 25:13; en Paulus in 1 Thess. 4:15 en 5:2-8; evenzo ook Petrus, in 1 Petrus 4:7. Wij hebben ons ook wel te wachten voor de antichrist en de afgodendienst, waarvoor wij zeer ernstig gewaarschuwd worden in Matth. 24:23-26, Openb. 14 9 en 11 enz.

Tenslotte moeten wij ook een goede consciëntie behouden, 1 Tim. 1:19. Want wanneer deze veronachtzaamd ("verworpen") wordt, dan moeten wij noodwendig in ons geloof schipbreuk lijden. Op deze manier dienen de gelovigen zich voor te bereiden op het Oordeel, om daaruit vertroosting te putten.

Besluit. Tot nog toe is dan het zevende Artikel, over het Laatste oordeel verklaard, alsook het tweede deel van de Geloofsartikelen, dat handelt over de Persoon en het ambt van Christus. En daaruit blijkt, dat *onze gehele zaligheid in Christus alleen begrepen is,* ja, dat zelfs niet het allerkleinste deel daarvan buiten Hem gezocht mag worden. Want als door iemand de zaligheid of de gaven des Heiligen Geestes gezocht worden, dan wordt ons op grond van de Namen "Jezus" en "Christus" geleerd, dat die bij Hem te vinden zijn; als men sterkte zoekt, dan is die te vinden in Zijn heerschappij; als men reinheid zoekt, die is er in Zijn ontvangenis; als men vergeving der misdaden begeert, die is er in Zijn menswording; als men verlossing zoekt, dan is er in Zijn lijden de vrijspraak der zonde; in Zijn verdoemenis is er verlossing van de vloek, in Zijn kruis is er de bevrijding van de vreze des doods, in Zijn nederdaling ter hel de doding van het vlees, in Zijn dood en begrafenis een nieuwigheid des levens en onsterfelijkheid, in Zijn opstanding het erfdeel van het Koninkrijk der hemelen, in Zijn hemelvaart de gerustheid en overvloed van alle goederen, in Zijn zitten aan Gods rechterhand Zijn gedurige voorspraak bij de Vader; en tenslotte, als u gerust en zonder verschrikken het Oordeel begeert te verwachten, dan zult u dat hebben op grond van die macht, die Hem gegeven is om te oordelen. Daarom moeten wij met deze enige Middelaar tevreden zijn, en Hem met een waar en levend geloof omhelzen. Dan zullen wij Zijn weldaden deelachtig worden, en hiernamaals in eeuwigheid met Hem heersen. Want Hij is de waarachtige God, boven alles te prijzen in der eeuwigheid. Amen. Rom. 9:5).

ZONDAG 20.
DEEL III VAN DE GELOOFSARTIKELEN: VAN GOD, DE HEILIGE GEEST.

De Artikelen van het Christelijk geloof, die wij hebben moeten van de twee eerste Personen in het enig, Goddelijk Wezen, namelijk *de Vader* en *de Zoon*, zijn in *de* vorige Zondagen verklaard. Nu volgt een uiteenzetting van het geloof dat wij hebben moeten inzake de derde Persoon in de Godheid, namelijk van *de Heilige Geest.* Dat wordt uitgedrukt in de woorden: "Ik geloof in den Heiligen Geest."

Vraag 53: *Wat gelooft gij van de Heilige Geest?*

Antwoord: *Dat Hij tezamen met de Vader en de Zoon waarachtig en eeuwig God is a). Ten andere, dat Hij ook mij gegeven is b), opdat Hij mij door een oprecht geloof Christus en al. Zijn weldaden deelachtig make c), mij trooste en eeuwig bij mij blijve d).*

a. Gen. 1:2, Job 33:4, Jes. 48:16, Hand. 5:3v.; id. 13:3 en 28:25 (vgl. Hand. 6:8v.); 1 Kor. 3:16, id. 6:19, id. 12:4-6.
b. Matth. 28:19, Rom. 8:9-15v., 2 Kor. 1:2v.; id. 5:5, Gal. 4:6, 1 Joh. 3:24 en 4:13.
c. Gal. 3:14, 1 Kor. 6:11 en 17, 1 Petrus 1:2.
d. Hand. 9:31, Joh. 14:6, 1 Petrus 4:14.

Verklaring van Vraag 53.

Nu volgt het derde deel van de Geloofsartikelen, namelijk van God de Heilige Geest, zonder Wie ons de kennis van de voorafgaande Artikelen van geen nut zijn zou. Want het zou niet veel nut afwerpen, al wisten wij, dat de Vader de Schepper van alle dingen, en de Zoon de Verlosser is, in Wie de Vader alle weldaden der zaligheid weggelegd heeft; indien niet de kennis van en het geloof in de Heilige Geest, en onze heiligmaking erbij komt. Want zij die door de Heilige Geest gedreven worden, die behoren aan God toe, en wie de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe, Rom. 8: 14 en 9.

Dit (derde) deel omvat een zestal Artikelen, waarvan het eerste handelt over de Persoon van de Heilige Geest Zelf; het tweede over de Kerk, die door de Heilige Geest vergaderd, geregeerd en behouden wordt, en de vier volgende betreffen de weldaden van de Messias, die aan de Kerk door de Heilige Geest geschonken worden, namelijk: van de gemeenschap der heiligen, de vergeving der zonden, de wederopstanding des vleses en het eeuwige leven.

Over God de Heilige Geest.

Vooral twee zaken worden in Antwoord 53 van de Catechismus inzake de Heilige Geest verklaard:

1e. Zijn Persoon, en 2e. Zijn ambt. Maar om dat goed te kunnen verstaan, willen we deze dingen op de rij af nagaan:

1. Wat het woord Geest betekent.
2. Wie en wat de Heilige Geest is.
3. Wat Zijn ambt is.
4. Welke en hoe velerlei Zijn gaven zijn.
5. Door Wie Hij gegeven wordt.

6. Aan wie, en in hoeverre Hij gegeven wordt.
7. Hoe Hij gegeven en ontvangen wordt.
8. Hoe Hij behouden wordt.
9. Of, en zo ja: hoe, Hij verloren wordt.
10. Waarom en hoezeer Hij nodig is.
11. Waaraan men weten kan, dat Hij in ons woont.

1. Wat het woord Geest betekent.

1e Het woord "Geest" luidt in het Grieks "pneuma" en in het Latijn "Spiritus"; beide stammen ze van woorden die "blazen" betekenen. Het woord "Geest" wordt in de Schrift in verschillende betekenissen gebruikt. Soms betekent het een oorzaak, d.w.z. een drijvende en bewegende natuur of kracht; en die kan óf *ongeschapen* zijn, zoals God een Geest genoemd wordt, Joh. 4:24; óf *geschapen:* en dat zijn óf onlichamelijke, goede en verkeert,; (geesten), Ps. 104:4, Hand. 23:8; en de zielen der mensen, Ps. 2:7: "en in zijn neusgaten geblazen den adem des levens", vgl. Ps. 104:29; óf lichamelijk, zoals de winden en drijvende dampen (="wazemen"), Joh. 3:8: "De wind (dat is: de Geest) blaast waarheen Hij wil."

Soms wordt het woord gebruikt voor hetgeen door deze oorzaak voortgebracht wordt, of voor een drijving en beweging; en als zodanig betekent het

1. soms de lucht, die gedreven wordt,

2. soms de drijving en beweging van de lucht;

3. soms de wasems en dampen, die van elders (aan)gedreven worden;

4. soms ook de werkzaamheden van het hart, hetzij goede of verkeerde: b.v. de Geest der aanneming tot kinderen, der vreze, der hoererij, der sluimering, der dwaling, enz.; en

5. de gaven des Heiligen Geestes, Joh. 7:39: "Dit zeide Hij van den Geest, Denwelke ontvangen zouden die in Hem geloven", 1 Thess. 5:19: "Blust den Geest niet uit."

In ons Leerboek betekent het woord "Geest" de bewegende Oorzaak of de Beweger Zelf, namelijk de derde Persoon in de Heilige Drie-eenheid, welke "Geest" genoemd wordt. Want 1e. deze Persoon is een geestelijk, onlichamelijk en onzienlijk Wezen.

2e. Hij wordt door de Vader en de Zoon geblazen, d.w.z. dat Hij van Beiden uitgaat, en Zelf is Hij de Beweger en Aandrijver der Goddelijke werken. Want de Vader en de Zoon werken door deze Geest de werkzaamheden in de harten der gelovigen; waarom Hij ook de kracht des Allerhoogsten genoemd wordt, Luk. 1:35; 3e. Die Geest is God, mét de Vader en de Zoon, Joh. 4:24: "God is een Geest."

En deze Persoon wordt *"Heilig"* genoemd, omdat 1e. Hij in en door Zichzelf, en van nature heilig is; en 2e. is Hij de Persoon, Die de uitverkorenen door Zichzelf heilig maakt; maar de Vader en de Zoon doen zulks door de Heilige Geest.

2. ***Wie en wat de Heilige Geest is.***

De Heilige Geest is de derde Persoon in de waarachtige en enige Godheid, en Hij gaat uit van de Vader en de Zoon; Hij is met Beiden mede-eeuwig, en ook van hetzelfde Wezen en Hun evengelijk; door Beiden wordt Hij uitgezonden in de harten der uitverkorenen, opdat Hij hen

heiligt tot het eeuwige leven.

Om deze definitie tegenover de ketters te kunnen bevestigen, moeten wij de Godheid van de Heilige Geest uit de Heilige Schrift bewijzen, zoals al eerder de Godheid van de Zoon bewezen werd, namelijk:

1. Dat de Heilige Geest een Persoon is, Die van Zichzelf bestaat.

2. Dat Hij de derde Persoon is, of dat Hij een Ander is, onderscheiden van de Vader en de Zoon.

3. Dat Hij waarachtig is mèt de Vader en de Zoon, of: Dat Hij de Vader en de Zoon evengelijk is.

4. Dat Hij dezelfde Goddelijke natuur mét de Vader en de Zoon deelachtig is, of: Dat Hij van die Godheid een Persoon is, en eens-wezens met de Vader en de Zoon.

De Heilige Geest is een Persoon, Die van Zichzelf bestaat. Want Hij is verschenen, en heeft een lichaam of lichamelijke gedaante gehad, zoals van een duive. Bij Christus' Doop geschiedde het, dat de Heilige Geest op Hem nederdaalde in lichamelijke gedaante, als een duive. En op de Pinksterdag heeft Hij gezeten op een ieder van de Apostelen, in de gedaante van verdeelde en vurige tongen, Hand. 2:3. Maar nu kan een eigenschap (="hoedanigheid") of werkzaamheid van gemoed of hart niet enige lichamelijke en zichtbare gedaante aannemen of dragen. Want een toevallige zaak kan niet alleen geen andere gedaante aannemen, maar moet ook zelf een bestaand wezen hebben. waarin ze zijn kan. Hij is God, 1 Kor. 3:16: "Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt en de Geest Gods in ulieden woont?" Hand. 5:3: "Waarom heeft de satan uw hart vervuld, dat gij den Heiligen Geest liegen zoudt?" en direct daarna in vers 4: "Gij hebt den mensen niet gelogen, maar Gode"; vgl. ook Jes. 40:7 en 13, Hand. 28:25 en Ef. 4:30.

En op welke manier de ketters ook zeggen dat Hij *God* genoemd wordt, toch kunnen ze niet ontkennen dat Hij een Persoon is, Die van Zichzelf bestaat. Want God is een waarachtig Wezen, Dat bestaat. Maar onze Godzaligheid, goedheid en alle andere geestelijke werkzaamheden en genegenheden kunnen geen God genoemd worden.

5. Wij worden gedoopt in de Naam des Heiligen Geestes, evenals in de Naam des Vaders en des Zoons; d.w.z. op Zijn bevel, naar Zijn wil en op Zijn gezag worden wij gedoopt, Matth. 28:19. Maar wij worden geenszins gedoopt op bevel, naar de wil of op gezag van iets, dat dood is, of dat niet bestaat, of van enige gaven. Dus is Hij een Persoon, Die niet minder van Zichzelf bestaat als de Vader en de Zoon.

De Heilige Schrift kent Hem de eigenschappen van een Persoon toe; bij voorbeeld, dat Hij onderwijst, in alle waarheid leidt en troost, Joh. 14-16; dat Hij de gaven uitdeelt, gelijk Hij wil, 1 Kor. 12:11; dat Hij versterkt, regeert, heiligt, Apostelen roept en zendt, Hand. 20:21, en dat Hij door hen spreekt, Luk. 12:12: "De Heilige Geest zal u in dezelfde ure leren, hetgeen gij spreken moet", Hand. 13:2: "Zondert Mij af beiden Bárnabas en Saulus", en id. 16:7: "Zij poogden naar Bithynië te reizen; en de Geest liet het hun niet toe." Ook verkondigt Hij toekomende dingen, Joh. 16:13: "En de toekomende dingen zal Hij u verkondigen." Hij profeteert, b.v. van Simeons dood, Luk. 2:26; van Judas de verrader, Hand. 1:16; van de reis van Petrus naar Cornelius, Hand. 10:19; van de banden en moeilijkheden, die Paulus te Jeruzalem zou lijden, Hand. 20:23; van de afvalligen en bedriegers in de laatste tijden, 1 Tim. 4:1; van de betekenis van het ingaan des Hogepriesters in het Heilige van de eerste tabernakel, Hebr. 9:8; van het Nieuwe verbond, Hebr. 10:15; van het lijden van Christus, en van de heerlijkheid die daarop volgen zou, enz., 1 Petrus 1:11. De Geest bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen, en roept "Abba, Vader", Rom. 8:15 en 26, Gal'. 4:6. Hij wordt

verzocht door degenen die liegen, Hand. 5:9. En tenslotte: Hij getuigt mét de Vader en de Zoon in de hemel, 1 Joh. 5:7.

Al deze dingen bij elkaar bewijzen duidelijk, dat de Heilige Geest met voorbedachten rade werkt, en onderscheiden is van de gaven in de mensen.

Ja, de Heilige Schrift onderscheidt Hem nadrukkelijk van de gaven, 1 Kor. 12:11: "Doch deze dingen alle werkt één en dezelfde Geest, delende aan een iegelijk in het bijzonder gelijkerwijs Hij wil", en even tevoren, in vers 4: "En er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest." Deze en dergelijke teksten bewijzen, dat onder de Geest niet anders verstaan moet worden dan de Persoon, Die de gaven werkt.

Tegenwerping. De Heilige Geest is een gave van God, Hand. 2:38. En een gave is geen persoon. Dus is de Heilige Geest ook geen Persoon.

Antwoord. Een gave kan ook een persoon zijn. Want de Zoon is ook een Gave van God, Die ons van de Vader geschonken wordt, Jes. 9:5 en Jobs. 4:10; en nochtans is Hij een Persoon. De Heilige Geest is zulk een Gave, door Welke ons alle andere gaven gegeven worden, zoals in 1 Kor. 11:12 geleerd wordt. En Hij wordt een Gave genoemd, omdat Hij ons van de Vader en de Zoon gezonden en geschonken wordt, Joh. 15:26: De Trooster, "Dien Ik u zenden zal van den Vader, namelijk de Geest der waarheid, Die van den Vader uitgaat."

De Heilige Geest is een andere Persoon dan de Vader en de Zoon.

Dit blijkt uit het volgende:

1e. Omdat Hij is de Geest des Vaders en des Zoons, Die van Beiden uitgaat. En niemand is zijn eigen Geest, zoals niemand zijn eigen Vader, noch iemand zijn eigen Zoon is. Daarom is Hij van Beiden onderscheiden.

2e. Omdat Hij in de Heilige Schrift met nadruk een ander dan de Vader en de Zoon genoemd wordt, Joh. 14:16: "Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een *anderen* Trooster geven", en id. 15:26: "Dien Ik u zenden zal van den Vader"; 1 Joh. 5:7: "Drie zijn er, Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest." Daarom is Hij dus van Beiden onderscheiden.

3^{e}. Omdat Hij van de Vader en de Zoon in de harten der gelovigen gezonden wordt. Dus is Hij dan ook van Beiden onderscheiden. Want niemand wordt door zichzelf gezonden. Wel kan iemand uit eigen wil en van zichzelf komen, maar niemand kan door zichzelf gezonden worden, Joh. 15:26: "Dien Ik u zenden zal van den Vader", Joh. 14:26: "Welken de Vader zenden zal in Mijnen Naam."

4e. Omdat Hem onderscheiden eigenschappen worden toegeschreven: de Heilige Geest gaat alleen uit van de Vader en de Zoon; Hij alleen is verschenen in de gedaante van een duive, Luk. 3:22, en van vuur, Hand. 2:3, en niet de Vader of de Zoon. En *Christus* wordt gezegd ontvangen te zijn, niet uit de Vader of de Zoon, maar uit de Heilige Geest, d.w.z., door Diens werking, Luk. 1:35: "De Heilige Geest zal over u komen en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen. Daarom ook dat Heilige, Dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden." Zo blijkt dus dat Hij van de Vader en de Zoon onderscheiden is.

Sommige ketters die zich gewonnen moeten geven aan deze bewijzen uit de Heilige Schrift, belijden dat de Heilige Geest een Persoon is; maar zij ontkennen dat Hij van de Vader onderscheiden is, en maken deze tegenwerpingen.

Tegenwerping 1. De "kracht des Allerhoogsten" is de Vader. De Heilige Geest heet "de

kracht des Allerhoogsten", of des Vaders: dus is Hij geen ander dan de Vader.

Antwoord. De "kracht des Allerhoogsten" heeft twee betekenissen. Allereerst betekent zij de natuur en almacht van God Zelf, die aan alle Drie Personen gemeen is. Dus kan in deze zin van elke Persoon gezegd worden,

dat Hij de "kracht des Allerhoogsten" is, d.w.z. het almachtig Goddelijk Wezen of Zijn natuur. Daarnaast betekent "de kracht des Allerhoogsten" de Persoon van de Heilige Geest alléén, Die in eigenlijke zin de kracht des Allerhoogsten genoemd wordt, omdat de Allerhoogste door de Persoon Zelf werkt. En zo is alleen de Heilige Geest de kracht van God.

Bovendien, al neemt men het in de eerste betekenis, dan is het toch nog onjuist gezegd: de kracht des Allerhoogsten is de Vader. Want niet alleen de Vader, maar ook de Zoon is de Allerhoogste. Want zoals de Engel de Vader de Allerhoogste noemt, Luk. 1:32: "Hij zal de Zoon des Allerhoogsten genaamd worden", zo noemt ook Zacharias de Zoon, Christus: "de Allerhoogste", Luk. 1:76: "En gij, kindeken, zult een Profeet des Allerhoogsten genaamd worden; want gij zult voor het aangezicht des Heeren henengaan, om zijn wegen te bereiden": dat zijn de wegen van Christus, Wiens voorloper Johannes de Doper geweest is.

Tegenwerping 2. Het woord "Geest" is aan alle Drie Personen gemeenschappelijk. Daarom moet het niet uitsluitend op de Derde Persoon betrokken worden. Want hetgeen aan de Drie Personen gemeen is, behoort niet op Een alleen te worden toegepast.

Antwoord. Dit geven wij toe, wanneer het woord "Geest" genomen wordt voor het ganse Goddelijke en Geestelijke Wezen; maar niet, wanneer het een manier of orde van het Wezen betekent. Want de Vader, de Zoon en de Heilige Geest zijn een Geest, omdat Zij één God zijn, Die een Geest is, Joh. 4:24. Maar de Derde Persoon wordt onderscheidenlijk *de Heilige Geest* genoemd, enerzijds omdat Hij van de Vader en de Zoon geblazen wordt, en van Beiden uitgaat; anderzijds, omdat Hij door de voorgaande wil des Vaders en des Zoons werkt, d.w.z. dat Hij de uitverkorenen heilig maakt. Want Wie blaast, is een Ander dan Die geblazen wordt, hoewel Hij niet iets anders is, d.w.z. een andere Persoon, of een ander Wezen, zoals nog nader bewezen zal worden. En Hij is ook de Derde Persoon naar de manier en orde van het Wezen en Zijn werking. Want Hij is en werkt van de Vader en van de Zoon; zoals de Zoon de Tweede Persoon is, omdat Hij van de Vader is, en zoals de Vader de Eerste is, omdat Hij van niemand is.

Dat Hij waarachtig God is, de Vader en de Zoon evengelijk.

Dit blijkt uit de volgende bewijzen:

1. Wie het gehele Wezen Gods zo in Zich heeft, dat Hij Zelf dit Wezen is..., Die is noodzakelijk aan de Vader en de Zoon gelijk. Want het Wezen Gods kan niet gedeeld worden, Het is allereenvoudigst, zodat Degene aan Wie Het medegedeeld wordt, niet een deel, maar het gehele Wezen meegedeeld wordt. Maar in de Heilige Geest is het gehele Wezen der Godheid aldus: Dat Hij uitgaat van de Vader en de Zoon, en de Geest is van Beiden, Joh. 13:26. Want zoals de geest die in de mens is, van hetzelfde wezen met hem is, zo is ook de Geest Die in God is, van het Wezen Gods. En de *uitgang* van de Heilige Geest is een mededeling van het Goddelijke Wezen, waardoor de Derde Persoon in de Godheid alleen ontvangt van de Vader en de Zoon; zoals een geest van hem, wiens geest hij is, hetzelfde en gehele Wezen is, Dat de Vader en de Zoon hebben en behouden; gelijk de *generatie van de Zoon* een mededeling is van het Goddelijke Wezen, waardoor de Tweede Persoon in de Godheid — zoals een Zoon van de Vader! — alleen hetzelfde en gehele Wezen ontvangt, Dat de Vader heeft en behoudt.

Vervolgens: Dat de Heilige Geest van de Vader én van de Zoon uitgaat, wordt tegen de dwalingen der Grieken (Bedoeld zijn de Oosterse kerken) bewezen:

a. Omdat Hij zowel de Geest des Zoons als des Vaders is. Want Hij wordt de Geest des Zoons genoemd, Rom. 8:9 en Gal. 4:6; niet, zoals Die Hem van de Vader gegeven is, maar als zijnde uit Zijn eigen Wezen; aangezien de Zoon de Vader gelijk en van hetzelfde Wezen met Hem is, zoals tevoren aangetoond werd.

b. De Zoon geeft ook de Heilige Geest, evenals de Vader, Joh. 15:26; 20:22 en 1:33: "Deze is het Die met den Heiligen Geest doopt."

c. De Heilige Geest ontvangt de wijsheid des Zoons, die Hij ons openbaart, Joh. 16:14: "Hij zal het uit het Mijne nemen en zal het u verkondigen." Maar daar Hij waarachtig God is, eenswezens met de Vader en de Zoon, kan Hij niets ontvangen dan alleen van Degene, van Wiens Wezen Hij is. Dus gaat Hij ook uit van de Zoon.

2. Alle Goddelijke eigenschappen worden in de Schrift zowel aan de Heilige Geest als aan de Vader en de Zoon toegeschreven.

Hij wordt *eeuwig* genoemd, want Hij is geschapen geweest vóór alle dingen, Gen. 1:2: "en de Geest Gods zweefde op de wateren."

Oneindig, want Hij woont in alle uitverkorenen, Rom. 8:9, 1 Kor. 3:16: "de Geest Gods woont in ulieden", 2 Tim. 1:14: "door den Heiligen Geest Die in ons woont."

Almachtig: want Hij heeft met de Vader en de Zoon alle dingen geschapen, en onderhoudt ze nog Ps. 33:6: "Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijns monds al hun heir", Matth. 12:28: "door den Geest Gods werp Ik de duivelen uit", 1 Kor. 12:11: "Doch deze dingen alle werkt één en dezelfde Geest, delende aan een iegelijk in het bijzonder gelijkerwijs Hij wil." Hij is oneindig *wijs,* 1 Kor. 2:10:,De Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods."

Hij is oneindig *goed* en *heilig,* ja de Oorzaak van alle goedheid en heiligheid in de schepselen, Ps. 143:10: "Uw goede Geest geleide mij in een effen land", en 1 Kor. 6:11: "maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods."

Onveranderlijk, Hand. 1:16: "deze Schrift moest vervuld worden, welke de Heilige Geest voorzegd heeft."

De *Waarheid,* aan Wie men niet twijfelen moet, want Hij is de Fontein der waarheid, Joh. 16:13: "Maar wanneer Die zal gekomen zijn, namelijk de Geest der waarheid, Hij zal u in alle waarheid leiden",

Onuitsprekelijk *barmhartig.* Rom. 5:5: "de liefde Gods is in onze harten uitgestort door den Heiligen Geest, Die ons is gegeven", Rom. 8:26: "desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp", enz. Gramschap tegen de zonden, ook tegen die verborgen zijn, de zondaars in de eeuwige straf werpende, Jes. 63:10: "zij zijn wederspannig geworden en zij hebben Zijnen Heiligen Geest smarten aangedaan", Ef. 4:30: "Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing", Hand. 5:9: "Wat is het dat gij onder u hebt overeengestemd te verzoeken den Geest des Heeren?" en Matth. 12:32: "Wie tegen den Heiligen Geest zal gesproken hebben, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw noch in de toekomende."

3. Dezelfde Goddelijke werken die aan de Vader en de Zoon toegeschreven worden, worden

ook aan de Heilige Geest toegekend; enerzijds de algemene werken, zoals b.v. de schepping, onderhouding en regering van alle dingen, Job 26:13: "Door Zijn Geest heeft Hij de hemelen versierd", en id. 33:4: "De Geest Gods heeft mij gemaakt", enz.; anderzijds ook de bijzondere, zoals b.v. de wonderwerken, Matth. 12:28: "Indien Ik door den Geest Gods de duivelen uitwerp", 1 Kor. 12:4: "Er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest", en Hand. 2:4: "En begonnen te spreken met andere talen, zoals de Geest hun gaf uit te spreken." Ook de werken, die eigenlijk behoren tot de zaligheid der Gemeente, zoals de roeping en zending van Profeten en Apostelen, Jes. 48:16: "Nu, de Heere HEERE en Zijn Geest heeft mij gezonden"; Handel. 13:2: "En als zij den Heere dienden en vastten, zeide de Heilige Geest: Zondert Mij af beiden Bárnabas en Saulus", enz., en id. 20:28: "Zo hebt dan acht op uzelven en op de gehele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot Opzieners gesteld heeft." De dienaren gaven te geven, die tot de dienst(vervulling) nodig zijn, Luk. 12:12: "De Heilige Geest zal u in dezelfde ure leren, hetgeen gij spreken moet", 1 Kor. 12:7: "Een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven tot hetgeen oorbaar is." De verkondiging van de Profetische en Apostolische leer, 2 Petrus 1:21: "de heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken." De instelling der sacramenten, Matth. 28:19: "Dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes", Hebr. 9:8: "Waarmede de Heilige Geest dit beduidde (n.l. door het eenmaal 's jaars ingaan van de Hogepriester in het Heilige), dat de weg des Heiligdoms nog niet openbaar gemaakt was", enz. De voorzegging en bekendmaking (="openbaring") van toekomstige dingen, Joh. 16:13: "de toekomende dingen zal Hij u verkondigen"; Hand. 11.: 28: Agabus "gaf te kennen door den Geest dat er een hongersnood zou wezen", enz.; 1 Tim. 4:1: "de Geest zegt duidelijk, dat in de laatste tijden sommigen zullen afvallen van het geloof." De verzameling der Gemeente, Ef. 2:22: "Op Welken ook gij mede gebouwd wordt tot een woonstede Gods in den Geest", 1 Kor. 12:13: "Ook wij allen zijn door enen Geest tot één lichaam gedoopt." De verlichting des verstands, Joh. 14:26: De Heilige Geest "zal u alles leren", id. 16:13: "Hij zal u in al de waarheid leiden"; Ef. 1:17: God geve u "den Geest der wijsheid en der openbaring in zijn kennis" De wedergeboorte en heiligmaking, Joh. 3:5: "Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest", enz., 2 Kor. 3:18: "En wij allen, met ongedekten aangezichte de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest." Het leven en de daden van de Godzaligen regeren, Rom. 8:14: "Zovelen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods." Hand. 16:7: "En aan Mysië gekomen zijnde, poogden zij naar Bithynië te reizen, en de Geest liet het hun niet toe." Vertroosten in aanvechtingen, Joh. 14:26: "De Trooster, de Heilige Geest, Welken de Vader zenden zal in Mijnen Naam"; Hand. 9:31: "De Gemeenten dan werden gesticht; en wandelende in de vreze des Heeren en de vertroosting des Heiligen Geestes, werden vermenigvuldigd"; Zach. 12:10: "Doch over het huis Davids zal Ik uitstorten den Geest der genade en der gebeden." De wedergeborenen beveiligen (="bevestigen") tegen alle geweld en aanvechtingen, en tot het einde toe behouden, Jes. 11:2: "En op Hem zal de Geest der sterkte rusten", Joh. 14:16: "En Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid", Ef. 1:13: "in Welken gij ook zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte." De zonden vergeven en tot kinderen aannemen, Rom. 8:15: "Gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen", 2 Kor. 3:17: "waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid"; 1 Kor. 6:11: "maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods." Het eeuwige leven en de zaligheid geven, Rom. 8:11: "En indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijnen Geest, Die in u woont." De zonden oordelen, Joh. 16:8: "En Die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde"; Matth. 12:31: "maar de lastering tegen den Geest zal den mensen niet

vergeven worden." 4. Aan de Heilige Geest wordt dezelfde Goddelijke eer bewezen als de Vader en de Zoon. Nu moet men aan geen schepsel, maar alleen aan God Goddelijke eer en dienst bewijzen. Daarom is de gelijkheid in eer, een zeer duidelijk bewijs voor Zijn Godheid. Wij zijn Zijn tempel, 1 Kor. 3:16: "Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt en de Geest Gods in ulieden woont?" Wij worden vanwege het sacrament des Doops ertoe verplicht, om aan de Vader, de Zoon en de Heilige Geest dezelfde eer en dienst te bewijzen, Matth. 28:19. En de voornaamste onderdelen van Zijn dienst zijn: Ons vertrouwen en hoop op Hem stellen, Joh. 14:1: "Uw hart worde niet ontroerd", en id., 16: "En Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid." Hem boven alle dingen liefhebben, Ef. 4:30: "Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing." Hem vrezen, Hand. 5:9:,Wat is het dat gij onder u hebt overeengestemd te verzoeken den Geest des Heeren?" Hem gehoorzamen, Hand. 7:51: "Gij wederstaat altijd den Heiligen Geest; gelijk uwe vaders, alzo ook gij"; Rom. 8:14: "Zovelen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods." Van de heiligen aangeroepen en aangebeden worden, Ef. 3:16: "Opdat Hij u geve, naar den rijkdom Zijner heerlijkheid, met kracht versterkt te worden door Zijnen Geest in den inwendigen mens"; 2 Kor. 13:13: "en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen." (Vgl. N.G.B., art. 11 en D.L., V, art. 15).

Bezwaren tegen de Godheid van de Heilige Geest en Diens gelijkheid met de Vader en de Zoon.

Tegenwerping 1. De waarachtige God is niet van een ander, maar van Zich Zelf. Evenwel is de Heilige Geest van een Ander. Dus is Hij niet waarachtig God.

Antwoord. De waarachtige God is niet van een ander, ten opzichte van Zijn Wezen, maar wel wat betreft Zijn Persoon. Want de Schrift getuigt van de Zoon en de Heilige Geest, dat Zij niet minder waarachtig God zijn als de Vader, en dat nochtans de Persoon des Zoons van de Vader, en de Persoon des Heiligen Geestes van de Vader én de Zoon is.

Tegenwerping 2. Wie alles van een ander heeft, is minder dan degene van wie hij het heeft. Nu, de Heilige Geest heeft alles van de Vader en de Zoon; dus is Hij minder dan die Beiden.

Antwoord. Wie alles van een ander heeft, zodat hij óf niet alles heeft wat de ander heeft van wie hij ontvangt; óf dat van zijn eigen natuur en oorsprong niet heeft, maar alleen ontvangt door de gunst van hem die het hem schenkt, die is minder. Maar de Heilige Geest bezit het ganse Goddelijke Wezen, niet bij wijze van geschenk, maar door de eeuwige uitgang van de Vader en de Zoon.

Tegenwerping 3. De Vader heeft door de Zoon alles gemaakt, Joh. 1:3. Daarom heeft Hij ook de Heilige Geest gemaakt.

Antwoord. De woorden die op de aangehaalde tekst volgen, mogen niet weggelaten worden; want die weerleggen deze tegenwerping: "en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is." Want door die woorden wordt de Heilige Geest van het getal der schepselen buitengesloten. Want in de Schrift wordt niet van Hem gezegd, dat Hij gemaakt is, maar dat Hij uitgaat van de Vader en de Zoon.

Tegenwerping 4. "Noch iemand kent den Vader dan de Zoon", Matth. 11:27. Daarom kent de Heilige Geest Hem niet, en dus is Hij aan de Vader en de Zoon niet gelijk in wijsheid.

Antwoord. Op deze en dergelijke tegenwerpingen dient men te antwoorden volgens deze regel, die zeer vast en zeker is: Wanneer in de Heilige Schrift één van de Goddelijke Personen tegenover de schepselen of de verzonnen (af)goden geplaatst wordt en van ze onderscheiden wordt, dan worden van de Godheid de andere Personen niet uitgesloten, maar

alleen die dingen, waartegen deze Persoon gesteld wordt, zoals in de aangehaalde tekst. Als alle Personen behalve de Zoon, van de kennis des Vaders buitengesloten zouden worden, dan zou ook de Vader Zichzelf niet kennen, en ook de Zoon zou dan Zichzelf niet kennen; en dan zouden alle Personen, behalve de Vader, van de kennis des Zoons buitengesloten worden. Dus is dit de betekenis (van de aangehaalde tekst): Dat geen enkel schepsel tot de kennis des Vaders komen kan, tenzij Hij Zichzelf door de Zoon openbaart. En dat de Heilige Geest van deze openbaring niet uitgesloten wordt, leert Christus in Joh. 15:26: "Die (n.l. de Geest der waarheid) zal van Mij getuigen."

Tegenwerping 5. Wie gezonden wordt, is minder dan degene die hem zendt. Nu wordt de Heilige Geest van de Vader en de Zoon gezonden. Daarom is Hij dan ook minder dan die Beiden.

Antwoord. Het is niet altijd waar, dat wie gezonden wordt, minder is dan de zender. Want *een* gelijke kan zijns-gelijke ook wel zenden. Zoals dus de Zoon van de Vader gezonden is — en Hij is de Vader evengelijk — toch nemen die zending en gehoorzaamheid niet de *gelijkheid in macht* weg, zoals Cyrillus terecht zegt.

Bewijs, dat de Heilige Geest met de Vader en de Zoon eenswezens is, d.w.z. dat Hij met Beiden de éne en waarachtige God is.

Omdat de Vader en de Zoon *één* Geest hebben, Die van Hen Beiden uitgaat, zoals al eerder aangetoond werd; en Die ook zo uitgaat, dat Hij nochtans in Beiden blijft. Daarom heet de Geest de Geest Gods, "in God" en "uit God." En in God is niets, dat niet van hetzelfde Goddelijke Wezen met Hem is. Dus bezit Hij het Goddelijke Wezen, Dat Hem meegedeeld is, en ook hetzelfde en gehele Wezen. Want Het kan niet vermenigvuldigd of verdeeld worden, noch kan er een ander geschapen worden.

Omdat Hij de HEERE, *Jehovah* is. En dat is niemand anders dan de enige waarachtige God. Want er is maar één Goddelijk Wezen. Want in Hand. 5:3v., 1 Kor. 3:16 en 12:4 en 6 (welke teksten wij al eerder aangehaald hebben om de evengelijkheid te bewijzen) wordt nadrukkelijk geleerd, dat de Heilige Geest dezelfde God is, Die Jehovah of HEERE genoemd wordt. En hetgeen van Jehovah, de HEERE gezegd wordt, dat eigent de Heilige Schrift ook aan de Heilige Geest toe. Vergelijk maar eens deze onderling overéénkomende teksten: Lev. 16:1 en 34, met Hebr. 9:7-10, over de enige ingang van de Hogepriester in het Heilige der heiligen; Lev. 26:11v. met 2 Kor. 6:16; Deut. 9:24 met Jes. 63:10; Ps. 95:7 met Hebr. 3:7; Jes. 6:9 met Hand. 28:25; en Hand. 1:16 met id. 4:24v. Want in die teksten wordt hetgeen Jehovah, de HEERE, in de Schriften van het Oude Testament zegt, aan de Heilige Geest toegeschreven.

Omdat Hij zo goed als de Vader en de Zoon waarachtig God is. Want Hij is de HEERE, zoals nu bewezen is. Daarom is Hij ook van één en hetzelfde Wezen als de Vader en de Zoon; want de waarachtige God is maar één enig God.

Ook op de volgende twee regels dient men goed te letten:

Allereerst: Dat de Personele en Wezens-eigenschappen de gelijkheid en de eenheid van het Wezen bewijzen; en de personele bewijzen tevens de onderscheiding der Personen.

De tweede regel is: Dat men uit de Wezens-eigenschappen niet besluiten kan het getal van velen, maar wel uit de Persone1e.

3. ***Wat het ambt van de Heilige Geest is.***

Zijn ambt is: heilig maken. Daarom heet Hij ook in Rom. 1:4 de Geest der heiligmaking. (Vgl. N.G.B., art. 9). Onder de heiligmaking worden al Zijn weldaden begrepen, waarvan de zes voornaamste in dit versje voorkomen:

> De Geest leert en vernieuwt, verenigt van hier Boven,
> regeert, troost en versterkt degenen die geloven.

De eerste weldaad is: *leren* en *verlichten*, volgens Christus' belofte: "Die zal u alles leren", Joh. 14:13, "Hij zal u in alle waarheid leiden", id. 16:13. De voorbeelden daarvan zijn de Apostelen, die Hij op de Pinksterdag geleerd heeft, daar zij nog totaal onervaren waren in de leer van de dood en van het Koninkrijk van Christus. Daartoe ontstak Hij in hun hart nieuw licht en stortte in hen een wonderlijke kennis van talen uit, volgens de profetie van Joël 2:28. Daarom wordt Hij in de Schrift genoemd: "de Geest der waarheid", Joh. 14:17, "de Geest der wijsheid en der openbaring", Ef. 1:17, de "Geest des verstands, des raads, der kennis", enz.

De tweede is: ons *wederbaren*, of het geloof en de bekering in ons werken, Joh. 3:5: "Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan", Matth. 3:11: "Ik doop u wel met water tot bekering; maar Die na mij komt zal u dopen met den Heiligen Geest en met vuur." Deze Doop, die met de Heilige Geest en vuur geschiedt, is de vernieuwing zelf, die door de uiterlijke dienst van Johannes en anderen betekend was.

De derde is: Dat Hij ons *met Christus* samenvoegt en *verenigt*, opdat wij tot Zijn lidmaten gemaakt, van Hem mogen gedragen, levendgemaakt en al Zijn weldaden deelachtig worden, Joël 2:28: "Ik zal Mijnen Geest uitgieten over alle vlees, én uw zonen en uw dochteren zullen profeteren", 1 Kor. 8:11: "Maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods", 1 Kor. 12:13: "Ook wij allen zijn door énen Geest tot één lichaam gedoopt", en 1 Joh. 3:24: "En hieraan kennen wij dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest Dien Hij ons gegeven heeft." Want omdat de Heilige Geest in ons woont, maakt Hij ons tot lidmaten van Christus, opdat wij in Hem, en Hij in ons blijve.

De vierde is: Dat Hij ons bestuurt en *regeert door het Woord*, d.w.z. dat Hij ons door Zijn raad onderricht in al onze handel en wandel, ons buigt om het goede na te volgen, en onze schuldige plicht der liefde aan God en onze naaste te bewijzen. De vruchten van deze regering zijn alle christelijke deugden, zowel van de eerste als van de tweede tafel der Wet, Rom. 8:14: "Zovelen als er door den Geest geleid worden, die zijn kinderen Gods", Hand. 2:4: De Apostelen "begonnen te spreken met andere talen, zoals de Geest hun gaf uit te spreken."

De vijfde is: *Dat Hij ons in alle gevaar en tegenheden troost, Joh*. 14:16: "Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid." Zo vertroostte Hij de Apostelen op de Pinksterdag, zodat zij die vroeger gevlucht waren en vanwege de vreze der Joden zich verborgen hadden, na het ontvangen van de Heilige Geest, Hand. 2:4, dadelijk in het publiek te voorschijn traden, en er zich over verheugden, dat zij vanwege de belijdenis des Evangelies lijden moesten, Hand. 5:41. Daarom wordt Hij de *Trooster* genoemd.

De zesde weldaad is: Dat Hij ons, wanneer wij in leer of leven wankelen, *bevestigt in en verzekert van onze zaligheid*, en dat Christus' weldaden ons zullen bijblijven, zodat wij bewaard worden tot het einde toe. Zo bevestigde Hij de Apostelen, d.w.z. Hij verzekerde hun, die tevoren vreesachtig en met tal van twijfelingen bevangen waren, op de Pinksterdag van de leer der zaligheid; en dat blijkt duidelijk, wanneer men onderling vergelijkt de prediking die Petrus op Pinksteren hield, én de woorden van de (twee) Emmaüsgangers "Wij hoopten, dat Hij was Degene Die Israël verlossen zou." Daarvan spreekt Christus: "Uw hart zal zich

verblijden en niemand zal uwe blijdschap van u wegnemen", Joh. 16:22. Daarom wordt Hij "de Geest der sterkte" genoemd, Jes. 11:2, en "het onderpand van onze erfenis", Ef. 1:14.

Want om deze verschillende ambten en bedieningen worden Hem in de Heilige Schrift tal van erenamen gegeven.

Hij heet daar:

1e. De Geest der aanneming tot kinderen. Want Hij verzekert ons van 's Vaders goedwilligheid jegens ons; en Hij is een Getuige, dat wij in de genade en dat wij kinderen Gods zijn, Rom. 8:15v. en id. 5:5.

2e. Een onderpand en zegel van onze erfenis. Want Hij verzekert ons van onze zaligheid, 2 Kor. 1:22 en 5:5, Ef. 1:13v.

3e. "Het Leven", of,de Geest des levens." Want Hij doodt onze oude mens, en maakt de nieuwe levend, Rom. 8:2: "De wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods."

4e. "Water", want Hij verkoelt ons in de brand der zonden en der verzoekingen; en Hij reinigt ons van de vuilheid daarvan. Ja, Hij maakt ons hart vruchtbaar, opdat wij Gode vruchten der gerechtigheid zouden voortbrengen, Jes. 44:3, Ez. 36:25 en id. 47:1, Joël 2:28, Joh. 3:5; 4:14 en id. 7:37-39.

5e. "Vuur", want Hij verbrandt en verkookt in ons de begeerlijkheden en gebreken des vleses, die maar steeds in ons opkomen; en Hij ontsteekt onze harten in liefde tot God en onze naasten, Matth. 3:11.

6e. "Een Fontein des levenden waters", want uit en door Hem vloeien alle hemelse rijkdommen naar ons toe, Jer. 2:13, Joh. 4:14, Opb. 7:17 en id. 21:6.

7e. "De Geest der gebeden", want Hij wekt ons op en onderwijst ons om te bidden, Zach. 12:10 en Rom. 8:26.

8e. Vreugde-olie, want Hij maakt ons blij, vlug (="rasch"), wakker en vaardig, Ps. 45:9, Hebr. 1:9.

9e. "De Trooster", want Hij wekt het geloof in ons, reinigt daardoor ons hart en vertroost ons zo, dat wij kunnen roemen in de verdrukkingen, Joh. 14:16 en 26; id. 15:26 en 17:7, Hand. 15:9, Rom. 5:2.

10e. Onze Advocaat of "Voorspraak", want Hij bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen, Rom. 8:26.

11e. De "Geest der waarheid", Joh. 14:17, "der wijsheid, des verstands, des raads, der sterkte, der kennis, der vreze des HEEREN", enz., Jes. 11:2.

Tegenwerping. Al deze delen van Zijn ambt, ook al eerder genoemd, komen tevens aan de Vader en de Zoon toe. Want naar de algemene regel zijn de werken der Drie-eenheid, aan de creaturen volbracht, aan alle Drie Personen gemeenschappelijk. Daarom behoren die dus niet uitsluitend aan de Heilige Geest, en als Hem alleen eigen toegeschreven te worden.

Antwoord. De werken der Drie-eenheid, die uitwendig aan de schepselen volbracht zijn, zijn wel aan alle Drie Personen gemeen, maar *in deze werken* wordt bij de uitvoering de *natuurlijke orde gehouden,* die *in het Wezen* is: n.l., dat de Vader van Zichzelf, en door de Zoon en de Heilige Geest werkt; de Zoon ván de Vader, door Zichzelf en door de Heilige Geest; en de Heilige Geest van die Beiden, door Zichzelf alleen. Wanneer men dit onder-

scheid opmerkt en in acht neemt, wordt het duidelijk, wat men op dit bezwaar antwoorden moet: Dat n.l. deze delen van het ambt, ook van de Vader en van de Zoon zijn, echter ze) dat Zij die niet door Zichzelf uitvoeren, zoals de Heilige Geest, maar Zij doen die door Hem.

Aanhoudend bezwaar. Maar dan zou men aan de Heilige Geest ook wel als eigen (vermogen) kunnen toeschrijven: de schepping, onderhouding en regering van alle dingen, de verlossing, de vergeving der zonden, enz., die echter eigen werken des Vaders en des Zoons genoemd worden; hoewel de Vader en de Zoon ze ook dóór de Heilige Geest uitvoeren; en dat volgens de uitspraak, Sap. 1:7: "De Geest des Heeren vervult de aarde."

Antwoord. Het zou niet vreemd of ongerijmd zijn, als men dit toegaf. Maar dan moet men erbij zeggen: Dat het niet genoeg is, de Heilige Geest enig werk als (Hem) eigen toe te schrijven, en te zeggen dat Hij dat Zelf uitvoert, maar het is ook nodig te begrijpen, of Hij het zó uitvoert, dat Hij door dat werk bekend wordt. Op die manier is de heiligmaking uitsluitend het werk van de Heilige Geest, want daardoor wordt Hij gekend en daarvan ontvangt Hij Zijn Naam. Maar de schepping die een oorsprong is van alle geschapen dingen; en de onderhouding die een voltooiing (="volvoering") der schepping is, wordt aan de Vader als de Fontein der Godheid en van alle Goddelijke werkingen; en de verlossing wordt aan de Zoon, de Middelaar, Die een Offer voor de zonden der wereld geworden is, als eigen werken zeer terecht toegeschreven, echter zó, dat de Heilige Geest van beide niet buitengesloten wordt.

Tegenwerping 2. Ook Saul en Judas hadden de Heilige Geest, en verkregen toch niet de zaligheid, maar zijn verworpen. Daarom is dus de Heilige Geest geen onderpand van onze erfenis.

Antwoord. Dat volgt daar nog niet uit, maar wel dit: Dat sommigen niet de erfenis verkrijgen, ook al hebben zij zelfs de Heilige Geest; hetgeen waar is van mensen die de Heilige Geest hebben, alleen wat bepaalde gáven des Geestes betreft, die de Godzaligen en de huichelaars gemeen zijn, zoals Saul en Judas waren. Maar het is niet waar van degenen die de Geest der aanneming tot kinderen hebben. Daarom ontkennen (="verzaken") wij, dat Saul en Judas de Geest der aanneming tot kinderen gehad hebben. Want ze waren huichelaars en niet echt wedergeboren, ook toen zij hun geveinsdheid nog bedekt hielden en echte wedergeborenen schenen te zijn. Christus zal, zoals Hij Zelf verklaart, tot dezulken zeggen, Matth. 7:23: "Ik heb u nooit gekend"; en Johannes zegt, 1 Joh. 2:19: "Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet."

Aanhoudend bezwaar. En toch is het één en dezelfde Geest.

Antwoord. Het is wel één en dezelfde Geest, maar Hij werkt in allen niet met dezelfde werkingen, 1 Kor. 12:4: "Er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest." Hij werkt de aanneming tot kinderen en een waarachtige bekering uitsluitend in de uitverkorenen, Joh. 14:17: "den Geest der waarheid, Welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet en kent Hem niet; maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden en zal in u zijn", Rom. 8:16: "Dezelve Geest getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn." Hier dienen wij dus over de gaven des Heiligen Geestes en haar verscheidenheid wat nader te spreken.

4. ***Welke en hoe velerlei de gaven des Heiligen Geestes zijn.***

Dit zijn alle werkingen, die Hij volgens de delen van Zijn ambt, zoals al eerder verklaard is, in de mensen werkt. Deze gaven zijn tweeërlei: sommige ervan zijn de Godzaligen en goddelozen gemeenschappelijk, andere zijn alleen aan de Godzaligen eigen.

De gaven die de *Godzaligen met de goddelozen gemeen* hebben, zijn ook weer tweeërlei: Sommige ervan worden aan bepaalde mensen op bepaalde tijden gegeven, zoals de kennis

van talen, voorzegging van toekomende dingen, het wondergeloof — welke wonderen de Apostelen en de Oud-Christelijke Kerk nodig hadden, toen het Evangelie voor het eerst verspreid worden moest; en daarom werden ze op een miraculeuze wijze gegeven. Andere gaven zijn voor alle lidmaten en in alle tijden voor de Gemeente nodig, zoals de gave der talen, de uitlegging, de wetenschappen, kunsten, voorzichtigheid, geleerdheid, welsprekendheid en andere meer, die tot onderhoud (=instandhouding) van de kerkendienst behoren. Deze gaven ontvangt een ieder naar de mate der gave van Christus, volgens de noodzaak van zijn beroep, echter niet op een buitengewone wijze (="extraordinaire wyze"), zoals de Apostelen, maar door arbeid en oefening.

De gaven die aan de Godzaligen eigen zijn, zijn alle onder de naam "heiligmaking" en "aanneming tot kinderen" begrepen; zoals b.v. het rechtvaardigmakend geloof, de wedergeboorte, de ware aanroeping, de liefde, hoop, standvastigheid en volharding. Deze gaven worden alleen aan de uitverkorenen gegeven, wanneer zij bekeerd worden, en worden daarna, wanneer zij voortgaan en volharden, nog vermeerderd, Joh. 14:17: "Welken (Geest) de wereld niet kan ontvangen."

5. ***Door Wie de Heilige Geest gegeven wordt.***

Hij wordt van de Vader door de Zoon gegeven en gezonden, Hand. 1:4: "Hij beval hun, dat zij de belofte des Vaders verwachten zouden", Joh. 14:16 en 26: "Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven; Welken de Vader zenden zal in Mijn Naam."

Ook wordt Hij van de Zoon gegeven en gezonden; maar op deze manier, dat de Zoon Hem zendt van de Vader, van Wie Hijzelf is en werkt, Joh. 15:26: "Dien Ik u zenden zal van den Vader", Joh. 16:7: "Indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden", Hand. 2:33: "Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort dat gij nu ziet en hoort." Hieraan wordt een vast bewijs ontleend, om de ware Godheid van Christus krachtig te bevestigen. Want wie bezit enig recht over Gods Geest dan God alleen? Ja, zelfs Christus' menselijke natuur (bezit dat recht m.i.) niet, aangezien die door Hem gemaakt en geheiligd is.

Dat de Heilige Geest van de Vader en de Zoon gegeven wordt, betekent niets anders dan dat de Vader en de Zoon dóór de Heilige Geest krachtig werken; dus zó, dat de wil des Vaders en des Zoons vóórgaat en de wil des Geestes volgt. Want men dient de orde in de Goddelijke Personen in acht te nemen, die zodanig in het werken is, als ze in het Wezen is. De wil des Vaders gaat vóór; de wil des Zoons volgt, en die van de Heilige Geest volgt weer die beide, niet in tijd, maar in orde.

De Heilige Geest wordt gezegd gezonden te worden, niet van de ene plaats naar de andere, of vanwege enige verandering die in God zijn zou; maar omdat God, krachtens Zijn eeuwige en onveranderlijke wil, besloten heeft, bepaalde dingen door de Heilige Geest uit te voeren, en omdat Hij deze Zijn wil, door de werkingen van de Heilige Geest, volbrengt en openbaart.

De oorzaak waarom de Heilige Geest gegeven wordt, is geen andere dan de genadige verkiezing, en de verdiensten en voorbidding des Zoons, Ef. 1:3: De Vader heeft "ons gezegend met alle geestelijke zegening in den hemel in Christus", en vers 4: "Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem vóór de grondlegging der wereld", Joh. 14:16: "Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven." Want daarom wordt Hij ons gegeven, omdat God ons van eeuwigheid, uit genade, in Christus verkoren heeft; en aan anderen wordt Hij niet gegeven, omdat Hij hen niet verkoren heeft. De verkiezing is in Christus geschied, opdat Christus ons door Zijn voldoening zou verdienen: de kwijtschelding der zonden, de gerechtigheid en het leven; en opdat Hij ons door Zijn voorbidding deze goederen zou

toeëigenen. En Hij wordt, zoals al eerder gezegd is, niet alleen door Hem, maar ook Om Hem of om Zijnentwil gegeven, d.w.z. omdat Hij ons door Zijn dood deze gave verdiend heeft en (ons) door Zijn voorbidding altoos bewaart.

6. ***Aan wie, en in hoever de Heilige Geest gegeven wordt.***

De Heilige Geest wordt gezegd gegeven te worden aan hen, aan wie Hij Zijn gaven meedeelt en die Hem belijden. Aangezien nu die gaven verschillend zijn, zoals tevoren al bewezen is, daarom wordt Hij ook op verschillende manier gegeven: aan de één op deze en aan de ander op die manier. Want de één ontvangt andere gaven als de ander. Hij wordt aan de gehele geroepen Gemeente gegeven, zowel aan de uitverkorenen als aan de huichelaars; maar aan de eerstgenoemde op deze, en aan de anderen op weer een andere manier. Want aan de uitverkorenen worden niet slechts de algemene gaven gegeven, zoals de kennis der talen, of het verrichten van wonderen, profeteren en de gaven die tot een ieders roeping nodig zijn; maar ook de zaligmakende gaven, zoals het geloof, de wedergeboorte en de aanneming tot kinderen, welke de wereld niet ontvangen kan, Joh. 14:17. Want behalve het feit, dat de Heilige Geest in hen het licht en de kennis der Goddelijke waarheid ontsteekt, wederbaart Hij ze ook, en begiftigt ze met een waarachtig geloof en bekering. Maar aan de huichelaars worden slechts enkele algemene gaven gegeven, die soms ook wel uitnemend zijn, waarop zij zich beroemen en waarom zij zich verhovaardigen voor God, Matth. 7:22¯: "Hebben wij niet in Uw Naam duivelen uitgeworpen?" maar de Geest der heiligmaking en van de aanneming tot kinderen ontvangen zij noch bezitten zij; en de gaven die ze hebben, strekken niet tot hun zaligheid — zoals bij de uitverkorenen het geval is, wie alle gaven ter zaligheid dienen, omdat zij aan (="uyt") de gaven des Heiligen Geestes de Gever der gaven, Die in hen woont, kennen en door Zijn getuigenis erin bevestigd worden, dat zij kinderen van God zijn, Rom. 8:16, Maar van de huichelaars — hoedanig zij dan ook mogen zijn! — is steeds het Woord van Christus waar: "Ik heb u nooit gekend", Matth. 7:23.

Maar de Heilige Geest wordt niet aan hen gegeven, die slapen of die Hem niet begeren, of in de zonden tegen het geweten volharden; maar aan hen, die daarom bidden, die Hem begeren, die berouw over de zonde tonen, en een voornemen hebben om die te vlieden, Luk. 11:13: Hij "zal den Heiligen Geest geven dengenen die Hem bidden", Matth. 5:6: "Zalig zijn die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden", Joh. 6:37: "en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen", 1 Tim. 1:18v.: Strijd "den goeden strijd, houdende het geloof en een goede consciëntie." En toch werkt ook dezelfde Geest al deze dingen in hen, 1 Kor. 12:3: "Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest", Rom. 8:26: "En desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp; want wij weten niet wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar de Geest Zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen", Fil. 2:13: "Want het is God Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen."

Tegenwerping. Er zijn er velen buiten de Gemeente, die de talen en wetenschappen gekend hebben en nog kennen. Daarom zijn de kennis van talen, geleerdheid, welsprekendheid, enz. geen gaven des Heiligen Geestes, die de Gemeente eigen zijn.

Antwoord. Die buiten de Gemeente zijn, ontvangen wel verschillende gaven. Want velen onder de heidenen waren uitnemend begiftigd (="verciert") met de kennis der talen, kundig in nuttige dingen en bezaten tal van deugden. Doch dit zijn eigenlijk geen bijzondere gaven van de Heilige Geest, maar uitsluitend gaven, hun geschonken door de algemene werking van God, zonder ware kennis Gods, zonder bekering en geloof. Maar alleen in de Gemeente zijn

die gaven des Heiligen Geestes, zoals ze gewerkt worden door Zijn bijzondere werking, omdat de Heilige Geest in de Gemeente alleen gekend wordt als de Werkmeester (="Autheur") en Schenker daarvan.

7. ***Hoe de Heilige Geest gegeven en ontvangen wordt.***

De Heilige Geest wordt in de regel (="ordinair") gegeven en ontvangen door de bediening van het Woord en van de sacramenten, en door het ijverig lezen en overdenken van de hemelse leer. Want het Evangelie is een kracht Gods voor allen die het geloven, d.w.z. het is een krachtig middel (="werktuyg"), dat de Heilige Geest gebruikt om de harten der uitverkorenen te bewegen, Rom. 1:16. En daarom wordt het ook de bediening des Geestes en der gerechtigheid genoemd, 2 Kor. 3:8v. Vandaar ook Paulus' uitspraak, in Ef. 1:13: "In Welken (n.l. Christus) ook gij zijt, nadat gij het Woord der waarheid, namelijk het Evangelie der zaligheid gehoord hebt; in Welken gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte"; en: "Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods", Rom. 10:17. Zo heeft Hij de bekering in de uitverkorenen gewerkt door de prediking van Petrus, Hand. 2:37: "En als zij dit hoorden, werden zij verslagen in het hart en zeiden tot Petrus en de andere Apostelen: Wat zullen wij doen, mannen broeders?" en: "Als Petrus nog deze woorden sprak, viel de Heilige Geest op allen die het Woord hoorden", Hand. 10:44. En toen Paulus predikte, wordt van Lydia getuigd, dat "zij acht nam op hetgeen van Paulus gesproken werd", Hand. 16:14.

Dit is de gewone weg, waarlangs een ieder lid der Gemeente gegeven wordt wat hem tot de zaligheid nodig is; waarvan het heet: "God heeft den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uwe harten", Gal. 4:6. En toch is de Heilige Geest niet zo aan deze middelen, namelijk aan het Woord en de sacramenten, gebonden, dat Hij zonder die niets zou kunnen doen; maar Hij werkt vrij (=souverein), d.w.z. zonder die (middelen), en ook dóór die (middelen), al naardat het Hem behaagt. Want Hij bekeert niet alle hoorders, maar alleen de uitverkorenen. Ook bekeert Hij ze niet alleen door de bediening, maar sommigen ook door andere middelen: b.v. Paulus op weg naar Damascus, Johannes de Doper heiligde Hij al in de schoot van zijn moeder. Dit was een extraordinaire (=buitengewone) werking. En men moet er niet aan twijfelen, of zo worden er nog vele uitverkoren kleine kinderen geheiligd. Maar hier spreken wij over de volwassenen, in wie de Heilige Geest op een gewone wijze het geloof en de boetvaardigheid werkt, door (middel van) het Woord en de sacramenten, door hun verstand te verlichten met de ware kennis Gods, en door tevens hun harten te vernieuwen, een vurige liefde en begeerte tot Hein in de uitverkorenen werkende, zodat zij met hun gebeden de Geest van God begeren en verkrijgen.

Buiten deze algemene orde, of op een buitengewone manier, wordt de Heilige Geest ook aan velen gegeven, niet alleen onzichtbaar zoals aan Saul en Johannes de Doper, enz. maar ook zichtbaar, zoals aan de Apostelen en de oud-Chr. Kerk: namelijk, toen Hij Zijn gaven gaf door bepaalde uiterlijke tekenen; op welke manier Hij niet meer gegeven wordt, omdat wij nu geen wonderen meer nodig hebben. Kortom, Hij werd steeds onzichtbaar gezonden van het begin der wereld af, en wordt nog (zo) gezonden tot het einde toe. Want Hij heeft door de Profeten gesproken, 2 Petrus 1:21: "De heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken." En zonder die Geest zou er geen Gemeente zijn of geweest zijn. "Maar zo iemand den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe", Rom. 8:9. En onder het Nieuwe Testament wordt Hij veel overvloediger gezonden dan vroeger onder het Oude verbond, volgens Joëls profetie: "Ik zal Mijn Geest uitgieten over alle vlees", enz., Joël 2:28. Evenwel is Hij niet steeds zichtbaar, maar alleen op bepaalde tijden gezonden, n.l. zolang de wonderen, tot verbreiding van het Evangelie, nodig waren.

Hieraan wordt een krachtig bewijs ontleend voor de Godheid van de Heilige Geest. Want aangezien de Heilige Geest door de bediening van het Evangelie krachtig werkt, besluiten wij daaruit met stelligheid, dat Hij waarachtig God is. Want het is uitsluitend een werk Gods, om door de bediening van Zijn Woord krachtig te werken in de harten der uitverkorenen; zoals Paulus daarvan spreekt in 1 Kor. 3:7: "Zo is dan noch hij die plant iets, noch hij die nat maakt, maar God Die den wasdom geeft."

Bovendien wordt Hij *ontvangen:*

1e. door het geloof; want Paulus zegt, dat de Efeziërs door de Heilige Geest verzegeld waren, nadat zij geloofd hadden, Ef. 1:13; en Christus zegt, dat de wereld de Heilige Geest niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet, en kent Hem niet, Joh. 14:17. 2

2e. Door gebeden, Luk. 11:13: "Hij zal den Heiligen Geest geven dengenen die Hem bidden."

Tegenwerping. Maar het geloof is toch een gave en vrucht van de Heilige Geest, 1 Kor. 12:9, Gal. 5:22. Daarom gaat de Heilige Geest aan het geloof vooraf, en wordt niet pas door het geloof ontvangen. En dat moet men ook vaststellen van de gebeden, die eveneens van de Heilige Geest voortkomen. En daarom hebben deze oefeningen dan pas plaats, nadat de Heilige Geest ontvangen is, 1 Kor. 12:3: "Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest."

Antwoord.

1e. De werking van de Heilige Geest is er van *nature* voor het geloof, maar wat de *tijd* betreft, is zij er *tegelijk* mét het geloof. Want het beginsel des geloofs is de ontvangst van de Heilige Geest.

2e. Wanneer het geloof begonnen is, dan wordt de Heilige Geest daardoor ontvangen; en eenmaal ontvangen, werkt Hij door het geloof de andere gaven en de gebeden in ons, zoals er gezegd wordt: Het geloof is "door de liefde werkende", Gal. 5:6; en: "door het geloof worden de harten gereinigd", Hand. 15:9.

8. ***Hoe de Heilige Geest bewaard (="behouden") wordt.***

Dit geschiedt door dezelfde middelen, als waardoor Hij gegeven en ontvangen wordt.

1e. Door een ijverig gebruik maken van de kerkendienst, Ef. 4:11: "Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten (vers 12), tot de volmaking der heiligen, tot opbouwing des lichaams van Christus, (vers 13) totdat wij allen zullen komen tot de enigheid des geloofs", enz.

2e. Door een voortdurende overdenking der leer, en een ijverige begeerte om daarin toe te nemen: "Zijn lust is in des HEEREN wet, en hij overdenkt zijn wet dag en nacht. Want hij zal zijn als een boom, geplant aan waterbeken",. Ps. 1:2v. "Het Woord van Christus wone rijkelijk in u in alle wijsheid; leert en vermaant elkander", enz., Kol. 3:16.

3e. Door een voortdurende boetvaardigheid en een ernstig voornemen om de zonden tegen het geweten te vermijden, Matth. 13:12: "Wie heeft, dien zal gegeven worden en hij zal overvloedig hebben"; Openb. 22:11: "Die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd warde; en die heilig is, dat hij nog geheiligd worde"; Ef. 4:30: "Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing." Hierbij behoort ook het mijden van verkeerde gezelschappen en van de gelegenheden om te zondigen.

4e. Door een ernstige en gedurige aanroeping van God, Luk. 11:13: "Hoeveel te meer zal de

hemelse Vader den Heiligen Geest geven dengenen die Hem bidden?." En David bidt in Ps. 51:13: "Neem Uwen Heiligen Geest niet van mij"; in Matth. 17:21 zegt Christus: "Dit geslacht vaart niet uit dan door bidden en vasten." Hierbij behoort ook des christens wapenrusting, naar Paulus' woorden in Ef. 6:11-18.

5e. Door met Gods gaven te woekeren, d.w.z. dat wij die tot eer van God en tot zaligheid van onze naaste aanwenden, Luk. 22:32: "En gij, als gij eens zult bekeerd zijn, zo versterk uwe broederen"; Luk. 19:13 en 26: "Doet handeling totdat ik kome. Want Ik zeg u, dat een iegelijk die heeft, zal gegeven worden; maar van dengene die niet heeft, van dien zal genomen worden wat hij heeft", d.w.z. ook hetgeen hij "meent te hebben", Luk. 8:18.

9. ***Of men de Heilige Geest verliezen kan, en zo ja, hoe?***

De uitverkorenen die echt wedergeboren zijn, kunnen de Heilige Geest niet geheel en al of uiteindelijk verliezen. *Niet geheel en al,* n.l. zó dat zij de zaligmakende gaven van de Heilige Geest, of de Geest der wedergeboorte ten enenmale verliezen. *Evenmin uiteindelijk,* d.w.z. dat zij tot het einde toe zouden volharden in de zonden, waarmee zij de Heilige Geest bedroefd hebben; neen, want zij worden door Zijn genadewerkingen weer tot ware droefheid daarover, en tot oprechte bekering gebracht. De waarheid daarvan blijkt duidelijk uit de getuigenissen van de Heilige Schrift. De Heere Christus zegt immers met nadruk in Joh. 14:16: "Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid." Werkelijk! de Heilige Geest is dat water, dat — als iemand het van Christus ontvangt en het drinkt — in hem worden zal tot een fontein van water, die opspringt tot in het eeuwige leven, Joh. 4:14; zoals dit immers in Joh. 7:38v. uitgelegd wordt: "Die in Mij gelooft, gelijkerwijs de Schrift zegt, stromen des levenden waters zullen uit zijn buik vloeien. (En dit zeide Hij van den Geest, Denwelke ontvangen zouden die in Hem geloven)." En daarom wordt de Heilige Geest ook het "onderpand van onze erfenis, tot de verkregen verlossing" genoemd, Ef. 1:14, "door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing", Ef. 4:30; en in 1 Jobs. 3:9 staat geschreven van degenen die door de Heilige Geest werkelijk wedergeboren zijn: "Een iegelijk die uit God geboren is, die doet de zonde niet, want Zijn zaad blijft in hem; en hij kan niet zondigen (namelijk niet als "een dienstknecht der zonde", Joh. 8: 34), want hij is uit God geboren." Wij geloven en belijden dus, dat de ware uitverkorenen wedergeboren kinderen Gods soms wel eens door hun eigen schuld, van(wege) hun geestelijke vijanden: het vlees, de wereld en de duivel, tot zware en gruwelijke zonden kunnen, ja zelfs metterdaad wel vervoerd worden; en dat zij daardoor de Heilige Geest zeer bedroeven en hun geweten ernstig (="zwaarlyk") kwetsen, hun geloof en de ervaring (="gevoelen") van Gods genade hoogst verzwakken, maar toch de Geest der wedergeboorte niet ten enenmale verliezen, en door Hem uiteindelijk of tot het einde toe niet verlaten worden. (Vgl. ook D.L., V, art. 4).

En hoewel Gods macht, waardoor Hij de ware gelovigen in de genade bevestigt en bewaart, sterker (="meerder") is dan dat zij door het vlees zou kunnen overwonnen worden, zo worden nochtans de bekeerden door God niet altijd zo geleid en bewerkt (="beweegt"), dat zij in sommige bijzondere daden, door hun eigen schuld, van de leiding der genade niet zouden kunnen afwijken en door de begeerlijkheden des vleses verleid worden en die navolgen. Daarom moeten zij voortdurend waken en bidden, opdat zij niet in verzoeking geleid worden. Want als zij dat niet doen, kunnen zij niet alleen door het vlees, de wereld en de satan tot zware en gruwelijke zonden meegesleurd (="weggerukt") worden, maar worden ze dan ook, door Gods rechtvaardige toelating, wel daaraan overgegeven; zoals de droevige val van David, Petrus en van andere heiligen, die ons in de Heilige Schrift beschreven wordt, bewijst (Vgl. D.L. V, art. 5-8).

Tegenwerping. De Heilige Geest week van Saul. En Saul was een uitverkorene. Dus wijkt de Heilige Geest ook wel (eens) van de uitverkorenen.

Antwoord. Van Saul is de Geest der wedergeboorte en der aanneming tot kinderen niet geweken — want Die heeft hij nooit gehad — maar wel de Geest der profetie en andere gaven, die God hem, als koning, zeer heerlijk gegeven had. Bovendien was Saul geen uitverkorene, dan alleen tot het koningschap, zoals Judas tot het apostelschap, Joh. 6:70v., maar niet tot het eeuwige leven. Want die daarvoor uitverkoren zijn, zullen nimmer de Geest der aanneming tot kinderen gans en al verliezen. Want zij kunnen niet verloren gaan, Joh. 10:28, Matth. 24:24, 1 Joh. 3:9.

Aanhoudend bezwaar. David verloor toch ook de Geest der wedergeboorte. Want hij bidt: "Geef mij weder de vreugde Uws heils", Ps. 51:14. Daarom kan men de Geest der wedergeboorte wel verliezen.

Antwoord. De heiligen kunnen Hem niet gans en al of uiteindelijk verliezen. Want het kan niet gebeuren, dat de uitverkorenen geen overblijfselen der wedergeboorte zouden houden, aangezien zij niet van ganser harte, maar uit zwakheid des vleses zondigen, omdat zij nog niet geheel en al wedergeboren zijn, 1 Joh. 3:9. Dit leert ons Davids voorbeeld. Hij had wel de vrolijkheid van hart en de reinheid van het geweten verloren, enz. zodat hij bidt, of God hem die wil teruggeven. Maar hij had de Heilige Geest niet geheel en al verloren. Want in vers 13 bidt hij: "Neem Uwen Heiligen Geest niet van mij." En daar blijkt dus uit, dat Hij Die niet gans en al miste.

Dit onderscheid dient men in het oog te houden, om de kwestie te kunnen beantwoorden: "Hoe het mogelijk is, dat de zaligheid en volharding der uitverkorenen zeker zijn kan, aangezien zij soms tot droefheid vervallen en de werkingen des Heiligen Geestes komen te missen, en het gevoel van Zijn genade tijdelijk verliezen." Het antwoord op die vraag luidt: Dat hun zaligheid toch zeker blijft, omdat zij nimmermeer gans en al of tot het einde toe van de Heilige Geest beroofd worden.

De werking van de Heilige Geest wordt gemist, en het gevoel van Zijn genade verloren door het tegengestelde, als waardoor zij bewaard wordt:

1e. door verachting van de kerkendienst.

2e. Wegens het verzuim in het onderzoek en de overdenking van de hemelse leer. Daarom gebiedt Paulus, dat Timothéüs,de gave Gods opwekken zal, en wel met lezen, vermanen en leren, 2 Tim. 1:6 en 4:13 en 16.

3e. Door vleselijke zorgeloosheid en door zichzelf over te geven aan zonden tegen het geweten.

4e. Door het nalaten van de gebeden en het aanroepen van God.

5e. Door de gaven des Heiligen Geestes te misbruiken tot ijdele eer en ontstichting; namelijk, wanneer zij niet besteed worden tot eer van God en tot nut der Gemeente, Luk. 19:26: "Een iegelijk die heeft, zal gegeven worden; maar van dengene die niet heeft, van dien zal genomen worden ook wat hij heeft"; en dat is, zoals er staat in Luk. 8:18: "hetgeen hij méént te hebben."

10. ***Waarom en hoezeer de Heilige Geest nodig is.***

Hoezeer en om welke redenen de Heilige Geest nodig is, bewijzen de volgende Schriftuurplaatsen heel duidelijk. Joh. 3:5: "Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest,

hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan"; 1 Kor. 15:50: "Vlees en bloed kunnen het Koninkrijk Gods niet beërven"; 2 Kor. 3:5: "Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken als uit onszelven; maar onze bekwaamheid is uit God"; en Rom. 8:9: "Maar zo iemand den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe." En daaruit trekken wij dus de volgende conclusie, n.l. dat wij zonder die Geest niets goeds kunnen denken, niet wedergeboren worden, geloven, Gode gehoorzaam zijn, kinderen Gods en erfgenamen des eeuwigen levens worden; hetgeen ons hoogst nodig is tot zaligheid. Maar wij kunnen niet één van deze dingen verkrijgen zonder de Heilige Geest, vanwege de blindheid en verdorvenheid van onze natuur. Daarom is ons de Heilige Geest ter zaligheid volstrekt noodzakelijk.

11. ***Waaraan men weten kan dat de Heilige Geest in ons woont.***

De kenmerken van de aanwezigheid (="tegenwoordigheid") van de Heilige Geest in ons, zijn Zijn werkingen en weldaden die wij in ons gevoelen, n.l. een ware kennis Gods, Jes. 11:2; de wedergeboorte, Joh. 3:5; het geloof, 2 Kor. 4:13; de vrede der consciëntie, Rom. 5:1; de liefde Gods, door de Heilige Geest in onze harten uitgestort, id. 5:5; het getuigenis des Heiligen Geestes, Die met onze geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn; id. 8:16; een vrolijkheid onder het kruis en vertroosting in de dood, Rom. 5:3; een ernstig voornemen om God gehoorzaam te zijn, en in het geloof te volharden, Rom. 8:35 en 39; vurige gebeden en zuchtingen, id. 8:26v., en een oprechte belijdenis van Christus: "Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest", 1 Kor. 12:3. Kortom: wij weten dat de Heilige Geest in ons woont, aan een oprecht geloof en aan ware boetvaardigheid des levens.

ZONDAG 21.

Verklaring van de Artikelen over

1. de kerk,

2. de gemeenschap der heiligen, en

3. de vergeving der zonden.

De Geloofsartikelen bevatten de inhoud van de gehele leer van het heilig Evangelie. Het Evangelie is een verklaring van het genadeverbond, dat God met de mensen gesloten (="aangegaan") heeft. In dat verbond zijn, zoals in alle andere, twee delen of Partijen, tussen Wie dit verbond opgericht is: enerzijds *God* en anderzijds de *Gemeente.* De Geloofsartikelen, die over God handelen, zijn in de vorige Zondagsafdelingen tot dusver verklaard. Nu volgen die over de Gemeente. Deze zijn tweeërlei, want zij handelen of over de Gemeente zelf — en dat betreft het Artikel: "Ik geloof een heilige, algemene, Christelijke Kerk"; of zij handelen over de *weldaden,* die God Zijn gemeente bereidt; en die worden als volgt voorgesteld: 1e. in het algemeen, dat n.l. de Gemeente gemeenschap heeft aan alle weldaden van Christus; en dit geschiedt in dit Artikel: "Ik geloof de gemeenschap der heiligen"; 2e. in het bijzonder worden de weldaden die de Gemeente ontvangt, genoemd. a. In dit leven: "Vergeving der zonden", hetgeen ook in deze Zondag 21 nader besproken wordt; b. ná dit leven, zoals we dat in de twee volgende Artikelen, in Zondag 22, nader zullen zien. Dus worden in deze Zondagsafdeling drie (Geloofs-)Artikelen verklaard.

Vraag 54: *Wat gelooft gij van de heilige, algemene, Christelijke Kerk?*

Antwoord. *Dat de Zoon van God a) uit het ganse menselijke geslacht b) Zich een gemeente, tot het eeuwige leven uitverkoren c), door Zijn Geest en Woord d), in enigheid des waren geloofs e), van het begin der wereld tot aan het einde f), vergadert, beschermt en onderhoudt g); en dat ik daarvan een levend lidmaat ben h) en eeuwig zal blijven i).*

a. Matth. 16:18, Joh. 10:11, 14 en 16

b. Gen. 26:4, Rom. 3:22, Openb. 5:9.

c. Ps. 65:5, Matth. 20:16 en 22:14; Joh. 6:44v. en 65; Hand. 13:48; Rom. 8:29v., Ef. 1:10-13, 1 Petrus 1:20v.

d. Spr. 1:23, Jes. 59:21, Joh. 16:13, Rom. 1:16; id. 10:14v. en 17; Ef. 4:1v.; id. 5:26.

e. Matth. 16:18, Hand. 2:42 en 46; Ef. 4:3-6, Fil. 3:15v.

f. Gen. 26:4, Ps. 22:28; id. 71:18; id. 78:5-7; id. 102:16 en 19; Matth. 28:20, 1 Kor. 11:26.

g. Jes. 54:4, Matth. 16:18, Joh. 10:28v.

h. Johs. 15:5, 2 Kor.,1-3:5, 1 Joh. 3:21 en 24.

i. Ps. 23:6; id. 138:8, Rom. 8:35, 1 Kor. 1:8v., 1 Joh. 2:19,en 24.

Verklaring van Vraag 54.

Tot nog toe werd gehandeld over de Persoon van de Heilige Geest. Thans gaat het over Zijn ambt en weldaden, waaronder de vergadering der Gemeente de eerste plaats inneemt.

(Bastingius). Daarvan nu wordt in de Catechismus eerst in het algemeen de beschrijving gegeven van de heilige, algemene, Christelijke Kerk; en daarna wordt uiteengezet, hoe men dit Artikel tot zijn nut gebruiken moet, n.l. wat elke gelovige bij zichzelf behoort te gevoelen, en krachtens het gevoel van zijn hart te spreken heeft, n.l. dat hij een levend lidmaat der Kerk is en eeuwig blijven zal.

De voornaamste vragen inzake de Kerk zijn de volgende:

1. Wat het woord "Gemeente" betekent.
2. Of er altijd al een Kerk geweest is, nog is, en steeds zijn zal.
3. Wat de Kerk (eigenlijk) is.
4. Hoe velerlei de Kerk is.
5. Wat de kenmerken van de Kerk zijn.
6. Waarom zij heilig en algemeen genoemd wordt; en of zij ook aan een bepaalde plaats gebonden is.
7. Welk verschil er bestaat tussen de Kerk en de burgerlijke overheid (="Regeringe").
8. Wat er de oorzaak van is, dat er een verschil bestaat tussen de Kerk en het overige menselijke geslacht.
9. Of er buiten de Kerk ook zaligheid (mogelijk) is.

1. ***Wat het woord "Gemeente" betekent.***

"Gemeente" luidt in het Grieks en in het Latijn *"Ecclesia";* en het is afkomstig van een Grieks woord, dat zoveel betekent als "samenroepen." Want onder de Atheners werd een bijeenkomst van burgers door de stem van de heraut (="Uytroeper") bijeengeroepen, om een rede of een vonnis van de raad aan te horen; en zulk een samenkomst heette "ecclesia." Daaraan hebben de Apostelen, vanwege de gelijkheid ervan, dit woord — als voor hun bedoeling geschikt — ontleend. Want de Gemeente Gods is een bijeenkomst, die niet bij toeval of op een ordeloze wijze samenkomt, maar door het geklank (="stemme") van de heraut des Goddelijken Woords geroepen wordt uit het rijk van satan, om de leer des Evangelies, zoals die door God geopenbaard is, aan te horen. Daarom verschilt de Gemeente van de Synagoge. Want een *"Synagoge"* betekent allerlei soorten bijeenkomsten, ook die, welke toevallig, zonder orde en rumoerig bijeenvergaderd worden. Deze naam is ten tijde der Apostelen en ook daarna in de Joodse kerk bekend geweest; en ze werd "synagoge" genoemd, om ze daardoor van de Gemeente van Christus te onderscheiden. Ons Nederlandse (="Duyts") woord *"Kerk"* schijnt te stammen van het Griekse woord "Kuriakè", dat in het Latijn vertaald wordt met "Dominica" (en daarvan — zou men kunnen zeggen — is ook het woord "Dom" afgeleid!), en betekent zoveel als "des Heeren", n.l. Zijn huis of volk; en dit woord wordt gebruikt enerzijds voor de plaats der bijeenkomst, voor het huis of de tempel, welke ook onder ons een "huis Gods" genoemd wordt; en anderzijds voor het volk, dat daarin vergaderd is. En dit is het, wat de afkomst (="oorsprong") van het woord betreft.

2. ***Of er altijd al een Kerk geweest is, nog is, en er steeds zijn zal.***

Dat er een gemeente Gods is, kan geen tegenspraak lijden; en dat er steeds een gemeente geweest is en er een wezen zal, is ook zeker.

Want:

1e. Christus was steeds een Koning, Hoofd, Priester en Bruidegom der gemeente, en zal het ook steeds blijven, Hebr. 13:8: "Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid"; Kol. 1 17v.: "En Hij is vóór alle dingen en alle dingen bestaan tezamen door Hem, En Hij is het Hoofd des lichaams", namelijk der gemeente.

2e. De Kerk steunt op Gods eeuwige verkiezing, 2 Tim. 2:19: "Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn"; Joh. 10:28v.: "Niemand zal dezelve (n.l. Mijne schapen) uit Mijne hand rukken. Mijn Vader Die ze Mij gegeven heeft, is meerder dan allen."

3e. Er zijn beloften van God inzake het eeuwige behoud der gemeente, Jes. 59:21: "Mij aangaande, dit is Mijn Verbond met hen, zegt de HEERE: Mijn Geest Die op u is, en Mijn woorden die Ik in uwen mond gelegd heb, die zullen van uw mond niet wijken, noch van den mond uws zaads, noch van den mond van het zaad uws zaads, zegt de HEERE, van nu aan tot in eeuwigheid toe"; Jer. 20v.: "Alzo zegt de HEERE: Indien gijlieden Mijn verbond van den dag en Mijn verbond van de nacht kunt vernietigen, zodat dag en nacht niet zijn op hun tijd; zo zal ook vernietigd kunnen worden Mijn verbond met Mijn knecht David, dat hij geen zoon hebbe, die op zijn troon regere; en met de Levieten, de Priesteren, Mijn dienaren"; Matth. 28:20: "En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld. Amen."

4e. De kracht der hemelse leer is onoverwinnelijk, en kan in de wereld, hoezeer zij ook onderdrukt (="gedrukt") wordt, niet overwonnen worden, Matth. 16:18: "Op deze petra zal Ik Mijn gemeente bouwen en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen."

Zo is er dus steeds een gemeente Gods in de wereld geweest, en zal er altijd zijn, nu eens groter, dan weer kleiner. Want zoals een mens, zo blijft ook de gemeente — zoals Bernardus zegt — nooit in enerlei staat, maar groeit (="aanwast") of vermindert; in welke zin Ambrosius zeer voortreffelijk zegt: "De gemeente kent, evenals de maan, menige ondergang en opgang (Bedoeld word het wassen en afnemen van de maan), maar door haar ondergangen is zij gegroeid, en zij verdiende daardoor vermeerderd te worden, zoals zij door de vervolgingen verminderd en door de belijdenissen der martelaars gekroond wordt. De Kerk schijnt niet met het licht van haarzelf, maar met dat van Christus." Dat er altijd, van het begin der wereld af, een Kerk geweest is, en tot het laatste toe zijn zal, vgl. daarvoor ook N.G.B., Art. 27, en D.L., II, art. 9.

Tegenwerping. Vóór de roeping van Abraham was heel de wereld de dienst der afgoden toegedaan. Daarom was er toentertijd geen Kerk.

Antwoord. Wij ontkennen, dat toentertijd heel de wereld afgodisch was. Want toen leefde Melchizédek, de Priester des allerhoogsten Gods, Gen. 14:18. En een Priester kon er niet zijn zónder volk. Daarom was er ook toen al een vergadering, die God diende — zij het ook: onbekend — die van Noachs tijd verbreid is. Want Noach was nog niet lang gestorven voor Abrahams roeping. En al had Melchizédek niet geleefd, dan zou men toch niet zeker kunnen zeggen, dat Abraham met zijn gezin, vóór hij uit zijn vaderland geroepen werd, niet gekend heeft de fundamenten der leer, die door Noach verbreid was, hoewel de afgoderij publiek en algemeen in zwang was. Dus is er steeds een Kerk geweest in de gezinnen der voorvaderen, die tenslotte dank zij een bijzondere (="zonderlinge") weldaad van God, alleen in Abrahams huisgezin overgebleven is.

3. ***Wat de Kerk (eigenlijk) is.***

Het is een vergadering van mensen, die de ware leer van God en van Zijn dienst aannemen en belijden, de door Hem ingestelde sacramenten op de rechte manier gebruiken en Zijn dienst

gehoorzamen. Deze definitie (="beschryvinge") is algemeen (verbreid). Maar de omschrijving van de ware gemeente, waarover de Geloofsartikelen hier nu handelen, kan als volgt, op grond van de woorden van de Catechismus, beschreven worden: "Dat de gemeente Gods een vergadering van mensen is, van eeuwigheid tot het eeuwige leven door God uitverkoren, welke Zijn Zoon, van het begin der wereld tot aan het einde, uit het ganse menselijke geslacht, door Zijn Geest en Woord, in enigheid des geloofs, vergadert, beschermt, onderhoudt, en tenslotte verheerlijkt en het eeuwige leven schenkt." De onderdelen van deze definitie zijn alle tezamen aan de Heilige Schrift ontleend; zoals de teksten, die na de Vraag (en let Antwoord) gesteld zijn, uitwijzen.

4. ***Hoe velerlei de Kerk is.***

Ze is óf een valse óf een ware Kerk.

De valse kerk wordt in oneigenlijke zin een kerk (of gemeente) genoemd; zoals men van iemand die slecht Latijn spreekt, in oneigenlijke zin kan zeggen, dat hij Latijn spreekt. Van dien aard is nu elke vergadering, die er zich op beroemt of aan zichzelf toeschrijft, dat zij de ware Kerk en het volk van God is, maar die Zijn leer óf niet aanneemt, maar vervalst, óf zelfs wel vervolgt, zoals zij die riepen, Jer. 7:4: "Des Heeren tempel, des Heeren tempel, des Heeren tempel!", d.w.z. de "synagoge des satans", of "Babylon", Openb. 2:9 en id. 17:5, en 18:2; de gemeente der boosdoeners, Ps. 26:S: "Ik haat de vergadering der boosdoeners"; Openb. 18:4: "Gaat uit van haar, Mijn volk, opdat gij aan hare zonden geen gemeenschap hebt en opdat gij van hare plagen niet ontvangt."

De ware Kerk, zoals wij die tevoren omschreven hebben, is óf de *triomferende* óf de *strijdende* kerk. De triomferende kerk is thans in de hemel, waar zij met de zalige Engelen zegepraalt en na de opstanding volkomen triomferen zal. De strijdende kerk is het, die in deze wereld tegen de duivel, de wereld en het vlees, onder Christus' banier strijdt. En de laatste (kerk) is weer óf zichtbaar óf onzichtbaar. De zichtbare kerk is de vergadering van hen, die de ware en onvervalste leer van Wet en Evangelie aannemen en belijden, de sacramenten volgens Gods instelling recht gebruiken, en uiterlijke gehoorzaamheid aan deze leer betonen; in welke vergadering Gods Zoon, dóór Zijn Woord en Geest, velen wederbaart tot het eeuwige leven, en waarin ook velen zijn, die niet echt wedergeboren werden; want het zijn huichelaars, die echter uiterlijk overeenstemmen in de leer en in de ceremoniën (=de [uitwendige] eredienst); of: zij is een vergadering van mensen, die overeenstemmen in de leer, met ook enkele dode leden, of onwedergeborenen. Daarvan staat geschreven in Matth. 7:21: "Niet een iegelijk, die tot Mij zegt: Heere, Heere, zal ingaan in het Koninkrijk der hemelen." Het beeld van deze kerk vindt u in de gelijkenis van het zaad, zoals dat in vierderlei aarde valt; of in die van het onkruid onder de tarwe, en van het net in zee, dat goede en slechte vissen vergadert, Matth. 13:3 en 24vv. Wat de hypocrieten of huichelaars betreft, vgl. N.G.B., Art. 29. De onzichtbare kerk is die vergadering van uitverkorenen en wedergeborenen, die hun geloof en bekering voor God belijden en ook werkelijk bezitten.

Deze vergadering wordt door het volgende gekenmerkt:

1e. dat ze altijd te vinden (="besloten") is in de vergadering der zichtbare kerk, en er a.h.w. een deel van vormt;

2e. dat zij alleen voor Gods ogen gezien wordt, hoewel de mensen die tot deze kerk behoren, niet onzichtbaar zijn. Want alleen God doorziet de verborgenheden des harten, en Hij kent de Zijnen, 2 Tim. 2:19. Dus wordt ze onzichtbaar genoemd, niet ten aanzien van de mensen die men wel zien kan, maar omdat wij niet kunnen zien, *welke* mensen tot het eeuwige leven uitverkoren, en echt door een waar geloof en ware bekering wedergeboren zijn;

3e. dat in die vergadering geen huichelaars gevonden worden, maar uitsluitend de uitverkorenen en wedergeborenen. Daarom gaan ze ook nooit meer verloren, zoals Christus getuigt: Niemand zal Mijne schapen uit Mijn hand rukken, Joh. 10:28.

De zichtbare en onzichtbare kerk is of een algemene of een bijzondere kerk.

De zichtbare *algemene* kerk is de vergadering van allen, die te eniger tijd, en op alle plaatsen, de leer van Christus belijden.

De zichtbare *bijzondere* kerk is een vergadering van degenen, die Christus' leer belijden op een bepáálde plaats, b.v. te Jeruzalem, te Rome, enz. Op dezelfde manier is de onzichtbare kerk 1e. algemeen, omdat alle uitverkorenen — in welke tijd en op welke plaats zij ook geleefd hebben — hetzelfde geloof en dezelfde gemeenschap met Christus hebben. Daarvan spreekt eigenlijk het Geloofsartikel: "Ik geloof ene heilige, algemene, Christelijke Kerk", of Gemeente. 2e. Is zij ook bijzonder, omdat de uitverkorenen op de één of andere plaats, op de één of andere tijd, hetzelfde geloof van Christus belijden. Tussen de zichtbare en onzichtbare kerk is bijna hetzelfde verschil, als er bestaat tussen het totaal en een gedeelte. Want de onzichtbare kerk is verborgen (="schuylt") in de zichtbare kerk, zoals een deel schuilgaat in het geheel. En dat laatste blijkt ook uit wat Paulus schrijft in Rom. 8:30: "Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen." Nu is de *roeping* waarmee God de mensen roept, tweeërlei: inwendig en uitwendig. Volgens Paulus geschiedt de inwendige roeping "naar het voornemen der verkiezing", Rom. 9:11. De uitverkorenen worden geroepen door de inwendige en uitwendige roeping; en de huichelaars alleen maar door de uitwendige. En ten opzichte van deze uitwendige roeping wordt de zichtbare kerk ook wel de *gemeente der geroepenen* genoemd, waarin ook huichelaars zijn. Maar de onzichtbare kerk heet de gemeente der uitverkorenen en de gemeente der heiligen.

Tegenwerping 1. Als het geheel zichtbaar is, dan is ook het deel zichtbaar. Nu is het geheel, namelijk de zichtbare kerk, zichtbaar, zoals haar naam al uitdrukt. Dus is dan ook haar deel, n.l. dat de onzichtbare kerk genoemd wordt, zichtbaar.

Antwoord. Het woordje "zichtbaar" wordt dubbelzinnig genomen. Want het geheel is zichtbaar, maar niet zonder meer (="niet simpel"), maar 1e. met betrekking tot de mensen, aan wie zij van buiten bekend is; 2e, ten opzichte van de kerkvorm (="de kerklijke gestalte"), die ze uitwendig bezit. En in die zin is ook het deel zichtbaar, n.l. voor zover de uitverkorenen zichtbare mensen zijn, die het ware geloof van de zichtbare kerk belijden. Maar het geheel is niet zichtbaar, voor zover dat het geveinsde geloof van de huichelaars en het oprechte geloof en de wedergeboorte der uitverkorenen, die daarin zijn, betreft. Want alleen de Heere kent degenen die de Zijnen zijn, én die het niet zijn, 2 Tim. 2:19, Joh. 2:23-25.

Tegenwerping 2. Die tot de kerk behoren, gaan niet verloren. Nu zijn er veel huichelaars in de kerk. Dus gaan de huichelaars niet verloren.

Antwoord. Wie tot de gemeente, nl tot de onzichtbare kerk der ware heiligen, behoren, gaan niet verloren. Welnu in die onzichtbare kerk zijn geen huichelaars; want die zijn alleen maar in de zichtbare kerk, waarin er velen zijn, die niet zalig zullen worden, Matth. 7:21.

Tegenwerping 3. Waar geen onzichtbare kerk is, daar is ook geen zichtbare. Onder het pausdom was er geen onzichtbare kerk, en daarom ook geen zichtbare.

Antwoord. Het wordt ontkend, dat er onder het pausdom geen onzichtbare kerk was. Want God heeft Zichzelf, ook te midden van de droesem van het pausdom, steeds enig overblijfsel behouden, dat het fundament handhaaft (="bewaart"); vgl. N.G.B., Art. 27.

De kerk wordt ook onderscheiden naar de tijd, n.l. dat ze is of van de kerk van het Oude, of

van het Nieuwe Testament. De kerk van het Oude Testament was een vergadering, die de leer van Mozes en de Profeten heeft aangenomen, de ceremoniën — door God bevolen! — onderhouden, en hetgeen door de ceremoniën afgebeeld (="betekent") werd, omhelsd; d.w.z. zij geloofden in de Messias, Die komen zou. De kerk van het Nieuwe Testament is een vergadering, die de leer van het Evangelie, van de thans gekomen Messias, aanneemt, en de sacramenten, door Christus

5. ***Wat de kenmerken van de ware kerk zijn.***

Er zijn drie kenmerken, waaraan de ware kerk gekend wordt: 1. De reine verkondiging van de ware, (al)gehele, onvervalste en rechtzinnige leer der Wet en des Evangelies, zoals die begrepen is in de geschriften der Profeten en Apostelen. 2. Het recht en wettig gebruik der sacramenten. 3. De gehoorzaamheid aan de leer en aan de gehele dienst. Deze kenmerken vindt u alle bijeen in Christus' woorden, Matth. 28:19: "Gaat dan henen, onderwijst al de volkeren, dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb." Deze kenmerken dient men te weten 1e. om de ere Gods, opdat de vijanden onderscheiden kunnen worden van Gods kinderen; en 2e. om onze zaligheid, opdat wij ons tot de ware kerk kunnen voegen en begeven.

Tegenwerping 1, tegen het eerste kenmerk: Te allen tijde zijn er bepaalde dwalingen in de kerk geweest, hetzij bijzondere of algemene. Daarom is de zuiverheid in de leer geen kenmerk der ware kerk.

Antwoord. Er zijn wel steeds tal van dwalingen in de kerk geweest, maar het fundament bleef altijd ongeschonden, waarop — volgens hetgeen de Apostel getuigt, in 1 Kor. 3:11 en 13 nu eens goud en zilver, en dan weer hooi en stoppelen gebouwd wordt; en ook al gebeurt dat, dan blijft nochtans de kerk, en is de zuiverheid in de leer een kenmerk der ware kerk; mits het fundament behouden en de dwalingen niet hardnekkig verdedigd (="voorgestaan") worden.

Tegenwerping 2, tegen het derde kenmerk: In vele gemeenten, die de rechte leer belijden, wordt dit kenmerk niet bespeurd. Want velen zijn de leer ongehoorzaam, ja er zijn soms ook wel grove zonden in omloop (="in zwang").

Antwoord. Hoewel zij niet allen gehoorzaam zijn, toch zijn er velen die dat betrachten en dan ook metterdaad de dienst gehoorzamen. En allen tezamen zijn ze enigszins gehoorzaam krachtens belijdenis, wanneer zij n.l. bekennen dat hun zonden door de Gemeente niet goedgekeurd noch verdedigd worden. Nee, de Gemeente verdedigt hun gebreken niet, die zij mochten hebben, maar beweent en verbetert ze. Daarom kan men niet vanwege de onordelijkheid van sommigen beweren, dat de gehoorzaamheid niet een kenmerk der Kerk is. En het is juist heel erg nodig, dat dit derde kenmerk erbij gedaan wordt, omdat God bespot zou worden, als de gemeente zéi, dat zij Christus' leer wel aanneemt, maar er toch niet naar leven wil.

Tegenwerping 3, tegen alle kenmerken. Dit kunnen geen kenmerken zijn, die de ware van de valse kerk onderscheiden. Want alle ketters en scheurmakers zeggen, dat zij deze kenmerken hebben. Welnu, hetgeen alle ketters en scheurmakers beweren te hebben, dat kan geen kenmerk van de ware kerk zijn.

Antwoord. Men moet niet letten op hetgeen de ketters en scheurmakers beweren te hebben, maar op hetgeen zij metterdaad en in waarheid hebben. Daarom gaat het niet op, dat dit niet de eigen kenmerken der kerk zouden zijn. Want anders zou het ook (daaruit) kunnen volgen, dat de hemelse goederen der Gemeente niet eigen zijn, omdat zij ook beweren, dat zij die hebben.

Tegenwerping 4. Vóór de pauselijke successie, of regelmatige opvolging van de dienaren pleit: De kerk kan niet bestaan, zonder dat de dienaars of leraars, de een de ander, ordelijk opvolgen. Daarom is dit een kenmerk van de ware kerk; want een zaak zonder welke de kerk niet bestaan kan, dat is een kenmerk ervan.

Antwoord. Wanneer het ordelijk elkaar opvolgen zó verstaan wordt, dat de dienaren (des Woords) in de ware profetische en apostolische leer elkaar moeten opvolgen, dan zijn wij het daarmee eens. Want zulk een successie vereisen de door ons genoemde kenmerken. Maar als dit opgevat wordt, zoals het door de Rooms-katholieken opgevat wordt, n.l. van een successie dat men alleen in hun plaats en zetel komt, zonder de waarachtige leer, dan is het niet waar, dat de kerk niet zou kunnen bestaan zonder zulk een successie. Want dan zou noch Christus, noch de Apostelen, ja zelfs niet de gemeente der Profeten de ware kerk geweest zijn. En zeer juist zegt Augustinus, Epist. 166: "In de Schrift hebben wij Christus geleerd; in de Schrift hebben wij de gemeente geleerd"; en Irenaeus, lib. 3:43: "Men dient de dienaren die in de kerk zijn, gehoorzaam te wezen, die in de plaats van de Apostelen getreden zijn; die mét de opvolging (="successie") in het herders-ambt (="het Bisschop ampt"), ook ontvangen hebben de zekere begenadiging, naar het welbehagen des Vaders. Maar de anderen, die van de voorname successie afwijken, uit welke plaats zij ook vergaderd worden, die moet men voor verdacht (="suspect") houden", enz. Daarom zegt onze N.G.B., Art. 7, op dit punt terecht, dat hier geen successie van tijden of personen van kracht is.

6. ***Waarom de kerk een heilige en algemene kerk genoemd wordt; en of zij aan een bepaalde plaats gebonden is.***

De Kerk is *één*, niet met betrekking tot de bijwoning, of t.o.v. de eenparigheid van de ceremoniën, maar in de overeenstemming der leer en des geloofs. Ook is zij *heilig*, omdat zij aan God geheiligd en toegewijd, en van de wereld afgezonderd is; bovendien, omdat zij geheiligd is door het bloed en de Geest Van Christus, 1 Kor. 6:11, d.w.z. omdat zij hier (op aarde) begint heilig te worden, en dat Christus' heiligheid haar toegerekend wordt (vgl. N.G.B., Art. 27: omdat zij gewassen is door Christus' bloed, en geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest!).

Zij is ook een *algemene* of katholieke kerk.

1. Ten opzichte van de plaatsen. Niet omdat ze vele rijken bezit, maar omdat zij door de gehele wereld verspreid is, en aan geen bepaalde plaats, rijk of stad gebonden is. Op die manier zou ze niet algemeen (kunnen) zijn, want wat aan één plaats gebonden is, kan niet algemeen genoemd worden. Daarom is het bespottelijk, dat de Roomsen de roomse kerk "Katholiek" of algemeen noemen.

2. Ten opzichte van de tijden. Want er is, en zal in de wereld niet meer dan één waarachtige kerk van alle tijden zijn, volgens Christus' belofte in Matth. 28:20: "Ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld."

3. Ten opzichte van de mensen, want de kerk wordt vergaderd uit alle geslachten der mensen.

Hier rijzen een tweetal vragen:

1e. betreffende de macht en het aanzien der kerk, en

2e.: Of de Kerk ook dwalen kan?

Ik zal beide vragen in korte woorden bespreken.

1. Over de autoriteit of de macht en het aanzien der kerk worden verschillende dingen door de Roomsen beweerd, die ik nu maar achterwege laat. Slechts aan één zaak herinner ik beknopt, dat het n.l. vals is, wanneer zij beweren, dat de autoriteit der kerk meer of groter is dan die van de Heilige Schrift. Want niet de kerk heeft de Schrift voortgebracht, maar daarentegen heeft de Schrift de kerk gebaard. Want de Schrift is Gods Woord, waaruit, als een onvergankelijk zaad, de uitverkorenen wedergeboren worden, 1 Petrus 1:23, ja de gehele kerk geboren wordt. Zij werpen ons tegen de uitspraak van *Augustinus,* die nu zeer algemeen is, contra Epist. Fondam. Manichaei c.5, waar hij vertelt, hoe hij tot het geloof van de algemene kerk gebracht werd. Want hij zegt, dat hij de Katholieken geloofd heeft, d.w.z. de leden der algemene kerk, die zeiden: Gelooft het Evangelie; en hij zegt dan: Ik zou voorzeker het Evangelie niet geloven, indien mij de autoriteit of het aanzien der kerk daartoe niet bewogen had. Zo is hij dus door de betuigingen der kerk ertoe bewogen om het Evangelie te lezen en te geloven, dat de geopenbaarde leer daarin begrepen was. En wat zou men uit deze woorden nu toch wel voor conclusie kunnen trekken? Want belooft hij dan soms dat hij, nadat hij het Evangelie geloofd heeft, de kerk méér geloven wil dan het Evangelie; n.l. indien de kerk iets zou besluiten dat tegen het Evangelie indruist, of hetgeen door geen uitspraak der Heilige Schrift bewezen worden kan? Dit wilde Augustinus stellig niet! Ja, elders vervloekt hij allen, die iets verkondigen boven hetgeen zij uit de geschriften van Wet en Evangelie ontvangen hebben. En op diezelfde plaats verklaart hij, dat hij daarom de Manicheeër niet geloven kan, omdat hij in het Evangelie niets vindt van een apostelschap van de Manicheeër.

2. Op de andere vraag luidt mijn antwoord beknopt, dat de kerk niet dwalen kan,

1e. De *ware kerk,* die in Christus' Naam vergaderd wordt en de stem van haar Herder hoort, volgt en nakomt;

2e. Ook niet de *gehele* Kerk; hoewel soms wel enkele leden kunnen dwalen, wanneer zij n.l. van Gods Woord afwijken. Want het licht der waarheid wordt steeds in het hart van enkelen bewaard, reden waarom de kerk heet "de pilaar en vastigheid der waarheid", 1 Tim. 3:15; aangezien God de waarheid in Zijn kerk bevestigt en door haar aan anderen openlijk (="in het openbaar, publiek") bekendmaakt; zoals ook de Overheid haar plakkaten en wetten aan pilaren of andere plaatsen (borden b.v.) pleegt aan te slaan en te hechten, om aan allen bekend te worden. (Vgl. de Aant. in de Statenbijbel!).

3e. Niet *geheel en al,* d.w.z. niet in alle delen der leer, hoewel de kerk op bepaalde punten soms wel dwaalt.

4e. Niet in het *fundament,* want wanneer de kerk daarvan afdwaalde, dan zou zij geen kerk meer zijn. Want dan zou zij niet gebouwd zijn op de hoeksteen Christus. Daarom behoudt de ware kerk steeds het Fundament.

7. ***Welk onderscheid er bestaat tussen de kerk en de politie, of burgerlijke regering.***

Het voornaamste onderscheid is:

1. De verschillende burgerlijke regeringen verschillen, al naar hun diverse plaatsen en wetten. Want zij kunnen door verschillende, en toch ook goede wetten geregeerd worden; en wie een burger is van de ene stad, is het niet van een andere of van alle steden tegelijk. Ook bestaat er geen algemene burgerlijke regering, waarvan alle andere met elkaar als het ware de onderdelen vormen. Maar de ware kerk is algemeen, d.w.z. er is te allen tijde en op alle

plaatsen slechts één Kerk, die overeenkomt in de leer en in het geloof, en daarvan vormen alle bijzondere gemeenten de delen, en alle gelovigen zijn er de leden van, waar zij ook mogen wonen.

2. Koninkrijken en burgerlijke regeringen hebben vele hoofden, die enerzijds elkaar opvolgen — want een hoofd, b.v. een koning of een opperste magistraat, blijft niet altijd — en anderzijds verschillende bevoegdheid (="van versheyde graden") hebben; d.w.z. in alle tijden heeft een rijk wel een opperhoofd, maar daarnaast nog_ vele onderhoofden op aarde. Evenwel, de kerk is op aarde niet gebonden aan enig hoofd, maar heeft steeds één enig Hoofd, zonder onderhoofd of plaatsvervanger (="vicaris"), en Hij is in de hemel, n.l. Christus.

3. De burgerlijke staat wordt geregeerd door bepaalde burgerlijke, vaststaande (="gezette") en menselijke wetten, die nodig zijn voor de uiterlijke tucht en vrede. De kerk wordt geregeerd door de Heilige Geest en door Gods Woord. Want het ware geloof wordt in ons gewerkt door het gehoor van Gods Woord en door de werking des Heiligen Geestes, en daardoor worden wij wedergeboren, enz.

4. De politie heerst alleen over de uiterlijke gehoorzaamheid. De kerk ook over de innerlijke.

5. In de burgerlijke regering berust bij de raad, of bij het volk of bij die beide samen *de* opperste macht om wetten te maken, waaraan de onderdanen verplicht zijn te gehoorzamen om des gewetens wil. Maar de kerk heeft deze bevoegdheid niet. Maar allen die in de kerk zijn, zowel opzieners (="bisschoppen") als hoorders, zijn gebonden aan Gods Woord, waarvan zij niet af, en waaraan zij niets toe mogen doen. Alleen in middelmatige (="middelbare") dingen heeft de kerk de bevoegdheid (="magt") om iets te besluiten, maar zonder binding van het geweten; en zulks niet door een opperste macht, maar krachtens toelating en medestemming.

6. De burgerlijke regering is gewapend met het zwaard of met een lichamelijk geweld, om de ongehoorzamen te straffen. Maar de kerk is gewapend met een geestelijk zwaard, n.l, met het Woord van God, d.w.z. om Gods toorn aan alle ongehoorzamen te verkondigen.

7. In de kerk zijn steeds enige uitverkorenen en heiligen, maar in de burgerlijke regering niet altijd.

8. ***Wat er de oorzaak van is, dat er een verschil bestaat tussen de kerk en de overige mensen.***

Er zijn in de wereld drie soorten (="geslagten") mensen, die onderling zeer verschillen. Sommigen zijn geheel vervreemd van de kerk: belijdenis des geloofs leggen zij niet af. Maar het geloof en de boetvaardigheid verzakende, betonen zij zich openlijke (="openbare") vijanden van God en de kerk. Anderen zijn tot de gemeente geroepen, maar niet krachtdadig (="kragtelijk"); onder hen zijn de huichelaars, die de leer wel belijden, maar zonder een oprecht geloof en zonder zich tot God te bekeren. En tenslotte zijn er, die krachtdadig geroepen en uitverkoren zijn, en waarlijk geloven. Maar hun aantal is het kleinst, zoals er geschreven staat: “Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren", Matth. 20:16.

Nu vraagt men, wat de oorzaak van dit verschil tussen de mensen is, b.v. tussen Abel en Kaïn, Izak en Ismaël, Jakob en Ezau, Petrus en Judas, Cornelius en Simon de tovenaar, enz.

Antwoord. De naaste oorzaak ligt bij de mens zelf. Want de vijanden en huichelaars verachten God en zijn Hem van zichzelf en uit eigen vrije wil, zonder dwang, ongehoorzaam. Maar toch, al zijn de huichelaars en vijanden van zichzelf zo, de uitverkorenen zijn dat niet

uit zichzelf. De eerste en voornaamste oorzaak van dit verschil is de eeuwige verkiezing Gods, waardoor God van eeuwigheid besloten heeft, om Zich over sommigen te ontfermen in Christus, en over anderen niet te ontfermen, maar hen in hun verdoemenis te laten; om sommigen krachtdadig te roepen en met het geloof in Christus te begiftigen, maar om anderen wederom niet te roepen, maar in hun blindheid te laten of ook door Zijn rechtvaardig oordeel de satan over te leveren, om nog meer verblind en verhard te worden; opdat Hij in de één Zijn barmhartigheid en in de ander Zijn rechtvaardigheid (="verklare") verheerlijke, zoals er geschreven staat, Hand. 14:16, dat God "in de verleden tijden al de heidenen heeft laten wandelen in hunne wegen"; Rom. 9:18: "Hij ontfermt Zich dien Hij wil, erf verhardt dien Hij wil"; Joh. 6:37: "Al wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen", en Rom. 8:29v.: "Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook te voren verordineerd den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de Eerstgeborene zij onder vele broederen. En die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen", enz.

Deze raad Gods voert de Zoon, als Middelaar, door middel van een Ander (Bedoeld is de Heilige Geest) uit, door alle uitverkorenen, Hem van de Vader gegeven, te roepen en met het geloof te begiftigen, terwijl de Heilige Geest hen onmiddellijk, door Zichzelf, verlicht en heiligt. Het middel (="instrument") daartoe is het Woord, waardoor de Heilige Geest krachtdadig werkt in de harten der uitverkorenen en Gods raad uitvoert.

9. ***Of er buiten de Kerk ook zaligheid is.***

Dat de zaligheid uitsluitend in de kerk (te vinden) is, en dat er buiten haar niemand zalig wordt, bevestigen de volgende teksten, Jes. 37:32: "Want van Jeruzalem zal het overblijfsel uitgaan en het ontkomene van den berg Sion"; Ez. 13:9: "Zij (n.l. de valse profeten) zullen in de vergadering Mijns volks niet zijn, en in het schrift van het huis Israëls niet geschreven worden, en in het land Israëls niet komen"; Joël 2:32: "En het zal geschieden, al wie den Naam des HEEREN zal aanroepen, zal behouden worden; want op den berg Sion en te Jeruzalem zal ontkoming zijn, gelijk als de HEERE gezegd heeft; en dat, bij de overgeblevenen, die de HEERE zal roepen." Dit wordt ook bevestigd door de volgende redenen: Buiten de kerk is er geen Zaligmaker, geen geloof, geen belofte der zaligheid, en daarom ook geen zaligheid. Joh. 15:4: "Zonder Mij kunt gij niets doen"; Joh. 3:36: "Die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem."

De verkiezing is in de Gemeente, en niet buiten haar. Want degenen die God tot het eeuwige leven verkoren heeft, die heeft Hij ook verkoren tot de middelen, die bestemd (="verordineert") zijn om tot dat doel te komen, d.w.z. tot de roeping, tot het geloof en tot boetvaardigheid, Rom. 8:30: "Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen." Tenslotte: Zoals er buiten de ark niemand behouden werd bij de zondvloed, zo is er geen zaligheid buiten Christus, Die alleen in de Gemeente gekend en aangeroepen wordt. Daarom is het noodzakelijk, dat allen die zalig zullen worden, lidmaat van de zichtbare kerk moeten worden en blijven (=Letterlijk "wesen"). (Vgl. N.G.B., Art. 28).

Op grond van dit alles valt het antwoord niet moeilijk op de vraag: Of dan ook alle uitverkorenen lid zijn van de zichtbare kerk? Zij zijn allen tezamen niet steeds in de kerk. Want God laat wel eens toe, dat velen een tijdlang buiten de kerk dwalen, ja zichzelf moedwillig ertegen verzetten (="zig moedwillig aanstellen"). Joh. 10:16: "Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn." Maar zij worden tenslotte toch allen tezamen geroepen en lidmaat van de kerk, voordat zij sterven.

Tegenwerping. Dan is Gods verkiezing dus niet vrij.

Antwoord. Toch wel, want God heeft degenen die Hij gewild heeft, vrijelijk verkoren van

eeuwigheid, in Christus, zowel tot het einde als tot de (heils-)middelen. "Hij ontfermt Zich diens Hij wil", Rom. 9:18. En wanneer God iemand verkoren heeft en voorbestemde tot die beide, namelijk én tot het einde én tot de middelen, dan verandert Hij Zijn besluit niet.

Wat betekent het dus, te geloven één heilige en algemene kerk of Gemeente?

Het wil zeggen te geloven:

1e. dat er steeds een Gemeente der heiligen in de wereld is;

2e. dat deze gezocht dient te worden in de zichtbare kerk, of in de vergadering dergenen die geroepen zijn; d.w.z. dat er een onzichtbare Gemeente der heiligen is, en een zichtbare van geroepenen. Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren;

3e. dat ik een lidmaat van die Gemeente der heiligen ben, en eeuwig blijven zal.

Over de eeuwige praedestinatie of Gods voorverordinering.

Na bewezen te hebben welke de ware Kerk is, volgt dan nu het stuk van de eeuwige praedestinatie en verkiezing van God; 1e. omdat de ware Kerk een vergadering is van uitverkorenen; en 2e. omdat al eerder aangetoond is, dat er drie soorten mensen zijn: sommigen zijn geheel en al van de kerk vervreemd, anderen wel tot de Gemeente geroepen, maar huichelaars, en zonder oprecht geloof en boetvaardigheid; en weer anderen, die tot de Gemeente geroepen en waarlijk geheiligd zijn. De oorzaak van dit onderscheid komt voort uit Gods eeuwige verkiezing.

Het woord *praedestinatie* is een Latijns woord, waarmee het Griekse "proorismos" vertaald wordt, dat afkomstig is van "proorizein", Hand. 2:24, Rom. 8:29v., 1 Kor. 2:7, Ef. 1:5 en 11. En in het Nederlands betekent het zoveel als een "schikking" of "verordinering" van een bepaalde zaak tot een bestemd (="zeker") doel, die al plaats vond, nog voordat de zaak er was. Dat God heet de mensen gepredestineerd te hebben, wil zoveel zeggen als: dat God de mensen tevoren, nog eer zij er waren, geschikt en verordineerd heeft tot bepaalde doeleinden, om in hen de eer van Zijn barmhartigheid én rechtvaardigheid te betonen.

Men dient bij de predestinatie vooral na te gaan:

1e. Of er eert ordedestinatie is.

2e. Wat ze is.

3e. De oorzaak ervan.

4e. Wat ze voortbrengt of werkt.

5e. Of ze onveranderlijk is.

6e. In hoe ver zij bekend is, en of men ervan verzekerd kan zijn.

7e. Of de uitverkorenen wel altijd leden der Kerk zijn, en de verworpenen nooit.

8e. Of de uitverkorenen ook van de kerk afvallen; en of de verworpenen er steeds in blijven; en ook: of de uitverkorenen van hun volharding verzekerd kunnen zijn.

9e. Waarvoor deze leer nuttig is.

1. ***Of er een praedestinatie is.***

Als er gevraagd wordt: Of er een predestinatie is, dan bedoelt men te vragen, of God door Zijn eeuwige raad degenen die zalig en verdoemd zullen worden, van elkaar gescheiden

heeft. Sommigen zeggen, dat de verkiezing — zoals de Heilige Schrift daarover spreekt — een uitnemendheid aanduidt, krachtens welke iemand het waardig is dat hij uitverkoren wordt; zoals een fraai en moedig paard; en uitverkoren of uitgelezen paard genoemd wordt en fijn uitnemend goud uitverkoren goud genoemd wordt. Zo zeggen zij ook, dat de verwerping een onwaardigheid is. Maar deze verklaring is onjuist (="valsch"). Want men kan uit de Schrift aantonen, dat hierdoor de eeuwige raad Gods, om mensen zalig of niet zalig te maken, bedoeld wordt; en dat in de schepselen zulk een uitnemendheid en waardigheid der verkiezing bij God niet gevonden wordt.

Dat er een *predestinatie,* d.w.z. een verkiezing én verwerping is, bewijzen de volgende teksten der Heilige Schrift, Matth. 20:16: "Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren"; Joh. 15:16: "Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren"; id. 10:16: "Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn"; Ef. 1:4v.: "Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem — n.l. Christus — voor de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig enz.; Die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelven, naar het welbehagen van Zijnen wil"; Hand. 18:10: "Ik heb veel volks in deze stad", en id. 13:48: "Er geloofden zovelen als er geordineerd waren tot het eeuwige leven"; Rom. 8:30: "Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen"; Joh. 6:37: "Al wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen; en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen", id. 10:27: "Mijne schapen horen Mijn stem."

Over de *verwerping* handelen in het bijzonder de volgende teksten, Rom. 9:22: "En of God willende Zijn toorn bewijzen en Zijn macht bekend maken, met vele lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns, tot het verderf toebereid"; Matth. 13:11: "U is het gegeven, de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen te weten, maar dien is het niet gegeven"; Judas, vers 4: "die eertijds tot ditzelve oordeel tevoren opgeschreven zijn"; Matth. 11:25: "Ik dank U, Heere des hemels en der aarde, dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt en hebt dezelve den kinderkens geopenbaard", (vers 26): "Ja Vader, want alzo is geweest het welbehagen voor U": Joh. 8:47: "Die uit God is hoort de woorden Gods; daarom hoort gijlieden niet, omdat gij uit God niet zijt"; id. 10:26: "Gijlieden gelooft niet, want gij zijt niet van Mijn schapen"; Spr. 16:4: "De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads." (Vgl. N.G.B., Art. 16; D.L. I, art. 6).

Bezwaren tegen de predestinatie.

Tegenwerping 1. De belofte der genade is algemeen en komt alle mensen toe. Daarom is er niemand van de genade en zaligheid verworpen.

Antwoord. De genadebelofte is *algemeen* ten opzichte van de gelovigen, d.w.z. dat ze alle gelovigen toebehoort. Want zoals God de ongelovigen Zijn genade niet geeft, zo belooft Hij ze hun ook niet. Want anders, als Hij ze hun beloofde en niet gaf (en het bestaat vast, dat Hij ze hun niet geeft), dan zou Hij niet waarachtig zijn. Dus past de' Heilige Schrift in alle beloften, de genade uitsluitend op de gelovigen, hetzij met nadruk of stilzwijgend, toe, Joh. 3:15v.: "Opdat een iegelijk die in Hem gelooft"; Rom. 3:22: "Tot allen en over allen die geloven"; Matth. 11:28: "Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt"; Rom. 10:12: Hij is "rijk over allen die Hem aanroepen"; Hand. 2:21: "Een iegelijk die den Naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden", enz.

Tegenwerping 2. 1 Tim. 2:4: God "wil, dat alle mensen zalig worden." Daarom heeft Hij niemand verworpen.

Antwoord. Deze tekst van Paulus dient men met onderscheiding(sgave) te verstaan. God wil dat alle mensen zalig worden:

1e. omdat de bekering en zaligheid van allen Hem behaaglijk en aangenaam is. Want Hij heeft een vermaak in de zaligheid van allen; ja, Hij verblijdt Zich niet in de dood der goddelozen, voor zover het een dood, d.w.z. een pijniging en vernieling van de schepselen betekent. Wanneer Hij dan ook zegt, Spr. 1:26: "Ik zal in ulieder verderf lachen", of dat Hij Zich zal wreken op Zijn vijanden, Deut. 32:4v., Jes. 1 • 24, dan moet men dit verstaan van de straffen der goddelozen, omdat die een uitvoering en verheerlijking van Zijn rechtvaardigheid zijn.

2e. Omdat Hij alle mensen tot het geloof en tot boetvaardigheid nodigt. Daarom zegt Paulus er nog bij: "en tot kennis der waarheid komen." Maar Hij wil niet metterdaad, dat zij allen zalig en bekeerd worden. Want als Hij zulks wilde, zou Hij het ook doen, d.w.z. dan zou Hij alle mensen zalig maken, en niet toestaan dat er iemand verloren gaat, aangezien Hij almachtig is. En Paulus zegt niet, dat Hij alle mensen wil zalig maken, maar alleen, dat Hij wil dat alle mensen zalig worden, n.l. omdat Hem de zaligheid van allen behaagt en omdat Hij alle mensen daartoe nodigt. Hij doet aan alle mensen goed, "opdat zij den Heere zouden zoeken, of zij Hem immers tasten en vinden mochten", Hand. 17:27. Hij nodigt alle mensen; Hij zegt tot allen: Bekering en gehoorzaamheid behaagt Mij, u bent Mij die allen schuldig. Maar Hij zegt niet tot allen: Ik zal die krachtdadig in u werken, maar dit geldt alleen de uitverkorenen. Daarom: "de uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden", Rom. 11:7. Ingeval men deze onderscheiding van Gods wil niet toestaat, dan moet men toegeven, dat de Heilige Schrift met zichzelf in strijd is, als zij zegt, 1 Tim. 2 4: "God wil dat alle mensen zalig worden", en elders: "Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren", Matth. 20:16; "Hij ontfermt Zich diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil", Rom. 9:18; "De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads", Spr. 16:4; "Ezau heb Ik gehaat", Rom. 9:13; "Het hart dezes volks is dik geworden, en zij hebben met de oren zwaarlijk gehoord, en hun ogen hebben zij toegedaan; opdat zij niet te eniger tijd met de ogen zouden zien, en met de oren horen, en met het hart verstaan en zich bekeren, en Ik hen geneze." Matth. 13:15; Eli's zonen "hoorden de stem huns vaders niet, want de HEERE wilde ze doden." Dit strijdt met elkaar, n.l. gans en al te willen dat de mensen zalig worden, én toch slechts weinigen verkiezen, enigen te verharden, te haten en te doden.

3e. De Kanttekenaars merken bij de tekst op, dat *"allen"* hier genomen wordt voor *allerlei*, zoals blijkt uit het voorgaande 2e vers, waarvan dit vers een reden (op)geeft; evenals op grond van het woordje *"wil":* Want als God wil dat alle mensen zalig worden, dan zullen zij allen zalig worden, aangezien God doet alles wat Hij wil, Ps. 115:3, Rom. 9:19 en Ef. 1:11. En dat wordt ook bewezen uit hetgeen de Apostel erbij voegt, n.l. dat God wil "dat zij allen tot kennis der waarheid komen." Want de Schrift verklaart dat dit een voorrecht is van Gods volk, vgl. Ps. 147:19v., Matth. 11:25, Joh. 6:45, Ef. 2:12, enz. Als iemand nu zou willen opmerken, dat God zulks wil, indien de mensen (het) ook willen: Dat betekent de zaligheid ten- dele van Gods wil, en ten dele van 's mensen wil te laten afhangen; hetgeen in strijd is met wat de Apostel leert in Rom. 9:16 en 23; id. 10:20 en 11:35v. en op nog andere plaatsen.

Tegenwerping 3. God is geen Aannemer des persoons. Dus geeft Hij dan de mensen die van nature allen tezamen precies gelijk zijn, niet zulke ongelijke dingen, d.w.z. Hij verkiest niet de één, om de ander te verwerpen. Want bij zo Iemand is aanzien des persoons, die aan gelijke mensen ongelijke dingen geeft.

Antwoord. Deze reden dient men met onderscheiding te verstaan. De zodanige is n.l. een aannemer van personen, die aan gelijke mensen ongelijke dingen geeft: 1e. als hij die geeft

om bepaalde uiterlijke oorzaken, welke niet de voorwaarde zijn, waarom een zelfde beloning of straf gegeven, dan wel niet gegeven wordt; d.w.z. wanneer op het gemeen(schappelijk) recht van beide partijen niet gelet wordt, maar bij de één dingen in aanmerking komen (="aangezien worden"), die tot de zaak zelf niet behoren, zoals rijkdom, macht, aanzien, vriendschap, eigenbelang enz. Deze dingen merkt God niet aan in de persoon die Hij zalig maakt, maar Hij eist geloof en bekering, en Hij geeft het eeuwige leven aan hen, die deze dingen hebben, en hun die ze niet hebben, geeft Hij het niet.

2e. Als hij ze geeft *uit verplichting;* d.w.z., als hij krachtens enig recht verplicht is aan gelijke mensen gelijke dingen te geven, en toch ongelijke dingen geeft. Maar God ontfermt Zich over sommigen (="enige"), zonder de allerminste verplichting, zeer vrij (en soeverein), uit enkel genade en goedheid, daar Hij Zich rechtvaardig over niemand had kunnen ontfermen, maar ze allen van de zaligheid had kunnen uitsluiten. Want wij zijn van nature allen kinderen des toorns en vijanden Gods. Ingeval iemand op de weg bedelaars ontmoet, en uit barmhartigheid de één een aalmoes geeft en de ander niet; of aan de één een stuiver geeft, en aan de ander een penning, als aan geen van beiden (iets) verschuldigd; of dat hij vanwege de burgerlijke wetgeving verplicht is iets te geven, geen aannemer des persoons is, wie zal dan God van onrecht kunnen beschuldigen, wanneer Hij aan mensen die precies even verkeerd en onwaardig zijn, Zijn genade ongelijk schenkt, zoals Hij wil? "Of is het mij niet geoorloofd (vraagt Christus in Matth. 20:15) te doen met het mijne, wat ik wil? Of is uw oog boos, omdat ik goed ben?" En: "Wie heeft Hem (de Heere n.l.) eerst gegeven en het zal hem wedervergolden worden?" Rom. 11:35. Ja, áls er bij God enige onrechtvaardigheid zijn zou (hetgeen verre zij!), dan zou Hij onrechtvaardig een Aannemer des persoons zijn bij het geven, maar in geen geval bij het niet-geven.

Tegenwerping 4. Wie een rantsoen of voldoening ontvangt, dat voldoende is voor de zonden van allen, die is verplicht om alle zondaars in genade aan te nemen. God heeft zo'n genoegzame voldoening ontvangen in de Zoon, voor de zonden der gehele wereld. Daarom is Hij verplicht (="gehouden") om alle mensen in genade te ontvangen.

Antwoordt. Men is verplicht om in genade aan te nemen, wanneer een genoegzame voldoening niet slechts voor allen gedaan is, maar ook door allen aangenomen en toegeëigend is. Maar de voldoening van Christus — al is zij vanwege haar waardigheid wel genoegzaam om duizend werelden te verlossen, indien zij die geloofden en zich die toeëigenden! — is echter niet gebracht voor degenen die ze niet wordt toegeëigend; en strikt-genomen (="eygentlyk") is zij uitsluitend voor diegenen gebracht, voor wie Christus ook gebeden heeft, d.w.z. voor de uitverkorenen, Joh. 17:9: "Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt"; en alleen de uitverkorenen zijn het, die met het ware geloof begiftigd worden, Hand. 13:48, en Titus 1:1.

Aanhoudend bezwaar 1. Maar wie hoogst barmhartig is, behoort een genoegzame voldoening aan allen toe te eigenen. God is hoogst barmhartig. Daarom behoorde Hij alle mensen de genoegzame voldoening van Christus toe te eigenen.

Antwoord. 't Is niet direct noodzakelijk (="juyst niet nodig") om hoogst barmhartig te zijn, ten einde de genoegzame voldoening aan allen toe te eigenen. Want de grootheid der barmhartigheid bestaat niet in het getal dergenen die zalig gemaakt worden, maar in de grootte en in de wijze van de weldaad, hetzij dan dat die weldaad aan één (persoon) dan wel aan velen gegeven wordt. Bovendien is dit alleen waar van Hem, Die zó ten hoogste barmhartig is, dat Hij niet alleen wijs, maar ook rechtvaardig is. Maar gelijk God Zich voorgenomen heeft, (door de uitverkorenen zalig te maken) Zijn barmhartigheid te verheerlijken (="verklaren"), heeft Hij ook de goddelozen willen verdoen en in hen zijn allerhoogste rechtvaardigheid willen betonen, Rom. 9:22v. Opdat Hij aldus op een

wonderlijke wijze aan Zijn barmhartigheid Zijn rechtvaardigheid zou paren, en Hij tevens Zijn allergrootste wijsheid zou doen blijken. Beide zaken leert ons Christus, Joh. 3:16 en 18: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe; maar die niet gelooft, is alrede veroordeeld."

Aanhoudend bezwaar 2. Wie voor alle mensen een genoegzame voldoening ontvangt en toch niet alle mensen zalig maakt, die is onrechtvaardig. Want hij ontvangt meer dan billijk is. Maar God is niet onrechtvaardig. Daarom zal Hij ook alle mensen in genade aannemen, omdat Hij een genoegzame voldoening ontvangen heeft voor alle mensen.

Antwoord. Iemand is onrechtvaardig die niet alle mensen zalig maakt, voor wie hij de voldoening ontving, als de mens zelf de voldoening ook gaf. Maar nu God het geeft van het Zijne, kan Hij het ook, zonder onrechtvaardig te zijn, toeëigenen en geven aan wie Hij wil. En God ontving niet alleen de voldoening van de Zoon, maar heeft ook Zelf Zijn Zoon in de dood overgegeven, opdat Hij een voldoening voor onze zonden worden zou. Dus gaf en ontving Hij van het Zijne, en niet van het onze. Bovendien: niet de genoegzaamheid, maar de toe-eigening van de voldoening verplicht God om alle mensen in genade aan te nemen. Maar de toe-eigening heeft niet bij alle mensen plaats; ook heeft God er Zichzelf niet toe verplicht om ze in alle mensen krachtdadig te werken. Daarom blijft Hij rechtvaardig, ook al maakt Hij niet alle mensen zalig.

Tegenwerping 5. Wie om wille van zijn eer er enigen verwerpt en straft, zo iemand is onrechtvaardig. Maar God is niet onrechtvaardig. Daarom verwerpt en straft Hij er niet enigen om Zijn eer.

Antwoord. Deze conclusie is ongetwijfeld godslasterlijk. Want ze beschuldigt de Heilige Schrift van leugen, Spr. 16:4: "De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads"; Rom. 9:22: "God willende Zijnen toorn bewijzen en zijn macht bekend maken, heeft met vele lankmoedigheid verdragen de vaten des toorns, tot het verderf toebereid." Daarom moet de redenering (="reden") onjuist zijn, waar men deze conclusie uit trekt.

En 1e., dat iemand onrechtvaardig zou zijn, die om wille van zijn eer er enkelen verwerpt of straft, dat geldt alleen van de schepselen; maar niet van God, Wiens eer — aangezien Hij het hoogste Goed is! — ook ten zeerste (="op het hoogste") dient betracht te worden, opdat niet alleen Zijn barmhartigheid, maar ook Zijn allerhoogste rechtvaardigheid openbaar worde.

Ten 2e. is hij onrechtvaardig, die om wille van zijn eer anderen straft, namelijk als hij dit doet zonder enige schuld. Maar God laat enigen vergaan om Zijn eer, omdat zij zelf willens (en wetens) in de zonden vallen en vergaan. En Hij is evenmin verplicht om hen zalig te maken of om hun val te beletten, als Hij verplicht is om hen te scheppen. Dus laat Hij daarom toe, dat de mensen in de zonde en het verderf vallen, 1e. omdat de mensen dit zelf willen; 2e. omdat Hij niet verplicht is om hen zalig te maken.

En 3e. om met recht Zijn eer meer te bedoelen (="voor te staan"), dan de zaligheid der verworpenen. En het past ons niet om over Gods werk op dit punt te murmureren, maar veeleer om het met godvruchtige eerbied te aanbidden. (Vgl. D.L., I, art. 18).

Tegenwerping 6. Wie iemand tot een bepaald doel voorbeschikt (="verordineert"), verordineert hem ook tot de middelen, waardoor men tot dat doel komt. God nu verordineert (volgens deze leer) er enigen tot een doel; en daarom verordent Hij ze ook tot de middelen, d.w.z. tot de zonden. Maar aangezien zulks zeer ongerijmd en verkeerd is, moet het andere

het ook zijn, waaruit dit volgt.

Antwoord. Het is niet waar, dat het doel der zonde de verdoemenis is. Want een doel (="het einde") wordt genoemd: alles wat iemand ertoe beweegt om iets te doen, of hetgeen de werkende oorzaak aandrijft om iets voort te brengen. Maar de verdoemenis brengt er geenszins de zondaar toe om te zondigen. Daarom is de verdoemenis niet het einde of doel, maar de *vrucht* der zonde. En het doel der zonde, dat de mensen bij het zondigen op het oog hebben (="op sien") is de volvoering van hun kwade begeerlijkheden en de versmading van God.

Aanhoudend bezwaar 1. Toch is het een middel, dat tot dat doel verordend is. De zonde is tot een doel, nl. tot de verdoemenis, verordend. Daarom is het een middel.

Antwoord. Opnieuw zeggen we, dat het onwaar is, dat de zonde tot de verdoemenis voorbestemd is. Want niemand zondigt er met dat doel, om verdoemd te worden, aangezien hij, al zondigende, hier zijn oog (="oogmerk") niet op heeft.

Aanhoudend bezwaar 2. Al hebben de mensen dit niet in hun bedoeling, toch heeft God, als Hij de zonde toelaat, wel de verdoemenis op het oog, als het doel, d.w.z. tot openbaring van Zijn rechtvaardigheid. Daarom is de verdoeming het doel der zonde.

Antwoord. Hoewel God, wanneer Hij de zonde toelaat, daarmee de verdoemenis op het oog heeft, toch is daarom de verdoemenis niet het doel der zonde. Want wanneer God de zonde laat geschieden, dan heeft Hij daarmee niet het doel van een andermans werk — n.l. de zonde der mensen — op het oog, maar het doel van Zijn eigen werk, n.l. de toelating der zonden, d.w.z. Hij bedoelt de straffen der goddelozen en de openbaring van Zijn rechtvaardigheid. Want het is niet één en dezelfde zaak: de zonde en de toelating der zonde. Daarom is de verdoemenis der goddelozen wel het doel van de toelating der zonden, en niet het doel van de zonde zelf, maar een eigen werk en vrucht daarvan.

Aanhoudend bezwaar 3. Aangezien God datgene wil, dat door de zonde voortgebracht wordt, n.l. de verdoemenis, dan wil Hij ook de zonde, die dit voortbrengt. En bijgevolg heeft Hij de mens tot de zonde voorbestemd. Want wie datgene wil dat voortgebracht wordt, wil ook de oorzaak die het voortbrengt.

Antwoord. Het is niet altijd waar, dat wie hetgeen wil dat voortgebracht wordt, ook de oorzaak wil die het voortbrengt; maar dat geldt hen, wanneer hetgeen voortgebracht wordt én de voortbrengende oorzaak samen overeenkomen met de natuur van degene die het voortgebrachte wil. Maar het geldt niet, wanneer alleen hetgeen voortgebracht wordt, overeenkomt, en de voor(af)gaande oorzaak daarmee in strijd is. Want als dat het geval is, dan wordt het eerste gewild, en het tweede toegelaten. Maar het is duidelijk, dat in dit geval hetgeen door de zonde voortgebracht wordt, n.l. de rechtvaardige verdoemenis, met de natuur van God overeenkomt; maar dat geldt niet van de zonde, die daar een oorzaak van is, want God wil noch bewilligt de zonde. Bovendien, hoewel de verdoemenis van zichzelf uit de zonde volgt en door haar voortgebracht wordt, toch wil God ze niet van Zichzelf, maar om een andere oorzaak, d.w.z. niet omdat het een verdoemenis — dat is: een vernieling der schepselen — is, maar omdat het een verheerlijking van Zijn eer is.

Tegenwerping 7. God veinst niet, en ook drijft Hij met niemand de spot. Dus, als Hij alle mensen roept, dan wil Hij niet alleen maar sommigen zalig maken. Want anders zou Hij óf veinzen óf met ons spotten, aangezien hij geacht wordt te spotten of te veinzen, die alle mensen roept, en intussen slechts sommigen wil zalig maken.

Antwoord. Hij veinst of spot niet, Die alle mensen roept en (toch) niet alle mensen zalig

maken wil; d.w.z. tot Zich trekken en krachtdadig bewerken (wil), zodat zij tot Hem komen en zalig worden. Maar wel moet hij die alle mensen roept, en toch niet wil dat zij tezamen tot hem komen, of die degenen die tot hem komen, niet wil zalig maken, geacht worden te veinzen, te spotten en te bedriegen. Maar dit doet God niet. Want Hij roept alle mensen en wil ernstiglijk, dat zij allen tot Hem komen, en Hij wil ook alle mensen zalig maken, die tot Hem komen; hoewel Hij in Zijn onuitsprekelijke wijsheid niet besloten heeft of wil, dat allen die uitwendig geroepen zijn, tot Hem komen en zalig worden; maar alleen de uitverkorenen. Want als Hij dat wilde, dan zou Hij onmachtig of veinzend genoemd kunnen worden, omdat Hij óf niet zou kunnen óf niet zou willen doen hetgeen Hij beloofd had. (Vgl. D.L., III/ IV, art. 8).

Aanhoudend bezwaar 1. Maar God weet toch wel, dat de verworpenen niet kunnen komen; dus drijft Hij de spot met hen, wanneer Hij ze roept.

Antwoord. God weet wel dat zij niet kunnen komen, maar Hij weet ook, dat het hun schuld is, dat ze dit niet kunnen doen; ja, dat zij ook niet willen komen. Maar wanneer Hij ze roept, spot Hij niet met hen, maar dan verklaart Hij wat Hij wil dat zij doen zullen en wat zij behoren te doen. Want God heeft twee redenen (="oorzaken"), waarom Hij alle mensen roept: 1e. opdat Hij door de roeping de uitverkorenen tot Zich zou trekken en hen komen doet; en 2e. opdat Hij de verworpenen, die niet komen willen, alle verontschuldiging zou benemen, opdat zij in het oordeel niet zouden kunnen zeggen, dat zij wel zouden gekomen zijn, als ze maar geroepen waren.

Aanhoudend bezwaar 2. God diende hen ook tot Zich te trekken door de roeping, zoals Hij het de uitverkorenen doet.

Antwoord. Dat is God niet verplicht te doen, maar Hij ontfermt Zich diens Hij wil, Rom. 9:18.

Tegenwerping 8. Als de zaligheid der mensen afhangt van Gods verborgen raad, dan kunnen de mensen geen troost kennen. Daarom, aangezien dit ongerijmd is, hangt 's mensen zaligheid niet af van de verborgen raad Gods.

Antwoord. De mens zou niet getroost kunnen worden, ingeval zijn zaligheid afhing van Gods raad, die geheel en al verborgen, en zelfs niet geopenbaard of bekend is uit het Evangelie; maar hij kan wel troost hebben, als deze raad Gods ons door Christus geopenbaard is. Want de Zoon Die in de schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard, Jobs. 1:18; d.w.z. Hij heeft ons deze verborgen raad Gods van onze zaligheid op velerlei manier bekend gemaakt:

1e. door het Woord;

2e. door de Heilige Geest onze harten met (="van") Gods genade verzegelende;

3e. door het geloof en de menigerlei werkingen daarvan, zoals er geschreven staat: "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede met God", Rom. 5:1; Hij heeft ons verzegeld en het onderpand des Geestes in onze harten gegeven, 2 Kor. 1:32 en id. 5:5, Ef. 1:14. De Geest "getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn", Rom. 8:16; "Hieraan kennen wij dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest Dien Hij ons gegeven heeft", 1 Joh. 3:24 en id. 4:13. Vóór deze openbaring kunnen wij das geen troost scheppen uit Gods verborgen raad, maar wel erna.

Tegenwerping 9. De verworpenen zouden zich tevergeefs bekeren. Want het zou (toch) onmogelijk zijn, dat zij zalig worden. Nu, niemand bekeert zich tevergeefs. Dus is ook niemand van God verworpen.

Antwoord. Als de verworpenen zich bekeerden, dan zouden zij zich in geen geval tevergeefs bekeren. Maar zij bekeren zich niet, en ook kunnen zij zich nimmermeer bekeren, omdat zij niet willen; en zij willen niet, omdat zij boos, en door de zonde, van God afgekeerd leven (="zyn"). "Een kwade boom kan geen goede vruchten voortbrengen", Matth. 7:18; "Zal ook een Moorman zijn huid veranderen? of een luipaard zijn vlekken? Zo zult gijlieden ook kunnen goed doen, die geleerd zijt kwaad te doen", Jer. 13:23. Daarom is het een zaak die met zichzelf in strijd is, dat de verworpenen zich tevergeefs zouden bekeren, en het zijn zaken die niet samen kunnen gaan: verworpen zijn én zich bekeren. Want als zij zich bekeerden, zouden zij geen verworpenen zijn. Daarom is het niet te vrezen, dat deze ongerijmdheid hieruit volgen zou.

2. ***Wat de predestinatie, of voorverordinering is.***

De predestinatie is onderscheiden van de voorzienigheid. Want de voorzienigheid strekt zich uit tot alle geschapen dingen, en is die eeuwige raad van God inzake de schepping en het bestuur van alle dingen tot hun einde (=doel, bestemming). Maar de predestinatie is een (onder)deel der voorzienigheid, daar zij zich uitsluitend tot de redelijke schepselen uitstrekt, n.l. tot de Engelen en mensen, die zalig èn niet zalig zullen worden.

Zo is dan de predestinatie die eeuwige, onveranderlijke, allerwijste, allersoevereinste en allerrechtvaardigste raad en besluit van God, om de mensen te scheppen, hun val in de zonde en de eeuwige dood toe te laten, Zijn Zoon, de Middelaar, in het vlees te zenden, opdat Hij een offerande worde; en om enkelen uit louter barmhartigheid door het Woord en de Heilige Geest te bekeren, om deze Middelaar aan te nemen, en om ze door het ware geloof rechtvaardig te maken, tot heerlijkheid op te wekken en ze het eeuwige leven te schenken; en om anderen, naar Zijn rechtvaardig oordeel, in de zonde en eeuwige dood te laten, ten laatste ze tot het oordeel en tot de verdoemenis op te wekken, en ze in de eeuwige straffen te verwerpen. Deze definitie van de predestinatie gaat uitsluitend over de mensen die zalig zullen worden, ja dan neen; en ze betreft dus niet de Engelen.

Er zijn twee delen in de predestinatie: de *verkiezing* en de *verwerping.* De verkiezing is Gods besluit, om Zich over sommigen in Christus te ontfermen, en hen te begiftigen met bekering, geloof, rechtvaardigheid en het eeuwige leven. Voor een bredere omschrijving van de verkiezing, leze men de D.L., I, art. 7.

De v*erwerping* is het besluit om Zich over sommigen niet te ontfermen, maar ze, naar Zijn rechtvaardig oordeel, in de zonden te laten en te verdoemen.

In *oneigenlijke zin* wordt de verwerping soms genomen voor de voorverordinering der verworpenen, tot de straf of verdoemenis. Want dan wordt ze niet gesteld tegen de verkiezing, maar tegen de verordinering der heiligen tot het leven. De bewijsplaatsen voor beide zijn al eerder genoemd.

Men dient er echter op te letten, *dat het woord predestinatie in de Heilige Schrift meestal alleen voor de uitverkorenen gebruikt wordt, zoals uit de bovenaangehaalde teksten blijkt.*

Slechts eenmaal komt het voor, dat zij ook op de verworpenen kan worden toegepast, n.l. Hand. 4:27v.: "In der waarheid zijn beiden Heródes en Pontius. Pilatus enz. vergaderd, om te doen al wat Uw hand en Uw raad te voren bepaald had dat geschieden zou." Maar de oudvaders (=kerkvaders), zoals Augustinus, Fulgentius, enz., en ook de Scholastieke godgeleerden verstaan onder het woord "praedestinatie" zowel de verwerping der goddelozen als de verkiezing der Godzaligen.

3. ***Wat de oorzaak van de praedestinatie is.***

De Pelagianen hebben vroeger geleerd, dat Gods voorwetenschap de oorzaak van de predestinatie is, d.w.z.: omdat God de toekomende verdiensten vooruit geweten heeft. Maar zulks leerden zij ten onrechte en in strijd met de Heilige Schrift! Want wat goeds zou God vooruit in ons gezien hebben, aangezien er in ons niets goeds zijn kan? Want als er nu iets goeds in ons gevonden wordt, dan werkt God dat geheel en al in ons, en dan besloot Hij reeds van eeuwigheid om dat in ons te werken.

Daarom is niet het vooruitzien van de verdiensten, maar alleen het genadige en allervrijmachtigste (="allervryste") welbehagen Gods de oorzaak die God ertoe bewogen heeft om ons tevoren te verordineren; zoals daarvan ook de volgende teksten getuigen: Matth. 11:26: "Ja Vader, want alzo is geweest het welbehagen voor U", Et 1:5: Hij "heeft ons te voren verordineerd tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelven, naar het welbehagen van Zijnen wil"; Rom. 9:1v. 16 en 18: "Want als de kinderen nog niet geboren waren noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit den Roepende; zo werd tot haar gezegd: De meerdere zal den mindere dienen. Zo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods. Zo ontfermt Hij Zich dan diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil"; Kol. 1:12: "Dankende den Vader, Die ons bekwaam gemaakt heeft, om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht"; 1 Kor. 4:7: "Want wie _onderscheidt u? En wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen? En zo gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij alsof gij het niet ontvangen hadt?" 2 Tim. 1:9: "Die ons zalig gemaakt heeft en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen."

De oorzaak der verwerping is mede het welbehagen Gods, waarnaar Hij uitverkoren en verworpen heeft die Hij gewild heeft, zodat Hij Zich ontfermt diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil. De bewegende oorzaak is ook geen andere dan het loutere welbehagen van God, en Zijn voornemen om de heerlijkheid Zijner gerechtigheid te verklaren, uit het oogpunt dat de verwerping eigenlijk genomen wordt voor het besluit om Zich over sommigen niet te ontfermen, maar hen in hun verderf en in de dood te laten. Want als God hierbij gelet had op de zonden, dan zou Hij Zich over niemand ontfermd, maar alle mensen tezamen verworpen hebben; want Hij zag ze allen tezamen als kinderen des toorns.

Maar wat betreft het feit, dat de verwerping genomen wordt voor het besluit om te straffen of voor de verordinering tot de straf en verdoemenis, dan is de laatste oorzaak die God daartoe bewogen heeft: de eer en glorie van Zichzelf, en de eerste (oorzaak): de zonden der verworpenen. Want God heeft niemand tot de verdoemenis voorbestemd door een bloot voornemen, zonder aanzien der zonden. Maar gelijk Hij nu allen die Hij verdoemt, om de zonden verdoemt, zo heeft Hij die ook allen van eeuwigheid besloten te verdoemen uitsluitend om de zonden. Want er is geen andere bewegende oorzaak des besluits, onderscheiden van de uitvoering daarvan (Letterlijk: "Want daar is geen ander bewegende oorzaak des besluyts, geen ander van die uytvoering desselfs").

Het laatste doel waartoe de predestinatie strekt, is in het algemeen: opdat Gods eer openbaar worde; en inzonderheid, wat de verkiezing betreft: opdat Gods goedheid en barmhartigheid, door de uitverkorenen uit genade zalig te maken, geopenbaard worde; en wat de verwerping betreft: opdat Zijn rechtvaardigheid, gestrengheid en haat tegen de zonde, door de verworpenen rechtvaardig om hun zonden te verdoemen, verklaard worde, Ef. 1:6, Rom. 9:22v.

Tegenwerping I. Hetgeen God vooruit in ons geweten heeft, dat is de oorzaak waarom Hij

ons heeft verkoren. God heeft tevoren onze werken gekend, Rom. 8:29. Daarom heeft Hij ons om de werken uitverkoren.

Antwoord. Het is niet waar, dat God ons verkoren heeft om hetgeen Hij in ons tevoren gekend heeft. Want de apostel Paulus noemt als oorzaak van onze verkiezing: niet een voorwetenschap van iets dat in ons (aanwezig) is, maar uitsluitend het welbehagen dat in God is. Want als er in ons iets was, dat God bewogen zou hebben om ons te verkiezen, dan zou dat goed of verkeerd hebben moeten zijn. Het kon geen goed zijn, want Hij heeft tevoren niets goeds in ons gezien dan wat Hijzelf in ons werken zou. En iets verkeerd zou Hem veeleer bewogen hebben om ons te verwerpen dan te verkiezen.

Ook is het niet waar, dat God onze werken tevoren zo gekend heeft. Want de Schrift zegt nergens, dat Hij onze goede werken tevoren gekend, maar "voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen", Ef. 2:10. Ook zegt zij niet, dat God onze werken, maar dat Hij ons tevoren gekend heeft, Rom. 8:29: "Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd", en id. 11:2: "God heeft Zijn volk niet verstoten, hetwelk Hij tevoren gekend heeft." Want Hij kon tevoren geen goede werken kennen, tenzij Hij voorgenomen had om die in ons te werken; zo min Hij de verkeerde werken tevoren had kunnen voorzien, indien Hij niet voorgenomen had die toe te laten.

Tegenwerping 2. Degenen die God in Christus verkoren heeft, die heeft Hij ook in Hem gevonden. Want Hij doet niemand goed in Christus, dan wie in Christus is. God heeft ons in Christus verkoren, Ef. 1:4. Daarom heeft Hij ons in Christus gevonden, d.w.z. Hij heeft tevoren gezien, dat wij in Christus zouden zijn; dat wij zouden geloven en beter zouden zijn dan anderen, en daarom heeft Hij ons verkoren.

Antwoord. Het is niet waar, dat God in Christus allen gevonden heeft, die Hij in Christus uitverkoren heeft. En de erbij gevoegde reden is niet waar ten opzichte van de verkiezing, maar t.o.v. de vruchten en werkingen ervan, en t.o.v. de volbrenging van Christus' weldaden, die aan niemand gegeven worden dan wie door het geloof in Christus zijn; zoals er gezegd wordt in Joh. 15:4: "Blijft in Mij en Ik in u. Gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van zichzelve, zo ook gij niet, zo gij in Mij niet blijft." Maar het feit, dat de bewuste bewering niet opgaat voor de eeuwige verkiezing en voor de eerste oorzaak van onze zaligheid, blijkt uit de volgende tekst: Hij heeft ons verkoren vóór de grondlegging der wereld; en Hij heeft ons ook verkoren uit de grote massa (="uyt den gemenen hoop") van hen die verloren waren; en zulks niet, omdat wij beter zouden zijn dan anderen, maar opdat wij dat zouden worden, d.w.z. heilig en onbestraffelijk; en niet, omdat wij toen al in Christus waren, maar opdat Hij ons Christus zou inplanten en tot kinderen aannemen. Daarom is ons vooruitgezien geloof of heiigheid niet de oorzaak van onze verkiezing in Christus, maar een vrucht daarvan; d.w.z.: Hij heeft ons verkoren, niet omdat wij vroom waren of zijn zouden, maar opdat wij dat zouden wórden; Hij heeft ons niet verkoren, omdat wij kinderen waren, maar opdat wij tot kinderen aangenomen zouden worden.

In dit verband past Augustinus' schone uitspraak, gericht tegen de Pelagianen: Hij heeft ons uitverkoren, niet omdat wij heilig waren, ja zelfs niet omdat wij heilig zouden zijn; maar Hij heeft ons veeleer ertoe verkoren, *opdat* wij in de genadetijd heilig zouden zijn door goede werken, enz. Maar de Pelagianen verzetten zich tegen deze waarheid, en beweren: God wist van tevoren wie er uit (eigen) vrije wil heilig en onbevlekt zouden zijn, en daarom heeft Hij hen in Zijn voorwetenschap verkoren, zoals Hij ze tevoren gekend heeft dat ze zijn zouden. Maar die uitspraak weerlegt hier de Apostel, wanneer hij zegt: opdat wij heilig zouden zijn, enz. Daarom, al wie heden ten dage precies zo kwebbelen (="rabbelen"), die leggen evenals

Pelagius een valse grond(slag), n.l. dat de mensen door de val niet zo verdorven zijn, of zij kunnen met de voorkomende genade meewerken en haar verdienen; d.w.z.: zij loochenen de erfzonde.

Tegenwerping 3. Christus' verdienste, met een waar geloof aangenomen, is de oorzaak der verkiezing, maar niet Gods welbehagen.

Antwoord. Dat is onwaar. Want Christus' verdienste wordt niet onder de oorzaken van onze verkiezing gerekend, maar onder de vruchten ervan en onder de oorzaken van onze zaligheid, Ef. 1:4: Hij heeft ons in. Christus uitverkoren, n.l. als in het Hoofd, d.w.z. om door Hem zalig te worden. Daarom heeft Hij eerst het Hoofd uitverkoren en tot het Middelaarambt verordineerd, 1 Petrus 1:19; en daarna heeft Hij ons in het Hoofd als lidmaten verkoren, Joh. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk", enz. Daarom is de liefde, d.w.z. de genadige verkiezing, de oorzaak van het zenden van Zijn Zoon, en is niet de zending van de Zoon de oorzaak van Zijn liefde.

Tegenwerping 4. De verkeerde werken zijn oorzaak van de verwerping. Daarom zijn dan ook de goede werken de oorzaak der verkiezing.

Antwoord. Dat is niet waar. Want de zondige werken zijn geen oorzaak van de verwerping, maar van de verdoemenis, die daarna om de zonden volgt. Want anders zouden wij allen tezamen verworpen hebben moeten zijn, aangezien wij allen zondaars, kinderen des toorns en dood in zonden waren. Maar God heeft uit de verdorven massa hen uitverkoren en verworpen, me Hij gewild heeft; zoals er staat in Rom. 9:11: "Want als de kinderen nog niet geboren waren noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit den Roepende", enz. Maar de goede werken kunnen niet de oorzaak der verkiezing zijn, want zij volgen in orde op de verkiezing en rechtvaardigmaking; aangezien ze (zoals Augustinus opmerkt) "niet gaan vóór degenen die gerechtvaardigd zullen worden, maar volgen degenen die al gerechtvaardigd zijn." Daarom zijn ze dus geen oorzaak van de verkiezing, maar vinden hun oorsprong in Gods ware genade en verkiezing, Ef. 1:3 en 6.

4. ***Welke vruchten uit de predestinatie voortkomen.***

De vruchten welke de predestinatie of verkiezing in de heiligen voortbrengt, zijn het ganse werk onzer zaligheid, en alle delen van onze verlossing, n.l.

1. De schepping en (toe)vergadering der Gemeente.
2. De zending en schenking van Christus de Middelaar, en van Zijn offer, Joh. 3:16.
3. De krachtdadige roeping, bekering en het geloof der uitverkorenen, zoals dat gewerkt wordt door het Woord en de Heilige Geest.
4. De rechtvaardigmaking, wedergeboorte en goede werken.
5. Volharding in het geloof en in de bekering tot God.
6. De opwekking, heerlijkmaking en het eeuwige leven, Ef. 1:4-8 en 11; Joh. 6:39.

De vruchten der verwerping of — beter uitgedrukt — hetgeen op en ná de verwerping volgt, zijn:

1. De schepping der verworpenen, Rom. 9:17.
2. De verlating of onttrekking van Gods genade en van de (genade)middelen, Rom. 1:7,

Matth. 11:21 en Jes. 6:9.

3. De verblinding en verharding.
4. De toelating om in de zonden te verharden.
5. De opwekking tot het oordeel, en de verwerping in de eeuwige straffen.

Tegenwerping 1. De vruchten der verkiezing zijn de goede werken. Daarom zijn ook de vruchten der verwerping de verkeerde werken. Want tegengestelde oorzaken bewerken tegengestelde dingen, of brengen zulke vruchten voort (die n.l. elkaar tegengesteld zijn). En bijgevolg maakt de leer van de verwerping God tot een Auteur (=Bewerker) der zonde.

Antwoord. Dat is niet altijd waar. Want de oorzaken, die uit een vrije wil werken, kunnen ook verschillende en toch niet onderling-strijdige werken voortbrengen, zoals God Zelf alle werkingen en vruchten der verkiezing werkt en voortbrengt, die alle tezamen goed zijn en met Zijn natuur overeenkomen; echter werkt en brengt Hij alleen de vruchten der verwerping voort, die goed zijn, in zover die goed zijn; maar de verkeerde vruchten, die met Zijn natuur in strijd zijn, werkt Hij niet, maar die láát Hij toe dat ze plaats hebben. Het is enerlei antwoord, als men zegt, dat de tegengestelde oorzaken tegengestelde vruchten voortbrengen, wanneer deze oorzaken op enerlei manier werken. Maar de verkiezing en verwerping brengen niet op een zelfde manier hun vruchten voort. Want de verkiezing brengt de genade, het geloof en alle vruchten des geloofs voort, welke zij in de uitverkoren^e^n niet vindt. En de verwerping brengt niet voort, maar vindt in de verworpenen: de verkeerdheid en schuld, en ze is alleen de oorzaak van de rechtvaardige verlating en straf.

Tegenwerping 2. De blindheid is een werk of vrucht, zoals die door de verwerping voortgebracht wordt. En die blindheid is zonde. Dus dan is de zonde een vrucht van de verwerping.

Antwoord. Het is niet waar, dat de blindheid uit de verwerping voortkomt. Want het zijn onderscheiden zaken: blindheid en verblinding, evenals het wit-zijn en wit-maken onderscheiden zaken zijn. De natuurlijke blindheid gaat in orde aan de verwerping vooraf, want God vindt ze in de verworpenen; maar ook volgt ze erna, want God neemt ze in de verworpenen niet weg, zoals wel bij de uitverkorenen; maar Hij straft ze dikwijls in Zijn rechtvaardig oordeel met een nog zwaardere blindheid, zoals er geschreven is: "Maak het hart dezes volks vet en maak hunne oren zwaar en sluit hunne ogen", Jes. 6:10. Bovendien kan men het woord "blindheid" op tweeërlei wijze opvatten. Want het betekent óf een rechtvaardige straf der zonde, zoals die door God toegezonden wordt, d.w.z. een verblinding; en dán is het waar, dat het voortkomt van de verwerping, maar dan is het geen zonde; óf het betekent een blindheid, of gebrek aan licht, dat de verworpenen door andere zonden over zich gebracht hebben. En dit is wel zonde, maar ze komt niet voort uit de verwerping. Want niet de verblinding, maar de blindheid is zonde. De verblinding is een werk en oordeel van God, en de blindheid is een gebrek en zonde van de schepselen: zoals ook bij Paulus een verschil gemaakt wordt tussen "een verkeerde zin" en overgegeven worden in een verkeerde zin, hetgeen een rechtvaardig werk is, da de Apostel driemaal aan God toeschrijft, Rom. 1:24, 26 en 28.

Tegenwerping 3. De verharding is een vrucht der verwerping. De verharding is zonde. Dus komt de zonde van God.

Antwoord. Niet de verharding, maar de hardigheid des harten is zonde; daarentegen is de

verharding een rechtvaardige straf. Ook leest men niet, dat God alle verworpenen verhardt, maar slechts sommigen, die vanwege hun verstoktheid de straf van Gods verharding zichzelf op de hals halen, zoals Farao, de Kanaänieten, de Egyptenaars, enz. Dus is de verharding een bijzonder gevolg van de verwerping, én een straf, die bij sommigen op de verwerping volgt. Welnu, dat God de Auteur van deze straf is, laat zich niet ontkennen, aangezien de Heilige Schrift dit met nadruk verklaart, Rom. 1:28: "God heeft ze overgegeven in een verkeerden zin"; Rom. 9:18: Hij "verhardt dien Hij wil", en id. 11:8: "God heeft hun gegeven een geest des diepen slaaps." Want alle straffen worden de goddelozen door God, als de opperste Rechter der wereld, toegezonden.

Om dan de weerlegging van deze tegenwerpingen te besluiten: Het blijkt uit al het gezegde duidelijk, dat zij in strijd met alle waarheid, billijkheid en liefde gehandeld hebben, die het volk hebben willen wijs maken, dat de leer der Gereformeerde kerk inzake de predestinatie God tot een Auteur der zonde, onrechtvaardig, ja tot een tiran zou maken; en dat evenzo de verwerping de oorzaak zou zijn van de ongelovigheid e. goddeloosheid, zoals de verkiezing de fontein en oorzaak is van het geloof en van de goede werken; welke dingen de Gereformeerde kerk van ganser harte verfoeit en verwerpt; zoals de Eerw. Synode (van Dordrecht) uit naam van alle Gereformeerde kerken verklaart in de Dordtse Leerregels.

5. ***Of de predestinatie ook veranderlijk is.***

De predestinatie is vast en onveranderlijk; ze hangt niet af van de veranderlijkheid van de schepselen. Want zoals God onveranderlijk is, zo ook Zijn raad. Zoals daarom God van eeuwigheid onveranderlijk besloten heeft de uitverkorenen zalig te maken en de verworpenen te verdoemen, zo voert Hij het ook onveranderlijk uit. Want van hen die Hij van eeuwigheid af gewild heeft dat zij zalig zullen worden, van hen wil Hij nu ook, en zal Hij dat steeds (blijven) willen, dat zij zalig zullen zijn. En datzelfde moet men ook van de verwerping denken (="gevoelen"), getuige de volgende teksten: Jes. 46:10: "Mijn raad zal bestaan", Mal. 3:6: "Ik, de HEERE, word niet veranderd", Joh. 6:39: "Dit is de wil des Vaders Die Mij gezonden heeft, dat al wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze", id. 10:28: "Niemand zal dezelve (n.l. Mijne schapen) uit Mijne hand rukken", en vers 26: "Maar gijlieden gelooft niet, want gij zijt niet van Mijne schapen"; 2 Tim. 2:19: "Het vaste fundament Gods staat hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn." Hij noemt hier het besluit om de uitverkorenen zalig te maken: het fundament Gods, 1e. Omdat het de oorsprong en fontein is van onze gehele zaligheid, d.w.z. van de middelen, van het einde, en van alle lichamelijke en geestelijke goederen; 2e. Vanwege de vastigheid, want zulks wankelt nimmermeer.

Het is ons nodig dit te weten, om een vaste troost te verkrijgen, en opdat wij geloven mogen het Artikel van het eeuwige leven, en om van de volharding verzekerd te zijn. Want degene die aan de toekomstige genade twijfelt, kan ook niet van de huidige (genade) verzekerd zijn. Want God is onveranderlijk. Ook kan Hij degenen die Hij van eeuwigheid liefgehad en in Christus uitverkoren heeft, nimmermeer haten. (Vgl. D.L., I. Art. 11).

6. ***In hoeverre de predestinatie bekend is, en of wij ook van haar kunnen en behoren verzekerd te zijn.***

De predestinatie is ons onbekend, en kan noch mag a priori, d.w.z. van tevoren, onderzocht worden. Want wie zal ten hemel opklimmen en de zin des Heeren verstaan? Maar zij wordt wel gekend door de openbaring van het Woord Gods.

Hieruit is allereerst, en in het algemeen bekend, en dient bekend te zijn, dat er enigen uitverkoren en enigen niet uitverkoren, maar verworpen zijn. Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren, Matth. 20:16 en 22:14.

Vervolgens: Allen die oprecht in Christus geloven, zijn van eeuwigheid verkoren: Er geloofden er zovelen, als er verordineerd zijn tot het eeuwige leven, Hand. 13:48.

Ten derde: De uitverkorenen kunnen niet verloren gaan, maar zullen stellig zalig worden: Niemand zal Mijn schapen uit Mijn hand rukken, Joh. 10:28. Het komt ons niet toe te onderzoeken, of in het bijzonder deze of gene uitverkoren is.

Maar iedereen kan niet alleen, maar moet ook in het bijzonder verzekerd zijn van zijn verkiezing. Daarvan nu kunnen wij verzekerd zijn, wanneer wij beginnen hij de vruchten en tekenen der verkiezing, n.l. bij het oprechte geloof en onze waarachtige bekering tot God. Want als wij oprecht in Christus geloven, dan weten wij ook dat wij verkoren zijn. Een gelovige weet dat hij gelooft. Want een ieder wordt hier opgeroepen (="gezonden") om zijn geloof te onderzoeken, 2 Kor. 13:5. Zo kunnen wij dus onze verkiezing weten. Wij zijn ook verplicht (="gehouden"), om in Christus en aan een eeuwig leven te geloven; en zulks kan niemand werkelijk doen, dan degene die gelooft, dat hij tot het getal der uitverkorenen behoort. Want het eeuwige leven is beloofd en wordt uitsluitend gegeven aan de uitverkoren (Vgl. D.L., I, art. 12).

Ten vierde moet een ieder er ook aan vasthouden, dat er naast hem ook anderen uitverkoren zijn. Want wij zijn verplicht om het Artikel van de kerk en van de gemeenschap der heiligen te geloven. Maar één alleen is nog geen kerk, en zo iemand oefent niet deze gemeenschap.

Tenslotte, hoewel het ons niet geoorloofd is om de mensen, ieder apart (="de byzondere menschen") te onderscheiden, en te zeggen: deze is wel, maar die niet uitverkoren, toch moeten wij van allen en een ieder het beste hopen, en dat des te meer, naarmate wij duidelijker bewijs en meer vruchten zien van hun verkiezing. Zo spreekt een Paulus over de verkiezing der Thessalonicensen, waarbij hij oordeelt naar de vruchten: 1 Thess. 1:4v.: "Wetende, geliefde broeders, uwe verkiezing van God; want ons Evangelie is onder u niet alleen in woorden geweest, maar ook in kracht en in den Heiligen Geest en in vele verzekerdheid; gelijk gij weet hoedanigen wij onder u geweest zijn om uwentwil"; vgl. ook 2 Thess. 2:13. Zo spreekt ook Petrus over die verstrooide vreemdelingen, aan wie hij schreef, 1 Petrus 1:v. (Vgl. D.L., III/IV, art. 15).

Over iemands eigen verwerping en over die van een ander moet niemand enige uitspraak doen. Want, wat allereerst onszelf betreft, God wil niet, dat iemand van zichzelf zou denken dat hij een verworpene is; maar Hij wil, dat zij allen het Evangelie zullen geloven en zich bekeren. (Vgl. D.L. I, art. 16).

En wat vervolgens de anderen betreft: God wil, dat wij het beste zullen hopen. Want wie nog onbekeerd is, die kan nog voor het eind van zijn leven bekeerd worden. Want er zijn twaalf uren des daags, waarop God Zijn uitverkorenen roept, al naardat het Hem belieft; zoals de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard ons dat leert, Matth. 20.

7. *Of de uitverkorenen altijd leden der gemeente zijn, en de verworpenen nooit.*

Sommigen der uitverkorenen worden geboren, blijven en sterven in de Gemeente; dat zijn steeds leden der gemeente. Sommigen worden niet in de gemeente geboren, maar erbuiten. Dit zijn niet altijd leden der gemeente, maar zij worden het uiteindelijk stellig (="ten laatsten zekerlyk"), n.l. wanneer zij geroepen, bekeerd en door de Heilige Geest wedergeboren worden. En sommigen hunner worden terstond en vroeg geroepen, sommigen soms laat,

zoals Paulus en de moordenaar aan het kruis, enz. Van hen wordt gezegd: "Zo iemand den Geest van Christus niet heeft " die komt Hem niet toe", Rom. 8:9; en: "Dit waart gij sommigen; maar gij zijt afgewassen"; zo ook: Hij heeft "ons overgezet in het Koninkrijk van den Zoon Zijner liefde", Kol. 1:13; zo ook: "Ik heb nog andere schapen", Joh. 10:16, en: "Ik heb veel volks in deze stad", Hand. 18:10, namelijk met betrekking tot de verkiezing.

Ook van de verworpenen worden sommigen buiten de kerk geboren, en sluiten er zich ook nooit bij aan (="en komen nimmermeer tot dezelve") door uiterlijke belijdenis; anderen worden wel lid van de zichtbare kerk; en weer anderen worden in de gemeente geboren, maar niet in waarheid; nog weer anderen die erin geboren worden, wijken ervan af, naar de woorden van 1 Joh. 2:19: "Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet", Hand. 20:29: "Zware wolven zullen tot u inkomen. Daarom zijn de verworpenen wel niet altijd vervreemd van de zichtbare kerk, maar zij komen nooit tot de gemeente der heiligen (te behoren).

Tegenwerping I. Alle uitverkorenen zijn gelovigen, want zoals alle gelovigen uitverkoren zijn, evenzo zijn ook alle uitverkorenen gelovig. En alle gelovigen zijn steeds lidmaat van de zichtbare én onzichtbare kerk. Daarom zijn ook alle uitverkorenen steeds leden van de zichtbare kerk.

Antwoord. Het is wel waar, dat alle uitverkorenen gelovigen zijn, maar zij zijn het niet altoos en te allen tijde; maar zij worden gelovigen, wanneer ze door God met het geloof begiftigd worden; en dat geschiedt stellig voor het eind van hun leven. Daarom, zoals alle gelovigen uitverkorenen zijn, zijn ook alle uitverkorenen gelovigen, maar hierbij dient men de tijdsbepaling wel in acht te nemen. Want alle ware gelovigen die stellig zalig zullen worden, zijn altoos en te allen tijde uitverkoren. Maar alle uitverkorenen zijn niet steeds gelovig, maar soms geloven zij, maar soms is het dat ze nog geloven zullen vóór het eind van hun leven. Want het is nu een tijd der genade, en het zal hiernamaals een tijd des oordeels zijn.

Tegenwerping 2. Christus noemt de uitverkorenen uit de heidenen, die nog niet bekeerd zijn, "Zijne schapen", Joh. 10:16: "Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn." Daarom schijnt het zo te zijn, dat de uitverkorenen ook al vóór de bekering leden der gemeente zijn, ook al behoren zij nog niet tot de zichtbare kerk.

Antwoord. Zoals de heidenen schapen waren vóór de bekering, zo waren ze ook (leden) van de gemeente. Maar ze waren schapen, niet door belijdenis of metterdaad, maar dank zij de predestinatie of raad van God, Rom. 11:28. En zij werden toen pas metterdaad schapen en leden van de zichtbare kerk, toen zij door de prediking van het Evangelie tot Christus geroepen, en door de Doop de gemeente ingelijfd werden.

8. ***Of de uitverkorenen afvallen van de kerk, en of de verworpenen er steeds in blijven; ook: of de uitverkorenen van hun volharding verzekerd kunnen zijn.***

Deze vraag ligt voor de hand in verband met hetgeen van de onveranderlijkheid der verkiezing en de volharding der heiligen gezegd is. Daarom kunnen de uitverkorenen, nadat zij eenmaal echt tot de gemeente der heiligen gingen behoren, — ook al vallen en bezwijken zij soms wel eens! — toch niet helemaal en definitief afvallen. Want zij vallen nooit zo af, dat zij vijanden van Gods kerk worden; en ook volharden zij niet in hun afvalligheid, maar komen stellig nog weer tot boetvaardigheid.

Wel staat het vast dat zij die geheel en al uiteindelijk afvallen, nooit echt bekeerd of uitverkoren waren. Van zulke mensen zegt Christus, Matth. 7:23: "Ik heb u nooit gekend", en

Johannes: "Zij zijn git ons uitgegaan, maar zij waren niet uit ons; want indien zij uit ons geweest waren, zo zouden zij met ons gebleven zijn", 1 Joh. 2:19. En van de gevallen uitverkorenen wordt getuigd, in Jes. 42:3: "Het gekrookte riet zal Hij niet verbreken en de rokende vlaswiek zal Hij niet uitblussen", en in Joh. 10:28: "Niemand zal dezelve (n.l. Mijn schapen) uit Mijn hand rukken." Daarom blijven de uitverkorenen steeds in de kerk. Maar de verworpenen en huichelaars wijken uiteindelijk daarvan af; en mét de gaven die zij hadden, verliezen zij ook de andere (gaven), die zij schenen te bezitten, Luk. 8:18. Men dient er wel op te letten, dat de volharding der heiligen niet afhangt van hún verdiensten of krachten, maar van Gods genadige barmhartigheid (Vgl. D.L., V, art. 8).

Tegenwerping. De heiligen vallen ook vaak af, zoals Saul, David, Petrus enz. *Antwoord.* Saul is nooit echt heilig en uitverkoren geweest, zoals uit zijn afval gebleken is, volgens de regel die de apostel Johannes daarvoor geeft in 1 Joh. 3:9: "Een iegelijk die uit God geboren is, die doet de zonde niet, want Zijn zaad blijft in hem; en hij kan niet zondigen, want hij is uit God geboren." Zij die werkelijk heilig zijn, vallen wel, maar niet geheel en al, en ook niet definitief (="eyndelyk"), zoals opgemerkt is. Want hoewel Petrus uit vrees voor gevaar Christus verloochende, heeft hij toch zelfs nog midden in de val, in zijn hart de liefde van zijn Heere behouden; ook heeft hij dadelijk zijn val beleden en echte boetvaardigheid betoond. Daarom heeft *Augustinus* zeer juist gezegd: "Het geloof begaf Petrus niet in het hart, toen de belijdenis ophield in de mond." Ook David is niet geheel en al afvallig geworden, maar, van de Heere door de profeet Nathan bestraft, toonde hij waarachtige boetvaardigheid, en daarmee heeft hij bewezen dat zijn geloof niet helemaal uitgeblust, maar slechts tijdelijk bedekt geweest is. Daarom bidt hij: Neem Uwen Heiligen Geest niet van mij! Dus zijn zij geen van beiden helemaal van het geloof en de kerk afgeweken.

9. ***Het nut of het gebruik van deze leer der predestinatie.***

Het gebruik of nut van deze leer is:

1e. Opdat aan God alleen de eer van onze zaligheid ganselijk worde toegeschreven; en zulks kan niet gebeuren, tenzij wij belijden, dat wij uit louter genade en barmhartigheid Gods, zonder enige onzer verdiensten, in Christus tot het eeuwige leven, en tot alles wat daaraan voorafgaat — d.w.z. tot de roeping, het geloof, de bekering, rechtvaardigmaking, volharding enz. — verkoren zijn, 1 Joh. 4:10: "Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons lief heeft gehad"; Deut. 7:6-8: "Want gij zijt een heilig volk den HEERE uwen God; u heeft de HEERE uw God verkoren, dat gij Hem tot een volk des eigendoms zoudt zijn uit alle volken die op den aardbodem zijn. De HEERE heeft geen lust tot u gehad noch u verkoren om uwe veelheid boven alle andere volken; want gij waart het weinigste van alle volken. Maar omdat de HEERE ulieden liefhad", enz., en id. 9:5: "Niet om uwe gerechtigheid noch om de oprechtheid uws harten, komt gij henen in om hun land te erven; maar om de goddeloosheid dezer volken verdrijft ze de HEERE uw God", enz.; 1 Kor. 4:7: "Wie onderscheidt u? En wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen?" Ef. 1:5v.: "Die ons te voren verordineerd heeft, tot prijs der heerlijkheid Zijner genade" enz.

Dus de leer van de genadige rechtvaardigmaking kan niet juist verstaan of verdedigd worden zónder de leer van de eeuwige verkiezing. Want als wij hiertoe niet komen, dat n.l. wij niet beter zouden geweest zijn dan degenen die verloren gaan — tenzij God Zich over ons ontfermd, en ons met geloof en boetvaardigheid begiftigd had; waarmee het Hem niet belieft de anderen te begiftigen — dan zal het vlees steeds wat in ons vinden om zich tegenover God te beroemen; hetgeen de ketterij van de Pelagianen voldoende bevestigt. En dit is de enige reden, waarom de apostel Paulus in de Brief aan de Romeinen, nadat hij de genadige

rechtvaardigmaking des geloofs afgehandeld had, tenslotte ook komt tot de eeuwige predestinatie, als de fontein en eerste oorzaak van het geloof.

2e. Opdat wij een vaste en zekere troost mogen hebben, om ervan verzekerd te zijn, dat onze zaligheid niet steunt op onze eigen krachten of op een onzekere volharding, maar op het eeuwige en onveranderlijke besluit van God in Christus; en dat wij daarom van de zaligheid niet kunnen vervallen, omdat wij uit het geloof, uit haar vruchten en uit het getuigenis van de Heilige Geest stellig weten, dat wij tot het getal der uitverkorenen behoren, die nooit meer van Gods genade geheel vervallen kunnen, en voor wie alles noodzakelijk ten beste gedijen moet. "Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking of benauwdheid, of vervolging of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?" Rom. 8:35. Mijn schapen "zal niemand uit Mijn hand rukken", Joh. 10:28. "Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn", 2 Tim. 2:19. (Vgl. D.L., I, art. 14 en V, 15).

3e. Opdat wij opgewekt zouden worden om ons ijverig toe te leggen op de (beoefening van de) Godzaligheid, Gode dankbaar mogen zijn, en wij in die weg onze roeping en verkiezing zouden vastmaken, Ef. 1:4: "Hij heeft ons uitverkoren, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde"; 2 Petrus 1:10: "Benaarstigt u te meer om uwe roeping en verkiezing vast te maken" (Vgl. D.L., I, art. 13; id. V, art. 12).

De gemeenschap der heiligen.

Vraag 55: *Wat verstaat gij onder de gemeenschap der heiligen?*

Antwoord: *Ten eerste, dat de gelovigen, allen en een iegelijk, als lidmaten aan de Heere Christus en aan al Zijn schatten en gaven gemeenschap hebben a). Ten tweede, dat ieder zijn roeping moet verstaan, zijn gaven ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewillig en met vreugde aan te wenden b).*

a. Johs. 15:4; id. 20:17, Rom. 8:23, 1 Kor. 1:9, en 6:17; id. 10:16, en 12:12v., 1 Joh. 1:3.

b. Rom. 12:4-8, Ef. 4:1v. en 15v., Fil. 2:4 en 7.

Verklaring van Vraag 55.

De Artikelen die nu volgen, handelen van de weldaden die aan de gemeente gegeven zijn en nog aan haar gegeven zullen worden. Daarvan is de eerste: de gemeenschap der heiligen. Een *gemeenschap* is een onderlinge betrekking (="aensien") tussen twee of meerdere (personen), die één zaak of bezit gemeen hebben. De grond voor deze gemeenschap is de zaak, die (aan allen) gemeen is. Deze gemeenschap wordt gevormd door de eigenaars (="bezitters"), die hetzij velen of één, hetzij van vele zaken of van één zaak zijn.

De *gemeenschap der heiligen* is het gemeenschappelijke bezit van Christus en van al Zijn weldaden, en een gebruikmaking (De oudere uitgaven hebben hier het woord "bestedinge", dat door Van den Honert verkeerd weergegeven is door het woord "bestendigheid") van de gaven, die aan ieder lidmaat der kerk gegeven zijn, tot welstand en zaligheid van het gehele lichaam, n.l. van de gemeente. *Heiligen* worden al diegenen genoemd, die werkelijk bekeerd zijn. Want zij zijn geheiligd, d.w.z. afgezonderd van de wereld en vrijgesproken van de zonde; zij worden voor rechtvaardigen en heiligen gehouden dank zij Christus' gerechtigheid, die hun toegerekend is; en wedergeboren door de Heilige Geest, beginnen zij heilig te zijn en heilig voor God te leven, 1 Kor. 6:11: "En dit waart gij sommigen; maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door

den Geest onzes Gods."

Wij geloven dus de gemeenschap van deze (heiligen), welke voornamelijk in de volgende zaken bestaat:

1e. In de vereniging of samenvoeging van de ganse gemeente als het lichaam, met Christus als het Hoofd, door de Heilige Geest, Die én in het Hoofd én in de leden woont, en de leden aan het Hoofd gelijkvormig maakt; zoals er geschreven staat in Jobs. 15:5: "Ik ben de Wijnstok en gij de ranken; die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht"; 1 Kor. 12:13:, Ook wij allen zijn doe- enen Geest tot één lichaam gedoopt", id. 6:17: "Die den Heere aanhangt, is één geest met Hem"; 1 Joh. 3:24: "Hieraan kennen wij dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest Dien Hij ons gegeven heeft." Van deze gemeenschap is het Heilig Avondmaal des Heeren een zegel, zoals de Apostel getuigt, 1 Kor. 10:16. Daarom is het een ijdel verzinsel, alsof deze gemeenschap hierin bestond, dat het lichaam van Christus binnen in ons lichaam is. Want hiertegen strijden niet slechts de aangehaalde teksten, maar ook het beeld van het Hoofd met de leden, zoals we dat zo vaak in de Heilige Schrift vermeld vinden. Want het Hoofd en de leden hangen aan elkaar, en zijn niet onderling vermengd. De leden zijn niet binnen in het Hoofd of het Hoofd binnen in de leden. Evenmin zijn de ranken binnen in de Wijnstok, of de Wijnstok binnen in de ranken, maar ze zijn op verschillende plaatsen gesteld, en worden met een gemeenschappelijke band tot één lichaam samengevoegd.

Op grond daarvan oordeelt men ook zeer terecht inzake de *sacramentele gemeenschap,* die ons de sacramenten verzegelen, dat deze geestelijk is. Want de sacramenten verzegelen hetzelfde — en niets anders! — als hetgeen het Woord belooft. Maar een lichamelijke gemeenschap of ontvangst van Christus wordt nergens in het Woord beloofd, maar uitsluitend een geestelijke. Bovendien moet deze gemeenschap altoos en voortdurend verlengd worden, want hiertoe geeft Christus Zich aan ons (="hiertoe maakt zig Christus ons gemeen"), opdat Hij in ons wone en blijve. Daarom is de gemeenschap van dezelfde aard als het blijven. Dit is een zeer vast bewijs, en om dat te weerleggen, heeft men de alomtegenwoordigheid van Christus' lichaam uitgedacht; want om de lichamelijke gemeenschap te verdedigen, moest men ook zeggen, dat Christus steeds in alle Godzaligen lichamelijk woont.

2e. In de vereniging van alle leden van Christus onderling, daar dezelfde Geest van Christus in allen woont, 1 Kor. 12:13: "Ook wij allen zijn door enen Geest tot één lichaam gedoopt"; Rom. 12:5: "Alzo zijn wij velen één lichaam in Christus."

3e. In de gemeenschap of genieting van die weldaden mét Christus. Want in alle heiligen is die verzoening met God, die verlossing, rechtvaardigmaking, heiligmaking, leven en zaligheid, en alle andere weldaden ter zaligheid nodig, door en om Christus (' wil). Ef. 4:4v.: "Eén lichaam is het

één Geest, gelijkerwijs gij ook geroepen zijt tot één hoop uwer roeping; één Heere, één geloof, één doop."

4e. In de verdeling van de geestelijke gaven, die door God aan de ganse gemeente en aan elk lidmaat ervan gegeven worden, tot zaligheid van het gehele lichaam; echter zó, dat sommige leden der gemeente anderen in gaven te boven gaan. Want er zijn verschillende gaven des Heiligen Geestes, Ef. 4:7: "Maar aan elkeen van ons is de genade gegeven naar de mate der gave van Christus"; 1 Kor. 7:7: "Een iegelijk heeft zijn eigen gave van God, de een wel aldus,

maar de ander alzo", en id. 12:4 en 7-9: "En er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest; maar een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven tot hetgeen oorbaar is. Want deze wordt door den Geest gegeven het woord der wijsheid, en een ander het woord der kennis door denzelfden Geest; en een ander het geloof door denzelfden Geest", enz.

Tegenwerping. De één heeft gaven, die weer verschillen van die van de anderen. Daarom bestaat deze gemeenschap niet in de gemeenschap aan dezelfde goederen; zoals in het derde deel van het antwoord gezegd wordt.

Antwoord. Dat stemmen wij toe, wanneer men dat verstaat van de bijzondere gaven, die aan ieder lidmaat in het bijzonder in verschillende mate, hetzij meer of minder, groter of kleiner gegeven worden volgens ieders roeping; maar (wij geven dat) niet toe wat betreft de aan allen gemeenschappelijke gaven, die ter zaligheid nodig zijn (="maar niet ten aanzien van de gemeene gaven ter zaligheid nodig"), zoals dat van de weldaden van Christus geldt (="hoedanig de weldaden van Christus zyn"). Over de speciale (="byzondere") gaven wordt gehandeld in het vierde deel. En over de gemeenschap der heiligen in het derde. Daarom zijn deze (gaven) aan alle heiligen gemeen(schappelijk), wat de weldaden zelf betreft. Echter, wat de trap waarin zij die deelachtig worden betreft, bestaat er een zeer groot onderscheid. Want niet allen bereiken die hoge trap des geloofs en der heiligheid enz., als een Abraham, Petrus en Paulus deden.

5e. In de verplichting van alle leden, om de gaven die zij ontvangen hebben, tot het algemene voordeel en zaligheid van allen, en vooral ter ere van hun Hoofd Christus, gewillig en met vreugde aan te wenden, 1 Kor. 13:5: De liefde "zoekt zichzelve niet", Ef. 4:1v.: "En Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leraars; tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus"; Fil. 2:4: "Een iegelijk zie niet op het zijne, maar een iegelijk zie ook op hetgeen der anderen is."

Hieruit blijkt nu, wat het zeggen wil: te geloven "de gemeenschap der heiligen." Het betekent n.l., dat men gelooft, dat er steeds ware heiligen in de zichtbare kerk zullen zijn, die met Christus en onderling gemeenschap hebben; d.w.z. dat zij met Christus als het Hoofd, door de Heilige Geest verenigd worden, en aan Hem, door het geloof, de gerechtigheid, het eeuwige leven en andere gaven, zowel tot zaligheid als tot de bijzondere roeping van een ieder noodzakelijk, ontlenen (="scheppen uyt") zullen; en dat zij ook door die Geest in onderlinge liefde en het gemeenschappelijk gebruik der gaven, tezamen tot één lichaam opwassen; en tenslotte, dat ook ik tot hun getal behoor en steeds blijven zal.

De vergeving der zonden.

Vraag 56: *Wat gelooft gij van de vergeving der zonden?*

Antwoord: *Dat God, om (wille van) de genoegdoening van Christus a), al mijn zonden, ook mijn zondige aard, waarmee ik heel mijn leven lang te strijden heb b), nimmermeer wil gedenken c), maar mij uit genade de gerechtigheid van Christus schenken d), opdat ik nimmermeer in het gerichte Gods kome, e).*

a. Jes. 53:5; 2 Kor. 5:19 en 21; Kol. 1:19v.; 1 Joh. 2:v., en 4: 10.

b. Rom. 7:15vv., Gal. 5:17.

c. Jes. 38:17, en 43:25; id. 44:22; Jer. 31:34; Hebr. 10:17; Micha 7:18v.; Zach. 13:1.

d. Ps. 32:v., id. 103:3, 10 en 12; Rom. 7:24v., en 8:1-3.

e. Joh. 3:18, en 5:24; Rom. 8:1; 1 Joh. 2:28, en Ps. 2:12.

Verklaring van Vraag 56.

Dit is het allermoeilijkste (Letterlik: allerzwaarste) Artikel om te geloven. Want men zal degenen die in doodsnood verkeren (="leggen"), alles eerder wijs kunnen maken, dan de vergeving der zonden. En de duivel laat wel toe dat wij alles geloven, als hij ons déze troost maar ontnemen kan. Daarom moeten wij bij dit punt nagaan:

1. Wat de vergeving der zonden (eigenlijk) is.
2. Door Wie ze geschiedt.
3. Waarom ze geschiedt: uit genade óf naar Gods rechtvaardigheid.
4. Aan wie ze geschonken wordt.
5. Hoe en wanneer ze geschonken wordt.

1. ***Wat de vergeving der zonden is.***

Dit wordt op verschillende manier omschreven. Het is een voornemen in God om de zonden der gelovigen, om wille van de genoegdoening van Christus, ongestraft te laten. Of: het is een kwijtschelding van de verdiende straf, en een schenking en toerekening der gerechtigheid van iemand anders, n.l. van Christus. Of: het is die wil in God, waardoor Hij de uitverkoren gelovigen hun zonden niet toerekent, maar hun de schuld en straf kwijtscheldt, hen rechtvaardig verklaart en ze liefheeft, alsof zij nooit gezondigd hadden; hen verlost van de dood, en hun het eeuwige leven, uit genade, door en Om de Middelaar schenkt, Ps. 32:1: "Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is."

Daaruit volgt echter niet, als zou de zonde vergeven, betekenen: de zonde voor geen zonde houden, maar wel: de zondaar voor geen zondaar houden, of: de zondaar ontslaan van de schuld, en hem — om de voldoening van een Ander — voor rechtvaardig verklaren. Want omdat er, in de zonde twee dingen zijn, n.l. de schuld en de misdaad, worden die beide vergeven. Want eerst wordt de schuld weggenomen en daarna wordt de misdaad bedekt door Christus' rechtvaardigheid. Maar toch houdt de verkeerdheid die in ons is, niet Op zonde te zijn en Gode te mishagen. Daarom, wanneer God, om de verdiensten van Zijn Zoon, de zonden vergeeft, dan scheldt Hij tevens ook de eeuwige, maar niet altijd ook de tijdelijke straffen kwijt. Want Hij straft de Zijnen in dit leven op verschillende wijze. En zulks niet, opdat Hij opnieuw genoegdoening voor de zonden eist, maar opdat Hij ze kastijde en zou laten zien, dat ook de zonden van Zijn kinderen Hem mishagen, en dat ze ook straffen verdienen, 1 Kor. 11:32: "Maar als wij geoordeeld worden, zo worden wij van den Heere getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld worden."

2. ***Door Wie ze geschiedt.***

De vergeving der zouden geschiedt uitsluitend door God, Luk. 5:21: "Wie kan de zonden vergeven dan God alleen?"; Jes. 43:25: "Ik, Ik ben het, Die uwe overtredingen uitdelg om Mijnentwil, en Ik gedenk uwer zonden niet." En dit werk is aan al de drie Personen gemeen. Want wij worden *gedoopt* in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, Matth. 28:19; en de Doop geschiedt "tot vergeving der zonden", Mark. 1:4; zoals blijkt uit de

Doop van Johannes. Dat God de Vader de zonden vergeeft, blijkt uit de vijfde bede (n.l. van het "Onze Vader"). En van de Zoon zegt de Schrift nadrukkelijk, dat Hij "macht heeft om de zonden te vergeven", Luk. 5:24. Zo wordt ook van de Heilige Geest gezegd, dat Hij door de zonden verzocht, vertoornd en bedroefd wordt (Hand. 5:9; Jes. 63:10 en Ef. 4:30). Daarom kan ook Hij de zonden en misdaden vergeven. Want niemand kan vergeven dan Hij, tegen Wie gezondigd en Die door de zonden vertoornd wordt. Christus spreekt ook in het Evangelie nadrukkelijk van de zonde tegen de Heilige Geest (b.v. Matth. 12:31). Daarom worden ons de zonden alleen vergeven door God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Want alleen God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest is de Partij, Die vertoornd_ is,- en bij Wie alleen de macht berust om de zonden te vergeven. Daarom zegt David in Ps. 51:6: "Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in Uwe ogen." Daarom kan geen enkel schepsel zich dit recht van God aanmatigen, of daarvan aan anderen iets meedelen.

Tegenwerping. Maar de Apostelen en de Kerk vergeven ook de zonden. Want er staat geschreven: "Al wat gij op de aarde binden zult, zal in den hemel gebonden wezen; en al wat gij op de aarde ontbinden zult, zal in den hemel ontbonden wezen", Matth. 18:18 (vgl. Matth. 16:19), en in Joh. 20:23: "Zo gij iemands zonden vergeeft, dien worden ze vergeven; zo gij iemands zonden houdt, dien zijn ze gehouden." Daarom is het niet alleen God, Die de zonden vergeeft.

Antwoord. De Apostelen vergeven de zonden, omdat zij gezanten en verkondigers zijn van Gods wil en vergeving. En zo ook vergeeft de Kerk de zonden, wanneer zij aan hen die in Christus geloven en zich bekeren, de vergeving der zonden in Gods Naam verkondigt. Ja, ook de naasten vergeven elkaar de zonden, als de één de ander vergeeft hetgeen hij speciaal tegen hem misdaan heeft. Maar alleen God verlost ons van de schuld van de zonde en van de eeuwige dood, krachtens Zijn macht en gezag (="authoriteyt"), als een Heere en Auteur van een zo grote weldaad. Hij alleen vergeeft alle zonden, niet slechts de dadelijke, maar ook de erfzonde, de zonden van nalatigheid en onwetendheid, Ps. 103:3 "Die al uwe ongerechtigheid vergeeft, Die al uw krankheden geneest"; Rom. 8:1: "Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn."

3. ***Waarom de vergeving geschiedt: óf uit genade óf naar Gods rechtvaardigheid.***

Deze vergeving geschiedt van God, niet uit zachtheid, want dat zou met Zijn rechtvaardigheid in strijd zijn; maar 1e. uit louter barmhartigheid en genadige liefde; 2e. om de voorbidding, verdienste en genoegdoening van Christus de Middelaar, door het geloof aangenomen; want de voorbidding kon niet geschieden zonder voldoening. Want bidden voor de zondaars, en dan niet voldoen of betalen voor de zonden, zou zoveel betekend hebben als begeren, dat God van Zijn rechtvaardigheid afstand deed.

In dit verband passen de volgende uitspraken, 1 Petrus 3:18: "Christus heeft ééns voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen"; 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonden", en id. 2:12: "Ik schrijf u, kinderkens, want de zonden zijn u vergeven om Zijns Naams wil"; Kol. 1:19v.: "Want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de volheid wonen zoude; en dat Hij door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed Zijns kruises, door Hem, zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelven, hetzij de dingen die op de aarde, hetzij de dingen die in de hemelen zijn"; Hebr. 12:24: Gij zijt gekomen "tot den Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel"; Ef. 1:7: "In Welken wij hebben de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving der misdaden, naar den rijkdom Zijner genade", en 1 Kor. 1:30: Christus Jezus "is

ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing." Daaruit blijkt nu:

1e. Dat hetgeen waarom God ons de zonden vergeeft, niet onze verdiensten zijn, maar alleen het bloed van Christus, d.w.z. Zijn gehoorzaamheid, voldoening en verdiensten.

2e. Dat de vergeving der zonden geheel en al uit genade geschiedt ten opzichte van ons. Want hoewel ze niet geschiedt dan door tussenkomst van een allergenoegzaamste straf, toch staat het vast dat de vergeving ten opzichte van ons geheel en al uit genade geschiedt, aangezien deze straf niet van ons, maar van Christus — voor ons — geëist wordt, en aangezien God Zijn verdiensten — alsof ze door onszelf gedaan waren! — uit genade aanneemt en ze ons toerekent. Hoewel, ten opzichte van Christus geschiedt ze niet uit genade of om-niet. Want onze zonden kwamen Hem duur te staan, zoals er gezegd wordt, 1 Kor. 6:20: "Gij zijt duur gekocht", en in 1 Petrus 1:19: Gij zijt verlost "door het dierbaar bloed van Christus."

3e. Dat de genadige kwijtschelding van de schuld en misdaad niet te kort doet aan Gods rechtvaardigheid, maar zeer goed daarmee overeenstemt, omdat ze geschiedt door tussenkomst van de voldoening (niet van ons, maar van Christus!), die ons geschonken en toegerekend wordt; en dit strijdt met niet de rechtvaardigheid Gods, welke eist dat geen zonde ongestraft blijft. Want God straft alle zonden op het allervolkomenst, n.l. de zonden der uitverkorenen in Christus, en die van de verworpenen in henzelf.

Tegenwerping I. Wanneer de misdadigers niet gestraft worden, dan strijdt dit met Gods rechtvaardigheid. De zonden vergeven betekent zoveel als de misdadigers ongestraft laten. Daarom strijdt de vergeving der zonden met Gods rechtvaardigheid.

Antwoord. Het strijdt met Gods rechtvaardigheid, om de zondaars gans en al ongestraft te laten, d.w.z. noch henzelf noch een Ander vóór hen te straffen; maar God heeft, in onze plaats (="voor ons"), waar wij misdadigers waren, Zijn Zoon gestraft, 1 Petrus 3:18: "Christus heeft ééns voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen"; Rom. 5:6: "Want Christus, als wij nog krachteloos waren, is te Zijner tijd voor de goddelozen gestorven."

Aanhoudend bezwaar. Ook is het in strijd met Gods gerechtigheid, om voor een schuldige een Onschuldige te straffen. God straft een Onschuldige, in plaats van de schuldigen; dus deed Hij dit in strijd met Zijn rechtvaardigheid.

Antwoord. Het is strijdig met Gods rechtvaardigheid, dat een Onschuldige voor de schuldigen gestraft wordt, wanneer de Onschuldige

1e. niet gestraft wil zijn en Zich niet voor de schuldigen ter bestraffing aanbiedt;

2e. wanneer Hij niet van dezelfde natuur is als de schuldigen;

3e. als Hij geen genoegzame straf voor de zonden verdragen en betalen kan;

4e. als Hij de straf niet te boven kan komen, want God wil niet, dat de Onschuldige ten behoeve van de schuldigen geheel vergaan zal;

5e. als Hij tenslotte niet in staat is, om de schuldigen door de kracht van Zijn straf weer op te richten en te bekeren, zodat zij daarna ophouden te zondigen.

En deze condities vinden wij alle in Christus (verenigd), in Hem Die rechtvaardig voor de onrechtvaardigen door God gestraft is. Want Hij heeft bewust (="willens") en uit Zichzelf onze straf op Zich genomen, Ef. 5:2; Tit. 2:14: "Die Zichzelven voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid." En Hij- is hetzelfde "vlees en bloed" met ons deelachtig geworden, Hebr. 2:14 en 16v., en heeft een genoegzame voldoening

kunnen brengen voor onze zonden, Jes. 53:5: "Door zijn striemen is ons genezing geworden", 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde." En Hij kon, zonder vernield te worden, de straf te boven komen; want Hij is uit kracht van Zijn Goddelijke macht weer (uit de dood) verrezen, Joh. 2:19: "Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelven oprichten", Hand. 2:24: "Alzo het niet mogelijk was, dat Hij van denzelven dood zonde gehouden worden." En tenslotte heeft Hij ons ook door de kracht van Zijn dood levend gemaakt, opdat wij niet meer der zonde, maar Gode leven zouden, 2 Kor. 5:15: Christus "is voor allen gestorven, opdat degenen die leven, niet meer zichzelven zouden leven, maar Dien Die voor hen gestorven en opgewekt is."

Tegenwerping 2 tegen de genadige vergeving om-niet: God vergeeft do zonden om de voldoening van Christus. Dus vergeeft Hij ze met uit genade of om-niet.

Antwoord. Hij vergeeft ze niet om-niet, wat Christus betreft, maar wél om-niet, wat ons betreft. Want Hij scheldt ze kwijt zonder onze genoegdoening, zoals al eerder opgemerkt werd.

Aanhoudend bezwaar. Ook op die manier vergeeft Hij ze nog niet om-niet. Want het is een vaststaande regel (="vaste regel"), dat hetgeen iemand doet door een ander, hij zulks schijnt door zichzelf te doen. Wanneer wij dus betalen door (middel van) Christus, dan betalen wij zelf, zoals er staat: "Indien Eén voor allen gestorven is, dan zijn zij allen gestorven", 2 Kor. *5:*15. Dus worden de zonden, ook ten opzichte van ons, niet uit genade of om-niet kwijtgescholden.

Antwoord. Wie iets kwijtscheldt, omdat een Ander daarvoor betaald heeft, die scheldt niet kwijt om-niet, tenzij Hijzelf ook de betaling uit genade en om-niet geeft. Maar wanneer God Zelf ons Zijn Zoon geeft, en Hem voor ons aan de straf onderwerpt, dan geschiedt dat uit genadige liefde, en dan is Hij daartoe niet door enig recht of door onze verdienste verplicht, Joh. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft", enz.; Rom. 8:32: "Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven", enz.

4. ***Wie aan de vergeving der zonden deel krijgen.***

De vergeving der zonden wordt aan alle uitverkorenen, en uitsluitend aan hen! gegeven; want alle uitverkorenen, en alleen zij! geloven, Tit. 1:1. De verworpenen geloven nooit in waarheid. Want Christus zegt: "Maar gijlieden gelooft niet, want gij zijt niet van Mijn schapen, gelijk Ik u gezegd heb", Joh. 10:26. Daarom ontvangen zij ook nimmermeer vergeving van zonden, Joh. 3:36: "Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem"; Hand. 10:43: "Dezen geven al de Profeten getuigenis, dat een iegelijk die in Hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door Zijnen Naam."

En men dient erop te letten, dat de uitverkorenen altijd vergeving der zonden hebben wat betreft het voornemen Gods, maar niet altijd wat henzelf aangaat, maar eerst dan, wanneer zij bekeerd en met het geloof begiftigd worden; want alleen zij hebben die vergeving, en van hen alleen wordt het gezegd, die n.l. geloven dat ze die hebben. De kleine kinderen hebben ook geloof en bekering, wat betreft enige geneigdheid en vermogen om die te mogen hebben, hoewel zij nog niet metterdaad geloven. Daarom hebben zij ook vergeving der zonden.

5. ***Hoe en wanneer de vergeving der zonden geschonken wordt.***

Deze wordt uitsluitend geschonken en ontvangen door het geloof; of: God geeft ons de vergeving der zonden, wanneer Hij het geloof in ons werkt, waardoor wij die (vergeving) ontvangen. Daarom wordt ze dan ook eerst gegeven, wanneer ze door het geloof ontvangen wordt. Want hoewel God van eeuwigheid af besloten heeft om Zijn uitverkorenen de zonden te vergeven om de voldoening van Zijn Zoon, toch vergeeft Hij hun allen en een ieder de zonden pas metterdaad, wanneer zij bekeerd worden; hen houdende voor rechtvaardigen en door de Heilige Geest in hen werkende, dat zij de vergeving der zonden in hun hart gevoelen en daarvan altoos verzekerd en bevestigd blijven. Daarom is het besluit om de zonden te vergeven weliswaar eeuwig, maar de uitvoering ervan geschiedt, wanneer wij de vergeving der zonden, in het Evangelie voorgedragen, door het geloof ons toeëigenen. Dus heeft God Zijn uitverkorenen wel altijd lief, maar deze liefde Gods wordt in de harten der uitverkorenen niet uitgestort vóór de bekering. En opdat wij van de vergeving der zonden verzekerd mogen zijn, is een oprecht geloof en ware bekering nodig.

Dit Artikel behelst ook de leer van de rechtvaardigmaking. Want vergeving der zonden hebben betekent: rechtvaardig voor God zijn, zoals Paulus in Rom. 4:6 met nadruk leert: "Gelijk ook David den mens zalig spreekt, welken God de rechtvaardigheid toerekent zonder werken; zeggende: Zalig zijn ze, welker ongerechtigheden vergeven zijn en welker zonden bedekt zijn" (vers 7).

Dus is het één en dezelfde zaak: vergeving der zonden hebben én rechtvaardig zijn; zoals de Apostel het voor hetzelfde houdt: gerechtvaardigd worden, de zonden niet toegerekend en de rechtvaardigheid toegerekend worden, enz. (Vgl. N.G.B., art. 23).

Tegenwerping. De Wet eist niet alleen dat wij het kwaad zullen nalaten, maar ook het goede zullen doen. Daarom is het, om rechtvaardig te zijn, niet voldoende dat ons de zonden vergeven worden, maar daartoe is ook nodig, dat wij een volkomen gehoorzaamheid bewijzen.

Antwoord. Het nalaten van het goede of ongehoorzaamheid is ook zonde (Jak. 4:17). En alle zonden zijn ons vergeven door Christus' bloed (1 Joh. 1:7). Dus is ons ook het nalaten van het goede vergeven. Maar God kan ons nu niet meer haten, noch de wil hebben om de zonden te bestraffen die Hij eenmaal volkomen, om Christus' voldoening, vergeven hetzij ze bedreven zijn met verkeerd-doen of met het goede na te laten. En degenen die Hij niet straffen wil, houdt Hij voor volkomen rechtvaardig. Daarom worden wij dus voor God volkomen rechtvaardig geacht (te zijn), door de enige verdienste van Christus alleen. Maar over de rechtvaardigmaking zal nog breder gehandeld worden na de bespreking van de Geloofsartikelen.

ZONDAG 22.

Over de opstanding des vleses en het eeuwige leven.

De weldaden die God aan Zijn Kerk of gemeente schenkt, zijn tweeërlei: sommige ervan worden haar al *in dit leven* meegedeeld, n.l. de vergeving der zonden, waardoor de Kerk van de verdiende straf der eeuwige verdoemenis bevrijd en ontslagen wordt. Dit Artikel werd verklaard in de vorige Zondagsafdeling. Sommige weldaden krijgt de Kerk *na dit leven.*

En deze zijn weer tweeërlei: of 1 e. met betrekking tot het lichaam alleen, en dat is de opstanding des vleses; of 2e. met betrekking tot ziel en lichaam beide, en dat is het eeuwige leven. Want de Heere Jezus Christus, onze Zaligmaker, heeft ons niet alleen verlost van de allergrootste ellende, n.l. van de eeuwige dood en verdoemenis; maar Hij heeft ons ook terugverworven de hoogste gelukzaligheid, die bestaat in het genieten van het eeuwige leven, met lichaam en ziel, aangezien dit ook het einde van ons geloof is, 1 Petrus 1:9. Deze twee Artikelen worden nu in deze Zondag verklaard: het eerste in Vraag en Antwoord 57, en het tweede in Vraag en Antwoord 58.

Vraag 57: *Wat troost geeft u de opstanding des vleses? a)*

Antwoord: *Dat niet alleen mijn ziel na dit leven, van stonden aan tot Christus, haar Hoofd, zal opgenomen worden b), maar dat ook dit mijn vlees, door de kracht van Christus opgewekt zijnde c), wederom met mijn ziel verenigd, en aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig zal worden d).*

a. Jes. 26:19, Ez. 37:v., Dan. 12:2; Joh. 5:28v., en id. 11:24; Openb. 20:12v.; vgl. ook 1 Kor. 15.

b. Luk. 23:43, en id. 16:22; Joh. 5:24; id. 12:26 en 17:24; 2 Kor. 5:v., Fil. 1:21-23, 1 Petrus 1:9.

c. Ps. 16:9v., Rom. 8:11, 1 Kor. 6:14; id. 15:53v., Job 19:25- 27. 1 Thess. 4:14-17.

d. 1 Kor. 15:42-44, 1 Joh. 3:2, Fil. 3:21.

Verklaring van Vraag 57.

(Lansbergen). Op het Artikel van de genadige kwijtschelding der zonden volgen zeer gepast de Artikelen van de opstanding des vleses en van het eeuwige leven. Want het komt met Gods rechtvaardigheid overeen, dat, wanneer de zonden vergeven en uitgewist zijn, dan ook de dood ophoudt, die een bezoldiging der zonde is (Rom. 6:23) en dat het leven teruggegeven wordt. De troost die uit het Artikel van de opstanding des vleses geput wordt, is tweeërlei, want ze betreft enerzijds de ziel en anderzijds het lichaam).

De voornaamste vragen die hierbij aan de orde komen, zijn de volgende:

1. Of de ziel onsterfelijk is, en, van het lichaam gescheiden, leeft.
2. In welke staat, en wáár zij leeft.
3. Of er ook een opstanding van de lichamen zijn zal, en welke dwalingen op dit punt bestaan en steeds bestaan hebben.
4. Of dezelfde lichamen die we nu bezitten, zullen opstaan en hoe zulks zal geschieden.
5. Hoe en wanneer de opstanding plaats hebben zal.
6. Door Wiens kracht en door Wie de doden opgewekt zullen worden.

7. Tot welk doel en tot welke staat de doden opgewekt worden.

*1. **Of de ziel onsterfelijk is, en van het lichaam gescheiden, leeft.***

1) Hoewel de opstanding uitsluitend op de lichamen betrekking heeft, is toch de kwestie van de onsterfelijkheid der ziel niet vreemd aan dit Artikel. Want waar een opstanding is, moet de dood geweest zijn. Als er dus gevraagd wordt naar de opstanding der lichamen, dan wordt meteen ook inzake de ziel de vraag gesteld, of ze na de dood, weer zal opstaan zoals het lichaam, dan wel of ze onsterfelijk is; en ook: of ze, gescheiden van het lichaam, voortbestaat (="leeft"). Deze vraag is trouwens noodzakelijk om vele teksten uit de Schrift te (kunnen) verklaren, die de ziel sterfelijk schijnen te stellen (vgl. Matth. 22:23 en Hand. 23:8), en vanwege de Epicureeërs en Sadduceeën (en b.v. de Wederdopers), die de onsterfelijkheid der ziel en de opstanding der lichamen van oudsher ontkend hebben; evenals degenen, die dreven dat de opstanding reeds geschied was (2 Tim. 2:18) (Ook sommige Wederdopers leerden de zieleslaap). Ja, zelfs Paus *Paulus III* zei, toen hij sterven zou, dat hij nu zou ondervinden de waarheid van drie stukken, waaraan hij al zijn levensdagen getwijfeld had, nl. 1e. of er een God is, 2e. of er een hel bestaat, en 3e. of de ziel onsterfelijk is. Bij Salomo en in de Psalmen treft men meermalen de uitspraak: De mens wordt als de beesten die vergaan (Pred. 3:19v.); de doden zullen de HEERE niet prijzen, enz. (Ps. 49:11 en 21, en id. 115:17). In onze tijd wordt er ook over gedisputeerd, of de zielen, nadat zij van het lichaam gescheiden zijn, mogelijk slapen totdat zij weer met het lichaam samengevoegd worden. Om ons dus op dit punt te kunnen verantwoorden, is het nodig dat de onsterfelijkheid der ziel met duidelijke uitspraken van de Heilige Schrift bevestigd wordt, zoals de volgende zijn: Ps. 49:18-20: "Want hij zal in zijn sterven niet met al medenemen; zijn eer zal hem niet nadalen. Hoewel hij zijn ziel in zijn leven zegent, en zij u loven, omdat gij uzelven goed doet, zo zal zij (n.1. de ziel) toch komen tot het geslacht harer vaderen"; 2 Sam. 11:11: "Zo waarachtig als gij leeft en uwe ziel leeft, indien ik deze zaak doen zal!" Matth. 10:28: "En vreest niet voor degenen, die het lichaam doden en de ziel niet kunnen doden", enz.; Mark. 12:26: "Doch aangaande de doden, dat zij opgewekt zullen worden, hebt gij niet gelezen in het boek van Mozes, hoe God in het doornenbos tot hem gesproken heeft, zeggende: Ik ben de God Abrahams en de God Izaäks en de God Jakobs? God is niet een God der doden, maar der levenden" (vers 27); Luk. 23:43: "Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn", n.l. naar de ziel, want naar het lichaam is hij op diezelfde dag gestorven en begraven. Fil. 1:23: Ik heb "begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn"; Luk. 23:46: "Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest"; Joh. 11:25: "Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven"; 2 Kor. 5:8: "Wij hebben goeden moed en hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij den Heere in te wonen."

(Lansbergen: Men kan niet zeggen, dat de ziel verhuist, als zij het de tabernakel des lichaams stierf en verging. Dit bewijzen ook de voorbeelden van Christus Zelf, van de moordenaar aan 't kruis, Luk. 23:43, van Stefanus, Hand. 7:55v. en 59; van wiens ziel de Schrift niet alleen getuigt dat ze geleefd heeft na de dood, maar ook dat ze bevolen werd in de handen Gods, en opgenomen is in het Paradijs).

Ook dienen als bewijsplaatsen: Openb. 6:10, waar de zielen onder het altaar roepen: "Hoelang, o heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt Gij ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen?" Uit Luk. 16:22 blijkt, dat Lazarus na de dood gedragen werd in Abrahams schoot, de rijke brasser daarentegen in de hel.

Deze en soortgelijke teksten uit de Schrift leren en bevestigen zeer klaar, dat de zielen der mensen niet alleen in het lichaam vóór de dood, en na de opwekking daarvan uit de dood,

maar ook gedurende de gehele tussentijd, buiten het lichaam bestaan, leven, en verstand en zinnen hebben; ook al is de manier van hun werkingen ons onbekend.

Tegenwerping I. Pred. 3:19 zegt: "Wat den kinderen der mensen wedervaart, dat wedervaart ook den beesten; en enerlei wedervaart hun beide; gelijk die sterft, alzo sterft deze, en zij allen hebben enerlei adem", enz. Daarom is 's mensen ziel evenmin onsterfelijk als de ziel van een redeloos dier.

Antwoord. De gesteldheid van mensen en beesten is precies gelijk, wat betreft de noodzaak om te sterven. Want de mensen moeten ook, evenals het vee, eenmaal uit dit leven scheiden. Want het is de mens gesteld eenmaal te sterven, Hebr. 9:27; zij hebben hier geen blijvende stad, Hebr. 13:14. Maar zij zijns geenszins aan elkaar gelijk wat betreft de uitkomst van de dood, en de staat die daarna volgt. Want de zielen van het vee worden mét de lichamen ook uitgeblust en verdwijnen. Maar de zielen der mensen blijven levend na de dood, zoals de aangehaalde teksten bewijzen.

Bovendien, de Prediker spreekt hier niet naar zijn eigen opvatting van de dood, maar naar het gevoelen en de opvatting van de goddelozen, We zij zich verbeelden op grond van dezelfde dingen, die dagelijks, naar de uiterlijke schijn, de goede en verkeerde mensen wedervaren. Want deze klacht van 's mensen oordeel voegt hij naar de leer van Gods voorzienigheid en oordeel, waardoor uiteindelijk de goeden goed, en de kwaden kwaad vergolden worden zal. Pred. 11:9: "Verblijd u, o jongeling, enz., maar weet, dat God om al deze dingen u zal doen komen voor het gericht."

Tegenwerping 2. Ps. 115:17: "De doden zullen den HEERE niet prijzen, noch die in de stilte nedergedaald zijn."

Antwoord. De doden zullen de Heere niet prijzen, n.l. die hier op aarde levende dood zijn. Maar daaruit volgt niet, dat zij Hem hiernamaals geenszins prijzen zullen.

2. ***In welke staat, en waar de ziel leeft, na de scheiding van het lichaam.***

De Roomsen verzinnen, dat de zielen, na de scheiding uit het lichaam, naar het *vagevuur* varen, waarin sommige dan vlug, andere langzamer gevaagd of gereinigd worden, al naar dat zij de vergankelijke dingen meer of minder bemind hebben, zoals Lombardus zegt. Daarentegen leert de Heilige Schrift dat geen vuur na de dood, maar alleen het bloed van Christus in dit leven onze zielen reinigt van alle zonden, 1 Joh. 1:7; en dat de gelovige zielen der gestorvenen niet in een plaats der pijniging geworpen worden, om daar de zonden te verbranden, maar dat zij terstond tot Christus in Abrahams schoot verzameld worden, Luk. 16:22, en dat dok terstond de ongelovigen verstoten worden in de hel, in de eeuwige pijn, 2 Petrus 2:4-6, waaruit geen uitkomst noch verlossing (mogelijk) is, Judas, vs. 8; en dat ze dan ook in de vlammen der hel gepijnigd worden, ja, dat ze ook bewaard worden voor nog zwaardere kwellingen van het eeuwige vuur, hetwelk de toorn des Heeren aanblazen zal bij Christus' oordeel. Van de staat der gelovige zielen spreken de volgende teksten, Luk. 23:46: "Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest", en Hand. 7:59: "Heere Jezus, ontvang mijn geest"; Luk. 16:22: "En het geschiedde dat de bedelaar stierf, en van de Engelen gedragen werd in den schoot Abrahams", en dus niet in het vagevuur. Paulus wenste om ontbonden te worden en met Christus te zijn, Fil. 1:23. Dus heeft hij het vagevuur niet gevreesd. De gelovigen begeren uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen, 2 Kor. 5:8. Daarom varen ze dus niet eerst naar het vagevuur, om daarna pas bij de Heere te zijn, enz. Over de staat der ongelovige zielen vinden wij nog gesproken in Ps. 34:22: "De boosheid zal den goddeloze doden", in Matth. 10:28: "Vreest veel meer Hem, Die beide ziel en lichaam kan verderven in de hel", en in Luk. 16:24: De rijke brasser roept direct na zijn begrafenis, in

de hel uit: "Ik lijd smarten in deze vlam", waaruit hem de uitgang tot in eeuwigheid geweigerd wordt. Hij vreest ook voor zijn vijf Epicureïsche broers. Want hij weet wel, dat ook zij kort daarna, als zij uit het leven gescheiden zullen zijn — indien zij zich niet zouden bekeren — in die plaats der pijniging komen zullen. Daarom worden de zielen der goddelozen, wanneer zij uit het lichaam scheiden, niet in het vagevuur gebracht, waar nog uitkomst en verlossing (mogelijk) is, maar in het onuitblusselijke vuur der hel.

3. ***Of er ook een opstanding van de lichamen plaats hebben zal, en welke dwalingen er op dit punt bestaan en steeds bestaan hebben.***

Het woord "opstanding" betekent soms in de Heilige Schrift de geestelijke bekering van de mensen, en wordt dan "de eerste opstanding" genoemd, Openb. 20:5v. Maar in dit Geloofsartikel is de opstanding des vleses een wederoprichting van de substantie van onze lichamen na de dood, uit dezelfde stof, als waaruit ze nu bestaan, en een levendmaking daarvan, met een onsterfelijk en onverderfelijk leven door dezelfde onsterfelijke ziel, als waardoor zij nu leven. Dit -zal geschieden van Godswege door Christus aan het einde der wereld, door Zijn Goddelijke kracht en mogendheid: de uitverkorenen tot de eeuwige heerlijkheid, en de verworpenen tot de eeuwige straffen. Dus is dan de opstanding of wederopwekking des vleses:

1e. de wederoprichting van hetzelfde lichaam, of de vergadering van deze massa of klomp, waaruit ons lichaam bestaat, en dat door de dood in alle elementen verdeeld wordt; 2e. de vereniging daarvan met hun eigen ziel, waarmee zij tevoren verenigd waren, en de levendmaking door die ziel; 3e. de schenking van de onsterfelijkheid; 4e. de eeuwige heerlijkmaking der uitverkorenen, en eeuwige verstoting der verworpenen.

Niet zonder oorzaak wordt de vraag (aan de orde) gesteld, of er zulk een opwekking plaatshebben zal. Want er zijn steeds verschillende gedachten en dwalingen in en buiten de kerk op dit punt geweest. De Epicureeën zeiden, dat de zielen met de lichamen wegstierven, en dat er geen opstanding of leven na dit leven te verwachten was. Deze razernijen hebben de Sadduceeën onder de Joden overgenomen, van wie gezegd wordt, Hand. 23:8: "De Sadduceeën zeggen, dat er geen opstanding is, noch Engel noch geest." Anderen hebben wel niet de onsterfelijkheid der zielen geloochend, maar wel de opstanding der lichamen na de dood ontkend; zij verzonnen, dat de Schriftuur. zo vaak zij over de opstanding spreekt, de bekering of wedergeboorte bedoelt, die in dit leven plaatsheeft. Zulken waren er in de gemeente van Korinthe, van Wie Paulus zegt, 1 Kor. 15:12: "Hoe zeggen sommigen onder u, dat er geen opstanding der doden is?" En de auteurs van deze dwaling schijnen geweest te zijn Hymenéus en Filétus, van wie dezelfde apostel in 2 Tim. 2:18 spreekt: "Die van de waarheid zijn afgeweken, zeggende dat de opstanding alrede geschied is, en verkeren sommiger geloof." Sommigen onder de Wederdopers verzinnen dat de zien, die van het lichaam gescheiden zijn, slapen, totdat de lichamen weer opgewekt worden; en zij willen beweren, dat niet dezelfde lichamen die wij nu omdragen, weer verrijzen zullen, maar dat Christus in Zijn toekomst nieuwe lichamen maken zal.

Tegen al deze razernijen in, moet men de Heilige Schrift geloven, die leert: Dat de opstanding van onze lichamen stellig zal plaats hebben op de Laatste dag, of: dat de doden werkelijk met hun eigen lichamen opstaan zullen. De uitspraken der Schrift, zowel uit het Oude als uit het Nieuwe Testament, die de zekerheid van de toekomstige opstanding bevestigen, zijn deze:

(Lansbergen: Van Abraham getuigt de Apostel in Hebr. 11:18, dat hij gewillig was om zijn zoon te offeren, in wie hij de belofte ontvangen had, "overleggende, dat God machtig was,

hem ook uit de doden te verwekken." De voorvaderen uit het Oude Testament hebben ook hun geloof daaraan te kennen gegeven door de vlijt en zorg, die zij betoonden om de gestorven lichamen te begraven. Want Abraham zou niet voor zo'n grote som gelds een stuk land gekocht hebben van Efron de Hethiet, als begraafplaats voor zichzelf en voor de zijnen, Gen. 23:16 en 20, en hijzelf en zijn huisvrouw Sara zouden daarin niet begraven hebben willen liggen, als hij de ogen niet op de opstanding geslagen had. Daarop had ook Jakob het oog, toen hij, Gen. 49:29v., voor zijn sterven zijn kinderen gebood, dat zij hem op die plaats ' graven moesten. Hetzelfde geldt Jozef, Gen. 50:25, toen hij wilde, dat de Israëlieten bij hun vertrek uit Egypte, zijn gebeente moesten meedragen naar het Beloofde land, om daar begraven te worden).

Nog duidelijker bevestigen dit de volgende nadrukkelijke teksten: Job 19:25v.: "Want ik weet: mijn Verlosser leeft en Hij zal de laatste over het stof opstaan; en als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; Denwelke ik voor mij aanschouwen zal, en mijne ogen zien zullen en niet een vreemde; mijne nieren verlangen zeer in mijn schoot"; Jes. 26:19: "Uwe doden zullen leven, ook mijn dood lichaam, zij zullen opstaan"; Ez. 37:12: "Zo zegt de Heere HEERE: Zie, Ik zal uwe graven openen en zal ulieden uit uwe graven doen opkomen, o Mijn volk, en Ik zal u brengen in het land Israëls"; Dan. 12:2: "En velen van die, die in het stof der aarde slapen, zullen ontwaken, dezen ten eeuwigen leven, en genen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing"; Joh. 5:28: "De ure komt, in welke allen die in de graven zijn, zijn stem zullen horen"; id. 6:40: "En dit is de wil Desgenen Die Mij gezonden heeft, dat een iegelijk die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage"; 1 Kor. 15:13v.: "En indien er geen opstanding der doden is, zo is Christus ook niet opgewekt. En indien Christus niet opgewekt is, zo is dan onze prediking ijdel en ijdel is ook uw geloof"; 1 Thess. 4:14: "Want indien wij geloven dat Jezus gestorven is en opgestaan "alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem", en Openb. 20:12: "En ik zag de doden, klein en groot, staande voor God; en de boeken werden geopend; en een ander Boek werd geopend, dat des levens is; en de doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naai hunne werken."

Voegt hieraan nog de volgende bewijzen toe, die aan de Schrift ontleend zijn:

1. Dat God de God is van Abraham, Izak en Jakob. “En God is geen God der doden, maar der levenden." Evenwel zou Hij niet de God van de gehele Abraham, noch ook de God der levenden zijn, als dat lichaam van Abraham niet weer opgewekt zou worden. Hij is de God van de gehele mens, en niet maar van een deel. Maar Hij zou geen God zijn van de gehele mens, maar slechts van een deel, als het lichaam nooit weer opstond. Dit bewijs gebruikt Christus tegen de Sadduceeën in Matth. 22:32.

2. Het is nodig, dat de beloften en bedreigingen van God vervuld worden. Want God is waarachtig. En Hij belooft aan de Godzaligen het eeuwige leven en de heerlijkheid naar ziel en lichaam. Daarentegen bedreigt Hij de goddelozen met de eeuwige straffen naar lichaam en ziel; beide zal Hij volvoeren. Daarom is het zo nodig, dat de doden weer opstaan; want anders zouden die beloften en bedreigingen onvervuld blijven.

3. De beloningen en straffen behoren de gehele mens toe. Want de gehele mens heeft gezondigd. Daarom zullen de lichamen verrijzen: de lichamen der Godzaligen opdat zij in de hemel de heerlijkheid en gelukzaligheid, hun uit genade gegeven, genieten mogen; en de lichamen der goddelozen, opdat zij in de hel de straffen ontvangen die ze verdiend hebben.

4. Gods barmhartigheid is volkomen en behoort de gehele mens toe. Maar ze zou niet

volkomen zijn, als de lichamen van de Godzaligen niet weer verrezen en barmhartigheid verkregen.

5. De volmaakte rechtvaardigheid van God eist, dat hetgeen gezondigd heeft, geheel en in eeuwigheid gestraft wordt. Niet alleen de zielen, maar ook de lichamen der goddelozen hebben gezondigd. Daarom is het nodig, dat hun lichamen — ten einde in eeuwigheid gestraft te worden — van de doden weer verrijzen.

6. Christus is opgestaan, en daarom zullen ook onze lichamen verrijzen, want het zijn leden van Christus, vlees van Zijn vlees, en been van Zijn benen. Dit bewijs behandelt de apostel Paulus met alle nadruk in 1 Korinthe 15. En het moet noodzakelijk zo volgen, zoals al eerder inzake de vruchten van Christus' opstanding bewezen werd. Want 1e. Christus is daarom opgestaan, opdat Hij ons zou kunnen opwekken; 2e. Hij is ons Hoofd en wij zijn Zijn leden, en de heerlijkheid van het Hoofd vereist, dat Zijn leden aan Hem gelijkvormig zijn; 3e. dezelfde Geest is in ons, Die in Christus is, want Hij verenigt ons met Christus en werkt dezelfde dingen in Hem als in ons, want Hij is Zichzelf steeds gelijk. Welnu, Hij heeft Christus opgewekt, en daarom zal Hij ons ook opwekken, enz. Zo luidt het bewijs van de Apostel in Rom. 8:11.

7. Van Christus staat er geschreven, dat Hij een eeuwig Koninkrijk hebben zal (Ps. 45:7). Maar dat zou Hij niet kunnen hebben, als onze lichamen steeds in de dood bleven. Want het zou niet voldoende zijn, dat onze zielen eeuwig, en aan Hem onderworpen zijn. Immers, Hij is niet alleen een Koning over de zielen, maar ook over de lichamen, en daarom zullen ook de lichamen opnieuw verrijzen, opdat wij geheel en al aan onze Koning onderworpen mogen zijn.

8. Christus is door Zijn verdiensten en krachtige werking de Zaligmaker van de gehele mens. Daarom zal Hij niet toestaan, dat de lichamen der Godzaligen in eeuwigheid vergaan.

9. Christus is niet zwakker om zalig te maken, als Adam geweest is om te verderven. Ja, Hij heeft ons hetgeen wij in Adam verloren hadden, geheel en al, ja nog meer, door Zijn dood teruggegeven. Nu, Adam had met de ziel ook het lichaam doen verloren gaan, maar Christus heeft voor as nog groter gelukzaligheid verdiend dan wij gehad zouden hebben, als wij niet gezondigd hadden. Adam had n.l. voor ons, onder andere gaven, ook verloren het leven en de zaligheid van het lichaam. Daarom heeft Christus voor ons ook het leven en de zaligheid van het lichaam teruggekregen, en zal Hij ze ons op Zijn tijd terugschenken. Dus zullen dan ook onze lichamen weer opstaan.

10. God heeft na de val Zijn Wet aan de mensen gegeven. Daarom wil Hij, dat die (wet) door de mensen ook eenmaal volkomen gehouden zal worden. Maar dat geschiedt in dit leven niet. Daarom is er nog een ander leven te wachten, waarin dit wel geschieden zal. En daarom is er ook een opstanding te verwachten.

11. Aangezien de bezoldiging der zonde de dood is, Rom. 6:23, zal — wanneer de zonde weggenomen is — ook de dood weggenomen en het leven teruggegeven worden.

12. Tenslotte, aangezien onze lichamen tempelen des Heiligen Geestes zijn, 1 Kor. 6:19, zo zullen die ook opstaan tot het eeuwige leven.

4. ***Of dezelfde lichamen die wij nu bezitten, zullen opstaan en hoedanig ze dan zullen zijn.***

Dezelfde lichamen die wij nu bezitten, en geen andere, zullen opstaan en weer met hun ziel samengevoegd worden. Want wij geloven dit Artikel, niet betreffende een nieuwe schepping,

maar een wederopwekking des vleses, n.l. van dit vlees dat wij nu omdragen en dat sterft. Daarom wordt, zoals Cyprianus getuigt, dit Artikel in de kerken van Afrika aldus uitgesproken: "Ik geloof een verrijzenis van dit vlees."

Hetzelfde getuigt ook de Heilige Schrift in Job 19:26: "En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen", enz.; in 2 Kor. 5:10: "opdat een iegelijk wegdrage hetgeen door het lichaam geschiedt, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad" en in 1 Kor. 15:53: "Dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen."

Dit laat zich bewijzen door het woord "opstaan" of "verrijzen"; want dit is, volgens Ambrosius, de verrijzenis zoals door de klank van het woord tot uitdrukking gebracht wordt, n.l. dat hetgeen gevallen is, weer verrijst of opstaat; en dat hetgeen gestorven is, weer levend wordt.

Dit vloeit ook voort uit de rechtvaardigheid Gods. Want, zegt hij verder, dat is de orde en oorzaak der rechtvaardigheid, dat aangezien het lichaam en de ziel samenwerken, en hetgeen de ziel bedacht heeft, door het lichaam uitgevoerd wordt, daarom moeten ze beide in het oordeel komen, en beide of aan de straf overgeleverd worden, Of tot de heerlijkheid behouden worden. Want Gods rechtvaardigheid eist, dat het vlees der heiligen, dat gestreden heeft, ook gekroond, en dat het vlees der goddelozen, dat gelasterd heeft, gepijnigd wordt, zoals de apostel verklaart in 2 Th. 1:6v. Daarom zal iedere ziel niet met een vreemd of vermengd lichaam weer opgericht worden, maar met dat van haarzelf, dat zij tevoren gehad heeft; opdat zo overeenkomstig de werken van dit huidige leven het vlees met zijn ziel Of gekroond, als het kuis, Of gestraft zal worden, als het onkuis geweest is.

Tenslotte: Zoals Christus in hetzelfde vlees waarin Hij gestorven was, opgestaan is, daarom geloven wij, dat ook wij in dit ons zelfde vlees weer zullen opstaan.

Tegenwerping 1. Vlees en bloed kunnen het Koninkrijk Gods niet beërven, 1 Kor. 15:50. Onze lichamen zijn vlees en bloed. Daarom kannen ze het Koninkrijk van God niet bezitten, en daarom zullen niet deze, maar andere lichamen opstaan.

Antwoord. Onder "vlees en bloed" verstaat de apostel geen lichamen, zoals de *Wederdopers* dat uitleggen, maar een verdorven hoedanigheid, die het wezen van ons vlees aankleeft. Het is dus geen goede conclusie, als men zou willen vaststellen: Het sterfelijke en verderfelijke vlees en bloed, zoals het nu is, zal Gods Koninkrijk niet beërven, en daarom zal het vlees en bloed in het geheel niet Gods Koninkrijk bezitten. Want omdat een toevallige zaak, die in het wezen is, weggenomen wordt, daarom wordt dat wezen zelf nog niet weggenomen. Maar dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen, en dit verderfelijke de onverderfelijk-heid; daarom zal het vlees en bloed weer opstaan, bevrijd van alle verderfelijkheid, sterfelijkheid en gebrek, en dus zullen ze ongetwijfeld het Koninkrijk Gods beërven. Ook de apostel spreekt alleen maar van het verdorven en zondig vlees, zoals het nu is; en dus geven wij toe, dat het vlees, in die zin bedoeld, het Koninkrijk Gods niet zal beërven. Hier dient men tevens te verstaan, hoedanig ons lichaam verrijzen zal; te weten: wel hetzelfde lichaam, wat het wezen betreft, en wat de wezenlijke eigenschappen van de lichamen aangaat: eindig, aan een bepaalde plaats a.h.w. gebonden, zichtbaar, van een bepaalde grootte, vlees en beenderen hebbende — zoals ook Christus' lichaam na de opstanding vlees en bloed niet verloren had; maar wat de eigenschappen betreft: een heel ander vlees, te weten: niet zwak, niet onrein, niet natuurlijk, niet sterfelijk en niet verderfelijk, zoals wij nu bezitten, maar van alle zwakheden bevrijd, heerlijk, geestelijk, onverderfelijk en onsterfelijk, 1 Kor. 15:42v.: "Het lichaam wordt gezaaid in verderfelijkheid, het wordt opgewekt in onverderfelijkheid. Het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid. Het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht. Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er

opgewekt."

Tegenwerping 2. Onze lichamen zullen geestelijk zijn, 1 Kor. 15:44; en daarom zullen ze geen vlees en benen bezitten, of de eigenschappen van het vlees hebben.

Antwoord. De apostel Paulus noemt het lichaam "geestelijk", niet omdat het in een geest verandert of in al zijn eigenschappen aan een geest gelijk zijn zal, maar omdat het door Gods Geest geregeerd wordt, en onsterfelijk en vrij van alle zwakheden is, versierd met hemelse glans en heerlijkheid, bekwaamheid, sterkte en heiligheid; kortom, dat versierd is met geestelijke hoedanigheden, maar niet met geestelijke substantie. Want anders was het geen lichaam, maar een geest. Zo legt ook Augustinus dat uit, wanneer de apostel zegt, dat het lichaam in de opstanding geestelijk zal zijn. Daarom moet men nog niet denken, dat het geen lichaam, maar een geest zijn zal. Maar hij noemt het geestelijk, omdat het geheel en al aan de Geest onderworpen zal zijn, zonder verderf of dood. Want omdat hij het lichaam dat wij nu hebben, natuurlijk of door de ziel bewogen noemt, daarom moet men zich niet verbeelden, dat het geen lichaam maar een ziel is. Daarom, zoals het lichaam nu zichtbaar of natuurlijk genoemd wordt, omdat het aan de ziel onderworpen is, en nog niet geestelijk kan heten, omdat het nog niet volkomen aan de Geest onderworpen is, zolang het verderven kan: daarom zal het dán geestelijk genoemd worden, wanneer het de Geest en de eeuwigheid met geen verderf meer kan weerstaan.

Deze uitleg wordt nader bevestigd in 1 Kor. 15:53: "Dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen." Dat wil zeggen: Het lichaam zal wel een lichaam blijven, maar het moet van eigenschappen veranderen, n.l. het moet de sterfelijkheid afleggen en de onsterfelijkheid aandoen. Vervolgens zegt de apostel ook: een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Welnu, een lichaam is geen geest; en toch wordt het lichaam, dat geen geest is, geestelijk opgewekt, d.w.z. met geestelijke eigenschappen versierd, terwijl het toch de substantie van het lichaam behoudt; want anders was een lichaam geen lichaam meer; en zoiets zou, als ja en nee, met zichzelf in strijd zijn en niet kunnen bestaan. Tenslotte: Als er één lichaam na de opstanding geestelijk geweest is, dan was dat toch stellig het lichaam van Christus. En toch zegt Christus van dat lichaam, Luk. 24:39: "Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb."

5. ***Hoe en wanneer de opstanding geschieden zal.***

De opstanding zal publiek en heerlijk plaatshebben, en niet in het verborgen geschieden, maar ten aanschouwe van alle engelen, mensen en duivelen, tot grote blijdschap van de Godzaligen en tot verschrikking van de goddelozen, Matth. 24:30v. en 25:31-46. Want Christus zal van de hemel komen, vergezelschapt van al de engelen, met een geroep, met de stem des archangels en met de bazuin Gods, door wier klank alle doden opgewekt worden en uit de graven zullen uitgaan. Maar degenen die bij 's Heeren wederkomst nog overgebleven zullen zijn, zullen haastig veranderd, en van sterfelijk onsterfelijk worden; en deze verandering zal hun in plaats van de dood en opwekking zijn; zoals de apostel deze verborgenheid ons opent in 1 Kor. 15:5v. en in 1 Thess. 4:15-17. (Vgl. N.G.B. art. 37).

Wanneer de opstanding plaats hebben zal, leert Christus in Joh. 6:40 en 44e "Ik zal hem opwekken ten uitersten dage." En Martha belijdt in Joh. 11:24: "Ik weet, dat hij (Lazarus n.l.) opstaan zal in de opstanding ten laatsten dage." Maar wanneer deze uiterste dag komen zal, weet niemand, ook de engelen des hemels niet, dan God alleen, Matth. 24:36. De toepassing van deze leer is: 1e. Opdat wij onszelf niet verbeelden, dat de opwekking dán geschieden zal, wanneer ze nog niet geschieden zal, en opdat wij ons geloof zelf niet in de war brengen (="verstoren"); 2e. opdat wij, wanneer wij niet weten wannéér die dag en ure zijn zal, onszelf

steeds bereid houden, met waken en bidden, volgens Matth. 24:42-44 en 25:13; Mark. 13:33-37, en Luk. 12:35-40 en 21:34-36.

6. ***Door Wiens macht, of door Wie de doden opgewekt zullen worden.***

De opwekking der doden zal plaats hebben door Christus' kracht, en wel door Hem als Middelaar, zoals. Hij zegt in Joh. 6:40 en 44: "Ik zal hem opwekken ten uitersten dage." Daar spreekt Hij over het lichaam, want de ziel sterft niet, en daarom wordt zij ook niet weer opgewekt. En ook de Mens Christus zal de doden opwekken met Zijn menselijke stem en door Zijn Goddelijke kracht, Jobs. 5:28: "De ure komt, in welke allen die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen"; Hand. 17:31: "Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door een Man, Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft."

De toepassing van deze leer is: enerzijds, dat wij de opstanding stellig mogen geloven, in de wetenschap dat Hij, door Wie de opstanding geschieden zal, de Almachtige God is; anderzijds, opdat wij deze zekere troost genieten mogen, dat Christus — omdat Hij ook waarachtig Mens en ons vlees is — niet zal toelaten, dat Zijn vlees en leden in de grond blijven, maar ten laatste zal Hij die opwekken tot het eeuwige leven.

Tegenwerping. De Vader heeft Christus van de doden opgewekt, en zal ook ons opwekken, Rom. 8:11: Hij "Die Christus uit de doden opgewekt heeft, zal ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont." Daarom zullen wij dus niet door Christus of door de kracht van Christus opgewekt worden.

Antwoord. De werken van de Heilige Drie-eenheid, die naar buiten aan de schepselen volvoerd worden, zijn aan al de Drie Personen gemeen, doch alzo dat de Personen bij het werken dezelfde orde houden. Zoals daarom de Vader niet buitengesloten wordt, wanneer de opwekking aan de Zoon toegeschreven wordt, zo wordt evenmin de Zoon buitengesloten, wanneer ze aan de Vader of aan de Heilige Geest wordt toegekend. De Vader zal ons opwekken door de Zoon, en de Zoon Zelf zal ons opwekken door Zijn Geest, als Verlosser en Rechter. De Heilige Geest zal ook door Zichzelf dit werk ten uitvoer brengen, Fil. 3:20v.: "Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus, Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelve gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam, naar de werking waardoor Hij ook alle dingen Zichzelven kan onderwerpen"; Joh. 5:21: "Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil", en Rom. 8:11: "Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont."

7. ***Tot welk doel en welke staat de doden zullen opstaan.***

Het voornaamste en laatste doel van de opwekking der doden zal zijn: de openbaring van Gods eer, n.l. de openbaring van Zijn barmhartigheid in de uitverkorenen, en van Zijn rechtvaardigheid in de verworpenen, en van Zijn waarheid in die beide. Het laatste doel zal zijn: de zaligheid en verheerlijking der uitverkorenen, en de straf en verstoting van de verworpenen. Want de uitverkorenen zullen opstaan tot het eeuwige leven, de verworpenen tot de eeuwige straf. (Vgl. N.G.B., art. 37).

Dit wordt ons ook zeer duidelijk in de Heilige Schrift geleerd. Dan. 12:2: "Velen van die, die in het stof der aarde slapen, zullen ontwaken, dezen ten eeuwigen leven, en genen tot

versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing." Joh. 5:29: "En zullen uitgaan: die het goede gedaan hebben, tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis." Openb. 3:21: "Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon", en 7:13: Zij zullen met lange witte klederen bekleed zijn; Matth. 13:43: "De rechtvaardigen zullen blinken gelijk de zon." Fil. 3:20v.: Wij verwachten den Zaligmaker uit de hemelen, "namelijk den Heere Jezus Christus, Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelve gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam." Daarvan heeft Christus een bewijs en voorsmaak aan Zijn discipelen gegeven, toen Hij "voor hen veranderd werd van gedaante; en Zijn aangezicht blonk gelijk de zon, en Zijn klederen werden wit gelijk het licht", Matth. 17:2. De apostel (Paulus) heeft dit ook enigermate willen verklaren, 1 Kor. 15:44 en 49: "Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Er is een natuurlijk lichaam en er is een geestelijk lichaam. En gelijkerwijs wij het beeld des aardsen gedragen hebben, alzo zullen wij ook het beeld van den Hemelsen dragen." 1 Johs, 3:2: "Wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is." Matth. 25:41: "Dan zal Hij zeggen ook tot degenen, die ter linkerhand zijn: Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijn engelen bereid is", en vers 46: "En dezen zullen gaan in de eeuwige pijn; maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven." En dit is de staat, waartoe de doden verrijzen zullen.

Tegenwerping, n.l. tegen de opstanding der goddelozen: De goddelozen komt de oorzaak der opstanding niet toe, n.l. de opstanding van Christus, welke de apostel, in 1 Kor. 15, als de oorzaak van onze opstanding voorstelt; en daarom komt hun ook de opstanding zelf niet toe, d.w.z. zij allen dan niet opstaan: want wie de oorzaak van de opstanding niet toekomt, hun komt ook de opstanding zelf niet toe.

Antwoord. Wie de oorzaak der opstanding in het geheel niet toekomt, hun komt ook de opstanding zelf niet toe. Maar hoewel aan de goddelozen de ene oorzaak, n.l. de opstanding van Christus niet toekomt, d.w.z. hoewel de goddelozen niet daarom opstaan, omdat Christus verrezen is: toch zullen zij opstaan om een andere oorzaak, en dat is: Het rechtvaardige oordeel van God, dat hen, zelfs tegen hun wil, uit de graven tot het lijden trekken zal. Want één of enerlei zaak kan menigmaal verschillende oorzaken hebben, vooral wanneer die in verschillende dingen bestaat. Daarom zal de oorzaak van de opstanding der Godzaligen de opstanding zijn van Christus hun Hoofd, en de waarachtigheid van Gods beloften. Maar die van de goddelozen zal niet zijn: de opstanding van Christus (want ze zijn geen lidmaten van Christus), maar de rechtvaardigheid en het oordeel van God, en ook de waarheid van Gods bedreigingen.

(Spintlerus: Uit dit Artikel scheppen de gelovigen een grote troost.

Ten eerste, tegen de dood. Want wij weten, dat zodra lichaam en ziel door de tijdelijke dood van elkaar losgescheurd worden, de ziel, bij het verlaten van het lichaam, met Christus, haar Hoofd, verenigd wordt. Want aangezien ze een geestelijk en onsterfelijk wezen is, en hier op aarde al met Christus is opgestaan, en door de dood — zoals Christus zegt, in Joh. 5:24 —"in het leven overgegaan is", daarom wordt ze van Christus tot het eeuwige leven opgenomen, zodra ze van hier scheidt. Want waar het Hoofd is, daar moeten ook de leden zijn. Daarom zegt de Heere Jezus tot de moordenaar: "Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn", Luk. 23:42. En het is in overeenstemming met de Heilige Schrift, wat in Sap. 1:3 gezegd wordt: "De zielen der rechtvaardigen zijn in Gods hand, en geen kwaal zal ze aanraken. En ze af te scheiden van ons, schijnt hun (n.l. de dwazen) een vernieling te zijn, maar zij verkeren in vrede"; ook al hebben zij de volkomen zaligheid nog niet, totdat zij weer met haar lichaam verenigd worden, toch verkeren ze in vreugde en rust.

En hoewel onze lichamen in de grond verrotten, en tot stof en as worden, toch zullen ze door

Christus' kracht opgewekt en verheerlijkt worden. Daarom hebben de gelovigen geen reden om voor de dood te vrezen, omdat zij deze troost bezitten, dat de dood niet dan een zachte slaap is, en het graf een rustbed, waarop zij van alle vermoeidheid, angst en droefheid zullen uitslapen, om daarna in heerlijkheid weer op te staan. Maar zij moeten met de apostel zeggen, Fil. 1:23: Ik heb begeerte "om ontbonden te worden, en met Christus te zijn", en met 2 Kor. 5:v.: "Wij weten dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen. Want ook in dezen zuchten wij, verlangende met onze woonstede die uit den hemel is, overkleed te worden."

Wanneer dus het uur des doods zal aanbreken, moeten wij niet verschrikken, maar met vreugde en vol vertrouwen onze zielen bevelen aan de enige Herder en Opziener van onze zielen, en met Christus, David en Stéfanus zeggen: Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest).

En in de tweede plaats: Om daarmee de droefheid te verzachten en weg te nemen, die ons overkomt bij het sterven van onze goede vrienden, zoals (Bastingius) Paulus in 1 Thess. 4:13 leert: "Doch, broeders, ik wil niet dat gij onwetende zijt van degenen die ontslapen zijn, opdat gij niet bedroefd zijt, gelijk als de anderen die geen hope hebben", en vers 14: "Want indien wij geloven, dat Jezus, gestorven is en opgestaan, alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem." Ten derde: Daarom dient ons de opstanding des vleses op te wekken en moed te geven, om goede werken te doen; niet om daarmee iets te verdienen, maar omdat, en wel: vanwege de verdiensten van Christus, het eeuwige leven beloofd is aan degenen, die gedurig in goede werken, prijs en eer en onverderfelijkheid zoeken, Rom. 2:7. En ten vierde: Die opstanding moet ons van het verkeerde aftrekken, vanwege de bedreiging die de boosdoeners boven het hoofd hangt, Rom. 2:10v.).

Het eeuwige leven.

Vraag 58: *Wat troost schept gij uit het Artikel van het eeuwige leven?,*

Antwoord: *Dat nademaal ik nu het beginsel der eeuwige vreugde in mijn hart gevoel a), ik na dit leven volkomen zaligheid bezitten zal, die geen oog gezien, geen oor gehoord, noch in eens mensen hart opgeklommen is b); en dat, om God daarin eeuwig te prijzen. c)*

a. *Ps*. 4:7-9; 16:9-11; 36:10v. Joh. 3:36; 5:24v.; 6:40 en 54; 11:25v. en 17:3. Gal. 2:20.

b. Jes. 64:4. 1 Kor. 2:9. Openb. 2:7 en 17.

c. Ef. 1:5v. Openb. 4:8-11.

Verklaring van Vraag 58.

Dit artikel is de laatste in de rij, enerzijds omdat het ná de andere volkomen vervuld zal worden; anderzijds, omdat het van alle andere ten laatste voortgebracht wordt. Want ter wille van dit Artikel worden de andere alle tezamen geloofd; en al hetgeen wij in de andere Artikelen belijden te geloven, heeft ten doel, dat wij dit laatste Artikel kunnen geloven en deelachtig worden, d.w.z. opdat wij het eeuwige leven genieten mogen. Joh. 20 31: "Deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zone Gods, en opdat gij gelovende het leven hebt in Zijnen Naam"; 1 Petrus 1:9: "Verkrijgende het einde uws geloofs, namelijk de zaligheid der zielen."

Bij het "eeuwige leven" zijn de voornaamste vragen, die aan de orde komen:

1. Wat het eeuwige leven is.
2. Door Wie het gegeven wordt.
3. Aan wie het gegeven wordt.
4. Waarom het gegeven wordt.
5. Hoe het gegeven wordt.
6. Wanneer het gegeven wordt.
7. Of wij ook, en zo ja, waardoor wij in dit leven al van het eeuwige leven verzekerd kunnen zijn.

1. ***Wat het eeuwige leven is.***

Deze vraag schijnt onverklaarbaar te zijn, omdat er gezegd wordt van het eeuwige leven: "Hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft dien, die Hem liefhebben", 1 Kor. 2:9. Toch kan men uit de overeenkomst met het leven, waarover de wijsgeren disputeren, èn ook uit de Heilige Schrift, enigszins verstaan, wat het "eeuwige leven" betekent.

Het woord *leven* wordt door de wijsgeren in verschillende betekenissen opgevat, omdat het aan vele en verschillende dingen wordt toegekend. In het algemeen betekent het leven, ten opzichte van God, de Engelen, de zielen en de planten, eigenlijk het wezen van de levende. Want de geesten leven ook, maar dat hebben zij niet van de zielen, maar van hun wezen. Bij de levende of bezielde dieren betekent het leven eigenlijk het wezen van hetgeen levendig gesteld is, en dat is niet anders dan een levende ziel in zich te hebben. Want de ziel is hetgeen waardoor een dier leeft, of het is de wezenlijke gestalte van het leven, waardoor alle dieren leven.

Bovendien wordt het leven genomen voor het wezen en de werkingen van het wezen, of voor het leven zelf en voor de werkingen van die leeft. Op deze manier laat het zich volkomener omschrijven: Het *leven* van een levend dier is het bestaan of blijven van de ziel in een bezield lichaam, en de werkingen van een levend dier; of: het is een gestadige beweging der ziel, die de werkingen voortbrengt, welke_ aan _een levend dier eigen zijn. Of, ten slotte: het is een bekwaamheid van een levend dier, om werkingen voort te brengen, die daaraan eigen zijn; en ook is het de werking zelf, die voortkomt uit de vereniging van de ziel met het lichaam.

Eeuwig wordt genoemd: 1e. hetgeen begin noch einde heeft, zoals God; 2e. hetgeen geen begin, maar wel een einde heeft, zoals het besluit Gods; 3e. hetgeen wel een begin heeft, maar geen einde, zoals de Engelen, enz. En op deze derde manier wordt het hemelse leven eeuwig genoemd; en wat dit betekent, laat zich enigszins verstaan uit hetgeen al gezegd is: want zoals dit leven van een levend dier datgene is, wat aan het dier het leven geeft, zó zal het eeuwige leven van de mens niets anders zijn dan dat hij eeuwig wedergeboren en verheerlijkt zal zijn; en dat wil zeggen, dat hij het evenbeeld Gods weer volkomen in zich hersteld zal hebben, waarnaar de mens in den beginne geschapen is, d.w.z.: volkomen wijsheid, rechtvaardigheid en gelukzaligheid, of: ware kennis en liefde van God, vergezeld met een eeuwige vreugde.

En om dit nog volkomener te leren, zo sluiten wij hier in deze werkingen ook de krachten. Want God recht te kunnen kennen en liefhebben beboert niet minder tot het geestelijke leven, als het kennen en liefhebben zelf; reden waarom de natuurlijke mens niet verstaat de dingen die des Geestes Gods zijn.

Anders omschrijven wij het aldus: Het is een volkomen herstel van het beeld Gods, en een eeuwige vreugde en gerustheid in God, een hemelse heerlijkheid, een overvloed aan en genot van alle goederen, die voor de staat van een volmaakte gelukzaligheid vereist worden.

Of iets korter: Het is een volkomen gelijkvormigheid van de mens met God, die bestaat in een ware en volkomen kennis en liefde van God, en een heerlijkheid naar ziel en lichaam. Zo schijnen er dus twee dingen vereist te worden tot het eeuwige leven:

1e. een vereniging zowel van het lichaam als van de ziel mét God, en 2e. een gelijkvormigheid met God, waaruit deze vereniging voortvloeit; en ze is een uitnemende en klare kennis van God, en van Zijn wil en werken; een volkomen rechtvaardigheid, een vreugde en gerustheid in God, een hemelse heerlijkheid en een overvloed aan goederen, die tot een blijvende (="vaste") en volkomen gelukzaligheid behoren.

Deze dingen schijnen enigermate uit te drukken, waarin het eeuwige leven gelegen is. Wanneer daar dan ook nog de Auteur, én het doel waartoe het gegeven wordt, aan toegevoegd wordt, dan zal de omschrijving misschien op deze manier volkomen zijn: Het *eeuwige leven* zal een eeuwige inwoning van God in de uitverkorenen zijn, door de Heilige Geest, een ware kennis van God, van Zijn wil en werken, door dezelfde Geest in hun hart onmiddellijk ontstoken; en een waarachtige en volkomen wijsheid, gerechtigheid en algehele gelijkvormigheid van het verstand, de wil, krachten en van alle werkingen mét de wil en het verstand van God; alsook een vreugde en gerustheid in God, en een overvloed van alle goederen in God, naar lichaam en ziel, aan de uitverkorenen door God uit genade gegeven, door en om Christus; welk leven al in dit leven aanvangt, maar dat in het toekomende leven volmaakt zal worden, om God in alle eeuwigheid te prijzen en te verheerlijken.

(Spintlerus) In dit leven zal geen gebrek, geen zonde, geen dood, geen smart of zucht gevonden worden, want daar zal de Heere alle tranen van de ogen afwissen; de dood zal niet meer zijn, noch leed, noch geschrei, noch smarten, Openb. 7:16v. en 21¯: 4; daar zullen wij hemelse en aardse goederen bezitten. Daar zal ons niets ontbreken aan rijkdom, eer, macht en schoonheid. Want wij zullen de heerlijkheid van Christus deelachtig en aan de Engelen gelijk worden, Luk. 20:36, en zij zullen schijnen als de zon, Matth. 13:43, en loutere, schone en verheerlijkte lichamen hebben, zoals de Heere Jezus. Daar zullen wij het licht van zon en maan niet meer nodig hebben, want de heerlijkheid Gods zal alles verlichten, Openb. 21:23 en Jes. 60:10. Onze lichamen zullen aan geen verandering onderhevig zijn, en geen spijze, drank of medicijnen nodig hebben, 1 Kor. 15:42 en 44; ook zullen het niet zulke zware "blokken en stokken" zijn, zoals ze thans op aarde rondkruipen, maar ze zullen licht en behendig zijn, zodat ze gemakkelijk van de ene plaats naar de andere zullen komen, en ze zullen zo schoon zijn, dat er geen lelijkheid, gebrek of wangestalte aan hen te vinden is, Fil. 3:21, 1 Joh. 3:2. Bovendien zullen wij in eeuwige vrede en rust neerzitten. Daar zullen wij zeker, veilig en zonder gevaar leven, en geen herder nodig hebben; daar zullen wij in eeuwige eer en vreugde zweven, we zullen met Abraham, Izak, Jakob en met alle patriarchen, profeten en apostelen aan tafel zitten, Matth. 8:11. Luk. 13:28v., en zullen in alle vreugde een lieflijke samenspraak over God en al Zijn werken houden. Daar zal de liefde volledig (="gantsch") en volkomen zijn, waarmee wij ons allen, die leden zijn van één lichaam, aan het Hoofd Christus zullen houden, en met Hem eeuwig verbonden blijven; en zullen zo in liefde en enigheid, zonder ophouden, God prijzen, loven en Hem danken, en zeggen: "De lof en de heerlijkheid en de wijsheid en de dankzegging en de eer en de kracht en de sterkte zij onzen God in alle eeuwigheid. Amen", Openb. 7:12).

De onderdelen van deze definitie zijn alle tezamen aan de Heilige Schrift ontleend. Want daar zal zijn

1e. een eeuwige inwoning Gods in ons, door de Heilige Geest, Joh. 14:23: Ik en Mijn Vader "zullen komen en zullen woning bij hem maken", en vers 16: "Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid."

2e. Een kennis van God, en wijsheid, Joh. 17:3: "Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den enigen waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt."

3e. Een rechtvaardigheid, Luk. 20:36: "Zij zijn den Engelen gelijk, en zij zijn kinderen Gods, dewijl zij kinderen der opstanding zijn."

4e. Een vreugde in God, Joh. 16:22: "Niemand zal uw blijdschap van u wegnemen."

5e. Een overvloed aan alle goederen, 1 Kor. 15:28: God zal "alles zijn in allen"; Openb. 21:22v.: "En ik zag geen tempel in dezelve; want de Heere, de almachtige God, is haar tempel. en het Lam. En de stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij in dezelve zouden schijnen; want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is haar Kaars." De goederen die wij hier hebben, zijn slechts beginselen; daar zal alles volmaakt zijn, 1 Kor. 13:10: "Doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal hetgeen ten dele is, tenietgedaan worden." 6e. Zonder ophouden en zonder einde, Openb. 22:5: "Zij zullen als koningen heersen in alle eeuwigheid", en God zal alle tranen van hun ogen afwissen; Luk. 1:33: "En Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn", Dan. 7:27: "Maar het Rijk en de heerschappij, en de grootheid der koninkrijken onder den gansen hemel, zal gegeven worden den volke der heiligen der hoge plaatsen, welks Rijk een eeuwig Rijk zijn zal; en alle heerschappijen zullen Hem eren en gehoorzamen."

Tegenwerping: In eeuwigheid leven wil zeggen: het eeuwige leven hebben. De goddelozen zullen ook in eeuwigheid leven, want zij zullen onsterfelijk opgewekt worden. Daarom zullen ook de goddelozen het eeuwige leven hebben.

Antwoord. Het is een onvolmaakte omschrijving van het eeuwige leven, als men zegt dat het niet anders is dan eeuwig te leven. En daaruit kan dus geen goede conclusie getrokken worden. Want het eeuwige leven bestaat niet slechts in de eeuwige tegenwoordigheid der ziel in het lichaam of in de onsterfelijkheid, maar ook in het hemelse en geestelijke leven, heerlijkheid en gelukzaligheid, welke de Heilige Geest door Zichzelf in de uitverkorene', werken zal.

Want ook al zullen de goddelozen na de opstanding onsterfelijk zijn, toch zal hun bestaan geen leven, maar een eeuwige dood zijn, d.w.z. een eeuwige verstoting door God, en een beroving van Zijn genadige tegenwoordigheid, en zulks zal gepaard gaan met een eeuwige en onuitsprekelijke pijniging. Want zij zullen in een eeuwige dood neergeworpen worden, waaruit zij nooit zullen kunnen ontkomen. En dat niet zó, dat ze niet meer zullen bestaan, maar zij zullen eeuwig sterven, en de verschrikkelijke kwellingen in ziel en lichaam gevoelen: dit alles zullen de goddelozen, wanneer zij sterven en in wanhoop vallen, ervaren, als een Kaïn, Judas, enz., Jes. 66:24: "Hun worm zal niet sterven"; Matth. 8:12; 13:42; 22:13; 24:51 en 25:30: "Daar zal wening zijn en knersing der tanden."

2. ***Door Wie het eeuwige leven gegeven wordt.***

Het eeuwige leven wordt alleen door God gegeven. Het is een genadegift van God, Rom. 6:23. Want God de Vader, de Auteur en Fontein van alle leven, schenkt het door de Zoon en de Heilige Geest; de Zoon (schenkt het) door de Heilige Geest, en de Heilige Geest door Zichzelf. En deze orde der werkingen is aan de Goddelijke Personen natuurlijk. Van de Vader wordt gezegd, Joh. 5:21: "Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt" en in vers 26: "Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven." Van de Zoon luidt het in die teksten: "Zo

maakt ook de Zoon levend die Hij wil", en: "Alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven"; Jobs. 1:4: In Hem was het leven; Jes. 9:6: "Vader der eeuwigheid"; Joh. 10:28: "Ik geef hun het eeuwige leven", n.l. door Mijn verdiensten en kracht. Van de Heilige Geest heet het in Joh. 3:5: "Zo iemand niet geboren wordt uit water ca Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan"; Rom. 8:11: "En indien de Geest Desgenen Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont." Op deze uitspraken dient men goed te letten. Want ze bevestigen ook de Godheid van de Zoon en van de Heilige Geest, en hun Wezenseenheid met de Vader. (Vgl. N.G.B., art. 8v. en 37).

Tegenwerping. Ook de bedienaars van het Evangelie geven het eeuwige leven, zoals er geschreven staat, 1 Kor. 4:15: "Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld", 1 Tim. 4:16: "Want dat doende, zult gij én uzelven behouden én die u horen." Dus geeft niet alleen God het eeuwige leven.

Antwoord. Er kunnen voor één zaak diverse oorzaken zijn en onderling geschikt worden. Toch geeft alleen God het eeuwige leven, als de eerste en voornaamste Oorzaak, door Zijn eigen macht. Maar de dienaren des Woords geven het alleen als instrumenten, waardoor Christus met de kracht van Zijn Geest werkt, 1 Kor. 4:11: "Alzo houde ons een ieder mens als dienaars van Christus en uitdelers der verborgenheden Gods", en 1 Kor. 3:5v.: "Wie is dan Paulus, en wie is Apollos, anders dan dienaars door welke gij geloofd hebt, en dat, gelijk de Heere aan een iegelijk gegeven heeft? Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt, maar God heeft den wasdom gegeven."

Aanhoudend bezwaar. Christus geeft ook een macht, die Hem verleend is. Dus geeft Hij het niet door die van Hemzelf.

Antwoord. Zeker, Christus geeft het eeuwige leven door een macht, die Hem verleend is, evenwel niet uit genade, maar van nature, d.w.z. dank zij de eeuwige generatie des Vaders. Daarom kan deze reden als volgt worden omgekeerd: Christus geeft het eeuwige leven door de macht, die Hem van de Vader door de eeuwige generatie meegedeeld is, en niet door de macht van een ander, zoals de dienaars der kerk, maar door die van Hemzelf, Joh. 5:26: "Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven."

3. ***Aan wie het eeuwige leven geschonken wordt.***

Het eeuwige leven wordt aan allen geschonken, die van eeuwigheid uitverkoren en in dit tegenwoordige leven bekeerd zijn, maar dan ook alleen aan hen, Joh. 10:28: "Ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid", "hun", d.w.z. Mijn schapen, dat zijn: de uitverkorenen; Joh. 17:9 en 12: "Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt. Die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik bewaard en niemand uit hen is verloren gegaan, dan de zoon der verderfenis, opdat de Schrift vervuld worde"; Matth. 25:34: "Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld"; Rom. 8:30: "Die Hij tevoren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt"; Rom. 11:7: "De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden." Alleen de uitverkorenen hebben het geloof en de boetvaardigheid, welke het beginsel en een deel vormen van het eeuwige leven. Daarom verkrijgen de uitverkorenen het ook alleen. Als er nu gevraagd wordt: aan wie het eeuwige leven geschonken wordt? dan kan er beter geantwoord worden, dat het aan de uitverkorenen gegeven wordt, dan aan de bekeerden. Want als dit laatste

gezegd wordt, dan wordt hetzelfde geantwoord, of juist hetgeen onbekend is. Want de vraag is eender: Wie God bekeert, of aan wie God het geloof en de boetvaardigheid geeft, hetgeen — zoals al gezegd werd — het beginsel en een deel van het eeuwige leven vormt. Wanneer men dus ten antwoord geeft, dat het leven aan de bekeerden gegeven wordt, dan betekent dat zoveel als wanneer men antwoordde, dat het leven aan de levenden gegeven wordt. Daarom kan men beter zeggen, dat het aan de uitverkorenen gegeven wordt; want dezen worden allen tezamen, en uitsluitend zij! in dit leven stellig bekeerd (vgl. N.G.B., art. 31: "De gelovigen en uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eer").

4. ***Waarom het eeuwige leven gegeven wordt.***

De bewegende oorzaak waarom het eeuwige leven aan de uitverkorenen gegeven wordt, is niet enig goed werk van de mens, hetzij in het heden, hetzij vooruit-gezien, maar uitsluitend de genadige goedertierenheid van God jegens het menselijke geslacht, en Zijn wil om Zijn barmhartigheid te bewijzen door de uitverkorenen zalig te maken, door tussenkomst van de voldoening, verdiensten en voorbidding van de Middelaar Christus, ons door het geloof toegerekend. Rom. 6:23: "De genadegift Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus onzen Heere"; Ef. 2:8-10: "Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme. Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen"; Joh. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad", enz. (Vgl. N.G.B., art. 27).

Wat onze werken betreft, die zijn alle tezamen *vóór de bekering* boos, zodat zij niet het eeneiige leven, maar de eeuwige dood verdienen, volgens de bedreiging der Wet, Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve"; Rom. 14:23: "Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde." Daarom kunnen ze niet de oorzaak zijn, waarom God bewogen zou worden om ons het eeuwige leven te geven. *Na de bekering* zijn ze wel goed, maar ook niet volkomen; en dan komen ze voort uit de bekering, d.w.z. uit het eeuwige leven, dat dan al in ons begonnen is. En geen enkel ding is oorzaak van zichzelf. Wij worden wel door verschillende middelen tot het leven gebracht, maar de middelen waardoor God het leven geeft, én de bewegende oorzaak waarom Hij het geeft zijn niet eender. Het doel waartóe het eeuwige leven gegeven wordt, is de eer van God, opdat Zijn barmhartigheid bekend en geprezen moge worden. Want om dezelfde oorzaak verleent God ons het eeuwige leven, als waarom Hij ons uitverkoren heeft, n.l.: "Tot prijs der heerlijkheid Zijner genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde", enz.,Ef. 1:6 en 12.

5. ***Hoe het eeuwige leven gegeven wordt.***

Het eeuwige leven wordt gewoonlijk in de uitverkorenen begonnen door het geloof, dat de Heilige Geest in hen ontsteekt door de dienst en de leer van het Evangelie, door hun verstand te verlichten met een ware kennis van God en hun hart te wederbaren en ze te buigen tot een ernstige ijver om Gode gehoorzaam te zijn. Zo wordt dus het beginsel van het eeuwige leven in de regel gegeven door de bediening van het Woord, Joh. 6:68: "Gij hebt de woorden des eeuwigen levens"; 1 Kor. 4:15: "Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld"; Rom. 1:16: Het Evangelie "is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft"; id. 10:17: "Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods." Anders ligt het met de kleine kinderen, en ook anders met hen, die op een wonderlijke wijze bekeerd worden, zoals de *moordenaar* aan het kruis, *Paulus*, enz. Maar hier spreken wij over de gewone manier, die aan de volwassenen eigen is. Maar de volmaking van het eeuwige leven

zal ons onmiddellijk na dit leven gegeven worden.

6. ***Wanneer het eeuwige leven gegeven wordt.***

Het beginsel van het eeuwige leven wordt al in dit leven gegeven. Want het is nodig, dat de bekering in dit leven geschiedt, 2 Kor. 5:2v.: "Verlangende met onze woonstede die uit den hemel is overkleed te worden; zo wij ook bekleed en niet naakt zullen gevonden worden."

(Spintlerus: Want in wie dit leven al niet in déze wereld aangevangen wordt, die zullen hiernamaals het leven nimmermeer zien, maar zij blijven in hun zonden en sterven eeuwig. Want degenen die hier met Christus niet tot een nieuw leven opstaan en geen deel hebben aan de eerste opstanding, ook niet bekleed zijn, maar bloot gevonden worden en hun schande laten zien, die zullen ook hierna, aan het einde der wereld, niet tot het eeuwige leven kunnen opstaan noch overkleed worden. Maar over dezulken houdt de tweede en eeuwige dood zijn macht, die ze eeuwig verworgt, Openb. 20:6 en 16:15. Daarom, wie het eeuwige leven beërven wil, moet het eeuwige leven hier aanvangen).

De volmaking zal pas in het toekomende leven geschonken worden, maar aan niemand anders dan wie hier het beginsel zullen gehad hebben, Luk. 19:26: "Een iegelijk die heeft, zal gegeven worden; maar van dengene die niet heeft, van dien zal genomen worden ook wat hij heeft"; 1 Jobs. 3:2: "Nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is." En er zijn *twee trappen ia de volmaaktheid:* De eerste, als wij door de lichamelijke dood van alle zwakheid verlost worden; en de andere is nog groter en uitnemender, n.l. als wij, na de opwekking van het lichaam, geheel heerlijk zullen gemaakt worden, en God zullen zien van aangezicht tot aangezicht, zoals Hij is, 1 Kor. 13:10 en 12.

7. ***Of, en zo ja, waardoor wij in dit leven al van het eeuwige leven verzekerd kunnen zijn.***

Wij kunnen niet alleen, maar moeten ook in dit leven, van het eeuwige leven verzekerd zijn. Aan het eeuwige leven geloven, betekent niet alleen geloven, dát er een eeuwig leven zijn zal en at er enigen aan deel zullen krijgen. Want dat geloven de duivelen ook. Maar het betekent: geloven, dat ook gij daarvan een erfgenaam zijn zult, Rom. 5:1: "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God"; Joh. 10:28: "Ik geef hun het eeuwige leven." Hij zou geen eeuwig leven geven, als Hij een onzeker en wisselvallig leven schonk, dat nog zou verkort of afgebroken kunnen worden, Rom. 11:29: "Want de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk"; Joh. 10:28: Niemand zal Mijn schapen uit Mijne hand rukken; Fil. 1:6: "Hij Die in u een goed werk begonnen heeft, zal dat voleindigen tot op den dag van Jezus Christus."

Daarom steunt de vastheid en verzekerdheid van ons geloof op onwrikbare gronden:

1e. Dat God waarachtig, en onveranderlijk de Werkmeester van het eeuwige leven is.

2e. dat de verkiezing eeuwig en ook onveranderlijk is, 2 Tim. 2:19: "Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn."

3e. dat Christus voor allen die Hem de Vader gegeven heeft, en uitsluitend voor hen, d.w.z. voor de uitverkorenen, gebeden heeft, Jes. 17:11 en 14. En Hij wordt in alles en altijd van de Vader verhoord, Joh. 11:24. Daarom betekent twijfelen aan de volharding in het geloof en aan het eeuwige leven de waarheid en getrouwheid van God omvèrstoten; en dit dient men tegen de twijfel van de Roomsen wel te handhaven (Vgl. D.L., V, art. 9).

Maar waaruit kunnen wij verzekerd zijn?

Van de volmaking kunnen wij verzekerd zijn uit het beginsel. Want "een iegelijk die heeft, zal gegeven worden", Luk. 19:26. En het is boven alle twijfel verheven, dat Hij "Die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op den dag van Jezus Christus", Fil. 1:6, 1 Petrus 1:5 en 1 Petrus 1:10. En van dat begin kan men verzekerd zijn, op grond van de ervaring; d.w.z. 1e. uit het geloof en het vertrouwen op Gods goedertierenheid en genade, ons in het Evangelie aangeboden en beloofd; 2e. uit de vrede der consciëntie en de vreugde in God; 3e. uit een oprechte boetvaardigheid en ijver om God gehoorzaam te zijn naar al Zijn geboden; 4e. tenslotte, uit het getuigenis van de Heilige Geest, "Die met onzen geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn", Rom. 8:16 (Vgl. D.L.R., V, art. 10).

Wat betekent het dus, te geloven aan een eeuwig leven? Het betekent stellig te geloven:

1e. dat er ná dit leven een ander leven zijn zal, waarin de Kerk verheerlijkt, en God geëerd en tot in eeuwigheid geprezen zal worden;

2e. dat ook ik een lidmaat van deze Kerk ben, die verheerlijkt worden zal, en daarom ook aan het eeuwige leven deel zal krijgen;

3e. en tenslotte, dat ik al in dit leven, door het geloof, het beginsel van het eeuwige leven bezit, en ook de volkomenheid daarvan hiernamaals genieten zal.

Tegenwerping. De toekomstige goederen worden gehoopt en niet geloofd. Nu zijn de opstanding des vleses en het eeuwige leven toekomstige goederen. Daarom moet men op ze hopen, en ze niet geloven.

Antwoord. Wij geloven ze als (reeds) tegenwoordig, vanwege de thans geldende (="tegenwoordige") belofte en wil van God; èn vanwege het beginsel des eeuwigen levens, dat wij nu (al) hebben. En wij hopen erop, als toekomstig, vanwege de volmaking die er nu nog niet is, maar eenmaal geschieden zal. Want men kan heel goed tegelijk op een zaak hopen en ze geloven, maar op een verschillende manier. De hoop grijpt de toekomstige dingen aan, wat het wezen en de vervulling betreft. Maar het geloof grijpt die dingen aan, alsof ze reeds aanwezig waren, voor zover het 't voornemen en de allerzekerste wil van God betreft, om de dingen te schenken, die wij overeenkomstig Zijn belofte geloven. Daarom heet het geloof "een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet", Hebr. 11:1, omdat het n.l. de dingen die gehoopt en niet gezien worden, toch beschouwt al tegenwoordig te zijn; weliswaar niet in de dadelijkheid, maar vanwege de zekerheid dat men ze krijgen zal; of: omdat het geloof op de tegenwoordige wil van God ziet, terwijl de hoop ziet op de uitvoering daarvan, die, naar wij geloven, op Zijn tijd plaatshebben zal.

(Bast., Lansb., Spintl.: Het gebruik en het nut, dat de gelovigen uit dit Artikel verkrijgen, is:

1e. Dat wij ervan verzekerd zijn en eraan vasthouden, dat zij het eeuwige leven naar ziel en lichaam beërven zullen, zodat hetzelfde leven dat in Christus Jezus is, ook in hen zal geopenbaard worden, zoals de apostel getuigt, in Kol. 3:4: "Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn, Die ons leven is, dan zult ook gij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid."

2e. Dat zij alle aardse dingen en zorgen opzij schuiven en van zich afzetten, en daarentegen mogen streven naar deze hemelse gelukzaligheid, zodat zij zeggen kunnen: "Wij hebben goeden moed en hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij den Heere in te wonen", 2 Kor. 5:8; en dat zij kunnen "zachten" in zichzelf, "verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing" van hun lichaam, Rom. 8:23.

3e. Opdat zij in tegenspoed, kruis en vervolging zouden geduldig en flink (="kloekmoedig") zijn, volgens Rom. 8:18: "Want ik houd het daarvoor, dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niet is te waarderen tegen de heerlijkheid die aan ons zal geopenbaard worden."

4e. Aangezien het eeuwige leven reeds in dit leven een aanvang moet nemen, dienen zij er naar te streven en er God om te bidden, dat zij van dag tot dag door Zijn Heilige Geest al meer en meer naar Zijn beeld vernieuwd mogen worden, en van heerlijkheid tot heerlijkheid veranderd worden; en dat zij de leiding van de Heilige Geest volgen, zich in alle Godzaligheid oefenen en de gaven van God goed toepassen; opdat, wanneer de Heere komt, zij kunnen zeggen: "Heere, vijf talenten hebt Gij mij gegeven; zie, andere vijf talenten heb ik boven dezelve gewonnen", Matth. 25:20; en opdat de Heere tot hen zeggen kan, vers 21: "Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; ga in, in de vreugde uws Heeren").

ZONDAG 23

De rechtvaardiging van de mens voor God.

Tot nu toe zijn de Artikelen van ons algemeen christelijk geloof in de voorafgaande Zondagsafdelingen verklaard. Nu wordt daar zeer gepast aan toegevoegd: de vrucht of nuttigheid, die wij verkrijgen, wanneer wij deze Artikelen recht geloven, d.w.z. ze weten, verstaan, toestemmen en ze onszelf in het bijzonder toeëigenen. Deze vrucht is de rechtvaardiging van de mens voor God, welke ook in het bijzonder verklaard en recht verstaan behoort te worden, aangezien de leer daarvan één van de gewichtigste hoofdstukken vormt van onze christelijke religie, die tot onze troost en zaligheid beslist noodzakelijk zijn. Aangezien de satan in alle tijden, zoals ook heden ten dage nog, inzake deze leer tal van geschillen en dwalingen verwekt heeft, wordt dit geloofsstuk op de volgende wijze behandeld, n.l. dat allereerst in deze Zondagsafdeling de waarheid ervan uit Gods Woord voorgesteld, verklaard en bevestigd wordt; en daarna de dwalingen mét de voornaamste tegenwerpingen, waarmee men die tracht te verdedigen, weerlegd en beantwoord worden, in de volgende Zondag.

Vraag 59: *Maar wat baat het u nu, dat gij dit alles gelooft?*

Antwoord: *Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben, en een erfgenaam des eeuwigen levens. a).*

a. Hab. 2:4; Rom. 1:17; 4:3v.; Joh. 3:36 en 5:24.

Verklaring van Vraag 59.

(Lansbergen: De korte inhoud van de beloften des Evangelies is begrepen in de Artikelen van het christelijke geloof. Deze zijn tot nu toe verklaard, en tevens de vruchten aangewezen, die uit elk Geloofsartikel de gelovigen ten nutte komen. Nu volgt de algemene vrucht van alle Artikelen des geloofs. Want deze leer is zo kostelijk, dat niet slechts elk Artikel in het bijzonder zeer schone vruchten voor ons meebrengt, maar ook uit alle (Artikelen) in het algemeen deze voorname vrucht voortvloeit, waartoe alle andere herleid kunnen worden; waarover in de Catechismus thans gehandeld en geleerd wordt, dat de gelovigen uit alle Geloofsartikelen deze vrucht verkrijgen, "dat zij voor God rechtvaardig zijn, en erfgenamen van het eeuwige leven."

Hier valt allereerst op te merken, dat er gevraagd wordt: Wat baat het ons, dat wij *dit alles geloven,* n.l. alles wat in de Artikelen des geloofs begrepen is. Want daarmee wordt aangeduid, dat hier niet alleen gehandeld wordt over de voornaamste vrucht die de gelovigen verkrijgen, wanneer zij al deze Artikelen met een gelovig hart aannemen; maar (hier) wordt ook geleerd, dat daaruit geen (enkele) vrucht voor ons te trekken is, indien wij Met alles geloven hetgeen in deze Artikelen begrepen is.

Want deze Artikelen van het algemeen geloof zijn onderling zo nauw verbonden en aaneen gehecht, dat als iemand ook maar één Artikel in twijfel trekt of verwerpt, zo iemand daarmee het ganse geloof omkeert en vernietigt. Wie dus *één* Artikel ontkent, kan het loon des geloofs niet ontvangen. Dit leert de apostel duidelijk, wanneer hij zegt, dat hij vervloekt is, al was het ook een Engel uit de hemel, die een ander Evangelie verkondigt buiten hetgeen hij verkondigd heeft; en daarmee bedoelt hij ook, dat zij niet zalig kunnen worden, die zulk een Evangelie geloven. En daar wij reeds bij Vraag 22 bewezen hebben, dat de inhoud van het Evangelie in deze Artikelen van het Christelijk geloof begrepen is, is het vast en zeker, dat zij die één van deze Artikelen niet geloven, zichzelf een ander Evangelie voorstellen dan de apostelen predikten, en dat zij daarom niet zalig kunnen worden. Bijvoorbeeld, er zijn

mensen, die niet geloven aan de opstanding des vleses. En daarom geloven zij ook niet aan een eeuwig leven, de vergeving der zonden, een gemeenschap der heiligen, of dat er verlossing is door Christus Jezus. En dus verloochenen zij alle Artikelen, en maken die a.h.w. onwaarachtig. Daarom dienen wij eraan vast te houden, dat niet maar sommige, maar alle Geloofsartikelen door ons behoren aangenomen te worden.

In het antwoord worden ons tweeërlei vruchten van het algemene geloof aangewezen. De eerste is: *Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben. Wat dit nu betekent, zal dadelijk uiteengezet worden.* De tweede vrucht is: *dat ik een erfgenaam ben des eeuwigen levens.* Deze beide vruchten worden door de Apostel uit de profeten bewezen, Gal. 3:11, vergeleken met Hab. 2:4: "De rechtvaardige zal uit het geloof leven." Want wanneer de profeet verklaart, dat wij door het geloof rechtvaardig zijn, dan geeft hij de eerste vrucht te kennen; en de tweede (vrucht), als hij zegt, dat hij uit het geloof leeft.

Deze twee zaken: rechtvaardig-zijn en leven, kunnen in geen geval van elkaar losgemaakt worden. Want zoals de zonde vergezeld gaat door de dood, zo ook de gerechtigheid door het leven. Daarom belooft Christus zo vaak in het Evangelie aan de gelovigen zeer terecht het eeuwige leven. Want aangezien de gelovigen door het geloof gerechtvaardigd worden, kán het niet anders, of zij moeten ook aan het eeuwige leven deel krijgen.

En deze vruchten zijn bijzonder heerlijk. Want uit de rechtvaardiging van de mens voor God, bestaat ten enenmale zijn gelukzaligheid, zoals de apostel Paulus ons leert in Rom. 4:6, vergeleken met Ps. 32. Ja, de gave des eeuwigen levens is onuitsprekelijk; want geen oog heeft gezien, noch enig oor gehoord, en in geen mensenhart is opgeklommen hetgeen de Heere voor Zijn uitverkorenen bereid heeft; zoals dat in het voorafgaande Artikel in den brede uiteengezet is. Daarom is de leer des geloofs zeer nodig en nuttig, omdat zij zulke heerlijke en lieflijke vruchten voor de gelovigen meebrengt en schenkt. En daarom moeten wij met een waar geloof aannemen: alles wat ons in de Artikelen van het Christelijke geloof voorgesteld wordt, opdat ook ons zulk een groot nut moge toekomen).

Vraag 60: *Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?*

Antwoord: *Alleen door een oprecht geloof in Jezus Christus a): alzo, dat, al is het dat mij mijn consciëntie (="geweten") aanklaagt, dat ik tegen alle geboden Gods zwaar gezondigd en geen ervan gehouden heb b), en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben c), nochtans God, zonder enige verdienste d) mijnerzijds, uit louter genade e), mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt en toerekent f), alsof ik nooit enige zonde had gehad of gedaan, ja als had ik zelf de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft g), in zoverre ik zulk een weldaad met een gelovig hart aanneem h).*

a. Rom. 3:21-28 en 5:1; Gal. 2:16; Ef. 2:8v., Fil. 3:9.

b. Rom. 3:9v., Jak. 2:10.

c. Rom. 7:15, 23, Gal. 5:17.

d. Deut. 9:6, Ez. 36:22, Rom. 3:24 en 11: 6; 2 Tim. 1:9, Tit. 3:5.

e. Rom. 3:24, Ef. 2:8v.

f. 1 Kor. 1:30, Rom. 4:4v., 2 Kor. 5:19 en 21; 1 Joh. 2:v.

g. 2 Kor. 5:21.

h. Joh. 3:18.

Verklaring van Vraag 60.

Het doel en het einde van ons geloof is de zaligheid onzer zielen, 1 Petrus 1:9. Want daarom geloven wij alles wat in de Geloofsartikelen voorgesteld wordt om te geloven, opdat wij door dit geloof in het oordeel van God vrijgesproken, en door Christus rechtvaardig gerekend, de eeuwige zaligheid verkrijgen mogen. Zo zien wij, dat de allergrootste vrucht des geloofs is: de rechtvaardiging van de zondaar voor God, waarover onze Catechismus, aan het eind van de Geloofsartikelen, handelt. En de leer van de rechtvaardiging behoort onder de voornaamste stukken van de Christelijke leer gerekend te worden. Niet alleen, omdat ze over de voornaamste zaken handelt, waar zeer veel van afhangt, maar ook, omdat ze door de ketters het meest aangevochten wordt. Want er zijn twee hoofdpunten van het geloof, waarover steeds geweest zijn, nog gevoerd worden, en altijd gevoerd zullen worden: zeer heftige geschillen tussen de Kerk en de ketters. Het eerste (punt) betreft *God,* en het tweede: *de rechtvaardiging van de zondaar voor God.* Want deze hoofdpunten zijn van dien aard, dat wanneer er één van omver gestoten is, alle andere delen der leer ook tegelijk vallen moeten. En daarom dienen wij ons vooral op het punt van deze twee hoofdstukken tegen de ketters te wapenen. Over God is al in het voorafgaande gehandeld, en over de rechtvaardiging gaan we nu handelen.

De rechtvaardiging van de mens voor God.

Bij dit hoofdstuk der leer komen de volgende bijzondere vraagstukken aan de orde:

1. Wat rechtvaardigheid in het algemeen betekent.
2. Hoe velerlei rechtvaardigheid er is.
3. Welke en hoe menigerlei rechtvaardiging er is, en waarin rechtvaardigheid en rechtvaardiging onderscheiden zijn.
4. Welke onze rechtvaardigheid voor God in dit leven is.
5. Hoe Christus' voldoening, aangezien ze buiten ons ligt, de onze kan worden.
6. Waarom zij de onze wordt, en waarom God ons Christus' gerechtigheid toerekent.
7. Waarom wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden.

1. ***Wat rechtvaardigheid in het algemeen betekent.***

Rechtvaardigheid wordt genoemd naar het recht, hetgeen de Wet is, en ze is een gelijkvormigheid daarmee, zoals de zonde er een afwijking van is. Zij wordt dan in het algemeen aldus omschreven, dat ze een gelijkvormigheid is met God en met Zijn Wet. Hoewel er amper zulk een algemene definitie gegeven kan worden, die èn aan God èn aan de schepselen, dus zowel aan de Ongeschapene als aan de geschapenen — en dat: in de hoogste trap der rechtvaardigheid — zou kunnen toegeëigend worden, tenzij zulks in zeer onderscheiden zin opgevat wordt. Want de ongeschapen rechtvaardigheid is God Zelf, de Fontein en Regel van alle rechtvaardigheid in de redelijke schepselen. En zoals van God niet volkomen kan gezegd worden, Wie en wat Hij is, zo is Hij ook totaal verschillend van hetgeen Hij geschapen heeft. Daarom is deze definitie van de rechtvaardigheid zo algemeen, dat ze intussen in eigenlijke zin slechts behoort bij de rechtvaardigheid die in de redelijke schepselen gevonden wordt.

In zover nu deze rechtvaardigheid aan de redelijke schepselen toegeschreven wordt, is zij een vervulling van de wetten, die de redelijke schepselen toebehoren. Of: ze is een gelijkvormigheid van de redelijke schepselen met de wetten, die hen betreffen en aangaan.

Kortom, rechtvaardigheid is niet anders dan een volbrenging van de Wet, en een overeenstemming daarmee.

Dit dienen wij vast te houden, nl, dat wij door de vervulling der Wet dienen gerechtvaardigd te worden. Want ook de Evangelische rechtvaardigheid is een vervulling der Wet, die niet met de Wet in strijd is, omdat de Wet door het Evangelie niet wordt tenietgedaan, maar wordt bevestigd, Rom. 3:31.

2. ***Hoe velerlei rechtvaardigheid er is.***

Allereerst wordt de rechtvaardigheid ingedeeld in een ongeschapen en geschapen rechtvaardigheid, De *ongeschapen* Rechtvaardigheid is de rechtvaardige God Zelf, of die rechtvaardigheid, krachtens welke God wezenlijk rechtvaardig is, De *geschapen* rechtvaardigheid is door de Ongeschapene in de redelijke schepselen voortgebracht, en daarvan is al eerder opgemerkt, dat ze een gelijkvormigheid is met God en met Diens Wet, Deze nu is tweeledig: een rechtvaardigheid der Wet en des Evangelies.

De rechtvaardigheid der *Wet* is een vervulling der Wet, volbracht door degene zelf, die daardoor rechtvaardig genoemd wordt; of die van iemand geschiedt door zijn eigen gehoorzaamheid, En dit is een eigenschap of deugd, die in de mens zelf gevonden wordt.

Zulk een rechtvaardigheid was er in de mens vóór de val, en is er in de Engelen en in Christus naar Zijn menselijke natuur in de hoogste graad. De rechtvaardigheid des *Evangelies* is een vervulling der Wet, verricht niet door degene die daardoor rechtvaardig genoemd wordt, maar door een Ander, en die hém wordt toegerekend, die rechtvaardig genoemd wordt. Zulk een rechtvaardigheid is alleen de voldoening van Gods Zoon, omdat die ons door het geloof toegerekend wordt, Want aldus is het een voldoening der Wet, die niet door ons, maar door Christus betoond is, maar die ons, om-niet, door het geloof wordt geschonken en toegerekend. De rechtvaardigheid der Wet wordt nog weer onderscheiden in een algemene en bijzondere rechtvaardigheid, De *algemene* is een gehoorzaamheid aan alle wetten, die ons aangaan en toebehoren, Want als men zaken of wetten waarneemt, die ons niet toebehoren, dan wordt dat geen rechtvaardigheid, maar bemoeizucht (="een veel beschikzaamheid") genoemd, waarvan de Apostel ons vermaant, dat wij ons daarvoor hebben te wachten, 1 Thess, 4:11: "Opdat gij eerlijk wandelt bij degenen die buiten zijn, en geen ding van node hebt."

Deze algemene rechtvaardigheid is óf een *volkomen*, n.l. een innerlijke en uitwendige gehoorzaamheid aan alle wetten die ons aangaan; óf ze is een volkomen overeenstemming met Gods Wet, omdat zij blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, Daarvan lezen wij in Lev. 18:5: "Mijn inzettingen en Mijn rechten zult gij houden; welk mens dezelve zal doen, die zal door dezelve leven: Ik ben de HEERE." óf ze is een *onvolkomen*, n.l. wel in overeenstemming, maar slechts in zijn beginsel, omdat zij of niet alles doet, of niet op dezelfde wijze doet hetgeen de Wet eist. Ook deze is weer tweeledig, nl. filosofisch of christelijk.

De *filosofische* is in het verstand een onvolkomen kennen van Gods Wet en van de deugden, echter zeer duister en flauw; voorts enig voornemen in de wil en in het hart, om recht te handelen overeenkomstig deze kennis, en een goede beheersing (="regeering") van de uiterlijke handel en wandel.

De *christelijke* is een kennis van God en van Gods Wet, die wel onvolkomen, maar toch zeer helder en klaar is, n,l, door de Heilige Geest ontstoken dank zij het Evangelie, en gepaard gaande met een ernstige genegenheid van de wil en het hart, om Gode naar al Zijn geboden te

gehoorzamen. En deze laatste is eigen aan de uitverkorenen en wedergeborenen in dit leven, daar zij voortkomt uit het rechtvaardigmakende geloof.

De *bijzondere* rechtvaardigheid is een deugd, die aan een ieder het zijn geeft, en ook zij is tweeledig, n.l. 1. *verwisselende,* welke in alle contracten of handelingen een gelijkheid houdt of in verwisseling der dingen, van de waarde der werken, diensten en beloningen; 2. *uitdelende,* welke een overeenkomst houdt bij de uitdeling van ambten, gezag, eer, beloningen, straffen enz., daar ze aan alle personen de hun toekomende (="behoorlyke") beloningen, straffen enz. geeft. Bijvoorbeeld: dat een boer het land bebouwt; dat iemand die verstand van regeren heeft (="die zich der regering versta"), het gemenebest bestuurt; dat iemand die in de Schrift thuis is, de gemeente onderwijst; dat aan de goeden beloningen en aan de verkeerden straffen vergolden wordt; dat wie eer toekomt, eer; wie schatting toekomt, schatting gegeven wordt. Dit zijn zaken, die bij de uitdelende rechtvaardigheid thuis behoren.

De rechtvaardigheid wordt ook nog zo onderscheiden, dat zij n.l. of een rechtvaardigheid des persoons of een rechtvaardigheid der zaak is De *per*soons-*rechtvaardigheid* is er, wanneer iemand rechtvaardig, en geheel en al overeenkomstig de Wet gesteld is. De *zaaks-gerechtigheid* is er, als een zaak goed en rechtvaardig is bij enig geschil, hetzij de persoon goed dan wel verkeerd is. Hiermee placht David in zijn Psalmen zich te vertroosten, b.v. in Ps. 7:9 en 26:1-3. Overigens wordt zij ook wel de rechtvaardigheid van een goed geweten genoemd.

3. ***Welke, en hoe menigerlei rechtvaardigheid er is, en waarin rechtvaardigheid en rechtvaardiging verschillen.***

Rechtvaardigheid is een overeenstemming met de Wet, of de vervulling daarvan, of: de zaak waardoor iemand rechtvaardig is. *Rechtvaardiging is* een toe-eigening van de gerechtigheid aan iemand, of een verklaring dat iemand rechtvaardig en gelijkvormig met de Wet is. Dus verschillen rechtvaardigheid en rechtvaardiging, zoals een eigenschap en de toe-eigening van een eigenschap aan iets, verschillen, En de rechtvaardiging wordt ook onderscheiden, al naar dat de rechtvaardigheid is, n.l. of der Wet of des Evangelies.

De rechtvaardiging der *Wet* is een verklaring, dat iemand door de Wet, en zijn eigen rechtvaardigheid rechtvaardig is. Door deze rechtvaardiging leert ons de Heilige Schrift, dat niemand voor God rechtvaardig kan worden, Ps. 143:2, Rom. 3:20, Gal. 2:16 en 3:11. De rechtvaardiging des Evangelies is een toerekening en toe-eigening van de Evangelische rechtvaardigheid, of een verklaring dat iemand, niet door zijn eigen rechtvaardigheid, maar door die van een Ander rechtvaardig is, zoals die hem uit genade wordt toegerekend. Over deze rechtvaardiging spreekt de Apostel in Rom, 3:23v.: "Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods; en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade door de verlossing, die in Christus Jezus is", En in deze betekenis (="zin") wordt de rechtvaardiging in dit ganse stuk (="disputatie") verstaan; niet dus als een verandering of instorting van bepaalde deugden in ons, zodat wij van onrechtvaardig rechtvaardig worden, dank zij een rechtvaardigheid die in ons is — zoals iemand van ongeleerd geleerd wordt dank zij de geleerdheid die in hem is — maar dank zij een genadige vrijspraak van de zonden en de schuld in het oordeel Gods, en een toerekening van Christus' gerechtigheid; zoals een dief voor de rechtbank (="vierschaar") uit genade vrijgesproken en als rechtvaardig of onschuldig beschouwd wordt.

Dus zijn de rechtvaardiging en de vergeving der zonden één en dezelfde zaak, Want rechtvaardigen wil zeggen, dat God ons onze zonden niet toerekent, maar ons als rechtvaardigen aanneemt en vrijspreekt, en verklaart dat wij rechtvaardig zijn vanwege de

toegerekende gerechtigheid van Jezus Christus, Dat dit woord zó verstaan dient te worden, laat zich bewijzen uit Ps. 143:2: "En ga niet in het gericht met Uwen knecht; want niemand die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn", d.w.z. vrijgesproken en rechtvaardig verklaard worden dank zij de gerechtigheid die in hem is. Ook uit Ps. 32:v.: "Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is, Welgelukzalig is de mens, dien de HEERE de ongerechtigheid niet toerekent, en in wiens geest geen bedrog is." Op grond van deze tekst legt de Apostel in Rom. 4:7 het woord "rechtvaardiging" uit als vergeving der zonden; en daarbij wordt het woord "toerekenen" zevenmaal gebruikt.

Tegenwerping: Wie rechtvaardig is, is aan de Wet gelijkvormig. Rechtvaardigen wil zeggen: maken, dat iemand rechtvaardig is. Daarom is rechtvaardiging niets anders dan iemand gelijkvormig maken aan de Wet.

Antwoord: Wij geven toe, dat rechtvaardigen betekent: iemand aan de Wet gelijkvormig maken of in hemzelf of in een Ander. Wanneer nu iemand in zichzelf aan de Wet gelijkvormig is, dan heet deze rechtvaardigheid der Wet zijn eigen rechtvaardigheid, een rechtvaardigheid die in hela is en die hem aankleeft. Maar wanneer iemand in een Ander aan de Wet gelijkvormig is, dan wordt die rechtvaardigheid een toegerekende gerechtigheid genoemd, een rechtvaardigheid des geloofs of des Evangelies, of die van een Ander, n,l. omdat ze niet in ons, maar in Christus is. Deze rechtvaardigheid is ook een gelijkvormigheid aan de Wet. Want "doen wij dan de wet teniet door het geloof? Dat zij verre; maar wij bevestigen de wet", Rom. 3:31. En van dien aard is nu onze rechtvaardigheid en rechtvaardiging. Want hier wordt naar zulk een rechtvaardigheid gevraagd, waardoor wij, zondaren, in dit leven voor God rechtvaardig zijn, en dus niet naar de gerechtigheid, waardoor wij rechtvaardig zullen zijn in het toekomende leven, of waardoor wij rechtvaardig geweest zouden zijn vóór de val, indien de mens niet gezondigd had.

4. ***Welke onze rechtvaardigheid voor God is in dit leven.***

Op dit punt verschilt de christelijke leer het meest van het menselijk verstand (="vernuft") en van de Farizese verdichtselen der *Roomsen,* Want zij zoeken de zaak waardoor zij voor God rechtvaardig (kunnen) zijn, in zichzelf, en verzinnen dat het hun eigen overeenstemming met Gods Wet is, of een volkomen rechtvaardigheid die in hen is, enerzijds ingestort en anderzijds door goede werken verkregen. Maar de Christelijke kerk zoekt deze zaak niet in haarzelf, maar buiten zich in Christus, en zij gelooft dat het niet een zekere overeenstemming met de Wet, of bepaalde goede werken, hetzij uitwendig of inwendig zijn, die de zeden of (kerkelijke) ceremoniën betreffen, ook niet dat het het geloof zelf is, maar enkel en alleen de voldoening van Gods Zoon, d.w.z. Zijn gehoorzaamheid, die Hij betoond heeft, door de Wet volmaakt te onderhouden, en Zijn straf die Hij voor onze zonden geleden heeft, en tevens Zijn ganse vernedering, van het begin van Zijn ontvangenis af tot Zijn heerlijkmaking toe, d.w.z. de aanneming van het vlees, van de dienstbaarheid, van de armoede, de versmaadheid en de zwakheid; en het verdragen van het lijden en de dood,- hetgeen Hij alles gewillig voor ons op Zich nam en onderging. Kortom, alles wat Hij gedaan of geleden heeft, waartoe Hij als een rechtvaardig Mens en als Gods Zoon niet verplicht (="gehouden") was....., dat is deze voldoening, die Hij voor ons heeft teweeggebracht; dat is de gerechtigheid die de gelovigen van Godswege uit genade toegerekend wordt. Want deze voldoening is zo krachtig als de vervulling der Wet door gehoorzaamheid, of als de eeuwige straffen om der zonden wil, waartoe — hetzij tot het één of het ander — wij door de Wet verbonden waren. Dit alles wordt bevestigd door de volgende Schriftuurplaatsen: 1 Kor. 2:2: "Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd"; Kol. 2:10: "Gij zijt in Hem volmaakt"; Rom. 5:19: "Door de gehoorzaamheid van Enen zullen velen tot rechtvaardigen

gesteld worden"; Jes, 53:5v.: "Door Zijn striemen is ons genezing geworden", "de HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen"; Rom. 3:20, 23-25: "Daarom zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem; want door de wet is de kennis der zonde. Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods; en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade door de verlossing, die in Christus Jezus is; Welken God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed"; Rom. 4:7v,: "Zalig zijn ze, welker ongerechtigheden vergeven zijn en welker zonden bedekt zijn; zalig is de man, welken de Heere de zonden niet toerekent"; Rom. 5:9: "Veel meer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door Zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van den toorn", en vers 10: "Wij zijn verzoend met God door den dood Zijns Zoons"; 2 Kor, 8:9: "Dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijn armoede zoudt rijk worden"; Gal. 1:4: "Die Zichzelven gegeven heeft voor onze zonden"; Gal. 3:13v.: "Christus heeft ons verlost van den vloek der Wet, een vloek geworden zijnde voor ons, opdat wij de belofte des Geestes verkrijgen zouden door het geloof"; Ef 1:7; Kol. 1:14: "In Denwelke wij de verlossing hebben door Zijn bloed, namelijk de vergeving der zonden"; en 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde."

(Lansbergen: Christus heeft de Wet vervuld: 1, door de heiligheid van Zijn menselijke natuur; 2. door Zijn gehoorzaamheid tot de dood van het kruis. Beide is dit een volmaakte volbrenging der Wet, De eerste was nodig voor de tweede. Want de Middelaar moest in Zichzelf rechtvaardig en heilig zijn, opdat Hij voor ons zou kunnen gehoorzaam zijn en zou kunnen betalen. "Want zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren en hoger dan de hemelen geworden", Hebr. 7:26. En deze gehoorzaamheid is onze rechtvaardigheid, waardoor wij Gode behagen. Het vergieten van Zijn bloed is de betaling, om welke zaak wij door God in genade aangenomen worden en die' ons wordt toegerekend, 1 Joh. 1:7: "Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde", te weten: die wij bedreven hebben, niet alleen door kwaad te doen, maar ook door het goede na te laten. Want het vergieten van Christus' bloed is de voltooiing van Zijn voldoening, Daarom wordt dat alleen onze gerechtigheid genoemd (vgl. N.G.B., art. 22).

Men dient onderscheid te maken tussen de volgende vraagstukken:

1. Hoe een redelijk schepsel,
2. hoe een zondig mens voor God rechtvaardig gerekend kan worden;
3. of een redelijk schepsel bij God iets verdienen kan.

Op de *eerste* vraag wordt geantwoord, dat een schepsel voor God rechtvaardig is door een rechtvaardigheid of gelijkvormigheid met de Wet, die in dat schepsel is; zoals de zalige mensen en Engelen rechtvaardig zijn, en zoals de mens het vóór de val was.

Op de *tweede* vraag dient als antwoord, dat een zondaar rechtvaardig gerekend wordt, uitsluitend door de toerekening van Christus' gerechtigheid; en hierover wordt gesproken, als men handelt over de rechtvaardigheid. Want hij kan door de werken niet rechtvaardig zijn:

1e, omdat vóór de rechtvaardiging zijn werken verdorven zijn;

2e, omdat ze ook na de rechtvaardiging nog onvolkomen zijn; en

3e, dat, al waren ze wel volmaakt, gelijk ze dat in het toekomende leven zijn zullen, hij dan toch daarmee niet zou kunnen betalen voor vroeger(bedreven-)e zonden. Want alle werken die wij verrichten, zijn wij schuldig te doen.

Wat de *derde* vraag betreft: Dat de mens niets verdienen kan, betuigt Christus Zelf in Luk. 17:10: "Alzo ook gij, wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zo zegt: Wij

zijn onnutte dienstknechten; want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen." Welnu, werken die wij schuldig zijn te doen, kunnen geen verdiensten zijn, Want verdienen is iets doen of lijden, dat men niet schuldig is. En ook Christus' gehoorzaamheid zelve is daarom geen verdienste, dat Gode daardoor iets goeds zou worden toegebracht. Maar om de waardigheid van de Persoon wordt ze verdienste genoemd, omdat Christus, Gods Zoon, voor ons een straf geleden heeft, die Hij niet schuldig was.

(Lansbergen). En het is niet in strijd met Gods gerechtigheid, dat Hij ons, die vele zonden bedreven hebben, rechtvaardig maakt en vrijspreekt. Maar integendeel! het komt met Zijn gerechtigheid zeer wél overeen, dat Hij degenen voor wie Christus ten volle betaald heeft, voor rechtvaardig houdt en hun de gerechtigheid, heiigheid en gehele voldoening van Christus toe- eigent, Want zoals in het menselijk gericht een rechtvaardig rechter de schuldenaar rechtvaardig de betaling van een borg toerekent en hem vrijspreekt — hoewel hij van zichzelf niets bezat om te betalen — zo handelt God nu ook met ons, Daarom komen deze dingen zeer goed met elkaar overeen, n.l. dat God, wanneer Hij vrijspreekt, niet vrijspreekt degenen die niet behoren vrijgesproken te worden, en dat Hij nochtans ons, zondaars, vrijspreekt, omdat Christus, onze Borg, volkomen voor ons heeft betaald; welke betaling Hij ons met goed recht toerekent. Hieruit nu kan men gemakkelijk het besluit opmaken, dat onze rechtvaardiging voor God in eigenlijke zin niet het geloof of de werken is, maar een toerekening van Christus' weldaden, die de gelovigen door het geloof worden toegerekend, zoals Paulus ons leert door de voorbeelden van Abraham en David, Rom. 4:v.).

5. ***Hoe Christus' voldoening, aangezien ze bulten ons ligt, de onze kan worden.***

Aangezien het erg vreemd lijkt, dat wij gerechtvaardigd zouden worden door een zaak die buiten ons is, moet men nog nader verklaren, hoe de voldoening of gehoorzaamheid van Christus onze gerechtigheid is. Het is zeker, dat Christus' voldoening niet voor Hemzelf, maar voor ons gebracht is, en dat ze daarom door God niet anders wordt aanvaard, dan alsof ze door onszelf gebracht was. Want zó leert ons de Apostel in 2 Kor, 5:21: "Want Dien, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt (d,w,z. een offer voor onze zonde), opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem." Hoewel deze voldoening de onze niet is, als ware ze door onszelf gebracht, toch is ze de onze geworden in de weg van toe-eigening, en deze is tweeërlei, n.l. van God, of een Goddelijke, én die van ons,

1. De toe-eigening van *God* geschiedt van Godswege, wanneer Hij ons toe- eigent, d.w.z. schenkt en toerekent: de voldoening van Zijn Zoon, en Hij ons om Hem rechtvaardigt, d.w.z, vrijspreekt van de schuld en van alle misdaden, en ons voor rechtvaardig verklaart, precies alsof wij nooit gezondigd hadden, Deze toe-eigening wordt genoemd: de toerekening van Christus' gerechtigheid, en de rechtvaardiging des Evangelies, d.w.z, de genadige kwijt-schelding der zonden omwille van de voldoening van Christus (vgl. N.G.B., art. 23).

2. *Onze* toe-eigening is het aannemen van Christus' gerechtigheid, zoals ons die door God geschonken en toegerekend wordt door het geloof; zoals iemand met de hand het kleed aangrijpt, en dat, door het om zijn lichaam te slaan, tot het zijne maakt; of het is zoals een bedelaar met de hand een aalmoes van een rijke ontvangt en die tot de zijne maakt. Of het is het geloof of de daad zelf, wanneer men metterdaad gelooft en vast vertrouwt, dat Christus' verdiensten ons door God toegerekend, geschonken en toegeëigend worden, en dat wij daarom van de schuld vrijgesproken en voor rechtvaardig gerekend worden, Deze toe-eigening geschiedt onzerzijds door de gelovige aanvaarding van de gerechtigheid van Jezus Christus (vgl. N.G.B., art. 22 en 26: "De rechtvaardigheid van Jezus Christus is de onze door het geloof").

Zonder deze toe-eigening onzerzijds geschiedt de Goddelijke ook niet, maar het is noodzakelijk dat ze beide samengaan. Want zoals het niet voldoende is, dat u een weldaad aangeboden wordt, maar het ook nodig is dat die aangeboden weldaad door u aangenomen wordt, evenmin is het voldoende, dat God ons de voldoening van Zijn Zoon schenkt en aanbiedt, indien wij niet ook deze gave, door het geloof ontvangen, ons toeëigenen. Ja, God wil de gerechtigheid van Zijn Zoon alleen toerekenen aan hen, die ze begeren, die erom bidden en ze zich door het geloof toeëigenen.

En toch is God Degene Die deze beide toe-eigeningen werkt. Want Hij biedt ons aan, en schenkt ons niet alleen de gerechtigheid, maar Hij schenkt ons ook het geloof, waardoor wij die ontvangen; d.w.z. Hij geeft niet alleen de gave, maar ook de hand en de macht om deze gave te ontvangen; zoals er geschreven staat in Ef. 2:8: "Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave." Daarom geschiedt de één niet zonder de ander, de eerste niet zonder de tweede, Want God eigent ze ons zó toe, dat wij zelf ze ons ook toeëigenen zullen door het geloof. De Goddelijke toe-eigening gaat echter steeds aan die van ons vooraf, zoals de oorzaak voorafgaat aan hetgeen daardoor bewerkt is, Joh. 15:16: "Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren"; 1 Joh. 4:19: "Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft",

Hetgeen wij nu van deze beide toe-eigeningen gezegd hebben, wijst uit:

1. Dat het niet ongerijmd is om te geloven, dat wij door de rechtvaardigheid van een Ander gerechtvaardigd worden. Want zij is niet geheel en al een rechtvaardigheid van een *Ander*, maar ze wordt ook de *onze* door toe-eigening, Want hoewel het Christus is, in Wie de gerechtigheid in eigenlijke zin gevonden wordt, omdat ze door Hem eenmaal teweeggebracht werd, toch zijn wij het, voor wie deze gerechtigheid bestemd is, omdat ze ons toegerekend en door het geloof toegeëigend wordt.

2. Het woord "toerekenen" heeft niet zo'n brede betekenis als het woord "toeëigenen", omdat het eerste alleen aan God wordt toegekend, en het tweede ook aan ons.

3. God eigent ons Christus' gerechtigheid op een andere wijze toe dan wij het doen. Want God doet het door toerekening, maar wij door te geloven en te ontvangen.

4. De betekenis van het woord "rechtvaardigen" wordt hier niet verstaan als iemand van onrechtvaardig rechtvaardig maken, door hem de deugd der rechtvaardigheid te geven en in te storten; zoals men een wand die zwart is, wit kan maken, door ze met witte verf te beschilderen. Maar het woord betekent: iemand die onrechtvaardig is, voor rechtvaardig hóuden, hem (wijl rechtvaardig) van de schuld vrijspreken, en hem niet willen straffen; en zulks omwille van de voldoening van een Ander, die hem geschonken en toegerekend wordt. In die zin gebruikt de Heilige Schrift dit woord, en het heeft bijkans in geen enkele taal een andere betekenis. Het Hebreeuwse woord "Hitzdik", dat met "rechtvaardigen" vertaald wordt, is een woord dat altijd in rechtszaken en in de vierschaar gebruikt wordt, vgl. Ex. 23:7: "Want Ik zal den goddeloze niet rechtvaardigen"; Spr. 17:15: "Wie den goddeloze rechtvaardigt en den rechtvaardige verdoemt, zijn den HEERE een gruwel, ja die beiden." En het Griekse woord "dikaioun" (= rechtvaardig maken of rechtvaardigen) betekent soms: iemand voor rechtvaardig houden of verklaren; ook wel eens: iemand straffen, nadat de zaak in het gericht onderzocht (="doorgezien") is, zoals Suidas aantekent. De eerste betekenis wordt in de Heilige Schrift op tweeërlei wijze opgevat, Want het betekent: óf niet-verdoemen, maar vrij-spreken in het gericht, bij voorbeeld in Rom. 8:33: "Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt"; Luk. 18:14: "Deze ging af gerechtvaardigd in zijn huis meer dan die"; óf het betekent: voor rechtvaardig erkennen en verklaren, enz., zoals in Matth. 11:19: "Doch de Wijsheid is gerechtvaardigd geworden van

Hare kinderen", en Ps. 51:6: "Opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken en rein zijt in Uw richten."

En dat het Latijnse woord "iustificare" zou betekenen: de deugd der rechtvaardigheid instorten en dus in de dadelijkheid rechtvaardig maken....., zal men bij geen goede Latijnse schrijver kunnen lezen. Ja, al was dat het geval, dan wordt het toch in de Heilige Schrift en in de kerk anders opgevat, zoals de volgende, duidelijke teksten getuigen, die niet anders verstaan kunnen worden dan van vrijspraak en genadige aanneming van de zondaar: Rom. 8:33: "Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt", d.w.z. vrijspreekt; Luk. 18:14: "Deze ging af gerechtvaardigd in zijn huis", d.w.z. vrijgesproken van schuld, en Gode aangenamer dan de Farizeeër; Handel. 13:39: "En dat van alles, waarvan gij niet kondet gerechtvaardigd worden door de wet van Mozes, door Dezen een iegelijk die gelooft, gerechtvaardigd wordt"; en in het voorafgaande vers (vs. 38): "Door Dezen wordt u vergeving der zonden verkondigd." Hier betekent rechtvaardigmaken: in het publiek vrijgesproken worden en vergeving der zonden ontvangen; Rom. 3:24: "Zij worden om niet gerechtvaardigd", en vers 26: "Opdat Hij rechtvaardig zij en rechtvaardigende dengene, die uit het geloof van Jezus is", en vers 28: "Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet"; Rom. 4:5: "Dengene die niet werkt, maar gelooft in Hem, Die den goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid"; Rom. 5:9: "door Zijn bloed gerechtvaardigd." Dit wordt in het volgende vers verklaard: "verzoend met God door den dood Zijns Zoons."

6. *Waarom Christus' voldoening de onze wordt; of waarom God ons die tot rechtvaardigheid toerekent.*

De enige oorzaak waarom God ons Christus' gerechtigheid toerekent en wij die onszelf toeëigenen door het geloof, is Gods genadige barmhartigheid, die ons van eeuwigheid, uit genade, in Christus verkoren heeft, en ook op Zijn tijd, uit louter genade, deze gerechtigheid toerekent en dooi het geloof toeëigent. Want men dient op dit punt volstrekt alle waan en gedachte van onze eigen verdiensten, hetzij tegenwoordige of voorgeziene terzijde te stellen; namelijk: alsof God, bewogen door onze vroomheid of ons geloof, waarvan Hij vooruit zou gezien hebben dat wij die zouden bezitten, ons bóven anderen, van eeuwigheid verkoren zou hebben, en thans rechtvaardig maken door Christus. Want deze dromerijen stoten geheel en al Gods barmhartigheid omver, en ze zijn niets anders dan een openlijke verloochening van Zijn genade, zoals Paulus ons leert in Rom. 11:6: "Indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken; anderszins is de genade geen genade meer. En indien het is uit de werken, zo is het geen genade meer; anderszins is het werk geen werk meer."

Daarom wordt de voldoening van Gods Zoon onze gerechtigheid door het geloof. En God eigent ons die toe en schenkt ons enerzijds deze gerechtigheid van Zijn Zoon, en anderzijds ook het geloof zelf, waardoor wij ons die toeëigenen, uit leuter genade en goedheid, naar het welbehagen van Zijn wil, zoals de Apostel daarvan spreekt in Ef. 1:5. Hiervan leggen de volgende teksten getuigenis af, Ef. 2:8: "Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave" (n.l. de zaligheid en het geloof), vers 9: "Niet uit de werken, opdat niemand roeme"; Rom. 3:24: Zij "worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade"; 1 Kor. 4:7: "Want wie onderscheidt u? En wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen? En zo gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij, alsof gij het niet ontvangen hadt?" Tit. 3:5: "Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hadden, maar naar zijn barmhartigheid."

(Lansbergen: Zo hebben wij deze leer van de rechtvaardigmaking des geloofs, n.l. dat wij voor God in Christus rechtvaardig zijn, door een oprecht geloof, uit loutere genade van God, zonder enige verdienste onzerzijds, vastgesteld. Laat ons nu eens nagaan, waartoe zij ons dient, en welk nut wij daaruit verkrijgen, n.l. dit: Dat wij daardoor van onze zaligheid en van het eeuwige leven verzekerd zijn; met dien verstande, dat geen aanvechtingen van satan iets vermogen, om ons hart en geweten aan Gods genade te doen twijfelen, of tot enige wanhoop te brengen. En zulks is een kostelijke vrucht van deze leer; en daarom wel waardig om er ons best voor te doen, dat wij ons de zekerheid van Gods beloften, waarop deze leer gefundeerd is, niet laten ontnemen, maar dapper allen bestrijden, die deze leer tegenstaan en ons graag van de zaligheid zouden willen beroven. Wanneer ons geweten ons dan beschuldigt en tegen ons getuigt, dat wij tegen al Gods geboden zwaar(lijk) gezondigd hebben, en daarom Gods vloek en de eeuwige dood niet ontgaan kunnen — aangezien God rechtvaardig is en Hij Zijn gerechtigheid niet krenken laat, maar een gestrenge vijand is van alle zonden en die straft — dan bezitten wij in deze leer een zékere troost en een afdoend (="bereid") antwoord tegen deze aanklacht van ons geweten: dat n.l. Christus, onze Zaligmaker, met Zijn zoenoffer de toorn van God gestild, ons met Hem verzoend, door Zijn genoegdoening vergeving der zonden verkregen en het rantsoen betaald heeft (niet met goud of zilver, maar met Zijn dierbaar bloed); dat Hij de straf en smarten gedragen heeft, en om onzer zonden wil geslagen en verwond is, opdat wij vrede zouden hebben en genezen zouden worden.

Maar waar geen zaligmakend geloof is, daar moet de mens in wanhoop en twijfelmoedigheid verstarren (="verstyven") en verdwijnen. Want wanneer het geweten eenmaal ontwaakt en gaat denken aan de gruwelijke stank voor de zonden, dan laat ook de satan niet na om die aanvechtingen aan te blazen en ze daartoe op te stoken, ten einde de arme mens alle hoop op Gods genade te ontnemen. En zoals de satan zeer ijverig is om alle vreze Gods van de mensen te wéren, en om hen te brengen tot verachting van God en van Zijn Woord, om hun geweten in slaap te wiegen en ze dan tot een zorgeloos en roekeloos leven te brengen, zo spaart hij geen moeite om de mensen, wanneer zij hun zonden een weinig gaan gevoelen, de weg der bekering te ondermijnen en ze tot wanhoop te brengen, door hun de grootheid van hun zonden voor ogen te stellen, waardoor zij Gods toorn en de verdoemenis verdiend hebben.

Dan ontstaan daar stellig moeilijkheden en jammer. Het pak valt te zwaar om het te dragen. Het ontwaakte geweten bevindt zich naakt en bloot voor Gods gericht, waarvan zij reeds gevoelen dat het hun op de hielen zit. Want het geweten is voor een ieder a.h.w. in zijn eigen hart tot een getuige, die zich dan niet laat verbergen; en dat geweten kan dan door het aanschouwen der zonden enerzijds, en van Gods rechtvaardige toorn, oordeel en de wachtende straf voor de zonden anderzijds, geen rust vinden, maar al schromende en bevende, moet het versmachten, en het kan bij zichzelf geen enkele uitvlucht vinden. Zich verontschuldigen zou niet baten, en dat kan ook niet plaatshebben, omdat het getuigenis van het hart zelf daartegen is.

Ook Gods gerechtigheid en waarheid staan daar, die niet gekrenkt kunnen worden. De slechte raadsman, satan, doet zijn best om de zonde nog levendiger te maken en Gods toorn te vergroten. Dan is er niets dat troosten kan, dan het Evangeliewoord, Mark. 1:15: "Bekeert u en gelooft het Evangelie"; Handel. 16:31: "Geloof in den Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden, gij en uw huis"; Matth. 11:28: "Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven", enz. "Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering!" (Matth. 9:13); Joh. 3:16: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe."

Dan zet de troost in, wanneer de verslagen en gebroken mens deze inspraak hoort en ontvangt. Dan mag hij vrijuit spreken en antwoord geven op de klachten van zijn geweten en op de aanvechtingen van satan: ‘Zeker, ik ben een zondaar, die de eeuwige dood verdiend heb, maar dit troost mij en daarvan ben ik verzekerd, dat de genadige God door Christus met mij bevredigd en verzoend is. Ik had niets (aan) te bieden of te betalen, maar Christus heeft voor mij betaald en aan God, Zijn Vader, volkomen genoeggedaan.’ Daar moet de beschuldiging dus ophouden, aangezien God vrijspreekt en de zonden vergeeft. Want Hij is waarachtig en heeft onder ede betuigd, Ez. 33:11: "Zo waarachtig als Ik leef, spreekt de Heere HEERE, zo Ik lust heb in den dood des goddelozen! maar daarin heb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg en leve." ‘Hij is rechtvaardig, maar hetgeen Christus betaald heeft, zal Hij niet nogmaals eisen. Hij is barmhartig, en heeft mij lief om Zijns Zoons wil’, enz.

Het is niet uit te drukken, welk een troost en rust hierin gevonden wordt, en hoe zacht het gemoed van de christen zich in deze genade van God mag nestelen (="neerzetten"), door met Paulus in Rom. 8:31 te spreken: ‘Zo God voor mij is, wie zal tegen mij zijn?’ In zulke aanvechtingen bevindt zich de praktijk en noodzaak van deze leer, daar al het andere, dat men tot troost zou mogen aanvoeren, niet troosten of standhouden kan, maar als kaf en stro voor het vuur zou moeten verdwijnen.

Zo ook, wanneer het geweten en de satan nog langer (="verder") zouden willen aanhouden en zeggen: Welaan dan! Christus heeft voor u betaald en de dood gesmaakt, maar hoe wilt gij tot God en tot het leven komen, daar gij Gods geboden niet onderhouden noch de gerechtigheid der Wet volbracht hebt, enz. Dan vinden wij nogmaals een stellige troost in deze leer van de rechtvaardigmaking, n.l. dat Christus alle gerechtigheid volbracht heeft, Matth. 3:15; dat Hij aan de Vader gehoorzaam geweest is tot in de dood, Fil. 2:8; dat in Zijn mond nooit bedrog geweest is, Jes. 53:9 en 1 Petrus 2 ; 22. Dus, omdat deze Rechtvaardige ons geworden is tot Gerechtigheid, en Hij onze Voorspraak (="Advocaat") is, daarom zijn wij ervan verzekerd, dat de erfenis des eeuwigen levens ons toekomt, door Hem Die ons geschonken is en in Wie wij gerechtvaardigd zijn, enz.

Vindt het geweten dan nog verder de volgende moeilijkheid bij zich, die door satan nog gewichtiger gemaakt kan worden, doordat hij de arme mens aldus aanvecht: Al is het waar, dat Christus voor u betaald en de straf der zonde, die u verdiende, gedragen heeft; en dat gij ook door het geloof met Zijn gerechtigheid bekleed zijt, toch kunt ge niet ontkennen dat ge nog het verdorven vlees omdraagt, en nog vele verkeerde genegenheden en het zondige zaad nog in u hebt, waardoor *ge* Gode niet kunt behagen, enz. (Rom. 7:22), dan vindt een gelovige in de leer der rechtvaardigmaking wederom deze troost, dat hem niet alleen de rechtvaardigheid van Christus, maar ook Zijn heiligheid toegerekend is, 1 Kor. 1:30. En daardoor zijn niet alleen de overgebleven (="overige") gebreken bedekt en worden ze door God niet toegerekend, maar hij ervaart tevens bij zichzelf, dat de kracht van Christus door de Heilige Geest in hem de lust en begeerte tot heiligheid en gerechtigheid werkt, Rom. 8:1 en 4. Bovendien strijdt hij tegen de zonde en alle ongerechtigheid, 1 Kor. 9:27, en is hij ervan verzekerd, dat hij door Christus (uit)eindelijk overwinnen zal, 1 Kor. 15:57; ja, dat de God des vredes de satan haast onder zijn voeten zal verpletteren, Rom. 16:28. En waar dan zo'n gelovige zich heenwendt, en welke aanvechtingen hem mogen wedervaren, hij vindt door het geloof in Christus alleszins vastheid, om te kunnen staande blijven, en ook uit alle struikelingen weer te worden opgericht).

Aantekening inzake de spreekwijzen, die bij de leer der rechtvaardigmaking in gebruik zijn.

Men dient er op te letten, dat het iets anders betekent; wanneer er gezegd wordt, dat wij gerechtvaardigd worden door de barmhartigheid of genade van God, Rom. 3:24: dan: dat wij

gerechtvaardigd worden door het bloed, door de gehoorzaamheid of verdiensten van Christus, Rom. 5:9 en 19; of: dat wij gerechtvaardigd worden door het geloof, Rom. 3:28.

Wij worden door *Gods barmhartigheid* en genade gerechtvaardigd, als (door) de voornaamste oorzaak, die God innerlijk bewogen heeft,

Wij worden gerechtvaardigd door het *bloed* of door de gehoorzaamheid van Christus;

1. als de stof van onze gerechtigheid, waaruit zij bestaat;

2. als de oorzaak, die aan onze rechtvaardiging het wezen (of: aanzijn) geeft, naar dat zij ons toegerekend wordt, en God ons, door ons daarmee als met een kleed te bedekken, voor rechtvaardig aanziet en houdt;

3. als een oorzaak, die God van buiten af beweegt en de rechtvaardigmaking verdient, omdat God ons daarom de zonden vergeeft en rechtvaardig verklaart.

Tenslotte worden wij door het *geloof* gerechtvaardigd, als een instrument, waardoor wij Christus' gerechtigheid, die ons toegerekend wordt, a.h.w. met de hand aanvatten en ontvangen. Wij zeggen meestal: Wij worden door het geloof gerechtvaardigd, *correlative*, d.w.z, eigenlijk niet door het geloof zelf, maar door hetgeen waar het geloof op ziet, n.l. door de verdienste van Christus, waartoe het geloof zich uitstrekt, of die het geloof aanneemt. Want het geloof en de voldoening van Christus hebben een onderlinge betrekking op elkaar, n.l. als hetgeen dat ontvangt, én hetgeen dat ontvangen wordt. En zo spreken wij zeer terecht. Want dan wordt het woord "rechtvaardigen" begrepen als de oorzaak waarin en waardoor onze rechtvaardigmaking bestaat. En dat betekent, dat de verdiensten van Christus ons rechtvaardig maken, en niet het geloof; dus hetgeen aangenomen wordt, en niet het instrument dat aanneemt.

Maar de rechtvaardigmaking wordt ook wel aan het geloof als instrument, zonder enig onderling "aanzien", toegeschreven. Want het is zowel in de Heilige Schrift als in het gewone leven gebruikelijk, dat een bepaald uitgevoerd werk aan het instrument wordt toegeschreven, terwijl het aan de voornaamste, n.l. aan de werkende oorzaak of aan de werkmeester had moeten toegeschreven worden; zoals bij voorbeeld van de leraars gezegd wordt, dat zij zichzelf behouden en die hen horen, 1 Tim. 4:16. Wanneer in Rom. 4:5 gezegd wordt, dat hij die niet werkt, maar gelooft in Hem Die den goddeloze rechtvaardigt, zijn *geloof* tot *rechtvaardigheid* gerekend wordt, dan wordt het geloof alleen bedoeld voor hetgeen waar het geloof op ziet, d.w.z. voor de verdiensten van Christus, door het geloof aanvaard. Daarom moeten de eenvoudige mensen de spreekwijzen, zoals die in de Heilige Schrift in zwang zijn, bekwamelijk leren verstaan.

7. ***Waarom wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden.***

Vraag 61: *Waarom zegt gij, dat gij alleen door het geloof rechtvaardig zijt?*

Antwoord: *Niet dat ik vanwege de waardigheid van mijn geloof Gode aangenaam ben, maar daarom dat alleen de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus mijne gerechtigheid voor God is a), en dat ik die niet anders dan alleen door het geloof aannemen en mij toeëigenen kan b).*

a. 1 Kor. 1:30.

b. Rom. 3:22, 1 Joh. 5:10.

Verklaring van Vraag 61.

Dat wij door het geloof, en niet door de werken gerechtvaardigd worden, leert de Heilige Schrift met alle nadruk, Rom. 3:28: "Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet"; Rom. 5:1: "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus." Er wordt nu gevraagd naar de betekenis. De Roomsen zeggen: Wij worden gerechtvaardigd uit het geloof, d.w.z. uit de kracht van het geloof, omdat het een beginsel is van de goede werken; of: wij worden door het geloof voorbereid tot de rechtvaardigheid, d.w.z. tot de liefde, waardoor wij dan Gode aangenaam zijn. En hetgeen Paulus zegt in Rom. 4:5: "Dengene die gelooft in Hem, Die den goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid"....., leggen de Jezuïeten aldus uit: God waardeert het geloof dat Hij in de zondaar vindt, zo hoog, dat Hij hem daarom de deugd der rechtvaardigheid geeft en instort, waardoor de zondaar gerechtvaardigd wordt. Maar de voortdurende tegenstelling tussen geloof en werken, tussen de gerechtigheid des geloofs en de gerechtigheid der Wet, alsook die tussen de eigen gerechtigheid en die van Christus, — waar de Apostel in dezen op aanhoudt en waaruit hij in de regel de conclusie trekt ten nadele van de rechtvaardigheid der werken — ....., laten in geen geval deze uitleg (="glosse") van de *Roomsen* toe.

(Lansbergen: Want als die waar was, dan zou de Apostel niet schrijven, dat wij door of uit het geloof gerechtvaardigd worden, maar Om het geloof. En die uitdrukking is de Heilige Geest onbekend. Bovendien zou ons geloof dan volmaakt dienen te zijn, terwijl de Apostel het tegendeel betuigt in 1 Kor. 13:9. Hoe zou nu hetgeen onvolmaakt is, kunnen voortbrengen en werken hetgeen allervolmaaktst is? Dus moet men stellig eraan vasthouden, dat wij evenmin door de waardigheid van ons geloof gerechtvaardigd worden, als een bedelaar door de waardigheid van zijn hand de aalmoezen verdient).

Maar de rechte betekenis is deze: wij worden gerechtvaardigd *door het geloof:*

(1) Omdat wij gerechtvaardigd worden door hetgeen, waarop ons geloof zich richt, d.w.z. door de verdiensten en gehoorzaamheid van Christus, zoals die door het geloof aangenomen worden.

(2) Omdat het geloof het instrument en de hand is, waardoor men krijgt aan te vatten en zich mag toeëigenen de rechtvaardigheid, die om-niet in het Evangelie aangeboden wordt, Het is, alsof hij zei, dat de landman door zijn ploeg, en de vakman door zijn hand of werk rijk wordt. En er staat geschreven, dat wij gerechtvaardigd worden door het geloof *alleen*:

1. Met betrekking tot hetgeen waar ons geloof op ziet, Want wij worden alleen gerechtvaardigd door hetgeen waar ons geloof op steunt, n.l. door de verdiensten van Christus. Want daarbuiten is er niets in of buiten ons, dat onze gerechtigheid voor God — hetzij volkomen of in enige mate — zou kunnen zijn.

2. Omdat wij niet door het tegendeel, n.l. door de Wet en de werken, gerechtvaardigd worden, die de Apostel steeds tegenover het geloof stelt. Want wij worden niet gerechtvaardigd door onze werken, niet door niet door daden, niet door geloof en werken samen, maar alleen door het geloof en door de ontvangst van eens Anderen rechtvaardigheid, door het geloof aangenomen. Zo worden dus alle werken buitengesloten, hetzij die alleen zijn of met het geloof gepaard gaan.

3. Omdat dit het eigen werk des geloofs is. Want het geloof heeft alleen aan zich, dat het de gerechtigheid van Christus aanneemt en zich toeëigent. En geen andere deugd kan dit doen. Want noch de liefde, noch de hoop, noch enige andere deugd, maar alleen het geloof kan het

instrument zijn, om de verdiensten van Christus, als onze gerechtigheid voor God, aan te nemen; ja, het geloof is niets anders dan de aanneming en toe-eigening van deze verdiensten zelf.

Daaruit is het duidelijk, waarom tegenover de Roomsen het woordje *alleen* volstrekt vastgehouden en verdedigd moet worden, hoewel zij luide beweren, dat het in de Heilige Schrift niet voorkomt.

En wel:

1. om zuiver tot uitdrukking te brengen hetgeen Paulus in Rom. 3:24 en 28 zegt: Wij worden gerechtvaardigd om niet, uit zijn genade, zonder de werken der Wet; en hetgeen Christus zegt in Mark. 5:36: Geloof alleenlijk!

2. Opdat alle werken en verdiensten, hetzij van onszelf of van anderen, van de oorzaak der rechtvaardigmaking buitengesloten kunnen worden, en dat onze gerechtigheid alleen aan de verdiensten van Christus wordt toegeschreven; en wel: enerzijds, om Zijn ere, opdat Zijn offer niet verkleind worde, en anderzijds tot onze troost, opdat wij ervan verzekerd mogen zijn, dat onze rechtvaardigheid niet afhangt van onze verdiensten of werken. Want als dat het geval was, dan zouden wij niet alleen steeds dienen te twijfelen aan het feit, of onze verdiensten wel genoegzaam zijn, en dus in ons innerlijk almaar heen en weer geslingerd worden, maar ook zouden wij de zaligheid — als die van óns afhing — duizendmaal weer herliezen.

3. Opdat niet alleen de werken van andere deugden, maar ook die van het geloof zelf buitengesloten worden, in zoverre als het een deugd of werk is; en opdat men geen enkele verdienste zou verzinnen voor het werk van ontvangen of aannemen, maar dat het geloof alleen een instrument is, dat de geschonken rechtvaardigheid ontvangt. En wanneer men daardoor gerechtvaardigd wordt — zoals, naar men zegt, een bedelaar alleen rijk geworden is, door de aalmoezen aan te nemen — dan worden al 's mensen werken en verdiensten buitengesloten, tot zelfs het ontvangen van de aalmoezen toe, in zover zulks voor een verdienste gerekend zou kunnen worden.

Daarom zegt de Heilige Schrift, dat wij gerechtvaardigd worden *uit* het geloof en *door* het geloof, maar nergens: óm het geloof, zoals de Roomsen deze uitdrukkingen toestaan, alsof het geloof niet alleen een toe-eigening van Christus' gerechtigheid zijn zou, maar bovendien nog een verdienstelijk werk, waardoor wij rechtvaardig zouden zijn. Dit is lijnrecht in strijd met de aard van het geloof. Want het geloof ontvangt altijd (iets) van een ander, en geeft niet van het zijne. Ook is genoemde leer in strijd met de leer van de apostel *Paulus*, die ons met zijn eigen voorbeeld gebiedt, dat wij niet de gerechtigheid van onszelf, maar die van een Ander, n.l. van Christus zullen zoeken, Fil. 3:8. Want als ons geloof zulk een heerlijke zaak was, dat wij door de waardigheid of verdienste daarvan gerechtvaardigd zouden worden, dan zou het geen ontvangst van eens Anders gerechtigheid zijn, maar een verdienste en oorzaak van onze eigen gerechtigheid, en wij zouden voor rechtvaardig gehouden worden, niet door de voldoening van een Ander, maar door die van onszelf.

4. Opdat men zou verstaan, hoe noodzakelijk het geloof is tot rechtvaardigmaking, en opdat men zou weten, dat wij gerechtvaardigd worden, niet door onze verdiensten, maar uitsluitend (="anders niet") door het geloof zelf, dat de gerechtigheid van Christus ontvangt, Want dit werk is aan het geloof eigen, n.1. om de rechtvaardigheid van een Ander te ontvangen.

Wanneer de rechtzinnige kerkvaders over de rechtvaardigmaking spreken, verstaan ook zij op

grond van Paulus' woorden, dat wij *alleen* door het geloof gerechtvaardigd worden.

Vergelijk Origenes op Rom. 3:27v.: "De Apostel zegt, dat de rechtvaardigmaking des geloofs *alleen* genoeg is, zodat iemand, alleen door te geloven, rechtvaardig gemaakt wordt, hoewel door hem geen werken volbracht zijn." En hij bevestigt dit met het voorbeeld van de moordenaar, die met Christus aan het kruis hing, en tot Hem riep: Heere, gedenk mijner, als Gij in Uw koninkrijk zult gekomen zijn; deze man verkreeg de genade *door het geloof alleen,* en niet dank zij enig goed werk. Ook noemt hij het voorbeeld van de zondares uit Luk. 7:37v., die niet om enig wets-werk, maar door haar geloof alleen vergeving van haar zonden verkregen heeft.

Ambrosius op Rom. 3 schrijft: "Zij zijn om niet gerechtvaardigd, die — niet werkende of vergeldende — door het geloof alleen gerechtvaardigd zijn door Gods gave." En op Rom. 4: "Hoe, kunnen de Joden dan van mening zijn, dat zij door de werken der Wet gerechtvaardigd worden, na de rechtvaardigmaking van Abraham, aangezien Abraham niet uit de werken der Wet, maar uit het geloof alleen gerechtvaardigd. Daarom is de Wet niet nodig, wanneer de goddeloze *door het geloof alleen* gerechtvaardigd wordt bij God"; en daar wordt nog menigmaal het woord "alleen" herhaald.

Dezelfde Ambrosius schreef op 1 Kor. 1:4v.: "Want dit is door God besloten, dat hij die in Christus gelooft, zalig is zonder werk, daar hij door het geloof alleen, om-niet, vergeving der zonden ontvangt."

Zo zegt ook Basilius Magnus, in zijn Homilie over de *ootmoed:* "Dit is pas de volmaakte en volkomen roem in God, wanneer iemand zich niet verheft op zijn rechtvaardigheid, maar belijdt dat hij van de ware rechtvaardigheid ontbloot is, maar alleen door het geloof in Christus gerechtvaardigd is", enz.

Zo zegt ook Hilarius met duidelijke, ronde woorden: Alleen het geloof maakt rechtvaardig, Conc. 8 op Matth.

En Chrysostomus in zijn Preek over het geloof en de wet der natuur: "Niemand heeft het leven gehad zonder het geloof. Maar de moordenaar heeft *alleen geloofd,* en is gerechtvaardigd geweest. En zegt mij hier nu niet, dat hij geen tijd gehad heeft om rechtvaardig te leven en goede werken te doen. Want daarover wil ik nu niet twisten. Maar dát heb ik nu bewezen en gewonnen, dat het geloof *door zichzelf* zalig maakt. Want aangezien hij, nadat hij geloofde, in het leven gebleven was en de werken verzuimd had, hij zou de zaligheid niet verkregen hebben." En zo hebben ook andere Kerkvaders, nog lange tijd daarna, hetzelfde geleerd, zoals blijkt bij Bernardus, die zegt in zijn 22ste preek over het Hooglied: "Wie over zijn zonden aangedaan, hongert en dorst naar de gerechtigheid, die gelove in U (o, Christus!), Die den goddeloze rechtvaardigt; en *door het geloof* alleen gerechtvaardigd zijnde, zal hij vrede bij God hebben." Op de vaste grond van Gods Woord en overeenkomstig de leer van de heilige, orthodoxe Kerkvaders spreekt ook de Ned. Herv. Kerk in haar Geloofsbelijdenis (Vgl. Art. 22, en D.L., I. verwerp. der dwal., par. 3).

ZONDAG 24.

Weerlegging van de leer van de rechtvaardiging uit de werken.

Zoals degenen die de muren van de stad Jeruzalem opbouwden, met de ene hand werkten en met de andere hand de wapens vasthielden om zich te verdedigen tegen degenen, die de opbouw wilden beletten, Neh. 4:17: zo is het ook de plicht der trouwe leraars, die Gods Kerk werkelijk zullen stichten en opbouwen, 1 Kor. 3:9v., om niet alleen de gezonde leer tot stichting der Gemeente voor te stellen, maar ook degenen die haar_tegenspreken, te weerleggen, Tit. 1:9.

Dit voetspoor volgt ook de Catechismus. Want nadat de rechtzinnige leer van de rechtvaardigmaking des mensen in de vorige Zondagsafdeling verklaard werd, v, elke in alle tijden vele tegensprekers gehad heeft, zo worden die nu in deze Zondag weerlegd en bestreden. En daar de tegensprekers van deze leer inzake dit stuk zeer schandelijke dwalingen drijven, waarvoor de Kerk gewaarschuwd en waartegen zij gewapend dient te worden — aangezien zij hun dwalingen met tal van ongegronde redenen trachten voort te planten en te verdedigen — zo worden in deze Zondag zeer geschikt 1. de *dwalingen weerlegd,* welke in dit stuk van de rechtvaardigmaking de voornaamste zijn, Vraag 62; 2. *geantwoord op de voornaamste tegenwerpingen,* die zowel ten gunste van de dwalingen, als tegen de gezonde leer worden aangevoerd, Vraag 63 en 64.

Vraag 62: *Maar waarom kunnen onze goede werken niet de gerechtigheid voor God zijn, noch een stuk daarvan?*

Antwoord: *Daarom dat de gerechtigheid, die voor Gods gericht bestaan kan, gans volkomen en der Wet Gods in alle stukken gelijkvormig zijn moet a); en dat ook onze beste werken in dit leven alle onvolkomen en met zonde besmet zijn b).*

a. Deut. 27:26; Gal. 3:10 en Jak. 2:10.

b. Ps. 143:2; Jes. 64:6 en Dan. 9:5 en 18.

Verklaring van Vraag 62.

Tot dusverre hebben wij uiteengezet, waarom en hóe wij door het geloof alleen gerechtvaardigd worden. En daar het niet afdoende is, om de fundamenten van de christelijke leer voor te stellen, maar het ook nodig is om de valse leer te weerleggen, wordt ná de leer van de rechtvaardigmaking van de mens voor God, (op grond van Gods Woord op schrif-tuurlijke wijze in de Catechismus verklaard) de valse leer, die hiermee in strijd is, weerlegd. In verband daarmee wordt in deze Vraag aan de orde gesteld, *waarom wij niet door de werken, of ten dele door het geloei én ten dele door de werken gerechtvaardigd kunnen worden.* Tot verklaring van dit Antwoord moeten wij naast de getuigenissen van de Heilige Schrift en de al eerder vermelde bewijzen tegen de Rooms-katholieken, ook nog op het volgende letten:

1. Dat al onze werken onvolmaakt zijn. Want wij laten vele dingen na, die wij verplicht zijn te doen, en wij doen vele dingen, die wij behoorden na te laten. Bovendien mengen wij onder de goede werken die wij doen, ook veel verkeerde, en doen wij de goede werken op een verkeerde manier; zoals de profeet Jesaja in hoofdstuk 64:6 verklaart: "Doch wij allen zijn als een onreine, en al onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleed; en wij allen vallen af als een blad, en onze misdaden voeren ons henen weg als een wind." Welnu, de onvolkomen werken kunnen geen volmaakte gerechtigheid zijn, zoals de Wet

die van ons eist, Deut. 27:26, vgl. met Gal. 3:10: "Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve." Jakobus verklaart dit zeer juist in Jak. 2:10: "Wie de gehele Wet zal houden en in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan alle" (Vgl. N.G.B., art. 24).

2. Ook al waren onze werken volmaakt, dan zijn wij ze toch schuldig te doen; en dus kunnen wij daarmee niet de vroegere schulden voldoen, Luk. 17:10: "Alzo ook gij, wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten; want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen."
3. De goede werken zijn geen werken van ons, maar van God, Die ze in ons werkt, Fil. 2:13.
4. Ze zijn tijdelijk, en er bestaat geen overeenkomst of vergelijking tussen die tijdelijke werken en de eeuwige goederen; en tussen loon en verdienste behoort overeenstemming te zijn.
5. De goede werken komen voort uit het geloof en uit de rechtvaardigmaking. Daarom kunnen ze daar dus geen oorzaak van zijn.
6. Want anders zouden wij iets hebben, waarop wij ons zouden kunnen beroemen, in strijd met hetgeen de Heilige Schrift zegt in Ef. 2:9: "Niet uit de werken, opdat niemand roeme."
7. Ons geweten zou dan van de zékere troost beroofd zijn, Rom. 4:16: "Daarom is zij uit het geloof, opdat zij naar genade zij; ten einde de belofte vast zij al den zade." (Vgl. N.G.B., art. 23). In de Oratie aan keizer Maximiliaan II wordt zeer terecht gezegd, dat het Artikel van de rechtvaardigmaking alleen de verslagen harten, die zuchten onder hun zondepak en Gods toorn, kan vertroosten en oprichten.
8. Ook zou Christus dan tevergeefs gestorven zijn, Gal. 2:21: "Indien de rechtvaardigheid door de Wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven."
9. De weg der zaligheid zou niet één en dezelfde zijn in beide Testamenten, indien Abraham alleen door het geloof gerechtvaardigd werd, zoals dat geschreven staat in Rom. 4:1-3, en als wij thans door de werken — alleen, of met het geloof vergezeld — gerechtvaardigd zouden worden.
10. Tenslotte zou Christus dan geen volkomen Zaligmaker zijn, aangezien er dan buiten Hem een deel van onze rechtvaardigheid gevonden zou worden. En dit is in strijd met de N.G.B., art. 22.

(Lansbergen: Uit al deze opmerkingen volgt dan dit vaste en noodzakelijke besluit, dat onze goede werken niet zijn, noch zijn kunnen onze gerechtigheid voor God, noch een deel daarvan. En dit hebben de allerheiligsten steeds beleden, door met deze conclusie in te stemmen. Want zo spreekt Job in Hfdst. 9:2v. en 20: "Waarlijk, ik weet dat het zo is; want hoe zou de mens rechtvaardig zijn bij God? Zo Hij lust heeft om met hem te twisten, niet één uit duizend zal hij Hem beantwoorden. Zo ik mij rechtvaardig, mijn mond zal mij verdoemen; ben ik oprecht, Hij zal mij toch verkeerd verklaren"; en in Hfdst. 15:14-16: "Wat is de mens, dat hij zuiver zou zijn? en die geboren is van een vrouw, dat hij rechtvaardig zou zijn? Zie, op Zijn heiligen zou Hij niet vertrouwen, en de hemelen zijn niet zuiver in Zijn ogen. Hoeveel te meer is een man gruwelijk en stinkende, die het onrecht indrinkt als water?" En David zegt in Ps. 130:3: "Zo Gij, HEERE, de ongerechtigheden gadeslaat: Heere, wie zal bestaan?"; en in Ps. 143:2: "En ga niet in het gericht met Uwen knecht; want niemand die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn." Zo spreekt ook Daniël in Hfdst. 9:18: "Wij werpen onze smekingen voor Uw aangezicht niet neder op onze gerechtigheden, maar op Uwe barmhartigheden, die groot zijn." Als zó de allerheiligste dienaren van God, met wie de aller-

heiligsten onder ons niet te vergelijken zijn, het oordeel Gods hebben afgebeden, laat ons dan daaruit afleiden, wat ook wij behoren te doen.

Deze waarheid is zo helder en klaar, dat zelfs enkele voorname Roomse (kerk)leraars ze rondborstig hebben beleden; zoals o.a. kardinaal Conthrenus; in zijn traktaat over de Rechtvaardigmaking zegt hij:

"Aangezien wij door het geloof tot tweeërlei rechtvaardigheid geraken, n.l. tot een rechtvaardigheid in ons, en een liefde en genade, waardoor wij de Goddelijke natuur deelachtig worden; én tot de rechtvaardigheid van Christus, die ons geschonken en toegerekend wordt, omdat wij Christus ingelijfd zijn en wij Hem aandoen, zo blijft nog over te onderzoeken, op welke van beide wij moeten steunen, om te weten, dat wij voor God gerechtvaardigd worden, d.w.z. voor heilig en rechtvaardig gehouden worden. Ik houd het er ten enenmale voor, dat het godvruchtig en christelijk gezegd wordt, dat wij a.h.w. steunen (steunen, zeg ik) moeten op een bestendige zaak, die ons stellig staande houdt, n.l. op de gerechtigheid van Christus, die ons geschonken wordt; en niet op de heiligheid en genade in ons. Want deze onze gerechtigheid is slechts begonnen en nog onvolmaakt, die er ons niet voor kan bewaren, dat wij in vele struikelen en nog regelmatig zondigen.

Daarom — zo vervolgt hij — kunnen wij voor Gods aangezicht, vanwege deze onze rechtvaardigheid, niet voor rechtvaardig en goed gerekend worden, zoals het Gods kinderen paste om goed en heilig te zijn. Maar Christus' gerechtigheid die ons geschonken is, is een waarachtige en volmaakte gerechtigheid, die ten enenmale aangenaam is in Gods ogen, en waarin niets is dat God zou kunnen vertoornen en Hem niet hoogst welgevallig zijn zou. Alleen dus op deze grond, die zeker en bestendig is, moeten wij steunen, en geloven dat wij deswege alleen voor God gerechtvaardigd, d.w.z. voor rechtvaardig gehouden en verklaard worden."

Zelfs kardinaal Bellarminus, die al zijn krachten er lange tijd voor ingespannen had om 's mensen verdiensten — tegenover Gods genade — met tal van sofismen te drijven en te handhaven....., belijdt tenslotte, "dat, als het erop aankomt, het 't allerveiligste is, vanwege de onzekerheid van onze eigengerechtigheid en vanwege het gevaar van ijdele eer ..…, dat men al zijn vertrouwen alleen moet stellen op Gods barmhartigheid en goedertierenheid." Hier belijdt dus die roomse Goliath ten volle, dat de leer van de Gereformeerde Kerk, die de mensen leert om al hun vertrouwen alleen te stellen op Gods loutere genade, de veiligste en zekerste is; en dat de Roomse leer van de verdienstelijkheid der werken onzeker en gevaarlijk is.

Laat ons daarom hieruit leren, om onze ogen zo op het oordeel Gods te slaan, dat wij veel liever beven dan ons ijdellijk verheffen. Want al gebeurt het licht, als de vergelijking onder mensen plaatsheeft....., dat een ieder iets meent te hebben, dat een ander niet behoort te verachten, toch, als wij tot Gods gerechtigheid komen, zal ons vertrouwen dan dadelijk bezwijken (="vallen") en vergaan. Want zoals het gezicht van onze ogen, zolang het de dingen hier beneden aanschouwt, daaraan bepaalde bewijzen ontleent voor een scherp gezichtsvermogen, maar wanneer het tot de zon opgeheven wordt, het door haar al te sterke glans totaal verduisterd wordt....., zo vergaat het ook onze ziel, als die voor Gods gerechtigheid gebracht wordt. Laten wij onszelf dan niet met een ijdel vertrouwen bedriegen! Want als door zulke vermaningen onze hoogmoed niet bedwongen kan worden, dan zal de Heere ons antwoorden met de woorden die Hij vroeger tot de Farizeeën sprak: "Gij zijt het, die uzelven rechtvaardigt voor de mensen; maar God kent uw harten; want dat hoog is onder de mensen, is een gruwel voor God", Luk. 16:15).

Tegenwerping: Tien gulden zijn een deel van honderd gulden bij het betalen van schuld.

Daarom kunnen, hoewel ze onvolmaakt zijn, onze goede werken toch wel een deel uitmaken van onze betaling en rechtvaardigheid voor God.

Antwoord: Dit voorbeeld ligt op een heel ander vlak (="is zeer ongelyk"). Want 1. zijn tien gulden een geheel en volmaakt deel van honderd gulden, welk deel, bij vermenigvuldiging met tien, de hele som der schuld oplevert. Maar onze werken zijn niet een geheel, maar een onvolmaakt deel van de gerechtigheid of gehoorzaamheid, die wij aan God schuldig zijn; welk deel, al werd het honderdduizendmaal vermenigvuldigd, toch nooit en te nimmer de volledige som zal kunnen uitmaken. Bovendien kunnen tien gulden door de schuldheer ontvangen worden als een deel van de schuld, omdat er hoop op betaling bestaat voor de andere delen. Maar onze goede werken worden door God niet geaccepteerd als een deel der gerechtigheid. Want er bestaat geen enkele hoop voor, dat wij een volkomen betaling zullen kannen doen; en al wat onvolkomen is, wordt door de Wet verdoemd.

Bezwaren der Rooms-katholieken tegen de rechtvaardigheid des geloofs, ten voordele van de rechtvaardigheid der goede werken.

Vraag 63: *Hoe! Verdienen onze goede werken niet, die God nochtans in dit en in het toekomende leven wil belonen a) ?*

Antwoord: *Deze beloning geschiedt niet uit verdienste, maar uit genade b).*

a. Matth. 5:12, en 10:42; Luk. 6:35; Rom. 2:6 en 1 Kor. 3:8.
b. Matth. 20:1; Luk. 17:10; 1 Kor. 9:16-18; 2 Tim. 1:16 en 18; Rom. 6: 23.

Verklaring van Vraag 63.

Lansbergen. Dit is het *eerste* bezwaar tegen de besproken leer. Het is ontleend aan het loon dat God aan hen belooft, die ijverig zijn in goede werken, en zulks zowel in dit, als in het toekomende leven. Sommigen willen daaruit besluiten tot de rechtvaardigheid der werken, omdat zij zich verbeelden, dat, waar loon is, ook noodzakelijk verdienste moet zijn. Het *antwoord* luidt: Het is wel waar, dat God loon belooft aan de Godzaligen, wanneer zij goede werken gaan doen; zoals men zien kan in Matth. 5:12 en 10:42, Luk. 5:35 en 14:13, Rom. 2:6, 1 Kor. 3:8 en op andere plaatsen. Maar wanneer God belooft dat Hij de goede werken belonen wil, dan wordt het woordje "loon" in oneigenlijke zin bedoeld. Want feitelijk (="eigentlyk") is loon een verplichte vergoeding (="schuldige vergelding") voor enig werk, die met de rechtvaardigheid overeenkomt. En waar zo'n loon is, daar is ook steeds *verdienste;* en dat wordt een onverplicht werk genoemd, dat men volgens de orde der rechtvaardigheid verplicht is te belonen.

Bastingius. Zulke verdiensten schrijft de Heilige Schrift ons nergens toe. De Latijnse theologen en ook enkele oudere godgeleerden hebben het woord "verdienen" vaak in oneigenlijke zin gebruikt, voor *"verkrijgen* en het woord *"verdienste"* voor een goed werk. Het is dus door hen aanvankelijk niet zo verstaan als het later opgevat werd temidden van de duisternis van het *pausdom.* Want toen hebben de mensen hun verdiensten voor God (in aanmerking) willen brengen, om overeenkomstig hun waarde met Hem een geding aan te gaan (="dingen") en Hem met hun vergeldingen en voldoeningen te strelen (="paayen") en tevreden te stellen. Nu zeg ik, dat — al is het aanvankelijk niet zo bedoeld, als het later het geval was — zij toch de christenheid en de zuiverheid des geloofs geen goede dienst bewezen hebben, toen zij deze woorden *verdienen* en *verdiensten* op de menselijke werken gingen toepassen, om die voor Gods gericht vergolden te krijgen (="tot vergeldinge.....brengen").

Als men n.l. bij de Heilige Schrift gebleven was, zouden wij daar nu niet over hebben te twisten. In oneigenlijke zin wordt ook loon een beloning genoemd, die men niet verschuldigd is (te geven), zoals men wel loon geeft zonder dat er gewerkt werd, of dat men meer loon geeft dan er gepresteerd werd. Dit komt ook meermalen onder de mensen voor. Want hoewel men dan de beloningen niet overeenkomstig de verdiensten geeft, noemt men ze toch "loon." Maar met een nog veel oneigenlijker uitdrukking wordt het eeuwige leven een loon voor onze arbeid of werken genoemd. Want geen enkel schepsel kan bij God ook maar iets verdienen, en het eeuwige leven is een genadegift van God, Rom. 6:23.

Lansbergen. Zo belooft God ons dus het eeuwige leven als een loon, niet uit verdienste, maar uit genade, als een genadige vergelding om-niet, En dit laat zich met vele teksten uit de Heilige Schrift aantonen: Ef. 2:8v.: "Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme"; Tit. 3:5: "Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hadden, maar naar Zijn barmhartigheid", en 2 Tim. 1:9: "Die ons heeft zalig gemaakt en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus vóór de tijden der eeuwen."

Daaruit blijkt wel, dat onze werken geenszins iets verdienen. Daartoe strekt ook de gelijkenis, die de Heere Jezus in het Evangelie ons Zelf voorstelt, Matth. 20:v. Want het loon wordt gegeven aan mensen, die het niet verdiend hebben, en die maar een enkel uur gewerkt hadden, en dat zonder enige overeenkomst (="beding"); en aan hen die de hitte des daags verdragen hadden, wordt ook niet meer gegeven. Wat wil Christus met dit verhaal anders te kennen geven, dan dat God aan niemand iets verplicht is, en dat ook de mensen niet zorgeloos of goddeloos. Maar de leer van de rechtvaardigmaking door het geloof alléén maakt wel zorgeloos en goddeloos.

Lansbergen. Het *antwoord* heeft twee onderdelen:

1. Allereerst wordt ontkend, dat de leer der rechtvaardigmaking des geloofs zorgeloze mensen maakt. Want dat wordt ons in Ps. 130:4 geleerd: "Maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt." Met die woorden wil de profeet David aangeven, dat de genadige kwijtschelding der zonden geen reden en oorzaak is tot goddeloosheid, maar juist een reden is om God te dienen en te vrezen. En ook de apostel zegt in Rom. 6:1: "Wat zullen wij dan zeggen? Zullen wij in de zonde blijven, opdat de genade te meerder worde?" Zoals ook de apostel Johannes, toen hij de leer der rechtvaardigmaking had voorgesteld, zegt: "Mijne kinderkens, ik schrijf u deze dingen, opdat gij niet zondigt", 1 Joh. 2:1. Want beide Apostelen bedoelen daarmee, dat door de leer van de rechtvaardigmaking geenszins aanleiding gegeven wordt tot zondigen bij degenen, die waarachtig door het geloof gerechtvaardigd zijn, maar dat zij daardoor daarentegen krachtig worden opgewekt tot een haten en vlieden van de zonden. Dus veroorzaakt deze leer van de rechtvaardigmaking des geloofs geen vleselijke zorgeloosheid uit zichzelf of krachtens haar aard, maar dit is te wijten aan de verkeerdheid en schuld der mensen, die de vrijheid misbruiken tot een deksel voor het vlees, zoals Petrus zegt in 1 Petrus 2:16. Want van zichzelf wekt deze leer in de wedergeborenen een vlijt om God te gehoorzamen en Hem dankbaarheid te bewijzen.

2. De reden daarvan wordt erbij genoemd: aangezien "het onmogelijk is, dat, zo wie Christus door een waar geloof ingeplant is, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid", zoals er in Matth. 7:18 geschreven staat: "Een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen", en in Joh. 15:5: "Die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht."

Lansbergen. Deze reden is ontleend aan de aard en natuur van het rechtvaardigende geloof. Want dat is a.h.w. wortel of boom, waarvan de goede werken voortkomen. Daarom zijn de

Roomsen in hoge mate ernaast, als zij denken dat er door de leer der rechtvaardigmaking een weg gebaand wordt tot allerlei zonden. Want wij spreken niet over een geloof, dat de goede werken mist. Maar wij zeggen dit, dat het geloof en de goede werken met een onafscheidelijke band aanéén verbonden zijn, en dat wij toch niet door de werken, maar door het geloof gerechtvaardigd worden. En dit laat zich zeer gemakkelijk verklaren, als wij ons tot Christus wenden, tot Wie ons geloof zich uitstrekt. Want waarom worden wij door het geloof gerechtvaardigd? Omdat wij daardoor Christus ingelijfd worden en deel krijgen niemand iets bij Hem verdienen kan! Zeer duidelijk verklaart de Heere dit Zelf in Luk. 17:10: "Wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten; want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen." Met die woorden bedoelt Hij (te zeggen), dat zelfs de allerbeste en volmaaktste onderhouding der Wet bij God eigenlijk geen loon verdient. En hoe zouden wij trouwens met onze werken bij God iets kunnen verdienen, aangezien Hij Zelf de Auteur en Werkmeester is van al onze goede werken, Fil. 2:13: "Want het is God Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen." Zo kroont dus God in ons uit genade niet Ons werk, maar Zijn *eigen* werk. Want het onze wordt met tal van vuilheden bezoedeld. Daarom dwalen de *Roomsen* zo erg, als zij op grond van het woordje "loon" tot hun (eigen) verdiensten willen besluiten. Want dit loon wordt slechts uit genade gegeven. En daarom zegt de Apostel zeer terecht in Rom. 11:35: "Of wie heeft Hem eerst gegeven en het zal hem weder vergolden worden?"

En toch mag niemand daaruit de conclusie trekken, dat de Heere ons bedriegt of met ons de spot drijft, Want deze genadige en onverdiende vergelding noemt Hij met de naam "loon":

1. opdat Hij daarmee zou aanduiden, dat onze goede werken Hem aangenaam zijn_ en behagen;

2. om ons te Ieren dat, hoewel deze beloning om-niet gegeven wordt, ze toch alleen aan hen, die strijden en ijverig hun best doen, voorgesteld wordt;

3. omdat Hij het ons zo stellig geven zal, alsof wij het verdiend hadden. En tenslotte: Daar het hard en zwaar is, om zichzelf te verloochenen en Christus' kruis op de schouders te nemen, komt Hij, als een milde Vader, met deze manier van spreken onze zwakheid te hulp, opdat wij daardoor zouden aangespoord worden om de moed niet op te geven (vgl. N.G.B., art, 24).

Vraag 64: *Maar maakt deze leer geen zorgeloze en goddeloze mensen?*

Antwoord: *Neen zij a), want het is onmogelijk dat, zo wie Christus door een waar geloof is ingeplant, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid b).*

a. Ps. 130:4, Luk. 1:73-75, Rom. 6:v.; 11:18-20, Ef. 1:4, Fil. 2:12v., Tit. 2:1v., 1 Joh. 1:9 en 2:1.

b. Matth. 7:18 en Joh. 15:5.

Verklaring van Vraag 64.

Dit is het *tweede* bezwaar van de Roomsen betreffende de gezonde leer van de rechtvaardigmaking, zoals die pas uiteengezet is. Dit bezwaar kan aldus worden omschreven (="voorgestelt"): De ware leer der rechtvaardigmaking maakt de mensen niet zorgeloos of goddeloos. Maar de leer van de rechtvaardigmaking door het geloof-alléén maakt wel zorgeloos en goddeloos. Lansbergen. Het *antwoord* heeft twee onderdelen: 1. Allereerst wordt ontkend, dat de leer der rechtvaardigmaking des geloofs zorgeloze mensen maakt. Want dat wordt ons in Ps. 130:4 geleerd: "Maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt". Met die woorden wil de profeet David

aangeven, dat de genadige kwijtschelding der zonden geen reden en oorzaak is tot goddeloosheid, maar juist een reden is om God te dienen en te vrezen. En ook de apostel zegt in Rom. 6:1: "Wat zullen wij dan zeggen? Zullen wij in de zonde blijven, opdat de genade te meerder worde?" Zoals ook de apostel Johannes, toen hij de leer der rechtvaardigmaking had voorgesteld, zegt: "Mijne kinderkens, ik schrijf u deze dingen, opdat gij niet zondigt", 1 Johs. 2:1. Want beide Apostelen bedoelen daarmee, dat door de leer van de rechtvaardigmaking geenszins aanleiding (="oorzaak") gegeven wordt tot zondigen bij degenen, die waarachtig door het geloof gerechtvaardigd zijn, maar dat zij daardoor daarentegen krachtig worden opgewekt (="ontstoken") tot een haten en vlieden van de zonden. Dus veroorzaakt (="maakt") deze leer van de rechtvaardigmaking des geloofs geen vleselijke zorgeloosheid uit zichzelf of krachtens haar aard (="natuur"), maar dit is te wijten aan (="geschiedt door") de verkeerdheid en schuld der mensen, die de vrijheid misbruiken tot een deksel voor het vlees, zoals Petrus zegt in 1 Petr. 2:16. Want van zichzelf (="door haar zelve") wekt (="maakt") deze leer in de wedergeborenen een vlijt om God te gehoorzamen en Hem dankbaarheid te bewijzen. 2. De reden daarvan wordt erbij genoemd: aangezien "het onmogelijk is, dat, zo wie Christus door een waar geloof ingeplant is, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid", zoals er in Matth. 7:18 geschreven staat: "Een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen", en in Johs. 15:5: "Die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht".

Lansbergen. Deze reden is ontleend aan de aard en natuur van het rechtvaardigende geloof. Want dat is a.h.w. wortel of boom, waarvan de goede werken voortkomen. Daarom zijn de *Roomsen* in hoge mate (="hogelyk") ernaast (="bedrogen"), als zij denken dat er door de leer der rechtvaardigmaking een weg gebaand wordt tot allerlei zonden. Want wij spreken niet over een geloof, dat de goede werken mist (="ledig van....."). Maar wij zeggen dit, dat het geloof en de goede werken met een onafscheidelijke band aanéén verbonden (="verknocht") zijn, en dat wij toch niet door de werken, maar door het geloof gerechtvaardigd worden. En dit laat zich zeer gemakkelijk verklaren, als wij ons tot Christus wenden, tot Wie ons geloof zich uitstrekt. Want waarom worden wij door het geloof gerechtvaardigd? Omdat wij daardoor Christus ingelijfd worden en deel krijgen aan Zijn gerechtigheid, precies zoals (="niet anders dan gelyk") een rank in de wijnstok het sap of vocht van de wijnstok, of een scheut het sap van de boom waar ze ingeënt is, deelachtig wordt. En wanneer wij aan de gerechtigheid van Christus deel krijgen, kan het niet anders, of wij moeten tevens ook in ons de kracht der heiligmaking bevinden. Want Christus is ons niet alleen tot rechtvaardigheid, maar ook tot heiligmaking gegeven, zoals de Apostel nadrukkelijk verklaart in 1 Kor. 1:30. Daarom is het openbaar, dat Christus niemand rechtvaardigt, of Hij maakt hem tevens heilig. Want als wij Christus deelachtig worden, krijgen wij niet alleen aan Zijn gerechtigheid, maar ook aan Zijn heiligmaking deel (vgl. N.G.B., art. 24).

Eerste tegenwerping. Men dient ook de dingen te vermijden (="vlieden"), die om de een of andere toevallige omstandigheid verkeerd zijn. Daarom dient ook deze leer vermeden te worden, aangezien ze — al is het ook niet door haarzelf — toch door een bepaalde toevalligheid voor de mens verkeerd is.

Antwoord: Men dient de dingen te mijden, ook die toevallig verkeerd zijn tenzij er een nog belangrijker reden is waarom men ze niet behoort los te laten (="na te laten"), maar vast te houden en te leren, hetgeen voor sommigen door hun eigen schuld verkeerd zou zijn. Maar op dit punt zijn er gewichtige en zeer noodzakelijke redenen, waarom deze leer onderwezen en niet losge laten moet worden, n.l. 1. Gods gebod en eer, en 2. de zaligheid van de uitverkorenen.

Tweede tegenwerping. Uit deze leer van de rechtvaardigmaking der gelovigen zou volgen, dat men de toekomstige zonden niet zou behoeven te ontvluchten. Want ze kunnen immers geen schade doen, omdat Christus voor alle (zonden) betaald heeft, En wat niet schaden kan, hoeft men niet te ontvluchten. Maar aangezien het zeer ongerijmd is om zoiets te beweren, moet het een zeer ongerijmde leer zijn, waar dit uit zou volgen.

Antwoord:

1. Men behoeft niet te ontvluchten wat niet schaden kan, n.l. hetzij dat men het zou ontvluchten, ja dan neen, Maar de toekomstige zonden doen de gelovigen geen schade, als men ze ijverig tracht te vermijden. Maar hun berokkenen ze veel schade, die ze niet proberen te vermijden.

2. Ook al zouden de zonden niet kunnen schaden, dan hebben de Godzaligen toch nog grote oorzaak om de zonden te vermijden, n.l. omdat zij daardoor God zouden vertoornen. Want hoewel Gods kinderen niet zien op de hun voorgestelde straffen, als zij zondigen, toch willen en proberen zij ijverig de zonden te ontvluchten, opdat zij God, hun Vader, niet zouden vertoornen.

3. De zonden schaden ook, want 1e wordt God erdoor vertoornd; 2e beroven ze ons van de gelijkvormigheid met God, en 3e onderwerpen ze ons aan tijdelijke en ook aan de eeuwige straffen, als men zich niet van harte bekeert.

Derde tegenwerping. Men moet geen leer aanvaarden, die niet in de Heilige Schrift geleerd wordt, Dat wij nu door het geloof alléén gerechtvaardigd worden, is een leer, die in de Heilige Schrift niet voorkomt. Daarom moet men dat niet aannemen.

Antwoord: Men moet geen enkele leer aanvaarden, die niet in de Heilige Schrift Woordelijk (="met uytgedrukte woorden") of inhoudelijk (="aangaande den zin") geleerd wordt. Maar hoewel nu de leer dat wij door het geloof alléén gerechtvaardigd worden, in de Schrift niet met. tal van woorden uitgedrukt wordt, toch wordt ze er naar haar inhoud zeer duidelijk geleerd, wanneer n.l. andere dingen — waarin men zijn rechtvaardigheid zou kunnen stellen — van de rechtvaardigheid worden uitgesloten; zoals er gezegd wordt, dat wij gerechtvaardigd worden om niet, uit zijn genade, Rom. 3:24; zonder de werken der Wet, vers 28; Gal. 2:16; zonder de Wet, Rom. 3:21; niet uit ons, niet uit de werken, Ef. 2:8v.; niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hebben, Tit. 3:5; en wanneer van het bloed van Jezus Christus gezegd wordt, dat het ons reinigt van alle zonden, 1 Joh. 1:7. Want het is precies hetzelfde om gerechtvaardigd te worden door het geloof alleen, als door het bloed van Christus, zonder enige verdienste onzerzijds, alleen ontvangende en gelovende, en niet verdienende noch door het geloof noch door andere werken. En om welke reden men het woord "alleen" handhaven (="behouden") moet, is al eerder in den brede verklaard.

Vierde tegenwerping. Hetgeen niet alleen is, dat rechtvaardigt niet alleen. Het geloof is niet alleen. Dus rechtvaardigt het niet alleen.

Antwoord. Als de conclusie (="besluyt") juist opgevat wordt, zoals het op deze wijze behóórde opgevat te worden, n.l.: het geloof alléén rechtvaardigt niet! dan geven wij dat helemaal toe. Maar als het in deze zin verstaan wordt: Het geloof alléén heeft niet de macht om te rechtvaardigen of Christus' verdiensten te ontvangen...., dan kan dit daaruit niet geconcludeerd worden. Ook is de stelling niet waar, dat hetgeen niet alleen is, ook niet alleen rechtvaardigen kan. Want ik kan wel alleen in de kamer spreken, al ben ik niet alleen, maar al zijn er ook anderen met mij in die kamer. En een zaak kan heel goed niet alleen zijn, maar noodzakelijk met andere (zaken n.l. v.d. Hr) gepaard gaan, en kan dan toch een eigen vermogen (="macht") of werking bezitten. Zoals de wil, die nooit alleen bestaat, maar steeds bij het verstand is, toch alleen de macht heeft om te willen. 's Mensen ziel is niet alleen, maar met het lichaam verbonden, en toch heeft zij alleen verstand. Het scherp van een mes is niet alleen, maar is met het heft verenigd, en toch snijdt het scherp alleen. Daarom wordt het woord "alleen" in de conclusie op een bedrieglijke wijze gevoegd bij het woord "rechtvaardigen", waarmee het niet verbonden mag worden in de eerste zin. Want dan is het verkeerd (="valsch"), n.l. als men zegt: Wat niet alleen is, dat rechtvaardigt niet alleen.

Vijfde tegenwerping. Zonder hetgeen noodzakelijk vereist wordt in hen die gerechtvaardigd zullen worden, maakt het geloof niet rechtvaardig. De goede werken worden noodzakelijk vereist in degenen, die gerechtvaardigd zullen worden. Dus maakt het geloof alléén, zonder de goede werken, niet rechtvaardig, en derhalve ook niet alléén.

Antwoord: Ook hier weer hetzelfde bedrog! Omdat het woordje "zonder" hier twijfelachtig geplaatst wordt, (zonder dat men weet n.l.) waarmee het verbonden moet worden. Hetgeen vereist wordt in degenen die gerechtvaardigd worden, maakt wanneer het niet met geloof gepaard gaat — ook niet rechtvaardig. Echter, hoewel het geloof niet alleen is, maar steeds krachtig werkt door de liefde en de goede werken, en dus daarmee steeds vergezelschapt is....., zo maakt het (geloof n.1.) toch alleen rechtvaardig, d.w.z. het ontvangt en eigent zich alleen de verdiensten van Christus toe. Bovendien moet men ook op de juiste wijze (="bequamelyk") uiteenzetten de uitspraak (="hetgeen dat gezegt is"), n.l. dat de goede werken noodzakelijk vereist worden in hen, die gerechtvaardigd zullen worden. Nu wordt het *geloof* en de *goede werken* vereist in degenen die gerechtvaardigd zullen worden, maar *niet* op *dezelfde* manier; het geloof n.l. als een noodzakelijk instrument, dat de gerechtigheid, in het Evangelie voorgesteld, aanneemt, en de goede werken als *vruchten des geloofs* en als bewijzen der dankbaarheid jegens God. Want het geloof zonder de goede werken is dood, en het wordt alleen dááraan gekend. Op deze wijze moet men dit verstaan. Want anders is het niet waar. Want de goede werken worden niet in degenen die gerechtvaardigd worden, vereist als een oorzaak voor, of verdienste van de rechtvaardigmaking. Want dan zouden ze aan de rechtvaardigmaking voorafgaan, zoals de oorzaak voorafgaat aan hetgeen ze bewerkt; en dat is (hier) niet zo. Ook worden de goede werken *niet* vereist als een *instrument* voor de rechtvaardigmaking. Want alleen het geloof neemt de rechtvaardigheid van Christus aan. En om alle twijfel buiten te sluiten, zeggen wij met Augustinus, dat de werken niet vereist worden tot rechtvaardigmaking. Hijzelf schrijft: De goede werken gaan niet vooraf in degenen die gerechtvaardigd zullen worden, maar zij volgen hij degenen die al gerechtvaardigd zijn. Daarom is het juist uitgedrukt, dat de goede werken vereist worden bij hen die gerechtvaardigd zijn, en niet bij die nog gerechtvaardigd zullen worden.

Zesde tegenwerping. Wie door twee dingen gerechtvaardigd wordt, die wordt niet gerechtvaardigd door één alleen. Nu, wij worden door twee dingen gerechtvaardigd, n.l. door het geloof en door Christus' verdiensten. Daarom worden wij niet door het geloof alléén gerechtvaardigd.

Antwoord: Wie op één en dezelfde manier door twee dingen gerechtvaardigd wordt, die wordt niet door diezelfde manier alleen gerechtvaardigd. Maar wij worden op verschillende wijze door twee dingen gerechtvaardigd, n.l. door het geloof bij wijze van instrument, en door Christus' verdiensten, als de voornaamste oorzaak om ons te rechtvaardigen, en die God beweegt om ons rechtvaardig te maken.

Zevende tegenwerping. Kennis maakt niet rechtvaardig. Het geloof is kennis. Daarom maakt dat niet rechtvaardig.

Antwoord: Een blote kennis alleen maakt niet rechtvaardig. Maar het geloof is wel kennis, maar toch geen blote kennis, maar ze gaat gepaard met een vertrouwen des harten, zodat het geloof terecht een vertrouwende kennis mag heten. Nu zijn kennis en vertrouwen zeer verschillend. Want de kennis zit in het verstand, en het vertrouwen woont in de wil en het hart; en het is niet alleen een wetenschap van een zaak, maar ook een opzettelijke verkiezing, om hetgeen dat men weet, te doen, of zich toe te eigenen en zich daarin te verheugen en gerust te stellen. Zo betekent in God geloven: niet slechts God kennen, maar ook op Hem zijn vertrouwen stellen. Want de duivel bezit ook wel kennis van God en van Zijn beloften, maar zonder vertrouwen. Daarom is zijn kennis niet een rechtvaardigend, maar slechts een

historisch geloof. En daarvan zegt Jakobus in Hfdst. 2:19: "De duivelen geloven het ook en zij sidderen." Wij geven de Roomsen gaarne toe, dat zulk een kennis niet rechtvaardigt, maar dat doet wel de kennis, die met vertrouwen gepaard gaat.

Achtste tegenwerping. In Jak. 2:24 staat geschreven: "Ziet gij dan nu dat een mens uit de werken gerechtvaardigd wordt en niet alleenlijk uit het geloof?" Daarom maakt het geloof alléén niet rechtvaardig.

Antwoord. Beide woorden, "rechtvaardigen" en "geloof", worden hier door Jakobus anders bedoeld en verstaan dan ze door de apostel Paulus in de leer der rechtvaardigmaking gebruikt worden. Want:

I. hij spreekt niet van 's mensen rechtvaardiging voor God — waarover Paulus handelt in Rom. 3:4, en waarover wij het nu hebben — maar over die voor de mensen; d.w.z. hij spreekt over het uiterlijke betoon en bewijs van de innerlijke rechtvaardigheid, te weten: hoe de mens uiterlijk voor de medemensen bewijzen en verklaren kan, dat hij innerlijk voor God werkelijk gerechtvaardigd is. Dit, zo zegt hij, kan niet geschieden door het geloof alléén, maar ook, ja voornamelijk door de werken. Want het geloof kan niet gezien worden, maar de werken zijn wel zichtbaar. Daarom moet het geloof door de werken vertoond en verklaard worden. En dat dit de bedoeling van Jakobus is, wordt bewezen: 1. omdat hij in vers 18 zegt: "Toon mij uw geloof uit uwe werken." Toon dat, zo zegt hij tegen mij die namelijk een mens ben. Daarom spreekt hij over de bewijzen van het geloof en van de rechtvaardigheid voor God. Ten 2e, omdat hij in vers 21 zegt: "Abraham onze vader, is hij niet uit de werken gerechtvaardigd, als hij Izaak zijn zoon geofferd heeft op het altaar?" Dit laat zich niet verstaan van de rechtvaardigmaking voor God.

Want:

a. de Historie getuigt, dat *Abraham* al lang voordat hij zijn zoon offerde, door God rechtvaardig verklaard is.

b. Paulus leert op grond van de Heilige Schrift, in Rom. 4, dat Abraham niet door de werken, maar door het geloof voor God gerechtvaardigd is.

c. Het offer van Izak is geen volkomen vervulling der Wet, maar slechts een enkele daad geweest. Daarom kon ze geen volkomen rechtvaardigheid zijn, noch Abraham voor God rechtvaardigen. Zo is het dus duidelijk, dat Jakobus dit wil zeggen, n.l. dat Abraham wel door het geloof gerechtvaardigd was voor God, zoals de Schrift getuigt in Gen. 15:6: "En hij geloofde in den HEERE, en Hij rekende het hem tot gerechtigheid", maar dat hij door de werken en gehoorzaamheid aan God, zijn geloof en rechtvaardigheid voor de mensen betoond en bewezen heeft, Daarom roept de Engel in Gen. 22:12 uit: "Nu weet Ik, dat gij God vrezende zijt."

II. Jakobus spreekt hier niet, zoals Paulus (wel), over het ware en levende geloof, als hij zegt, dat wij daardoor niet gerechtvaardigd worden, maar over een dood geloof; en dat is een blote kennis zonder vertrouwen en goede werken. Dit blijkt uit Jak. 2:17: "Alzo ook het geloof, indien het de werken niet heeft, is bij zichzelf dood." En in vers 19 kent hij aan de duivelen ook zo'n geloof toe, en toch hebben die stellig het rechtvaardigmakend geloof niet. Tenslotte vergelijkt hij dit geloof, waardoor — naar hij zegt — wij niet alleen gerechtvaardigd worden — bij een lichaam zonder geest, d.w.z. bij een dood lichaam, vers 26. Maar zodanig, is het rechtvaardigende geloof niet, Onze Oude Statenvertalers zeggen in 't kort, wanneer in Jak. 2:24 van de mens gezegd wordt, dat hij gerechtvaardigd wordt uit de werken, d.w.z. dat van hem verklaard en bewezen wordt, dat hij gerechtvaardigd is door de goede werken, en niet alleen uit het geloof, d.w.z. niet door zo'n geloof, dat zonder goede werken is, of geen goede werken voortbrengt; en wanneer Jakobus in vers 21 zegt, dat Abraham uit de werken

gerechtvaardigd is, toen hij zijn zoon Izak op het altaar offerde, dat hij (n.l. Jakobus) met die woorden *"uit de werken"* bedoelt, dat Abraham door zijn werken getoond heeft, dat hij een waar en levend geloof bezeten heeft, en dat hij door middel van de goede werken, als vruchten van het geloof, voor God en de mensen betoond heeft, dat hij werkelijk voor God gerechtvaardigd was. En dan merken zij inzake dat werk van het offeren van zijn zoon, tevens op — zoals hierboven al gezegd is — dat Abraham (eigenlijk gezegd) niet uit dat werk voor God gerechtvaardigd is, zoals duidelijk blijkt uit Gen. 15:6 (waar gezegd wordt, dat Abraham al enige jaren voordat hij zijn zoon ging offeren, n.l. toen hij de belofte inzake deze zoon geloofde, door het geloof van Godswege gerechtvaardigd werd); zoals hier ook Jakobus in vers 23 getuigt; bij welk vers de Kanttekenaars ook deze plechtige (="deftige") opmerking geven, dat de Apostel daar verklaart, dat Abraham door dat werk betoond heeft, dat het waar was hetgeen de Schrift van hem zegt, n.l. dat hij door het geloof gerechtvaardigd was, aangezien uit dit werk blijkt, dat hij het ware rechtvaardigmakende geloof gehad heeft en daardoor voor God gerechtvaardigd is. En hieruit blijkt ook, dat Jakobus de rechtvaardigmaking voor God, eigenlijk gezegd, niet aan de werken, maar aan het geloof toeschrijft, dat zich door de werken vertoont.

Negende tegenwerping. Wij worden door het geloof gerechtvaardigd. Maar het geloof is een werk. Dus worden wij door de werken gerechtvaardigd.

Antwoord. Deze conclusie is te breed. Want alleen dit volgt: Dus worden wij door een werk gerechtvaardigd. En dit zou men — wel verstaan! — kunnen toegeven van een werk van het instrument, d.w.z. van het doen, wanneer de gerechtigheid van Christus aangenomen wordt. Want dat aannemen is een werk, aan het geloof eigen. Maar het geldt niet van een werk, dat de rechtvaardigheid zou (kunnen) verdienen of veroorzaken (="te wege brengen"). Want dan heet het ook van ons, dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden, niet als (door) een verdienste of oorzaak — waardoor God bewogen wordt om ons te rechtvaardigen — maar als een middel en instrument der rechtvaardigmaking. Want, anders opgevat, worden wij eigenlijk niet door het geloof gerechtvaardigd. Want wij worden niet gerechtvaardigd Om het geloof, maar dóór het geloof als een instrument, waardoor Christus' gerechtigheid ons geschonken (="toegevoegt") wordt.

Het woord *"geloof"* wordt hier niet steeds in eenzelfde betekenis bedoeld. Want als er gezegd wordt: Wij worden door het geloof gerechtvaardigd, dan wordt onder het geloof verstaan datgene, waarop het geloof zich richt. Maar als er gezegd wordt, dat het geloof een werk is, dan wordt daarmee eigenlijk de werking van het geloof bedoeld, en de daad, als men gelooft (=de geloofsdaad).

Tiende tegenwerping. Onze rechtvaardigheid is datgene waardoor wij wezenlijk rechtvaardig zijn. Het geloof nu is onze rechtvaardigheid. Dus zijn wij wezenlijk daardoor rechtvaardig.

Antwoord: I. Dat het geloof onze rechtvaardigheid is, wordt niet in de eigenlijke, maar oneigenlijke zin van het woord verstaan, n.l. om die reden dat het geloof ziet op hetgeen onze rechtvaardigheid is. Want in eigenlijke zin is het geloof niet onze rechtvaardigheid; maar datgene waar ons geloof op ziet en gegrond is, dát is onze rechtvaardigheid, nl. de verdiensten van Christus, welke het geloof zich toeëigent.

II. Wij spreken hier over *de rechtvaardigheid des Evangelies* en niet over die der Wet. En daarom is het niet juist uitgedrukt, dat hetgeen waardoor wij wezenlijk rechtvaardig zijn, onze rechtvaardigheid is. Want de rechtvaardigheid des Evangelies is niet wezenlijk in ons, zoals het wit aan de wand en de kennis in de geleerden, maar ze is buiten ons, in Christus, en wordt de onze door toerekening, zoals al eerder aangetoond werd.

Elfde tegenwerping. Hetgeen dat ons tot rechtvaardigheid gerekend wordt, om die zaak zijn

wij rechtvaardig. Het geloof wordt ons tot rechtvaardigheid gerekend, Rom. 4:5. Dus zijn wij om dat geloof gerechtvaardigd, en niet alleen dóór het geloof.

Antwoord: Ook nu weer wordt het niet in eigenlijke zin bedoeld, dat het geloof ons tot rechtvaardigheid gerekend wordt. Want als dat in eigenlijke zin zo opgevat wordt, is zulks niet alleen onwaar, maar ook godslasterlijk. Want alleen Christus' verdiensten zijn er eigenlijk de oorzaak van, waardoor onze ongerechtigheid in het oordeel Gods bedekt wordt, en dit wordt ons tot rechtvaardigheid gerekend. Het geloof is sleets het instrument, waaraan door een figuurlijke of oneigenlijke manier van spreken toegekend wordt, hetgeen aan de voornaamste (="principale") werkende oorzaak toekomt, Daarom moeten deze uitdrukkingen (="redenen"), n.l. dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden, en dat het geloof ons tot rechtvaardigheid toegerekend wordt, niet volgens de Wet — zoals de *Roomsen* doen — maar volgens het Evangelie worden verstaan.

Twaalfde tegenwerping. De verkeerde werken verdoemen ons. Daarom maken de goede werken ons ook rechtvaardig. Want ze zijn met elkaar in strijd. En tegengestelde (="contrarie") oorzaken brengen steeds tegengestelde werkingen voort.

Antwoord: I. De goede en verkeerde werken staan hier niet direct precies tegenover elkaar. Want de verkeerde werken zijn volkomen verkeerd, en daarom verdienen ze, volgens de orde van Gods rechtvaardigheid, zeer terecht (="rechtvaardig") de verdoemenis. Maar de goede werken zijn onvolkomen goed, en daarom kunnen ze in geen geval de rechtvaardigheid en het leven verdienen.

II. Ja, al waren zelfs de goede werken volmaakt goed, dan zouden ze toch niets verdienen, aangezien ze verschuldigd zijn (="schulden"). Want het schepsel is wel steeds aan zijn Schepper verplicht; maar de Schepper is daarentegen geenszins (iets) aan het schepsel (verplicht). En het schepsel kan op geen enkele manier of door enige verdienste God verplichten, om loon te geven, zoals geschreven staat in Rom. 11:35: "Wie heeft Hem eerst gegeven en het zal hem weder vergolden worden?"

Dertiende tegenwerping. Wie rechtvaardigheid doet, die is rechtvaardig, 1 Joh. 3:7. Dus zijn wij rechtvaardig, door de rechtvaardigheid te doen; d.w.z. door de goede werken.

Antwoord: Wie rechtvaardigheid doet, door n.l. een Godzalig en rechtvaardig leven te leiden, die is rechtvaardig; d.w.z. hij tóónt dat hij Godzalig en rechtvaardig is. Maar hier wordt niet gesproken over die rechtvaardigheid, om welke wij voor God gerechtvaardigd en vrijgesproken worden. Want voor God zijn wij niet rechtvaardig door daden, maar alleen door het geloof, zoals er geschreven staat in Ps. 143:2 en in Rom. 3:20: "Daarom zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem." Het is in 1 Joh. 3:7 niet Johannes' bedoeling (="voornemen") om de oorzaak aan te wijzen, door of om welke wij gerechtvaardigd worden, maar alleen: Hoe zij gesteld zijn, die gerechtvaardigd zijn; d.w.z hij geeft hier te kennen, niet op welke wijze of door welke zaak wij rechtvaardig zijn, maar hoedanig de gerechtvaardigden zijn. En de betekenis van deze woorden is dus: Wie wedergeboren is, die is ook gerechtvaardigd, en betuigt metterdaad, dat hij gerechtvaardigd is. Want of iemand gerechtvaardigd is, dat wordt gezien en afgeleid (uit het feit), als hij de werken der wedergeboorte en der rechtvaardigheid doet.

Veertiende tegenwerping. Christus zegt van die zondares: "Hare zonden zijn haar vergeven die vele waren; want zij heeft veel liefgehad", Luk. 7:47. Daarom is de liefde een oorzaak van de vergeving der zonden en van de rechtvaardigmaking.

Antwoord: I. De liefde kan geen oorzaak zijn van de vergeving der zonden; want een oorzaak is er steeds vóór hetgeen ze voortbrengt; maar onze liefde is er niet vóór, maar uit de vergeving der zonden, 1 Joh. 4:10 en 19: "Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad

hebben, maar dat Hij ons lief heeft gehad; wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft." En dit blijkt uit de gelijkenis van Luk. 7:4v. De schuldheer schold beide schuldenaars hun schuld kwijt. Daarom werd hij door beiden bemind, maar het meest door hem, wie hij veel kwijtgescholden had. En het is duidelijk (="openbaar"), dat de kwijtschelding van de schuldheer aan de liefde van de schuldenaars voorafging en een oorzaak van hun liefde geweest is. Daarom, toen Christus van de vrouw zeide: "Hare zonden zijn haar vergeven die vele waren; want zij heeft veel liefgehad", dan duidt Hij daarmee niet aan, waaróm haar zonden vergeven zijn, maar waarom zij liefheeft. Alsof Hij wilde zeggen: Omdat zij Mij meer liefgehad heeft dan gij Mij liefhebt, is dat een teken en bewijs, dat haar ook meer zonden vergeven zijn dan u, en dat gij geheel en al ongelijk hebt om te denken (="oordeelen"), dat zij om haar zonden, van Mijn genade behoort uitgesloten (="versloten") te worden. Want de volgende woorden bevestigen deze uitleg. "Dien weinig vergeven wordt, die heeft weinig lief." Want hier wijst Christus erop, dat waar deze oorzaak niet is, te weten de vergeving der zonden, dat daar ook de vrucht ervan niet (aanwezig) is, n.l. de liefde.

II. Hieruit kan niet de conclusie getrokken worden, dat de liefde een oorzaak is van de vergeving der zonden, aangezien het woordje *"want"* hier niet de oorzaak van de vergeving der zonden aanduidt, maar uitsluitend datgene, waaruit men besluiten kan, dat de zonden vergeven zijn; zoals men wel zegt: De zon is opgegaan, want het is dag. Hier wordt niet aangeduid de oorzaak van de zonsopgang, welke is de omloop des hemels, maar datgene waaruit men besluiten kan, dat de zon is opgegaan. Daarom bewijst Christus hier niet, waarom, maar alleen, n.l. haar de zonden vergeven zijn.

Vijftiende tegenwerping. Indien de goede werken tot de rechtvaardigmaking niet vereist worden, dan zou men die ook niet behoeven te doen. Maar wij moeten goede werken doen. Dus zijn ze ook nodig tot rechtvaardigmaking.

Antwoord: Hoewel de goede werken voor de rechtvaardigmaking niet nodig zijn, zo volgt daaruit nog niet, dat men ze niet zou behoeven te doen. Want ze kunnen voor andere zaken vereist worden, zodat het nodig is, om ze te doen; zoals het stellig ook nodig is dat wij goede werken doen, omdat ze vereist worden tot dankbaarheid en tot eer van God; overeenkomstig de les van Christus in Matth. 5:16: "Laat uw licht alzo schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien en uwen Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken." Zie hierover breder bij Vraag 86.

Zestiende tegenwerping. In Ps. 106:31 wordt van het doen van Pinehas gezegd: *Het is hem tot gerechtigheid gerekend.* Dus maken de werken rechtvaardig.

Antwoord: Deze uitdrukking wordt dan verkeerd uitgelegd. Want dit is niet de betekenis, alsof Pinehas om dit ene werk gerechtvaardigd zou zijn voor God of in Zijn oordeel. Want daartegen klinkt de stem der Wet in Deut. 27:26: "Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve", en in Ps. 143:2, vergeleken met Rom. 3:20: "Uit de werken der wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem." En één werk alleen kon geen volkomen vervulling der Wet zijn, en toch wordt die vereist tot de rechtvaardigmaking der Wet. Maar de betekenis is deze, dat dit werk — dat zeer wreed scheen en zijn persoon niet betaamde — van God voor rechtvaardig en heilig is gerekend.

Osiander's bezwaren tegen de toegerekende gerechtigheid van Christus

Bezwaar 1. Dan. 9:24: De Messias zal een eeuwige gerechtigheid aan brengen. Maar Christus' toegerekende gerechtigheid is niet eeuwig. Daarom is de toegerekende gerechtigheid, welke de Catechismus onderwijst, niet de gerechtigheid van de Messias, zoals Daniël die beloofde.

Antwoord. Het is niet waar, dat de toegerekende gerechtigheid van Christus geen eeuwige is. Want God zal in alle eeuwigheid ons voor rechtvaardig houden om Zijns Zoons wil. En hoewel wij in het andere leven op een andere manier rechtvaardig zullen zijn dan nu (omdat wij dan ook rechtvaardig zullen zijn naar de Wet, terwijl wij thans rechtvaardig zijn naar het Evangelie!), toch zal het een zelfde gerechtigheid zijn en ook dezelfde rechtvaardigheid van de Messias. Want de toegerekende rechtvaardigheid zal veranderd worden in een rechtvaardigheid der Wet, of deze zal met de andere voortaan gestadig volgen. En zo zal de Messias ons deze rechtvaardigheid der Wet aanbrengen en schenken, zo goed als de toegerekende.

Aanhoudend bezwaar. Waar geen zonde is, daar heeft de vergeving der zonden en de toerekening der gerechtigheid niet plaats. In het eeuwige leven zal er geen zonde zijn. Dus zal er ook geen vergeving noch toerekening zijn *Antwoord.* Wij geven dit toe, mits het goed verstaan wordt! In het toekomende leven zal er geen vergeving der zonden zijn, n.l. van de tegenwoordige zonden. Maar toch zal er een vergeving van vroeger bedreven zonden zijn. Want de vergeving die eenmaal in dit leven, door en om Christus, geschiedt, zal steeds (voort)duren en in het eeuwige leven gestadig onderhouden worden. Ja, deze gelijkvormigheid van de uitverkorenen met God naar de Wet zal in het andere leven een vrucht zijn, die voortvloeit uit de toerekening van Christus' gerechtigheid, zoals die in dit leven geschied is. Dus zullen ze, ten aanzien van deze, allebei eeuwig zijn.

Bezwaar 2. Jer. 33:16: *De HEERE is onze Gerechtigheid.* Dus worden wij niet gerechtvaardigd door het geloof of door de verdiensten van Christus, ons toegerekend, maar God zal, door wezenlijk in ons te wonen, onze Gerechtigheid zijn.

Antwoord. Deze tekst wordt verkeerd uitgelegd. Want hier wordt het werk in plaats van de Werkmeester genomen. De HEERE is onze Gerechtigheid, d.w.z. onze Rechtvaardigmaking, zoals ook Christus heet in 1 Kor. 1:30: *Die ons geworden is van God tot Wijsheid, Gerechtigheid, heiligmaking en verlossing,* dat is: een Leraar der wijsheid, de Rechtvaardigmaker, een Heiligmaker en Verlosser. En de Heere maakt ons rechtvaardig, niet door met Zijn wezenlijke rechtvaardigheid in ons te wonen. Want dan zou de rechtvaardigheid Gods, welke God Zelf is, een toevallige zaak of onze wezenlijke gestalte zijn. Maar zij maakt ons rechtvaardig, allereerst, door de vergeving der zonden, welke ons om Christus' voldoening en verdiensten wordt toegezegd; en vervolgens door een herstel van onze natuur, of door een begin van een nieuwe gehoorzaamheid, in ons (gewerkt) door de Heilige Geest.

Osiander vermengt totaal onjuist de Werkmeester met het werk, de geschapen met de ongeschapen Gerechtigheid. Want zoals wij niet leven of wijs zijn door het Wezen Gods, zo zijn wij Daardoor ook niet rechtvaardig. Daarom kan er niets ongerijmders en goddelozers gezegd worden, dan dat de wezenlijke gerechtigheid van de Schepper ook de gerechtigheid van de schepselen is. Want daaruit zou (moeten) volgen, dat wij de rechtvaardigheid van God, ja zelfs Zijn Wezen bezaten, en dat wij goden waren.

Men leze over de "sufferijen" van Osiander breder na, wat Calvijn geschreven heeft in zijn Institutie, Liber III, cap. 11, par. 5-12.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.